

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İletişim Anabilim Dalı
İletişim Bilimleri Dalı

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK POLİTİKALARI VE MEDYA: TRT KÜRDİ ÖRNEĞİNDE FARKLI DİLLERDE YAYINCILIĞIN YAZILI MEDYADAKİ YANSIMALARI

Cüneyt Ayaz

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK POLİTİKALARI VE MEDYA: TRT KÜRDİ
ÖRNEĞİNDE FARKLI DİLLERDE YAYINCILIĞIN YAZILI
MEDYADAKİ YANSIMALARI

Cüneyt Ayaz

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İletişim Anabilim Dalı
İletişim Bilimleri Dalı

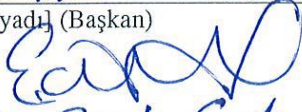
Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Cüneyt AYAZ tarafından hazırlanan “Çokkültürlülük Politikaları Ve Medya: Trt Kürdi Örneğinde Farklı Dillerde Yayıncılığın Yazılı Basındaki Yansımaları” başlıklı bu çalışma, 25.01.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]
[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

[İ m z a]
[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

[İ m z a]
[Unvanı, Adı ve Soyadı]

[İ m z a]
[Unvanı, Adı ve Soyadı]

[İ m z a]
[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan *“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”* kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

25/01/2019

Cüneyt Ayaz

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Doç. Dr., Emek ÇAYLI RAHTE** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Cüneyt AYAZ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi sürecinde değerli bilgilerini benimle paylaşan, her konuda yol göstererek emek veren, değerli hocam, danışmanım Doç. Dr. Emek ÇAYLI RAHTE'ye; yüksek lisans boyunca her dersini alıp keyifle dinlediğim, sürekli ufkumu açan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Suavi AYDIN'a ve tezimin son haline gelmesine kıymetli görüş ve değerlendirmeleriyle katkı sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Deniz Tansel İLİÇ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bunun dışında, tezimi yazdığım süreçte bana yardımcı olabilmek için ellerinden gelen her şeyi yapan, destek olan değerli arkadaşlarım Zozan, Merve, Erhan, kıymetli yöneticilerim ve aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, birlikte olduğumuz dönemde desteğini ve yardımını benden hiçbir zaman esirgemeyen, tezimi yazarken en zorlandığım dönemlerde her an yanımda olduğunu hissettiğim, sıkılmadan, yorulmadan arkamda duran kıymetli arkadaşım Dr. Bahar KAYIHAN'a en içten dileklerle teşekkür ederim.

ÖZET

AYAZ, Cüneyt. “Çokkültürlülük Politikaları Ve Medya: Trt Kürdi Örneğinde Farklı Dilde Yayıncılığın Yazılı Medyadaki Yansımaları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Ana dil özgün kültürün kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi için olmazsa olmazlardandır. Bu fonksiyonundan dolayı etnik çeşitlilik ve canlanışın öneminin arttığı yirminci yüzyıl ve devamında ulus-devlet şemsiyesi altında varlıklarını sürdüren farklı etnik ve kültürel gruplar için daha da önemli hale gelmiştir. Dilin bekasının özel ve kamusal alanda iletişim aracı olarak kullanılmasına bağlı olması, ana dillerini korumak isteyen farklı etnik grupların medyada da kendi dillerini kullanma motivasyonunu arttırmıştır. Bu çalışmada, Osmanlı döneminden 2000’li yıllara kadar kendi imkânlarıyla basın yayın faaliyeti yürüten Türkiye Kürtlerinin erken Cumhuriyet döneminden günümüze basın yayın faaliyetleri incelenmiştir. Kürtçe medya serüveninin ulus-devlet, milliyetçilik, bunlarla ilişkili olarak izlenen kültür politikaları ve çokkültürlülük ekseninde TRT Kürdiye bağlanma süreci bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde milliyetçilik, dil ve kültüre dair tanım ve tespitlerden hareketle, ulus-devlet anlayışının çok kültürlülük ve çokkültürcü politikaların önünde ne gibi engeller teşkil ettiği, bunun medya alanındaki tezahürü ve alternatif arayışlar ele alınıp tartışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, çokkültürlülük politikası olarak farklı dilde yayıncılığın Türkiye bağlamındaki seyri ve pratikleri Cumhuriyet dönemi egemen siyasaları çerçevesinde tartışılmış ve TRT Kürdiye bağlanan süreç izlenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde TRT Kürdi örneğinde farklı dil ve lehçelerde yayıncılığın yazılı basındaki yansımaları, örnekleme oluşturan gazetelerin ilgili haberlerinin Eleştirel Söylem Analizi yapılarak incelenmiştir. Çalışmada Gazetelerin, devlet eliyle başlatılan farklı dilde yayıncılığa ilişkin okurlara ne söylediğinin deşifresi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Ulus, kültür, söylem analizi, TRT Kurdi, medya

ABSTRACT

AYAZ, Cüneyt. *“Multiculturalism Policies and Media: Press Coverage of Broadcasting in Different Languages in TRT Kurdi Case”*, Master’s Thesis, Ankara, 2019.

Mother language is essential for culture to be transmitted from generation to generation. Said quality of language bares rendered it all the more important for differing ethnic and cultural groups, especially in an era that marks the importance of ethnic diversity and revival, that exists under the umbrella of nation-states. That perpetuity of a given language hinges on its mobilization both in private and public communication motivated diverse ethnic groups to put their languages to use- in so doing aspire to preserve their mother languages. In this study I reviewed acts of printing of Turkish Kurds, who capitalized their own means that transpired from Ottoman Era to 2000s, dating as early as Republican era to the present. It basically focuses on the process of Kurdish-media account unfolded in the context of nation-state, nationalism, relevant culture politics and multiculturalism that in the last instance crystallized in the form of TRT Kurd as a media organ in second language. This work consists of three sections. In the first section I laid out a descriptive and evaluative framework in regards to the concepts such as “nationalism”, “language” and “culture”. To this respect, I argued how multicultural politics adopted by nation-state politics undermine multiculturalism, how it shaped the sphere of media and with what counter-effects it were defied. In the second section I sought traces regarding the trajectory of multiculturalist policies in terms of printing in second language in Turkey. I took a closer look at Republican general policies that in the last instance crystallised in the form TRT Kurd. Third section deals with analyses concerning news across Turkish press in relation to printing in different languages and dialects with a focus on TRT Kurd. As a methodology I draw upon Critical Discourse Analysis to review news selected from newspapers. In so doing I aimed at deciphering underlying discourses and messages carried by Turkish press in respect to print in second language initiated by then-government.

Keywords

Nation, culture, discourse analysis, TRT Kurdish, media

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ	x
 GİRİŞ	 1
1. BÖLÜM: ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE MEDYA	8
1.1. ULUS, KÜLTÜR, DİL VE MİLLİYETÇİLİK	10
1.1.1. Ulus	10
1.1.2. “Kültür” Kavramına Dair	14
1.1.3. Dil ve Kültür	19
1.1.4. Milliyetçilik.....	23
1.2. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK.....	29
1.3. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE MEDYA	38
1.3.1. Medya ve Temsil.....	45
1.3.2. Temsil Krizi ve Medyada Alternatif Arayışları	56
1.3.2.1. Alternatif Medya	56
1.3.2.2. Yerel Medya, Yerli (Indigeneous) Medya.....	67
2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE FARKLI DİLLERDE YAYINCILIK: PRATİKLER VE	
POLİTİKALAR.....	72
2.1. TÜRKİYE’DE FARKLI DİLLERDE YAYINCILIĞIN TARİHSEL İZLEĞİ	75
2.1.1. Siyasalar ve Yasal Düzenlemeler	75
2.1.1.1. Cumhuriyetin İlk Yılları	75
2.1.1.2. Çok Partili Dönem ve Sonrası.....	85
2.1.1.3. 2000’li Yıllar	92
2.1.1.4. Türkiye’de Çok Dilli Yayıncılığın Önündeki Engeller.....	97
2.1.1.5. Avrupa Birliği Uyum Süreci ve Türkiye Yayıncılık Siyasasına	
Etkileri	106
2.1.2. Farklı Dillerde Yayıncılık Pratikleri	113

2.1.2.1. Farklı Dilde Basın Deneyimi	114
2.1.2.1.1. Erken Cumhuriyet Döneminden Bugüne Azınlıkların Dergi ve Gazeteleri	114
2.1.2.1.1.1. Ermenice Yayınlanan Gazete ve Dergiler	115
2.1.2.1.1.2. Rumca Yayınlanan Gazete ve Dergileri...	121
2.1.2.1.1.3. İbranice Yayınlanan Gazete ve Dergiler..	123
2.1.2.1.1.4. Kürtçe Yayınlanan Gazete ve Dergiler	127
2.1.2.2. Türkiye’de Farklı Dilde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı	131
2.1.2.2.1. Farklı Dilde Radyo Yayıncılığına Genel Bir Bakış.....	131
2.1.2.3. Farklı Dilde Televizyon Yayıncılığının İlk Örnekleri ve Mevcut Durum	137
2.1.2.4. Farklı Dilde İnternet Yayıncılığının İlk Örnekleri ve Mevcut Durum	144
3. BÖLÜM: TRT KURDİ ÖRNEĞİNDE FARKLI DİL VE LEHÇELERDE YAYINCILIĞIN YAZILI MEDYADAKİ YANSIMALARI	147
3.1. ARAŞTIRMA EVRENİ, ÖRNEKLEM VE YÖNTEM	147
3.2. ANALİZ.....	152
3.2.1. Hürriyet.....	152
3.2.1.1. “Subliminal Destekli Olumsuzlama”	152
3.2.1.2. “TRT 6: Pandora’nın Kutusu”	167
3.2.1.3. “Yorumsuz”	177
3.2.1.4. “Diğer”	181
3.2.2. Sabah	182
3.2.2.1. “TRT 6: Birlik ve beraberliğimizi pekiştirecek, farklılıklar zenginliğimiz”	182
3.2.2.2. “İadei itibar”	195
3.2.2.3. “Eleştiriler”	208
3.2.3. Cumhuriyet	216
3.2.3.1. “TRT 6: Pandora’nın kutusu”	216
3.2.3.2. “Yorumsuz”	224
3.2.3.3. “TRT 6: Seçim yatırımı”	226
3.2.4. Sözcü.....	228
3.2.4.1. “Yorumsuz”	228
3.2.4.2. “TRT 6: Pandora’nın kutusu”	231
3.2.5. Evrensel	247

3.2.5.1. “Yorumsuz”	247
3.2.5.2. “Bu ne yaman çelişki: Kürtçeye alan açma”	251
3.2.5.3. “Kürtçe, devlete serbest Kürtlere yasak”	271
3.2.5.4. “Bu ne yaman çelişki: Seçim yatırımı”	281
3.2.5.5. “Kürt sanatçılar temkinli, iadei itibar gerekli”	286
3.2.5.6. “Diğer”	295
3.2.6. Azadiya Welat	298
3.2.6.1. “Kürtçeye alan açma/Seçim yatırımı”	298
3.2.6.2. “Samimi değil: Siyasi ve asimilasyon amaçlı”	326
3.2.6.3. “Diğer”	337
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	342
KAYNAKÇA.....	360
EKLER.....	373
EK 1. Orijinallik Raporu	373
EK 2. Etik Kurul ya da Muafiyet İzni	375

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Farklı Dilde Yayıncılık Yapan Radyo Kanalları	136
Tablo 2. Farklı Dilde Yayıncılık Yapan Televizyon Kanalları.....	143

GİRİŞ

Varsayılan ortak dil bağlamında devletin resmi dili, ulus-devlette kültürel birliğin tesis edilmesi aracı olarak milliyetçi söylemlerin ana unsurlarından biridir. Ana dil ise bir devletin sınırları içerisinde bir arada yaşayan etnik ve kültürel grupların üyelerinin içine doğdukları kültürü öğrenmeleri ve bu kültürü yaşatabilmeleri açısından başat bir role sahiptir. Çünkü dil, içine doğulan kültürün mensuplarının toplumsal pratiklerinin izlerini taşır. Dilin bekası ve bununla ilintili olarak kültürün kuşaktan kuşağa varlığını sürdürebilmesi kültürel topluluğu oluşturan nüfusun o dili özel ve kamusal alanda iletişim aracı olarak kullanma imkânıyla yakından ilişkilidir.

Ana dil konusu, etnik çeşitlilik ve canlanışın öneminin arttığı yirminci yüzyıl ve devamında devlet kuramamış, ulus-devlet şemsiyesi altında varlığını sürdüren azınlıklar, farklı etnik ve kültürel gruplar için üzerinde hassasiyetle durulan önemli bir konu haline gelmiştir. Bu dilin özel ve kamusal alanda kullanılabilmesi, ulus-devletin sınırları içerisinde yaşayan azınlıklar veya farklı kültürel gruplar için, varoluşsal özgül değerlerinin korunması ve sürdürülebilmesinin bir yolu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Fikir ve düşüncelerin medyada da farklı etnisite veya grupların tercih ettikleri dillerde aktarılabilmesi, başka bir deyişle bu dillerde basın ve yayın yapılabilmesi; çoğulculuk, çokseslilik ve çokkültürlülük referans gösterilerek temsil konusundaki eşitsizliklerin giderilebilmesi bakımından talep edilen bir hak ve demokratik katılım için bir imkân olarak kabul edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devletleşme sürecinde etnik ve kültürel farklılıklar, homojen olduğu varsayılan ulusun bekası ve bölünme korkusu nedenlerinden dolayı, ulusal sınırlar içinde empoze edilmek istenen “yüksek kültür” potasında eritilmek istenmiş ve Cumhuriyet tarihi boyunca hâkim ideoloji tarafından “ülkenin birlik ve bütünlüğünü tehdit eden potansiyel düşmanlar” olarak görülen bütün ötekilik kimlikleri, birçok alanda dozu değişen ölçülerde baskıcı politikalara maruz kalmışlardır. Türkiye’de yayıncılık alanına dair düzenlemelerin kurucu ilkeleri de izlenen bu siyasalar çerçevesinde biçimlenmiştir.

Egemen kültürün hegemonyasının sürdürülmesi amacıyla getirilen yayıncılık alanındaki yasaklamalar, farklı etnik¹ ve kültürel grup²ların medya alanındaki söylem mücadelesine katılmaları önünde engel teşkil ederken, bu dezavantajlı grupların, siyasi otoritelerin inisiyatifleri dışındaki yayınlara yönelmesini de beraberinde getirmiştir.

Farklı dillerde basın ve yayıncılık girişimleri tam denetim ilkesinin geçerli olduğu Türkiye’de kapatmalar, yayın durdurmalar ve yasaklamalarla karşı karşıya kalmıştır. Yasal düzlemde farklı dillerde yayıncılık için 2000’li yıllara kadar şartlar olgunlaşmamıştır. Farklı etnik gruplar ve onların dilleri ile yapılan yayınlar, resmî devlet politikalarına göre tehdit olarak algılanmış ve ülke sınırları içinde Türkçe dışında basın veya yayın yapılmasına 2000’li yıllara kadar reaksiyon gösterilmiştir. Anayasal düzenlemelerle başta devletin potansiyel tehlike olarak gördüğü Kürtçe gibi farklı etnik grupların kullandıkları dillerle yapılan basın ve yayına müsamaha gösterilmemiştir.

2000 yılından sonra uluslararası ilişkilerin, özellikle de Avrupa Birliği uyum sürecinin beraberinde getirdiği yükümlülük ve sorumluluklara paralel olarak siyasi iradenin de oluşmasıyla birlikte çok dilli yayıncılığın gelişimine önayak olan yasal düzenlemelerin peş peşe hayata geçmesiyle, bu konu da nispeten tartışılabilir hale gelmiştir. 2001 yılında dil ile ilgili yasaklamaların kaldırılmasını öngören düzenlemeden sonra Türkiye’de bizzat devlet girişimleri ile farklı dilde yayıncılık faaliyetleri başlamıştır.

¹ “Etnik bir grup, soya ait mitlerin rolünü ve tarihi anıları vurgulayan, din, gelenek, dil ya da kurumlar gibi bir veya birden fazla kültürel farklılığa göre tanınan ve ayırdedilen bir kültürel kolektif tiptir.” Etnisite konusunda ilksel ve asli olduğu yönünde görüşler olduğu gibi durumsal ve öznenin özgül durumuna göre değişkenlik gösterdiği yönünde de görüşler mevcuttur. Kolektif bir özel ad, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, ortak kültürü farklı kılan bir ya da birden daha fazla unsur, özel bir “yurtla bağ ve nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu etnik bir topluluk olmanın ana niteliğidir. Detaylar için bakınız . Smith, Anthony D. (2016: 40, 41,42) Steve Fenton (2001: 5) “Etnik” veya “etnik grup”un ortak bir soy , ayırıcı dil özellikleri, ve ulusal ya da bölgesel köken ile ilişkili olarak özellikle kültürel farklılık bağlamında kullanıldığını belirtir. Raymond Williams (2005: 144) etnik azınlık tanımının 1961’de Yahudiler, İtalyanlar, ve diğer sayısı az olan soylar için kullanıldığını dikkat çeker.

² “Kültür”ün karşılık geldiği şey sembolik olan, değer verilen hayat şekilleri ve tarzları, doğum, evlilik, ölüm, yeme içme ve giyecekler gibi konularda törenler ve geleneklerle ilgili olan her şeydir” (Fenton, 2001: 11,12). “Kültür; toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir. Kültür içgüdüsel veya kalıtsal değil her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıkları (davranış ve tepki eğilimleri) dir” (Güvenç, 2003: 101). Bu görüşler bağlamında etnik grup kültürel gruba göre verili olandır ve bireyin doğumundan öncesine, soy ve tarihsel birlikteliğe vurgu yapar. Somersan (2004: 39) etnik grupların homojen olmayabileceğine dikkat çekerek alt ve üst sınıf olmak gibi durumların farklı kültürlere sahip olmak noktasında değişken olabileceğini belirtir. Kültür, bir grubun yaşama biçimiyken (Marquet’ten aktaran Güvenç, 2003:100) etnik grup farklı yaşama biçimlerini de içinde barındırabilme ptansiyeli olan bir grubun adıdır.

2000’li yıllara kadar çok dilli yayıncılığa sıcak bakmayan resmi ideoloji, iç ve dış dinamiklerin de etkisiyle anadilde yayıncılık gereksinimini alternatif, karşıt ve “illegal” televizyon ve yazılı basın kaynaklarından karşılayan farklı toplumsal grupların rızasını sağlamak adına bir dönüşüm sürecine girmiştir. Baskıcı politikalar; insan hakları mücadelelerinin kazanımları ve uluslararası bağlayıcı anlaşmaların etkisiyle, farklı etnik ve kültürel grupların entegrasyonunu sağlamak amacıyla kısmen daha yumuşak işlemeye başlamış ve bu doğrultuda revize edilen politikalar yayıncılık alanına da yansımıştır.

Bu tez çalışması kapsamında, devletin farklı dillerde yayıncılık siyasasının hangi temellere dayandırılarak inşa edildiği ulus-devlet ve çokkültürlülük bağlamında değerlendirilerek bu inşanın korunması ve sürdürülmesini sağlayan yasaların, çok dilli yayıncılığın gelişmesi ve yaygınlaşması noktasında ne gibi engeller teşkil ettiği ve çok dilli yayıncılığa geçiş süreci tartışılmak istenmektedir.

Çalışmada, çokkültürlü bir devlet olarak nitelendirilebilecek; fakat ulus-devlet politikalarına paralel olarak gelişen yayıncılık siyasaları doğrultusunda farklı dillerdeki yayınlara yasaklama ve kısıtlamalar getirilen Türkiye’de, devletin baskı aygıtlarından farklı olarak nispeten daha “yumuşak” reflekslerle sistematik bir şekilde egemen kültürü ve ulus-devletin konumunu sağlamlaştırmaya odaklı yayın politikalarına sahip oldukları varsayılan basın yayın kuruluşları ile ideolojik yakınlık duydukları dezavantajlı grupların sözcülüğünü yapmak iddiasıyla söylem mücadelesine katılan yayın kuruluşlarının devlet eliyle yürütülen farklı dilde yayıncılığa karşı nasıl bir tutum sergiledikleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan kendini farklı ve karşıt ideolojik merkezlerde konumlandıran yayın kuruluşlarının devlet eliyle farklı dilde yayıncılığa karşı yürüttükleri yayın politikası deşifre edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada değerlendirmeye tabi tutulan medya çıktılarının içerdikleri örtük ya da açık, doğrudan veya dolaylı mesajlar ile devlet eliyle yürütülen farklı dilde yayıncılık ile ilgili olarak okurda geliştirilmeye çalışılan bakış açısı, okurları yönlendirme ve kamuoyu oluşturmaya yönelik yayın pratiklerinin Eleştirel Söylem Analizi yöntemi ile deşifresi amaçlanmaktadır.

Medya profesyonellerinin, ulusal çizgiye yakın ana akım gazetelerde ideolojik duruşlarını yayın politikalarına ne ölçüde ve hangi stratejilerle yansıttıkları ve bu yayın kuruluşları dışında dezavantajlı grupların temsilciliğini yapmak misyonuyla yayıncılık mecrasında (kimi farklı dilde olmak üzere) faaliyet gösteren bazı karşıt/muhafazakar gazetelerin kendileri dışındaki farklı dilde yayıncılık girişimlerine hangi stratejilerle, nasıl tepki gösterdikleri, tez kapsamında sorgulanan ana unsurlardandır.

Çalışmada yayıncılık alanını düzenleyen kanunlarla ilgili değişiklikler ve çok dilli yayıncılığın önünü açan anayasal ve kanuni düzenlemeler ışığında, Türkiye’de devlet eliyle Türkçe olarak kamu yayıncılığı yapmak üzere 1968 yılında düzenli televizyon yayıncılığına başlayan TRT Kurumu bünyesinde, 2009 yılında TRT 6’nın, yeni adıyla TRT KURDİ’nin yayın hayatına başlamasına önayak olan gelişmeler de saptanacaktır. Çokkültürlü toplumlarda kültür medya ilişkisi, haklar bağlamında medyada temsil olunma/olunamama, temsil krizlerini müteakip alternatif medya arayışları da çalışmada tartışılan konulardandır.

Çalışmanın analiz bölümünde TRT KURDİ’nin yayın hayatına başlamasının Türkiye’de yazılı medyada nasıl işlenip tartışıldığı, örneklemleri oluşturan gazetelerin ilgili haberleri incelenerek tespit edilmeye çalışılacaktır.

Medyanın ortak bir kimlik, kültür ve resmi ideolojinin yaygınlaştırılmasında bir araç olarak kullanılması, ulus-devlet iddiasındaki devletleri yayıncılık alanında denetimi sağlamak adına bir dizi önlem almaya itmiştir. Uzun zaman boyunca tehdit unsuru olarak tanımlanmış halkların dilleriyle yayın yapmak bir kenara, bu dillerle konuşmanın dahi önyargılarla karşılandığı Türkiye ile ilgili olarak, çok dilli yayıncılığın gelişim sürecinin ve ulaştığı noktanın incelenmesi önem arz etmektedir. Bu konudaki çalışmaların konjonktürel siyasi atmosferin de etkisiyle sınırlı kalması, ilgili çalışmaların ulusal sınırlar içinde uzun zaman boyunca yapılabilmesinin olanaklar dâhilinde olmaması ya da benzer nedenlerden dolayı sayıca az olması bu konunun araştırılmaya değer bir konu olarak görülmesinin nedenlerindendir.

Bu konuda bugüne kadar yapılan çalışmalarda Türkiye’deki yayıncılık alanındaki gelişmeler ve yayıncılık siyasalarıyla ilgili çeşitli değerlendirmelerin yapıldığı yüksek lisans ve doktora çalışmaları mevcuttur. Çalışmalarda çoğunlukla Türkiye’de yayıncılığın başlaması, gelişimi, yayıncılık alanındaki devlet tekeli ve Türkiye’de 90’lı yıllarda başlayan özel televizyonculuk alanındaki gelişmelere odaklanılmıştır. Gülnaz Kantaş’ın (1992) “Türkiye’de 1980 Sonrası TRT Kurumu ve Özel Radyo-Tv Yayıncılığı Girişimleri” adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye’de radyo ile başlayan yayıncılığın, TRT ile devam etmesi ve 90’lı yıllarda yayıncılığın devlet tekelinden çıkıp özel televizyonculuğun gelişmeye başladığı süreç incelenmiştir.

Çalışmalarda çoğunlukla iletişim olanaklarının tüm dünyayla beraber Türkiye’de de önemli ölçüde gelişmeye başladığı 80’li yıllardan, devlet televizyonunun gerçekleştirme misyonunu üstlendiği kamu yayıncılığından farklı özelliklere sahip özel televizyon yayıncılığının başladığı 90’lı yıllara odaklanılmaktadır. Beybin Kejanlıoğlu’nun 1998 tarihli “*Türkiye’de Yayıncılık Politikası: Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı*” adlı geniş kapsamlı doktora tezinde Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığının gelişimi ve yayıncılık

üzerinde etkili politikaları belirleyen siyasalar deşifre edilmiştir. Tez, zaman açısından 80’ler ve 90’ların başı ile sınırlandırılmıştır (Kejanlıoğlu, 1998: 8). Benzer çalışmalarda genellikle radyo ve televizyon alanında yaşanan dönüşüme odaklanılması ve kimi zaman devletin inisiyatifi dışında, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında Kürtçe yayın yapan ya da Türkçe yayın yaptığı halde farklı dilde yayıncılık konusunda talepleri olan kuruluşların devlet eliyle yapılan farklı dilde yayıncılık konusuna nasıl baktıklarına dair bir çalışmanın henüz yapılmamış olması, bu konudaki boşluğun giderilebilmesine katkı sağlamak amacıyla bu tez çalışmasının yapılmasında önemli rol oynamaktadır.

Türkiye’de devlet eliyle başlatılan farklı dil ve lehçelerdeki yayıncılığın önemli bir örneği ve başlangıcı sayılan, aynı zamanda da bu tez çalışmasının konusu olan TRT KURDÎ ile ilgili bazı tez çalışmaları ve araştırmalar sınırlı da olsa mevcuttur. Aynur Yıldız Aydınli’nin *“Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Farklı Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı”* (2007) adlı yüksek lisans tezinde, farklı dil ve lehçelerde yayının gelişimi ve bu konuda karşılaşılan sorunlar ele alınmış ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada farklı dil ve lehçelerde yayıncılıkla ilgili olarak Avrupa Birliği medya politikasına uyum çerçevesinde ve iç dinamiklerin de etkisiyle başlatılan çok dilli yayıncılığın gelişimi ve karşılaşılan güçlükler tartışılmıştır. TRT KURDÎ’nin yayına başlamasından sonra izleyiciyle olan etkileşimini inceleyebilmek için iletişimin *“Kullanımlar Doyumlar Modeli”* kullanılarak kanal izleyicilerinin televizyon izleme alışkanlıkları, motivasyonları ve TRT KURDÎ yayınlarının izlenmesine yönelik eğilimlerinin araştırıldığı bir yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Önder Bozkurt’un *“Hakkâri İzleyicilerin Televizyon İzleme Tercihleri, Doyumları ve TRT 6”* (2012) adlı bu tez çalışmasında Hakkâri izleyicilerin televizyon izleme tercihleri, doyumları, izleme motivasyonları ve alışkanlıkları ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmış ve Hakkâri izleyicilerin Kürtçe yayın yapan televizyon kanallarından en çok hangilerini izledikleri ile TRT KURDÎ’nin TRT 6 adıyla yayına başladığı dönemden tezin yazıldığı zamana kadar kanalın Hakkâri ilinde algılanışı ve kanala yönelik tutum ve davranışlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışması başladığı zaman, tarih bakımından en güncel olan çalışma ise TRT’nin Türkiye’de yaşayan Kürt vatandaşlar için Kürtçe olarak yayına başlattığı TRT KURDÎ’nin Kürt vatandaşlar tarafından nasıl algılandığını araştırmak üzere Esra Arsan tarafından (2015) yapılan *“Türkiye Kürtlerinde TRT Şeş algısı: Ana dilde yayıncılık üzerine bir araştırma-Rapor”* adlı alan araştırmasıdır. Bu araştırmanın temel amacı, TRT’nin Kürtçe yayın yapan TRT KURDÎ kanalının yayınlarının bölge insanının zihninde nasıl bir imaj uyandırdığı ve izleyicinin hangi beklentilerine karşılık verdiğini (veya vermediğini) ortaya koymaktır (Arsan, 2015: 35). Arsan’ın araştırmasında TRT çatısı altında yayın yapan TRT KURDÎ’nin, hitap ettiği Kürt halkının ihtiyaç ve

beklentilerine ne ölçüde cevap verdiği, kanalın Kürt halkının dilinin ve kimliğinin medyada özgürce kullanılmasında ve Kürt halkının demokratik katılımında olumlu rol oynayıp oynamadığı, kanalın yayın politikasında devlet politikalarıyla paralellik gösterip göstermediği ya da yayıncılıkta ne tür sınırlamalara maruz kaldığı soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışmasını özgün kılan şey, TRT KURDÎ'nin yayına başlamasına olanak veren sürecin çokkültürlülük bağlamında irdelenmesi ve devlet eliyle ulusal sınırlar içindeki farklı bir etnik grubun anadiliyle başlatılan yayıncılığın yazılı basındaki yansımalarının incelenmeye çalışılmasıdır. Bu çerçevede anadilde eğitim ve yayıncılığa olumlu bakan, hem söylemsel alanda hem de pratikte bu doğrultuda mücadele veren (kimi Kürtçe yayın yapan) gazeteler ile konuyla ilgili haberlere yer veren yayın politikaları bakımından ulusal çizgide ve/veya ana akım olarak ifade edilen gazetelerin çok dilli yayıncılığa gösterdikleri reaksiyon saptanmaya çalışılacaktır. Örnekleme oluşturan, farklı görüş ve ideolojiler temelinde yayıncılık yapan söz konusu gazetelerin çok dilli yayıncılığa ilişkin haberlerinin analiziyle, söylem bakımından ne gibi benzerlikler ve farklarının olduğu, okuyucuda hangi bakış açılarını geliştirmeye çalıştıkları ve bunların artalanı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmada, bütün yayın kuruluşlarının ideolojik bir duruşu olduğu ve yayın politikalarının bu ideolojik duruşun denetiminde belirlendiği varsayılmaktadır. Bu varsayımdan hareketle örnekleme dahil edilen her gazetenin belirli stratejilerle kendi ideolojik temelli söylemini yaygınlaştırmaya çalıştığı savunulmaktadır. Araştırmamızın problemi, yayın kuruluşlarının bunu nasıl ve hangi stratejilerle yapmaya çalıştıklarıdır.

Örnekleme oluşturan gazetelerden biri 1994 yılında Kürtçe yayına başlayan ve 2016 yılının Ekim ayında 676 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılan *Azadiya Welat* (Vatanın Özgürlüğü) gazetesi ve söylem bazında Kürtçe yayıncılığın olması gerektiğini savunan ve kendisini özgürlükçü, sol çizgide konumlandıran 1995 yılında yayın hayatına başlamış olan *Evrensel* gazetesidir. Örnekleme dâhil edilen diğer gazeteler: Ulusalcı-sol kanattan *Cumhuriyet* ve *Sözcü* gazeteleri, ana akım/liberal ve yayın politikaları bağlamında değerlendirildiğinde dozu değişen ölçülerde hükümetin politikasına yakınlıklarıyla bilinen *Hürriyet* ve *Sabah* gazeteleridir. Söz konusu gazeteler, izledikleri ideolojik hatlar ve yayın politikalarının benzerlikleri ve farkları göz önünde bulundurularak üç ayrı kategoride değerlendirilmektedir. Çalışmada yayın politikaları ve okurlarına göre benzer/yakın oldukları varsayılan *Azadiya Welat* ve *Evrensel*'in, kendilerini ulusal ve sol çizgide konumlandıkları varsayılan *Cumhuriyet* ve *Sözcü*'nün ve yayın politikaları bağlamında değerlendirildiklerinde ana akım/liberal olarak tabir edilen *Sabah* ve *Hürriyet*'in benzer oldukları varsayılmaktadır. Çalışmada seçilen gazetelerin kimisinin benzer kimisinde farklı eğilimlerinin olmasına ve ideolojik duruşları ve okur kitleleri itibariyle

birbirlerine benzer ve farklı bakış açılarına sahip olmalarına özellikle dikkat edilmiştir. Bu şekilde farklı ve benzer yayın politikaları ve okur profilleri olan gazetelerin, konuyla ilgili haberleri incelenerek yayın kuruluşlarının ideolojik tercihleri arasındaki benzerlik ve farklılara rağmen farklı dilde yayıncılığa karşı geliştirmeye çalıştıkları bakış açıları saptanmaya çalışılacaktır. Bu yayın kuruluşlarından derlenecek ilgili haberlerin incelenmesiyle söz konusu yayın organlarının devlet eliyle Kürtçe yayın yapılmasını hangi ana temalarla haberleştirip tartıştıkları, haberlere uygulanacak söylem analiziyle tahlil edilmeye çalışılacaktır.

TRT KURDÎ'nin açılışının medyada sığağı sığağına tartışıldığı ve tez kapsamında incelenen Gazetelerin gündeminde yer bulduğu kabulüyle tezin örneklemini oluşturan haberlerin seçildiği yayın dönemi TRT KURDÎ'nin yayına başlamasından bir hafta önce ve yayına başladıktan sonraki bir hafta olarak sınırlandırılmıştır. Bu süreç kanal 1 Ocak 2009 tarihinde yayına başladığı için 24 Aralık 2008 ve 6 Ocak 2009 tarihleri arasındaki döneme tekabül etmektedir. Haberlerin analiz için sayıca yeterli görülmesinden dolayı köşe ve fikir yazıları incelemenin dışında bırakılmışlardır.

Çalışmada TRT KURDÎ'nin yayına başlamasına haber değeri atfedilip edilmediği, eğer edildiyse haberlerin ana temaları, haberler için seçilen başlıklar, verilen örtük veya açık mesajlar, haberlerin aktörleri ve güç, iktidar ve mağdur olarak nasıl konumlandırıldıkları, haber anlatımında seçilen sözcüklerin gerçek ve çağrışımsal anlamları, metaforlar, haberlerdeki ırkçı ayrımcı içerikler, öznel yargıları desteklemek amacıyla kullanılan noktalama işaretleri, medya profesyonellerinin yorumları, retorik ile gazetelerin haberleriyle okurların algısını manipüle etme stratejileri saptanmaya çalışılacaktır.

Yayın kuruluşlarının okurlarında geliştirmek istedikleri bakış açıları ve bu amaç doğrultusunda izledikleri stratejilerin belirlenmesinde Eleştirel Söylem Analizi yöntemi kullanılacaktır. Eleştirel Söylem Analizi, söylemi oluşturan siyasal ve sosyal bağlamın incelenmesi üzerine yoğunlaşan bir yaklaşımdır. Barındırdığı eleştirel boyut açısından söylem çalışmaları; kimlik, farklılık ve öteki tartışmalarını da içine alan oldukça geniş bir kavramsal ve metodolojik çerçeveye sunar (Van Dijk'tan aktaran Yalçın, 2011: 14). Çalışmada söylem analizinin eleştirel bakış açısı ve ırdeleyici özelliği ile incelenen "yapı"nın dilinin anlam katmanlarının deşifresi ile görünürün ötesinde, örtük bir şekilde verilmek istenen anlamlar dizgesi saptanmaya çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE MEDYA

Fransız Devriminin tetiklediği ve çok uluslu imparatorlukları etkileyen milliyetçilik fikri, farklı etnik grup ve ulusların bir arada yaşadığı kozmopolit imparatorlukların çözülmesine katkıda bulunmuştur. Mutlak egemenlik anlayışı ile karakterize olan imparatorluklar ve çok uluslu devletler çağı; ifade, inanç özgürlüğü ve insan hakları bakımından başka imkân arayışlarının hâkim olmaya başlamasıyla birlikte ulus-devlet arayışları ile ikame olmuştur. “Kendi kaderini tayin etme³” savaşımı neticesinde endüstri devrimine entegre olmuş aydınlanma ve cumhuriyet fikrinin hakim olduğu ulus-devletler, homojenleştirici bir kültürel birlik anlayışı etrafında inşa edilmişlerdir.

20. yüzyılın başlarına kadar irili ufaklı milliyetçilik kaynaklı bölünme ve parçalanmalar olagelmiş sömürge ve kaynak bulma mücadelesinin temelini teşkil ettiği Birinci Dünya Savaşı ile parçalanmalar devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ABD Başkanı Thomas Wilson, 14 maddelik Wilson Prensipleri ile savaşta yenilen devletlerin de haklarının olduğunu, barışı tesis etmek için bir cemiyet kurulması gerektiğini ve küçük milletler ve Doğu halklarının da kendi kaderlerini tayin etme hakkı olduğunu ifade etmiştir (Soysal, 2003). Fakat ulusların self-determinasyon hakkı fikri, ancak hâkim uluslar lehine hayata geçebilmiştir. Hâkim ve kurucu unsur olamayan etnik gruplar, farklı ulus devletlerin bünyesinde hayatlarını idame ettirmişlerdir.

Milliyetçilik akımı yüzünden parçalanmaya yüz tutan çok uluslu devletler, daha fazla toprak kaybetmemek ve farklı etnisite veya gruplardan kaynaklanabilecek sorunların önüne geçebilmek ve homojen bir ulus yaratmak adına çeşitli tedbirler almaya başlamışlardır. İmparatorluklardan kopup homojen bir toplum temelinde yükselmeye ve ulusal birliğini sağlamaya çalışan yeni ulus-devletler, kendi ulus-devletleşme süreçlerini yaşarken, coğrafi sınırları içerisindeki azınlık, farklı etnisite, grup ya da kültürleri ya yok saymışlar ya da entegrasyon ve asimilasyon politikalarıyla, bu farklılıkları egemen kültürü temsil eden çoğunluk arasında eritecek politikalar yürütmüşlerdir. Kurulan yeni devletler bekalarını sağlayabilmek, içerde otoritelerini, dışarıda bağımsızlıklarını koruyabilmek amacıyla bir “vatandaş” yaratma mücadelesine girişmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı ve takip eden süreçte de milliyetçilik kaynaklı çözümler devam etmiştir. Birinci Dünya

³ Sahibinin kendisi olduğu bir devlet içinde otantik milli iradeyi gerçekleştirmeye yönelik kolektif mücadele felsefesidir. Smith,Anthony D. (2016). Milli Kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları. s: 125

Savaşı'ndan sonra barışın tesisi için kurulan Milletler Cemiyeti yüklendiği misyonu yerine getirememiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır. İkinci Dünya Savaşı döneminde hâkim olan totaliter rejimler de kültürel homojenliğin güçlenmesinde etkili bir siyasal iklim oluşturmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1945 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalanmıştır⁴.

Kimlik siyasetinin ön plana çıkmaya başladığı 20. yüzyılın ikinci yarısını kapsayan süreçte çokkültürlülük yeni bir politik hat olarak dillendirilmeye başlanmış, çoğulculuk ve insan hakları bağlamında farklı etnisitelere ve kültürlere sahip kişi ve grupların hakları gündeme gelmiştir. Ulus-devletlerin bünyelerinde barındırdıkları azınlıklar ve farklı etnik ya da dini kimliklere sahip vatandaşların haklarının korunması düşüncesi ön plana çıkmıştır.

Milena Doytcheva'ya göre (2013: 27) 1960'lardan itibaren özel kimliklerin değerinin ve öneminin yeniden keşfedilmesini sağlayan, (yurttaşlıkla ilgili, bölgesel sömürgecilik karşıtı) toplumsal bir hareketlilik yaratan etnik bir yenilenme gelmiştir. Daha sonra elde edilen ilerlemeler sayesinde de çeşitliliğe saygı duymak adına toplumun örgütlenme biçimini sorgulayan kültürel çoğulculuk düşüncesi normatif hale gelmiş ve çokkültürlülük projelerinin dayanağını oluşturmuştur.

Ulus devletlerin, sınırları içerisindeki heterojen nüfusu tek dil ve ortak bir kültür şemsiyesi altında toplayarak yaratmak istedikleri “makbul vatandaş” fikri eleştirilerin hedefi haline gelmiş ve resmi ideolojilerin bu dayatmaları sorgulanmaya başlanmıştır. Seçme ve seçilme hakkı, eşit vatandaşlık, egemen dil dışında farklı unsurların dillerinin konuşulmasının önündeki engellerin kaldırılması, toplumların farklı dillerle basın ve medya aracılığıyla kendilerini temsil edebilmeleri, fikir ve düşüncelerini ifade edebilmeleri, eğitim kurumlarında özgüllükleri dikkate alınarak sağlanan eğitim ve öğretim imkânı, farklı dinlerin ritüellerinin gerçekleştirilebilmesi için sağlanan kolaylıklar, kısaca “öteki” ve “öteki” ile ilişik olanın görünür kılınması ve eşit vatandaşlığın

⁴Tamer Soysal'a göre (2003) insan haklarına ve temel özgürlüklere ilişkin saygıyı sağlamak ve geliştirmek için imzalanan bu antlaşma, “insan hakları” kavramına geniş yer vermiş, fakat bu kavramları açık bir şekilde tanımlamamıştır. Bu eksiklik 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda *İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*'nin kabul edilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. İnsan hakları konusunda uluslararası yükümlülükleri ve bağlayıcılıkları olan ve “İkiz Sözleşmeler” adıyla bilinen “Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme” ve “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme” de, 1966 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oylanarak kabul edilmiştir. Bu antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için en az 35 devletin sözleşmeleri onaylaması gerektiğinden dolayı antlaşmalar bu tarihten 10 yıl sonra yürürlüğe girebilmiştir. Türkiye Birleşmiş Milletler'e üye bir devlet olmasına rağmen bu iki sözleşmeyi birinci maddelerindeki self-determinasyon ilkesinin, devletin birlik ve bütünlüğüne zarar verebileceği endişesiyle 2000 yılına kadar imzalamamıştır.

güvence altına alınmasına imkân veren hukuki ve anayasal düzenlemeler gibi çokkültürlülük bağlamında yürütülen politikalar olagelmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nde çokkültürlülük politikalarının gündeme gelmesi ve homojenleştirici resmi üst kimlik kavramının eleştirel bir perspektifle tartışılmaya başlanması gecikmeli olmuştur. Özellikle 1930’dan sonra devlet; ulusal birliği, beraberliği, bekası ve tahayyül ettiği gelecek için çözüm olarak tek kimlik, tek kültür ve tek ideal kavramlarını hâkim kılma yolunu tercih etmiştir (Kutlay, 2012: 344). Kuruluştan 80’li yıllara kadar konjonktürel gelişmelere göre farklılıklar görülmesine rağmen tekçi kimlik anlayışı ve kimlikler siyaseti geçerliliğini korumuştur (Karakaş, 2013: 22). Ulusal sınırlar içindeki farklı etnisite ve kültürler, Cumhuriyet’in ilanından bu döneme kadar baskıcı ve homojenleştirici gayeler güden kültür politikalarına maruz kalmışlardır. 80’lerden itibaren dünyadaki neoliberal gelişmelere müteakkip Türkiye’de de esen özgürlük rüzgârı 2000’li yıllarda Avrupa Birliği uyum politikalarıyla zirveye ulaşmış ve çokkültürcü politikalar olarak değerlendirilebilecek bir dizi adımla devam etmiştir. Medya ve yayıncılık siyasalarına da yansıyan bu olumlu hava, farklı dil ve lehçelerde radyo ve televizyon yayıncılığının yapılabildiği bir sürece bağlanmıştır.

Ulus-devlet, milliyetçilik ve bunlarla ilişkili olarak izlenen kültür politikaları ve seyreden çokkültürlülük hattına dair genel bir değerlendirmenin ardından bu bölümde alt başlıklarla söz konusu tartışmalar detaylandırılacaktır. Bu bölümde tüm bu tartışmaların odağında olan “ulus” ve “kültür” kavramları ele alınacak, milliyetçi ideolojinin kendini tesis etmesinde dil ve kültürün merkezi konumu irdelenecektir.

1.1. ULUS, KÜLTÜR, DİL VE MİLLİYETÇİLİK

1.1.1. Ulus

“Ulus”un doğal ve varoluşsal bir kavram mı olduğu yoksa konjonktürel bir gelişme olarak belirli bir dönemde mi ortaya çıktığı, “ulusların kökeni nedir” sorunsalının ana araştırma konularından biri olarak göze çarpmaktadır. Ulusun doğal bir şekilde eski çağlardan bu yana varlığını sürdürdüğünü ve kökenlerinin modernizmden çok daha eskilere dayandığını öne süren primordialistler (Özkırımlı, 2009: 81) ve ulusun modernizm dönemine ait yapay bir mevhum olduğunu öne süren modernistler (a.g.e. s: 105) ulusun kökeni konusunda farklı bakış açılarına sahiptirler.

Primordialistler (ilkçi), ulusun kökeni hakkında, “primordialist” kelimesini ilk defa kullanan Edward Shills’ten (Özkırımlı, 2009: 82) etkilenecek etnik toplulukların ve ulusların tarihin doğal birimleri ve bütünleyici unsurları olduğunu iddia ederler. Bu bakış açısına göre primordialist bağların cinsiyet ve coğrafya gibi ayrıştırıcı özellikleri vardır. İnsanlar bunlar aracılığıyla farklı gruplara ayrılarak konumlanırlar (Smith, 2002b: 32).

İngiliz tarihçi Edward Shils 1957 yılında aile içi bağlılığın nedenlerini araştırırken, bu bağlılığın aile bireyleri arasındaki ilişkilerden değil de aralarındaki kan bağından ileri geldiğini belirtmiştir. Shils’in bu yaklaşımına göre bu bağ öncesiz ve doğaldır ve her şeyden önce insanla beraber var olma özelliğini taşımaktadır (Özkırımlı, 2009: 82). Aynı şekilde Clifford Geertz de ilkçi bağlardan bahsederken kan bağı, din, dil ve belirli toplumsal alışkanlıkları verili bağlar olarak tanımlayarak, bu ilişkiyi belirleyen toplumsal etkileşim değil doğal yakınlık olduğunu belirtir (aktaran Özkırımlı 2009: 83). Primordialistlerin ulusun kökenine dair düşünceleri, ulusun öncesiz ve insanlığın var olduğu günden bu yana açık ya da örtük bir şekilde varlığını devam ettirdiği yönündedir. Bu yaklaşım “etnik milliyetçiliğin ulusun soydan geçtiği, kişi bu şekilde doğmamışsa ne yaparsa yapsın sonradan edinmeyeceği” (Somersan, 2004: 148) ilkesiyle ya da etnik millet kavramının “bir millet evvel emir ortak soydan gelen bir topluluktur” (Smith, 1994: 28) görüşü ile benzerlik göstermektedir.

Modernist bakış açısına göre ise ulus, toplum ve tarih mozağinde doğal bir şekilde yer almamaktadır. Ulus; modern dönemde gelişen kapitalizm, bürokrasi ve seküler faydacılığın bir ürünüdür. Bu yanıla modern dönemin bir yaratımıdır (Smith, 2002a: 30). Bu perspektife göre modern dönemden bu yana giderek yaygınlaşan ve birçok toplumsal-siyasal gelişmeye yön veren ulus, insanlık tarihiyle paralel ve eşzamanlı gelişme göstermiş bir oluşum değil modernizm sonrası üretim şeklinin değişimi, merkezi otoritenin baskın hale gelmesiyle sınıfların benzeşerek eklemlenmesiyle oluşan birlikteliktir. Gellner’in ifadesiyle (1992: 131) modernizm öncesi tarım dünyasında, “üst-kültür⁵”ler “alt-kültür⁶”lerle bir arada yaşarken kendisini destekleyecek bir kiliseye ya da dini loncaya ihtiyaç duymuştur. “Üst-kültür”ler sanayi toplumlarında da varlıklarının sürdürmeye devam etmişlerdir, fakat artık ihtiyaç duydukları şey değişmiştir. Artık “üst-kültür”lerin kiliseye değil devlete ihtiyaçları vardır. Hem de her bir “üst-kültür”ün ayrı bir devlete ihtiyacı vardır. Gellner bu durumu ulusçuluk çağının doğuşu olarak özetlemektedir.

⁵ “Kentlerde yaşayan saraylılar, soylular, ruhban sınıfı gibi seçkinlerin desteklediği kültürdür.” (Gans, 2014: 76).

⁶ “Büyük bir kent yerleşmesinin farklı bölgelerindeki farklı kültürel özelliklerdir. Milli sınırlar içindeki bu farklı birim ve sentezlere alt-kültür adı verilir.” (Güvenç, 2003: 111).

Gellner'in ulusçuluk çağının başlamasına dair yaptığı bu kısa özet, “üst- kültür”ün bağımlı olduğu mevcut örgütlenmenin değişimine işaret etmektedir. O zamana kadar imparatorluklar gibi geniş siyasal yapılar içerisinde varlığını sürdüren kültürel gruplar, yeniden çizilen sınırlar içerisinde yeni isimlerle devletleşerek varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır. Bu dönemde meydana gelen idari (vatandaşlık haklarının yaygınlaşması, merkezi idarenin güçlenmesi, devletleri baştan sona kateden iletişim ağı), ekonomik (kapitalizmle beraber değişen üretim biçimi ve bir ticaret ağının kurulması) ve kültürel (dini otoritenin iyice zayıflaması ve klasik hümanizm, laik eğitim ve üniversite öğrenimi dolayısıyla roman, oyun ve seyahatnameler gibi popüler iletişim tarzlarının gelişmesi) devrimler sayesinde birbirinden kopuk bölgeler arasında bütünleşme sağlanmış, devlet sınırları içerisindeki farklı etniler, orta ve alt sınıfların egemen etnik kültüre dâhil olmasıyla da laik, kitlesel milletler ortaya çıkmıştır (Smith, 2016: 99-101).

Gellner (1992: 136) modernleşmeyle beraber mahalli niteliğe sahip “alt kültür”lerin evrilerek standartlaştığını, resmileştğini, yasallaşmış ve okur-yazar nitelik kazanmış “üst kültür”lerle ikame olduklarını belirtir. Herbert J. Gans (2014: 76) sanayi öncesi toplumlarda halk kültürü ve yüksek kültür ayrımının olduğuna işaret eder. Halk kültürü köylerde, birbirinden kopuk ve görünürlüğü az olan bir kültürken, yüksek kültür kentlerde yaşayan saraylılar, soylular, ruhban sınıfı gibi seçkinlerin desteklediği kültürdür. İktisadi ve uygulamalardan kaynaklanan değişiklikler sebebiyle kırsalda halk kültürünü yaşayan toplumsal sınıflar kentlere göç etmek zorunda kalmış ve yüksek kültürün hâkim olduğu kent kültürüyle hemhal olmuşlardır. Bu, Jean Leca'nın deyimiyle (1998: 12) hâkim sosyolojik teorideki ulus tanımına karşılık gelir. Buna göre ulus, aynı ekolojik alan (bir kültür, bir pazar, bir egemenlik) üzerindeki kültürel ekonomik ve siyasal sistemlerin çakışma süreçleriyle birlikte “aşağı kültürlerin” standartlaştırılmış, homojen ve merkezi iktidar tarafından desteklenen bir “yüksek kültür” ile bütünleşmesidir.

Smith “ulus”u (1994: 31) tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi bir belleği, kitlesel bir kamu kültürünü, ortak bir iktisadi düzeni, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlamaktadır. Smith'in görüşü ulusun bir sentez olduğu yönündedir. Ona göre (2002b: 20) milletler ve milliyetçiliği eski çağlardan kalmış modası geçmiş şeyler ya da geç kapitalizmin ürünleri olarak değerlendirmektense kültürel bağlarla siyasi toplulukların heterojen bir birlikteliği olarak değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü modern ulus, modern öncesi “etni” nin çeşitli özelliklerini taşır ve modern çağın başlarına kadar birçok bölgede hâlihazırda var olan etnisiteye çok şey borçludur. Tanımlamasında dikkat çektiği ve ulus bilincinin yaratılmasında başvuru ortak mitler, tarihsel bellek ve kültür kavramlarını “etni”nin boyutlarından bazıları olarak değerlendirmektedir (2002a: 41,48, 50, 51). Buradan yola çıkarak

Smith, ulusu verili bir şey olarak görmeyerek modernist bakış açısına yaklaşırken etni ile yakından ilişkili gördüğü ulusu daha çok toplumsal etkileşim ve pratikler dolayısıyla bir araya gelmiş, geçmişten geleceğe aktarılan ortak paydalar etrafında birleşmiş bir topluluk veya toplulukların oluşturduğu, nispeten daha geniş birliktelikler olarak değerlendirerek primordialist bakış açısına yaklaşmaktadır.

Ernest Gellner, ulus olabilmek için toplumsal bir iradenin varolması gerektiğine dikkat çeker. Buna göre uluslar bir ülkenin sakinleri veya belli bir dili konuşan toplumların kendi inanç, sadakat ve dayanışmalarının ürünüdür ve insanların aynı ulustan sayılabilmeleri için kesinlikle aynı kültürü paylaşmaları gerekmektedir. Bu insanlar sadece birbirlerini aynı ulusun fertleri olarak kabul ederek ortak hak ve görevleri olduğu noktasında hemfikir olurlarsa aynı ulusa tabi olabilirler (1992: 28). Ulusun oluşabilmesi için ortak kültürün olması gerektiği konusuna dikkat çeken Gellner gibi Claude Levi Strauss da, bir arada yaşayan farklı kültürel grupların toplumsal etkileşimle nihai bir uzlaşmaya ulaşabileceklerini mümkün görmektedir. Strauss (1994: 60, 61) toplumsal ilişkilerin egemen ve tabi olan gruplar arasında geliştiğini ve zamanla alışverişlerin ortaya çıktığını belirtir. Bu gruplar zamanı geldiğinde, tek yanlı ilişkilerine rağmen bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ilişkileri sonucunda meydana gelen birikimlerini ortaklaştırmak zorundadırlar ve çatışmalarına sebep olan belirgin farklar azalmaya başlar.

Toplumsal örgütlenmenin özellikle modern uluslarda varsayılan ortak tarih, soy ve kültür öğelerine yaslanarak dozu değişen ölçülerde de etnisite kavramına vurgu yaparak meydana gelebilmesi için, “kadim” ve “öncesiz” bir “ortak geçmiş” kavramına da ihtiyaç duyulmuştur. Immanuel Wallerstein (1993: 99) “geçmişliğin”, insanların nasıl davranacakları konusunda ikna edici bir yanının olduğuna dikkat çekmektedir. Geçmişliğin insanların toplumsallaşması ve grup dayanışmasının korunmasında önemli bir rolü vardır. Geçmiş aynı zamanda, hem toplumsal meşruiyetin oluşturulmasında hem de bu konuda rızası alınamayan grupların bu meşrulaştırma çabalarına meydan okumasına imkân sağlayan bir mevhumdur. Bu noktada “ortak geçmiş” hem varsayılan kadim birlikteliğe, hem mevcut birlikteliğe hem de tahayyül edilen birlikteliğe giden yolda yinelenerek başvurulmuş bir araçtır.

Smith (2002a: 107-108) uluslaşma için başvurulmuş öğelerden olan etnik topluluk mitlerinin ve etnik kaynaşma sembollerinin yaratılmasında topyekûn savaşların önemine dikkat çeker. Savaşlar aracılığıyla toplumun büyük bir bölümü zaman zaman kitlesel bir seferberlikle harekete geçirilerek, toplumların kaderi bu savaşlardaki başarıya bağlanmaktadır. Bu şekilde kurulan katılım düşüncesi, kaçınılmaz olarak canlı bir etnik bilinç aşılacaktır. Şayet bu katılım dinsel

misyon ve kültürel farklılık kavramlarıyla bağdaştırılırsa ve bir yabancıya karşı mücadele edildiği hissi yaratılabilirse, kitlesel seferberliğin koşulları en sağlam topluluk mitlerini ve etnik kaynaşma sembollerini üretebilmektedir. Sık sık tekrarlanan savaşlar, topluluğun bir araya getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır ve kolektif beka için kitlesel bir paylaşımdır. Wallerstein'ın (1993: 119) bu konudaki görüşü de Smith'inkiyle benzerdir ve bir halkın ortak bir anayasaya tabi kılınan bireylerden oluşan grupların birleşiminden meydana geldiğini belirtir. Bu birleşme için özgül bir ideoloji gerekir. İdeolojinin başarısı da ölüme kolektif bir şekilde meydan okuma kapasitesiyle ölçülebilir.

Bu tanım ve tespitler bağlamında ulus, çeşitli ortak paydalar bünyesinde bir arada yaşayan, bünyelerinde farklı kültürel grup ve etnisiteleri de barındırma potansiyelleri olan bütünden farklı olduklarını meşrulaştırabilecek dil ve etni gibi özgül değerlere sahip olduklarına inanan ve baskın siyasi aktörlerin desteğini alan bireylerin bir araya gelmesi ve bunların kendilerini yeni bir ortak paydalar (kan bağı, ortak dil, din, ortak kültür vb.) şemsiyesi altında yeniden tanımlamaları olarak değerlendirilmektedir. Varsayılan ortak paydalardan kültürün ulus-devletleşme sürecindeki başat konumu ayrı bir başlık altında incelenip irdelenmesini gerektirmektedir. Öncelikle tarımsal alandaki ekip-biçmeye karşılık gelen “kültür” kavramının insan gelişimine karşılık gelerek uygarlığa evrilmesi ve ulus-devletlerin kuruluşuna giden süreçte refere edilen bir argüman haline gelme süreci takip eden alt başlıkla detaylandırılacaktır.

1.1.2. “Kültür” Kavramına Dair

“Kültür” için, üzerinde uzlaşı sağlanmış ve her dilde ve farklı alanda kullanıldığı anlamı karşılayan genel-geçer bir tanımlama mevcut değildir. Kültür kavramı, bağlama ve kullanıcıya göre değişik anlamlara gelebilmekte, dolayısıyla çok anlamlı bir sözcüktür (Kartarı, 2006: 13). “Kültür”ü tanımlayabilmek ve neye karşılık geldiğini belirleyebilmek adına yapılan tanımlama ve açıklamalar, kavramın içeriğinin belirlendiği birçok farklı çerçevenin çizilmesini sağlamıştır. Bozkurt Güvenç’e göre (2003: 95) sözcüğün tanımlanamamasının ya da belli bir tanımın üzerinde uzlaşılamamasının ardında yatan temel güçlük, kültür sözcüğünün çok anlamlı oluşundan kaynaklanmaktadır. Raymond Williams (2005: 105) bu durumun, sözcüğün birkaç Avrupa dilindeki karmaşık tarihsel gelişiminden ve farklı entelektüel disiplin alanları ve düşünce sistemlerinde birbiriyle örtüşmeyen kavramların yerine kullanılmasından ileri geldiğini belirtmektedir. Asker Kartarı (2006: 14) kültürün anlamının ilgili bilim dalına göre de değişkenlik gösterdiğini belirtir. Bu konuda örnek veren Güvenç (2003: 97) “kültür” sözcüğünün temelde 4 farklı anlamda kullanıldığını belirtmektedir.

- Bilim alanındaki kültür: Uygarlıktır.
- Beşeri alandaki kültür: Eğitim sürecinin ürünüdür.
- Estetik alandaki kültür: Güzel sanatlardır.
- Maddi (teknolojik) ve biyolojik alandaki kültür: Üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir.

Antropolojideki kültür ise “hem insan davranışları, hem de insanın yarattığı maddi ve maddi olmayan ürünleriyle görünür hale gelen fikir inanç, düşünme ve değer yönelimleri sistemidir” (Maletzke’den aktaran Kartarı, 2006: 15). İngiliz Antropolog E. B. Tylordan etkilenecek “Kültür”ü sosyal/kültürel antropolojinin nesnesi olarak ifade eden Güvenç (2003: 95) kavramın antropoloji dilinde ve eserlerinde:

- “Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.”
- “Kültür, belli bir toplumun kendisidir.”
- “Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.”
- “Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır” şeklinde tanımlandığını belirtmektedir.

Terry Eagleton (2005: 9) “culture” sözcüğünün İngilizcedeki en karmaşık kelimelerden biri olduğunu altını çizerek; kelime ile tarım alanındaki “agriculture”, gelişme anlamındaki “cultivation” ve ürün anlamına gelen “crops” sözcükleri arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Terry Eagleton (2005: 10) “kültür” kelimesinin köken itibarıyla; Latince tarımdaki gelişmeden ikamet etmeye, tapmaktan korumaya kadar; bunlardan daha farklı birçok anlamı barındıran “colere”ye dayandığını belirtir. “Colere”nin Latince’deki sözlük anlamı ekin, sipariş ve bakımdır (Kartarı, 2006: 14). Güvenç’e göre (2003: 96) kültür sözcüğü “Cultura” kökünden gelmektedir. Latince “Colere”; tarım alanındaki sürmek, ekip-biçmek anlamında kullanılmaktadır. “Cultura” ise Türkçedeki “ekin” sözcüğünün karşılığıdır. Raymond Williams’ın ifadesiyle (2005: 105) sözcüğün yakın kökü Latince’deki ikamet etmek, yetiştirmek, korumak, ibadetle onurlandırmak gibi farklı anlamları içinde barındıran “colere” sözcüğünden türeyen “cultura”dır. Kartarı (2006: 14) Ortaçağ’da tanınmayan “kültür” kavramının 17. yüzyıldan itibaren doğa kavramının karşısı olarak kullanılmaya başlandığını ve doğanın verdiklerinin yanında insanın ürettiklerine işaret edecek şekilde kullanıldığını belirtmektedir.

Sözcük zamanla farklı dil ve kullanım alanlarında, birbirinden farklı kavramların ifadesi olarak kullanılmış ve birçok yeni kavramın da oluşmasına kaynak teşkil etmiştir. Sözcüğün “ikamet”

anlamı “colonus” aracılığıyla “colony”e (koloni), “ibadetle onurlandırmak” anlamı “cultus” aracılığıyla “cult”a (kült) dönüşmüştür (Williams, 2005: 105).

Eagleton kültürün ve kültürel değerlerin toplumsal gruplar tarafından giderek daha fazla içselleştirilmiş olduğunu belirterek kutsal değerler gibi sahiplenildiklerine dikkat çekmektedir. Kültürün modern çağdaki anlamı solan aşkınlık ve tanrısallığın yerini tutmaya başlamış ve “colere” sözcüğü önce Latince “cultus “olmuş, akabinde de dini bir terim olan “kült” haline gelmiştir. Bundan dolayı kültürel hakikatler ne şekilde oluşmuş olurlarsa olsunlar bazen kutsal hakikatler gibi kabul edilip muhafaza edilerek saygı görmüşlerdir. Bu yönüyle “kültür” dinsel otoritenin yerini almış ve içeriğiyle toplumlar açısından korunup gözetilmesinde hassasiyet gösterilen bir değerler kümesi olarak değerlendirilmiştir. Sözcüğün anlamı giderek daha kapsayıcı hale gelmiş ve temelde tarım alanındaki ekip biçmeye karşılık gelen anlam, zamanla insan dolayimli gelişimi de karşılar hale gelmiştir (2005: 10).

Hâlihazırda çok anlamlı olan ve giderek insan gelişiminin de karşılığı olacak şekilde kullanılmaya başlanan kültür kavramı, toplumsal bir grubun veya bir ulusun dil, inanç, yaşam tarzı, gelenek-görenek ve hatta kimliğinin belirlenmesinde önem teşkil eden, belli bir gruba ait toplumsal pratiklerin tamamını kapsayan bir kavram olmak yolunda sürekli etki alanını genişletmiştir. Williams’ın ifade ettiği üzere (2005: 105, 106) ilk etapta bir şeyin, özellikle de bir ekin veya hayvanın bakımına işaret eden ve tüm kullanımlarında bir sürecin adı olan “culture” sözcüğü, 16. yüzyılın başlarından itibaren doğal büyümenin gözetilmesi ve insan gelişimi sürecini de içine alacak şekilde genişlemiştir. Çiftçilikteki özgün anlamının yanında, 18. Yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarına kadar sözcüğün temel anlamı budur.

“(…) İlk kez Voltaire “culture” sözcüğünü insan zekasının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanmıştır. Sözcük buradan Almanca’ya geçmiş ve 1793 tarihli bir Alman Dili sözlüğünde “cultur” olarak yer almıştır. Etnolog G. Klemm (1843-52) “İnsanın Genel Kültür Tarihi ” adlı on ciltlik eserinde “Culture” sözcüğünü uygarlık ve kültürel evrim karşılığında kullanmıştır.” (Güvenç, 2003: 96).

Önceleri somut bir sürecin karşılığı olarak kullanılan sözcüğün anlamı, 19. yüzyılın ortalarında yavaş yavaş soyut bir kavrama tekabül etmeye başlamış ve uygarlık (civilization) kelimesinin muadili olacak şekilde evrilmeye başlamıştır. Eagleton da (2005: 10) kültürün ilk etapta tamamen materyalist bir sürece tekabül ettiğini, fakat zamanla mecazi bir şekilde tinsel meselelere de işaret etmeye başladığının altını çizer.

Sözcük İngilizce’de olduğu gibi Fransızca’da da 18. Yüzyılın sonuna kadar yetiştirilen herhangi bir maddeyi anlatacak şekilde kullanılmaktayken bu tarihten sonra civilization (uygarlık) anlamına kavuşmuştur (Sarı, 2010: 46). Almanca’ya Fransızca’dan geçen “culture” sözcüğü bu dilde 18. Yüzyılın sonlarında “cultur” 19. yüzyıldan itibaren de “kultur” olarak yazılmıştır. Sözcük temel anlam olarak, civilization”un eş anlamlısı şeklinde kullanılmıştır. Sözcük ilk etapta “civilized” [uygarlaşmış] ya da “cultivated” [kültürlü olma]ya dair genel bir sürece işaret eden soyut anlamda, daha sonra ise insanın seküler gelişme sürecini ifade eden bir anlamda kullanılmıştır. 18. yüzyılda “civilization”a karşılık gelecek şekilde kullanılan sözcük, yüzyılın sonlarına doğru önemli bir kullanım değişikliğine uğramıştır. Gottfried Von Herder tarafından yapılan ve “üstün Avrupa kültürüne” başkaldırı niteliğindeki bu belirleyici kullanım değişikliğiyle yeni bir tartışma başlamıştır. “Üstün Avrupa kültürü anlayışının Doğa’nın büyüklüğüne apaçık bir hakaret olduğunu” belirten Herder (1784-91), tek bir kültürden değil farklı ulus ve özgül kültürlerden bahsetmek gerektiğine işaret etmiştir. O’na göre kültür: bir halkın, dönemin, grubun; genel olarak insanlığın özgül yaşama biçimidir (Williams, 2005: 106-109). Herder duyguların ve dilin belirleyiciliği ve önemine dikkat çekerek her halkın kendi değerleri, adetleri, dili ve ruhu olduğunu ileri sürmüştür. Herder’in “volk” (halk) kavramı kendisini takip eden filozoflar tarafından incelti olarak siyasallaştırılmış ve milliyetçilik hareketlerine esin kaynağı olmuştur (Eriksen ve Nielsen, 2012: 27).

Bunu müteakkip kültür için yapılan modern tanımlamalardan bir kaçına bakılacak olursa:

- Kültür, varlığımızın yapısını (ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliğidir (Sapir’den Aktaran Güvenç, 2003: 100).
- Kültür bilinçli ya da bilinçsiz, başka insanlardan öğrendiklerimiz, özellikle de bir kuşaktan diğerine aktarılan bilgi ve kalıplaşmış davranış şekilleri birikimidir (Wells, 1972:37).
- Kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemi, ya da başka bir deyişle, bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamların anlamada, düzenlemede ya da yapılandırmada kullandıkları bir inançlar ve adetler sistemidir (Parekh, 2002: 184).
- Bir toplumun tüm hayat biçimidir (Linton’dan aktaran Güvenç, 2003: 100).
- Kültür, kısaca değerler, gelenekler, inançlar, maddi objeler ve yaşanılan çevre tarafından biçimlendirilen özel bir yaşam biçimidir (Williams’dan aktaran, Lull, 2001: 95).
- Kültür, hangi büyüklükte olursa olsun toplulukları birbirinden ayıran öğelerin bileşimidir (Schlesinger’den aktaran Sarı, 2010: 50).
- Kültür, bir grubun yaşama biçimidir (Marquet’ten aktaran Güvenç, 2003:100).

- Kültür, insanların temelde kalıcı, ama aynı zamanda rutin iletişim ve sosyal etkileşim içinde değişebilirlik özelliklerine de sahip etkinliklerini, dünya görüşlerini, Şeyleri, inançları içeren dinamik ve karmaşık çevresini ifade eder (Lull, 2001: 2001).
- Kültür, sosyal-kültürel evrendeki açık seçik eylemlerin ve araçların ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar, değerler ve kurallar, bunların etkileşim ve ilişikleri, bütünleşmiş ve bütünleşmemiş gruplarıdır (Sorokin'den aktaran Güvenç: 100).
- Kültür, toplumsal olarak öğrenilen ve aynı yoldan yeni kuşaklara aktarılan davranış örüntüleri ya da kalıplarıdır (Tozzer'den aktaran Güvenç, 2003: 100).

Karl Marx da, “Kültür doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlu'nun yarattığı her Şeydir” (Güvenç, 2003: 96) diyerek insan ve doğa ilişkisine değinmektedir.

Güvenç (2003: 101) kültüre dair yapılan tanımlamalardan en kapsamlı ve Şu ana kadar yapılmış olanların en iyisi olarak E. B. Tylor'un yaptığı tanımlamaya işaret eder.

“Kültür, ya da uygarlık; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetler ve toplumun bir  yesi olarak, insanoğlu tarafından kazanılmış olan diğer alışkanlık ve yetenekleri de kapsayan karmaşık bir bütündür.” (Taylor'dan aktaran Wells, 1972: 38). Taylor'un kültür tanımının en önemli yanı “kültürün biyolojik kalıtım yoluyla değil bir toplumun  yesi olarak öğrenildiği” ifadesidir (Kottak, 2014: 27). Strauss da (2012: 106) bireyin bağlı olduğu kültürü dil aracılığıyla öğrendiğine dikkat çeker. Bu yönüyle kültürün varoluşsal bir değerler kümesi olmadığı ve toplumsal süreçler dolayımıyla edinildiği, dolayısıyla da kültürün oluşmasında birçok değişkenin rol aldığı vurgulanmaktadır. Calvin Wells (1972: 38) ve Smith (2002b: 20) kültürün olmazsa olmazı olarak toplumsal pratiklerin devamlılığına işaret ederler. Ortak kültürün oluşabilmesi ve toplum tarafından sonraki nesillere aktarılabilmesi için süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Bir kültür, onu uygulayan bir toplum olmaksızın düşünülemez. Kültürel aktarımın kesintisiz bir Şekilde devam etmesi, kültürün içinde oluştuğu toplumsal ilişkilerin varlığına bağlıdır. Kültürel öğelerden mitler ve geleneklerin var olmasının en önemli koşulu bunların birkaç kuşak boyunca kesintisiz olarak devam etmesi, nüfusun çoğunluğuna hitap edebilmesi ve toplumsal grupların ortak deneyim ve hafızasına ait olmasıdır. Bu unsurlar aracılığıyla tanımlanan ve konumlanan “ben” veya “biz”, “ teki” ile arasına hem kendi biricikliğinin kanıtı hem de meşru kabul edilmesini sağlayan sınırlar koyar.

Yapılan tanım ve tespitlerden yola çıkılarak düşünüldüğünde kültür: yaşam tarzı, toplumsal ilişkiler, kurallar, örf-adet ve geleneklerin bütünü, giyim-kuşam, eğitim ve inanç unsurlarının

bileşimi olarak değerlendirilebilir. Kültür aynı zamanda toplumsal pratiklerin benzer ya da farklı bir şekilde anlamlandırılmasında temel teşkil eden bir perspektiftir. Kültür tanımlarının ortak özelliği sabit olmamaları, toplumsal süreçler dolayısıyla oluşmaları ve nesilden nesile dil ile aktarılmaıdır. Bir diğer deyişle kendi içinde aynı deneyimleri yaşayan tek tek bireylerden oluşan toplumsalın varlığı, bir diğerinden ayrılarak kendini var eden ve konumlandıran kültürün başat unsurudur. Bu yanıyla kültür hem içirme hem de dışlama özelliği bulunan ve bu şekilde varlığını teyit eden bir değerler bütünüdür. Bir kültüre aidiyet kendini başka bir kültür ya da kültürlerden izole etmekle mümkündür. Bu da toplumsal grubun kendi kültürünün sınırlarını belirlerken diğer kültürlerle arasına sınır koyması anlamını taşır. Özgül değerlerin bir toplamı olarak düşünülebilecek bir yaşam tarzına işaret eden bu değerler bütünüünün kadim, homojen ve üstün olduğu varsayımıyla korunması ve yüceltilmesi de milliyetçiliğe kapı aralamaktadır. İmparatorluk ve devletleri derinden etkileyen, çözölüp kurulmalarına sebep olarak tarihe yön veren milliyetçilik ideolojisinin başvurduğu dil ve kültür kavramlarının baskın gruplardan ziyade tabi olan farklı etnik gruplarca da sahiplenilmesi farklı etnik grup ve kültürlerin bir arada olduğu toplumsal yaşamı daha çetrefilli hale getirmiştir. Bu bağlamda milliyetçilik ideolojisinde özellikle 19. yüzyılda merkezi bir rol oynayan dil ve kültür ilişkisinin irdelenmesi önem arz etmektedir.

1.1.3. Dil ve Kültür

İletişim yalnızca bir eylem değil çok boyutlu bir süreçtir. İletişimin gerçekleşmesi için en az bir gönderen ve bir alıcıya ihtiyaç vardır. Gönderen ile alıcı arasında sağlıklı bir iletişim kurulabilmesi için belirli bir kanal vasıtasıyla gönderilen mesajdaki anlamın hem gönderen hem de alıcı tarafından bilinmesi gerekmektedir. Bu da ancak bireylerin kullandığı dil ve sahip oldukları kültürel normlarına uygun olarak düzenlenen kodlama ile olanaklıdır (Kartarı, 2006: 18). Aynı kültürün mensuplarının aynı şekilde düşünme ve hissetmeleri, yani dünyayı tam olarak olmasa da aşağı yukarı benzer şekillerde yorumlayabilmeleri, bunu sağlayacak görüntü ve fikir gruplarının paylaşılmasını, bir başka deyişle aynı “kültürel kodları” paylaşmalarıyla mümkündür (Hall, 2017: 11). Dil sosyal/kültürel sistemin var olabilmesinin koşullarından biridir. İnsanlar arası, kurumlar ve toplumlararası ilişkiler kişilerle kurulur; fakat bu ilişkiler dille sürdürölür. Kültürel ve tarihi miras ancak dil aracılığıyla yeni kuşaklara aktarılabilir. Dil kültürel muhtevanın bir ansiklopedisi, hazinesi ya da sözlüğü gibidir (Güvenç, 2003: 108).

Anlamın kültürel kodlarla yüklü dil ile verilmesi dil ile kültür arasındaki ilişkinin ne kadar sıkı olduğunu göstermektedir. Bu yüzden antropologlar dili bir ögesi olduğu kültür ve toplumsal ilişkiler bağlamında ele alırlar. Dil ile kültür ilişkisinin öneminin farkına varan bazı lengüistik

antropologlar dillerin çağdaş türevlerinden faydalanarak eski dilleri yeniden oluşturmaya çalışırlar. Bununla amaçlanan şey dilin ait olduğu toplumun yaşam ve düşünce tarzına ışık tutarak keşiflerde bulunmaktır (Kottak, 2014: 302). Strauss’a göre (2012: 96, 127) dil iletişim biçiminin tek kaynağı değildir; fakat dilin izlerinin sürülmesi (akrabalık, evlilik, ekonomik ilişkiler vb.) farklı iletişim biçimlerinin anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Çünkü evlilik ritüeli ve arabalık ilişkileri de bir çeşit iletişim türüdür. Stuart Hall da (2017: 28) buna benzer bir şekilde anlam üretmek için kullanıldıklarında görsel imajların bir çeşit dil özelliği kazanacağını söyler. Yüz ifadeleri, jestler, moda, giysiler ve müzik de dil kategorisinde değerlendirilebilir.

Ferdinand de Saussure “dil insanın üzerinde kısmi egemenliğinin olduğu sosyal bir nesnedir” (Chomsky, 2010: 11) diyerek dilin kısmi özerkliğine ve dışsallığına dikkat çekmiştir. Saussur’e göre (1998: 43-45) dil konuşan kişinin bir işlevi değildir, bireyin edilgen bir şekilde toplumdan alıp belleğine aktardığı bir üründür. Varlığı toplumdan menkuldür ve somut bir göstergeler dizgesidir. Birey onu tek başına ne yaratabilir ne de değiştirebilir. Alman düşünür Wilhelm van Humbolt (1762-1835) dilin düşünce kalıplarını belirlediğini ve dil olmadan düşünmenin mümkün olamayacağını öne sürmüştür. Takip eden süreçte Edward Sapir (1884-1939) ve öğrencisi Benjamin Lee Whorf (1897-1941) da dili kültürün önkoşulu olarak değerlendirmiş ve kültürü dil gibi sembolik sistemlerden ileri gelen bir kavram olarak değerlendirmişlerdir. Bu bakış açısına göre dil dünyaya bakış açımızı ve onu nasıl algılayacağımızı da belirlemektedir (Mengü, 2003: 21-23). Dil kültür ilişkisini inceleyen Strauss (2012: 106) da dilin bir kültürün ürünü olarak değerlendirilebileceğini söyler. Dil hem onu kullanan toplumun kültürünü yansıtır hem de kapsayıcı olan aynı kültürün öğelerinden biridir. Güven Mengü (2003: 25) günümüzde Sapir-Whorf varsayımının sınırlı kabul gördüğünü belirterek dilin düşünce kalıplarını belirlemekten çok algılama hızı ve hatırlama süreçlerinde zihinsel yapıyı doğrudan etkilediğini söyler. Genel kabule göre dil daha çok ait olduğu kültürün ürünü ve yansıtıcısıdır.

“Dil toplumsal bir kurumdur” (Saussure, 1998: 46). Eğer “Kültür Taylor’un tanımladığı gibi (1871: 1958) “bilgi, inanç, sanat, ahlak, yasa, gelenek ve insanın belirli bir toplumun üyesi olarak edindiği diğer tüm yetenek ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütünse (aktaran Kottak, 2014: 26) dil de içine doğulan toplumun yeni bireyinin kültürlenmesiyle⁷ aktarılan kültürel bir öğedir. Strauss (2012: 106) bireyin bağlı olduğu kültürü dil aracılığıyla öğrendiğini ve buradan hareketle dilin kültürün bir koşulu olarak görülebileceğini belirtir. Dil bir parçası olduğu kültür gibi

⁷ Kültürlenme bir çocuğun kendi kültürünün öğrenme sürecidir (Kottak, 2014: 27).

kültürleme⁸ sürecinin bir parçası olarak nesilden nesile aktarılır (Kottak, 2014: 302). Toplumun hiçbir alanı dilden bağımsız değildir. Edebiyat, felsefe, sanat, teknik vb. bütün kültür dile sıkı sıkıya bağlıdır. Dil topluma biçim verir, aynı toplumdan etkilenir ve o yoksa bir toplumun varlığı da düşünülemez. Dil bir toplumun kültürel kimliğidir ve tarihsellik bağını mümkün kılar. Bu bağın ortadan kalkması toplumsal hafızanın da yok olmasına sebep olacağı için dilleriyle iletişim kurmayan toplumlar başka bir kimlik aracılığıyla başka bir kültüre eklemlenir (Ünalan, 2004: 14,15). Her sosyal/kültürel sistemde kişiler ve kurumlar arası ilişkiler dile kurulur ve devam eder. Konuşma dili dışındaki yazı dili, mimik dili, ıslık dili resim dili, matematik dili mors ve benzeri her iletişim yöntemi kültürel öğeleri barındırır ve yansıtır. Kültürdeki değişimler dile, dildeki değişimler de kültüre yansır. Dil, dünü bu güne, bu günü de yarına bağlayan, süreklilik arz eden bir kültür hazinesidir (Güvenç, 2003: 74). Kültür, öğrenilir, simgeseldir, paylaşılır ve her şeyi kapsar. Kültür belirli konuşma şekillerini hangi hareketlerle bir arada yürütülmesi gerektiğini dahi öğretir; fakat bu kültürden kültüre değişiklik gösterebilir. Bir kültürde belli bir anlamı karşılayan bir hareket başka bir kültürde farklı bir anlama gelebilir. Bu vücut hareketleri toplumsal farklılıkları da ifade eder (Kottak, 2014: 27-29, 306, 307).

Wallerstein (1993: 98) bir etnik grubun da, kuşaktan kuşağa aktarılan, devlet sınırı tanımayan ve süreklilik arz eden davranışlara sahip kültürel bir kategori olarak kabul edildiğini belirtmektedir. Etnik grup ve diller arasında birebir bir ilişkiden söz edilemez. Fakat, şayet dil Galliler, Katalanlar, Basklar, Quebekliler ve benzer örneklerdeki gibi etnik ya da etno-ulusal bir iddiaya dayanak teşkil ediyorsa sınırların belirlenmesi noktasında sık sık başvurulmuş bir kavram olarak karşımıza çıkar (May'den aktaran, Fenton, 2001: 11, 12). Çünkü dil bir halkı diğerinden “biz”i “onlar”dan ayırmada referans olarak gösterilebilen bir öğedir. Yan yana yaşayan fakat farklı dilleri konuşan insanlar birbirlerini farklı diller konuşan insanlar olarak tanımlamaktadırlar (Hobsbawm, 2014: 70). Bir dilin sembollerinin benzer şekilde yorumlanmasıyla anlamlar aynı kültüre mensup bireyler tarafından değiş tokuş edilebilir ve aktarılır. Birey ya da gruplar arasındaki iletişimi ve kültürel aktarımı sağlamasının yanı sıra dil, aynı zamanda güçlü bir grup mührüdür, çünkü dil grup dışındakiler tarafından bilinmiyorsa sosyal bir dışlama vazifesi de görebilmektedir (2001: Fenton, 12).

Saussure (1998: 266, 277) her topluluğun kendi dilinin üstünlüğüne inandığını ve farklı bir dil konuşmanın bunlarca konuşmayı bilmemeye eşdeğer görüldüğünü söyler. Ulus-devletler ya da

⁸İnsanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süreci sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç-dışı şartlandırmalardır.” Detaylı (Güvenç, 2003: 125).

etnik grupların da kültürel birliği sağlama da dile ayrı bir önem atfetmelerinin sebebinin dilin bu biricikliğine dair varsayımdan ileri geldiği söylenebilir. Çünkü Etienne Balibar’a göre (1993: 122) yalnız “dil” ve “ırk”ın birbirini tamamlaması ”halk”ı mutlak bir biçimde özerk bir birlik olarak sunmaya imkân tanımaktadır. Saussure (1998: 318-320) dil ortaklığının evvel emir aynı kandan olduğuna kanıt olarak gösterilemeyeceğini ve bir dil ailesinin insanbilimsel bir aileyle zorunlu olarak ilişkilendirilemeyeceğini belirtir. Fakat dil ortaklığı toplumsal birlikteliğin yani ekin birliği⁹’nin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu birliktelik çok sayıda ırk, din, uygarlık, ortak savunma vb. ilişkilerinden ileri gelen bir birliktelik olarak düşünülebilir. Bütün bunların yanında ekin birliğini mümkün kılan da bir ölçüde dil ortaklığıdır.

Modernizmle birlikte özellikle Avrupa’da Fransa gibi etnik açıdan çeşitlilik gösteren devletler ülkelerinde kültürel homojenliği sağlayabilmek için kültürel bir öge olan dilin de refere edildiği özel bir çaba sarf etmişlerdir. İngiltere, Fransa ve İspanya gibi devletlerde ortaya çıkan Avrupa milliyetçiliğinin temelinde dil ve matbanın önemli bir rolü vardır (Berris, Gellner ve Anderson’ dan aktaran Kottak, 2014: 336). Öncelikle bir ulus kavramı bulma arayışına giren ulusçular dil, toprak, yazılı edebiyat, tarih, yönetim biçimi ya da bizatihi ulusal duygu olarak nitelendirdikleri şeyleri, kurguladıkları ulus tanımına kanıt olarak göstermişlerdir (Canetti, 1998: 167). Bunlardan “Milli dil” özellikle 1830’lardan sonra milliyetçilik ideologlarının dikkatini çekerek pragmatik ve heyecan uyandıran bir unsur haline gelmiştir. Bu ideologlara göre dil, bir milletin ruhudur. Bunu müteakip milli dil her geçen gün daha fazla milliyetin refere edeceği bir mevhum haline gelmiştir. Örnek olarak Almanlar ve İtalyanlar’ın varsaydıkları “milli dil”leri, onlar için artık sadece seçkin bir edebiyat dili ve evrensel düzeyde entelektüel bir anlatım dili değildir. Bu diller onları bizatihi Alman ve İtalyan yapan biricik şeylerdir ve ulus devletin yaratılmasında faydalanacakları en önemli araçlardır (Hobsbawm, 2014: 119, 127). Bu yönüyle ortak ve milli olduğu varsayılan dil ve kültürel değerler millet olma yolunda araçsallaştırılmıştır. Kültür ve dayandırıldığı temel ortak payda olan anadil, ulus devletin inşasında en çok faydalanılan ve referans gösterilen kavramlar olarak kullanılmışlardır. Homojen bir ulus yaratma eğiliminde olan Alman romantikleri “halk ruhu”nun ya da “kültür”ün temeline dili koyarak ana dil ile kültürü milliyetçiliklerinin temel dayanakları haline getirmişlerdir (Aydın, 2002: 51). Bu çerçeveden bakıldığında geleneksel kültür ve ortak etnik kimliğe vurgu yapan Alman milliyetçiliği, dil ve kültürün özgül bir değer olarak kabul görmesini sağlayarak geç ulus devletlerin de refere edecekleri yeni bir ulus devlet modelinin doğmasında öncü olmuştur. Özellikle etnik milliyetçilik temelinde yükselen ulus-devletler ve

⁹ Saussure (1998: 319)“ekin birliği”ni toplumsal bağlar ve pratiklerden kaynaklanan birliktelik olarak tanımlar.

ulus-devlet olmaya aday etnik gruplar, özerklikleri ve kültürlerinin biricikliğini ispat yolunda dilsel ve kültürel farklılıklarını halen “kadim” geçmişlerine ve ezeli olduklarına kanıt olarak göstermektedirler. Takip eden alt başlıkta aydınlanma felsefesinin ışığında modernizmle beraber atağa kalkan, 19. yüzyıl ve devamında yaslandığı mevhumlar dolayısıyla değişen ve iki yüzü aşkın yıldır tarih ve sınırlara yön veren milliyetçiliğin hangi aşamalardan geçerek günümüze kadar geldiği kısaca tartışılacaktır.

1.1.4. Milliyetçilik

“Milliyetçilik, bir milletin özerklik, birlik, kimlik kazanmasına ve bunları idame ettirmesine yönelik ideolojik bir harekettir” (Smith, 2016: 122). Devletler, ortak bir kültür ve soy iddiasına sahip insanlardan oluşan uluslardır; milliyetçilik de ulus ve devlet uyumunu daha da ilerletmeyi amaçlayan öğretilerdir” (Gellner’den aktaran Fenton, 2001: 241). Bu açıdan özellikle modernizm sonrasında Avrupa’daki ulus-devletlerin kuruluşunda milliyetçilik ideolojisi katalizör olmuş fakat başvurduğu temel argümanlar, ilkeleri ve millet tarifleriyle değişiklik gösterebilmiştir.

Siyasal bilimlerde ulusçuluğu iki ayrı model şeklinde değerlendirme eğilimindedir. Bunlardan birincisi özellikle Fransa ve İngiltere’de 18. yüzyılda gelişen çağdaş ulusçuluktur. Bu ulusçuluk modeli; bireycilik, mantıklı yaklaşımı ve evrensel görüş gibi dayandığı temel ilkeler bakımından aydınlanma felsefesinden ilham alır. Bu milliyetçilik; temel haklar, yürütmenin yetki sınırları ve insanlar arasındaki eşitliğe atıf yapılan milliyetçilik türüdür. İkinci milliyetçilik türü ise 19. yüzyılda Almanya, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan; duygulara hitap eden, ulusların doğal özelliklerinin yüceltildiği, ulusların kültürel ve kalıtsal varlıklar olarak kabul edildiği romantizm ürünü bir ulusçuluktur (Heyd, 1979: 189). Smith de (2016: 25-28) bu yaklaşıma benzer bir şekilde milliyetçilik türlerini Batılı ve Etnik milliyetçilik olarak ikiye ayırmıştır. Kant’ın düşüncelerine atıfla geliştirilen¹⁰ “Batılı” ya da “sivil” modelde (Sancar, 2014: 46) hâkim olan düşünce mekânsal ya da teritoryaldır ve millet olmanın ön koşulu öncelikle iyi tanımlanmış ülkelere/topraklara sahip olmaktır. Bu noktada ekin birliği, üzerinde yaşanılan yurdu biricik kılar. Bu toprak herhangi bir toprak parçası değildir. Tarihseldir, üzerinde geçmişin izleri vardır. Yaşanılan, uğrunda ölünen, uğruna savaşılan, dua edilen kısaca kutsallığa sahip bir coğrafyadır. Batı modeli milli kimliğin diğer unsuru patria (vatan) fikridir. Vatan yasaları ve kurumlarıyla tek bir siyasi iradeye sahip topluluğa karşılık gelir. Bu topluluğun fertleri arasında yurttaş olarak yasal bir eşitlik vardır. İçerilen milletler; ortak tarihi anılar, mitler, simge ve geleneklerle birbirine

¹⁰Kant’a göre ulus ortak bir siyasi yönetim oluşturmak isteyen siyasi bir topluluktur (Sancar, 2014: 46).

bağlanmış fakat türdeş kılınmamış kültür topluluklarıdır. Herder'in düşüncelerine atıfla geliştirilen¹¹ etnik milliyetçilikte (Sancar, 2014: 46) ise doğuştan olduğu vazedilen fitri bir millet tanımı öne çıkarılır. Batı modelinde birey milletini seçmekte özgürken etnik milliyetçilikte bunun seçim ile elde edilmesi mümkün değildir. Birey, yer ayırt etmeksizin nerede olursa olsun içine doğduğu milletin bir ferdidir. Soy veya varsayılan soya atıfta bulunulur. Millet bir üst aileye tekabül eder ve soy ve şecereyle gurur duyulur.

Ulus-devlet modelleri konusunda liberal ve sivil batı modeli ve etnik doğu ulus anlayışı arasında bir ayrım yapan Hans Kohn; Britanya, Fransa, Hollanda, İsviçre ve ABD'yi batı modeli olarak örneklendirirken Etnik Doğu Ulus modeli için Almanya örneğini vermektedir (Kuzio'dan aktaran Saklı, 2012: 9). Kohn (1955, 1967) milliyetçiliği rasyonel/ kurumsal/teritoryal olan Batı modeli ve mistik ve organik olan Doğu modeli olarak ayırmıştır. Bu tasnife göre 18. yüzyılın sonlarında İngiltere, Fransa ve Amerika'da ortaya çıkan Batı modelinde millet: aynı ülkede aynı yönetim ve yasalar altında yaşayan insanların toplamı olarak tarif edilmiştir. Burada yurttaşlık, toprak, ortak yasaların egemen olduğu vatan kavramı ve yasal bakımdan eşitlik ilkesi vurgulanmaktadır. Doğu modeli milliyetçilik ise belirleyici ve otoriterdir. Bu milliyetçilik türünde millet mistik bir "ruh" ve "misyon" sahibi organik bir birlik olarak görülmüştür. Millet, evvel emir ortak soydan gelen topluluktur (Smith, 2016: 25, 28, 131). Serpil Sancar da (2014: 45-47) *civic*¹², üçüncü dünya milliyetçiliği¹³ ve etnik milliyetçilik¹⁴ ayrımında bulunur, fakat *civic* ve etnik milliyetçilik süreçlerinin birbirinden tamamen ayırtılamayacağını, farklı zaman ve bağlamlara bağlı olarak var olduğunu ve iç içe geçtiği çekincesini koyar.

Etnik milliyetçiliğe Almanya milliyetçiliğinin örnek olarak gösterilmesi (Sancar, 2014: 46) ulus-devletleşme sürecinde 19. yüzyılda Batı modeli milliyetçilikten farklı olarak izlediği yol ve yöntemlerden ileri gelmektedir. Bu bağlamda etnik milliyetçiliğin özelliklerinden biri, milletin

¹¹Herder'e göre ulus ortak kültürel özellikleri olan bir grubun doğal, organik dayanışmasıdır (Sancar, 2014: 46).

¹²*Civic* milliyetçilik (yurttaş milliyetçiliği): Vatandaşlık ile özdeş, ilke olarak herkese açık milliyetçilik türüdür (Somersan, 2004: 148). "*Civic* milliyetçilik" daha çok Avrupa'da farklı yerel toplulukların bir siyasi birlik kurmaları ve bir önderlik şemsiyesi altında kendilerine bir ad vererek bir arada yaşamaları taahhüdü ile toplanmaları sürecine tekabül eder. Bu milliyetçilik türünün merkezinde; kan ve etnik aidiyet yerine, kurulan yeni siyasi birliğe vatandaşlık bağı ile bağlı olma durumu söz konusudur (Sancar, 2014: 45-47).

¹³Üçüncü Dünya Milliyetçiliği; bölge elitlerinin sömürgeleşme korkusuyla Batı karşıtı olarak geliştirdikleri milliyetçilik türüdür. Bu milliyetçilik türü ile ulaşılmak istenilen amaç dışarıya karşı savunma ve rekabet kapasitesini arttırmak için bütün teknolojileri alıp kullanmak, içeride ise yeni modernleşecek olan insan topluluklarını, kültür gibi özgül değerlerini korumak ve geliştirmek için teşvik etmektir (Sancar, 2014: 47).

¹⁴Etnik milliyetçilik: Kana ve egemen etnik gruba üstünlük ve öncelik tanıyan vatandaşlığa ve azınlıkların asimilasyonuna dayalı uluslaşma süreçlerini tanımlar (Sancar, 2014: 46).

köklerinin ortak kültür ve dil bağıntılı olarak izlenmesi ve vazedilen ortak atalara kadar götürülmesidir.

18. yüzyıl yazarlarından Montesquieu ve John Jack Rousseau'nun “her halkın bir kişiliği vardır ya da olması gerekir, eğer bundan yoksunsa ona bunu kazandırmak için işe koyulmamız gerekir” düşüncesinin Herder tarafından inceltilerek siyasallaştırılması, Alman milliyetçiliğine ilham kaynağı olmuştur. Vaz edilen otantik kimliğe ulaşmak için filoloji, tarih ve arkeoloji gibi bilimler kullanılmış, “kollektif kendi”nin yeniden keşfi, köklerin “etnik geçmiş”te aranması önem kazanmıştır (Smith, 2016: 28, 123). Suavi Aydın'a göre (2015) geç ulus devletlerden Almanya, kültüre ve dile dayalı yeni siyasi birliğini oluştururken yazılı tarih yerine arkeoloji ile elde edilen bulgulara, iddia ettiği sağlam ve üstün ırkın bozulmadığını kanıtlamak için de fiziksel antropoloji alanındaki çalışmalara yoğunlaşmıştır. Böylelikle ulusunu tanımlayabilecek ortak kültür, ulusun ilk tipi olan topluluğa (*urvolk*) ulaşıncaya kadar geçmişte aranmış, ulusun varlıksal meşruiyeti de ulusun “tarihin kuruluşundan beri” ayakta kalmasına ve bir kültürü taşımasına bağlanmıştır. Milliyetçiler bu konuda “tarih”i araçsallaştırarak ülkesel geçmişlerine dair mitolojilerin yeniden üretimine soyunmuşlar ve kültürel mirası siyasallaştırmışlardır (Smith, 2016: 197).

Homojen bir ulus yaratma eğiliminde olan Alman romantikleri “halk ruhu”nun ya da “kültür”ün temeline dili koyarak anadil ile kültür arasında kopmaz bir bağ kurarak kültür olgusunu dile bağlamışlardır. Bu denkleme göre tahayyüldeki ulusal devletin temelini, kültür ve ülke içinde ve farklı ülkelere yayılmış olan Almanca konuşan insanlar oluşturacaktır (Aydın, 2002: 51). Alman milliyetçiliğinin önemli bir özelliği, milliyetçilik pratiklerinin geç ulus-devletlere de esin kaynağı olmasıdır. Bu tür milliyetçiliğin entellektüelleri Orta ve Doğu Avrupa ve Asya milliyetçiliklerine rehber olmuşlardır (Smith, 2016: 131). Benzerlikleri bakımından bunun önemli örneklerinden bir tanesi Arnavutluk'un kültürel birliğini kurma sürecinde tıpkı Almanya gibi “ortak dil” kavramına odaklanmasıdır. Hobsbawm (2014: 72) Arnavutluk' da din de dâhil olmak üzere dil dışındaki her şeyin ayrıştırıcı özelliklere sahip olduğunu ve kültürel birliğin sağlanmasında Arnavut milliyetçilerinin Almanya gibi ortak dil argümanını kullandıklarını belirtir.

Alman milliyetçiliğinde dil ve kültüre yapılan vurgunun izlerini Osmanlı Devleti'nin çözülme döneminde başvurulmuş Türkçülük¹⁵ akımında da görmek mümkündür. İttihat ve Terakki Partisinin

¹⁵ Bu akımın öncüleri olarak Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Sadri Maksudi Arsal, Halim Sabit, Abdurresid İbrahimov, Ayaz İshak ve Mehmet Emin Resulzade ve İstanbul'a yerleşmeme rağmen, fikirlerinin bu düşünürleri ve Osmanlı'daki Türkçüleri etkilemesi açısından İsmail Gaspıralı ismi önem teşkil etmektedir (Karakaş, 2013: 15).

1908’de gerçekleştirdiği ihtilalle birlikte Türkçü Politikalar yürütülmeye çalışılmış ve Türkçülük akımına alan açmaya yönelinmiştir. Bu akımla Osmanlı Devleti’ndeki Türk halkı ögesi ve Türk Dünyası’na ilgi artmış, Türklerin tarihteki rolü temelinde Türklüğe vurgu yapılmaya başlanmıştır (Karakaş, 2013: 15).

Türk düşünce ve kültür tarihinin önemli isimlerinden biri olan Ziya Gökalp’in “hars” (kültür) üzerine söyledikleri (2015: 48-61) Herder ve takipçilerinin geliştirdiği Alman ideolojisinden esinlenildiğine örnek olarak gösterilebilir. Kısaca değinilecek olursa Gökalp, “hars”ın ilk örneğinin dilin (lisanın) kelimelerinde görülebileceğini söyler:

“Türkçe asıl, yani doğal dilimizdir ve kendiliğinden vücuda gelmiştir. Lisanın bir kelimesini dâhi değiştiremeyiz. Bitkilerin, hayvanların organik hayatı nasıl kendiliğinden ve doğal bir surette geliyorsa harsa dahil olan şeylerin oluşması ve olgunlaşması da tıpkı öyledir. Hars (kültür) hem usulle hem de taklitle başka milletlerden alınamayan duygulardır. Mimarlık, hattatlık, oymacılık, ciltçilik, marangozluk, demircilik, boyacılık, halıcılık, dokumacılık, ressamlık, nakkaşlık gibi yüksek estetiği olan sanatlar Türk sanatıdır. Hars (kültür) bilhassa duygulardan oluşmaktadır. Duygular bir yönteme ve iradeye tabi değildir. Her kavmin başlangıçta yalnız harsı vardır. Bir kavim harsen yükseldikçe siyasetçe de yükselerek kuvvetli bir devlet vücuda gelir. Harsın yükselmesiyle medeniyet de meydana gelir. Türkçülüğün vazifesi bir taraftan yalnız halk arasında kalmış olan Türk harsını arayıp bulmak, diğer taraftan da Garb medeniyetini tam ve canlı bir surette alarak milli harsa aşılmasıdır. Fakat garb medeniyetine girmeden evvel, mili harsımızı meydana çıkarmak icap eder.”

Uriel Heyd (1979: 79, 190) Gökalp’in birçok teorisini Fransız toplumbilimi ve felsefesinden almasına rağmen ulusçuluğunun daha çok Orta Avrupa ve Alman tipi olduğunu ve kültür ve uygarlık teorisinin Alman toplumbilimine dayandırılabilirliğini belirtir. Gökalp; Ferdinand Tönnies, Rousseau, Herder, Gustav Le Bon vb. romantik akım taraftarları gibi kültür ve ülkelerin kaynağını halkta bularak, Türk ulusunu Türkçe konuşan Müslümanlar olarak tarif etmektedir. Alman ulusçuluğuna benzer bir şekilde Türkçülüğün amacını “milli hars”ı aramak, yani ulusun ruhunda gizli kalan şeylerin gün ışığına çıkarılması” olarak açıklamaktadır. Geleneksel Türk üstünlüğüne dair görüşleri de Herder’inkilerle benzerlik göstermekte ve dili ulusçuluğun atlama taşı olarak görmektedir (Heyd, 1979: 82, 118, 130, 136).

Mehmet Karakaş (2013: 16, 17) Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi Pantürkizm ideologlarının Pantürkizm düşüncesinin yerine Anadolu teritoryasına dayalı Türkçülük anlayışını ikame etmeye çalıştıklarına dikkat çeker. Bu düşünürlerden Yusuf Akçura’nın da milliyet konusunda dil ve kültüre yüklediği misyon dil ve kültüre yaslanarak yükselen Alman milliyetçiliğindekiyle benzerlikler gösterir. Yusuf Akçura (1998: 19, 20) kültürel olayların en önemlisinin “dil” olduğunu belirtir. Buna göre kendi dillerinin bağımsızlığı ve gelişmesine yönelik çalışmalar yürüten kavimlerin milliyet duygusu çok kuvvetli olur. Bu

çalışmalar filoloji usullerine kadar götürülebilirse milletin kadim ve destani olayları bulunarak kavmin özelliği, benliği, şahsiyeti ortaya çıkarılır.

Gökalp ve Akçura'nın idealdeki milletin tesisine yönelik önerdikleri yol ve kaynak olarak vurguladıkları dil ve kültüre dair bu görüşleri milliyetçilik akımıyla sınırları daralan Osmanlı Devleti'nin yeniden ayağa kalkmasının reçetesidir. Başka bir deyişle hâlihazırda yüzyıllardır devlet olan bir oluşumun toparlanmasını sağlayacak formüldür. Ancak Herder ve izleyicilerinin “her halkın ayrı bir “ruh”u (Voksgeist’i) vardır ve yeni ulus-devlet korunacak bu “ruh”un üzerine bina olunabilir düşüncesi irili ufaklı tüm halklar için bir yol haritası özelliği kazanmış ve bu “ruh”a sahip olduğunu düşünen her halkta kendi siyasal birliğine bu şekilde sahip olabileceği düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır (Aydın, 2002: 51). Hobsbawm (2014: 186) bu görüşe paralel olarak 1880 ile 1914 arasındaki milliyetçilik anlayışı ile 1830-1870 tarihleri arasında Avrupa'nın politik haritasını değiştiren liberal milliyetçiliğin, dayandıkları temel argümanlar bakımından farklılaştığını belirtmektedir. Buna göre artık liberal milliyetçilikteki eşik ilkesi¹⁶ terk edilmiş ve kendisini “millet” sayan her halk, üzerinde yaşadığı topraklarda kendisine ait ayrı bir egemen devlet kurma anlamına gelen “kendi kaderini tayin etme hakkı” iddiasında bulunmaya başlamıştır. Bu tarihsel olmayan “millet”lerin sayıca çoğalmasının sonucunda da etnik köken ve dil, potansiyel millet olmanın giderek belirleyici ve hatta tek kriteri haline gelmiştir.

Bu çerçeveden bakıldığında geleneksel kültür ve milli kimliğe vurgu yapan Almanya, dil ve kültürü ulus devletin yapıtaşları olarak kullanarak hem Batı modeli milliyetçilikten farklı bir milliyetçiliği pratiğe dökmüş, hem sınırları daralarak parçalanmaya yüz tutan devletlere yeniden ayağa kalkmak ya da mevcut sınırlarını korumak için yol gösterici olmuş hem de geç ulus devletlere rol model olarak ulus-devlete nasıl ulaşacaklarına dair rehberlik etmiştir. İçinde farklı etnik ve kültürel unsurlar barındıran devletlerin kendilerini farklı olarak tanımlayan halklarının talepleri ve kültürlerinin kadimliğine yaptıkları vurgu ve bunun güncelliğini koruması, bu modelin hala geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Hobsbawm (2014: 194) 1990 yılından bu yana bu yüzyılın herhangi bir döneminden daha fazla yeni ulus-devletin kurulduğunu ve yakın zamanda da milli ayrılıkçılığın daha fazla gelişmesini sınırlayacak hiçbir şey görünmediğini belirtmektedir. Kültür ve dil, günümüzde farklı etnik gruplara mensup; fakat kendi devletlerini

¹⁶Friedrich List (1885), 19. yüzyılda “liberal” millet olabilmenin ön şartı olarak yeterli büyüklükte bir millet olunması gerekliliğini belirtmiştir. Büyük bir nüfus ve geniş bir toprak parçası milliyetin esas gereklerindendir. Bu eşiği geçemeyen hiçbir milletin tarihsel haklılığı söz konusu olamazdı. Aynı şekilde milletlerin kendi kaderini tayin etmesi yalnızca yaşama şansı olduğu düşünülen milletler için geçerliydi. Burada yaşayabilir olmaktan kastedilen kültürel ve ekonomik açıdan da yaşayabilme şansına sahip olunmasıdır. Detaylar için (Hobsbawm, 2014: 46-49).

kuramamış topluluklar tarafından otoriter rejimlerin karşısında korunup geliştirilmesi için direnç ve çaba gösterilen bir mevhuma dönüşerek bu topluluklar tarafından tasavvur ettikleri ulus devlete giden yolda halkı bir araya getirecek potansiyel bir kaynak olarak görünürlüğü arttırılmaya çalışılan ve sürekli kadimliğinden dem vurulan bir öge halini almıştır. Edward Halet Carr’a göre (1993: 38) ulusların kendi kaderini tayin hakkı düşüncesi ulusları sürekli ayrılmaya davet etmiş ve her halkın kendi kendini idare ve yönetme ülküsü hâkim olmaya başlamıştır. Milliyetçilik hem birden çok ırk ve dilin mevcut olduğu ülkelerde hem de özgül bir dil ve dine sahip bölge, eyalet ve ülkede siyasal bir hareket hüviyeti kazanmıştır (Williams 2005: 259). Kanada’nın Quebec Eyaleti, 2017 yılında İspanya’nın Katalonya Özerk Bölgesi ve Irak’taki Kürt Bölgesel Yönetimi’nin baskılara rağmen bağımsızlık için sarf ettikleri çaba ve başarıya ulaşamasa da bu amaçla gerçekleştirdikleri halk oylamaları Carr ve Hobsbawm’ın görüşlerini destekler nitelikteki gelişmelerdir.

Ulus-devletleşme süreçlerini başarıyla tamamlayan ve homojen olduğu varsayılan sınırlı sayıdaki birkaç devlet (Somersan: 2004: 7) dışında, çatısı altında farklı ulus veya etnisite barındıran devletler, çok uluslu veya çok etnili devletler şeklinde örgütlenmişlerdir. Homojenlik iddiasındaki yeni kurulan ulus-devletler siyasal birliklerinin sağlanması ve korunmasını gerekçe göstererek zoru da barındıran çeşitli araç ve stratejilerle bünyelerindeki etnik ve kültürel farklılıkları asgari düzeye indirme ve bekaları için tehdit olarak gördükleri çokkültürlülüğün önünü tıkayan politikalara başvurma eğilimindedirler. Ulus-devletlerin uluslaşma yolunda araçsallaştırdıkları kültür, etnisite, dil ve milliyetçiliğin içerilen irili ufaklı etnik gruplar tarafından benimsenerek hak ve ayrılık taleplerine dönüşebilme ihtimali etnik ve kültürel farklılıkların eritilmesine yönelik politikalara başvurmalarına neden olabilmektedir. Ulus-devlet modeli kendinden önceki devlet tipleriyle kıyaslandığında her şeye egemen olma isteği ve denetleme eğilimi nedeniyle son derece merkezi bir yapıya sahiptir. Ulus-devlet “kültür birliği” hedefi çerçevesinde, tek tip yurttaş yaratma amacını taşımaktadır. Bunun için standart bir ulusal dil, standart bir eğitim-öğretim sistemi ve devletle yurttaşın bağımlı kuracak “yeni kutsallar” arayışı ve bunların bütün yurttaşlara benimsetilmesi düşüncesi hâkimdir (Aydın, 2002: 51, 52). Ulus-devletlerin bu tektipleştirici uygulama ve politikaları da çokkültürlülüğü oluşturan farklı etnik ve kültürel grupların eleştirileriyle karşılaşabilmektedir. Bu çerçevede sonraki bölümlerde milliyetçilik, dil ve kültüre dair tanım ve tespitlerden hareketle, ulus-devlet anlayışının çokkültürlülük ve çokkültürcü politikaların önünde ne gibi engeller teşkil ettiği, bunun medya alanındaki tezahürü ve alternatif arayışlar ele alınıp tartışılacaktır.

1.2. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK

Dünya üzerinde sınırlı sayıda devletin homojen veya tek etnili uluslar olduğu söylenebilir (Somersan: 2004:7). Üniter devletler de dâhil olmak üzere hemen hemen her devlet, sınırları içerisinde birbirinden çeşitli açılardan farklı bir veya birden çok grubu barındırır. Somersan (2004: 1) birleşmiş milletlerin verilerine dayanarak dünyada yaklaşık olarak iki yüz ulus devlet, beş bin etnik grup ve altı bin dolaylarında da dilin olduğunu belirtmektedir. Yeryüzündeki ulus devlet sayısı ile etnik grup sayısı arasındaki büyük fark, aynı zamanda her etnik grubun bir devletin olmadığı göstermektedir. Dolayısıyla birçok ulus-devlette birçok farklı etnik grubun var olabileceği çıkarılmasını yapabilmemize olanak vermektedir. Bu heterojenliğin sıra dışı bir durum olmadığına dikkat çeken Kymlicka (1995: 47) bir ülkenin hem çok uluslu hem de çok etnili olabileceğini belirtmektedir. O'na göre kültürel çeşitlilik daha önce özyönetime sahip farklı kültürlerin bir devlet çatısı altına sokulmaları ya da bireysel veya aile olarak göç etmelerinden kaynaklanabilmektedir (Kymlicka, 1995: 38).

Straus (1994: 22) kültürlerin çeşitliliği konusunda (...) “Pratik olarak günümüzde ve yine pratik ve kuramsal olarak geçmişte, insan kültürlerinin çeşitliliği asla öğrenemeyeceğimiz kadar zengin ve büyüktür.” demektedir. Somersan'ın (2004: 1) yeryüzündeki etnik grup, ulus devlet ve dil sayısı ile ilgili kıyaslamasına benzer bir şekilde, Strauss da (1994: 20) kültür ile ırk konusundaki niceliksel farka dikkat çekmektedir. Bir kıyaslama yapıldığında ırkların birimlerle kültürlerinse binlerle ifade edilebileceğini belirterek aynı “ırk”tan topluluklarda bile birden fazla farklı kültürün var olduğuna işaret eder.

Göçler, tarihsel coğrafi birliktelikler, ilhak ve kuruluş esnasında kimi zaman birbirinden farklı etnik veya kültürel grubu içerecek şekilde belirlenmiş olan devlet sınırları birden çok kültür ve etnik grubun bir arada yaşadığı toplumsal birlikteliklerin oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Bazı farklı gruplar bu birliktelikler sonucunda özgül değerlerini koruyabilmiş ya da koruyabiliyorken bazıları ise giderek baskın topluluğa entegre olup eriyerek kültürel değerlerini kaybetmiş ya da kaybetmektedirler.

Smith (2002a: 133) kitlesel göçler sonucunda meydana gelen karşılaşmalar neticesinde kültürel anlamlar ve mitlerin karışmasıyla halkların maddi varlıkları olmasa da farklı kültürleri ve yaşam tarzlarının ortadan kalktığına dikkat çekmektedir. Somersan da (2004: 1, 2) dünyadaki etnik grup ve farklı dil sayısının giderek azaldığını belirtir. Önceki tahminlerde 6-7 bin etnik grup ve 8-10 bin farklı dil telaffuz edilirken yeni tahminler beş bin etnik grup ve altı bin dolaylarında farklı

dilin kaldığı yönündedir. Dünya nüfusunun sürekli olarak artma eğiliminde olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu sayının giderek azalması dikkat çekicidir. Farklı etnik grup ve dillerin baskın olanlar karşısında yok olmaya yüz tuttuğunu gösteren bu tablo özellikle etnik yeniden canlanış dönemiyle beraber çokkültürlülüğün korunması düşüncesinin hâkim olmaya başlamasıyla sorgulanır hale gelmiştir. Özellikle 1960 ve 70'li yıllar, kültürel eleştiri kuramları, çokkültürlülük, kültürel haklar ve modernizm eleştirisiyle dolu yıllardır (Tekinalp, 2005: 76). Farklı etnik ya da, kültürel gruplar türdeşleştirici ve homojenleştirici, aynı zamanda bekalarını tehdit etme potansiyeli olan sistemi sorgulamaya başlamışlardır. Dil, din, kültür veya etnik açıdan farklı olan grupların çeşitli sebeplerle bir arada yaşamaları, farklılıklarından ileri gelen çeşitli hak taleplerine de kapı aralayarak çokkültürlülük kavramının tarih sahnesine çıkışında rol oynamıştır (Yanık, 2013: 43).

Doytcheva'ya göre (2013: 36-37) çokkültürlülüğün ortaya çıktığı yerlerin başında, farklı yerlerden göç alarak oluşmuş ve 1930'lardan sonra yetkilerini kademeli bir şekilde Londra'dan Ottawa'ya taşıyan ve sömürge olmaktan çıkan Kanada gelmektedir. Kanada'yı, çokkültürlülük politikalarıyla izleyen ikinci devlet Avustralya'dır. 1946 yılında uluslararası özerkliğe kavuşan Kanada'da, başlarda sömürgecilerin soyundan gelenlere ve beyaz göçmenlere verilen Kanada vatandaşlığı daha sonra siyah ve Asyalı azınlıklara, 1950 yılında Eskimolara, 1960 yılında da Amerika yerlilerine tanınmıştır. 1969 yılında Kanada, devletin iki dilli olduğunu ilan etmiştir.

Kültürel homojenlik düşüncesini kırılmaya uğratan bu tür çokkültürlülük odaklı politikalar, farklı coğrafyalarda da belirmeye başlamıştır. Doytcheva'ya göre (2013: 32) etnik yeniden canlanma dönemi olarak adlandırılan 1960 sonrası, resmi asimilasyoncu ideolojilerin sert bir şekilde eleştirildiği, farklı kültürlerin değeri ve kalıcılığının yeniden keşfedildiği bir dönem olmuştur. Bu akımın bariz örneklerinden biri de Amerika Birleşik Devletleri'dir.

1950'lerden sonra köken olarak Afrika'daki herhangi bir nüfusa tabi olan, fakat Amerika'da yaşayan Afro-Amerikalılara tanınan çeşitli haklarla çokkültürlülük politikaları anayasal düzlemde uygulamaya konulmuştur. 1950'lerin sonu 1960'ların başında farklı ırk ve etnisitelere sahip sakinlerin eşit vatandaşlık çerçevesinde çeşitli haklara kavuşması, Amerika'da da çoğulcu politikaların benimsenmeye başlandığının emarelerindendir.

Afro-Amerikalılar bu dönemde vatandaşlık hakları hareketinde vücut bulan siyasi hareketliliğin sonucuyla efektif oy hakkı, okullarda ve kamu alanlarında ırk ayrımının son bulması gibi büyük yasa değişikliklerinde söz verilen hakları elde etmişlerdir. Bu kazanımlar eşitlik ve ayrımcılığa

karşı olma ilkelerini ileri süren “Vatandaşlık Hakları Yasası”, siyasi hakların uygulanmasını sağlayan 1965 tarihli “Oy Verme Hakları Yasası” ve göç konusunda ırkçı kısıtlamaları ortadan kaldıran, 1965 tarihli “Göçmenlik Yasası” ile perçinlenmiştir (Doytcheva, 2013: 33-34).

Çokkültürlülük, ayrı etnik ve dini grupların birlikte yaşamasını ifade eden bir tasarımın adıdır. Yani bir bakıma din, dil, etnisite, tarih, ülkü ve benzeri farklılıklarla birlikte yaşama imkânını ifade etmektedir (Özensel, 2012: 59). Çokkültürlülük vatandaşlığın farklı etnisite ve kültürel özelliklerin dikkate alınarak tanımlanmasıdır. Çokkültürcülük de “bir ülkede kültürel çeşitliliğin iyi ve arzu edilir bir şey olarak değerlendirilmesi görüşüdür.” Çokkültürcülük insanların farklı olabileceğinden hareketle bu farklılıklara saygı ve anlayış gösterilmesini amaçlamaktadır (Kottak, 2014: 338, 339). Bu da beraberinde bu farklı gruplara özel politikaların geliştirilmesi gerektiği anlamına gelir (Tok, 2003: 195). Bu bakımdan farklı kültürel grupların bir araya gelmesiyle meydana gelen bütünleşme, karşılaşma, çatışma ve gerilimler çokkültürlü yaşamı mümkün kılacak çokkültürcü düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle yakından ilişkilidir.

Parekh (2002: 251) çokkültürlü toplumlarda çatışan taleplerin var olabileceğini ve bu toplumlarda tarafların üzerinde uzlaşa sağlayabilecekleri çözüm yollarının bulunması gerektiğine dikkat çekmektedir. Şayet vatandaşlar arasında güçlü bir birliktelik ve aidiyet duygusu yaratılamaz ise her kesimi bağlayıcı kararların alınıp uygulanabilmesi zorlaşır. Toplumda kültürlerarası farklar ne kadar çok ve derinse çeşitliliğin sürdürülebilirliği için de o ölçüde birlik ve uyuma gereksinim duyulmaktadır.

Aksi yöndeki uygulamalar, farklı etnik grupları barındıran devletlerin toprak bütünlüğünü tehdit edebilecek büyüklükte sorunlara dahi yol açabilmektedir. Charles Taylor (2014: 84) bünyesindeki bir grubun aynı çatı altındaki başka bir grup tarafından aşağılanması ya da eşit bir şekilde tanınmamasından dolayı, çokuluslu toplumların parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını belirtir. Asimilasyon ve ayrılıkçılığı teşvik eden milliyetçilik ideolojisi de, yüz yıldan fazla zamandır gücünü insanların saygı görme ve aşağılanma duygularına kapılmalarından almaktadır. Kymlicka (1998: 42) İsviçre örneğini vererek, ulusal varlıklarını tanıdığı ve onlara saygı gösterdiği için, ulusal grupların İsviçre’ye bağlılık duyduğunu ve bunun da çok uluslu devletlerin varlıklarını sürdürebilmesinin şartı olduğunu söyler. Parekh’e göre (2002: 252) farklı kültürel grup ya da etnisitelerin kültürlerine saygı duymak onların sadakatlerinin kazanılmasını sağlar ve onlara diğer kültürlerle etkileşime girmeleri için güven ve cesaret vererek bütünleşme imkânı yaratır. Bir diğer seçenek de asimilasyondur. Bu seçenekte toplumun yaşam biçiminin koruyucusu misyonunu üstlenmiş asimilasyoncu ulus devlet, kültürel azınlıkların baskın ulusal

kültür içinde asimile olmasını sağlayacak gerekli tedbirleri alır. Bunun yanında asimilasyon gönüllü bir şekilde de vuku bulabilir. Eğer azınlıklar baskın kültürün içinde asimile olmayı özgür bir şekilde tercih ederlerse bunun için her türlü imkân tanınmalıdır. Fakat bu zoraki ya da gönülsüz olursa kültürel farklılıkların kabul edilebilir düzeyde olmadığı ulus-devletler kültürel anlamda biri diğerini yadsıyan grupların çekiştiği bir mecraya dönüşür.

Kültürel karşılaşmalar sonucunda kişi ana kültürü veya çoğunluk kültüründen herhangi birini tercih edebilir. Bunun yanında her iki kültürle özdeşleşerek hayatını devam ettirmesi de mümkündür. Burada esas olan ve olması gereken bu eylem esnasında kişi veya grupların hür iradeyle seçim yapma şansına sahip olmasıdır (Tok, 2003: 87). Çokkültürlülüğün hedeflenen birliktelikle sonuçlanmasının koşullarından biri baskın grubun ötekileştirici tavırlardan uzak durarak farklı olana özgür seçim yapabilme imkân ve kabiliyetini geliştirecek zemini oluşturmasıdır. Claude Levi-Strauss (1994: 25) bu konuda kendimizle özdeşleştirdiğimiz kültürel, dini, toplumsal ve düşünsel benzerliklere aykırı tavır ve davranışlar sergileyen farklı kültürel ve toplumsal gruplara karşı bir savunma mekanizması geliştirerek ötekileştirici tavırlar sergileyebileceğimizi belirtir. Bu açıdan farklı olanın, bir başka deyişle “öteki”nin toplumsal pratiklerinin yadsınmasıyla kültürel çeşitlilik de yadsınmış olur.

Bu konuda yaptırım gücünü elinde bulunduran devletin sorumlulukları vardır. Devletin her toplumda ortak bir aidiyet duygusu ve adaleti sağlamak gibi önemli bir rolü vardır. Bu görevin önemi çokkültürlü toplumlarda daha da artmaktadır. Özellikle devletin kurumlarının farklı toplulukların mensuplarına tarafsız davranması ve bunu hissettirmesi gerekmektedir (Parekh, 2002: 268).

Kartarı (2014: 38) çokkültürlülüğü özümsemiş toplumlarda kültürel çeşitliliğin hoş karşılanarak desteklendiğini ifade eder. Bu toplumlarda farklı bir kültürel grubun bir diğerinden üstünlüğü söz konusu olamaz. Toplumu oluşturan her bir farklı kültürel grubun özgül değerlerini koruması ve kendini geliştirmesi desteklenir. Bu şekilde baskın olan kültür tarafından asimile edilmesinin önüne geçilir. Buna karşın çokkültürlü bir toplumda asimilasyoncu bir eğilim varsa ya da baskın kültür çok etkiliyse ve yalnızca bu kültüre eklenenebilenler ödüllendiriliyorsa diğer farklı kültürel gruplar kültürlerine sahip çıkma yeteneğinden, güveninden ve isteğinden yoksun kalacak ve kültürel çeşitlilik yok olacaktır (Parekh, 2002: 212). Kültürel özelliklerini yitirme tehlikesiyle yüz yüze olan farklı grup veya etnisiteler yaşam tarzları veya kültürlerinin bekası için her alanda temsil edilme ve tanınma beklentisi içindedirler. Grupların temsil hakları, grupların görüş ve

çıkarlarının politik alandaki temsilini zorlaştıran ve kimi zaman bunu engelleyen sistemden kaynaklanan dezavantajlara rağmen savunulmaktadır (Kymlicka, 1995: 69).

Gerd Baumann (2006: 25-29) çokkültürlülüğü ve bu bağlamda uygulanacak çokkültürcü politikaların önündeki engelleri üçgen metaforunu kullanarak anlatmaktadır. Bu üçgenin ilk köşesinde modern devlet ya da batı tarzı ulus-devlet vardır. Çoğunluk ya da azınlık olmalarına bakılmaksızın, devletin hegemonik medya ve baskın kültürü nispetinde, halkın çoğunun yaşam şansını belirleyenler, yönetimi elinde tutan seçkinlerdir. Bu güçler genelde dini ya da etnik yurttaşlık olmakla beraber cinsel, tarihsel ya da mitolojik olarak hangi farklılık yapısı üzerinden kimin azınlık olarak belirleneceğine karar verirler. Üçgen metaforundaki çokkültürlülüğün ikinci kesişim noktası etnisitenin kültürel kimlikle aynı şey olduğu düşüncesidir. Etnisite köklerdir; kimliktir, “nereden geldiği” sorusuna cevap veren ve “ben”i tanımlama fonksiyonu olan, doğal olduğuna inanılan kimliktir. Üçgenin üçüncü kesişim noktası da dindir. Dinin varsayılan dogmatik yapısı kültürlerarasındaki geçirgenliği ya da esnekliği sekteye uğratarak insanlar arasındaki nesnel ya da değiştirilemez gibi gözüken farklılıkları belirlemektedir. Din bu farklılıkların insan iradesi dışında ve insanlık tarihinin üstünde güçler tarafından temel ve değişmez kılınmış olduklarının düşünülmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda din, çokkültürlü toplumlarda kültürlerarası etkileşimin sınırlarını belirleyen çoğu zaman da bu etkileşimi sınırlandıran bir mevhum olarak karşımıza çıkmaktadır. Baumann’a göre (2006: 30) bu hemen hemen bütün dinler için geçerlidir. Din mutlak bölücü hatlardan oluşan bir şekilde karşımıza çıkar ve çoğu insanın toplumsal davranışlarında neyi kabul edip neyi kabul edemeyeceği konusunda yol gösterici olmakta ve çokkültürlü yaşama giden yolu tıkamaktadır.

James E. Dittes (1969) dinsel ideolojilerin zihinsel süreçleri olumsuz bir şekilde etkileyerek diğer din, mezhep ya da ırklara mensup olanların objektif yargılanmalarının önünde engel teşkil edebileceğini ifade eder. “En doğru inanç ve din benimkidir” gibi bir duygu ve düşüncenin gelişmesi “öteki”ne karşı daha hoşgörüsüz bir tutumun gelişmesine sebep olabilir (Aktaran Yapıcı, 2004: 131).

Smith (2002a: 76, 77) tıpkı bir dinin tüm mensuplarını kuşattığı gibi, etninin de tüm üyeleri için bağlayıcı ve kuşatıcı bir yanının olduğuna dikkat çekerek kendi etnik kültürel mirasımızın eşsiz ve biricik olduğunu ifade eder. Etninin kökenleriyle ilgili mitler, tarihsel bellek, kültür ve anavatanlarının “doğal” ve “uygun olduğu hissi, bir “değere” ve “kutsallığa” sahiptir. Bu anlamda bir mahremiyet alanıdır ve gerçekliğe tekabül etmektedir. Mitlerimiz, tarihsel belleğimiz kültürel

değerlerimiz bir “hakikat” iken “öteki”nin aynı değerleri ve kültürlerinin gerçekliği yoktur. Bundan dolayı da değersiz, geçici ve kimi zaman da zararlıdırlar.

Bu bağlamda ulus-devletle organik bağı olan etnomerkezcilik ve dini tutuculuk çokkültürcülüğün önündeki önemli iki engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu engellere rağmen çok uluslu toplumların mevcut birlikteliklerini korumak ve farklı gruplar arasındaki uyumu maksimize edebilmek için alması gereken tedbirler vardır. Bu tedbirlerin nihai amacı “öteki” ilan edilenin standartlarını eşit vatandaşlık temelinde yükseltmek olabileceği gibi hedeflenen amaç sadece mevcut sınırların korunması da olabilir. Her iki amaçta da asgari bir toplumsal rızaya gereksinim duyulmaktadır. Bu rızanın sağlanması Antonio Gramsci’nin hegemonya kavramıyla da yakından ilintilidir. Buna göre belli bir sınıf veya grup kendisini geniş bir nüfusa özgürlük ve düzen vadeden bir konuma taşıyabilirse hegemonik bir sınıf veya grup kimliğini kazanır (Laclau, 2015: 105).

Çokkültürlü bir toplumsal yapının teminatı için; din, dil, kültürel ve etnik açıdan baskın olan çoğunluğun farklılıklara saygı duyması, bünyesindeki azınlıkların özgüvenini geliştirmesi ve onlara kültürlerini koruyabilme hakkının tanınması gerekir. Geniş toplum, kültürel çeşitliliğin kendi yararına olduğu yönünde ikna edilmelidir. Bu anlayış egemen olmadan baskın olan, ne yaşam biçiminde azınlıkların lehine cereyan edecek değişikliğe açık olacaktır ne de asimilasyoncu içgüdüsünden vazgeçecektir (Parekh, 2002: 212, 213). Bütün din ve etnisitelere karşı tarafsızlık ya da en azından farklı toplumsal gruplar arasında uzlaşıya imkân tanıyacak diyalog zeminini sağlamak birlikte yaşayabilmenin anahtar kelimeleri olarak belirmektedir. Baumann (2006: 48) çokkültürlü bir gelecek için ulus-devletin etnik ve din açısından tarafsız olması gerektiğini vurgularken Iain Chambers da (2014: 122) farklılıklardan ileri gelen diyalog ile birbirimiz hakkındaki düşüncelerin değişebileceğini ve bunun etnomerkezciliğin reçetesi olabileceğini ifade eder.

Amy Gutmann (2014: 27) çoğunluk veya kitle kültürlerinin baskısına karşı, liberal demokratik devletlerin dezavantajlı grupların kültürlerini korumakla mükellef olduğuna işaret eder. Çünkü çeşitli sebeplerden ötürü (göç, işgal, ekonomik ilişkiler) bir araya gelen farklı kültürel gruplar arasında birleşmenin yanı sıra belirli konularda toplumsal ya da siyasal sorunlar da vuku bulabilmektedir. Karşılaşmalar sonucunda vuku bulan bu birleşme veya gerginlik, çokkültürlülük tartışmalarının da odak noktasını oluşturmaktadır (Yanık, 2013: 39).

Somersan (2004: 7) dünya üzerindeki homojen yapılu ulus sayısının dördü-beşi aşmadığını belirtmekte ve bu uluslara örnek olarak sadece İzlanda, Norveç, Güney ve Kuzey Kore ile Japonya'yı göstermektedir. Homojen bir etnisiteye sahip olduğu varsayılan bir toplum ya da devlette egemenliğin mevcut etnik grubun elinde olması temsil, yönetim ve eşit vatandaşlık çerçevesinde herhangi bir sorun yaratmayabilir, fakat birçok ulus-devlet çatısı altında farklı etnik grupların yaşadığı verisi göz önünde bulundurulduğunda, belirtilen konularda çatışma veya sorunların yaşanması ihtimal dâhilindedir ve bu sorunların çözülmesi önem taşır. Çünkü kültürlerarası çelişkileri çözümleyemeyip bir arada yaşamanın formülünü geliştiremeyen çokkültürlü toplumlar birleşmiş bir topluluk gibi davranamazlar (Parekh, 2002: 251).

Farklı kültürleri barındıran bir devlet toplumsal ve siyasal hayatta din, dil, eğitim, ve kültürel alana dair politikalarını farklı kültürel grupların özgül değerlerini görmezden gelerek belirlerse, vatandaşlarının taleplerini de yadsımış olur. Bu nedenle tüm toplumu ilgilendiren kararlar alınırken farklı kültürel grupların beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu o kültürel grubun bekası için hayati öneme sahiptir. Smith (2002a: 133) eğer toptan bir kıyım söz konusu değilse kültürün yok edilmesinde etnosid faaliyetleri, devlet politikaları veya göçlerin soykırımdan daha etkili olduğuna işaret eder.

Baumann'ın ifadesiyle (2006: 37) yeni ulus anlayışı etnik ayrımların önemini reddetmiş ve bunları devlet öncesi modası geçmiş bir mesele olarak değerlendirmiştir. Bu yanıyla modern ulus, etnik ayrımları dışlamasından dolayı postetnik, yeni ve kapsayıcı ulusu yüceltip bunu büyük bir etnos olarak gösterdiği için de süperetnos haline gelmiştir. Fakat çoğu ulus-devlet bazı etnik grupları dâhil edip bazılarını dışlamış, bazılarını imtiyaz tanıyıp bazılarını marjinalleştirmiştir. Bundan dolayı da tahayyülündeki projeyi tamamlayamamıştır. Bu dışlama ve ötekileştirme de bazı halkları azınlık haline getirerek çokkültürlü yaşamı zaafa uğratmıştır.

Bu açıdan bakıldığında ulus-devletin tahayyülündeki bölünmez veya sıfır sorunlu “toplum” projesinin nispeten meşru kılınabilmesinin yolu devletin etnik ve dinsel tarafsızlığı ve eşit vatandaşlık temelinde geliştirilecek politikalarla temsil ve yönetimde çoğulculuk ilkesi olarak belirmektedir. Siyasal teoride çoğulculuk, farklı toplumsal kesimlerin toplumsal ve siyasal hayatta örgütlü bir biçimde karar alma süreçlerine katılabilmeleridir (Köker, 2014: 12, 13). Charles Taylor'un çokkültürlülük bağlamındaki çoğulculuğu ise kültürel farklılıkların siyasal düzeyde tanınması ve eşit ölçüde saygıdeğer kabul edilmesidir. Siyasal teorideki çoğulculuk tanımı ile Taylor'un çoğulculuk tanımının arasındaki fark, sırasıyla birinde farklı toplumsal kesimlerin toplumsal ve siyasal hayata katılmasına, diğersinin ise kültürel kimliklerin tanınmasına

işaret etmesidir. Taylor'un çoğulculuk tanımında değindiği kültürel kimliklerin tanınması gerekliliği konusu günümüzde toplumsal ve siyasal mecralarda sıkça dile getirilen konulardandır. Çokkültürlülük bağlamındaki tartışmalar ve çalışmalar devletlerin politik gündemlerinde önemli bir yer tutmakta ve farklı kültürel grupların eşit temsil ve tanınma konusundaki beklentileri birçok çokkültürlü ulus-devletin hükümet politikalarında belirleyici olmaya başlamıştır. Hangi kültürel grupların tanınıp tanınmayacağı veya nasıl tanınacağı birçok demokratik ya da demokratikleşmekte olan devletin siyasal gündeminin en önemli konularındandır (Gutmann, 2014: 27). Buna karşılık kültürel bakımdan homojen toplumların değişime karşı, klostrofobik, dışarıya kapalı, hoşgörüsüz ve baskıcı olmak, aynı zamanda da muhalefet ve farklılıkların önünü kesmek gibi eğilimleri vardır (Parekh, 2002: 218). Yasemin İnceoğlu ve Çoban (2014: 88) bu durumu ulus-devlet ve çokkültürlülüğün birbirine taban tabana zıt olmasına bağlamaktadır. Devlete hâkim olan iktidar, tektip vatandaşlar yaratmak amacıyla resmi ve kendisine bağımlı kıldığı sivil organlar yardımıyla kendi iktidarını sağlayan koşulların yeniden üretimini sağlamaktadır. Devlet azınlıklar ya da farklı kültürlere ya kısıtlı haklar tanır ya da onları çoğunluk arasında asimile etmeye çalışır.

Çokkültürlülüğün çokuluslu toplumlarda birlikte yaşamının anahtarı olarak sunulduğu bakış açısının yanı sıra bu ve benzer gerekçelerle çokkültürcülük politikalarının ayrılığa ve kültürel bölünmeye yol açacağı yönünde görüşler de mevcuttur. Tekinalp, Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması kitabında ortaya attığı "gelecek savaşların kültürel, dinsel ve geleneksel farklılıkların sebep olacağı savaşlar olacağı" tezinin ilk önce ırkçılık ve tekkültürcülük olarak eleştirildiğini; fakat artık çokkültürlülüğün sebep olabileceği kültürel bölünme tehlikesine karşı yeni proje ve fikirler arayışının başladığını belirtir (2005: 76). Mevcut farklılıkların tanınmasının ve bu bağlamda yürütülen politikaların tahayyüldeki sıfır sorunlu bütünleşmeyi sağlamada yetersiz kalarak tersine özerklik ya da bağımsızlık gibi taleplere zemin hazırlaması çokkültürlülük projelerinin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Kymlicka (1998: 22, 24) demokrasinin, ekonomik refahın ve kişisel hoşgörünün Batı'daki etnik azınlıkçılığı engelleyemediğini bunun aksine belirlenen hedeflere ulaşıldığında azınlık milliyetçiliğinin dozunun arttığını ifade eder. Demokrasi, insan hakları ve hukuk alanındaki problemlerin aşılması ve refah düzeyinin yükselmesi ile etnik taleplerin kendiliğinden ortadan kalkacağına dair olan inancı, meselenin hafife alınması olarak değerlendirir. Öte yandan azınlık etnik gruplara özel, bir diğer deyişle çokkültürcü politikalar siyasal birlikteliğe zarar vereceği ve etnik ayrışmaları derinleştireceği endişesiyle eleştirilmektedir (Tok, 2003: 278).

Çokkültürlülüğü tartışmaya açan bir diğer neden çokkültürcü uygulamaların farklı grupların yerleşik kültüre entegrasyonunu zorlaştırdığına dair düşüncedir. Tekinalp (2005: 79) bu problemin ayak seslerinin en önce çokkültürlülüğün beşiği sayılan Batı'dan geldiğine dikkat çekmektedir. Tedbir olarak etnik grupların ana dillerinin kullanımına yönelik uygulamalara son verildiği, ana dillerinde yapılan yayınların süresinde uyuma engel olduğu gerekçesiyle azaltmaya gidildiğine işaret eder. Sibel Özbudun (2006: 133-136) Almanya, Avrupa, İngiltere ve Fransa'da çokkültürlülüğün sorgulanmaya başladığını çeşitli haber, rapor ve siyasilerin demeçlerinden seçtiği örneklerle göstererek, çokkültürcülüğün vaad ettiği kültürlerarası diyalog, karşılıklı anlayış ve barışın hakim olacağı tezinin tikel kimliklerin güçlenmesi ve dışlayıcı bir karaktere bürünmesiyle zayıfladığını, buna karşılık milliyetçiliğin savunma ve saldırganlık ekseninde yükselmeye başladığından söz eder. Çokkültürlü yaşamın önemli örneklerinden ve bu bağlamda birçok hak talebinin karşılandığı Kanada'daki Kebek sorunu, yakın zamanda¹⁷ Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin ve İspanya'daki Katalanların bağımsızlık referandumu çokkültürlülük taleplerinin son kertede bağımsızlık, dolayısıyla ayrılma iradesine dönüşebileceğinin açık güncel örnekleridir. Doytcheva (2009: 85) “demokratik rejimlerin kurucu unsuru olan insanın temel hakları” ve “toplumların sosyal ve siyasi bütünlüğü”nün çokkültürlülüğü mümkün kılan sınırlar olduğunu belirtir. Söz konusu bağımsızlık taleplerinin ikinci sınırı aşarak çokkültürlülüğü iflas ettirme eğiliminde olduğu aşıkardır. Farklı devletlerde vuku bulmasına rağmen özellikle bünyelerinde azınlıkları barındıran devletlerin, ayrılık taleplerine kendi birlik ve bütünlüklerine tehdit olduğu gerekçesiyle milliyetçi reflekslerle cevap vererek onları engellemeye çalışmaları da kendi ulusal bütünlüklerine dair endişe duyduklarının en önemli göstergelerindedir.

Etnik ve kültürel aidiyetin giderek güçlendiği günümüzde çokkültürlülük, tanınma ve örneklerden yola çıkarak bağımsızlık gibi taleplerin varlığını devam ettireceği görülmektedir. Bunun yanında çokkültürlülük doğrultusunda uygulanacak çokkültürcü politikalara etnik-kültürel bölünmeye yol açacağı düşüncesiyle imtina ile yaklaşılması hem siyasi hem sosyal çatışmalara zemin hazırlamaktadır. Bu yanıyla düşünüldüğünde çokkültürlü politikaların hem varlığı hem de yokluğu kavga sebebi olarak önümüze çıkmaktadır. Çünkü bu biri diğerinin önünü kapatan bir paradoks halini almıştır. Çeşitli talep ve beklentileri olmakla beraber, birlikte yaşama iradesine sahip farklı kültürel grupların durumlarının sıkça tartışıldığı bu konjonktürde mevcut şartlarda

¹⁷ 25 Eylül 2017'de Irak'ta Irak Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından, 1 Ekim 2017'de İspanya'da Özerk Katalonya Bölgesi tarafından bağımsızlık referandumu yapılmıştır.

geliştirilecek çokkültürlülük politikalarının herkesi tatmin edip etmeyeceği önemli bir sorunsal haline gelmektedir.

1.3. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE MEDYA

Bir ülkedeki en büyük iki kültür örgütü içlerinde çalışanlar bakımından okullar ve kiliselerdir. Onlardan hemen sonra gazeteler, dergiler, yayım işleri ve özel öğretim kurumları gelmektedir (Gramsci, 1985: 76). Louis Althusser (2014: 50-56) devletin çeşitli kurumlarını baskı ve ideolojik aygıtlar olarak ayırmaktadır. Hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler gibi kurumları devletin baskı aygıtları; okullar, kiliseler, din, sendika, aile, haberleşme (basın, radyo-televizyon vb.) edebiyat, güzel sanatlar ve spor gibi kültürel faaliyetleri ise devletin ideolojik aygıtları olarak adlandırır. Baskı aygıtları zor; ideolojik aygıtlar ise ideoloji kullanarak işlemektedirler. Bu yaklaşıma göre aslında her iki aygıtta içinde zoru barındırır; fakat burada önemli olan hangisine öncelik verildiğidir. Devletin İdeolojik Aygıtları sınıfların devlet iktidarını ellerinde tutmak için kullandıkları araçlardır. Bu şekilde DİA'lar sınıfların mücadele alanına da dönüşmüş olur. Gramsci, egemen sınıfın egemen olma pratiği olarak hegemonyayı tanımlar. Buna göre egemen sınıf müttefik sınıfları yöneterek ve muhalif sınıflar üzerinde tahakküm kurmak suretiyle iktidarının devamını sağlar (aktaran Sancar, 2008: 33). Althusser'den hareketle (2014: 60) devletin baskı aygıtlarının kalkını ardında, üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlayan "devletin ideolojik aygıtları"dır. Bütün DİA'ların, üretim ilişkilerinin yeniden-üretimi, sömürü ilişkilerinin yeniden-üretimi gibi bir hedefi vardır. Örneğin medya, tüm "yurttaşları" basın yayın araçlarıyla milliyetçiliğe, şovenizme sevk eder ya da yurttaşların esas problemlerini gözlerden uzak tutarak sahte bir gündem yaratır (Althusser, 2014: 61). Herbert Schiller (1993: 274) Althusser'in ideolojik aygıtlar arasında saydığı basın-yayın araçlarının halkın eğitiminde, kültürünün oluşturulmasında ve zihinlerinin istenilen şekilde biçimlenmesine katkıda bulunduklarını belirtir.

İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar'ın ifade ettiği üzere (2002: 253) Marx'tan etkilenen okullar medya sistemini kültürün üretimi içine yerleştirir ve bireysel kullanımın ötesinde incelerler. Bu ekolde medya, kültür üreten bir sistem olarak değerlendirilir. Bu bakış açısına göre medya kurumları ve kitle iletişim araçları kültürel üretimin araçlarıdır. Hepsi birlikte bilinç biçimleri, düşünme yolları, duygu ve duyarlılık şekilleri ve neyi ne için yaptığımız arasında bağ kurmaya yararlar. Bu yaklaşıma göre medya, egemen sınıfların kapitalist üretim sisteminden sağladığı çıkarlarının korunması ve sürdürülmesine imkân tanıyan ve bu amaç doğrultusunda kitlelerin bilinçlerinin şekillendirilmesine katkıda bulunan ideolojik egemenliğin sağlanmasının

araçlarından biridir (Dursun, 2001: 26). Buradan hareketle eğer medyayı bir kültür üretme aracı olarak değerlendirecek olursak, bünyesinde farklı etnik, dini veya kültürel gruplar barındıran çokkültürlü veya çok uluslu devletlerde medya hangi kültürün yeniden üretimini sağlayacaktır?

Söylem aygıtları, teknoloji ve kurumlar (basın yayın, eğitim, kitlesel yayıncılık vb.) ulusal kültürü yaratmaktadır (Donald'dan aktaran Morley ve Robins, 2002: 72). Egemen kültürel grubun kültür ve kimliğinin ulusal kimlik ve kültür olarak belirlenerek diğerlerinin kamusal alandan dışlanarak itilmeleri de tâbi olan etno-kültürel grupların kendi kültürel değerlerini yeniden üretebilecekleri kurumlardan yoksun kalmasıyla sonuçlanır (Walzer'dan aktaran Tok, 2003: 229). Özgül değerlerinin korunması ve yeniden üretiminin desteklenmesini isteyen etno-kültürel gruplar bu dezavantajı bertaraf etmek için kendileriyle ilgili özel politikalar talep etmektedirler. Nafiz Tok (2003: 175) etno-kültürel grupların özel temsil politikaları, pozitif ayrımcılık programları, farklı kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik düzenlemeler, azınlık dillerinde radyo ve televizyon yayıncılığı ve anadilde eğitim gibi taleplerinin olduğunu belirtir.

Levent Yaylagül (2013: 169) kapitalist toplumlarda basın özgürlüğünün temel insan özgürlüğü olarak sunulmasına rağmen uygulamada herkesin bir basına sahip olup kendi düşünce ve ideolojilerini yayma hak ve özgürlüğünün olmadığına işaret eder. Bu konuda medya ve milliyetçilik ilişkisine dikkat çeken Barış Çoban (2009: 70, 71, 72) aralarında kopmaz bir bağın olduğunu ifade eder. Buna göre medya devletin yönetimini elinde bulunduranlara, onların ideolojileri doğrultusunda hizmet etmektedir. Milliyetçi reflekslerle hareket eden egemenler aralıksız olarak “öteki”ne, kendisinden farklı olarak konumlandığına saldırmaktadır. Medya da bu saldırıları doğal tepkilere dönüştürerek meşrulaştırmaktadır. Tek bir toplumun yaratılması için aracı rolünü üstlenmektedir.

Camilla Nordberg (2006: 88); Anderson (1991), Billig (1995), Calhoun (1997) gibi milliyetçilik bilginlerinin, ulusal topluluğa ait olma hissi yaratmada medyanın önemli olduğu konusunda hemfikir olduklarını belirterek homojen ulusal bir kimliğin yerleşmesine hizmet etmesinin yanı sıra zorlayıcı ve marjinal söylemlerin de basında aynı derecede belirgin olduğuna işaret etmektedir.

Noam Chomsky'e göre (2002: 16, 22) medya, haberlerin ve çözümlemelerin çatısını yerleşik ayrıcalıkları destekleyen bir çerçevede kurarak ve bu doğrultuda her türlü tartışmayı sınırlayarak birbirleriyle sıkı sıkıya kaynaşmış olan devletin ve şirketlerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Bunun dışında medya ayrıcalıklı kesimleri halkın kavrayışı ve katılımı tehdidinden koruyan uyanık

bekçileri oluşturur. Bu açıdan medyanın herhangi bir kültüre ya da etnik gruba imtiyaz tanıyarak onu yüceltmesi diğerlerinin değersizleştirilerek dışarıya itilmelerine ve kamuoyunda silikleşmeleriyle sonuçlanabilecektir. Bu da mevcut eşitsizliğin yeniden üretimini sağlayarak tektipçi-dayatmacı egemen kültürün kuşatıcılığına katkıda bulunacaktır. Bundan daha vahimi herhangi bir kültürel kimliğin savunulması son kertede milliyetçilik veya ırkçılığa evrilebilmektedir (Mattelart'dan aktaran Morley, 2011: 75). Bu gibi uygulamaların toplumsal grupların çatışmasına uygun bir zemin yaratabileceği de unutulmamalıdır. Tok (2003: 164) kültürel grupların talepleri ve cemaat kimliklerinin tartışılmadan reddedilmesi ve baskılanarak ortadan kaldırılmak istenmesinin söz konusu kültürel grupların üyelerinin radikalleşmesi tehlikesini taşıdığına dikkat çekmektedir.

İnceoğlu ve Çoban (2014: 89) çokkültürlü yaşama sıcak bakan ülkeler konusunda Kanada örneğini vermektedir. Alankuş (1998) Kanada'da bütün yayıncılık anlayışının çok-kültürlülüğü temsil edecek şekilde düzenlendiğini belirtir. Kanada Quebecililer için önemli dil hakları ve bölgesel özerklik tanıyan bir federal sistemi benimsemiştir. ABD ve İskandinav ülkelerinde ulusal azınlıkların kimliklerinin yok sayılması yaklaşımı giderek terkedilmektedir (Beyaz, 2002: 10). David Morley ve Kevin Robins de (2011: 38) Avrupa'da kültürel farklılıklar ve farklı kültürel kimliklerin korunmasına yönelik duyarlılığın giderek arttığını ve Avrupa Topluluğu'nun 1980'lerin sonlarından itibaren özellikle küçük üreticilere kredi ve destek sağlayan MEDIA programı aracılığıyla Avrupa'daki kültürel kimliklerin korunması için yardımlarda bulunduğunu aktarır. İnceoğlu ve Çoban (2014: 89, 95) çokkültürlülük ve demokratiklik-gelişmişlik arasında bağ kurarak çokkültürlülüğü onaylayan ülkelerin her anlamda gelişmiş ülkeler olduklarına dikkat çekmektedir. Geri bırakılmış ülkelerde ise çokkültürlü yaşamın benimsenmesi ya da benimsettirilmesi neredeyse imkânsızdır. Çünkü ulus-devlet anlayışına göre şekillenen devlet ve bu ideolojinin gereklerine göre şekillenen bilinç ve kurumlar çokkültürlülük politikalarına direnç göstermektedirler.

Kitle iletişim araçları ile demokratikleşme arasında önemli bir ilişki vardır. Brian Groombridge (1995: 130) televizyon örneğini vererek demokrasinin tam olarak yerleşebilmesi için kitle iletişim araçlarının demokratik bir yapıya kavuşturulması gerektiğini belirtmektedir. Bu, hukuk devletinin “olmazsa olmaz” koşuludur. Demokrasi, ayrı yaşam tarzları, politikalar ve ilgiler alanındaki dinamik bir mücadelenin varlığıyla mümkündür. Morley ve Robins (2011: 102) yeni teknolojilerin farklı kültür mönüleri sunarak belli bir öz kimlik duygusu geliştirebileceğini ifade eder. Katılımcı, tartışmaya açık ve çok sesli bir demokrasinin gelişmesi için bütün medya araçlarına önemli görevler düşmektedir (Groombridge, 1995: 66). Bunlardan bir tanesi medyanın

müzakere ve itirazda bulunma arenası olabilmesidir. Çünkü sadece seçkin aktörler değil sıradan vatandaşlar da yazı ve mülakatlar yoluyla bu mecraya katılabilir (Nordberg, 2006: 88). Çokkültürcü ve katılımcı bir medyada yürütülecek faaliyetlerle konuşulmamış konuşulamaz olmaktan çıkabilir, tabular yıkılabilir, ütöpik ve bastırılmış olanlar gün yüzüne çıkarak yeni toplumsal birlikteliklere zemin hazırlayabilir (Stam ve Shohat, 2002). Aksi yöndeki medya pratikleri hâlihazırda farklılıklardan ileri gelen problemlerin daha da büyüyerek varoluşsal özelliklerin sebep olarak gösterilebileceği toplumsal çatışmalara kapı aralayabilir. Medyanın farklı olana yönelik temsil pratikleri bu konuda hayati önem taşır. Varol'un ifadesiyle belirli bir gruba yönelik benzer temsillerle ne kadar çok karşılaşılırsa o temsiller ve aktardıkları mesajlar o kadar doğal ve normal kabul edilecektir. Tekrarlar sabit hatırlatıcılar olarak vazife görür ve verdiği mesaj üzerinde düşünmeyi engelleyerek içeriğini yaygın kabuller haline getirir (2016: 45, 48). Örnek olarak göçmenler ve farklı etnik-kültürel-dini grupların tamamının dozu değişmekle beraber özellikle seçim zamanları ve terör olayları sonrasında medyada sorunların kaynağı olarak gösterilmeleri, suç ile ilişkilendirilerek aleyhlerinde alınacak ayrımcı tedbirlerin iktidar ve tahayyüldeki düzen için gerekli olduğu savı son yıllarda iktidara talip olan siyasiler için elverişli bir propaganda argümanı olarak kullanılmaktadır. 2002 yılındaki Fransa başkanlık seçimlerinde suçlu ve göçmenlere karşı alınacak katı tedbirler başkanlık adaylarının seçmenlerin desteğini isterken kullandıkları argümanlardandır. Amerika'daki 11 Eylül saldırısından sonra etnik yabancıların yoğun olarak yaşadıkları Paris'in dışındaki banliyölerin gençlerine yönelik tedbirlerin sıkılaştırılması için polisin yetkileri arttırılmıştır. Portekiz, Danimarka, İtalya, Norveç ve Hollanda'da ana akım partiler göçmen karşıtlığını iktidar olabilmek adına araçsallaştırmaktadırlar (Bauman, 2014: 73, 74, 75). 2016 Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimleri, 2017 Hollanda¹⁸ parlamento seçimleri ve Fransa¹⁹ cumhurbaşkanlığı seçimlerinde göçmen karşıtlığı ve ırkçı-ayrımcı vaatler bazı partilerin seçim kampanyalarının önemli başlıklarını oluşturmuştur. Seçim sonuçlarına bakıldığında bu gibi vaatlerin önemli oranda karşılık bulması ve onaylayıcılarının günden güne arttığı dikkat çekmektedir. Bu gibi ayrımcı, kategorize edici ve hoşgörüden yoksun politik söylemlerin alıcı bulmasında medyanın da rolü vardır. Bauman (2014: 76) göçmen karşıtı haberlerin gazetelerin birinci sayfasında yer bulduğuna

¹⁸Aşırı sağcı, yabancı ve İslam karşıtı Geert Wilders'in liderliğindeki PVV Hollanda'nın 2017 seçimlerinde 2012 seçimlerinde elde ettiği 15 milletvekili sayısını 20 ye çıkararak ikinci parti olmuştur. detaylar için: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hollanda-secimini-ruttenin-partisi-kazandi> erişim tarihi: 13.03.2018.

¹⁹Fransa Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turunda M. Emmanuel Macron %24.01, rakiplerinden Mme Marine Le Pen %21.30 oy almıştır <https://www.aydinlik.com.tr/ozgurluk-meydani/2017-mayis/fransa-da-cumhuriyetcilerin-zaferi> 11.05.2017 tarihli haber. Erişim tarihi: 13.03.2018. İkinci tura kalan seçimde aşırı sağcı aday Le Pen % 34.9 Emmanuel Macron % 65.1 oyla yeni Cumhurbaşkanı seçildi. <http://www.posta.com.tr/emmanuel-macron-cumhurbaskani-brigitte-yeni-first-lady-oldu-haberi-1294138> 08.05.2017 tarihli haber. Erişim tarihi: 13.03.2018.

ve medyada farklı olanın potansiyel faili olarak işaret edildiği olası tehdit ve tehlikelere karşı sürekli tetikte olunması gerektiğinin işlendiğine dikkat çeker. Kitle iletişim araçları ve medya farklı olanı sürekli olarak tehdit unsuru olarak sunarken yöneticiler ve ticari firmalar da bu tehdit algısı ve korkuları siyasi ve ticari kara dönüştürmek amacıyla kullanırlar.

Farklı kültürlerin tehdit olduğu önermesi örneklerde de görüldüğü gibi haklarında alınacak ayrımcı tedbirlerin meşrulaştırılmasına da zemin hazırlar (Köker ve Doğanay, 2010: 84). Üstelik farklı olana olumsuz temsillerle çeşitli sorunların sorumluluğunun yüklenmesi için herhangi bir maddi gerçekliğe de ihtiyaç yoktur. Bauman'ın deyimiyle (2014: 151) siyasi düşman ahlaki olarak kötü ya da görüntü olarak çirkin olmak zorunda değildir. O'nun art niyetli ya da kötü eylemlerinin olmasına da gerek yoktur. Bu yalnızca haklarında alınan bir karara bağlıdır ve "öteki" olmak her türlü haksızlığa maruz kalmak için yeterlidir. Öteki olarak işaret edilenin tüm sorunların kaynağı olarak gösterildiği noktada da medya kamuoyunda onlara yönelik faşizan bir bilinç yapısı oluşturulmasına hizmet eder (Çoban, 2009: 155). Bunun yanında herhangi bir etno-kültürel-dini vb. grubun medyada temsil edilmemesi de söz konusu grup için dezavantaj oluşturmaktadır. Çünkü temsiline yeterince yer verilmeyen ya da hiç temsil edilmeyen grubun simgesel olarak imhası söz konusudur. Medyada yer bulan grupların toplum nezdindeki meşruiyetleri artarken temsil edilmeyen gruplar kabul edilebilir olmaktan uzaklaşarak marjinal ve anormal olanın sınırlarına hapsolurlar (Varol, 2016: 48). Bu demokrasi ile de bağdaşmayan bir pratiktir. Çünkü farklılıkların medyada temsil edilip edilmediği demokrasi kültürü ve demokrasinin işleyip işlemediğinin göstergelerindendir (Demirkürek, 2012: 121).

Hall (2005: 93) her kültür ya da toplumun değişen derecelerde toplumsal, kültürel ve politik dünyayla ilgili sınıflandırmalarını dayatma eğiliminde olduklarını söyler. Bunlar her ne kadar baskılamaya çalıştıklarının direnciyle karşılaşsalar da baskın kültürel bir düzen kurarlar. Çoban (2009: 154) medyayı iktidar için bir mücadele alanı olarak tanımlar. Buna göre hem egemen sınıf hem de ezilen sınıf ideolojilerini yaymak için medyaya başvururlar. Egemen sınıflar medyayı kontrol altına alırken muhalifler de kendi ideolojilerini yaymak ve hedef kitlelerine ulaşmak amacıyla kendi medyalarını kurarlar, ancak egemen sınıfın baskısından dolayı toplumsal iletişim sürecine tam olarak dâhil olamazlar.

Parekh (2002: 205, 206) kültürün üyelerine yaşamda rehberlik ettiğini, sanatı, ritüelleri, şarkıları, hikâyeleri ve edebiyatıyla içine doğan üyelerine neşe verdiğini ifade eder. Bununla beraber onu yok etmeye ve değersizleştirmeye yönelik tehdit ve saldırılardan korumak üyelerinin vazifelerindendir. Kültüre sadakat, onu hem muhafaza etmek hem keşfetmek, hem

zenginleştirmek hem de kusurlarını ayıklamak sorumluluğunu da beraberinde getirir. Fakat azınlık etno-kültürel grupların kamusal alana dâhil olabilmesinin yolu genellikle kendi kültürel kimliklerinden vazgeçip asimile olmalarıdır. Fakat bu gruplar baskın kültüre asimilasyon yerine bütünleşme (entegrasyon) yolu ile bağlanmayı tercih ederler. Bunun içinde çeşitli taleplerinin karşılanmasını arzu ederler (Tok, 2003: 174, 175). John Rex (1985, 1995) ve Kymlicka (1995) azınlıkların kültürlerini, dillerini ve dinlerini özel alan ve kamusal alanda çeşitli yayın organlarıyla herkese duyurabilmeleri gerektiğini ifade ederler (Aktaran, Somersan, 2004: 126). Bu grupların içinde yaşadıkları ulus-devletlerden talepleri kültürel haklar ve farkın tanınması konularına odaklanmıştır (Nordberg, 2006: 88).

Teknolojinin gelişmesi ile kültürel anlamda da hızla küreselleşen dünyada, kültürel öğelerden dil etnik grupların temel ayırıcı özelliklerinden en önemli olanları arasındadır. Anadillerinin korunması ve geliştirilmesi için kendi dillerinde eğitim ve basın yayın faaliyetleri de bu etno-kültürel grupların taleplerindendir. Kymlicka (1998: 18, 74) bir azınlığa özel temsil hakları, toprak ya da dil hakları tanınmanın diğer grupların aleyhinde sonuçlar doğurmayabileceğini; aksine bu hak taleplerinin karşılanmasının küçük grubu büyük gruba karşı eşitlik temelinde daha da güçlendirebileceğini belirtir. Devletlerin çoğunda eğitim ve kurumların işleyiş dili genellikle baskın egemen toplumun dilidir. Ders kitapları, devlet kurumları, basın yayıncılık alanındaki faaliyetler bu egemen dilde işlemektedir (Tok: 2003: 63). Etno-kültürel gruplar kullanım alanı itibarıyla özel alanlara hapsolmak zorunda kalan ve giderek unutulmuş anadillerini kamusal alanda da kullanabilme iradelerini çokkültürlülük bağlamında sürekli dillendirmektedirler. Arsan (2015: 24) ister yazılı, ister görsel ve işitsel olsun, azınlıkların sosyal, siyasal ve kültürel yaşama katılımı ve demokratik temsil mekanizmaları açısından anadilde medya yayıncılığının hayati bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Tok (2003: 291, 292) azınlık kültürel grupların kendi dillerinde basın yayın ve televizyon taleplerinin toplumun siyasal birliği için mutlak bir ayrılıkçılık anlamı taşımayacağına dikkat çekmektedir.

Siyasal bir proje olarak çokkültürlülük, temelinde tek kültür-dil-etnisite olan ulus devlet anlayışını reddeder (Beyaz, 2002: 17). Kymlicka (1998: 132, 133) göçmenleri örnek göstererek tâbi etno-kültürel grupların dillerinin egemen toplumların dili karşısında tutunamadığına dikkat çeker. Bu çerçevede göçmenlerin dili genellikle ev gibi sınırlı alanlarda kullanılır ve orijinal dil çocuklara geçerken hâkim dil karşısında üçüncü kuşakla birlikte kendiliğinden kaybolur. Bu aşamadan sonra söz konusu dilin öğrenilmesi, gerektirdiği çaba açısından üçüncü kuşak için yabancı bir dilin öğrenilmesine eşdeğerdir. İş hayatında standart eğitim dilinde okur-yazar olma şartının aranması, orijinal dile duyulan ihtiyacın azlığı ve buna paralel olarak ekonomik getirisinin

olmaması/sınırlı olması, kamusal alanda kullanılmayan dilin özellikle endüstri toplumlarında kaybolarak en iyi ihtimalle az sayıda seçkinin dili olarak yaşam bulmasıyla sonuçlanmaktadır.

İletişim teknolojilerinin rolü göz önünde bulundurulmadan ulusal kimliklerin nasıl oluştuğu yeterince anlaşılamaz. Kitle iletişim araçları kimliklerin oluşmasında bir mekân görevi görür. Bu araçlar, geçmişin tekrar canlandırılmasına imkân tanıdığı gibi toplumsal dayanışmanın da katalizörüdür (Barbero'dan aktaran Morley, 2011: 100). Medya çokkültürcü pratiklerle farklı etno-kültürel grupların kimliklerini belirlemelerine başka bir deyişle kimliklerini seçebilmelerine imkân tanıyabilir. Habermas (2012: 132, 133) çokkültürlü toplumlarda eşit haklı bir arada varoluşun sağlanması gerektiğine işaret eder. Buna göre bireyler hem kendi kültürlerini hem de bir arada yaşadıkları diğer kültürleri sorgulayıp karşılaştırabilmeli ve son tahlilde hür iradeleriyle bunlardan istediklerine eklemenebilmelidirler. Bu açıdan medya bir arada yaşayan farklı kültürel grupların temsili konusunda egemen baskın kültürün ırkçı-ayrımcı ya da homojenleştirici içeriklerinden sıyrılabilir ve dezavantajlı grupların kendilerini rahatça ifade edebildiği, kamu yayıncılığı ilkelerine sadık, kültürel çeşitliliğin korunmasına hizmet edebilecek uygun içeriklerin yer bulduğu çoğulcu bir platforma dönüştürülebilirse toplumların farklılıklarıyla beraber birlikte yaşama kabiliyetini arttırabilir. Robert Stam ve Ella Shohat'ın ifadesiyle (2002) “nasıl ki, tüm dünyadaki insanlar kültürel benliklerine kendi sosyal, politik ve ekonomik çıkarlarını koruyarak sahip oldularsa, çokkültürcü medya faaliyeti ve pedagojisi de tehdit altındaki kimlikleri koruyabilir, kolektif insan kapasitesini geliştirebilecek yeni kimlikler yaratabilir.”

Bir kültürel grup beraber yaşadığı diğer kültürel gruplarla uyum içinde ve dostça yaşamaya istekli olmalı ve üyelerine kendilerini geliştirip ifade edebilecek ortamı sağlayabilmelidir. Özgürlükleri, kimlikleri ve mutlulukları için, kültürlerine bağımlı olduklarından dolayı, insanların kültürlerini sürdürme ve nesilden nesile aktarma hakları vardır. Çokkültürlü toplumlarda devlet bütün farklı kültürlerin müşterek malıdır. Şayet ebeveynleri isterse çocukları ana dillerinde ve kültürel özgüllüklerine uygun bir şekilde eğitim alabilmelidir. Farklı topluluklara kültürlerini sürekli kılmak için mümkün olduğu kadar elverişli bir ortam oluşturulmalıdır. Radyoyla televizyon gibi kamu medyası da geniş toplumun çokkültürlü yapısını yansıtmalıdır (Raz'dan aktaran Parekh, 2002: 123, 124).

Toplumun farklı katmanlarının medya gibi bir kamusal alanda temsil edilmemesi medya yoluyla temsil edilen çoğunluk kültürünün ya da iktidarı elinde bulunduran kendisini “üst kültür” olarak tanımlamış azınlığın ideolojisini dayatmasına alan açar. Gramsci'nin hegemonya kavramı medya bağlamında düşünüldüğünde, medya izleyici, dinleyici veya okuyucuya, kısaca medya çıktısını

tüketen toplumsal gruplara egemen sınıfın değerlerini aktaran bir araç olarak belirmektedir. Medya, egemen kültür/ideolojiye karşı olan veya içinde bu potansiyeli barındıran her karşıtı pasifize etme ve her karşıt söylem geliştirme stratejisini tersyüz etme mücadelesindedir. Medya, toplumsal düzeni tehdit eden grev, gösteri, ideolojik fraksiyon hatta idealleştirilen cinsel eğilimler dışındaki her türlü cinsel eğilime bile karşıdır (Yaylagül, 2013: 113-114). Türdeşleştirici ve kategorize edici medya uygulamalarını eleştiren James Curran (2002: 233) medyanın temsil aktörü olarak toplumdaki çeşitli grupların farklı görüşler ortaya koyabilmelerine olanak verecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtir. Medya değişik toplumsal grupların ve örgütlerin kendi görüşlerini ifade edebilecekleri bir mecra haline getirilmelidir. Medya kolektif örgütlere destek olarak onların etkili protestolar örgütlemelerine, alternatif geliştirmelerine ve seslerini duyurmalarına aracılık etmelidir. Topluma egemen olan genel düşüncenin yönlendirilmesi iletişim araçları, basın, okul, üniversite ve aydın sınıfının sorumluluğunda olduğu için (Chomsky, 2010: 233) kültürel farklılıklardan ötürü zaten zor olan birlikte yaşama ve uyum medyanın olumlu katkısıyla daha mümkün hale gelebilir.

1.3.1. Medya ve Temsil

Temsil, zihinlerimizde dil yoluyla kavramlar için anlam üretmektir. Dil yoluyla şeylere verilen anlamlarla gerçek dünyaya ait nesneler, insanlar, gerçek veya kurgusal olaylar işaret edilir. Bu anlamlandırmalarla insanların nesneler ve olaylar dünyası anlam kazanmış olur. Temsil bir kültürün üyelerinin anlam üretirken dili kullandığı süreçtir. Şeylerin kendi başlarına hiçbir anlam taşımadığına karşılık gelen inşacı yaklaşım “şey”lere anlam verene yani “biz”e, bir anlam üreticisi ve yükleyicisine işaret eder (Hall, 2017: 25, 81). Temsil, verili olanı yansıtmaktan öte aktif bir seçme, sunma, yapılandırma ve biçimlendirme ile bir yeniden üretim sürecidir (Hall, 1999: 88). Gramsci’ye göre iktidar sadece zora değil meşrûluk ve rızaya dayanılarak da kazanılır. Hegemonya sağlamanın aracı da ideolojilerdir (Yavuz, 2005: 15). İdeolojiler var olan şeyleri yapma yollarını gösterir, doğal olanı tespit eder, yapılması gerekeni işaret eder, verilmiş olan rollerin içselleştirilerek kabul edilmelerinin zeminini hazırlar (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 277).

Kilise, aile ve okul gibi medyayı da devletin ideolojik aygıtları arasında sayan Althusser’in (2014: 50) yaklaşımından hareketle, medya da belirli ideolojilerin taşınmasında rol alan araçlardan biridir. Fakat bu ideolojik aygıtlar, öznelere iktidara rıza ile bağlamada kullanılan araçlardır (Çoban, 2009: 143). Haberleşme medyası basın ve televizyonu kullanarak yurttaşlara dozu değişmekle beraber milliyetçilik, şovenizm ve ahlaki değerler empoze eder (Althusser, 2014: 61). Bu açıdan haber çerçevelenirken siyasi, dini, etnik ya da cinsiyet açısından iktidarı elinde

bulunduranların yanında konumlanıp aynı iktidar tarafından resmileştirilen ideolojilerin yaygınlaşmasına odaklı anlam üretimleri mümkündür.

Hall egemen söylemlerin metin içinde yeniden üretildiğini ve haberin söyleminin egemen söylemlerden, yani güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemlerinden bağımsız olmadığını belirtir (İnal, 1996: 97). Teun Van Dijk, toplumsal iktidarın sıklıkla dolaylı olduğunu ve insanların zihinlerinin denetimi yoluyla işlediğini söyler. İktidar insanların ihtiyaç duyduğu enformasyon ve kanatlar konusunda eşik bekçisi konumundadır. A, ikna ve diğer söylemsel iletişim biçimleri yoluyla ya da uyumlu olmadığı takdirde uygulayacağı çeşitli yaptırımlarla caydırmak suretiyle B'nin üzerinde iktidarını sağlar. İktidarın uygulanması, korunması ya da meşrulaştırılmasında söylemin rolü bu noktada anlamlı hale gelir (1999: 333). Çünkü söylem “bir dilin belirli bir konuda konuşmak için sağladığı, o konuyu belirli bir şekilde inşa eden ifadeler grubudur” (Lidchi, 2017: 238). Medya gibi iktidar araçlarının baskın grupların ya da onlara vekalet edenlerin elinde olması, bu baskın grupların söylemlerinin dolaşıma girmesini ve yeniden üretilmesini kolaylaştırır.

Alımlayıcı konumundaki toplumun denetiminin sağlanması, söylemin denetimi ve bizatihi üretimi koşuluna bağlıdır ve bunun sağlanması da söylem üretim araçlarına sahip olma ya da onlara ulaşabilme imkanıyla doğru orantılıdır (Van Dijk, 1999: 335). Baskın etnik grup ya da grupların söylem üretim sürecinde tek din, tek dil, tek millet gibi ulus-devletin paradigmatlarıyla hareket etmesi ve milli değerlere sadakat ve işbirliği (Köker ve Doğanay, 2010: 90) dışındaki eylemlerinde farklı kültür ve etnik grupların olumsuz temsillerine başvurulması etnik veya kültürel açıdan heterojen olan toplumlarda sorgulanması gereken bir durumdur. Çünkü siyasal, etnik, dinsel, cinsel vb. konularda iktidardaki gruptan daha farklı eğilim ve tercihlere sahip olanların üzerlerinde hissettikleri baskı, kitle iletişim araçlarının da baskılama amacıyla kullanılmasıyla iktidarın da desteklediği meşrulaşan bir şiddet haline gelir. Kamuoyu baskısının bu yolla tüm toplumsal alana yayılmasıyla toplumda egemen olan politik biçim, milliyetçilik, ırkçılık, cinsiyetçilik; farklı politik görüşlere, etnik kültürlere ve dinsel inançlara karşı tahammülsüzlüğe evrilir. Bu durum iktidarın görüş ve ideolojisinin toplumsal alandaki tecessümü halini alır. Bu şekilde azınlıkların ya da “öteki”lerin kendilerini ifade etmeleri iktidardan önce toplum tarafından engellenmeye çalışılır (Çoban, 2009: 147).

Özellikle Türkiye gibi farklı kültürleri barındıran bir coğrafyada bazı toplumsal sorunların basında milliyetçilik ideolojisinin parametrelerine yaslanan bir dil ve çerçevelemeyle sunulması, haberlerde ırkçı-ayrımcı içeriklere referans verilmesine ve “öteki” ilan edilene yönelik

kategorileştirici gerçeklik tanımlarının ortaya çıkmasını muhtemel kılmaktadır. İnşa edilen gerçeklikte “ötekiler” potansiyel tehdit unsurudur ve herkes bu tehdite karşı uyanık olmalıdır. “Ötekiler”in tarihsel olarak düşman bir konumda anlamlandırıldıkları eğitsel süreçten sonra kitle iletişim araçları tarafından yeniden üretilen, canlandırılan “öteki”nden korkma üzerine kurulmuş ırkçı, düşmanlık mitleriyle hareket eden bir kamuoyu oluşur (Çoban, 2009: 148).

Chomsky yaratılan tehdit algısını, halkın egemen ideolojiyi korumak-kollamak amacıyla konsolide edilmesinin anahtarlarından biri olarak görür. Bunu da “Herhangi bir ülke halkını karşı oldukları politikaları destekleme noktasına getirmek üzere düzene sokmak için standart bir araç vardır: Üzerlerine onları yok etmek için hazır bekleyen dehşetli bir düşman korkusu salmak” (Chomsky, 2012: 399) şeklinde ifade eder. Sürekli yasaları çiğneme eğiliminde ve tehdit unsuru olduklarıyla önermesiyle temsil olunan “ötekiler”, iktidarı elinde tutanın mutluluğunun “öteki”nin yok oluşuna bağlandığı bir yanılsama halini alır. Son kertede bilinci mitsel kurgularla desteklenen toplum, korkunun üreticisi olan iktidara değil üretilmiş ve hedef gösterilmiş “öteki”ne saldırır (Duhm’dan aktaran Çoban, 2009: 148). Dominique Schnapper (2005: 150) bu saldırganlık dürtüsünün verili bir şey olmayıp toplumsallaşma sırasında edinildiğini ve çocuklarda “biz”e benzemeyene karşı bu tür saldırgan bir tutumun sosyal psikologlarca tespit edilmediğine dikkat çeker.

Medyanın toplumun kolektif düşünce kalıplarını temsiller üzerinden oluşturan önemli araçlardan biri olduğunu ifade eden Sibel Fügen Varol (2016: 140) medya aracılığıyla toplumsal yaşamdaki olay, kişi, grup, yer, kimlik ve problemlere dair belli bir görme biçimi geliştirildiğini ve medyanın geniş halk kitlelerine ulaşarak fikir, görüş veya değerlerin aktarımını sürekli olarak yineleyerek verebilme imkanının belli görüş biçimlerinin toplumda hızla yayılmasını sağladığına dikkat çekmektedir. Varol (2014: 301) medya ve “sosyal bilişsel öğrenme kuramı” arasındaki ilişkiye değinerek medyanın insanların öğrenme sürecinde etkin bir rol oynadığını ve insanların değerleri, düşünme şekli ve davranış kalıpları hakkında önemli miktarda bilgiyi özellikle medyadaki sembolik ortamdan devşirdiğini belirtmektedir.

Aile, okul eğitimi, sosyal çevre edebiyat ürünleri ve medya aracılığıyla söylemin sayısal veya kültürel açıdan azınlık olana karşı önyargı ve kalıp yargıların yeniden üretimine yönelik olarak kullanılmasının ayrımcılık, cinsiyetçilik, ırkçılık gibi olumsuz sonuçlar doğurması muhtemeldir. Çünkü insanın kendisine benzemeyenle iletişim kurması zaten nispeten daha zordur. “Biz”e benzemeyenle iletişim kurmak belirli bir uyum gerektirdiğinden insanlar kendine yakın olanlarla yaşama eğilimindedir. Bunun yanında belli bir halkın birliği bir iç düşmana, bir günah keçisine

ihtiyaç duyar. Birlikteliğin sağlanması birilerinin dışarıda bırakılması ön koşuluna bağlıdır (Schnapper, 2005: 137). Buradan hareketle kamuoyunda dışarıda bırakılana dair yinelenen olumsuz tanımlamalar, temsiller, tarifler ve kodların çabucak sahiplenilmesi de muhtemeldir. Bu bağlamda farklı bir etnik grup ya da kültüre yönelik herhangi bir olumsuz tarifi toplumsal alanda çoğunluk tarafından sorgulanmadan sahiplenilmesi Hall'ün deyimiyle (2005: 87, 96,) hem egemen okumaya bir örnektir hem de toplumsal bir pratik haline geldiği için devre tamamlanmıştır.

İktidar siyasal toplulukların varoluşuna içkin olduğundan herhangi bir haklılaştırmaya ihtiyaç duymaz; fakat uygulamalarının meşrulaştırmaya ihtiyacı vardır (Arendt, 2009: 62). Eagleton (2011: 23) egemen iktidarın kendisine yakın inançlara sahip sınıfları kendisine eklemeye yoluyla ve bu inanç-değerlerin doğallaştırılmasıyla muhalif kesimleri açığa vurmada fakat sistemli bir şekilde dışlayarak ve muhalif düşünceleri karalayarak kendisini meşrulaştırabileceğini belirtir. Burada kendisini meşrulaştırma pratiğindeki “açığa vurmada” kavramı özel bir anlam taşımaktadır. Çünkü bu, toplumun ya da çoğunluğun hitap eden egemen sınıf ile aynı çizgide buluşturabilmesi, bir başka deyişle ikna edilebilmesi için profesyonel bir çaba gerektirecektir. Hall'ün “kodlama/kodaçımleme” modeline göre (2005: 86, 87) belirli bir mesajla donatılmış ürünün dolaşımı, kodlama ve kodaçımleme süreçleri sonucunda ve söylemsel biçim içinde tamamlanmaktadır. Yani maksadın hasıl olması, mesajın kodlanması ve anlamlandırılmasından sonra toplumsal pratiğe dönüşmesi şartına bağlıdır. Anlam pratikte ifade bulamamışsa hiç etkisi olmayacaktır. Bu bakış açısında her bir moment devre için gerekliken hiçbir moment kendisinden sonrakini garanti edememektedir. Bu yaklaşım alımlayan konumundaki izleyici/dinleyici ya da okuyucuyu diğer kitle iletişim kuramlarına göre daha aktif kılmakta ve mesajın interaktif bir etkileşim sonucu anlamlandırıldığını varsaymaktadır. Bu varsayım haber verme, bilgilendirme ve uyarma dolayısıyla topluma seslenme ve toplumu yönlendirme araçlarından biri olan medya bağlamında düşünüldüğünde okurun ya da alımlayanın istenilen şekilde yönlendirilmesi ya da ikna yoluyla harekete geçirilebilmesi için de çeşitli manipüle etme stratejilerine başvurulması gerekmektedir.

Toplumsal iktidarın genellikle dolaylı olduğunu ve insanların zihinlerinin denetimi yoluyla işlediğini ifade eden Van Dijk'ın dediği gibi (1999: 335) iktidar en başta toplumun ihtiyaç duyduğu enformasyon ve kanaatlerin ne kadarının aktarılacağı konusunda çoğunlukla denetim sahibidir. Bu yolla iktidar kendi bekasının devamı için dolaşıma girdiği takdirde zarar göreceği enformasyonu kamuoyu gündeminden uzaklaştırabilir. Barış Çoban (2009: 153) kamusal alanı ilgilendiren konuların ancak zorunlu kalındığında, başka bir deyişle saklanması daha büyük

zararlar getireceği ya da muhaliflere alan açma tehlikesinin doğduğu durumlarda önemsizleştirilerek ve bulandırılarak halka aktarıldığını ifade eder. Pamela Shoemaker ve Stephen D. Reese (2014: 114) de benzer bir ifadeyle medyanın halkın gündemine gelmiş bir olaya güvenilirliğini korumak amacıyla kayıtsız kalamayacağını söyler.

İkinci olarak -tabi ya da muhalif- öznelere ulaşacak enformasyonun hangi çerçevede verileceği, daha öncede değinildiği üzere ideolojik, ticari veya kaynaklara erişebilme kaygısı gibi (Tekinalp 2011: 348) çeşitli gerekçelerden dolayı bağımlılıkları olan medya kuruluşlarının tasarrufundadır. Chomsky bu noktada konuların seçimi, sorunlara ışık tutulması ve dile getirilmesine izin verilen düşünceler yelpazesinin belirlenmesinde, haberlere ve yorumlara kılavuzluk eden tartışılmaz öncüller ve belirli bir dünya görüşünün sunulması bakımından zorunlu tutulan genel çerçevelere atıfta bulunarak bunların sorunlu olduğunu belirtir (2012: 18,19). Bu çerçevelere göre inşa edilen ve verilmek istenen mesaja göre eğilip bükülebilmesi mümkün olan dil de (Erdoğan, 2012, 67) çeşitli pratiklerle istenilen yönde bir bakış açısı geliştirmeye odaklı olarak, amaca uygun anlamlandırmaya imkân tanır. Çiler Dursun, bunu “hangi olaya haber değeri atfedilip atfedilmeyeceği inisiyatifinin yanı sıra neyin bilinmesi gerektiğinden nasıl bilinmesi gerektiğine kadar sürecin her adımının haber kuruluşlarının tasarrufunda olduğu” şeklinde ifade eder (2004: 43).

McCombs ve Shaw’ın geliştirdiği “Gündem Belirleme” kuramında da benzer bir görüş savunulmaktadır. Bu görüşe göre kitle iletişim araçlarıyla kitlelerin ne düşüneceği belirlenemese de verilen enformasyonla ne hakkında düşünecekleri belirlenir (Cohen’den aktaran Erdoğan ve Alemdar, 2002: 211). Van Dijk (1999: 337) gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler ve akademisyenler gibi “simgesel seçkinler”in kamusal tartışmaların gündemini belirleyebileceklerini, hangi başlıkların öne çıkarılacağını, enformasyonun miktarı, tipi ve kimin kamusal olarak ve nasıl tarif edileceğine karar verecek noktada olduklarını belirtir.

Hakkında düşünülecek konunun belirlenebilmesi bazı konuların dışarıda bırakılabileceği ihtimalini de barındırır. Eğer kriter gerçekten kamuoyu yararına, kamuoyunu ilgilendiren konuların dolaşıma sokulması ve tartışmaya açılması ise bu durum herhangi bir problem ihtiva etmemektedir. Esas sorun, gündemin belirli bir aidiyetten kaynaklanan ideolojik/ticari/politik/kültürel, vb. çeşitli kaygılarla toplumun bilmesi ve tartışması gereken konuların bilinçli bir şekilde gözden kaçırılarak belirlenmeye çalışılmasıdır. Çoban (2009: 153) kamuoyunun gündemi olarak sunulan gündemle halkın çoğunluğunun kendi gerçek gündemlerinden uzaklaştırıldığını ve iktidarın etkisi altına girdiğini ifade eder. Oysa ki medya

gündem belirleme kabiliyetiyle zaman zaman siyasi alanda yansımaları bulan dönüştürücü roller oynayabilmektedir. Herhangi bir konuda toplumun belirli bir bölümü nezdinde tepkiye sebep olan siyasi kararlar; medyanın konuyla ilgili haberler, tartışma programları, tepki gösteren kesimin görünürlüğünün artırılması stratejileri ve benzer pratikleriyle olumlu–olumsuz değişebilmekte ya da bu kararların üzerinde tekrar düşünülerek makûl bir düzeye getirilmesini mümkün kılabilir²⁰. Aynı şekilde medyanın toplumda tepkiyle karşılanan bir duruma kamuoyu oluşturarak meşrûiyet kazandırıcı etkisi de bulunabilmektedir.

Shoemaker ve Reese (2014: 100- 102) medyanın kültürel sınırların bekçiliğini yaptığını ve toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi adına bazı görüş ve değerlerin kabul edilebilir, bazılarının kabul edilemez şeklinde kategorize ettiğine dikkat çeker. Medya öncelikle protestocular, grev yapanlar, cinayet işleyenler gibi statükoyu tehdit eden unsurları tespit eder ve olumlanmayan ve sapkın gruplar kategorisine alınan bu gibi gruplar görmezden gelinerek dışlanmak yerine aşağılanarak, normal olarak tarif edilen gruplarla beraber sergilenir. Değersizleştirmek, karşıtlara yer vererek kutuplaştırmak, fikir ayrılıklarını vurgulamak, aşağılamak, azımsamak, resmi görevlilerin bilgilerine birincil kaynak olarak başvurmak ve şiddet öğelerine yer vermek mevcut statükonun onaylanması için izlenen başlıca stratejilerdir. Bu tür manipülatif söylemler genellikle egemen politik, bürokratik, medya, akademik veya kurumsal seçkinler tarafından kontrol edilen kamusal iletişimde oluşur (Van Dijk, 2006: 372).

Medya, toplumun risk algılayış biçiminin şekillenmesinde de ciddi rol oynar. Medyanın belli suç ve hastalıklara vurgu yapması kamuoyunda bu suçlarla ilgili endişenin artmasına sebep olmaktadır. (Furedi, 2014: 89). Eğer bu suçların faili azınlıklar ya da “ötekiler” olarak sunuluyorsa bu durum haklarındaki önyargıların kuvvetlenmesine neden olabilir. Van Dijk, azınlıklar ve özellikle siyah erkeklerin sık sık şiddet, isyan, uyuşturucu, gasp, fahişelik (Hall ve diğerleri, 1978) ve nadiren de olsa beyaz yakalıların suç türleri ile ilişkilendirildiklerini ifade eder (1991: 99). Bu şekilde sürekli suç ile ilişkilendirilmeleri yoluyla siyahlar hakkındaki yaygın önyargılar doğrulanır. Schnapper, (2005: 133, 134) önyargıların her tür doğrudan deneyimin dışında ve değersizleştirilmiş grupların nesnel özelliklerinden bağımsız işlediklerini ifade eder. Medya da bu önyargıların pekiştirilmesine yol açabilmektedir. Van Dijk Amsterdam’da beyaz

²⁰ 2016 Kasım ayında medyada yer bularak sıkça tartışılan, Kamuoyunda ‘cinsel istismar düzenlemesi’ olarak bilinen ve tecavüzcülere af getireceği iddia edilen tasarı ve 2017 Mayıs ve Haziran aylarında zeytinliklerin kullanıma açılması konusunda mecliste tartışılan ve medyada geniş yer bulan tasarı komisyona geri çekilmiştir. Detaylar için bakınız: <http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/binali-yildirimdan-cinsel-istismar-duzenlemesine-aciklama-1521913/http://www.birgun.net/haber-detay/zeytinlik-tasarisi-komisyona-geri-cekildi-163549.html>.

halkın etnik gruplar ile ilgili önyargılarını gazetelerde çıkan haberleri kaynak göstererek onaylatmaya çalıştıklarını belirtir (1999: 374). Bu hem gazetelerdeki temsillerinin hedef gösterilen grubun tüm bireylerine genellendiğini hem de haklarındaki olumsuz düşüncelerin stereotiplerin sunumu ile doğrulandığını gösterir.

Medyanın alımlayıcılarının algılarına nüfuz etme stratejilerinden bir diğeri genellemedir. Köker ve Doğanay (2010: 4) medyanın azınlık grupları ve onlarla ilişkili olaylar hakkında önyargı ve ayrımcılığı meşrulaştıran bilgiler yaydığını belirtirler. Gordon W. Allport (1984) günümüzde “desteksiz ve mesnetsiz bir şekilde peşinen varılmış bir yargı ile birlikte bir şeyin lehinde veya aleyhinde bir tavır almayı, yani sempati ve antipati duygularını da içerecek şekilde genişletilmiş olan” önyargı kavramının bilimsel literatürde “yanlış ve katı bir genelleştirme yaparak bir gruba veya o grubun üyelerine karşı olumsuz tutum ve davranışlar gösterme eğilimi” anlamını kazandığını belirtir (Aktaran Yapıcı, 2004: 14). Peter Teo (2000: 16) genellemenin, belirli ve belirlenebilir bir grubun özelliklerini veya faaliyetlerini çok daha genel ve açık uçlu bir gruba genişletmeyi ifade ettiğini ve genellemenin gazetecilere, okuyucularına sıkıcı ayrıntılar sunmadan haber söyleminin ana katılımcılarına belirli temel nitelikleri atfetmek için uygun bir araç sunduğunu; belirli bir genelleme niteliğinin seçiminin ve tekrarının, ilk olarak seçimi motive etmiş olabilecek temel bir ideolojiyi ima ettiğini söyler.

Van Dijk da (2006: 370) genellemede kişilerin zihinsel modellerini etkileyen somut bir örneğin daha genel bilgi veya tutumlara, hatta temel ideolojilere genellendiğine işaret eder. Öncelikle insanların zihinsel modelleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan iyi/masum olan biz ve kötü/suçlu olan onlar ayrımı gibi duygusal bir olay, zihinsel modelleri istenen şekilde etkilemek için kullanılmaktadır. Walter Lippman (1964) kodlarımızın merkezinde yer alan stereotip modelinin, bizim neleri nasıl görmemiz gerektiğini belirlediğini, dolayısıyla farklı anlayışlara sahip insanların aynı olayı farklı gözlerle gördüklerini belirtir (aktaran, Neumann, 1998: 171). Sosyal öğrenme kuramı, stereotiplerin çok küçük yaşlarda, sosyalleşme sürecinde, kimi zaman aile, kimi zaman arkadaş, öğretmen, kitle iletişim araçları ve içinde yaşanılan ortamın kültürel havası vs. ile öğrenildiğine dikkat çeker (Yapıcı, 2004: 37). Bu yanıyları insanların çoğunun bilgiye medya aracılığıyla ulaşması kalıp yargıların oluşup aktarılmasında medyanın rolünün sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Azınlıklar, göçmenler, ev işgalcileri, üçüncü dünya ülkeleri ve insanların genellikle güçlü grupların tersi yönünde temsil edildiklerini belirten Van Dijk (1999: 368, 369) haberlerde öbür dış gruplara medyada daha az yer verildiğine, itibarlı haber kaynakları olarak daha az refere

edildiklerine, klişeleştirilmiş, bizim değerli kaynaklarımıza bir külfet ya da bir tehdit olarak değilse bile öncelikle bir sorun olarak betimlendiklerine, biz ile karşılaştırıldıklarında “yetersiz” ya da “geri” olduklarının varsayıldığına ve bundan ötürü de bizim yardımımıza, anlayışımıza ya da desteğimize ihtiyaç duyduklarının varsayılması eğiliminin bulunduğu dikkat çeker. Emory Bogardus (1925) toplumda önyargıların nasıl oluştuğunun belirlenmesine yönelik olarak ABD’de yaptığı çalışmasında öğrencilerin en olumsuz ve kendilerine en uzak gördükleri grubun Türkler olduğunu tespit etmiştir. Fakat araştırmanın deneklerinin çoğu daha önce bir Türk ile karşılaşmamışlardır. Bogardus elde ettiği sonucu sosyo-kültürel yapı ve Amerika’nın gelenek ve aktüel düşünceleri ile açıklamaya çalışırken Otto Klineberg (1967) anketin sonucunu gazetelerdeki Türklere yönelik olumsuz haberlere bağlamaktadır. Çünkü anketin yapıldığı dönemde gazetelerde sık sık “Ermeni katliamı” olayları hikayelendirilmektedir (Yapıcı, 2004: 39). Bu deney haklarındaki çoğu bilgiyi gazetelerden sağlayan bir grubun olumsuz temsilleri referans kabul ederek hiç karşılaşmadığı başka bir grubu yargılayabildiğini gösterir.

Eylemlerin sorumluluğunu kendi çıkarları doğrultusunda kurbanı yüklemek, egemen grupların veya kurumların alıcıların zihinsel modellerini söylemsel olarak etkilemeye çalıştıkları manipülasyon biçimlerinden bir diğeridir (Van Dijk, 2006: 368). Bu yolla belirli bir kesim veya grubun sürekli olarak suçla ilişkilendirilerek hedef gösterilmesi haklarında alınacak karar ve tedbirlere halk nezdinde meşru bir zemin hazırlar. Örnek olarak ırkçı ya da yabancı düşmanlığı ön planda olan ideolojiler, seçkinler tarafından manipüle edilerek göçmenlere ayrımcılık yapılabilmesi için (mağduru suçlayan gibi) kalıcı bir temel oluşturmaktadır. Bu, politikacılar ve seçkinler için eleştirel dikkati hükümet ya da elitlerin politikaları üzerinden başka yöne çekmek için de çok etkili bir stratejidir (Van Dijk, 2006: 372).

Lippmann (1964) “O anda kamuoyunda hakim duyguların simgelerini emri altına alan kişi, politikaya giden yolu da emri altına almıştır” (Aktaran, Neumann, 1998: 168) demektedir. Bu yanıla çoğunluğun algılarının kontrol edilebilmesi konjonktürel olarak revaçta olan yaygın duygulara hitab edebilmeyi gerektirir. Bu, Althusser’in özne olarak çağırılma teorisiyle benzerlik gösterir. Althusser (2014: 89) öznelerin çoğunun medyanın da içinde bulunduğu “Devletin İdeolojik Aygıtları”nın rehberliğinde kendiliğinden yürüdüklerini belirtir. Öznenin çağırılabilmesi, O’na durumdan vazife çıkarabileceği bir rolü öngerektirir. Bu noktada medya, bu rolü biz ve onlar ayrımı yaparak, “içeri”de konumlandığına seslenme dolayımıyla hayata geçirmeye çalışır. “Biz”, “hepimiz”, “çoğunluk”, “Müslümanlar”, “Hristiyanlar”, “Türkler”, “Almanlar”, “Amerikalılar” vb. bütünleştirici romantik özellikleri olan kavramlar, bu pratikte medyanın sık sık başvurduğu seslenme biçimleridir.

Kendini olumlu ötekini olumsuz sunmak da manipülatif söylemde kullanılan stratejilerden biridir (Van Dijk, 2006: 373). Ötekinin olumsuz sunulabilmesi de her şeyden önce argümantasyon ve öykülemeler yoluyla yapılır. Bu öyküler azınlıkların çoğu başat (beyaz) normu ve değeri çiğnedikleri ve suç işleme eğiliminde olduklarına işaret eder. Bu şekilde haklarındaki klişe ve önyargıların desteklenmesi sağlanır. Sözcük seçimi, “Onlar” “şu insanlar”, “şu Türkler” (Meksikalılar) vb. gibi tanımlayıcı zamirler ve işaret zamirleri de toplumsal mesafeyi ortaya koyar. Genellikle azınlıkların suçlarına göndermeler yapılarak böylesi öykü ve kanaatlerin meşrulaştırılması için haber medyası kullanılır (Van Dijk, 1999: 355). Köker ve Doğanay (2010: 55) ırkçı-ayırıcı söylemlerin oluşmasında, biz ve onlar karşıtlığının önemli bir yer tuttuğunu ve haberlerde “biz”den olanın mağdur gösterilmesi, yüceltilmesi ve haklılığının mütemadiyen onaylanmasıyla “öteki”ne yapılan kötü muamelenin meşrulaştırıldığını ifade ederler. Fowler (1985), Kress (1985) ve Hodge (1979) yaptıkları araştırmada cümlelerin etken ya da edilgen olarak kurulmasıyla yetkililerin olumsuz sorumlu oldukları durumlarda ya cümlelere görünmeyecek şekilde yerleştirildiklerini ya da tamamen cümle dışında bırakıldıklarını, azınlıkların olumsuz edimlerinde etken cümle kurulumuyla fail olarak öne çıkarılan aktörler olarak sunulduklarını belirlemişlerdir (aktaran Van Dijk: 1999, 372). Bu bağlamda haberin istenilen yönde alımlanması ve anlamlandırılmasında dil de araçsallaştırılmaktadır.

Seçilen başlıklar, önermeler, aktörlerin tarif edilmesinde kullanılan ve yinelenen sıfatlar, fotoğraflar retorik ve olayla ilgili bir bakış açısı geliştirmede faydalanılabilecek öğelerdir. Başlıklar genellikle konuları ifade etmek ve bir metnin en önemli noktalarını işaret etmek için kullanılırlar, bunun yanında başlıklarla belirli konulara gereğinden fazla ağırlık verilebilir. Aynı şekilde vatandaşlar için çok önemli olan olaylar ya da durumlar hakkında baskın grupların ve kurumların olumsuz özelliklerini vurgulayan başlıklardan kaçınılabilir (Van Dijk, 2006: 373). Bayram Ayaz’ın Hürriyet, Sabah, Milliyet ve Türkiye gazetelerinde çıkan Kürt sorunuyla ilgili haberlerin diliyle resmi açıklamalar arasındaki tutarlılığı incelediği çalışmasında ulaştığı sonuçlar dikkat çekicidir. Ayaz (1997: 46) incelemesinde dört büyük gazetede çıkan haberlerin başlıklarının ideolojik ve politik açıdan tümüyle taraflı olduğunu belirtmektedir. Başlıkların bilgilendirmekten ziyade propagandist ve ideolojik açıdan şartlandırıcı olduğunu söyler. Seçilen başlıkların aşağılama, küçük düşürme, cins ayrımcılığını kullanma, tarihsel olayların çağrıştırılması yoluyla Kürt ayaklanmalarının yarattığı bilinçaltı korkulara hitap etme ve bunları tazeleme, tehdit ve korkutma, ırkçılık, asker tapıcılığı, dini duyguları sömürme, resmi ideoloji ve politikayı empoze etme, Türk okuyucuya Kürt tehlikesi mesajı verme, Türkün Türkten başka dostu yoktur mesajı ile diğer halklara karşı düşmanlık yaratma ve vatanın bölüneceği korkusunu yayma amacı taşıdığını ifade eder.

“Kendi”ni olumlu, diğeri olumsuz sunmak, tahliller yoluyla “kendi” hareketlerini onaylama, “öteki”nin hareketlerini olumsuzlama, “kendi” hakkında olumlu yanları vurgularken “ötekini” olumsuz yanlarına vurgu yapma, “kendi” ile ilgili olumsuz bir durumda az ayrıntı verirken olumlu durumda ayrıntıya başvurmak, olumsuz bir durumda “öteki” hakkında ayrıntılara başvururken tersi durumunda ayrıntıları vermemek, “bizim” için olumlu, “öteki” için olumsuz sözcükler kullanmak, olumlu durumda “biz” hakkında aktif cümleler, tersi durumda pasif cümleler kurmak, bunun yanında “öteki” için olumsuz durumda aktif cümlelere başvurarak sorumluluk yüklemek, “biz” hakkında olumlu görsel ve işitsel öğelere başvururken “öteki” hakkında olumsuz görsel işitsel öğelere başvurmak genel manipülatif söylem stratejilerindendir (Van Dijk, 2006: 373).

Fotoğraf seçimi de gerçeğin yeniden inşa edilmesinde önemli bir fonksiyona sahiptir. Susan Sontag fotografik görüntülerin aslında o kadar gerçek olmadığını, bunun yerine gerçekliğin fotoğraf makinesinin bize gösterdiği gibi görünmeye başladığını ifade eder (1999: 178). Kadraja giren görüntülerden hangisinin haber için kullanılacağına seçiminin habercinin inisiyatifinde olması, vermek istediği mesajı destekleyen bir fotoğraf seçimi yapabilmesini sağlar. Ayaz (1997: 51) Kürt sorunuyla ilgili haberlerde kullanılan tüm fotoğrafların haberin manipülatif ve gerçeği yansıtmayan içeriğiyle uyumlu olacak şekilde seçildiğini belirtir.

Manipülatif söylemin genel stratejisi, alıcıyı manipülasyona karşı daha savunmasız ve daha az dirençli kılan bilişsel ve sosyal özelliklere odaklanarak, bunları belirli inançları kabul etmeye eğilimli istekli kurbanlar haline getirmektir (Van Dijk, 2006: 376). Van Dijk’tan hareketle bu tür söylemsel stratejilerle hedef kitle, zor yerine ikna yoluyla söylemi üreten kaynakların istediği ideolojinin savunuculuğunu yapma noktasında gönüllü olarak harekete geçirilmiş olur. Eagleton (2011: 14) “en etkili baskı kuran kişi buyruğu altındaki insanları kendi iktidarını sevmeye, arzulamaya ve kendilerini onunla özdeşleştirmeye ikna edebilmiş olan kişidir” der. Eagleton’un dikkat çektiği şey iktidarı elinde bulunduran kişi veya grupların ve iktidarlarının bekasıyla da yakından ilişkilidir. Çünkü ikna edilmiş kişi kendi çıkarlarıyla iktidarı elinde bulunduranların çıkarlarının ortak olduğu yanılsamasıyla statükonun bekçiliğini de yapacaktır. Ulaştığı kitlelerin niceliği açısından ve kısmen de olsa bu kitlelerin zihinlerinin kontrol edilmesine elverişli bir araç olması itibarıyla medya; iktidara açık veya örtük stratejilerle iktidarını sağlamlaştırmak gibi belirli amaçlara müsait bir mecra sunar.

Sonuç olarak medya: çerçeveleme, verilen bilginin miktarı ve muhtevası, durumları tanımlama kabiliyeti, dil kullanımı, tarafları olumlu veya olumsuz (suçlu/masum/mağdur) temsil edebilme inisiyatifi vb. pratiklerle “öteki” ilan ettiği kişi veya gruplar hakkında olumlu/olumsuz tutumların

gelişmesinde etkili olabilmektedir. Olayın hangi yönüne önem atfedileceği, hangi yönünün önemsizleştirileceği, hangi olayın haber olacağına karar verilmesi ve sorumluluğun kime yükleneceği medya profesyonellerinin ideolojik duruşu veya yayın kuruluşunun çeşitli kaygılarına göre değişebilmektedir. Özellikle eğilimli alımlayıcıların iknasıyla belirli ideolojilerin yaygınlaşmasına hizmet edebilen medya, tarifleriyle bazı ahlaki normları yücelterek onlara üstünlük atfedebilmektedir. Haberin inşa sürecinde kamuoyu yararını gözeterek tarafsız olmasa dahi en azından dengeli olması beklenen medya profesyonellerinin bağımlılıklarından ileri gelen tercihleri; ırkçılık, ayrımcılık, cinsiyetçilik, ötekileştirme, önyargıların onaylanıp doğrulanması gibi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Hâlihazırda farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, aşırı sağın yükselişe geçtiği, savaş, kıtlık, ekonomik sıkıntılar vb. sorunlar nedeniyle kitlesel göçlerin yaşandığı günümüzde, medya aracılığıyla ayrımcılığı körükleyen söylemlerin dolaşıma sokulması ayrımcılığın yaygınlaşmasına ve ayrımcılığa zemin hazırlayan tedbirlerin alınmasını meşrulaştırırken demokratik adımların atılmasının önünde de önemli bir engel teşkil edebilmektedir. Bu da zaman zaman sadece varoluşsal özelliklerinden dolayı medyada eşitsizliğe maruz kalan farklı etnik, dini ya da kültürel grupların hedef gösterilmesi, suç ve ayrımcılığın onaylanarak teşvik edilmesi gibi dezavantajlı grupların aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir.

Medyanın özellikle çok uluslu veya çokkültürlü devletlerde veya aynı ulus ve kültürü paylaşmakla beraber farklı görüş ve eğilimlere sahip kesimlerden herhangi biri veya birkaçının talep ve beklentilerini önceleyip açık/örtük baskı veya zora dayalı stratejilerle dezavantajlı kesimler ve kültürel grupların talep ve beklentilerine duyarsız kalması, dışarıda bırakılmak istenen grup veya grupların alternatif medya pratiklerine yönelmelerine zemin hazırlamaktadır. Geleneksel medya pratiklerinin haklar bağlamında eleştirilmeye başlanması ve yeni arayışları müteakip internet ve ağ teknolojilerinin gelişimi ile sıradan insanların da medyaya katılımı ile yeni bir hegemonik mücadele alanına kapı aralanmıştır. Onları temsil etmeyerek yadsımak ya da olumsuz temsillerle ötekileştirip marjinalleştirerek egemen veya baskın görüş ve kültürün nüfuz alanını genişletmeye yönelik stratejilerin sınırlı da olsa alternatif medya kaynaklarının kullanımı ile bertaraf edilmeye çalışılmasına açılan bu süreç madunların organize olabildikleri, temsil olunabildikleri yeni bir kamusal mecra yaratmıştır. Alternatif medya girişimleri olarak değerlendirilebilecek hak odaklı habercilik, barış haberciliği, yurttaş gazeteciliği ve yerli medya deneyimleri gibi pratikler de medyadaki söylem mücadelesine katılma ve temsil olunabilme arayışlarındandır.

1.3.2. Temsil Krizi ve Medyada Alternatif Arayışları

Özneler/kimlikler söylem yoluyla ifade edilirler. Bu ifade, özneler/kimliklerin çeşitli pratiklerle sabitlenmeye çalışılarak birbirleri üzerinde hegemonya tesis etmeye çalıştıkları toplumsal bir sürece karşılık gelir. “Biz” ve “öteki”nin tanımlanmasını da içeren söylem mücadelesi sürecinde farklı kolektif kimlikler aleniyet kazanarak alternatif bir kamunun oluşmasını sağlarlar (Laclau, Mouffe’den aktaran Alankuş, 1995: 78,79). Her kimlik toplumsal ilişkiler alanında varlığını ve çıkarlarını sürdürmek, çeşitli stratejilerle gücünü tahkim etmek adına gerçeklik tasarımlarına başvurur (Dursun, 2007: 110). Bu aynı zamanda “biz”e ilişkin “öteki”nin gözünden yapılan tanımlama ve konumlandırmaya karşı bir istenilen şekilde tanınma mücadelesi şeklinde düşünülebilir. Çünkü dışarıdan yapılan “öteki”ne dair yanlış tanıma, farklı kültüre gerekli saygının gösterilmemesini beraberinde getirmesinin yanı sıra acı vererek kurbanların kendilerinin bile kendilerinden nefret ederek yaşamalarına sebep olabilmektedir (Taylor, 2014: 47). Bu nedenle kadınlar, etnik ve kültürel azınlıklar, uluslar, kültürler kısaca kendini dezavantajlı hisseden her toplumsal grup baskıya ve marjinalleştirilmeye karşı kendisini savunma savaşımı vermektedir (Habermas, 2012: 133). Bu savaş kültürel kimliklerin biçimlenip ifade edildiği bir mecra olması sebebiyle medyada da süregelmektedir (Alankuş, 1995: 79).

1.3.2.1. Alternatif Medya

Medya toplumda taklit edilebilecek davranış kalıpları, rol modeller, değer yargıları ve yaşam tarzı önerileri sunarak temsiller üzerinden kimlik oluşumuna katkıda bulunur. Bu durum bireylerin kendilerine ve dünyaya ilişkin algı ve düşüncelerinin dolayısıyla kimliklerinin medya temsilleriyle sunulan kimliklere eşitlenmesine kapı aralar (Varol, 2016: 179). Haberler aracılığıyla kimin kim olduğuna dair tarif ve tanımlamalar yapılarak aktörler istenilen yönde konumlandırılır (Dursun, 2007: 111). Bu yanı sıra medyada “var olanın yansıtılması” iddiasıyla temsiller yolu ile güçlü ve hâkim “öteki”nin gözünden yapılan tarif ve tanımlamalar söylem yoluyla inşa olunan kimlik tanımlamasına karşılık gelir. Yaygın medyaya ulaşarak kamusal alana dâhil olma konusunda yeterli imkânâ sahip olamayan, istediği ya da olduğu gibi temsil olunamadığı gibi; eksik, yanlış ve/veya olumsuz temsille yadsınıp marjinalleştirilen; kimlikleri, dünya görüşleri, tercih ve eğilimleriyle farklı kültür ve kimliklere sahip toplumsal gruplar, görüş ve düşüncelerinin temsil edildiği, ötekileştirilip marjinalleştirilmedikleri, hak ve beklentilerinin dile getirildiği alternatif bir kamusal alana ihtiyaç duyarlar. Muhafız görüşlere açık, katılım açısından daha interaktif ve farklı ses ve görüşlerin de temsil edilebilmesiyle geleneksel medyadan ayrılan alternatif medya yönelinen kamusal mecralardan biridir.

Yirminci yüzyılın son otuz yılına kadar sayılı birkaç firmanın elinde olan medya ve enformasyon endüstrileri, ağ medyası ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte medya izleyicileri ve tüketicilerinin de katılımcı hale gelmesiyle dönüşüme uğramıştır. Daha önce ekonomik güçle doğru orantılı olan medyaya erişim, güçlü ve maliyeti düşük yeni medyayla beraber farklı politik ve kültürel grupların katılımına açık hale gelmiştir (Lievrouw, 2016: 11). Güçlü kesimler hala medyaya sağladıkları avantajlar ve kurulan sürekli ilişkiler dolayısıyla oluşturdukları bağımlılıklar sebebiyle medyayı çoğunlukla istenilen doğrultuda yönlendirme gücüne sahiptirler. Medya kuruluşlarına yapılan mali yardımlar ve ödüllendirmeler yanında baskı, tehdit ve seçkinlerin medyanın ihtiyaç duyduğu haber kaynağı olma durumları, bu kesimlerle medya arasında yapısal bir bağımlılığın kurulmasının önünü açmaktadır. Bu yüzden medya haber kaynaklarını gücendirmemek ve karşılıklı menfaate dayalı ilişkilerini bozmamak adına doğruluğu şüpheli bilgileri de kamuoyuna aktarma eğilimindedir (Chomsky ve Herman, 2004: 89). Alternatif medya, ekonomik dezavantajlarından dolayı güçlü kesimlerin hâkim olduğu medya alanına dâhil olamayan yoksul ötekiler ve karşıt kamuların elini güçlendirmiştir (Yanıkaya ve Çoban, 2014: 116). Alternatif medya egemen kapitalist medya üretimi, medya yapısı, içerik, dağıtım ve alış biçimlerine meydan okuyan kitlesel medyadır (Fuchs, 2010: 178). Alternatif medya yaygın medyanın habercilik anlayışına bir tepki olarak doğmuştur (Özer, 2012: 10). Alternatif medya “var olan yerleşmiş, süregelen, alışılmış ana akım medyanın anlayışlarına ve kurumsal yapısına seçenek olarak ortaya çıkmış ve ana akım medyaya işleyişi, içeriği ve biçimiyle alternatif olan medyadır (Yanıkaya ve Çoban: 2014: 115). Alternatif medya, amatörlerin ve sıradan yurttaşların da medyaya katılımına alan açar. Bu katılım yurttaşların gündelik hayata dair birçok mikro alanda etkin olmalarını ve iletişim haklarını kullanmalarına imkân tanır. Bu yanılla alternatif medya, çeşitlilik ve olumsuzluk şeklinde de tarif edilebilir (Bailey, Cammaerts, Carpentier, 2015: 28, 36, 37). Alternatif medya ana akım medyada kendine yer bulamayan kesimlere kendi seslerini duyurma, kendilerini temsil etme, sorunlarının çözümüne dair politikalar üretme imkânı tanır ve bu kesimleri karar alma süreçlerinde aktif kılar. Bu yanılla katılımcılığı öne çıkarır (Yanıkaya, Çoban: 2014: 116). Yaygın medyanın haber üretim ve dağıtımındaki tekelinin sınırlı da olsa kırıldığı, bunun yanında interaktif bir özelliği de olan bu gazetecilik türünde böylece alternatif bir kamuoyu oluşmasının da yolu açılır.

Chomsky ve Herman’ın propaganda modeline göre (2004: 136, 137) medyanın halkın siyasi sorumluluklarını bilinçli olarak yerine getirmesi için kamuoyuna bilgi vermek gibi toplumsal bir amacı varken, medya bunun tersine topluma ve devlete egemen ayrıcalıklı kesimlerin amaçlarına hizmet edecek içerikler üretir. Alternatif medya da bu çeşit tek yanlı içerik üretimine alternatif ve kimi zaman muhalif bir kamusal mecra sunar.

Aylin Aydoğan ve Funda Başaran'a göre (2012: 241) alternatif iletişimin bazı temel ölçütleri olmalıdır. Buna göre alternatif medya toplumsal muhalefet ve hareketlere karşı eşitlikçi olmalı ve demokratik bir toplumsal yapılanma için mücadele etmelidir. Egemen medyanın bilerek görmezden geldiği, insan hayatının her alanına dair bilgi üretmeye ve dolaşıma girmesine odaklı olmalıdır. Bilgi üretim sürecinde hiyerarşik yapılanmaya karşı çıkmalı, profesyonel-amatör ayrımı yapmamalı, içerik üretiminde yatay ve eşitlikçi olmalı ve katılıma açık olmalıdır. Ticari ve kar odaklı olmamalı buna karşı mücadele etmeli ve sosyal sorumluluk bilinciyle hareket ederek insanların kendilerini ifade edebilecekleri bir platform özelliği taşımalıdır.

Alternatif medya kuramları tipolojisini kuran Olga Guedes Bailey, Bart Cammaerts ve Nico Carpentier (2008) alternatif medyayı farklı şekillerde tanımlayan dört yaklaşıma dikkat çekerler. Bunlardan topluluk medyası yaklaşımı, bir topluluğun üyelerinin içerik üretme ve medya organizasyonuna katılımının alternatif medya için merkezi olduğunu savunur. İkincisi, alternatif medyanın ana akım medyaya alternatif (büyük ölçekli, devlete ait veya ticari, hiyerarşik, egemen söylemlere karşı küçük ölçekli, bağımsız, hiyerarşik olmayan ve egemen olmayan söylemler) içerik sağladığı yönündedir. Üçüncü olarak, sivil toplumun bir parçası olan ve devlet medyasıyla ticari medya arasında üçüncü bir ses oluşturan karşı-hegemonya medya kavramını kullanan yaklaşımlar söylenebilir. Son olarak, farklı protesto gruplarını ve hareketleri, yerel ile küresel dünyayı birbirine bağlayan, piyasa ve / veya devletle farklı ilişkiler kuran rizomatik medyadan söz eden yaklaşımlardan bahsedilebilir (Fuchs, 2010: 176, 177).

Alternatif medyayla katılım, amatörlerin de medya üretimine ve medya karar sürecine katılımını ifade eder (Bailey, Cammaerts ve Carpentier, 2015: 37). Alternatif medya, farklı kamusal alanlar yaratma ve görünmeyeni ya da gözden kaçırılmak isteneni görünür kılma çabası açısından da önem teşkil etmektedir. Alternatif medyanın eşik bekçisi konumundaki geleneksel medya temsilcilerinin etkisini kırarak alternatif ses ve görüşlere yer vermesi, bu yolla katılımcı, tartışmacı ve müzakereci bir kamusal alan yaratması medyada çoğulculuğa imkân tanır. Sivil Toplum Kuruluşları, sendikalar, dinsel, mezhepsel ve etnik azınlıklar, baskın gruptan farklı ideolojik görüşlere sahip olanlar, yerli hareketleri, cinsel açıdan farklı tercihleri olanlar, kısaca tüm dezavantajlı grup ve ötekileştirilenler alternatif medya aracılığıyla düşüncelerini ifade ederek kendilerini temsil etme imkânı bulurlar (Yanikkaya ve Çoban: 2014: 11). Bu tanım ve görüşlerden hareketle alternatif medya: toplumun bizatihi birey ve gruplarının haber üretim sürecine katılabildiği, egemen medyaya bir alternatif oluşturan, hegemonik mücadelede devlet medyası ve tecimsel medyayı elinde bulunduran baskın gruplara meydan okuyan ve farklı protest grupların bir araya gelerek söylem mücadelesine katılmasına imkân tanıyan hiyerarşik olmayan kamusal

bir mecradır. Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği, Hak Haberciliği, İnternet ve Sosyal Medya ve son olarak Yerel Gazetecilik alternatif medya alanlarına örnek olarak gösterilebilir.

Alankuş (2008, 5) habercilikte “gerçeğin temsil edildiği” savına karşılık olarak dil ve görsel malzemeler dolayımıyla haberde gerçeğin yeniden inşa edildiğine dikkat çeker. Haberin gerçeği doğru, tarafsız ve nesnel bir biçimde temsilinin imkânsızlığı bir yana, genel geçer gazetecilik kuralları, ilkeleri ve kodları bizatihi bunun önünde bir engel olarak belirir. Genel geçer haber üretme süreçleri kadınlar başta olmak üzere, çocuklar, yaşlılar, yoksullar, farklı cinsel tercihleri olanlar ve etnik, dinsel azınlıklar gibi dezavantajlı kesimlerin temsil edilmeme, olumsuz temsil veya eksik temsil stratejileriyle haklarının ihlal edilip ötekileştirilmesine zemin hazırlar. Çoğulculuktan uzak tek-sesli medyaya tekabül eden bu durumun reçetesi de hak odaklı haberciliktir. Hak Odaklı Habercilik “hak ihlallerini haber yapıp, takip eden bir haberciliği, bütün haberleri ötekiler lehine odaklı kılmayı, son olarak haber yaparken hak ihlali yapmamayı, haklar konusunda bilgilendirici, kullanımları konusunda cesaretlendirici olmayı” anlatmaktadır (Alankuş, 2008: 13). Hak Odaklı Habercilik “Olguları, olayları insan hakları bağlamında anlamaya çalışan, sorularını insan hakları bağlamında soran bir gazetecilik yapmaya çalışmaktır” (Korkut, 2007: 135). “İnsan hakları haberciliği temel insan hakları ihlallerinin haberleştirilmesinin yanı sıra diğer hak ihlallerinin de takip edilmesidir” (Samer, 2007: 129). Tanımlardan hareketle bu gazetecilik türünde iktidar ve iktidara yakın seçkinlerin hassasiyetleri, medya patronlarının ticari kaygıları, haber kaynaklarının yönlendirmeleri ve bunların dayattıkları çerçeveden çıkamayan medya yerine; merkezine insan haklarını koyan, her kesimden insanın temsil olunabildiği, daha demokratik ve çoğulculuğa imkan tanıyan bir gazetecilik yapma motivasyonu hareket edildiği söylenebilir. Çünkü Alankuş’a göre (2008: 14) hak haberciliği “haberlin tanımının ve çerçevenme biçiminin değişmesi, elit odaklı olmaktan çıkarak, farklılıklarından ötürü hak ihlallerine ve ayrımcılıklara daha çok uğrayan “ötekiler” lehinde kılınması” demektir.

Haber temsil ettiği kişi ve grupları adlandırarak, kategorize ederek, sınıflandırarak iyi/kötü, köle/efendi, kurban/fail olarak konumlandırarak varoluşlarına müdahalede bulunmaktadır. Bunun yanında eşitlik, işkence ve kötü muameleye maruz kalmama gibi evrensel hakların korunup kollanmasında da sorunlu bir habercilik anlayışı hâkimdir (Dursun, 2007: 106). Dozu değişmekle beraber hemen hemen her ülke/devlette hak ihlallerinin yaşanması hak haberciliğini zorunlu kılmaktadır (Alankuş, 2008: 14). Chomsky ve Herman’ın belirttiği gibi (2004: 90) güçlü kaynaklar iktidarı ellerinde bulundurmaları ya da buna ortak olmalarından ileri gelen güç ve saygınlıklarını muhalif seslere yer verilmemesi amacıyla da kullanabilirler. Alankuş (2008, 13)

ve Korkut'un (2007: 135) tanımında da dikkat çekildiği üzere öncelikle "ötekiler" olmak üzere hangi kesim veya kültürden olursa olsun merkezinde insan haklarının olması açısından hak odaklı habercilik: Baskın elit kesimin desteklediği; kaynaklara erişebilen fakat kaynakları sağlayana bağımlı, farklılıklara kör medyanın gazetecilik pratiklerine meydan okuyan ve hak ihlallerinin haber değeri taşıdığı bir gazetecilik anlayışıdır. Bu yanıyla iktidarın susturmaya çalıştığı muhalif seslerin yankılanabileceği bir platform olma potansiyeli vardır.

Hak haberciliği konusunda Türkiye'de önemli bir örnek teşkil eden Bağımsız Gazetecilik ve Medya Özgürlüğü İzleme ve Haber Ağı-BİA'nın haber seçimi ve üretiminde belirlediği kriterler bu habercilik türünde pratikte nelere dikkat edildiğini göstermesi bakımından yol göstericidir. Yaygın basın duysarsız kaldığı ya da arka sayfalarda izleyici/okuyucunun dikkatini çekmeyecek sütunlarda yer verilen haberlerin dikkate sunulması, ordu mensuplarının demeç ve açıklamalarının yaygın medya tarafından ne denli içselleştirildiğinin sorgulanması ve açıklamalarının uzman ve akademisyenlerin görüşlerine başvurularak değerlendirilmesi, insan hakları/demokrasi meselesinin siyasetle doğrudan bağlantılı olduğunun vurgulanması, hangi konunun haberleştirileceği konusunda önceliğin sıkça ihlal edilen haklara verilmesi, basında belirli konularda çıkan yanlış haberlere ve doğru bilgilendirme konularına ağırlık verilmesi BİA'nın hak haberciliğinde belirlediği kriterlerdendir. Hak kuruluşlarının haberleri, yayımladıkları raporlar, sivil toplum kuruluşlarının ilgili rapor ve araştırmaları, hak ihlaline maruz kalmış kişi ya da kurumların anlatı, bilgi ve tanıklıklarının takip edilip kamuoyuyla paylaşılması da diğer kıstasları oluşturur (Samer, 2007: 130, 131). Bu açılardan bakıldığında hak haberciliği sadece evrensel geçerliliği olan haklarla ilgili konu ve sorunları değil habere konu olan hemen hemen her şeyin insan haklarıyla doğrudan bağlantılı olduğunun bilinmesi ve habercilik pratiklerinin bu çerçevede yerine getirilmesiyle mümkündür. Toplumsal güç ve iktidar ilişkilerini yeniden üretmeye meyilli günümüz habercilik anlayışı ancak hak odaklı habercilik pratikleriyle değiştirilebilir (Dursun, 2007: 108).

Yurttaş Gazeteciliği ve İnternet ve Sosyal Medya gibi söz konusu alternatif medya alanlarına bakıldığında zaman geleneksel medyadan ayrıldıkları nokta olarak göze ilk çarpan şey aktarıcı yani gazeteci konumuna yükselen kesimlerin olumlu ya da olumsuz olarak temsil edilme noktasında yaygın medya profesyonellerinin haklarında tasarruf sahibi oldukları haber aktörleri olmalarıdır. Emel Baştürk Akca (2014: 17) internetin gazetecilik pratikleri açısından yeni bir mecraaya kapı araladığını ve yeni medya olarak adlandırdığı bu medya türünün farklı kamusalılıklara imkân tanıyarak temsil edilme noktasında dezavantajlı olan kesimlere bir alternatif sağladığına işaret eder. Leah A. Lievrouw (2016: 128) internet ve sosyal medya gazeteciliğinin göze çarpan en

önemli özelliği olarak haber üretimi ve çevrimiçi yorumlama sürecine amatörlerin ve sıradan insanların katılımına dikkat çeker. Bu da geleneksel medyanın haber üretim pratiklerinden farklı perspektiflerin dolaşıma girmesine ve farklı söylem ve temsillerin kamusal alanda yer bulmasına olanak tanır.

Güçlü kaynaklara, iş düzeni gereği ve haber kaynağı olarak bağımlı olan geleneksel medya, iktidar ile uyumlu olarak hareket etmek zorunda olduğundan istenileni yapmaya eğilimli ve yönlendirilmeye açıktır. Bunun yanında medya, sıklıkla resmi görüşü düzenli olarak yeniden üreten, dillendiren uzmanlara alan açar. Tercih edilen görüşlerin savunuculuğunu yapan bu kişileri sürekli öne çıkaran medya, onlara bir statü bahşederek, onları görüş ve önerilerine öncelikle başvurulacak, güvenilirliği olan birincil kaynaklar haline getirir (Chomsky ve Herman, 2004: 94). Alternatif medya da ise yurttaş gazeteciliği ve sosyal medyada olduğu gibi çoğunlukla haber içeriğini üreten ve dağıtımını sağlayanlar güçlü olanın güdümünde ya da yakınındakiler değil, bizzat vatandaşların kendisidir. Yurttaş gazeteciliğinde yaygın medya ve iktidar sahiplerinin haber pratiklerine sinen bağımlılık ilişkisi olmadığından yazarlar haber üretim süreçlerinde siyasi ve kurumsal baskıdan nispeten bağımsızdır (Fuchs, 2010: 178).

Medyanın giderek tekelleşmesi, medya patronlarının başka alanlarda da faaliyet gösteren işadamlarına dönüşmesi ve ideolojik savaşta medyanın önemli bir silah olarak kullanılması, farklı alanlardaki çıkarlarını da gözetmek zorunda kalan bağımlı yaygın medyayı yanlış ya da çarpıtılmış haberleri de dolaşıma sokmaya eğilimli hale getirmiştir. Doğruluğu konusunda şüphe duyulan haberleri dolaşıma sokan, bu nedenle de güvenilirliği zedelenen medya, okuyucu-izleyici bulma konusunda bir tıkanma yaşamıştır. Tirajların düşmesi ve izleyici sayısının beklenilenin altında kalmasına müteakip medyanın ekonomik sorunlar yaşaması, izleyici-okuyucu bulma konusunda farklı arayışlara yönelmesini sağlamıştır. Yurttaş gazeteciliği de bu arayışlar sonucunda ortaya çıkan bir gazetecilik türüdür (Uzun, 2006: 639, 640, 641).

Yurttaş Gazeteciliği pratiği 1990'larda, A.B.D'de gazeteciliği eski altın günlerine kavuşturmak amacıyla gündeme gelmiştir (Alankuş, 2008: 14). Kamu gazeteciliği olarak da adlandırılan bu gazetecilik anlayışı medya alanındaki talep eksikliğinin medyaya toplumsal katılımın artırılarak demokrasinin geliştirilmesiyle çözülebileceğini varsayan bir düşüncenin ürünüdür (Uzun, 2006: 635). Haber değerinin kriterinin sadece olağandışılık olmasını eleştiren Alankuş (2008: 15) yurttaş gazeteciliğinde olağandışı olmasa bile yurttaşları ilgilendiren sorunlara eğilinmesi, yani sorun odaklı olunması gerektiğinin önerildiğine işaret eder. Bu şekilde yurttaş sadece haber kaynağı olma durumundan çıkarak kendi sorunlarıyla ilgili olarak harekete geçirilen, bizzat

haberlin üreticisi olmaktadır. Christian Fuchs'a göre (2010: 178) bu gibi gazetecilik uygulamaları sıklıkla protesto hareketleri uygulamalarının bir parçasıdır. Yurttaş gazeteciliği sayesinde tüketici konumundaki kitlenin bir bölümü üretici haline gelir ve bu yolla izleyiciler de aktifleşir. Bu şekilde haber akışı ve üretim süreci hem iktidar ve iktidara yakın haber kaynaklarının çizdiği çerçeveye sınırlanmamış olur hem de seçme ve üretim sürecinde iktidarın medyadaki gözü konumundaki editör ve medya profesyonelinin müdahalesi son bulur. Bunun yanında medya ekonomik sebeplerden dolayı her yerde muhabir ve kamera bulunduramaz. Profesyonellerini haber kaynaklarının da yönlendirmesiyle çoğunlukla devlet kurumları gibi önemli olay, toplantı ve açıklamaların yapıldığı noktalara sevk eder (Chomsky ve Herman, 2004: 82). Yurttaş gazeteciliği, internet ve sosyal medya gazeteciliğinde akıllı telefon, tablet gibi taşınabilir teknolojik cihazlarla veri aktarımının artık saniyeler içinde yapılabilmesiyle birlikte haber değeri sosyal medya kullanıcısı vatandaşlar tarafından atfedilen her olay dolaşıma girebilmekte ve bu cihazlar sayesinde daha çabuk organize olunabilmektedir. İnternet aracılığıyla sağlanan dayanışmayla çok önemli bir muhalif hareket hem sanal olarak, hem de sokakta örgütlenebilmektedir (Atabek, 2005: 86). Christina Neumayer ve Gitte Stald (2016: 264) grupların mobil telefonlar aracılığıyla gönderdikleri zincirleme mesajlarla kitle eylemleri ve protestolarında mobilize ve organize olabildiklerine dikkat çekmektedir. Bunun yanında bu cihazlarla yapılan paylaşımlar konusunda yaygın medyadaki sınırlılıkların olmaması dolaşıma giren haber ve gelişmelerin sansürlenmeden yayılmasına imkân tanır. Tam tersine dolaşıma girmesi istenmeyen gelişmeler dahi, hakkında yayın yasağı sonrası kurumsal müdahale olana kadar dolaşımda kalabilmektedir. Neyin haber değeri taşıyıp taşımadığının yurttaş gazetecisi ve sosyal medya kullanıcısının tasarrufunda olması dolaşıma giren görüntü ya da bilgileri tekdüzeliğten kurtararak çeşitlilik kazanmasını da sağlayabilmektedir. Nadine Jurrat'a göre (2011: 2) yurttaş gazeteciler, gazetecilerin kısıtlı erişime sahip oldukları ya da hiç olmadığı yerlerde, bilgi sağlamak ve günümüzün en ikonik görüntülerinden bazılarını sunmak için ana akım haberlere düzenli katkıda bulunan kişiler haline gelmişlerdir. Ümit Atabek de (2005: 71) internetin habercilikte müdahalelere meydan okuyan bir yanının olduğunu belirtir. İnternetin sansür edilmesinin ancak internet kullanan kişinin internet erişimini kesmekle mümkün olduğuna dikkat çeker. Buna göre internetin sansür edilmesi pek olanaklı değildir, edilmesi halinde bile aşılması ve istenilen veriye ulaşılması imkânsız değildir. Bu da kesintisiz bir yayıncılığa imkân tanınması açısından internet medyasına görece bir dokunulmazlık bahşederek onu kullanan kişilere önemli bir alternatif olur. Bu sayede muhalif ya da istenmeyen içeriğin dolaşıma girmesini istemeyen ve bu konuda diğer gazetecilik türlerinde sansür yoluyla müdahalelerde bulunan egemen gruplar ya da egemen medyaya dirençli bir medya türü gelişir. İnternet alanında diğer iletişim kanallarına göre görülür bir sansür ve kontrol mekanizmasının olmayışı, normalde sesini

pek az duyurabilen, geleneksel iletişim kanallarında genellikle dışlanan madunlara bir alternatif yaratmıştır (Başaran, 1998).

İnternetin bir kitle iletişim aracı olarak bireysel kullanıma olanak sağlaması onu geleneksel kitle iletişim araçlarından ayıran belirleyici özelliklerindendir. Bu da geleneksel medyanın pasif izleyici/okuyucu/dinleyici kitlesini aktif medya takipçileri, bir diğer deyişle hem alıcı hem de içerik üreticisi konumuna taşır (Akca, 2014: 17). İnternet sayesinde geleneksel medyadakine kıyasla daha az sayıda kişiyle ve denetim mekanizmasından uzak haber siteleri ortaya çıkmıştır (Şimşek, 2006: 259). Richard, Kahn ve Douglas Kellner (2016: 246) internetin özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ortaya çıkan terör savaşıyla birlikte merkezi bir role sahip olmaya başlayarak savaş karşıtı bir aktivizm dalgasını ortaya çıkardığına işaret eder. MoveOn (<http://moveon.org>), Answer (<http://www.internationalanswer.org>), ve United for peace & Justice (<http://www.unitedforpeace.org>) gibi geniş izleyici kitlesine sahip olan siyasi gruplar; savaş karşıtı, barış odaklı faaliyetlerin desteklenmesi ve örgütlenmesi için interneti kullanmışlardır. Olaylar hakkında bu tür farklı perspektiflerin ortaya çıkması, bu olaylara ilişkin müdahale edilmemiş görüntülerin dolaşıma girmesi, izleyiciye bir başka kaynağa başvurmadan orada ne olduğuna dair sağlam bir kanıt ulaşma imkânı vermektedir. Bu şekilde kitleye hikâye ve olaylara dair karmaşık ve birden çok perspektif sunulur (Pavlik, 2013: 40, 41). Bu yönüyle koşullanmış aktarıcının çeşitli strateji ve söylemler yoluyla dayattığı bakış açısından ve çerçevesinden nispeten kurtulunmuş olur.

Yeni medya alanındaki gelişmeler haber içeriği ve hikâye anlatımının doğasını da değiştirmiştir. İnternet dolayımı yeni medya, yeni hikâye anlatım tekniklerine imkân tanımaktadır. Bu interaktif hikâye anlatımı doğrusal olmayan metin veya hiper ortam (örneğin linkler) dâhil olmak üzere yazı video, görüntü, grafik, animasyon, gerçek zamanlı yayın gibi çok çeşitli iletişim yöntemleri sunmaktadır. Ayrıca yeni medyadaki haberler, gazete ve televizyon haberciliğine kıyasla hem daha akıcıdır hem de daha çabuk güncellenebilmektedir. Bu özellikleriyle yeni medya eski medyanın tüm imkanlarını kapsamakla beraber daha zengin ve dinamik bir içeriğe de sahiptir (Pavlik: 2013: 9, 10). İçeriğin çeşitlenmesi daha çok sayıda kişi ya da grubun yönelebileceği alternatiflerin olduğu bir platformu mümkün kılabilmektedir. Bu da farklılıkların temsili açısından olumlu ve demokratik bir gelişme olarak gösterilebilir. Yeni medyanın interaktif özelliği yaygın medyanın tekelinde olan temsil tasarrufunun paylaşımına da olanak sağlamaktadır. Sağ kanat ve tutucu kesimlerin de interneti siyasi amaçları için kullanabileceği gibi, aralarında bağlantı bulunan vatandaşlar ve aktivistlerin çoklu ağları; işçi, feminist, çevreci, barış yanlısı, anti-kapitalist gruplara mobil teknolojilerle postmodern kimlik siyasetlerinin

dayatmalarından kurtulmak için örgütlenebilme platformları temin eder (Kahn ve Kellner: 2016: 248). Funda Başaran'a göre (1998) internet egemenlere mevcut egemenliklerini pekiştirecek bir ortam sağlarken ezilenlere de alan açarak uluslararası bir dayanışma ortamı sağlamaktadır. Çoğunlukla baskın olanın güdümündeki ana akım medyaya müdahil olamayan sendikalar, gönüllü kuruluşlar ve akademisyenler; çalışmalarını, raporlarını internette serbestçe yayımlayabilmektedirler.

İçerik üretimine göre temelinde ağırlıklı olarak gazeteciliğin hukuk ve barışa hizmet etmesi gerektiği düşüncesinin hâkim olduğu barış gazeteciliği de geleneksel medyanın haber pratiklerinin kısmen eleştirildiği bir gazetecilik önermesidir. Barış gazeteciliği kavramının temellerini UNESCO'nun 20. Genel Konferansı ile 1978 yılında Paris'te kabul edilen *“Birleşmiş Milletler Kitle İletişim Araçlarının Barışın ve Uluslararası Anlayışın Güçlendirilmesine, İnsan Haklarının Geliştirilmesine ve Irkçılık, Apartheid ve Savaş Kışkırtıcılığı ile Mücadele Edilmesine Katkıda Bulunması ile ilgili Temel Prensipler Bildirgesi”*nde bulmak olanaklıdır (Doğru'dan aktaran Yıldız 2012: 26). İlk defa 1970'lerde telaffuz edilmeye başlayan Barış gazeteciliği özellikle 1990'lardan sonra 20. yüzyılın son çeyreğindeki savaşların olumsuz etkilerinin sorgulanmaya başlanmasıyla bir gazetecilik pratiği olarak ortaya çıkmıştır. Barış Gazeteciliği Avrupalı ve Barış Araştırmaları alanından gelen Johann Galtung, Wilhelm Kempf gibi araştırmacılarla, savaş alanında bulunmuş Jake Lynch, Anabel McGoldrick gibi gazeteciler tarafından geliştirilen modellere dayanan bir gazetecilik önermesidir (Alankuş, 2008: 15). Jake Lynch, Barış Gazeteciliğini, “editörlerin ve gazetecilerin, neyi rapor edeceği ve nasıl rapor edeceği konusunda seçimler yaparken topluma genel olarak düşünmesi ve çatışmalara karşı şiddet içermeyen tepkiler vermeleri için fırsat yaratmalarıdır” (www.transcend.org.) şeklinde tanımlar. Johan Galtung (2006) barış gazeteciliğini savaş gazeteciliği ile kıyaslayarak anlatır. Bu karşılaştırmaya göre barış gazeteciliği barış-çatışma yönelimliken, savaş gazeteciliği savaş-şiddet yönelimlidir. Birincisi tarafların kazançları üzerine odaklanırken, diğeri “kazananlar-kaybedenler” karşıtlığı içinden kurulan haberciliği anlatır. Barış Gazeteciliği “doğru”, sıradan insan, süreç ve çözüm yönelimliken, Savaş Gazeteciliği, propaganda, seçkinler, zafer/sonuç yönelimlidir (Aktaran, Alankuş, 2008: 15).

Jake Lynch (2007: 2) enformasyonun aynı konuların bir sivil toplum kampanyası biçiminde veya çatışmaya barış içinde müdahale olarak ele alınmasını sağlayacak şekilde formüle edilebileceğini belirtir. Bu teoriye göre Savaş Gazeteciliği, okuyucuları ve izleyicileri çatışmalara ve krizlere tepki olarak şiddete aşırı değer biçmeye yönlendirir. Barış Gazeteciliği ise toplumu genel olarak düşünmeye çağırır ve şiddet içermeyen, gelişimsel tepkiler verilmesine fırsat yaratılır. Bunu

yaparken resmi kaynaklar dışındaki bakış açılarına da yer verilmesi önerilir. Lynch'in tarif ettiği Barış Gazeteciliği, çatışmanın arka planlarını ve bağlamlarını araştırır, sadece iki tarafın değil her tarafın nedenleri ve seçeneklerini sunar. Tüm rakip partilerin görüşlerine yer verir. Çatışmanın çözümü, barışın sağlanması ve korunması için yaratıcı fikirler sunar. Tüm tarafların yalanlarını, örtbas girişimlerini ve suçlularını açığa çıkarır ve maruz kaldıkları aşırılıkları ortaya koyar. Barış hikâyelerine ve savaş sonrası gelişmelere dikkat çeker (www.transcend.org.). Galtung da (2006) barış gazeteciliğini "bütün tarafların hedeflerine, konumlarına aynı dikkatin gösterilmesi, sıradan insanlarla ilgili haberlere, elitlerle ilgili olanlar kadar yer verilmesi ve öncesi, sonrası ve sonrası olmak üzere çatışmanın bütün aşamalarına odaklanılması" (aktaran, Alankuş, 2016: 67) şeklinde dengeli habercilik yapmak olarak tarif eder.

Süleyman İrvan'a göre (2006) Barış Gazeteciliği, kısaca çatışmaları şiddete başvurmada ortadan kaldırmak için çözüm arayan gazetecilik anlayışıdır. Lynch ve McGoldrick'in (2005) tanımlamasıyla Barış Gazeteciliği, editörlerin ve muhabirlerin hangi hikâyeleri başlığa çekip, onları nasıl işleyeceklerine dair seçimlerinde toplum için fırsatlar doğuracak şekilde düşünmeleri ve çatışmaları şiddet dışı yaklaşımlarla değerlendirmeleridir (Alankuş, 2016: 20). "Alternatif medyanın bir bileşeni olan barış medyası toplumsal çatışma ve şiddetin sona erebileceğini ve toplumların farklılıklarını koruyarak barış içerisinde yaşayabileceğini ortaya koyar." (Çoban, 2010: 12). Süleyman İrvan (2006) geleneksel gazetecilik değerlerinin en önemlilerinden birisi olduğu kabul edilen gazetecinin tarafsızlığı düşüncesinin, barış gazeteciliği tarafından benimsenmediğini ve bu gazetecilik türünün tarafsızlığı reddeden bir anlayış üzerine inşa olduğuna dikkat çeker. Gazetecinin bazı hak ve sorumluluklarının olduğunu belirten İrvan bu hak ve sorumlulukların gazeteciyi daha demokratik ve sorumlu davranma noktasında taraflı olmaya davet ettiğine işaret eder. Buna örnek olarak da:

"Gazeteci, başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Irk, etnisite, cinsiyet, dil, milliyet, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci, her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtıcı yayın yapmamaya özen gösterir."

şeklindeki *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*'nin gazetecinin temel görevleri ve ilkeleri bölümünün üçüncü maddesine ve UNESCO'nun 1983 yılında Paris toplantısında kabul edilen "*Profesyonel Gazetecilik Etiği Uluslararası İlkeleri*" adını taşıyan belge de "gazetecinin evrensel değerler yanında taraf olması gerektiği" ilkesine atıfta bulunur. Dursun da (2007: 126) tarafsızlığın haklar temelinde haberde olmazsa olmazların arasından çıkarılabileceğini

söyleyerek; anlatımın güçsüzler lehine inşası ve genel geçer klişe gazetecilik pratiklerinden sıyrılarak haklar bağlamında olumlu olaylara da haber değeri atfedilmesiyle hak ihlallerine karşı çıkılabileceğini ifade etmektedir.

Alankuş (2008: 3, 17) Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği ve Barış Gazeteciliğinin bizi nihai olarak benzer bir noktaya ulaştıracağını ve etik ve sorumlu gazeteciliğe ulaşılması noktasında birinin diğerinin tamamlayıcısı olduğunu belirtir. Her üç habercilik anlayışı da haberin geleneksel tanımını zorlayan ve haber değerinin seçkin merkezli olmaktan çıkarılarak sıradan insan/yurttaş/ötekiler odaklı/merkezli olması gerektiğini önermektedir. Fuchs (2010: 178) yurttaş gazeteciliği modeline dikkat çekerek bu tür gazetecilikte yazarların kurum ve kuruluşlara bağımlı olmamaları, politik etkiler ve baskılardan ve dayattıkları çerçevelerden kurtulmaları ile egemen kapitalist medya pratiklerine meydan okumaya elverişli bir alan açıldığını dikkat çeker. Pratikte genel-geçer medyayla uyumlu olanlar olmakla beraber Kahn ve Kellner'in dikkat çektiği (2016: 246) savaş karşıtı/barış yanlısı internet sitelerinin faaliyetleri de bu kapsamda hak odaklı habercilik, yurttaş gazeteciliği ve barış gazeteciliğinin tamamlayıcısı olabilmektedir. Bu yanılla Chomsky ve Herman'ın propaganda modelinde belirttikleri iktidarın uzantısı ve güdümündeki medyadan (2004: 136, 137) yayın politikası ve motivasyonu itibarıyla ayrılan bu tür internet sitelerinin de yaygın medyaya barış gazeteciliği odaklı bir alternatif oluşturduğu söylenebilir. Çünkü küresel internet; terörizm, savaş ve yoğun siyaset döneminde savaş karşıtı/barış yanlısı hareketler için elverişli bir zemin hazırlayabilmektedir (Kahn ve Kellner 2016: 246). Yaygın medyada hak ihlallerinin haber değeri taşımaması, madunların, yoksulların, çocukların ve kadınların temsil edilmemesi "öteki"lerin suçlu/fail ya da kurban/nesne olarak temsil edilmesiyle medyada hak ihlalleri yapılmaktadır (Alankuş: 2007: 21). Alternatif medya, temsil tasarrufunu istedikleri gibi temsil olunamayan/temsil edilenlere de vermesi açısından daha demokratik, katılımcı, çok sesli ve hak ihlallerine maruz kalanların da sesinin yankılanabildiği bir kamusal mecraaya imkân tanımaktadır. Farklı kültürel/dini/etnik/eğilim ve görüşlere sahip dezavantajlı kesimlerin görünürlüğünü arttırması ve kendi kendini temsil noktasında bu kesimlerin elini güçlendirmesi dolayısıyla alternatif medya, haklar bağlamında önemli bir açığı kapatmada hayati rol oynamaya başlamıştır. Lievrouw²¹ (2016: 128) ana akım basın tarafından dışarıda bırakılan, yanlış temsil edilen, görülmeyen, marjinalleştirilen amatör ve sıradan insanların internet ve sosyal

²¹ Lievrouw'un taban hareketi gazeteciliğine örnek olarak gösterdiği Bağımsız Medya Merkezi (IMC) kısa adıyla İndymedia, katılımcılığa sağladığı imkân açısından önem teşkil eder. indymedia2'nın temel özeliği: Her IMC sitesinde inşa edilen açık-yayıncılık platformudur. Açık-yayıncılık internet erişimi olan herkesin editörler tarafından denetlenmeden rapor, görüntüler, ses veya video paylaşmasına izin verir. Birkaç istisna dışında (örneğin pornografi) hiçbir paylaşım, kurallara uygun olmasa bile gerçekte indymedia sitelerinden kaldırılmaz. Detaylar için(Lievrouw, 2016: 136-150).

medya aracılığıyla medyaya katılabildiklerini kendi yerel toplulukları, siyasi, kültürel ve ekonomik meseleleri hakkında yazabildiklerini belirtir. Kahn ve Kellner (2016: 255) artık çevrimiçi aktivist alt kültürlerin gelişmekte olan teknolojileri kullanarak siyaset ve kültür alanında var olabildiklerini ve bu platforma giderek daha çok muhalif kesim ve alternatif sesin katılacağına altını çizmektedir. Bu yanı sıra egemen-baskılayan kesim ya da grupların çıkarlarının yeniden üretilmesine odaklı olarak yapılan medya temsillerine meydan okuyan, katılımcı, karşıt temsil stratejilerine olanak sağlayan alternatif medya; farklı görüşler, kanaatler ve seslerin hegemonik mücadele alanına girmesiyle kayıtsız kalınan konuların gündeme gelmesi, halkın doğrudan kendisini ilgilendiren konularda bilinçlenmesine de imkân tanıyarak müzakereci ve demokratik bir mecranın oluşmasına katkıda bulunabilir.

1.3.2.2. Yerel Medya, Yerli (Indigeneous) Medya

Yaygın medyanın ekonomik sebeplerden dolayı her yerde kamera ve muhabir bulunduramaması (Chomsky ve Herman, 2004: 82) haber değeri atfederken genelin ilgisine odaklanması, genele hitap etme çabası, siyasi/ekonomik gelişmeler ve ülkenin dış politikasına dair haberlere ağırlık vermesi daha çok yereli ilgilendiren ve haber değeri taşıyan, problem ve konuların ikinci planda kalmasına sebep olabilmektedir. Ulusal basının sınırlılıkları dolayısıyla yerelde meydana gelen ve daha çok yöre halkını ilgilendiren olayların haber olarak sunulmasında da yerel medya ön plana çıkmaktadır. Son yüzyılda hızla gelişen kablo ve mikrodalgaya (cable and microwave) dayalı teknolojiler, kitle pazarına ve büyük medya yapılarındakine daha fazla olanak sağlamış olsa da, yerel ve bölgesel üretime yönelik bazı girişimler de varlıklarını sürdürebilmişlerdir (Morley ve Robins, 2002: 2). 1990'lı yıllardan itibaren yerel girişimler, dünyanın pek çok yerinde varlıklarını sürdürmekte zorlanır hale gelmiştir. Tirajlar ve reklam gelirlerinin düşmesi, yerel ve bölgesel basının sürdürülebilirliğini etkilemiş ve yerel medya bölgesel içerikler yerine, kitlesel içerikleri sundukça ayakta durabilir hale gelmiştir (Nielsen, 2015: 6). 2000'li yıllarda gelişen yeni iletişim teknolojileri ise tam tersine, yerel medyanın daha fazla gelişmesine olanak sağlamıştır. Yerel girişimler büyük sermayelere ihtiyaç duymaksızın, internet siteleri ya da sosyal medya platformları aracılığıyla takipçi kitlelerine ulaşabilir hale gelmiştir.

Yerel medyayı, küresel medyadan ayıran temel faktörlerden biri kitlesel olmayan yerelliklerin de temsiline olanak sağlıyor olmasıdır. Her ne kadar yerel medya küresel medya ile genellikle benzer hikâyelere yer veriyor olsa da, yerel basın; yeniliğe, durağan olmamaya ve yapısal değişime en yatkın kaynak olarak görülmektedir (Franklin, 2005: 7 - 32).

Ulusal basın ve yerel basın arasında bir kıyaslama yapıldığında hem içerik hem de okurların niceliği bakımından farklılıklar dikkat çekmektedir. Ulusal basının gündeminde oran olarak daha çok siyasal/ekonomik gelişmeler yer bulmaktadır. Ulusal gazeteler genel olarak; büyük şehirlerin, büyük yerleşim alanlarının ve merkezi konumdaki bölgelerin sesi olma özelliğini taşımaktadır (Erdoğan, 2006: 52, 54). Yerel basın ise ilgili şehir ya da bölgenin spesifik ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermesi bakımından görece daha mikro bir ölçeğe hitap etmektedir. Bu yanıyla yerel bir gazete, dergi veya internet üzerinden habercilik yapan bir haber kaynağı yaygın medyaya kıyasla daha özel ve yaygın medyada yer bulamayan kesim ve konulara eğilebilir.

Feyyaz Bodur (1997: 48) ulusal basından farklı olarak temas ettiği konulardan ötürü yerel gazetelerin okuyucuya daha yakın olduğuna işaret etmektedir. Okuyucu yerel medyada kendinden bir şeyler bulur. Ulusal gazetelerin genele ulaşmak kaygısından dolayı ihmal edebildiği; fakat yerelde ilgi çeken sorun ya da haberler yerel gazetelerde yer bulabilir. Yerel olan aynı zamanda politik/toplumsal/kültürel duruşu da temsil edebilmektedir (Alankuş, 2005: 20, 21). Siyasal ve ekonomik gelişmelere odaklanan seçkin merkezli medyada sıradan insanlar temsil şansı bulamamaktadırlar (Galtung ve Ruge'dan aktaran Erdoğan: 2006: 54). “Yerellikler küresel sistemlerin dinamikleri içerisinde muteber görülmeyenlerin, öteki tarafa atılanların, kıyılarda tutunmak zorunda bırakılanların kimliklerini temsil etmektedir.”(Hall'dan aktaran Alankuş: 1998). Bu açıdan yerel basın hem yerelin temsiline tanıdığı imkân hem de yayıncılıkta içerik olarak çeşitliliğe hizmet etmesi bakımından özelde gözden kaçana ve dikkat çekmeye ışık tutma potansiyeli barındırır.

Yerel basının en az ulusal basın kadar önemli olduğuna dikkat çeken Ali Murat Vural (1999: 41) yerel basının en önemli özellikleri olarak hedef kitleleri olan yöre insanlarına yakınlıkları ve onlarla yüz yüze etkileşim içinde olmalarını sayar. İlker Erdoğan yerel gazetelerin okurlarına bir yere ait olma duygusunu ve bilincini verdiğini ifade etmektedir (2006: 52). Yerel basın, lokal ölçekteki hedef kitlesi arasında iletişime katkıda bulunurken yöre insanına daha sıcak ve birebir mesajlar gönderebilme imkânına sahiptir. Bu şekilde hem toplumsallaşmaya hem de aidiyet duygusunun gelişimine fayda sağlar. Yerel medya, azınlıkların temsil edilebilmesi için de önemlidir. Faye D. Ginsburg'a göre (2002) yerel medya, yerelliğin maskelenmesi için değil, tam tersine kolektif hikâyelerin duyurulması için kullanılmaktadır. Egemen kültürün ulusal anlatımlarında yer almayan, bazıları da travmatik olan ve unutulma tehlikesiyle karşı karşıya olan bu hikâyeler yerel medya yoluyla duyulur hale gelebilmektedir. “Yerel medya, yerelliklerin kendi-kendilerini temsil, birbirlerinin sesine kulak vererek, ilişkiye ve müzakereye geçme, nihayet sözlerini küresel/evrensele ulaştırma araçları olarak önemlidir” (Alankuş, 1998). Fakat

bunun için yerel medyanın yaygın medyadan daha farklı bir yayıncılık politikasına sahip olması gerekmektedir.

Alankuş'tan hareketle (2005: 18) “*yerel medya yaygın medya ne ise, o olmamalıdır*”. Yerel medyanın hem yaygın medyadan farklı hem de genel geçer habercilik anlayışına bir alternatif olması gerekmektedir. Başaran (1998) ulusal/yaygın medyanın öteden beri ulus-devletlerdeki kamusal alanın birlik ve bütünlüğünü sağlamak adına yerellikleri dışlayıp görmezden gelerek eritmeye, yok olmalarına ya da mikro bir alana hapsolmalarına yönelik pratiklere eğilimli olduğuna dikkat çeker. Buna karşılık yerel ve bölgesel düzeydeki iç iletişim akışının geliştirilmesi ayırt edici özellikteki kültürel ifade ve kamusal tartışma platformları yaratılmasını sağlayabilir. Başka bir deyişle medya kültürü; kültürel yenilik, kimlik ve farklılıkları teşvik eden yerel bir gelişme stratejisinin parçası olarak görülebilir (Hagerstrand ve Bassand'dan aktaran Morley ve Robins, 2011: 68).

İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle yerel medyanın sınırlıkları da ortadan kalkmakta ve nüfuz alanı genişlemektedir. İnternet teknolojisi ile beraber yerel-bölgesel-küresel farkı giderek silikleşmektedir. Herhangi bir yerde vuku bulan, haber değeri taşıyan herhangi bir olaya internet aracılığıyla dünyanın herhangi bir yerinden ve herkesin erişimi mümkün hale gelmiştir. İnternet sayesinde internet destekli yerel medya unsurlarına erişim hem daha kolay hem daha ucuz olmuştur. Bu da farklı seslerin kamusal alana dâhil olabilmesine ve genel geçer habercilik anlayışından kaynaklanan temsile ilişkin dezavantajları kısmen de olsa azaltabilmektedir. Bailey, Cammaerts ve Carpentier (2015: 135) ana akım medya ve kamu yayıncılığının yeterli potansiyele sahip olmasına rağmen farklı etnik, dini ve kültürel grupların iletişim ihtiyaçlarını gidermede yetersiz kaldığına dikkat çeker. Bu dezavantajlı grupların ana akım medyadaki tehdit ve düşman oldukları yönündeki basmakalıp ve ideolojik temsilleri de ötekileştirilmelerine ve kamusal alandan uzaklaştırılmalarıyla sonuçlanır. Alternatif olarak internet ile yaratılan “sanal alan” yeni toplumsal formasyonlara, yeni yurttaşlık biçimlerine, yeni mekânlara ilişkin farklı yaklaşımlara zemin oluşturmaktadır (Başaran, 1998). Alankuş (1998) yerelliklerin bazen etnik, dinsel ve cemaatçi hareketler şeklinde görünür hale gelebildiğine dikkat çekmektedir. Fakat bunlar modernizm öncesi etniklikler ya da cemaatler formundan ziyade zaman zaman çağımızın dezavantajlı grupları ve aktivistlerinin temsili şeklindedir. Yerellikler feminist, çevreci, savaş karşıtı ya da toplumsal kategorilerin dışına itilen gay ve lezbiyenlerin kimliksel bazdaki tezahürü olarak karşımıza çıkabilmektedir.

İletişim teknolojileri yerel ya da küçük ölçekli topluluk medyalarına nüfuz alanlarını genişletebilecekleri bir platform sağlamaktadır. Nico Carpentier’in (2014: 235) örnek olarak gösterdiği Radioswap²² internetin imkânlarını kullanarak yerelle bağımlı koparmadan yerel-ötesine hitap edebilen bir ağ haline gelmiştir. Her kıtadan müziğe yer veren Radioswap yeni toplumsal hareketlerle kurduğu bağlar ile tüm dünyadan olayları aktarabilme kabiliyetine sahip olmuştur.

Kamu hizmeti yayıncılığı kendisine izleyicinin eğitilmesi, bilgilendirilmesi, söz hakkı olmayan kişilerin temsili, kamuoyu oluşturmak gibi temel misyonlar belirlemiştir (Köksalan, 2014: 255). Fakat bu misyonların yeterli ölçüde yerine getirilip getirilmediği halen tartışma konusudur. Ana akım medya da tek sesli, tektipleştirici ve baskıcı bir yapıya sahiptir (Çoban, 2014: 156). Olumsuz temsil stratejileriyle kamusal alandan uzaklaştırılan etnik gruplar da yadsınma ve tek yanlı temsillerine tepki olarak alternatif iletişim alanları oluşturma çabasına girmişlerdir (Bailey, Cammaerts ve Carpentier (2015: 135, 136). Bu noktada özellikle temsil konusunda yerel gazete, radyo ve televizyonlar ana akım medya ve kamu yayıncılığının farklı etnik, dini ve kültürel grupların talep ve beklentilerini karşılayamadığı yerde bir alternatif olmaya adaydırlar.

Örnek olarak 1970’li yıllarda Avrupa’da, Latin Amerika ülkelerinde, ABD, Avustralya ve Kanada gibi göçmen nüfus ve yerli halklardan oluşan çok-etnikli ülkelerde çeşitli din/mezhep gruplarının, etnik/yerli toplulukların, savaş karşıtlarının, pasifistlerin “radikal medya”, “paralel veya yeraltı basın”, “topluluk radyoları ve özgür radyolar” gibi adlarla anılan yerel/alternatif medya örneklerinin altın yılları olmuştur 1980’li yıllarda ekonomik sebeplerden dolayı varlıklarını sürdüremeyen bu yerel medya örnekleri bölgelerinde kamusal ve ticari nitelikli basın/yayın anlayışı üzerinde önemli izler bırakmışlardır (Husband’dan aktaran Alankuş, 1998). (Macdowall da (2004: 536) 1950’lerin sonlarında Kahire ve Erivan’dan yapılan ve hemen hemen yaşadıkları tüm bölgelerde dinlenebilen yerel radyo yayınlarıyla Kürtlere ilk defa kendi anadillerinde müzik dinleme imkanı bulduğunu söylemektedir. Bu radyolardan Irak’tan yayın yapan Bağdat Radyosu 1980’lere kadar yayın süresini kademeli bir şekilde arttırmıştır (Hassanpour, 2005: 413-414). Televizyonun yaygınlaşmasını müteakip bazı topluluklar da ifade özgürlüğü mevhumunun ön plana çıkmasıyla beraber istenilen şekilde tanımlanmalarına izin verecek, en azından oldukları gibi kabul edilebilecekleri televizyon taleplerini dile getirmeye başlamışlardır (Köksalan, 2014: 257, 258). Türkiye’de de 2000’li yıllarda farklı dil ve lehçelerde yayın yapılabileceğine dair düzenlemelerin peyderpey hayata geçirilmesiyle on iki yerel radyo ve televizyon Kürtçe yayın

²² Radioswap projesi Belçikalı altı topluluk radyosu tarafından başlatılmış ve Belçika hükümeti tarafından da desteklenmiştir. Detaylar için (Carpentier, 2014: 231-238).

yapmak üzere ilgili kuruluş olan RTÜK'e başvuruda bulunmuştur. Bunlardan Diyarbakır'daki Gün Tv, Söz Tv ve Şanlıurfa'daki Medya FM'in başvuru talepleri kabul edilmiştir (Çaylı ve Depeli, 2013: 158, 159). Söz konusu yayın kuruluşları ilk Kürtçe programlarını 23 Mart 2006 tarihinde yayınlamışlardır. Yerel bir televizyon ve radyo olan Gün TV Diyarbakır ve çevresinde 1994'ten 2001 yılına kadar Metro TV ve Metro Radyo olarak yayın yapmıştır. Kanallarda dönemin mevcut yasaklarından dolayı yayın Türkçe olarak ifa edilmiştir. Fakat buna rağmen zaman zaman Kürtçe şarkılar yayınlanmış ve Kanal Kürt kimliği ve kültürünü yansıtmaya gayretinden dolayı cezai müeyyidelerle karşılaşmıştır (Aykol, 2010: 140, 143). Buradan hareketle uydu üzerinden yapılan yayınları saymazsak Türkiye'ye yönelik ve Türkiye'deki çok dilli yayıncılığın mevcut yasaklara rağmen önce yerel radyo ve televizyonlarda canlandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Bir sonraki bölümde bir çokkültürlülük politikası olarak farklı dilde yayıncılığın Türkiye bağlamındaki seyri ve pratikler tartışılacaktır. Farklı dilde yayıncılık pratikleriyle kast edilen: Fiili olarak farklı etnik grupların kendi dillerinde yaptıkları basın/yayıncılığa dair deneyim alanıdır. Buna karşılık çokkültürlülük politikaları ise devlet eliyle bu yönde atılan adımlar, yasal düzenlemeler vb. dir.. Konjonktürel gelişmelere göre nicelik ve niteliği değişen farklı dilde yayıncılık pratikleri Cumhuriyet dönemi egemen siyasaları çerçevesinde değerlendirilerek TRT Kürdi'nin kuruluşuna zemin hazırlayan gelişmeler takip edilecektir

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE FARKLI DİLLERDE YAYINCILIK: PRATİKLER VE POLİTİKALAR

Nilgün Gürkan (1998: 73) Türk toplumunda 19. yüzyıldan itibaren basın da katıldığı, merkezi otorite tarafından saptanan topluma yeni bir kimlik kazandırma ve var olan kültürel değerlerin yerine yenilerini koyma çabasından söz eder. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinde de, yeni bir Türk kimliği oluşturulurken “Türk milletini kalkındırmak ve muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak” gibi Kemalist ideallerin hemen herkes için ortak olması beklentisi hakimdir. Temel hedef, ulusal bir kimlik çerçevesinde örgütlenmiş modern bir ulus oluşturmaktır. Modernleşecek toplumun haiz olması gereken temel koşul da ortak bir kültürle donatılmış, ortak milli hisleri olan “makbul vatandaş”lardan oluşmasıdır. Devlet, bu amaç için zaman zaman zora başvurmayı da meşru bir hak olarak görmüştür. Halis Çetin’e göre (2003: 206, 207) modernleşmenin devletin varlığı ve güvenliğinin temel amacı olarak algılanması, devlet dışındaki tüm değer ve olguların bu amacın aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Devlet, üstlendiği modernleştiricilik misyonunu yerine getirirken değişim ve statükoyu korumak adına sürekli toplum mühendisliğine başvurmuştur.

Serpil Sancar’ın ifade ettiği üzere (2014: 206) Türk Modernleşmesinin erken dönemi yeni bir ulus devlet kurma süreci ile iç içe geçmiş ve bu süreç Türk milliyetçiliğinin siyasal ve sosyal tahayyülünün kuruculuğunu yaptığı bir toplumsal dönüşüm olarak yaşanmıştır. Bu süreç yeni kurulan devletin niteliklerinin ne olması gerektiği tartışmasını merkeze almış bir inşa süreci olduğu kadar, yeni kadın ve erkek kimlikleri yaratarak modern bir “Türk ailesi” modeli geliştirmek yoluyla yeni bir toplum yaratmaya da odaklanmıştır. Çetin’in ifadesiyle (2003: 209) liberal demokratik toplumların “vatandaşın devleti” ilkesi yadsınmış, bunun aksine “devletin vatandaşı” anlayışı egemen olmuştur. Devlet halkı istediği amaca, istediği şekilde götürme inisiyatifiyle kendi ideolojisine uygun vatandaş yaratma projesini uygulamaya koymuştur. Naci Bostancı (2002: 65) özellikle tek parti döneminde bunun bir misyon olarak belirlendiğini, amacın meşruluğuna duyulan inancın iktidarın kullanım biçimine yansıdığını ve devletle halk arasındaki ilişkinin bir tür “özel ilişki” olarak görüldüğünü belirtir. “Devlet baba” gerektiğinde bu özel ilişki kapsamında olan “oğullarının” geleceğini ve çıkarlarını korumak için zorlayıcı yöntemlere başvurabilmiştir. Buradaki “Özel ilişki” hukuki düzenlemeden kendini tamamen kurtarmış, herhangi bir hukuki çerçeveye ihtiyaç duymayan ilişkidir (Habermas’dan aktaran Bostancı: 2002: 65).

Bu dönemde ulusun tek bir etnik kökene dayandığı varsayımı (Kutlay, 2012: 344) ve farklı kültürel unsurların kültür politikalarıyla hedeflenen doğrultuda dönüştürülebileceğine olan inanç, devlet politikalarının inşasında temel dayanaklardan olmuştur. Nafiz Tok, (2003: 266) ulus-devletlerin özellikle kuruluş dönemlerinde bünyelerinde barındırdıkları etno-kültürel ve diğer farklılıkları, kurulması hedeflenen ulus-devlet önünde engel olarak gördüklerini belirterek benzer bir sürecin Türkiye'nin kuruluş aşamasında da görüldüğüne dikkat çekmektedir. Bu dönemde nüfustaki çeşitlilik uluslaşma sürecinin önünde bir engel olarak görülerek etno-kültürel kimlikler görmezden gelinmiş, hem kamusal hem de özel alanda kontrol altında tutulmaya, zaman zaman da bastırılmaya çalışılmıştır. Etnisiteye bakılmaksızın her bireye eşit vatandaşlık statüsü verilmesine rağmen, tüm etnisiteler egemen etnik kimlik ve dil dayatmasıyla sadece politik olarak değil etnik olarak da Türk olmaya zorlanmışlardır. Smith'e göre (2016: 125) bu tür politikalar milliyetçi birlik fikrinin doğurgularındandır. Çünkü milliyetçilik kültürel ve siyasi türdeşlik adına bütün yerel farklılıkları asgari düzeye indirerek etnik kültürel farklılıkların yerine siyasi bir birlik kurmayı meşrulaştırıcı bir özellik taşımaktadır. Milliyetçilik temelinde inşa edilen bu Türk milli kimliği, diğerlerine koyduğu ambargo nedeniyle bir "ötekileştirme" sürecine de karşılık gelmektedir. Türkleştirme ve Batılaşdırma politikaları doğrultusunda belirlenen ötekiler de "dindar (Müslüman) Türkler, Türk olmayan Müslümanlar (özellikle Kürtler) ve Gayri-Müslim azınlıklardır (Yıldız'dan aktaran Karakaş, 2013: 20).

İdeolojinin ve onun uzantısı olarak izlenen kimlik, dil ve kültür politikalarının en önemli mecralarından birisi de medya olmuştur. İzlenen politikalar bağlamında medyanın, Türkiye'de üzerinde hâkimiyeti olan egemen kesimin hedeflediği kültürel ve dilsel birlikteliğe hizmet edecek şekilde dizayn edildiği görülmektedir. Lozan Antlaşması'na göre Ermeniler, Rumlar ve Museviler gibi din esasına göre azınlık sayılan etnik grupların dilleri dışındaki dillerle basın-yayın yapılması, kurulması hedeflenen ulus-devlete ve kültüre zarar vereceği endişesiyle uzun zaman engellenmeye çalışılmıştır. Farklı dilde basın ve yayıncılığın bölünmeye yol açacağı savı, hem bu düzlemde çıkarılan antidemokratik yasa ve düzenlemelere meşruiyet kazandırmış hem de çoğunluğu oluşturan baskın toplumun doğruluğu tartışılır bu uygulamalara rıza göstermesini sağlamada elverişli bir argüman olarak kullanılmıştır. Bu yaklaşımın meseleye dair politikaların belirlenmesinde de yol gösterici olması, günlük hayatlarında ve kamusal alanda farklı diller kullanan/kullanmak isteyen kimi kesimlerin kültürel bir aktarım aracı olan anadillerinin kullanılmasının engellendiği bir zemin yaratmıştır.

Türkiye'de Türkçe konuşmanın Türklüğün göstergelerinden biri olarak görülmesi ve diğer anadilleri konuşmanın ulusal bütünlüğe yönelik bir tehdit olarak algılanması, dil farklılıklarının

yok sayılmasına ve yok edilmesine yönelik politikaların izlenmesine neden olmuştur (Kubilay, 2004: 80). Bunun bir uzantısı ve örneği olarak Türkiye’de Kürtçe basın yayın faaliyetleri 1950’ye kadar durmak zorunda kalmıştır. Takip eden dönemde çıkarılabilen süreli yayınlar çok zor şartlarda yayınlanabilmiş; sahip, sorumlu, yazar, dağıtıcı ve okuyucular sürekli baskı görmüş, bundan dolayı da çıkan süreli yayınların çoğu birkaç sayıdan sonra yayınlarını durdurmak zorunda kalmışlardır (Malmisanij ve Lewendî, 1992: 19, 22). “Kemalist kurucu elit için ülkedeki Kürt azınlık her zaman ulus devletin homojen kimlik aidiyeti karşısında en büyük tehdit olarak algılanmaya devam etmiştir” (Kaya ve Tarhanlı’dan aktaran, Arsan, 2015: 22). 1930’larda Kürtçe müzik, Kürt etnik giyim tarzı vb. yasaklamalarla Kürtlüğü ifade eden pratikler bile kamusal alandan men edilmiştir (Ciment’den aktaran Tok, 2006: 266) .

Uygulamalara bakıldığında bu bağlamda yürütülen güvenlikçi politikalar yazılı basın çıktılarının yanı sıra 1920’lerin sonlarında başlayan radyoculuk ve bundan yaklaşık kırk yıl sonra başlayan televizyon yayıncılığı alanlarında da etkili olmuştur. Türkiye’de devletin tanımadığı farklı dillerde basın-yayıncılık 2000’li yıllara kadar milli güvenlik için tehlike oluşturduğu gerekçesiyle çeşitli kanuni düzenlemelerle engellenmeye çalışılmıştır. Farklı dillerde yayıncılık konusunun Kürtçe basın-yayın faaliyetlerine eşitlenmesi, konunun sürekli ayrılıkçılık ve bölünme tehdidi çerçevesinde tartışılmasıyla sonuçlanmış ve engelleyici yayıncılık siyasetleri yaratılan tehdit algısıyla meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda ideolojik söylemlerin kitlelere kolaylıkla ulaştırılabildiği medya da, devletin baskı ve ideolojik aygıtlarını ellerinde tutan ve bunları kendi hegemonyalarının sürdürülebilirliği için kullanan egemen sınıf için elverişli bir araç olarak görülmüş, dilsel farklılıklar ve bu bağlamdaki talepler görmezden gelinmiş ve 1980 sonrasına kadar çeşitli stratejilerle baskın kültürün hegemonyasının devamının sağlanması için ideolojik destek üretmenin yollarından biri olarak değerlendirilmiştir.

Sevda Alankuş’a göre (1995: 77) 1980 sonrası, kimlik krizlerinin yaşandığı ve resmi kimlik tanımının kabuğunun kırıldığı dönemdir. Yönetilenler bu dönemde, resmi ideolojinin siyasal ve kültürel amaçlarının gereği olarak kendilerine giydirilmek istenen kimliği reddederek gayri resmi kimlikler arayışına girmişlerdir. Bunun akabinde kamusal alanda ifadelendirilmeye başlanan bir kimlikler çöküşü yaşanmıştır. Karakaş (2013: 20) bu dönemde “Kemalist pandora kutusunun açıldığını ve kutunun içinden; İslamcılık, Kürtçülük, Alevilik ve azınlık statüsündeki Ermeni kimlikleri gibi resmi söylemin muhalif unsurlarının çıktığını belirtmektedir. Yönetenlerin kimlikler çöküşü karşısındaki tavrı ise bir yandan onların politik ve kamusal alanda temsil edilmelerini “yasa ve düzen gereği” engellemeye çalışmak, diğer yandan ülkenin temsili üst kimliğinin, onun birliğini tahrir etmek isteyen kimlik tanımlarını bastırarak ya da yeniden içine

almaya çalışacak şekilde yeniden tarif etme girişimi olmuştur (Alankuş, 1995: 77). Bu açıdan 80'li yıllar, Türkiye'de neoliberalizmin de atağa geçmesiyle bugüne kadar bölünme korkusuyla görmezden gelinen farklı kültürlerin artık bölünmeme ve toplumsal rızayı sağlamak adına görünür kılınmaya başlandığı yıllardır. 1920'lerden bu yana farklı etnisitelere dayatılan Türk kimliği ve egemen kültür, küresel düzeydeki gelişmeler ile paralel olarak meşruiyet zeminini kaybetmeye başlamıştır. Alankuş'un ifadesiyle (1995: 76) ulusal devletler, ulusal ekonomiler ve ulusal kültürel kimliklerin global ölçekte sarsılmasıyla Türk modernleşme projesi de hedefledikleri açısından bir sınıra dayanmış ve bu dönemde vaat edilenlerin gerçekleştirilmesi konusunda bir tıkanma yaşanmıştır. Bu süreç, muhalif kesimler ve resmi ideolojinin sürdürülmesi gerektiği doğrultusunda konumlanan iktidarın söylemsel mücadelesine kapı açmıştır.

Türkiye'de farklı dilde yayıncılığa giden tarihsel sürecin gelişiminin sağlıklı bir şekilde incelenebilmesi, sürecin özellikle Cumhuriyet sonrası ulus paradigması üzerine inşa olunan siyasalar ve kuruluş yıllarından bugüne kadar içerikleri değişmekle beraber benzer amaçlar doğrultusunda hazırlanan basın-yayın alanına ilişkin kanunlar çerçevesinde değerlendirilmesine bağlıdır. Bu bölümde Cumhuriyet'ten günümüze Türkiye'nin farklı dillerde yayıncılık pratiklerinin şekillenmesinde rolü olduğu düşünülen basın yayın alanına ilişkin kanun, düzenleme sosyal ve siyasal gelişmeler, bunların basın/yayın politikalarına yansımaları ve azınlıkların, Kürtlerin ve devletin farklı dilde basın-yayıncılık pratikleri ele alınacaktır. Azınlıkların farklı dilde yayıncılık deneyimlerinin detaylı bir şekilde incelenmesinin ardından konumuzla ilintili olarak Kürtçe basın ve yayıncılık girişimleri ile TRT Kürdi'nin kuruluşuna bağlanan süreç ve devamı takip edilecektir.

2.1. TÜRKİYE'DE FARKLI DİLLERDE YAYINCILIĞIN TARİHSEL İZLEĞİ

2.1.1. Siyasalar ve Yasal Düzenlemeler

2.1.1.1. Cumhuriyetin İlk Yılları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemde olağanüstü şartlara yapılan vurguya paralel olarak alınan olağanüstü ve baskıcı tedbirler basın alanında da çeşitli kanun ve düzenlemelerle hayata geçirilmiştir. Osmanlı'dan kalan ve siyasi otoriteye, yayın organlarını kapatmaya varabilecek kadar sert müdahalelerde bulunabilme imkânı tanıyan kimi kanunlar, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da yürürlükte kalmıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilk zamanlarındaki anarşi ortamına son vermek maksadıyla 1909'da düzenlenen, basında ve Meclis'te sert tartışmalara

neden olduktan sonra 16 Temmuz 1909'da Fransız Basın Kanunu'ndan örnek alınarak hazırlanan ve yasalaşan; hükümete gazete ve dergi kapatma yetkisi tanıyan Matbuat Kanunu, 1931 yılına kadar varlığını korumuştur (Kabacalı, 2000: 140). H. Nedim Şahhüseyinoğlu (2005: 51) bu yasanın her maddesinin baskı, yasak ve ceza içerdiğini belirtmektedir.

Basın, milli mücadele döneminde halkın istenilen yönde bilinçlendirilmesi için bir yanda belirlenen amaç doğrultusunda hareket eden basın-yayın organlarına tanınan iltimas²³ öte yanda diğerlerine uygulanan ambargo ile etkin bir şekilde kullanılmıştır. Orhan Koloğlu (2013: 114) Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal direnci örgütlemeye başladığında ilk iş olarak haber akımını kontrol altına almak maksadıyla telgraf ağına el koyduğunu ve Kemalist bölgeye ister telgraf ister gazete olsun her çeşit haberin girişinin engellendiğini, daha sonra kurulan Anadolu Ajansı ve Matbuat Umum Müdürlüğü ile de haberler konusunda tekdüzeliğin sağlandığını belirtmektedir.

Atatürk, Meclis'teki bir konuşmasında bu konuyla ilgili görüşlerini:

“Bütün gazetelere ne yolda idare-i kelam edeceklerine (yazacaklarına) dair tarafımızdan talimat verilmiştir ve bütün matbuatımız bu dairede ifa-yı vazife etmektedir” (Özkaya'dan akt. Kabacalı, 2000: 155) şeklinde ifade etmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra İstanbul'daki muhalif basının etkisizleştirilmesi için, Ağa Han ile Emir Ali tarafından Başbakan İsmet Paşa'ya gönderilen ve Hilafet'in kaldırılmamasının gerektiği belirtilen mektup gerekçe gösterilerek, mektubu gazetelerinde yayımlayan gazeteciler Hüseyin Cahit Yalçın, Velid Ebuşsiya ve Eşref Edip ile eski milletvekili ve İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri Bey 31 Temmuz 1922 tarihli “İstiklal Mahakimi Kanunu'na dayanılarak yeniden açılan İstiklal Mahkemeleri'nce tutuklanmışlardır. Mahkeme bir süre sonra bu kişilerin beraatlerine karar vermiştir; (Aybars'dan akt, Şentürk, 2015: 202, 203) fakat bu durum, inkılâplara muhalefet etmesi muhtemel basına ciddi bir uyarı olmuştur (Şentürk, 2015: 203).

Basına uygulanan sansür, sınırlama ve kapatma gibi bilûmum yaptırımlar, özellikle 1925 Şeyh Said İsyanı'ndan sonra 3 Mart 1925 tarihli Tahriri Sükûn Kanunu'yla daha da artmıştır. Bu kanunla birlikte birçok gazete ve derginin kapatıldığının altını çizen Kabacalı, (2000: 162) bazı gazetecilerin İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmasının akabinde artık muhalefet eden gazete

²³Bu dönem de Kemalist görüş doğrultusunda yayın yapan kuruluşlara mali destek ve malzeme yardımı yapılmıştır. Koloğlu, Orhan (2013:114) Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi. İstanbul: Pozitif Yayınları.

kalmadığını belirtmektedir. Bu anlamda 1925 Şeyh Said İsyanı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında basına uygulanacak baskıcı tedbirlere önemli ölçüde zemin hazırlamıştır. Korkmaz Alemdar (1981:112, 113) Şeyh Said İsyanı'ndan sonra 1925 yılında çıkarılan ve daha sonra 1929 yılına kadar uzatılan Takriri Sükûn Kanunu ile hükümetin önünde basını kontrol etme konusunda hiçbir engelin kalmadığını belirtmektedir. Takriri Sükun Kanunu'nun "*İrticaa ve isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlâlê bâis bilûmum teşkilât ve tahrika ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyatı Hükümet, Reisicumhurun tasdikıyla, re'sen ve idareten men'e mezundur*" (Takriri Sükûn Kanunu, 1341: 1) şeklindeki ilk maddesiyle o dönem zararlı olarak telakki edilen her türlü neşriyata müdahale edilmesi ve tedbirin alınması yasal dayanağa kavuşturulmuştur. Amir Hassanpour (2005: 90) Türkiye'de 1925 Kürt isyanının bastırılmasından sonra Kürtlerin basın alanındaki ve diğer kültürel faaliyetlerinin yeni cumhuriyetçi rejim tarafından yasaklandığına dikkat çekmektedir. David Macdowall (2004: 275) isyanın 1946 yılındaki kısmi serbestiye kadar sürecek olan otoriter tek partili devlet sisteminin başlangıcı olduğuna ve bu döneme kadar gazetecilerin sansür ya da tutuklanma tehdidi altında çalıştıklarına işaret ederek 1925 yılından sonra kamusal alanda "neyin tartışılıp neyin tartışılmayacağını belirleyen yasaları çiğnemenin çalışmanın gazeteciler için imkânsız olduğunu" belirtmektedir. Takriri Sükûn Kanunu'nun akabinde 1931 Basın Yasası ile ülkenin genel politikasına aykırı yayın yapma yasağı getirilmiştir. Bu şekilde basın üzerindeki kontrol 1925-1929 olağanüstü dönem sonrası da sürdürülmüştür (Alemdar, 1981: 113)

Koloğlu'nun deyimiyle (2013: 116) 1919'da Kemalist Anadolu'da başlayan tek dilli basın ortamı, 1922 sonundan itibaren tüm Türkiye'ye yerleşmiştir. Fakat bu dönemde ve sonrasında zararlı yayınlara yer vermedikleri sürece ülke sınırları içerisinde Fransızca, Ermenice, Rumca ve İbranice gazeteler faaliyet göstermeye devam etmişlerdir. Cafer Ulu (2009: 274) basın alanındaki faaliyetleri ile devlet aleyhine bir tutum sergilemedikleri sürece Ermeniler gibi azınlıkların Cumhuriyet döneminde faaliyetlerinde serbest bırakıldıklarına dikkat çekmektedir. Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde Osmanlı döneminden beri yayınlanan bazı İbranice gazeteler de yayın hayatına devam etmişlerdir. Bu dönemde İstanbul ve Edirne'de Yahudi-İspanyolcasıyla çeşitli gazete ve dergilerin yayınlandığına dikkat çeken Naim Güleryüz (2015: 26 87) Cumhuriyet'in ilanı ve onu izleyen devrimlerden sonra 1842 yılından beri Osmanlı Devleti'nde faaliyet gösteren Yahudi basınının, kendi dillerindeki faaliyetlerini yeni bir hüviyete bürünerek devam ettirdiğini aktarmaktadır. Lozan Antlaşmasına göre azınlık sayılan Rumların, Taneotera (1923) ve Apoyevmatini (1925) (Arslan, 2003: 111) gibi gazeteleri de Cumhuriyet döneminde azınlıkların kendi dillerinde basın yayın faaliyetlerini devam ettirdiklerine kanıt teşkil etmektedir.

Lozan Antlaşması'nın 39. maddesi²⁴ ile azınlıklar olarak kayıt altına alınan gayrimüslim tebaaların matbuat alanında kendi dilleriyle faaliyette bulunabilmeleri “zararlı yayınlar”a yer vermedikleri sürece teminat altına alınırken bu antlaşmaya göre azınlık sayılmayan; fakat farklı dilleri konuşan Araplar, Çerkezler, Lazlar, Kürtler vb. farklı etnisitelerin kendi dilleriyle basın-yayın yapabileceklerine dair herhangi bir yasal dayanak mevcut değildir. Bu durum müslüman sayıldıkları için azınlıklar grubuna dahil edilmeyen; fakat farklı anadilleri olan kültürel grup ve etnisitelerin kendi dilleriyle gazete, dergi, kitap basımı-dağıtımı ile radyo ve ileride televizyon yayıncılığı yapabilmeleri konusunda da engellerle karşılaşmalarına sebep olmuştur.

Diğer etnisitelerle kıyaslandıklarında özellikle yoğun nüfusları, bu nüfusun belirli bir alanda yaygın olması ve kullandıkları farklı dilin genel nüfus içerisindeki kullanılma oranı²⁵ ile ön plana çıkan Kürtler, konjonktürel gelişmelerle birlikte kamusal alanda kendi dilleriyle konuşma ve basın-yayın alanında faaliyet gösterebilme konusunda azınlık olarak görülen diğer etnik gruplar kadar şanslı değildir. McDowall, (2004: 263, 264, 265) Lozan Antlaşması süreci ve sonrasında Türkiye'nin Kürtlere dair söyleminin yavaş yavaş değiştiğini ve Kürtlerin iyi Türklere dönüştürülme isteğinin emarelerinin belirdiğine dikkat çekmektedir. Bu durum, izleyen dönemdeki Kürt ve Kürtçe karşıtı uygulamalarla iyice gün yüzüne çıkmıştır. McDowall (2004: 266) 1924 Mart ayındaki bazı uygulamalarla mahkemelerde yalnızca Türkçe konuşulması konusunda ısrar edildiği ve okullarda Kürtçe konuşulmasının yasaklandığını ifade eder. Murat Ergin (2009: 387) erken Cumhuriyet dönemini “daha önce gelişmeye başlamış olan ırksal söylemlerin iktidara geldiği ve dönüşerek geleceğe taşındığı bir dönem olarak” değerlendirmektedir. Bu yanı sıra ilk etapta devletin kurtarılması için bir yol olarak başvuru olan “Türkçülük” akımı bu dönemde hakim ve resmi ideoloji olarak ön plana çıkmıştır (Karakaş, 2013: 18).

Özellikle 1925 Şeyh Said İsyanı sonrasında halkı Türkçe konuşmaya teşvik etmek ve ulus-devletin kullanacağı ulusal dilin yaygınlaştırılması önünde engel teşkil ettiği düşünülen farklı etnik grupların kullandığı dil ve lehçelerin konuşulmasının engellenmesi için çeşitli kararname yayınlanmıştır. 24 Eylül 1925 tarihli Şark Islahat Planı Kararnamesi ile Kürtçe ve Arapça gibi

²⁴ (...) Her hangi Türkiye tebaasının gerek münasebatı hususiye veya ticariyede, gerek din, matbuat veya her nevi neşriyat hususunda ve gerek içtimaatı umumiyyede her hangi bir lisanı serbestçe istimal etmesine karşı hiç bir kayıt vaz'edilmeyecektir. <http://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf>.

²⁵ 1935 senesinde ülkede en çok konuşulan dili 13.899.073 kişiyle Türkçe oluştururken, 1.480.246 kişiyle Kürtçe ikinci sırada yer alıyordu. Detaylar için “Çağaptay, (2002). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 4: Milliyetçilik (içinde) Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite. İstanbul: İletişim Yayınları.

farklı dillerde konuşmanın önlenmesi amacıyla alınacak tedbirler²⁶ 13, 14 ve 16. maddelerle sıralanmıştır. Bu maddelerle ulaşılmak istenen temel amaç belirtilen bölgelerde Türkçe dışında farklı bir dil kullanan kişilerin cezalandırılması, Kürtçe ve Arapça konuşulan bölgelerde kız mektepleri aracılığıyla özellikle kadınlara Türkçe öğretilmesidir. Halka açık yerlerde, hükümet dairelerinde ve okullarda Kürtçe konuşulmaması için ilk yıllarda şehir merkezlerinde yasakların uygulanması için özel devlet memurları görevlendirilmiştir (Hassanpour, 2005: 230). Benzer şekilde 1928 yılının Ocak ayında azınlıkları Türkçe konuşmaya teşvik etmek için başlatılan “*Vatandaş Türkçe Konuş*” kampanyasıyla Müslüman olan Arap, Çerkez, Girit Müslümanları ve Kürtlerin de hedef alındığı görülmektedir (Çağaptay, 2002: 260). Kürtçe konuşulması bu gibi tedbirlerle engellenmeye çalışılırken yasaklamalarla Kürtçenin basın gibi kamusal alanlarda da kullanılmaması için gerekli tedbirler alınmıştır. Özellikle tek parti dönemi, Kürtçe basın yayın faaliyetleri için suskunluk dönemi olarak nitelendirilebilir. Malmisanij ve Lewendi 1920 ile 1950 yılları arasında Türkiye’de Kürtçe süreli yayınlar konusunda derin bir sessizlik olduğunu ve bu dönemde ne bir dergi ne de bir gazete çıkarılabildiğini belirtir (1992: 19). Osmanlı zamanında İstanbul’da Kürt kültürü, dili ve eğitimi üzerine aktif bir şekilde çalışan Kürt aydınlarının çalışmaları Cumhuriyet’ten sonra yasaklanmıştır (Kaya, 2010: 156). Bu gibi Türkleştirme politikalarından Türkçe olmayan yer adları, isimler ve farklı etnik grupların müzikleri dahi etkilenmiştir. Ülke çapında 1978 yılına kadar 75.000 yer adı incelemeye tabi tutulmuş ve bunların yaklaşık 28.000’i değiştirilmiştir. İlgili kurul daha sonra çalışmalarına tekrar başlamış ve yer adlarının değiştirilmesi devam etmiştir (Tunçel, 2000: 27). Aydın’a göre (2005: 92) Türkçe olmadığı farz edilen, eski Anadolu dillerinden kalmış veya Ermenice, Rumca ya da Kürtçe gibi Küçük Asya’da yaşayan halkların dilleriyle ilişkili olan isimler bu halkların hatırasını canlı tuttuğu ve onların Türkiye’deki tarihsel varlıklarına kanıt teşkil ettiği için değişikliğe en fazla maruz kalmış adlardır. Meltem Ahıska, 1927-1950 arası dönemde gayrimüslim ve farklı etnik

²⁶Madde 13- Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan bervec-i âtî Malatya, Elaziz, Diyarbakir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişgezek, Ovacık, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Behinsi (Besni), Arga (Akçadağ), Hekimhan, Birecik, Çermik, vilayet ve kaza merkezlerin de hükümet ve belediye dairelerinde ve sair mücessesai ve teşkilatta, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden maada lisan kullananlar evâmîr-i hükümete ve belediyeye muhalif ve mukavemet cürmile tecziye edilirler.

Madde 14- Aslen Türk olan fakat Kürtlüğe temessül etmek (asimile) üzere olan bulunan mevkide ve Siirt, Mardin, Savur, gibi ahalisi Arapça konuşan mahallerde Türk Ocakları ve mektep açılması ve bilhassa her türlü fedakârlık iktihâm olunarak (gösterilerek) mükemmel kız mekteplere rağbetlerinin suveri adide (fazla miktarda) ile temini lazımdır. Hassaten Dersim, tercihan ve müstacalen (acil olarak) leyli iptidailer (yatılı ilkokullar) açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an evvel kurtarılmalıdır.

Madde 16- Fırat garbındaki vilayetlerimizin bazı akvamında dağınık bir surette yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları behemahal men edilmeli ve kız mekteplerine ehemmiyet verilerek kadınların Türkçe konuşmaları temin olunmalıdır.(1198 Dönemler Zihniyetlerkatlog). Planın tam metni için bkz. <https://www.frmtr.com/guncel/2685737-ataturk-ve-sark-islahat-plani-dikkatlice-okuyunuz.html>.

grupların da yerleşim alanı olan Anadolu'nun türkülerinin de seçkinler tarafından radyo aracılığıyla varsayılan milli kültüre eklemelenmeye çalışıldığını belirtir. Bu amaçla halk müziğinin çeşitli kaynakları işlemiden geçirilmiş ve bu kaynaklar etnik, dini, yöresel karakterlerinden arındırılmıştır. Müzikte yöresel tınılar, yöresel aksanlar yok edilmiş ve Kürtçe ve Ermenice bazı türküler Türkçe söylenerek farklı diller Türkçeye dönüştürülmüştür. Bu şekilde radyo, Anadolu'nun politik olarak Türkleştirilmesi/müslümanlaştırılması sürecine eşlik eden bir kültürel millileştirme aracı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. (2005: 140, 141) Türkiye'de Kürt dilinin kullanımı açık bir şekilde yasaklanmış (Fuller, Barkey, 2011: 267) çocuklara verilmek istenen Kürtçe isimler Türkçe olmadıkları gerekçesiyle kabul edilmemiş ve Kürtçe ve azınlıkların dilleri dışındaki diğer dillerin kullanımı konusundaki yasaklamalar 1991 yılına kadar devam etmiştir (Tok, 2003, 266).

Dilek Güven (2005: 3) şekil olarak tüm vatandaşların hak ve ödevler konusunda eşit görünmelerine rağmen pratikte ve gündelik hayatta baskın Türk etnik kimliğine aidiyetin, devletin kimlik politikasının temelini oluşturduğunu belirtmektedir. Yeni kurulan devlet her ne kadar Hristiyan azınlıkların özerklik haklarını devletler hukuku çerçevesinde güvence altına almışsa da 1920 ve 30'ların hükümetleri zaman zaman açıkça asimilasyon politikalarına başvurmuştur. Hassanpour da (2005: 229) bu konjoktüre atıfta bulunarak "gevşekçe entegre olmuş Osmanlı Devleti'nin yerine Türk etnik kimliği üzerine inşa edilmiş, hayli merkezi, laik ve Batılılaştırılmış Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğunu" belirtir.

Cumhuriyet sonrası dönemde İsmet İnönü'nün Milliyet gazetesinde yayımlanan bir demeci dönemin siyasi atmosferine ve etnik farklılıklara nasıl yaklaşıldığına dair ipuçları vermektedir. "Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar talep etme hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur" (Milliyet, 31 Ağustos 1930, aktaran Fırat, 2009: 1196).

1931 Basın Yasası'nın ilerde sık sık uygulanacak olan genel politikaya aykırı yayın yapılamayacağı ve gerektiğinde gazete ve dergilerin kapatılabileceğini öngören 50. maddesi yıllar boyunca gazete, dergi ve gazetecilerin üzerinde önemli bir baskı aracı olarak kullanılmıştır (Şentürk, 2015: 204). 1931 tarihli Basın Yasası'nın sınırlayıcı hükümlerinden olan 50 ve 51. maddeleri "*memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı Bakanlar Kurulu'na gazete ve dergi kapatma yetkisi ve yabancı ülkelerde çıkarılan gazete ve dergilerin ülkeye sokulması, Bakanlar Kurulu kararıyla yasaklanabilir*" hükümlerini getirmektedir (Şahhüseyinoğlu, 2005: 52). Kürtçe basın yayın faaliyetlerinin yasaklı olduğu dönemlerde Kürtçe süreli yayınların yurda gizli olarak dışardan sokulduğu bilinmektedir (Aykol, 2010: 100).

Dolayısıyla bu maddelerin Kürtçe gibi dillerde yayınlanan süreli yayınların engellenmesine dayanak teşkil ettiği söylenebilir. İlerleyen dönemde de Türkiye’de tek sesli ve güdümlü bir basın varlığı söz konusudur. Hıfzı Topuz (2003: 159, 160) 1931-1938 yılları arasında muhalif basının olmadığına, sınırlı bir basın özgürlüğünün var olduğuna, daha doğru bir deyişle hükümetin güdümündeki bir özgürlükten bahsedilebileceğine dikkat çekmektedir.

İkinci Dünya Savaşı’nın patlak verdiği 1939-1945 yılları arasında da durumun çok değişmediği görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında basın, Matbuat Umum Müdürlüğü’nün direktifleri doğrultusunda yönlendirilmiş, gazeteler sık sık uzun ya da kısa aralıklarla kapatılmış ve bazı gazetecilerin yazı yazması engellenerek basın baskı altında tutulmuştur (Kabacalı, 2000: 197). Şahhüseyinoğlu (2005: 55) Milli Şef’in tek parti yönetimi döneminde basın, aydınlar ve halkın demir yumrukla susturulmaya çalışıldığını ifade etmektedir. 1940’ta Matbuat Kanunu’na iki madde eklenerek Türklerin ulusal duygularını inciten ve tarihini yanlış gösteren yazılar ile ülkenin güvenliğiyle ilgili meseleler hakkında yürütülen soruşturmalardan ve yine güvenlik için alınan önlemlerden söz eden yazıların yayımlanması yasaklanmıştır (Çayır, 2008: 41). 1940 yılında İstanbul bölgesi için ilan edilen sıkıyönetim ile hükümet savaş bitene kadar basının sınırlandırılmasına yönelik sınırsız yetkiler kullanmıştır. Bakanlar Kurulu istediği zaman istediği gazeteyi, istediği sürece kapatabilme yetkisine sahip olmuştur (Topuz, 2003: 169).

Basınla ilgili kanun, düzenleme ve uygulamalara bakıldığında, Cumhuriyet’in 1923’te ilanından 1950’li yıllara kadar basının hükümetin güdümüne girdiği, muhalif basının olmadığı ve konjoktürel gelişmelerle bağlantılı olarak basının baskıcı politikalara maruz kaldığı dikkat çekmektedir. Bunun yanında dönemin, Kürtçe basın yayın faaliyetlerine sıfır toleransla yaklaşıldığı bir konjonktür olduğu dikkat çekmektedir.

Türkiye’de radyo yayıncılığının başlaması da bu şartlar altında Cumhuriyet’in yeni kurulduğu yıllara tekabül etmektedir. Radyo yayınlarının başladığı dönem, hükümetin basına yönelik sansür ve yasaklamaları katı bir şekilde uyguladığı Şeyh Said İsyanı sonrası Takriri Sükûn Kanunu’nun yürürlükte olduğu dönemdir. Bu atmosferde, Türkiye’de ilk radyo yayıncılığı denemeleri İstanbul ve Ankara’da yapılmıştır. Kesin tarihler belli olmamakla beraber İstanbul Radyosu ilk düzenli yayını 6 Mayıs 1927’de, Ankara Radyosu ise ilk düzenli yayını bundan dört ay sonra Eylül ayı dolaylarında gerçekleştirmiştir (Kocabaşoğlu, 2010: 55, 57).

Aysel Aziz’in belirttiğine göre (1976: 90) haberleşme sistemini tekelinde bulunduran hükümet, radyo vericilerinin kurulması görevini 10 yıllık işletme hakkına karşılık yabancı bir firmaya

vermiştir. "Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi" adlı bu ortaklık 1927 yılında, önce 1200 metre üzerinden yayın yapan İstanbul radyosunu, kısa bir süre sonra da 1554 metre üzerinden yayın yapan Ankara Radyosu'nu kurmuştur. Bu şekilde ilk radyo yayınları 1926 yılında alınan bir kararla 1927 yılında İstanbul'da başlamıştır. Uygur Kocabaşoğlu (2013: 38, 39) Telsiz, Telefon Türk Anonim Şirketi (T.T.T.A.Ş.) isimli bu şirketin tamamıyla ulusal bir şirket olduğunu, ortaklığın olmadığını ve ortaklık ile ilgili söylentilerin verici istasyonlarının bir Fransız şirketine yaptırılmış olmasından ileri geldiğini belirtmektedir. Buna neden olan bir diğer gelişme de şirketin çıkarttığı telsiz dergisinde günlük programların Türkçe ve Fransızca verilmesidir.

Aziz (1976: 27) bir ülkedeki egemen özellikler ve siyasal-ekonomik yönetimin üzerine temellendiği fikirlerin radyo ve televizyonun örgütlenişi ve yönetim biçimini de belirlediğini dile getirmektedir. Ahıska (2005: 103, 104) -örnekleri başka ülkelerde de görülmekle beraber- radyo teknolojisinin Türkiye'de "milli kimliğin" oluşturulması için deneysel bir ortam sağladığını, Kocabaşoğlu da (2013: 153) Türkiye'nin radyonun ilk on yıllık T.T.T.A.Ş. döneminde Sovyet Rusya ve Almanya'nın (2013: 155, 156) radyoyu ideolojiyi yayma aracı olarak kullanmalarından etkilenerek, radyoyu milletin kültür ve politika terbiyesi aracı olarak kullanmaya çalıştığını ifade etmektedir.

Serpil Sancar (2014: 206) Türk Modernleşmesinin erken döneminde Türk milliyetçiliğinin kodlarının belirleyici olduğu yeni bir ulus-devlet kurmaya odaklanıldığını ifade etmektedir. Türkiye için yeni bir teknoloji ve henüz gelişmekte olan radyo yayıncılığı da hakim genel politikadan etkilenmiştir. Nitekim Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'deki hâkim siyasal görüşün Türkiye'de Lozan ile belirlenen gayrimüslimler dışında tek millet olduğu yönündeki vurgusu (Kutlay, 2012: 338) ve bu düzlemde yürütülen politikalar radyo yayınlarında da sirayet etmiş; farklı kültür, etnisite ve dillerin yok sayılıp kamusal alandan uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Kuruluş dönemi ve sonrasındaki ulus-devlet kurma çabası, Türkiye'de homojen bir millet oluşturmaya odaklı milliyetçilik merkezli siyasal uygulamalarla süregelmiştir. Meltem Ahıska (2005: 121) dil ve tarihin seçkinler tarafından tahayyüldeki "Türk"ü kurgulama alanına dönüştürüldüğüne, kültürel milliyetçilik ile ilgili arayışların da Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Halkevleri gibi kurumsallaşmalar aracılığıyla uygulamaya konulduğunu belirtmektedir. Bu konuda belirtilen amaca uygun radyo yayınlarının yapılması için de Halkevleri düşünülmüştür.

1930 yılından itibaren hükümet çeşitli alanlarda kontrolünü arttırmış ve Halkevlerini Kemalist ideolojiyi yaymak amacıyla radyo cihazlarıyla donatma kararı alarak uygulamaya başlamıştır. Bu

gelişme, hükümetin radyoyu propaganda aracı olarak kullanmaya başlayacağını göstergelerindendir (Akarcalı, 2003: 21). Kocabaşoğlu da (2013: 151) benzer bir ifadeyle CHP'nin, 1931 büyük kongresinde resmi ideolojiyi iyice şekillendirdiğini ve radyo alıcılarıyla donatılacak halkevlerinin bu ideolojiyi yaymakla görevlendirildiğini belirtir. Özellikle 1930'lardan sonra Türkiye sınırları içerisinde tek millet, dil ve kültür olduğu varsayılmıştır (Kutlay, 2012: 344) Türkiye radyosunda sınıfsal, cinsiyetsel, etnik/dini köken ve bölgesel olarak son derece değişken olan konuşma biçimleri benimsenmeden oluşturulan bir “halk” imgesi, yine halka yansıtılmıştır. İngiltere, Avustralya, Amerika ve Almanya’da radyonun içeriklerinin farklı niteliklere sahip dinleyicilerin beklentilerine cevap verecek şekilde düzenlendiğine dair örnekler varken, Türkiye’de radyo Sovyetler Birliği’nin 50’li yıllara kadar ki yayıncılık pratiklerine benzer bir şekilde, dinleyiciyi homojen olarak gören bir yayıncılık perspektifiyle halka hitap etmiş, dinleyicinin isteklerini kendi ilkelerinden çıkarsamış ve radyo yayınlarında toplumsal çeşitlilik yadsınmıştır (Ahıska, 2005: 146, 147, 328).

Halkın eğitime tabi tutulduğu halkevlerinin radyolarla donatılmak istenmesi, bu radyolar ithal edilirken vergilendirmede sağlanan kolaylıklar²⁷, akabinde özellikle devlet radyosu döneminin başladığı 1937 yılında Ankara ve İstanbul Radyo’larında yayınların ağırlıklı olarak “İnkılap Dersleri” ne ayrılması, Recep Peker, Mahmut Esat Bozkurt ve Yusuf Kemal Tengirşek gibi rejimin sözcülerinin üniversite ve Halkevleri’nde verdikleri derslerin radyolardan naklen verilmesi ve “Hukuk Bilgileri, Hukuk İlmini Yayma Kurumu Adına Konuşmalar, Ceza Kanunu’nda Yazılı Olmayan Suçlar” gibi yayınlarla dinleyicilere yurttaşlık sorumluluklarının anlatılması, (Kocabaşoğlu, 2010: 151, 171, 211, 212) radyonun rejimin oturması ve toplumun inşasına yardımcı bir araç olarak kullanıldığını destekler verilerdir.

1936’dan sonra TRT’nin kurulacağı 1964 yılına kadar ki 28 yılı kapsayacak devlet radyosu dönemi başlamaktadır. T.T.T.A.Ş’nin görevinin sonlandığı 1936 yılının Ağustos ayında yayımlanan bir kararnameyle radyo yayıncılığı devlet tekeline alınmış ve PTT yönetimine verilmiştir. Ancak PTT içinde bu alanla ilgilenecek yeni bir birim oluşturulmamış ve yayın yapma görevi Ankara ve İstanbul PTT Başmüdürlüklerine bırakılmıştır. Bu dönemde PTT’nin asıl görevi vericilerin ve yayın stüdyolarının yönetimidir. Programların yönetiminde ise İçişleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı yetkindir (Kocabaşoğlu, 2010: 171, 176, 179).

²⁷1933’te kabul edilen “Halkevleri için İthal Olunacak radyo ve Sinema Makinelerinin Gümrük ve Oktruva Resimlerinden İstisnası Hakkındaki Kanun” siyasal iktidarın radyoya yönelik olarak çıkardığı ilk dolaysız yasadır. (Kocabaşoğlu, Uygur. Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna, 2013: 151).

Mevcut radyo istasyonlarının yetersizliği sebebiyle 1933 yılında Ankara ve İstanbul'da yüksek verici gücü olan üç radyo vericisinin yapımına karar verilmiştir. “Marconi” firması tarafından yapılan 120 ve 20 Kw gücündeki bu vericilerden ikisi bu dönemde 1938 yılında tamamlanarak yayına başlamıştır (Aziz, 1976: 90). Fakat bu radyolar kurulmadan önce özellikle Hatay sorunu çerçevesinde Türkiye’nin sesini iç ve dış kamuoyunda duyurması gerekliliği belirlemiştir. 8 Ocak 1937 yılında Ankara ve İstanbul vericileri dış yayın için elverişli olmamasına rağmen dış kamuoyunun Hatay sorunu konusunda bilgilendirilmesi için Ankara Radyosu’nda ilk kez²⁸ 15 dakika Arapça yayın yapılmıştır. Başbakan İsmet İnönü’nün Hatay Sorunu ile ilgili demecinin yayınlandığı programda “bazı kaynakların Türkiye’nin Suriye’yi parçalamak niyetinde olduğunu yaydığı ve böylece Türk ve Arap milletlerinin birbirine düşman edilmek istendiği” duyurulmuştur. Bu yayından bir gün sonra 9 Ocak’ta da İstanbul radyosu Arapça yayına başlamıştır (Akarcalı, 2003: 29).

Yapımı Marconi firması tarafından tamamlanan ve 1938 yılında yayına başlayan radyo, 1960 sonrasına kadar yurt içi ve yurt dışı yayınların kaynağı olmuştur. Bu açıdan Ankara Radyosu’nun açılışı Türk radyoculuk tarihi açısından önemli bir gelişmedir (Kocabaşoğlu, 2010: 189). 150 Kw gücündeki İstanbul’da yapılması planlanan vericinin yapımı ise İkinci Dünya Savaşı’ndan dolayı 1949 yılına kadar gecikmiştir (Aziz, 1976: 90).

İkinci Dünya Savaşı ile beraber radyonun propaganda işlevinin artması Türkiye’deki radyoculuk alanını da etkilemiştir. Kocabaşoğlu bu dönemde savaşı ya da savaşmayan herkesin radyoyu bir savaş aracı olarak kullanmaya başladığını, bu amaçla radyo vericilerinin güçlendirildiğini, yayın sürelerinin arttırıldığını ve toplu dinleme yerlerinin oluşturulduğunu belirtmektedir (2013: 229-231). Bu dönemde Türkiye’deki radyoculuk yayınlarının tek elden ve belirlenen amaçlar²⁹ doğrultusunda yapılabilmesi amacıyla yönetsel açıdan da değişikliğe gidilmiştir. PTT, İşçileri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak üç ayrı otorite tarafından yönetilen radyo, bu dönemde Başbakanlık’a bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü’nün kontrolüne girmiştir. Radyo Matbuat Umum Müdürlüğü’nün kontrolüne girdikten sonra da farklı dilde yayınlarına devam

²⁸ Başka bir bil bilgiye göre Türkiye’den yapıl-an farklı dilde ilk dış yayın olarak 10 Kasım 1938 tarihi verilmektedir. Detaylar için bakınız: Akarcalı. Sezer. (2003: 32). Radyo ve Televizyonda Türk Dış Yayınları. Ankara: İmaj Yayıncılık.

²⁹Bu değişikliğin gerekçesi, propaganda araçlarının tek elde toplanmasını sağlamak, Türk halkını mızır propagandalardan korumak ve milli menfaat ve görüşe uygun yayınların dolaşıma girmesi şeklinde beyan edilmiştir (Ertuğ’dan aktaran Kocabaşoğlu, 2010: 231).

etmiştir. 1941 yılında Farsça, Arapça, Bulgarca, Fransızca, İngilizce ve Sırpça gibi dilllerde yayıncılık yapılmış bu yayınlara 1942 yılında Elen dili eklenmiştir (Akarcalı, 2003: 37, 38).

Kocabaşoğlu başlangıcından bu yana Türkiye’de radyo yayıncılığı sürecini değerlendirirken radyonun yayıncılık sürecini 1927-1936 arası ilk on yıllık dönem, 1936-1960 arası devlet radyosu dönemi ve 1960-1964 arası 27 Mayıs 1960 sonrasında Radyo dönemi olarak üçe ayırmıştır. Kocabaşoğlu (2013: 166, 167, 171) radyonun 1927-1936 yılları arasındaki on yıllık T.T.T.A.Ş. dönemi ile ilgili olarak kendi programlarını üreten, radyoyu etkin bir iletişim aracı olarak kullanma amacıyla farklı program türleri geliştiren, kendi ilkelerini ve yayın politikasını kendisi belirleyen bir radyoculuktan bahsedilemeyeceğini belirtmektedir. Bunun yanında 1930’lardan itibaren siyasal iktidar radyoyu bir ideoloji yayma aracı olarak görmüş, fakat radyo bu konuda etkin bir şekilde kullanılamamıştır. 1936-1960 yılları arasındaki devlet radyosu dönemi yönetimin tamamen devlet kontrolüne geçtiği dönemdir.³⁰ Kocabaşoğlu’nun tasnifi ve değerlendirmesine göre tek parti dönemin de radyonun tüm teknik olanakları ve yayınları üzerinde radyonun ilk on yıllık döneminde olduğu gibi devletin etkin bir denetimi söz konusudur.

2.1.1.2. Çok Partili Dönem ve Sonrası

21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan ilk tek dereceli seçimden sonra çok partili siyasal dönem başlamış ve bu siyasal dönüşüm beraberinde radyoculukta değişikliğe gidilmesini getirmiştir. İlk etapta 5392 sayılı Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü kurulmuş³¹ ve radyo yönetimi

³⁰TRT kurulana kadar 1927 yılında yayına başlayan İstanbul ve Ankara radyoları (Kocabaşoğlu, 2010: 55,57) ve 1949’ yılında kurulup 1953 yılında devlet radyosu özelliği kazanan İzmir Radyosu dışında (Çankaya, 2003: 53) uzun süre yayın yapan başka radyolar da mevcuttur. Bunlardan önemlileri geniş bir izleyici kitlesine sahip olan 1954’den beri Ankara, İstanbul ve İzmir’de polis hizmetlerinin halka götürülmesi maksadıyla kurulan “Polis Radyosu” ve hava durumu ile ilgili hizmetleri topluma ulaştırmak amacıyla kurulan Meteoroloji Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak kurulan “Meteoroloji Radyosu”dur (Aziz, 1976: 106). Ayrıca Telsiz yasasının 2. Maddesine göre bazı resmi kurumların verici kurabileceklerinin belirtilmesinden sonra Nafia Vekaleti’nin (Bayındırlık Bakanlığı) izniyle 1946 yılında yayına geçen İstanbul Teknik Üniversitesi Radyosu, 1950 yılında yayına başlayan İstanbul Teknik Okul Radyosu, 1951 yılında yayına başlayan İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Radyosu ve 1960 yılında yayına başlayan Ankara Mamak Ordu Radyosu yayın alanında faaliyet göstermiştir (Çankaya, 2003: 53).

³¹Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü’nün kuruluş tarihi farklı bir kaynakta 1940 olarak belirtilmektedir ayrıntılar için bakınız: Aziz, A. (1976). Radyo ve Televizyona Giriş. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları (s: 94).

PTT'den alınarak Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü³², ne devredilmiştir (Serarslan'dan aktaran Kuyucu, 2013: 140).

Basın üzerindeki yoğun baskı kısa süreler için de olsa zaman zaman hafiflemiştir. 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti 27 yıldır tek başına iktidarda bulunan CHP iktidarına son verdikten sonra seçim dönemlerinde vaat ettiği basın özgürlüğü ile ilgili değişiklikleri hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu anlamda çok partili dönemin başlamasıyla tek parti dönemine kıyasla basın alanındaki denetime ilişkin bir yumuşamadan söz etmek mümkündür. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra 15 Temmuz 1950'de yeni Basın ve Matbuat kanunlarının kabul edilmesiyle hükümetin 1931 Matbuat Kanunu'na dayanarak basına getirdiği sınırlama yetkisi nispeten azalmıştır. Örnek olarak artık gazete çıkarmak için izin şartı kaldırılarak sadece bildirimde bulunma şartı getirilmiştir. Sorumluluk gazete sahiplerinden alınıp yazı işleri müdürü ve yazara yüklenmiştir (Kabacalı, 2000: 213). Bazı gazetecilerin mesleğini yapabilmesinin önünde engel teşkil eden “kötü ünlü olmak” gibi ifadeler yeni kanunda yer verilmemiştir (Şahhüseyinoğlu, 2005: 76, 77). Bunun dışında basımı yapılan eserlerin iki nüshasından birinin basımın yapıldığı günün mesai saatleri içerisinde bulunulan yerin en büyük mülki amirine, diğerinin de Cumhuriyet Savcılığı'na verilmesi şartı yürürlükte kalmıştır. Bu Basın Kanunu gereğince beyanname verildiği sabit olunmadan süreli yayınların basılması yasaklanmıştır (Kabacalı, 2000: 213). Bu dönemde basına yönelik sıkı müdahalede bir yumuşama söz konusuysa da basılan materyal üzerindeki denetim hala varlığını korumaktadır. Kürtçe yayıncılık açısından birkaç istisna yayın dışında koşullar tek parti dönemiyle benzerdir (Malmisanij ve Lewendi, 1992: 19). Görece özgürlükçü bu atmosfer, basının Demokrat Parti'nin politikalarına eleştirel yaklaşmaya başlamasıyla son bulmuş, akabinde gazeteler kapatılmaya başlanmış 1950 ve 1960 yılları arasında 824 gazete ve dergi hakkında dava açılmış ve birçok gazeteci tutuklanmıştır (Şahhüseyinoğlu, 2005: 76, 77).

Demokrat partinin basın üzerindeki baskısı 27 Mayıs 1960 darbesinden sonraki süreçte gündeme gelmiş ve Meclis'te çoğunluğu sağlayan partinin bir daha bu gibi uygulamalara başvuramaması amacıyla 1961 Anayasası'nda basın özgürlüğünü güvenceye alacak önemli maddelere yer verilmiştir. “*Basın hürdür, sansür edilemez, yayın yasağı konamaz, devletin bütünlüğünün, ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması bakımından, yargıcın vereceği kararın gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda ve kanunun açıkça yetkili kıldığı merci'in emriyle*

³² Aysel Aziz (1976: 94) bu müdürlüğün kurulmasıyla PTT'ye zoraki bir şekilde devredilmiş Radyo yayıncılığı görevinin kendisinden alındığını ve bu görevin 1964'te yeni bir radyo kurumunun kuruluşuna kadar bu müdürlükte kaldığını ifade etmektedir.

gazete ve dergiler toplatılabilir” şartı dışında “gazete ve dergiler toplatılamaz” gibi maddelerle basın özgürlüğü teminat altına alınmaya çalışılmıştır (Topuz, 2003: 233, 234).

1 Mayıs 1964 tarihinde kurulan TRT ile birlikte yayıncılıkta görece bir atılım gerçekleşmiştir. Teknik, idari ve program personeli niceliksel olarak büyük bir artış göstermiş; kurumun mali gücü artmış; teknik donanım ve program yapımı açısından önemli gelişmeler kaydedilmiş, yayın süresi artmıştır (Kejanlıoğlu: 1998: 117). 70’lerde artan siyasal otorite karşısı toplumsal hareketler ve bununla paralel olarak yaygınlaşan kargaşa, ordunun 12 Mart 1971’de yönetime el koymasıyla sonuçlanmıştır. 26 Nisan 1971’de sıkıyönetim ilan edilmiştir. 13 Mayıs’ta 1402 sayılı sıkıyönetim kanunu çıkarılarak sıkıyönetim komutanına hiçbir gerekçe göstermeden haberleşmeleri sansür etme, basını ve her türlü yayını denetleme ile basımevlerini kapatma yetkisi verilmiştir (Çayır, 2008: 42). TRT Yönetim Kurulu 19 Temmuz 1971 tarihinde yayınlarda izlenecek politikanın 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu çerçevesinde yürütülmesine karar vermiştir (TRT Kurumsal)³³. 1971 yılında Anayasa’nın çeşitli maddeleri değiştirilmiş 26. ve 121. Madde’lerde yapılan değişiklik ve eklemeler yeni TRT Yasası’na dayanak oluşturmuşlardır. Anayasa’nın “Temel Hak ve Ödevler” kısmının 2. bölümünde yer alan “Basın Dışı Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı”nı düzenleyen 26. maddeye:

Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, İnsan haklarına dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın korunması halleri dışında kalan bir sebebe dayanarak halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlar koyamaz.

şeklinde bir ekleme yapılmıştır (Aziz, 1976: 102). Maddeye ekleme yapılmış hali değişiklikten önceki haliyle³⁴ kıyaslandığında 1971’den sonraki değişiklikte “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması ve millî güvenliğin gerektirdiği haller” gibi olası kısıtlama gerekçelerinden bahsedildiği görülmektedir. Bu yanıyla düzenlemeyle anayasa, önceki haline göre içinde yayın alanına daha etkin bir müdahale potansiyeli barındıran bir hal almıştır.

Darbeden önce etnik grupların dillerinin konuşulmaması ve bu dillerde basın yayın yapılmaması için sürdürülen baskılar, darbe sonrası dönemde de artarak devam etmiştir. Darbe öncesi Türkiye’inde devlet tarafından tanınmayan farklı dillerde basın-yayın yapmak şöyle dursun

³³ Bakınız <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1971> Erişim tarihi: 22.12.2016.

³⁴Madde 26- Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usûlleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici kısıtlamalar koyamaz.

dışardan getirilen basın yayın çıktılarına dahi müsamaha gösterilmemiştir. 1967 yılında ithal edilen kültürel malzemeye karşı çıkarılan kararnameyle Kürt dilinde yazılmış basılı, ses bandına kayıtlı ya da benzeri bir biçimdeki diğer yabancı menşeli materyalin ülkeye sokulması ya da dağıtılması illegal olup yasaklanmıştır.³⁵ Bu kararnamenin içeriğiyle paralellik gösteren benzer bir düzenleme de 1971 de Anayasa'nın 14. Maddesi'yle getirilmiştir. Bu madde kişilerin ve kuruluşların sınıfa, mezhebe, dile ya da ırka dayalı siyasi mücadele özgürlüğünü yasaklamıştır (Mcdowall, 2004: 543, 552).

Televizyon yayıncılığı alanında da tam denetim ilkesinin geçerli kılınmak istendiği dikkat çekmektedir. 1972- 1973 yılları arasında ülkeyi yöneten Melen hükümeti televizyon yayınlarına ulaşmak isteyen kimi kullanıcılara engel olmak için birtakım tedbirlere başvurmuştur. Bu dönemde “izinsiz yansıtıcı” kullanılmasına izin verilmemiştir. Dönemin Başbakan'ı Ferit Melen 13 Aralık 1972 yılında bir açıklama yaparak kanunsuz olarak özel cihazlar kullanıp TV yayınlarından yararlanma yoluna gidildiğini ve bu durumun önlenmesini istemiştir. Bu çerçevede Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, MİT ve valiliklere bir genelge göndererek yurt güvenliği açısından önemli sakıncalar doğurabilecek yayınlara müsaade olunmaması, yasak ve sakıncalı durumların önlenmesi bakımından da gerekli tetkik ve takiplerde bulunulmasını istemiştir (Çankaya, 2003: 121).

Özellikle 1980'li yıllar, Türkiye'de Türkçe dışında kullanılan anadillerin kamusal alandan uzaklaştırılmasına ve kullanılmamasına yönelik tek dilci politikaların arttığı dönemdir. Farklı etnisite ve kültürel grupların konuştukları farklı diller, bu dönemde ulusal bütünlüğü bozucu/bölücü unsurlar olarak değerlendirilmiş ve bu dillerin konuşulması kanunlarla dayatılan yasaklamalarla engellenmeye çalışılmıştır (Kubilay, 2004: 71).

80'ler Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkındaki 2932 numaralı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemdir. 22.10.1983 tarihli 18199 sayılı resmi gazetede yayımlanan *Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkındaki 2932 numaralı Kanun*'un 2. ve 3. Maddesi³⁶ ile Türk Devleti tarafından tanınmış olan devletlerin birinci dilleri dışında herhangi bir

³⁵ Detaylar için, Resmi gazete, no: 12577, 14 Şubat 1967.

³⁶MADDE 2. — Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmî dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır. Detaylar için bakınız <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> erişim tarihi: 19.12.2016.

MADDE 3. — Türk Vatandaşlarının anadili Türkçedir. a) Türkçeden başka dillerin anadili olarak kullanılmasına ve yayılmasına yönelik her türlü faaliyette bulunulması, b) Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, mahallin en büyük mülkî amirinden izin alınmadıkça bu Kanunla yasaklanmamış olsa bile

dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaklanmıştır. 19 Ekim 1983'te kabul edilip 22 Ekim 1983'te yürürlüğe giren bu yasa, uluslararası anlaşma hükümleri ve eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve kamu kuruluşlarının yayınlarına ilişkin mevzuat hükümleri saklı kalmak üzere, düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında Türkçe dışındaki dilleri yasaklamaktadır. Yasa; yasaklar, ceza hükümleri, toplatma kararı ve muhakeme usulünün belirtilmesinden oluşmaktadır” (Kejanlıoğlu, 1998: 148). Çağla Kubilay, 2932 sayılı yasanın esas olarak Türkiye’de Türkçeden sonra en çok kullanılan dil olan Kürtçeye yönelik olduğuna dikkat çekerek, bu girişimi Kürtçe gibi farklı dilleri yadsıyarak resmi dili anadile yani Türkçeye eşitleme çabalarına örnek olarak göstermektedir (2004: 72, 73). Şener Aktürk, 1980’lerde Kürtlerin halk olduğunun iddia etmenin “”bölücülük” ve “terörizm” ile eşdeğer görüldüğünü ve resmi yayınlarda “Kürtlerin köken ve dillerini unutmuş Türkler ya da dağ Türkleri” olarak tasvir edildiklerini belirtir (2015: 133). Baskın Oran da bu dönemde Kürtçe konuşulmasının ve bu dilde yayın yapılmasının milletin bölünmez bütünlüğünü bozacağı görüşünün hakim olduğunu ifade ederek, getirilmiş olan dile ilişkin yasağın “birinci dil” vurgulamasıyla direkt olarak Kürtçeye yönelik olduğuna dikkat çekmektedir (2015: 87). 1974-1980 yılları arasında somut bir gelişmenin yaşandığı Kürtçe basın yayın faaliyetleri (Malmisanj ve Lewendi, 1992: 20) bu dönemde yürürlükteki yasa nedeniyle birkaç istisna dışında durma noktasına gelmiş ve yayıncılık tek parti döneminde olduğu gibi yurt dışında sürdürülmüştür (Kaya, 2010: 193, 195). Bu bağlamda Türkiye’de farklı dilde radyo yayıncılığı alanında, yapılan farklı dildeki yayınlar göz önünde bulundurulduğunda (Kocabaşoğlu, 2010: 39, TRT Kurumsal, Çankaya, 2003: 116) yayınların başladığı 1927 yılından bu yana devletin kullanılmalarında sakınca görmediği diller ile farklı dilde yayıncılık yapılmasının önünde esas olarak bir kısıtlama ya da yasaklamadan söz edilemez. Çünkü bizatihi devlet eliyle Fransızca, İngilizce, Almanca dilleri başta olmak üzere, kimi Türkiye’deki etnik grup dillerinden olan Arapça, Arnavutça, Azerice gibi dillerle radyo ve televizyon yayıncılığı yapılmasında sakınca görülmemiştir. Asıl yasaklama ve kısıtlamaların devletin tanımadığı ve ulusal bütünlüğe zararlı olarak telakki edilen dil ve lehçelere yönelik olduğu görülmektedir (Kubilay, 2005: 72, 73).

15 Aralık 1990’da çıkarılan bir Kanun Hükmünde Kararname ile 12 Eylül Cuntası tarafından yürürlüğe konan 430 sayılı yasanın birçok maddesi değiştirilerek basın özgürlüğünün kısıtlanmasına yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir. Düzenlemeyle Olağanüstü Hal Bölge

Türkçeden başka dille yazılmış afiş, pankart, döviz, levha ve benzerlerinin taşınması, plak, ses ve görüntü bantları ve diğer anlatım araç ve gereçleriyle yayım yapılması, Yasaktır.

Kanunun takip eden maddelerinde konuyla ilgili yaptırımlar da belirlenmiştir. Detaylar için: bakınız. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanundmc066/kanundmc06602932.pdf.

Valisi'nin teklifi veya görüşü alınarak yayınlanan her türlü basılmış eserin, basılıp çoğaltılması, yayınlanıp dağıtılmasının yasaklanması İçişleri Bakanı'nın tasarrufuna bırakılmıştır. Ayrıca eserin bölge içinde veya dışında basılmış olup olmaması bu konuda herhangi bir fark yaratmamaktadır (Şahhüseyinoğlu, 2005: 190).

Mevcut tek dilci politikaların yaygınlığına rağmen Alankuş'a göre (1995: 77) 80'li yıllar, kimlik krizlerinin yaşandığı farklı kimliklerin gün yüzüne çıkmaya başladığı dönemdir. Farklı dilde yayıncılığın önünü açacak düzenlemelerin yapılması da 90'lı yıllara tekabül etmektedir. Konu, 90'lı yıllara doğru siyasilerce de tartışılmaya başlanmış Kürt realitesinin tanınması gerektiği yönünde açıklamalar yapılmış ve Güneydoğu sorununun çözümüne ilişkin çeşitli raporlarda³⁷ anadillerin kullanımı ile ilgili yasakların kaldırılarak ana dilde yayıncılığa alan açılması gereği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Süleyman Demirel 1992'de kamusal alanda hükümetin "Kürt realitesini" tanıdığını açıklayan ilk başbakandır. Aynı şekilde Turgut Özal 1992'de TRT GAP'tan Kürtçe yayın yapılabilceğini söyleyen ilk Cumhurbaşkanı'dır (Kaya'dan aktaran Arsan, 2015: 23).

90'lı yıllarda devletin ülkede yaşayan farklı etnik grupların dillerine yönelik olarak 1930'lardan beri süregelen yaklaşımında bir kırılma yaşandığını belirten Kubilay (2005: 73) Türkçe dışındaki dillerin kullanımına yönelik yasağın kaldırılmasını öneren dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dan sonra konunun tartışıldığını ve "Kürt realitesini tanımalıyız" şeklindeki açıklamalarıyla da etnik varlıkları inkâr edilen, isimlerinin telaffuz edilmesinden dahi imtina edilen "dağların yüksek kesimlerinde yaşayan Türkler" olarak nitelendirilen Kürtlerin etnik varlıklarının tanınmaya başladığını belirtir. Özal, cumhurbaşkanlığı döneminde başka ulusal kimlikleri tanımamak için direnç gösterme eğilimine karşı çıkarak sunduğu görüşlerle mevcut durumun sorgulanıp tartışılmasına öncülük etmiştir³⁸ (Fuller ve Barkey, 2011: 195). Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Türkçe dışındaki dillerin kullanımının yasaklandığı ilgili maddenin kaldırılması ve alandaki boşluğun doldurulması amacıyla hazırlanan "*Devletin Resmi Dili Hakkındaki Kanun Tasarısı*"yla hem Türkçenin kullanılacağı alanlar hem Türkçe dışındaki dil ve

³⁷ Ayrıntılar için: Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin Doğu ve Güneydoğu Sorununa Bakışı ve Çözüm Önerileri Raporu (1989) ve <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/452/shp-nin-kurt-raporu#.War25v4aLIU>.

³⁸Sevilay Çelenk'e göre (2005, 183) Özal'ın; demokrasinin ve çoğulculuğun inşası, özel televizyonculuk girişimleri ve alternatif söylemlerin gelişmesine katkıda bulunan olumlayıcı görüşleri 90'lı yıllara kadar ki egemen siyasi yaklaşımlarla kıyaslandığında yeni bir soluk getirmesi itibarıyla önem arz etmektedir; fakat bu durum değişen küresel siyasi konjonktürden ve inşa olunan neo-liberalist dünya düzeninden bağımsız bir gelişme değildir. Bu kırılma 80'li yılların ikinci yarısından itibaren esen küreselleşme rüzgârları, 90'lı yıllarla birlikte yıkılan çift kutuplu dünya düzeni ve bununla birlikte medya ve iletişim alanındaki kuralların kaldırılması eğilimleriyle yakından ilişkilidir.

lehçelerin kullanılacağı alanlar tanzim edilmiş hem de mahalli dil ve lehçelerle konuşma serbestisi getirilerek bu dil ve lehçelerle müzik yapılabileceği; plak, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç-gereçlerini kullanabilecekleri hükme bağlanmıştır (Kubilay, 2005: 73). İlgili yasanın kaldırılmasıyla Kürtçe yayınların tekrar çıkarılması da daha mümkün hale gelmiştir (Fuller ve Barkey (2011: 103). Dilsel kısıtlamaların kaldırılmasında Kürt demokratlar ve uluslararası insan hakları örgütlerinin baskılarının da etkili olduğunu belirten Joyce Blau (2008: 49) bu dönemden itibaren yayınevleri etrafında toplanan Kürt entelektüellerin güç koşullar altında olsa da gazete, dergi, haftalık ve aylık yayınlar çıkarmak için bir araya geldiklerini ifade etmektedir. Bu yasa tasarısıyla Türkiye'deki Kürtçe basın faaliyetleri sansür ve zorluklara rağmen önemli ölçüde artmıştır (Hassanpour (2005: 111). Bu yanıyla yayıncılık alanına getirdiği kısmi; fakat önemli serbesti ile söz konusu Kanun Tasarısı ve 2932³⁹ sayılı dil ile ilgili kanunun kaldırılması, farklı dil ve lehçelerde basın ve yayıncılığın yapılabilmesi açısından önemli bir kilometre taşı olarak belirmektedir.

Türkiye'den resmi dil Türkçe dışındaki radyo ve televizyon yayınlarına ulaşılabilmesi özellikle 90'lı yıllarda özel radyo ve televizyonculuğun başlaması ve uydudan yapılan yayınlar sayesinde olmuştur. Bu yayınların denetlenip engellenememesi TRT'nin, başka bir deyişle devletin yayın alanındaki tekelinin kırılmasını sağlamıştır. Bu dönemde yayınlarının nereden ve kim tarafından yapıldığına dair belirsizlik olan ve siyasi tartışmalara konu olan bir radyonun varlığı dahi söz konusudur. 90'lı yılların başında Kürtçe, Türkçe, Türkmence, Arapça ve Zazaca Lehçesinde yayın yaptığı belirtilen (TBMM Tutanak. 25.05.1993) Dicle'nin Sesi Radyosu bu konuda önemli bir örnek teşkil etmektedir⁴⁰. Fakat bu dönemde alınmış olan tedbirlere bakıldığında durumdan çok hoşnut olunmadığı ve özel yayıncılığın sınırlandırılmak istendiği göze çarpmaktadır. Kejanlıoğlu, 1993 yılının ilk üç ayında özel radyo ve televizyon yayınlarını durdurmak üzere yayımlanan genelgelerle sayıları üzerinde farklı söylentiler olan yüzlerce özel radyo ve 100'den fazla televizyonun yayınının durdurulduğunu, yalnızca uydudan yayın yapan radyo ve televizyonların yayınlarına devam edebildiğini ifade etmektedir (1998: 260). Çaylı ve Depeli Radyo Televizyon Yüksek Kurulu'ndan 11 yıl sonra görece daha özerk ve tarafsız bir kamu tüzel

³⁹Farklı dillerde yayıncılık yapılmasının önünde engel teşkil eden 2932 sayılı yasanın 12 Nisan 1991 tarihinde 20843 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlükten kaldırılması gelmektedir. Detaylar için bakınız. http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf Erişim tarihi: 26.12.2016.

⁴⁰25 Mayıs 1993 tarihinde hakkında Meclis Araştırması yapılması isteğiyle önerge verilen söz konusu radyonun, önergeye konu olduğu tarihten önce Kürtçe, Türkçe, Türkmence ve Arapça, önergenin verildiği tarihlerde de Zazaca Lehçesinde haftanın Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri saat: 14.00-17.00 ile saat 20.00-23.00 arasında Orta Dalga 1584 Khz'de yayın yaptığı belirtilmektedir. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c036/b106/tbmm190361060032.pdf>. Erişim tarihi: 29.03.2018.

kişiliği olarak kurulan Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun (Kejanlıoğlu, 2001) 1994-2002 yılları arasında ulusal, yerel ve bölgesel radyo ve televizyonlara yüzde 57,17'si "bölücülük" yüzde 36'sı irtica gerekçesiyle olmak üzere birçok ceza verdiğini belirtirler (2013: 146).

M. Berk Balçık (2002: 787) özel televizyon ve radyoların kurulması serbestleştikten sonra dilin devlet merkezli kontrolünün iyice silikleştiğini ifade etmektedir. Özellikle farklı dillerde uydu aracılığıyla yayına başlayan Kürtçe televizyon kanalları, farklı grup ve etnik gruplar arasında nüfus bakımından önemli bir çoğunluğa sahip Kürtler için bir alternatif oluşturmuştur. Yayınlarının önüne geçilememesi, kanallara erişimin giderek kolaylaşması ve tek alternatif olması Kürtlerin kendi anadillerinde yayıncılık beklentilerini karşılamak için bu kanallara yönelmesini sağlamıştır. Hülya Uğur Tanrıöver (2011: 32) bilhassa ülkenin Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde yaşayan Kürtlerin, uydu aracılığıyla Türkiye dışından yayın yapan bu Kürt kanallarını izlediklerini belirtir. Bu kanallar genellikle uzun ömürlü kanallar değildir; fakat birbiri ardına, birbirinin kapanmasını müteakip yayına başladıklarından ötürü de bir süreklilik arz ederler. Bu gelişmeleri takiben Türkiye'de farklı dilde yayıncılık uygulamalarının başlaması da 2000'li yıllara rastlamaktadır. Farklı dilde yayıncılığa giden sürece ivme kazandıran ana unsurlardan birisi de Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefidir. Boschele ve Ay'a göre (2016: 44) Türkiye'de farklı dilde yayıncılık gibi çokkültürcü politikalara yönelik ilk adımlar, iç dinamiklerden ziyade yaptırımlar ve dış politika hedefleri doğrultusunda atılmıştır. Bunların başında da Avrupa Birliği Uyum Paketleri gelmektedir.

2.1.1.3. 2000'li Yıllar

Baskın Oran Türkiye'deki farklı kültürel gruplara uygulanan baskı ve ayrımcılığın, 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak ilan edildikten sonra yapılan çeşitli reformlarla ve özellikle 2001'den sonra düzeltilmeye çalışıldığına dikkat çekmektedir (2015: 109). Esra Arsan da (2015: 26) 2000'li yıllarda Türkiye'de azınlık haklarının Avrupa standartlarına göre düzenlenmesi konusunda atılan adımların önemine dikkat çekerek özellikle resmi dil olan Türkiye Türkçesi dışındaki farklı/azınlık dil ve lehçelerinde medya yayıncılığına imkân tanıyan yasal değişikliklerin bu dönemde yapıldığını belirtir. Bu bağlamda farklı dil ve lehçelerde yayın yapılabilmesine zemin hazırlayan anayasal düzenleme 2001 yılında dil ile ilgili olan yasaklamaların kaldırılmasını barındıran düzenlemedir.

H. Tahsin Fendoğlu (2002: 113) söz konusu 2001 Anayasa değişikliğinin "genel gerekçeleri"ni "kamuoyunun beklentileri, yeni siyasi açılımlar doğrultusunda yenilenme gereği, Avrupa

Birliği'ne tam üyelik sürecinde gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının lüzumu, çağdaş demokratik standartlar, evrensel normlara uygun insan hakları ve hukukun üstünlüğünü öne çıkarmak” olarak” sıralamaktadır. Söz konusu Anayasa değişikliğinin madde gerekçeleri ise “düşünce özgürlüğünün sağlanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun olmayan normların ayıklanması, özgürlüklerin daha da artırılması, dil yasağının kaldırılması, düşünce ve anlatım özgürlüğünün gerçekleştirilmesi”dir.

2001 yılındaki düzenlemeyle Anayasa'nın 28. Maddesi'nin “*Kanunla yasaklanmış herhangi bir dilde yayım yapılamaz*” şeklindeki 2. fıkrası madde metninden çıkarılmıştır. Basın özgürlüğünü içeren Anayasa'nın 28. Maddesi'nin 2. fıkrasının madde metninden çıkarılmasının gerekçesi "düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırlarının genişletilmesi"dir (Alifendioğlu'ndan aktaran Yokuş, 2003: 218). Aslında bu değişiklikle Anayasa'ya herhangi bir dilin öğretim veya öğrenimi veya Türkçe dışında herhangi bir dille yayın yapılabileceğine dair bir madde eklenmemiştir. Sadece bunların önündeki mevcut yasak Anayasa'dan çıkarılmıştır. Bu değişiklikler çerçevesinde farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi-öğretilmesi ve bu dillerde yayın yapılabilmesine olanak sağlayan düzenlemeler peşpeşe hayata geçirilmiştir.

2002 yılında yürürlüğe giren 4771 sayılı kanunun 11. Maddesi ile 2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu'nun adı “Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun” (4771 sayılı kanunun 11. Maddesi: 2002) şeklinde değiştirilmiş ve bu kapsam da 8.6.1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tâbi olmak üzere Kürtçe kurslarının açılmasının önündeki engel kaldırılmıştır. Söz konusu Kanun'un 8. Maddesi ile 13.4.1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasına “*Ayrıca, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir*” hükmü eklenmiştir (24841 Sayılı Resmi Gazete, 2002).⁴¹ Çaylı ve Depeli (2013: 147) bununla farklı dilde yayıncılığa imkan sağlandığını da belirtir. Bu dönemden sonra farklı dillerin kamusal alanda kullanımına yönelik adımlar peyderpey atılmaya devam etmiştir.⁴² Esra Arsan (2015: 29) AK Parti iktidarının Kürtlere yönelik hoşgörülü

⁴¹ Detaylar için bakınız. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm> erişim tarihi: 04.04.2018.

⁴²2003 yılında nüfus kanununda yapılan değişiklikle çocuklara Türkçe dışında isim konulamayacağına dair madde değiştirilerek ailelerin çocuklarına diledikleri isimleri verebilmelerinin önündeki engel kaldırılmıştır (Komara Türiyê Serokwezîrtî Mîşteşariya Ewlehî û Pergala Gel, 2013: 102,103). 2003'ten 2014 yılına kadar Başbakanlık ve o tarihten itibaren de Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Recep Tayyip Erdoğan ilk kez 2005 yılında AK Parti hükümetinin “Kürt sorununun” farkında olduğunu dile getirmiştir (Kaya'dan aktaran Arsan: 2014: 23).2009 yılından itibaren çeşitli üniversiteler bünyesinde farklı dil ve lehçelerde

yaklaşımının sonucunda Kürt kimliğinin tanınması ve çokkültürlülük esasına dayanan bir dizi reformun gerçekleştiğini söylemektedir.

Türkiye’de radyo ve televizyonların farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilmesine ilk kez Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun 18 Aralık 2002’de yayınladığı yönetmelik ile izin verilmiştir. “Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkındaki Yönetmelik” ile farklı dilde yayın yapma izni sadece TRT’ye verilmiştir. Ayrıca bu yönetmelikte farklı dilde radyo ve televizyon yayınlarına süre sınırlaması, televizyon yayınlarına altyazı, radyo programlarında da yayınlanmasını takiben Türkçe tercüme yapılması gerektiği belirtilmiştir (Aykol, 2010: 137, 138). Bu dil ve lehçelerde yapılacak radyo yayınlarının günde 45 dakikayı ve haftada toplam iki saati geçemeyeceği, televizyon yayınlarında süre ve içerik bire bir olma kaydıyla programların Türkçe altyazıyla yapılması gerekliliği, radyo yayınlarında ise programın yapılmasına müteakip Türkçe tercümesinin verilmesi şartı getirilmiştir. Yönetmelikle yapılacak farklı dilde yayınların hukukun üstünlüğüne, Anayasa’nın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, milli güvenliğe, genel ahlaka, Cumhuriyet’in Anayasa’da belirtilen temel niteliklerine, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamayacağı hatırlatılmıştır (Aykol, 2010: 137, 138). Yönetmelikte belirlenen özellikle altyazı ve tercüme gibi şartların farklı dilde yayıncılığın yapılmasını zolaştırıcı nitelikte olduğu görülmektedir. TRT’nin Danıştay’a farklı dil ve lehçelerde yayıncılık için yönetmeliğinin uygun olmadığını gerekçe göstererek (Aykol, 2010: 138) dava açması ve davayı kazanması nedeniyle, 19 Haziran 2003 tarihinde Meclis’ten geçen 6. uyum paketi çerçevesinde 3984 sayılı kanunda yeni bir düzenleme yapılmasına kadar ilgili yönetmelikle farklı dilde yayıncılık yapılamamıştır. Daha sonra Kanuna “...Ayrıca, kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir” ifadesi eklenmiştir (Kubilay, 2004: 77).

AB’ye uyum doğrultusunda çeşitli yasalarda değişiklik yapmayı öngören 6. Tasarı ile TBMM’de kabul edilen “kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir” hükmü

yüksek lisans programları açılmıştır. T.C. Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, Arap Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, Süryani Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, Kürt Dili ve Kültürü Yüksel Lisans Programı ve Süryani Dili ve Kültürü Yüksek Lisans Programlarından oluşan Yaşayan Diller enstitüsü kurulmuştur (Komara Türkiye Serokwezîrtî Mişteşariya Ewlehî û Pergala Gel, 2013: 102, 103). Takip eden dönemde T.C. Muş Alparslan Üniversitesi, T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, T.C. Tunceli Üniversitesi bünyesinde farklı dil ve lehçelerde yüksek lisans ve edebiyat bölümleri açılarak hizmet vermeye başlamışlardır.

çerçevesinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nca hazırlanan bir diğer yönetmelik⁴³ 25 Ocak 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (Çaylı, Depeli, 2013: 155). Bu yönetmelik birinci yönetmelikle kıyaslandığında farklı dil ve lehçelerde yapılacak yayına verilen sürenin arttığı dikkat çekmektedir. Fakat yeni yönetmelikte de sadece yetişkinler için haber, müzik ve geleneksel kültürün tanıtımının yapılabilmesi; fakat dilin öğretilmesine yönelik yayın yapılamayacağı tekrarlanmıştır. Bu dil ve lehçelerdeki yeniden iletim konusu da dâhil olmak üzere, radyoların günde en fazla 60 dakika, haftada toplam beş saat, televizyonların ise günde en fazla 45 dakika olmak üzere haftada toplam 4 saat yayın yapabilecekleri belirtilmiştir (Çaylı ve Depeli, 2013: 156).

TRT 2004 yılının Haziran ayında günde yarım saat olmak üzere Kürtçe yayın başlatmıştır (Çaylı, Depeli, 2013: 155). 7 Haziran 2004'ten itibaren yarım saatlik yayınların yarısı haber diğer yarısı da kültür içerikli programlar olmak üzere; pazartesi günleri Boşnakça, Salı günleri Arapça, Çarşamba günleri Kurmanci, Perşembe günleri Çerkesce ve Cuma günleri de Zazaca yayının başlatıldığını belirten Aykol (2010: 18, 139) Arapça, Boşnakça ve Çerkesce için herhangi bir talep olmadığı halde bu yayınlara yer verilmesinin amacını, Kürtçe ve Zazacaya ayrılan sürenin bu yayınlar sayesinde biraz daha azaltılması olarak belirtir. Kubilay'ın görüşü ise (2004: 79) herhangi bir talep olmamasına rağmen TRT'nin Boşnakça yayına başlamasının, meselenin doğrudan Kürtçeyle bağlantılandırılmasını önleme amacı taşıdığı yönündedir.

25 Ocak 2004 tarihinde kamu ve özel ulusal radyo ve televizyon kuruluşlarının, RTÜK'ten izin alarak Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapabileceği belirtilen yönetmeliğin resmi gazetede yayımlanmasının ardından 12 yerel radyo ve televizyon Kürtçe yayın yapmak için RTÜK'e başvurmuştur. Fakat yayınların yapılabilmesi için yerine getirilmesi gereken şartların sağlanmadığı, belgelerin eksikliği gerekçesi ve RTÜK'te gerçekleşen yönetim değişikliğinden dolayı süreç yaklaşık 2 yıl sürüncemde kalmıştır (Aykol, 2010: 139, 140). Yönetmelikte anadilde yayıncılık yapmak isteyen yerel medyaya, çizgi film gibi çocuklara yönelik yayınlara ve o anadilin öğretilmesine yönelik yayınların yapılamayacağı, yayın sürelerinin sınırlı ve yayınlarda verilmesi gereken altyazı ve tercüme koşulu ve içeriğin RTÜK'e bildirilmesi gerekliliği gibi şartlar dönemin farklı dilde yayın yapan/yapmak isteyen kuruluşlarınca uygulamada sıkıntı yaratan noktalar olarak dile getirilmiştir (Çaylı ve Depeli, 2013: 156). Bunun akabinde bazı yerel radyo ve televizyonlar, farklı dil ve

⁴³ Detaylar için bakınız. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/01/20040125.htm> Erişim tarihi: 04.04.2018.

lehçelerde yayınlar yapmaya başlamışlardır. Aykol (2010: 140) yükümlülüklerden dolayı farklı dilde yayın yapmak isteyen kuruluşların talep edilen tüm şartları yerine getiremediklerinden dolayı yayıncılık yapma konusunda ısrarlarını devam ettiremediklerini ve yayıncılık için başvuru yapan 12 kanaldan sadece üç tanesinin⁴⁴ yayına başlayabildiğine dikkat çekmektedir.

1 Ocak 2009'da Türkiye'de kamu yayıncılığı misyonunu yüklenmiş TRT bünyesinde TRT Kurdî'nin farklı dil ve lehçelerde yayına başlaması hem yıllardır yapılması için talep olan Kürtçe yayıncılığın başlaması açısından hem de özellikle ulus-devletin tek dil tabusunu tartışmaya açması açısından önemli bir gelişmedir. Uzun yıllar ulus-devlet siyasalarıyla yönetilen Türkiye'de farklı kimliklerin tanınması adına önemli bir örnek teşkil eden bu adım Kürtçe dışındaki ve devletin temkinli yaklaştığı dillerle de yayın yapılmasının önünü açacak düzenlemelere de önayak olmuştur.

Tanrıöver (2011: 32) eski adı TRT 6 olan TRT KURDÎ'nin yayına başlamasını "Kültürlerarası iletişimin geliştirilmesi ve çoğul kimliklerin resmen tanınması gibi önemli simgesel anlamlarla yüklü bir girişim" olarak değerlendirerek, kanunda halen "Türkçe yayın yapılması esastır" ibaresine yer verilmesine rağmen atılan adımın resmi dil dışındaki dillerde yayın yapılmasını kısıtlayan radyo televizyon yayınları hakkındaki kanunun değişmesini sağladığını ifade etmektedir. İlerleyen başlıklarda daha detaylı değinileceği gibi TRT KURDÎ'nin 2009 yılında açılmasını müteakip TRT bünyesinde farklı dilde yayıncılık yapan radyo ve televizyon sayısı artmıştır.

Farklı dilde yayıncılığın koşullarında bir yumuşama dönemi olarak adlandırılabilen 2000'li yılların başından 2015'e kadarki dönem farklı dilde yayıncılık yapan televizyon kanalı ve radyoların sayısının arttığı ve buna tolerans gösterildiği bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Barış arayışlarının ve siyasi diyalogun öne çıktığı 2005 sonrası dönem ve sonrasında kamuoyunda "çözüm süreci" olarak adlandırılan dönemde devlet eliyle veya özel girişimler sonucu farklı dilde yayıncılık pratiklerinin arttığı görülmektedir. 2015 yılında PKK ile başlayan çatışma dönemi ve bunu müteakip PKK'ya yakınlıklarıyla bilinen bazı farklı dilde yayıncılık yapan kanalların PKK'ya ideolojik destek üretme misyonunu yüklenmeleri yayıncılık alanında bazı tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. 15 Temmuz 2016'da kalkışılan darbe girişimi sonrası ilan edilen Ohal döneminde, darbe tehditini ortadan kaldırmak, darbeye iltisaklı kişi, kurumlar ve terörle mücadele kapsamında yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname'lerle Kürtçe yayıncılık

⁴⁴ RTÜK 7 Mart 2006 da Güneydoğu'da yayın yapan Diyarbakır Gün ve Söz TV'ye ve Şanlıurfa'da yayın yapan Medya FM'e Kürtçe yayın yapma izni vermiştir (Çaylı, Depeli, 2013: 158, 159).

faaliyetlerinde bulunan bazı televizyon kanalı ve radyolar, terörle ilişkileri olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır. 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında, milli güvenliğe tehdit olduğu tespit edilen yapı, oluşum ve gruplar ile terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı ve irtibatı belirlenen kanalların⁴⁵ kapatılmasına karar verilmiştir (Anadolu Ajansı 29.09.2016). İlgili KHK'da

Milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen yapı, oluşum veya gruplara ya da terör örgütlerine aidiyeti veya iltisakı ya da bunlarla irtibatı olan özel radyo ve televizyon kuruluşları ile gazete dergi, yayınevi ve dağıtım kanalları, ilgili bakan tarafından oluşturulacak komisyonun teklifi üzerine ilgili bakan onayı ile kapatılır.

ifadesi yer almaktadır.

Farklı dilde yayıncılık yapan kanalların yayınının durdurulmasına ilişkin kararlar Kararname'de bulunan bu ifadeye dayanılarak alınmıştır (Anadolu Ajansı, 29.09.2016).⁴⁶ 28 Eylül 2016 tarihinde KHK kapsamında kapatılan bu kanallardan farklı dil ve lehçelerde yayıncılık yapan ilk ve tek çocuk kanalı Zarok Tv 9 Aralık 2016'da tekrar yayınına başlamıştır (Evrensel, 9.12.2016).⁴⁷ 2018 itibarıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun izni dahilinde Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayınlar devam etmektedir.

2.1.1.4. Türkiye'de Çok Dilli Yayıncılığın Önündeki Engeller

M. Berk Balçık (2002: 787) Türk milletinin ve milliyetçiliğinin inşası sürecinde dilin ortak kimliğin belirlenmesindeki başat rolüne atıfta bulunarak Türkiye özelinde dilin Türk milli kimliğinin kurgusunda yaşamsal bir yerinin olduğunu ifade eder. Dile verilen bu özel önem, Türkiye'nin sosyal ve siyasal alandaki politikalarında da belirleyici olmuştur. Bahar Şahin, Türkleştirme politikalarının; Türk dilini, kültürünü ve etnik kimliğini baskın unsur haline getirmek amacını taşıdığına altını çizerek (2008, 123). Cumhuriyet'in ilanından 2000'li yıllara kadar bu amaç doğrultusunda farklı dillerin konuşulmasının yanında kamusal alanda da kullanılmasının engellemesi adına hukuki bağlayıcılıkları ve cezai müeyyideleri olan kanun,

⁴⁵Özgür Gün TV, Jiyan TV, Azadi TV, Denge TV, HTV Hayat, İMC TV, TV 10, Zarok TV, Mezopotamya TV'nin de aralarında bulunduğu 12 televizyon ve 11 radyo kuruluşunun isimleri RTÜK tarafından TÜRKSAT'a bildirilerek yayınları durdurulmuştur.<https://aa.com.tr/tr/turkiye/milli-guvenlige-tehdit-olusturan-kanallar-kapatildi/654857>.

⁴⁶<https://aa.com.tr/tr/turkiye/milli-guvenlige-tehdit-olusturan-kanallar-kapatildi/654857> erişim tarihi: 20.03.2018.

⁴⁷<https://www.evrensel.net/haber/298879/zarok-tv-yeniden-yayinda> erişim tarihi: 11.09.2017.

kararname ve planlarla kamusal alana yönelik çeşitli tedbirler alınmaya çalışılmıştır⁴⁸ (Oran, 2015: 113), (Hür, Radikal, 02.12.2012). Çaylı ve Depeli 2000'lerin ilk yıllarında sıkça karşılaşılan bu gibi yayıncılığı da engelleyici uygulamaların yarattığı sıkıntıların özellikle Kürtçe alanında RTÜK Yasası'nda yapılan değişikliklerle tam anlamıyla olmasa da aşılma noktasına gelindiğini belirtir (2013: 155). Bunun yanında farklı dilde yayıncılığın önünde halen bazı engel ve zorlukların olduğu söylenebilir.

Mevcut Anayasa metninde basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26. ve 27. maddeleri hükümleri uygulanmaktadır. 26. Madde'de

“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.”

ifadesi yer almaktadır.

Madde'de belirtildiği gibi yayıncılığın izin alınmaksızın yapılamaması tam anlamıyla bir serbestinin olmadığına işaret etmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, farklı dilde yayıncılık faaliyetlerini 13 Kasım 2009 tarihinde yürürlüğe giren, “Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik” kapsamında değerlendirerek gerekli iznin verilip verilmeyeceğine karar vermektedir. Bu yönetmelik 15.02.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6112 Sayılı Kanun ve ilgili Yönetmelik kapsamına alınmıştır. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 5. maddesinde yayın hizmetlerinin Türkçe yapılmasının esas olduğu, bunun yanında Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın

⁴⁸Şark Islahat Planı, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/lozan-sark-islakat-plani-ve-kurtce-1104843/>. 2932 Sayılı Kanun: MADDE 2. — Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmî dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır. Detaylar için bakınız <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> erişim tarihi: 19.12.2016. 2932 numaralı “Türkçeden Başka Dillerle yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun.” MADDE 2: Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmî dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır.

MADDE 3. — Türk Vatandaşlarının anadili Türkçedir. a)Türkçeden başka dillerin anadili olarak kullanılmasına ve yayılmasına yönelik her türlü faaliyette bulunulması, b) Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, mahallin en büyük mülkî amirinden izin alınmadıkça bu Kanunla yasaklanmamış olsa bile Türkçeden başka dille yazılmış afiş, pankart, döviz, levha ve benzerlerinin taşınması, plak, ses ve görüntü bantları ve diğer anlatım araç ve gereçleriyle yayım yapılması, Yasaktır.

Kanunun takip eden maddelerinde konuyla ilgili yaptırımlar da belirlenmiştir. Detaylar için: bakınız.https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanundmc066/kanundmc06602932.pdf.

yapılabileceği belirtilmektedir. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir⁴⁹. Yayın Hizmeti usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde yapılacak yayınların usul ve esaslarının belirlendiği 7. Maddesi'nin 2. bendi “*Medya hizmet sağlayıcıların farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilmeleri, Üst Kurulun bu Yönetmelik hükümlerine göre vereceği izne tabidir. Üst Kurul izni olmadan bu dil ve lehçelerde yayın yapılamaz*” şeklindedir⁵⁰. Aynı yönetmeliğin 7. Maddesinin 6. bendinde “*Farklı dil ve lehçelerde Üst Kuruldan yayın yapma izni alan medya hizmet sağlayıcılar, yayınlarını Kanun ve Kanuna dayanılarak çıkartılan yönetmeliklere, Üst Kurulun öngördüğü diğer yükümlülüklerle uygun olarak yapmakla yükümlüdürler*” ifadesi yer alır.

Farklı dilde yayıncılığı zorlaştıran bir diğer mesele yayına başladıktan sonra yayıncılık alanını düzenleyen cezai müeyyideleri olan yasa ve yönetmelik maddelerinin ucu açık ve her konuya genişletilebilir olmasıdır. Başka bir deyişle, yayın esnasında herhangi bir durumun herhangi bir ilkenin ihlal edildiği yönünde değerlendirilebilmesi cezai müeyyidelere sebep olabilmektedir. Çaylı ve Depeli (2013: 157, 158) Diyarbakır Can TV'nin 4 Ocak 2005'te Aynur Doğan'ın “Keça Kurdan” isimli şarkısını yayınlaması üzerine bu şarkının “*devletin varlık ve bağımsızlığına, bölünmez bütünlüğü*”ne tehdit olarak değerlendirilmesi sebebiyle 31 Mart'ta RTÜK'e savunma gönderdiğini devamında 6. Ağır Ceza Mahkemesinin verdiği kararla şarkının yasaklandığını ve bundan sonra da Kürtçe yayın yapan kuruluşların farklı dilde yayın yapmaktan değilse bile “kin ve düşmanlığa tahrik” ve “devletin bölünmez bütünlüğüne tehdit” gibi gerekçelerle RTÜK tarafından cezalandırılabilirdiklerinin altını çizerek.

“RTÜK 2003, 2004, 2005 yıllarında 3984 sayılı yasasının 4. Maddesi'nin “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılmaması*” na ilişkin (a) bendi ve “*Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi*” ne ilişkin (b) bendine dayanarak 2002 yılında 2 bin 921 gün yayın durdurma cezası vermiş, 29 radyo ve televizyonu susturmuş, yayın durdurmalar da azalarak da olsa sırasıyla 480, 360 ve 30 gün olarak sürmüştür. 15 Mayıs 2002'den 2008 sonuna kadar toplam iki bin 22 uyarı, 262 program durdurma ve bir yayın lisansı iptali cezası vermiştir. Ocak-Aralık 2011 boyunca 20'si radyo, 480'i televizyon kanalları olmak üzere, 89 para cezası, 383 uyarı, 27 program durdurma

⁴⁹<https://www.rtuk.gov.tr/usul-ve-esaslar/5164/5045/usul-ve-esaslar.html>.

⁵⁰<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102-14.htm>.

ve bir tebliğ cezası vermiştir” (Çaylı ve Depeli, 2013: 148,149). Cumhuriyet’in Sputnik’i kaynak göstererek yaptığı haberde 6112 sayılı yasanın 8. maddesinin 1. Fıkrasındaki ilgili bentlere dayanılarak 142 Türkçe, 66 Kürtçe şarkı sözünün yasaklandığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 28.02.2018).⁵¹ Görüldüğü gibi yoruma açık, birçok konuya genişletilebilir muğlak tanımları olan kanun ve yönetmelikler çerçevesinde farklı dilde yayıncılık yapmaya çalışan kuruluşlar çeşitli gerekçelerle para ve yayınlarının durdurulması ve yayın lisansının iptali gibi cezalara maruz kalabilmektedirler.

15 Şubat 2011 tarihinde 3984 sayılı Kanun’un yerini 6112 sayılı Kanun almıştır. Yapılacak yayınların diline ilişkin 5. Madde “*Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir.*” şeklindedir. Bu madde farklı dil ve lehçelerde yayıncılığın yönetmeliklerle düzenlenmeye devam edeceğini göstermektedir. Burcu Sümer ve Gülseren Adaklı (2007: 145) yayın diline ilişkin usul ve esasların yönetmelikle belirlenmesinin bir sorun teşkil ettiğini ve “*yönetmeliklerin yasada yer almayan kısıtlayıcı düzenlemelere kapı açtığını belirterek yayın diline ilişkin maddenin kanunda yer almayan kısıtlamaların yönetmelikte yer alamayacağını garanti altına alacak hiçbir ifade içermemesini*” eleştirirler.⁵² Ayrıca Çaylı ve Depeli’nin yayın durdurmaların dayanağı olarak işaret ettikleri (2013: 158) “kin ve düşmanlığa tahrik” ve “devletin bölünmez bütünlüğüne tehdit” (a) ve (b) bendleri de aynı şekilde varlığını korumaktadır.

Farklı dilde yayıncılık konusunun önündeki engellerden bir diğeri bu engelleme ve yasaklamalar konusunda rıza gösteren ya da çeşitli stratejilerle (kültürel aktarım-eğitim-medya) “rızası imal edilen” çoğunluğu oluşturan toplumdur. Machiavelli (1950) ve Erasmus (1968) modern zamanların başlangıcı olan on altıncı yüzyılın başlarında, kralın yönetme yetkisinin insanların kolektif fikirlerine dayandığını ve kamuoyu desteği olmayan kralın bile kral olarak kalamayacağını ileri sürmüşlerdir. Bu görüş iki yüzyıl sonra İskoç Filozof David Hume tarafından da (1963) “Tüm hükümetler kamuoyuna dayanır” ifadesiyle dile gelmiştir. Benzer bir yaklaşım on yedinci yüzyıl sonlarında John Locke’un “kamuoyu kendisi aleyhine döndüğünde dokunulmazlığını sürdürebilecek tek bir kişi bile yoktur” ifadesinde vücut bulmuştur (aktaran Neumann, 2014: 274). Benzer bir şekilde Hannah Arendt de bir ülkenin kurumlarının gücünün

⁵¹http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/935258/TRT_nin_yasakladigi_sarkilar_ortaya_cikti.html# erişim tarihi: 24.03.2018.

⁵²<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/1820/19200.pdf>

kaynağının halkın desteği olduğunu ifade eder. Bu destek yasalara vücut veren uzlaşının devamıdır (2009: 51).

Aydın ve Oğuz Türkiye’de devletin kurguladığı ve resmileştirdiği milliyetçilik ile sokaktaki sıradan vatandaşın gündelik hayatında yeniden ürettiği banal milliyetçilik arasında diyalojik bir ilişki olduğunu ve milliyetçiliğin devlet ideolojisi olmaktan ziyade gündelik hayat rutinlerinde tecessüm eden toplumsal bir bilinçaltına dönüştüğüne dikkat çekmektedirler (2015: 318). Birçok konuda farklılıkları olan toplumsal grupların farkında olarak veya olmadan milliyetçilik konusunda bloklaşması, sürekli PKK/terör ve bölücülük kelimelerinden sonra ya da bu kelimelerle aynı cümle içinde yer bulan “farklı dilde yayıncılık” konusunun, sayıca fazla ve kaynaklara ulaşma açısından daha güçlü olan toplum tarafından henüz baştan reddedilmesine ya da konuya imtina ile yaklaşılmasına sebep olmaktadır. 1920’lerde baş gösteren ve 30’lu yıllarda aralıklarla süregelen isyanlar, zaman zaman yoğunluğu azalsa da son otuz yılı aşkındır PKK ile süregelen çatışma ortamı, bağımsızlık, federasyon, özerklik, özyönetim kavramlarının sürekli olarak gündeme gelmesi de her türlü güvenlikçi tedbire meşrûiyet sağlamış/sağlamakta ve bu tehdit algısını sürekli yeniden üretmektedir. Köker ve Doğanay (2010: 105) basın da bu algının yaratılmasına katkıda bulunduğunu belirtmektedirler. Kürtlerle ilgili haberleri inceledikleri dönemde Kürtlerin hak-taleplerinin ardından defaten PKK yandaşlığının ve ayrılıkçılığın olduğu önermesinin kullanıldığına dikkat çekmektedirler. Kürt sorununun çoğunlukla bir terör sorunu olarak çerçevelenerek “Kürtler suça meyillidir” ya da “TC’nin düşmanıdır” önermeleri ile verilmesinin, Kürtlerin bir tehdit unsuru olarak belirmesine sebep olduğunu ifade etmektedirler.

Van Dijk (1999: 374) klişeleşmiş medya başlıklarının toplumda karşılık bulduğunu ve gündelik konuşmada da başat başlıklar olarak ortaya çıktığına dikkat çeker. Bu yanıyları medyada olumsuz olarak temsil edilen kişi ya da gruplar tanımlanırken kullanılan başlıklar, haklarındaki önyargıların doğrulanmasında başvurulanan kaynaklara dönüşür. Bu, aynı şekilde işçi sınıfı, kadınlar (özellikle feministler), gençlik, göstericiler, ayrımcılığa maruz kalan ve marjinalleştirilmiş ve direnen bütün kesimlerin olumsuz için geçerlidir.

Arendt iktidarın her zaman sayılara gereksinim duyduğunu ve iktidarın aşırı uçtaki biçiminin “bire karşı herkes olduğunu” ifade eder. İktidar asla tek bir bireyin mülkünde değildir; bir gruba aittir ve grup bir arada bulunmaya devam ettiği sürece var olabilir. Bir kişinin “iktidarda” olduğunu söylediğimizde, aslında onun bir grup insan tarafından, onlar adına eyleme kudretiyle donatılmış olduğuna işaret etmiş oluruz (2009: 52, 54,55). Fakat iktidarın çoğunluğun rızasının sağlanması ve talep/beklentilerine cevap verilebildiği ölçüde elde tutulabiliyor olması

demokrasinin temel öğelerinden olan çoğulculuğun ötelenerek çoğunlukçuluğun öne çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Anthony Arblaster (1999: 102) Robert Paul Wolff'tan aktararak “demokratik ilke, bir yönetime ve genel bir politik pratiğe ihtiyaç duyduğumuz sürece azınlıkların çoğunluğun kararlarını kabul etmelerini gerektirecektir” demektedir. Özellikle tek millet ve tek dil varsayımıyla hareket edilen ve söz konusu milletin homojen olduğunun kabulü yönünde rızası sağlanan vatandaşların çoğunluğu oluşturduğu Türkiye gibi ulus-devletlerde (Arsan, 2015: 22) zaman zaman etnik veya kültürel azınlıkların farklılıkları görmezden gelinabilmektedir (Tok, 2003: 266)

Arblaster demokrasinin parlamentoya özdeş tutulmasıyla beraber asıl demokratik problemle de karşılaşacağımızı belirttikten sonra “Kim karar vermeli? Bir talepten dolaysız olarak en çok etkilenen ve sonucu belirleyecek olan yerel toplum mu yoksa istekleri Parlamentonun kararları aracılığıyla ifade edilen ulus mu?” (1999: 105) sorusunu sorar. Farklı dilde basın ve yayın yapılması bağlamında düşünüldüğünde kültürel ya da etnik temelli çeşitli gerekçelerle bunu talep eden siyasi, hukuki ya da sosyolojik bir azınlığın talebinin değerlendirilme mercii, bu grubu hukukten olmasa bile sayı itibarıyla azınlık kılan çoğunluğun temsilcilerinin söz hakkına sahip olduğu bir mecraya dönüştüğünde talebin karşılık bulması güçleşecektir. Arblaster, anayasalara göre yasal karar verme hakkına sahip olanların sayıca üstün gruplar ya da bunların seçilmiş temsilcileri olduklarını, bunun azınlıklar tarafından kabul görmediğini ve çoğunlukların azınlıkların bireysel özgürlüklerine yeterince duyarlı olmadığı, koşulsuz çoğunluk kuralının işlediği demokrasilerdeki eşitliğin sorgulanabilir olduğunu belirtir (1999: 106). Dolayısıyla azınlık olanın taleplerinin karşılanmasının ya da en azından taleplerinin göz önünde bulundurularak en çok kendilerini ilgilendiren bir konuda beklentilerine uygun kararlar verilmesinin önündeki en büyük engel, karşılarında konumlanan çoğunluk, başka bir deyişle yine azınlık olmak olarak karşılarına çıkmaktadır. Elisabeth Noelle Neumann'a göre azınlık olmak beraberinde fikren azınlık olmayı da getirir. Fikren azınlık olmak da talep ve beklentiler toplumsal alanda dolaşıma girerken dışlanmak veya yalnız kalmak gibi belirli bir bedel ödemeyi gerektirebilir. Bir bireyin fikirlerinin bireyin pratikteki davranışlarına etkisi aynı fikri paylaşımların sayısı ile doğru orantılıdır (2014: 274).

Siyasi iktidar ve parlamentodaki çoğunluk ile -yöneticilerin seçimle iş başına geldiği yönetim sistemlerinde- her ikisinin de esas belirleyeni olan toplumsal destek arasındaki yapısal bağımlılık, esas itibarıyla en çok ve doğrudan “farklı” olanı ilgilendiren konularda bile, söz hakkının ulusun tamamını temsil ettiği iddiasıyla iktidarı elinde bulunduran; fakat daha çok sadece çoğunluğun

temsilcisi olmaya aday, onlar tarafından seçilen ve onlara bağımlı kişilere verilmesini beraberinde getirmektedir. Milliyetçi hassasiyetleri ile eşitsizliğe rıza göstermeye eğilimli çoğunluk, direnç gösterme potansiyeli barındıranı ya suskunluk sarmalı teorisinde belirtildiği gibi (Neumann, 2014: 276) ya içinde eritmekte ya da marjinalleştirerek grubun dışına atmaktadır. Baskın çoğunluğun beklentileri, iktidarlarının devamı için birçok farkları olmasına rağmen ortak paydaları milliyetçilik olanların oylarına talip olanlar için de bir bağlayıcılık yaratmaktadır. Burada Lippmann'ın (1964) "O anda kamuoyunda hakim duyguların simgelerini emri altına alan kişi, politikaya giden yolu da emri altına almıştır" (Aktaran, Neumann, 1998: 168) sözü bir kez daha anlamlı hale gelir.

Aydın ve Oğuz (2015: 305-306) belirli etnik veya dini grupların bir başka deyişle "öteki" ilan edilenin modernite öncesi dini metinler ve yazıya geçirilmiş efsaneler aracılığıyla şeytanlaştırıldığını, modern dönemde ise bu araçların yerine gazete, dergi, edebiyat, radyo, televizyon ve sosyal medyanın ikame olduğunu belirtmektedirler. Bu araçlarla yapılan şeytanlaştırmanın "öteki" ilan edilen gruba karşı ileride yapılacak muhtemel operasyon için bir kamuoyu hazırlama süreci olduğunu ifade ederler. Özellikle 2000'li yıllara kadar farklı dilde yayıncılığa müsamaha gösterilmemesi ve bu konudaki katı uygulamalar ikinci aşamadaki operasyonun parçaları olarak düşünülebilir. Bu bağlamda farklı dilde yayıncılık konusunun bu kadar hassasiyetle karşılanmasının muhtemel sebeplerinden biri de talepte bulunanın kimliğidir. Kubilay (2004: 78) anadilde yayıncılık tartışmasının temel olarak Kürtçe yayın tartışması olarak algılandığını, bunun meselenin ulusal güvenlik ve ulusal bütünlükle ilişkilendirilmesine sebep olduğunu, son kertede de yayınların denetlenmesi konusunda özel bir hassasiyetin ortaya çıktığını söyler. Karakaş'a göre (2013: 36) Kürt kimliğinin tanınmaya başlaması Türk milli kimliği üzerinde bir travmaya sebep olmuş ve farklı dilde yayıncılığa dair olumlu söylemlerin pratiğe dökülmesinde zorluklarla karşılaşmıştır. Konuyla ilgili en ufak bir düzenleme bile büyük gürültülere neden olmuştur. TRT KURDÎ örneğinde daha ılımlı bir hava görülmekle beraber Ak Parti hükümetinin barış ve çözüme odaklı "demokratik açılım projesi"ne yönelik tepkiler, konunun tartışma zeminin hala tam anlamıyla olgunlaşmamış olduğunu göstermektedir.

Bu şartlar altında hâlihazırda çeşitli ideolojik araçlarla şeytanlaştırılmış olan "öteki"nin talep ve beklentilerine olumlu cevap verilmesi, milliyetçi duygularla hareket ederek bu bağlamda gelişen beklentilerini karşılayacak oy taliplerine teveccüh eden çoğunluğu kaybetme riskini taşımaktadır. Günümüzde Avrupa ve Amerika'da da vuku bulduğu üzere seçim zamanlarında ırkçı, ayrımcı, göçmen karşıtı popülist söylemlerin iktidara talip olanların oy kaygılarından bağımsız olmadığını söylemek çok yanlış olmayacaktır. Bu da öteki ilan edilen etnik, kültürel, cinsiyet veya sınıf

temelli azınlıkların çeşitli dönemlerde olduğu gibi anadilde konuşmak ve yayıncılık faaliyeti yürütmek gibi haklarından yoksun bırakılmalarına ve bu konudaki baskının kaldırılması yönündeki taleplerinin göz ardı edilebilmesine sebep olabilmektedir.

Stein Ringen, iyi bir basının görevini halkı aydınlatmak, eğitmek, eğlendirmek, siyasal süreçten haberdar etmek, bir tartışma alanı işlevi görmek, yetkili konumda olanlardan hesap sormak; kısaca halkı bilgilendirmek ve iktidarı mercek altına alarak ondan hesap sorma eğilimine ve yeterliliğine sahip olmak şeklinde tarif etmektedir (2010: 376). Medya anlayış çoğulculuğu yaratarak bireylerin egemen kültürün varsayımları ve fikirlerini sorgulamalarına imkân tanımalı, temsil aktörü olarak değişik toplumsal grup ve örgütlerin alternatif fikir ve görüşlerine alan açmalı ve çatışan çıkarlar arasında uzlaşma ve anlaşma yoluyla toplumun ortak hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmalıdır (Curran, 2014: 171, 172). Bu tarife uygun bir basın ancak hak odaklı, belirli bir ideolojisi, kimlik ve aidiyeti, yapısal bağımlılığı ya da ticari kaygıları olmayan medya ve medya profesyonellerinin sunabileceği bir basındır. Dolayısıyla hak haberciliği gibi bazı alternatif medya türleri dışında ne geçmişte ne de şimdi bu sayılanlardan münezzeh bir medyanın olduğu kuşkuludur. Çünkü medya koymakta olduğu sansürlerden dolayı devlete, sağladığı mali kaynaklar ve bunlara erişebilme imkânı sunduğu için özellikle siyasilere, medya sahipliği ve reklam gelirleri için kapitale, reyting kaygısıyla şiddet, seks ve skandal içerikleriyle popüler kültürü beslemek için de sivil topluma bağımlıdır (Tekinalp, 2011: 348). Bununla beraber Camilla Nordberg (2006: 88); Anderson (1991), Billig (1995), Calhoun (1997) gibi milliyetçilik bilginlerinin, ulusal topluluğa ait olma hissi yaratmada basılı medyanın önemli olduğu konusunda hemfikir olduklarını belirterek basında ulusal kimlik oluşturma sürecini homojenize etme vakalarının yanı sıra, zorlayıcı ve marjinal söylemlerin de aynı derecede belirgin olduğuna işaret etmektedir.

Özetle ulus- devlet paradigmasıyla hareket eden, yayın politikasında milliyetçi parametrelerin belirleyici olduğu, okurları da milliyetçiliği benimsemiş veya benimsemeye eğilimli bir toplumsal tabakadan oluşan herhangi bir yayın organının, ulusal birliğe ve bütünlüğe tehdit olarak görülen bir etnik grubun diliyle yayın yapılmasını onaylaması güçtür. Aksine baskın grup ya da etnisitenin yanında konumlanarak ulusal bütünlüğe tehdit olarak görülen farklı dilde yayıncılığın yapılmaması gerektiği yönünde bir yayın politikası izlemesi daha muhtemeldir. Bu yanı sıra kamuoyu yaratma yeteneğine sahip ulusalcı bir medyanın farklı dilde yayıncılık ya da anadilde eğitim gibi konuların önünde bizatihi kendisinin engel olarak belirmesinin önünde de hiçbir engel yoktur.

Sonuç olarak muğlak içeriklere sahip yasaların ve yasaklayıcı tedbirlerin varlığı farklı dilde yayıncılığın önünde zaman zaman engel teşkil edebilmekte ya da yayıncılığı daha zor hale getirebilmektedir. Türkiye’de farklı dilde yayıncılık tartışmasının Kürtçe yayıncılık ekseninde tartışılması (Kubilay, 2004: 78) farklı dilde yayıncılık konusunda bu denli hassasiyet gösterilmesinin temel sebeplerinden bir diğeridir. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk yıllarından bu yana yerleşmiş olan “Kürt tehditi” ve bölünme korkusu halkı ve yöneticileri daima bu konuda alınması gereken tedbirler konusunda teşvik etmiştir. “Cumhuriyetle birlikte dilin ve ulus kimliğinin Türkleştirilmesi yurttaşlığın temeli olarak algılandığı için, Türk kimliği ve Türk dili yurttaşlığın birincil aidiyeti olarak kurgulanmıştır. Tek dil-tek millet anlayışı, ulus devletin adeta kutsalı sayılmıştır” (Arsan, 2015: 22). Bu şartlar altında hazırlanan basına yönelik bir çok düzenleme ve kanunda basın hür olduğuna ve sansür edilemeyeceğine işaret edilmekte, fakat çeşitli kanun ve yönetmelikler çerçevesinde izne tabi olan farklı dilde yayıncılık alanında olsun ya da olmasın bir tehdit olarak değerlendirilebilecek herhangi bir yayın söz konusu olduğunda yayıncılık alanına müdahale edilebileceği göze çarpmaktadır. Bu gayet normaldir ve her yurttaşın olduğu gibi basın ve medya alanında da sınırsız özgürlüğe sahip olunması beklenemez. Bunun yanında bu alanda uyulması gereken kurallar ve hangi şartlarda sınırlamaya gidilebileceğinin belirtilmesi veya belirlenmesi, milli güvenlik, çeşitli hakların dokunulmazlığı ve korunması itibarıyla hukuk devletinin gereklerindendir. Burada sorun teşkil eden şey neyin tehdit olduğu, hangi durumlarda tehditin ortaya çıktığı, tehdit kavramının yorumlamaya açık olup öznel değerler ve konjonktürlere göre değişebildiği, neyin yaptırıma sebep olabileceğinin yayıncı kuruluşlarca öngörülememesi ve kimi zaman ideolojik kaygılarla alınan kararlarla yetkilerin çoğunluktan farklı düşünen ve belirli beklentileri olan dezavantajlı kesim ve grupların aleyhine suistimale açık olup olmadığı konusudur. Özellikle tek parti dönemi ve 90’lı yıllara kadar uygulanan milli güvenlik politikaları bağlamında, nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan etnik bir grup olan Kürtlerin anadildeki basın yayın faaliyetlerine müsamaha gösterilmemesi bu suistimal imkânının ne denli etkin kullanılabileceğine örnek teşkil etmektedir. Türkiye’de 1990’larda tartışılabilir hale gelen farklı dil ve lehçelerde yayıncılık konusunun önündeki engeller 2000’li yıllarda Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde Ak Parti Hükümetlerinin adımlarıyla çoğunlukla aşılmıştır. Şu haliyle farklı dilde yayıncılık faaliyetleri; izin dahilinde olması ve sınırlılıklarına rağmen halihazırda hem devlet eliyle hem de özel teşebbüsler sonucu gerekli koşullar karşılandığında yapılabilir.

2.1.1.5. Avrupa Birliği Uyum Süreci ve Türkiye Yayıncılık Siyasetine Etkileri

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana modernleşme konusunda yüzünü Batı'ya dönmüştür. Batı'yla ilişkilerin kesilmesi, Osmanlı Devleti'nin zayıflama ve çözülme sebeplerinden biri olarak görülmüş ve ekonomik alanda ilerlemenin ve kalkınmanın formülünün “muasır medeniyetler” olarak görülen Batı'yla bütünleşmek olduğu paradigması ağırlık kazanmıştır. Oral Sander Türk dış politikasının amaçlarını: “Ekonomik kalkınma ve Batılılaşma yoluyla Avrupa uluslar topluluğunun bir üyesi olmak ve Araplar arasındaki anlaşmazlıklara taraf olmayıp, bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerini geliştirme yoluyla, Ortadoğu'da statükoyu ve istikrarı korumaya çalışmak” (2013: 153) şeklinde tarif etmektedir.

20. Yüzyılda, ilki birinci çeyrekte ikincisi ikinci çeyrekte olmak üzere, sonuçları diğer savaşlarla kıyaslandığında çok daha yıkıcı olan ve kitlesel ölümlerle sonuçlanan iki büyük savaş vuku bulmuştur. Sonuçlarının vahameti, barışın sağlanması ve korunmasının önemini arttırmış ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası örgütlenmelere gidilmesi hem bir ihtiyaç hem de bir zorunluluk olarak öne çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri safında müdahil olan Türkiye Cumhuriyeti de bu uluslararası örgütlenmelere kayıtsız kalamamış ve dönemin gelişmelerine göre ulusal çıkarlarının korunması için faydalı gördüğü bu tür örgütlenmelerde yer almıştır.

Türkiye, güvenlik kaygısı, Batı'yla uyum sağlamak ve yeni kurulan devletin uluslararası alanda tanınması yoluyla saygınlığını arttırmak amacıyla çeşitli anlaşmalar imzalamış ve çeşitli uluslararası kuruluşlara üye olmuştur. Sander, Türk dış politikasının temelde Batı eğilimli olduğunu ve ulusal bağımsızlık, egemenlik ve güvenliğin sağlanıp korunması amaçları çerçevesinde yürütülmeye çalışıldığını ifade etmektedir (2013: 154). Bu çerçevede Türkiye, Atatürk'ün direktifi ile 18 Temmuz 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olmuş, 9 Şubat 1934'te Balkan devletleriyle Balkan Antantı'nı, 20 Temmuz 1936'da Montreux Boğazlar Sözleşmesi'ni ayrıca İtalya'nın saldırgan tutumu nedeniyle İran, Irak ve Afganistan'la 8 Temmuz 1937 yılında Sadabat Paktı'nı imzalamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsızlığını korumaya çalışan Türkiye, savaşın bitmesiyle başlayan Soğuk Savaş döneminde de Batı'yla olan ilişkilerini sürdürmüştür. Sander (2013: 155) bu dönemi Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin toprak bütünlüğünü korumak, ekonomik kalkınma, Batılılaşma ve modernleşme amacıyla özellikle Batı Avrupa ve ABD ile kesin işbirliğine gidildiği dönem olarak tanımlamaktadır.

Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya üye olması Sovyet tehdidine karşı kendisini güvenceye alma konusunda almış olduğu tedbirlerden biridir. Ekonomik alanda da Batı'yla uyum sağlamak isteyen Türkiye, bu alanda faaliyet gösteren topluluklara üye olma girişiminde bulunmuştur.

Türkiye, temelleri 1950'li yıllarda atılan Avrupa Birliği'ne üye olmak için 1959 yılında başvuru yapmış, 1963'te yapılan Ankara Antlaşmasıyla başvurusu kabul edilmiş, bu antlaşmanın 1964 yılında kabul edilmesiyle tam üyelik başvurusunu 1987 yılında yapabilmıştır (Fendoğlu, 2007: 371).

Avrupa Birliği'ne üye olma yolunda, aday ülkeler açısından katılımın sağlanması için yerine getirilmesi gereken kriterlerin belirlendiği Kopenhag Zirvesi önem teşkil etmektedir. 21-22 Haziran 1993'te gerçekleştirilen bu zirvede Doğu Avrupa ülkelerinin de gerekli şartları yerine getirdiği takdirde Avrupa Birliği'ne katılabileceği beyan edilmiş ve üye ülkelerin uyacakları siyasi, ekonomik ve hukuki kriterler belirlenmiştir. Bunlardan siyasi kriterler demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması gibi konuları içermektedir (Fendoğlu, 2007: 411, 412). Özellikle siyasi kriterler başlığı, Türkiye için önem arz etmektedir. Çünkü Türkiye'nin özellikle eleştiriye maruz kaldığı insan hakları konusu ve özgürlük alanlarının genişletilmesi konuları bu "Siyasi Kriterler" bünyesindedir. Bunun yanında yıllardır çözülemeyen ve Türkiye için hassas bir konu olan "Kürt sorunu" meselesi, üyelik sürecinin başlamasından sonra düzenli İlerleme Raporları'nda bu kriterler ile ilgili olan "Azınlık Hakları, Kültürel Haklar ve Azınlıkların Korunması" başlığı altında değerlendirilmiştir (Karluk, 2005: 876).

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde önem teşkil eden bir diğer konu "*Gündem 2000*" isimli stratejidir. Avrupa Birliği 16 Temmuz 1997 tarihinde, Komisyonu AB'nin 21. yüzyıldaki güçlenme ve gelişme perspektiflerini ortaya koyan Gündem 2000 isimli stratejiyi açıklamış ve hazırlanan raporlara göre Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Estonya ve Slovenyay'la tam üyelik müzakerelerinin 1998 yılında başlatılması için AB Bakanlar Konseyi'ne öneride bulunurken, Türkiye'ye Gündem 2000'in genişleme kısmında aday ülke olarak yer verilmemiştir. Türkiye için ayrılan kısa bölümde, 1989 yılında başvurusunu reddeden AB Komisyonu raporuna atıfta bulunularak, Türkiye ayrı bir başlık altında değerlendirilmiş ve ilişkilerin Gümrük Birliği çerçevesinde derinleştirileceği belirtilmiştir. AB Komisyonu'nun ilgili görüş metninde ilişkilerin geliştirilmesi "insan haklarının uluslararası platformda kabul edilebilir bir seviyeye getirilmesi" konusunun da bulunduğu siyasi alanda ilerleme kaydedilmesine bağlanmıştır (Karluk, 2005: 120, 122, 123).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ile ilgili somut gelişmeler tam üyelik başvurusunu yapmasından yaklaşık 10 yıl sonrasına tekabül eder. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi Türkiye'nin üyeliğinin belirli şartlara bağlanması açısından önem arz etmektedir.

Türkiye AB ilişkilerinin dönüm noktası, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin AB üyeliğine aday olduğunun ve diğer aday ülkelerle olduğu gibi aynı kriterlerle değerlendirileceğinin teyit edilmesi ve 2002 Kopenhag Zirvesi'nde bunun somut bir çerçeveye oturtulmasıdır. Buna göre Türkiye diğer aday ülkelerle aynı statüdedir ve üyeliği de gerekli siyasi reformları gerçekleştirme hızına bağlıdır. 16-17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel'de yapılan AB Konseyi toplantısında da Türkiye'ye 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlama tarihi verilmiştir (Fendoğlu 2007: 369).

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin önemli bir aşamaya gelmiş olması ve üyelik için belirlenen kriterler, Türkiye'de insan hakları ve özgürlüklerin geliştirilmesi konularını gündeme getirmiştir. Tarık Ziya Ekinci (2004: 73) AB'nin demokrasiyle yönetilmeyi, eşit haklı vatandaşlığı, insan haklarına saygıyı, çokkültürlülüğü, hukukun üstünlüğünü, dayanışmayı ve sosyal devlet anlayışını üyeliğin asgari koşulları olarak belirlediğini ifade ederek AB'nin uluslar üstü çıkarların korunduğu bir ekonomik entegrasyondan daha fazlası olduğunu belirtmektedir. E. Fuat Keyman da (2005: 49) Avrupa Birliği sürecinin Türkiye'de bir değişim ve dönüşüm rüzgârı estirdiğine değinerek Türkiye-AB ilişkilerinin Türkiye'de devlet-toplum-birey ilişkilerini radikal bir biçimde değiştiren, toplumu "haklar dili" temelinde güçlendiren ve özgürlük alanlarının genişlemesini sağlayarak yeni bir vatandaşlık anlayışının gelişmesini sağlayan bir etkileşim yarattığını ifade eder.

AB Komisyonu aday ülkelere, hepsi ile teker teker olmak üzere bir nevi tam üye olmaya hazırlık süreci mahiyetinde ilişki kurulmasını sağlayan katılım ortaklıkları önermektedir. Bu ortaklık veya tam üyelik öncesi stratejiler kapsamında aday ülkelerden demokrasi, istikrarlı makro-ekonomik politikalar ve nükleer güvenlik konusunda somut taahhütlerde bulunmaları ve belirli bir takvim sürecinde müktesebata göre belirlenen önceliklere uymaları istenmektedir (Karluk, 2005: 120).

Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana tek milletli bir toplum olunduğu varsayımıyla hareket edilen ve bu çerçevede ulusal politikalar geliştirilen Türkiye'de (Kutlay, 2012: 338 ve Arsan, 2015: 22) ulusal birliğin ve güvenliğin sağlanması adına özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde öne çıkan ve korunması yönünde politikalar geliştirilen "çok kültürlülüğün" yadsınması, AB ile Türkiye arasında uygulamada çelişkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ekinci'ye göre (2004: 238) Türkiye'deki düşük standartlı demokrasinin ve rejimin otoriter-merkeziyetçi olmasının ana nedeni asker ve sivil bürokratların tek kültürlü homojen bir ulus yaratma ısrarıdır. Uzun yıllar neredeyse devlet politikası haline gelen tektipleştirici uygulamalar AB üyeliği

örneğinde olduğu gibi, Türkiye'nin dış politikasında atmak istediği bazı adımların önünde engel teşkil ederek politikalarını değiştirmesi konusunda özellikle Avrupa'nın insan hakları bağlamındaki eleştirilerine sebep olmaktadır.

”Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunu yaptığı 1987 yılından bu yana Birlik'e dâhil edilmesinin önündeki en önemli iki engel, Türkiye'nin kötü insan hakları sicili ve siyasi çoğulculuğa izin vermeyen mekanizmaların varlığı olmuştur.” (Şahin, 2008: 120). Bunun yanında Türkiye'ye yöneltilen insan hakları bağlamındaki eleştirilerin veya Avrupa Birliği üyeliği için hayata geçirilmesi istenen reformların Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmaması için planlı olarak önüne konduğu yönünde görüşler de mevcuttur. Bu düşüncenin temel dayanağı da belirli kriterlerin yerine getirilmesine rağmen üyelik sürecinin diğer ülkelere göre uzamasıdır.

Hasan Tahsin Fendoğlu (2007: 33) “eski demir perde ülkeleri olan Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerin bile Birlik'e kabul edilirken 1959 yılında başvurusunu yapan ve Koppenhag siyasi kriterlerine tam olarak uyduğu Komisyon Raporları'na göre tespit edildiği halde Türkiye'nin yıllarca neden üye yapılmadığı” sorusunu sorarak Avrupalı düşünürlerin özellikle de Hristiyan demokratların, kültürel farklılıklar ve Türkiye'nin Avrupa'nın dengelerini bozacağı endişesiyle üyeliğine karşı çıktıklarını belirtmektedir. Keyman da (2005: 116) AB'nin çokkültürlü bir bütünleşme mekânı olması gerektiğini savunanların Türkiye'nin üyeliğine sıcak baktıklarını, buna karşın meseleyi kültürel korumacılık kaygısıyla ele alarak Avrupa'yı dinsel bir kimliğe sahip, farklılıklara kapalı bir mekân olarak değerlendirenlerin Türkiye'yi “öteki” olarak gördükleri ve üyeliğine karşı çıktıklarını ifade etmektedir. Buna rağmen Türkiye'nin yönünü Batı'ya çevirmiş olması ve Avrupa Birliği'ne katılmak noktasındaki ısrarı, üyelik için şart koşulan düzenlemeleri tek tek hayata geçirmesini zorunlu kılmıştır.

Avrupa'nın Türkiye'nin önüne koyduğu kriter ve şartlar hukuk, siyaset ekonomi, temel hak ve özgürlükler konularının yanı sıra farklı dilde yayıncılık alanını ilgilendiren çeşitli düzenlemelerin yapılmasını da sağlamıştır. AB ülkelerinde farklı dilde yayıncılık konusunda farklı uygulamalar mevcut olmakla birlikte anadilde yayıncılık konusu genel olarak iki koşula bağlı kalınarak kabul edilmiştir. Bunlar yayının ulusal menfaatlere uygun olması ve zaman sınırlamasıdır. Örnek olarak Polonya sadece Germen kökenli olanlara izin vermekte, Ukrayna ve Tatarlara izin vermemektedir. Fransa'da da farklı dilde yayın yapılabilmesi bizdeki RTÜK'e benzeyen düzenleyici ve denetleyici kurumla sözleşme yapılması şartına bağlanmıştır (Fendoğlu, 2007: 456). Bunun yanı sıra bazı Avrupa devletleri nüfusunun çok az bir bölümünün farklı bir dil konuşmasına rağmen çokkültürcülük politikaları bağlamında iki dilliliği tercih etmişlerdir. Örnek

olarak İsveççe konuşan Finlilerin nüfusun yalnızca yüzde altısını oluşturmalarına rağmen Finlandiya resmi olarak iki dilli bir ülkedir (Nordberg, 2006: 89).

Avrupa Birliği ülkelerinde azınlık dillerinin korunması ve teşvikine yönelik çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Birliğin azınlık dilleri ve bölge dillerinin kullanılması ve teşvikine yönelik çalışmaları mevcuttur. Avrupa Birliği Komisyonu, kabul edilen sözleşme ve şartlar çerçevesinde Birlik içerisinde konuşulan resmi diller dışındaki kırktan fazla dili birlik vatandaşlarının kültürel mirasının bir parçası sayarak azınlık dillerinin desteklenmesi ve kullanımlarının teşvik edilmesi için ilgili projelere mali destek sağlamaktadır (Saraçlı, 2012: 67).

Çok kültürlülüğün ve bunun başat öğelerinden biri olan farklı etnisitelerin dillerinin korunup kollanmasının Avrupa için temel değerlerden biri haline gelmesi bu değerlerin korunmasını teminat altına alacak oydaşmaları da beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin 1949 yılından beri kurucu üyelerinden olduğu Avrupa Konseyi tarafından Avrupa'da konuşulan bölgesel dil ve azınlık dillerinin korunmasını sağlamak adına kabul edilen "*Bölge ya da Azınlık Dilleri Şartı* (1992)" bu dillere eğitim ve medya alanında yer açılmasını ve yargısal, idari alanlarla ekonomik ve sosyal yaşamda kullanılmalarına izin verilmesini hedeflemektedir (Saraçlı, 2012: 55, 56). Avrupa Konseyi Avrupa Birliği'den farklı siyasi bir örgüttür. Fakat aldığı kararların Avrupa Birliği tarafından kabul görmesi örgütün kararlarının üyelik sürecindeki ülkeleri dolaylı da olsa ilgilendirmesini beraberinde getirmektedir. Nitekim Konsey'in getirdiği "*Bölge ya da Azınlık Dilleri Şartı* (1992) ve azınlıklar konusunda 1995'te kabul ettiği "*Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi*"⁵³ Avrupa Birliği tarafından da kabul edilmiştir (Saraçlı, 2012: 54, 55, 58). Türkiye'ye ilişkin 13 Ekim 1999 tarihli İkinci Düzenli İlerleme Raporu'nda azınlıklarla ilgili olarak Avrupa Konseyi çerçevesindeki bu sözleşmelere atıfta bulunulmuştur (Karluk, 2005: 875). Türkiye bu sözleşme ve şartı imzalamamıştır; fakat bu konudaki uyumu sağlamaya istinaden Avrupa Birliği uyum paketleri çerçevesinde hak ve özgürlüklerin genişletilmesi adına farklı dillerde yayın yapılmasının önünü açacak düzenlemeler yapılmıştır.

Lozan Antlaşması'na göre sadece ülke sınırları içerisindeki Rum, Ermeni ve Museviler gibi gayrimüslimler azınlık sayılmıştır. Farklı etnisite veya kültürel gruplara mensup, fakat Müslüman sayılan diğer topluluklar azınlık olarak görülmemiş ve bu bağlamda azınlıkların sahip olduğu belirli haklardan faydalanmaları hukuken mümkün olamamıştır. Antlaşmanın imzalandığı 1922

⁵³ Azınlıkların korunmasını konu alan ve hukuki bağlayıcılığa sahip çok taraflı olarak ilan edilen ilk uluslararası belgedir. Detaylar için: Saraçlı, Murat, (2012). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Azınlıklar. Ankara: Adres Yayınları.

yılından bu yana süregelen bu duruma 8 Kasım 2000 tarihindeki AB Komisyonu Üçüncü Düzenli İlerleme Raporu'nda da yer verilerek Türkiye “Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi”ni henüz imzalamamış ve Lozan’la belirtilenlerin dışında başka azınlıkları tanımayan bir ülke” olarak tarif edilmiştir. Bu raporda, kültürel bir kimliğe ya da ortak geleneklere sahip gruplar azınlık olarak tanımlanmamış; fakat bu tür grupların anadilde yayın, anadillerini öğrenme ve bu dilde eğitim alma gibi temel haklarından yoksun bırakıldıkları ve etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin kültürel haklarının garanti altına alınmamış olduğu öne sürülmüştür (Karluk, 2005: 875).

Raporda, azınlık sayılmamalarına rağmen belirli haklardan yoksun oldukları dile getirilerek Kürtlerden bahsedilmesi dikkat çekicidir. Raporda: “*Ne mevzuat ne de uygulama etnik kökenlerinden bağımsız olarak bütün Türkler için kültürel hakların kullanımına engel olmamalıdır. Nüfusun büyük ölçüde Kürt kökenli olduğu Güneydoğu’daki durumun düzelmesi için, bu husus özel önem taşımaktadır*” ifadesinden sonra “*Lozan Antlaşması’nın kapsamı dışındaki gruplara mensup olanlar için, TV/radyo yayıncılığı ve eğitim açısından durum iyileşmemiştir*” hükmü gelmektedir (Karluk, 2005: 875).

Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri’nin sunuş bölümünde

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğe adaylığının oy birliğiyle teyit edilmesiyle birlikte, ülkemiz de Birlik ile katılım müzakerelerine başlamak için önkoşul niteliğindeki Kopenhag Siyasi Kriterlerinin yerine getirilmesi yolunda yoğun bir reform sürecine girmiştir.

denmekte ve “2001 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen Anayasa değişikliklerinin, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum çalışmalarında esas teşkil ettiği” (Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007: 3)⁵⁴ belirtilmektedir.

Özellikle 2001 yılında hayata geçirilen “düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü” ile ilgili olarak 26. Maddede yapılan değişiklikle dil yasağı kaldırılmış buna paralel olarak da 28. Madde “*kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz*” ifadesi anayasa metninden çıkarılmıştır (Fendoğlu, 2007). Bu değişikliklerle Türkiye’nin Avrupa Birliği kriterlerine uyumu çerçevesinde yayıncılık alanında çokkültürcü politikaların önünü açan politikalar benimsenmeye başlanmıştır. İlerleyen dönemlerde farklı dillerde yayıncılık konusunda iktidarda bulunan Ak

⁵⁴ Detaylar için bakınız. www.ab.gov.tr/files/pub/abuyp.pdf Erişim tarihi: 25.03.2018.

Parti hükümetleri bazı adımlar atmış ve farklı dilde yayın yapmak isteyen özel kuruluşlara izin konusunda kolaylıklar sağlanmıştır.

Üçüncü Uyum Paketi'nin 8. Maddesi çerçevesinde 3 Ağustos 2002 tarihinde kabul edilen ve 9 Ağustos 2002'de 24841 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan *Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun* ile 13.4.1994 tarihli ve 3984 sayılı *Radyo ve Televizyonların Kuruluşu ve Yayınları Hakkında Kanun*'un 4. Maddesi'nin birinci fıkrasına:

Ayrıca, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar, Cumhuriyet'in Anayasa'da belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” (Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007: 22) eklemesi yapılmıştır ”

Aynı uyum paketinin 11. Maddesi çerçevesinde de 14.10.1983 tarihli ve 2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanununun adı "Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun" şeklinde değiştirilmiştir. Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu'nun 1. Maddesi: “*Bu Kanunun amacı, eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller, yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okullar ile Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğreniminin tâbi olacağı esasları düzenlemektir*” şeklinde değiştirilmiş ve Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanununun 2. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine:

Ancak, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için 8.6.1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tâbi olmak üzere özel kurslar açılabilir. Bu kurslar, Cumhuriyet'in Anayasa'da belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu kursların açılmasına ve denetimine ilişkin esas ve usuller, Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” (Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2007: 25, 26) hükümleri eklenmiştir.

Şahin (2008, 144) Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesinde azınlık yerine kültürel farklılıklara vurgu yapılmasına rağmen Kopenhag Siyasi Kriterleri çerçevesinde hayata geçirilen değişikliklerin Türkiye’de kültürel ve etnik farklılıklara karşı yaklaşımı yumuşattığını ve hak ve özgürlüklerin genişletilmesi konusunun siyasilerce de dillendirildiğinin altını çizmektedir.

Bu değişiklikler çerçevesinde "3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" da gözden geçirilmiş ve kanuna yapılan eklemeyeyle Türkçe dışındaki farklı dil

ve lehçelerde yayın yapılması mümkün hale gelmiştir (Kubilay, 2004: 76, 77). Fendoğlu'da (2007: 467) Avrupa Birliği Uyum Yasaları Üçüncü Paketine dair yaptığı analizinde uyum yasaları doğrultusunda dil yasağının kaldırıldığını ve Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılabilmesinin önünün açıldığına dikkat çekmektedir.

Üçüncü Uyum Paketiyle radyo ve TV'lerde Kürtçe yayın serbestisine müteakip 7 Haziran 2004'te TRT tarafından Boşnakça, Arapça, ve Kürtçenin Kurmanci, Zazaca ve Çerkesçe lehçelerinde programlar yayınlanmaya başlanmıştır (Şahin, 2008: 145).

1993 yılında tam üyelik koşulu olarak aday ülkelerin uyması ve uygulamaya sokmaları için önlerine konan Kopenhag Kriterleri Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda yol haritasını belirlemektedir. AB Komisyonu Düzenli İlerleme Raporları da AB yolundaki Türkiye için "balans ayarı" vazifesi görmüştür. Bu kriterler ve raporlar doğrultusunda uyum paketleriyle farklı dil ve lehçelerde yayıncılık yapılmasını engelleyen çeşitli maddeler Anayasa'dan çıkarılarak ve bazı eklemeler yapılarak bu dil ve lehçelerde yayın yapılması önünde anayasal engeller kaldırılmaya çalışılmıştır.

2.1.2. Farklı Dillerde Yayıncılık Pratikleri

Türkiye'de azınlık statüsüne sahip gayrimüslim farklı etnik gruplar, Cumhuriyet'in kuruluşundan önce ve bu yana basın yayın faaliyetlerini belirli kurallar çerçevesinde de olsa yürütebilmişlerdir. Azınlık sayılmayan ve Türkiye'deki en geniş etnik ve dilsel farklı grup olan Kürtler ise bu imkânâ sahip olamamışlardır. Kürtlerden gönüllü olarak -Türkçe konuşmanın da önemli bir kaidesi olduğu- Türk kimliğini kabul etmeleri beklenmiş, bu talep kabul görmediğinde de baskıcı politikalar devreye sokulmuştur (Arsan, 2015: 21). Filiz Aydoğan Boschele ve Aysel Ay'ın ifadesiyle "Türkiye Lozan Antlaşması'nda etnik, dilsel ve dinsel farklılıkları öngören maddeleri kabul etmemiş, yalnızca gayrimüslimleri azınlık olarak saymıştır." (2016: 43) Azınlık statüsüne sahip; fakat dilin ve kimliğin Türkleştirilmesinden direkt olarak etkilenen etnik gruplar bir yandan kendi imkânlarıyla basın yayın faaliyetlerini yürütürken (Koloğlu, 2013: 116), (Ulu, 2009: 274, 276), (Güleryüz, 2015: 87, 88, 89) diğer yandan bu tür baskıcı politikalara "Türkçe konuşmak, çocuklarına Türk isimleri vermek, onları Türk okullarına yollamak, kendi okullarını Türkleştirmek veya ulusal meselelere angaje olarak kendilerine biçilen iyi yurttaş rolünü benimsemek" gibi uyum gösterme yollarını seçmişlerdir (Arsan, 2015: 22). Türk milli kimliğinin kurgulanmasına yönelik milliyetçi politikalarla Türk dışındaki bütün farklı unsurlar Türk

kimliğine tümleşik hale getirilmeye çalışılmış; fakat Türkçülük söylemi özellikle Kürtler arasında ciddi bir gerilime yol açmıştır (Karakaş, 2013: 13). Özellikle tek parti döneminde olmak üzere (Malmîsanij ve Lewendî: 1992: 19) Kürtlerin basın yayın faaliyetlerine yönelik yasaklar 1991 yılına kadar sürmüştür (Boschele, 2016: 44) Kürtçe yayıncılık faaliyetleri çoğunlukla yurt dışında devam etmiştir (Kaya, 2010: 193, 195). Ulusal kimlik, kültürel ya da ulusal bir gruba ait paylaşılan hisleri ve diğer grupların ve milliyetlerin farklılıklarına dair ortak bir farkındalık anlamına gelir. Bir topluluğun kültürel, sosyal ve politik yaşama katılımı, vatandaşların kendi dillerine erişim derecesine bağlıdır (Brubaker, Billig, Wodak vd'den aktaran Sheyholislami 2010: 291). Bu anlamda dil ulusal kimliğin en önemli bileşenlerinden biridir (Sheyholislami'den aktaran Arsan, 2015: 23). Buna paralel olarak Türkiye'de hem azınlık statüsüne sahip farklı etnik gruplar hem de nüfusa oranla farklı etnik gruplar arasında sayıca en fazla olan Kürtler kendi dillerinde basın yayın faaliyetlerini gerek içerde gerek dışarda sürdürmeye çalışmışlardır.

Bu kısımda azınlıkların ve Kürtlerin farklı dillerde yayıncılık deneyimleri ele alınacaktır. Basın alanındaki pratikleri kendi çabaları üzerine şekillenen azınlık statüsüne sahip Ermeni, Rum ve Musevilerin ulaşılabilen basılı kaynakları kronolojik olarak sıralandıktan sonra konumuzla ilişkili olarak başlangıcından bu güne Kürtçe basın deneyimleri mercek altına alınacaktır.

2.1.2.1. Farklı Dilde Basın Deneyimi

2.1.2.1.1. Erken Cumhuriyet Döneminden Bugüne Azınlıkların Dergi ve Gazeteleri

Cumhuriyet'in ilk yılları ve devamında Lozan Antlaşması'nın bağlayıcı hükümleri doğrultusunda zararlı yayınlara yer vermedikleri sürece Fransızca, Ermenice, Rumca ve İbranice azınlık⁵⁵ dillerinde gazete ve dergilerin yayınlarına devam edebildikleri görülmektedir (Koloğlu, 2013: 116), (Ulu, 2009: 274, 276), (Güleryüz, 2015: 87, 88, 89). Bu dönemde Osmanlı döneminden beri yayımda olan (*Aravo(u)d*, *Verçin Lur*, *Cugadomard*) gibi bazı Ermeni gazeteleri yeni koşullara uygun olarak şekillenmiş ve yayın hayatına devam etmişlerdir (Ulu, 2009: 274, 276). Karin Karakaşlı (2001: 69) 1832-2001 arası Ermeni basınının merkezi olan İstanbul'da 450,

⁵⁵ Lozan Antlaşmasına göre Türkiye'de sadece Yahudi, Hristiyan ve Rum gayrimüslimler azınlık statüsündedirler. Cumhuriyet'in kuruluşunda imzalanan bu önemli uluslararası anlaşmaya göre, ülkede yaşayan ve aslında etnik, dilsel, dinsel ve kültürel azınlığı teşkil eden Kürtler, Araplar, Çerkezler, Çingeneler, Lazlar, Arnavutlar, Boşnaklar, Süryaniler, Ezidiler ve diğer Müslüman gruplar azınlık olarak kabul edilmemektedirler (Grigoriadis'ten aktaran Arsan, 2014: 21, 22).

İzmir’de 38 ve 20’ye yakın il ve ilçe merkezinde de yaklaşık 70 gazete, dergi ve yıllığın çıktığını belirtmektedir.

Cumhuriyet’in ilan edildiği dönem ve öncesinde gazete ve dergi basımında faaliyet gösteren Museviler de, Cumhuriyet sonrasında günümüze kadar Yahudi-İspanyolcası gazete ve dergileri de barındıran basın faaliyetlerini devam ettirmişlerdir (Güleryüz, 2015: 87, 88, 89). 1961 yılında Milliyet Gazetesi’nin 3. sayfasında yayınlanan “İstanbul’da 638 dergi ve gazete çıkıyor” başlıklı haberde, farklı dilde basılan 55 gazete ve dergiden 15 tanesinin Ermenice, 8 tanesinin Rumca, 3 tanesinin Musevice, 1 tanesinin de Arnavutça olduğu belirtilmektedir (24.01.1961 Milliyet).⁵⁶ Takip eden 1962 yılının Şubat ayında da Milli Eğitim Bakanlığı’nın Basın Yazı ve Resimleri Müdürlüğü’nden yayınlanan resmi bir istatistiğe dayandırılarak yapılan haberde, İstanbul’da yabancı dillerde çıkan 64 gazete ve dergiden 16’sının Ermenice, 11 tanesinin Rumca, 3 tanesinin Musevice olarak yayınladığı duyurulmaktadır (16.02.1962 Milliyet).⁵⁷

Hali hazırda yayınlanan örneklerden de yola çıkılarak bir değerlendirme yapıldığında da varlıkları Lozan ile teminat alınan ve vurgulanan gayrimüslim azınlıkların farklı dilde basın-yayın faaliyetlerinin Cumhuriyet sonrası dönemden günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırma sonucunda Cumhuriyet döneminden bu yana Türkiye’de yayımlanmış ve halen yayınlanmakta olan ulaşılabilen gazete ve dergiler başlıklar altında kısaca ele alınacaktır.

2.1.2.1.1.1. Ermenice Yayınlanan Gazete ve Dergiler

Cumhuriyet dönemi öncesi yayına başlayan bazı Ermeni dergileri Cumhuriyet sonrasında da yayınlarını sürdürmüşlerdir. *Gavroş* adlı Ermeni dergisi ilk defa 31 Temmuz 1908 yılında İstanbul’da çıkmıştır. Gazetenin sahibi, müdürü, çeşitli takma adlarla yazarı ve idarecisi Yervant Tolayan’dır. Gazete pek çok kez kesintiye uğramakla beraber 1908 ile 1925 yılları arasında İstanbul’da yayımlanmıştır. Dergi, bu dönemde bazen üçer haftalık bazen de haftalık (1911-1912) periyodlarla yayımlanmıştır. Sürekliliğiyle Ermeni hiciv basınında öne çıkmaktadır. 1926 yılından sonra Paris’te yayımlanmaya başlamıştır. Gazete “gülünç olan herşeyle alay etmek, tırmalanabilir ne varsa tırmalamak ve yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanan herkesin yüzüne

⁵⁶http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/LLREhGRsUH1wmWLfn_x2B_0Z_x2B_w_x3D_x3D_

⁵⁷http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/gYAKcH_x2B_parhn93m8eSysaw_x3D_x3D_

türürme”yi ilkesi olarak belirtmiştir (Minassian, 2006: 71, 72, 73). 1937 yılında Türkiye’de tekrar yayınlanmaya başlamıştır (Ulu, 2009: 279).

Haygin (Ermeni Kadını) adlı kadın dergisi 1918’den 1932 yılına kadar yayınını sürdürmüştür (Ulu, 2009: 276). Bu dergide kadın sorunları dile getirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Ermeni harfleriyle basılan ilk yayın organı olması açısından önemli bir yer tutmaktadır (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, Kentel, 2009: 211). 15 günlük/aylık resimli dergi, Ermeni kadınının düşünsel ve sanatsal gelişimini hedefler. *Hay Pujag* (Ermeni Tabip), İstanbul’da 1920-1923 yılları arasında yayınlanan aylık tıp ve sağlık dergisidir. 1922-1925 yılları arasında İstanbul’da yayınlanan haftalık dergi *Aravo(u)d* (Sabah), yayınını 1925 yılına kadar devam ettirmiştir (Mildanoğlu, 2014: 155, 165, 175).

Bu dergiler gibi Cumhuriyet’in ilanından önce yayına başlayan kimi gazeteler de Cumhuriyet sonrası yayınlanmaya devam etmişlerdir. 1914 yılında yayınlanmaya başlayana günlük siyasi gazete *Verçin Lur* (Son Haber), 1930’a kadar yayına devam etmiştir. 1918’de yayın hayatına başlayan günlük siyasi gazete *Cugadomard*, 1924 yılına kadar yayınlanmıştır (Ulu, 2009: 276). İstanbulda 1922 yılında yayına başlayan daha sonra 1931-1933 yılları arasında tekrar çıkarılan haftalık ticaret ve iktisat gazetesi *Vasdag* (Emek-Kazanç) da bunlara örnek teşkil eder (Mildanoğlu, 2014: 180).

Aylık periyotlarla yayınlanan *Hay Khosnag* (Ermeni Sözcüsü) dergisi; dini, ahlaki ve edebi bir dergidir (Karakaşlı, 2001: 68). Ermeni Patrikhanesi adına Ardavazt ve Zayrmayr Gözüryan tarafından 1924 ile 1930⁵⁸ yılları arasında İstanbulda yayınlanmıştır (Ulu, 2009: 276).

Vahan Toşigyan tarafında yönetilen günlük siyasi ve ticari gazete *Nor Lur* (Yeni Haber), 1924 tarihinde yayına başlamış ve 1931 yılına kadar yayınını sürdürmüştür (Karakaşlı, 2001: 68).

Avedis (Müjde), 1924-1925’te Savaş Hagopyan tarafından çıkarılan günlük halkçı gazetedir, *Marmara*, 1924-1926 yılları arasında İstanbulda yayınlanan siyaset, edebiyat ve toplum gazetesidir. *Hağtanag* (Zafer) isimli haftalık gazete, Garabed N. Makascıyan tarafından 1925 yılında İstanbulda yayınlanan haftalık gazetedir (Mildanoğlu, 2014: 185, 187, 191).

⁵⁸Mildanoğlu (2014) bu yayının 1939 yılına kadar çıkarıldığını belirtir.

Anevşapur isimli haftalık mizah dergisi, Pakarat Teyvan tarafından 1926'da, *Tidag* (Dürbün) isimli haftalık toplum, mizah ve spor dergisi de 1930-1933 yılları arasında Sahak Mihitryan tarafından çıkarılmıştır. *Badger* (Resim), Y. Kuyumcuyan'ın sahibi olduğu haftalık mizah ve edebiyat dergisidir. 1926-1931 yılları arasında yayınlanmıştır. Dergi aynı isimle 1938'de tekrar yayınlanmaya başlamış ve 1940'ta yayın hayatı son bulmuştur (Ulu, 2009: 277). *Hay Khosnag Mangants* (Ermeni Çocukların Sesi) İstanbul'da 1932-1934 yılları arasında yayınlanan aylık çocuk dergisidir (Mildanoğlu, 2014: 230).

Şepor, Takvor Papazyan tarafından 1928 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan günlük siyasi gazetedir. Manuk Aslanyan tarafından 1926-1937 yılları arasında Ermenice olarak çıkarılan bir diğer Ermeni yayın organı *Aztarar* (Duyuru) dır. Günlük, siyasi ve edebi gazete; 1937 yılında devletin iç ve dış siyasetini bozacak zararlı yazılar yayınladığı gerekçesiyle Matbuat Kanunu'nun 50. maddesi gereği kapatılmıştır (Ulu, 2009: 277).

Arev (Güneş), 1926'da İstanbul'da yayınlanan haftalık beden eğitimi dergisidir. *Anuşapur-Badger* (Aşure-Resim), İstanbul'da 1927 yılında yayınlanan haftalık fantezi gazetesi, *Meğu* 1927-1928 arasında çocuklar için yayınlanan haftalık bilim ve pedagoji dergisi, *Azad Turkia* (Hür Türkiye), 1928 yılında İstanbul'da yayınlanan haftalık gazetedir (Mildanoğlu, 2014: 201, 206, 209, 210).

Ardziv (Kartal), Karilik Adil ve K. Hrant tarafından 1928'den itibaren yayınlanmaya başlayan haftalık milli ve mizahi gazetedir. *Mamul* (Basın), K. Hrant tarafından 1932'den itibaren çıkarılmaya başlayan günlük siyasi gazete, *Şarjum* (Hareket) 1930-1931 yılları arasında Suren Şamlıyan tarafından yayınlanan haftalık siyasi ve edebi gazetedir. 1931 yılında Türkiye aleyhine yazılar yazıldığı gerekçesiyle hükümetçe kapatılmıştır. *Aravelk* (Doğu) isimli günlük gazete 1931-1940 tarihleri arasında Horen Camcıyan tarafından çıkarılmıştır. Aynı adla 15 günlük periyodlarla dergi ilavesi çıkarılmıştır. *Gitar*, 1930'dan itibaren Avukat Aliksanyan tarafından 15 günde bir çıkarılan dergi, *Artsan* (Heykel) 1932'den itibaren A. Yeranyan tarafından aylık olarak çıkarılan dergidir. *Mimos* (Soytarı) isimli haftalık mizah dergisi de 1931'den itibaren Levon Avakyon tarafından yayınlanmaya başlamıştır (Ulu, 2009: 278). *Arşaluys* (Şafak) adlı siyaset ve toplum gazetesi Aram Kolancıyan tarafından 1931-1932 yılları arasında çıkarılan süreli yayındır (Mildanoğlu, 2014: 221).

Pamper (Haberci) adlı haftalık, siyasi ve edebi dergi 1 Nisan 1933-18 Ağustos 1933 tarihleri arasında Aram Dağlaryan ile Yervant Simkeşyan tarafından yayınlanmıştır. *Zartonk* (Uyanış),

1932-1933 tarihleri arasında Püzant Şamlıyan tarafından yayınlanan günlük gazetedir. *Nigar* (Resim), Krikor Mihitaryan tarafından 1934'ten itibaren haftada iki kez yayınlanan mizahi dergidir. *Nor Huys* (Yeni Duygu), Onnik Çatalyan tarafından 1935-1937 tarihleri arasında yayınlanan haftalık siyasi, edebi ve mizah dergisidir (Ulu, 2009: 279). *Vospor*, 1933 yılında İstanbul'da yayınlanan haftalık edebiyat ve toplum, Onnig Çatalyan tarafından yayınlanan *Nor Luys* (Yeni Işık) ise haftalık bağımsız siyaset, iktisat, edebiyat ve mizah gazetesidir (Mildanoğlu, 2014: 237,238).

Nor Tarman (Yeni Dönem) adlı dergi, Dr. Armanag Hancuyan ile A. Sivacıyan tarafından 1934 ile 1935 tarihleri arasında 15 günde bir çıkarılan dergidir. *Türkiye*, Mardiros Koçunyan tarafından 21 Şubat 1935 ile 3 Temmuz 1935 tarihleri arasında yayınlanan günlük siyasi gazetedir. *Ahali*, Mardiro Koçunyan tarafından 26 Eylül 1936 ile 6 Mart 1937 tarihleri arasında haftalık olarak yayınlanan gazetedir. *Gagos*, 5 Şubat 1938'den itibaren Hrand Paşayan tarafından yayınlanmaya başlanan haftalık mizah dergisidir. *Gavroş*, 1937'den itibaren Garabed Magar tarafından yayınlanmaya başlayan haftalık mizah dergisidir. *Gesur* (Kayın Valide), 1936 yılından itibaren Pakarad Teyvan tarafından yayınlanmaya başlanan haftalık mizah dergisidir (Ulu, 2009: 279). *Nor Tzyan* (Yeni Ses), İstanbul'da 1936 yılında çıkarılan haftalık gazetedir (Mildanoğlu, 2014: 251).

Gigo, 20 Ekim 1936 ile 30 Ocak 1937 tarihleri arasında G. Magor, Dırtad Der, Sahagyan tarafından Fransızca olarak yayınlanan haftalık mizah dergisidir. *Hankaridag*, 1936'dan itibaren yayınlanmaya başlanan ansiklopedik dergidir. *Amsıvan Kirki* (Ayın Kitabı), 1 Ocak 1938 ile 1 Mayıs 1938 tarihleri arasında Avedik Aliksanyan tarafından yayımlanan aylık dergidir. *Hayeli* (Ayna), adlı haftalık gazete 17 Kasım 1934'ten itibaren yayınlanmaya başlamıştır. *Mego* (An), 1927 yılından itibaren yayımlanmaya başlanan haftalık dergidir (Ulu, 2009: 280). *Nor Lur-Marmara* (Yeni Haber Marmara) İstanbul'da 1943 yılında yayınlanan siyaset, iktisat, edebiyat ve toplum gazetesi, *Kıdag* da 1944-1945 yıllarında yayınlanan on beş günlük bilim edebiyat ve ahlak dergisidir (Mildanoğlu, 2014: 266, 267).

1948 yılında yayınlanmaya başlanan *Hantes Mişaguyti*'nin (Dönemsel Kültür) devamı niteliğindeki *Hobina*, 1994 yılına kadar Ermeni Getronagan Mektebi'nden Yetişenler Derneği tarafından çıkarılmıştır (Karakaşlı, 2006: 68). Dergi 2001'de Türkçe olarak tekrar çıkmaya başlamış daha sonra yayını durmuştur. Cemaat açısından önem taşıyan güncel tartışma konularına yer vermiştir (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, Kentel, 2009: 214). Mangagan Aşkharh (Çocuk

Dünyası) 1945-1946 yıllarında *Jamanag* gazetesi tarafından yayınlanan ek, *Aniv de* (Çark) 1946-1947'de çıkarılan aylık edebiyat, sanat ve düşünce dergisidir (Mildanoğlu, 2014: 269, 271).

1946 yılında tanınmış tiyatro sanatçısı Hagop Ayvaz tarafından çıkarılan sanat dergisi *Kulis*, önceleri 15 günde bir, daha sonra aylık olarak çıkarılmıştır. 50 yıllık düzenli yayınından sonra 1996 yılında okurlarına veda etmiştir (Karakaşlı, 2001: 68). Ermenicenin ve ulusal geleneklerin korunmasını amaçlayan resimli tiyatro, edebiyat ve sanat dergisi; kültür ve sanat etkinliklerine, Ermeni ve yabancı bilim adamlarının tanıtımına ve Emenistan'daki kültürel yaşama ilişkin yazılara yer vermiştir (Mildanoğlu, 2014: 272).

1951'de yayınlanmaya başlayan *Şoğayot* (Işın Damlaları), Türkiye Ermeni Patrikliği'nin yayın organıdır. Önceleri yalnızca özel anı günlerinde çıkarılan dergi 1991'de yeniden yayınlanmaya başlamıştır. Türkiye Ermeni Patrikliği tarafından ayrıca *Lrapet* (Haberci) adlı bir kilise büteni yayınlanmıştır⁵⁹ (Karakaşlı, 2006: 68).

Vors Yev Dzov (1950- (...)) beden eğitimi dergisi, *Verelk* (1955-1956) on beş günlük bilim ve toplum gazetesi, *Surp Hagop* (1957-1961) İstanbul Ermeni Katolik Patrikhanesi Pangalt Surp Hagop Kurumu aylık dergisi, *Joğovurti Tzayn* (1959) haftalık gazete, *To* (1959) aylık edebiyat, sanat ve gençlik dergisidir. *Arşav* (1960-1974) yayınlanan gazetelerden biri, *Tar* da 1959-1962) edebiyat ve sanat dergisidir. On beş günlük kültür dergisi *Nor Tar* (1962-1968), Surp Khaç Tubrevank lisesi öğrencileri tarafından çıkarılan *Punç* (1964-1980), aylık edebiyat, sanat ve kültür dergisi *Gamar* (1966-1972), resimli dergi *Mer Duni* (1966-1972), haftalık kültür dergisi *Baykar* (1967-1979), haftalık siyasi gazete *Artar* (1968-1970), haftalık siyasi, edebiyat ve kültür gazetesi *Nor Artar* (1970-1972), haftalık edebiyat ve mizah gazetesi *Portzank* (1970), haftalık mizah gazetesi *Nor Gavroş* (1973-1975) ve haftalık siyaset ve toplum gazetesi *Parev* (1976-1977) de Ermeni süreli yayınlarındandır (Mildanoğlu, 2014: 282-346).

Bunların dışında 1951-1953 yılları arasında Toros Azadyan tarafından yayınlanan tarih ve edebiyat dergisi *Asdğapert* (Yıldız Kulesi) ve 1947-1952 arasında yazar ve şair H. Amiryan, H. Sivaslıyan ve N. Azaryan tarafından kurulan ve 224 sayı yayınlanan haftalık Ermenice edebi, siyasi gazete *Carakayt* (Işın) da Cumhuriyet döneminde İstanbul'da yayınlanan başlıca gazete ve dergiler arasında yer almaktadır (Pamukciyan'dan aktaran Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, Kentel, 2009: 213). Boyacıköy Kilisesi'nin 1954 yılında yayınlamaya başladığı *Kamp*, Kadıköydek'deki

⁵⁹Türkiye Ermeni Patrikliği'nden tezin yazıldığı dönemde herhangi bir yayın çıkarmadıkları öğrenilmiştir.

Aramyan Unciyan Okulundan Yetişenler Derneği tarafından çıkarılan *Aramazt* (Zeus) ve 1965 yılında aylık olarak Esaya Derneği tarafından çıkarılmaya başlayan *Gamar* (Kemer) adlı dergiler de Ermeni süreli yayın örneklerindendir. Fakat bunlar ekonomik sebeplerden dolayı bir süre sonra yayın hayatlarına son vermek zorunda kalmışlardır (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, Kentel, 2009: 214). Mihitaryan ve Getronagan, Tibrevank Okulları'ndan yetişenlerin derneklerinin yayınladığı dergiler olan *Megu*, *Lusadu*, *Punc* ve Yeşilköy Kilisesi'nin Dergisi "Talarkyug" da Ermeni süreli yayınlarından (Taşçıyan, 2014)⁶⁰.

Sözü geçen yayınların günümüz Türkiye Ermeni yazarlarından bir çoğunun yetişmesine önemli katkısı olmuş ve yayımlandıkları süre içerisinde önemli yazarların yazılarına yer verilmiştir (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, Kentel, 2009: 214).

Tez çalışmasının yürütüldüğü dönemde yayın hayatına devam eden Ermeni Gazete ve dergileri de mevcuttur. Bunlardan *Jamanag*, İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908'in 28 Ekim'inde Misak ve Sarkis Koçunyan kardeşler tarafından kurulmuştur. Jamanak adlı günlük siyasi siyasi gazete hem Türkiye'deki gazeteler arasında en uzun süre yayınlanan yayın olma ünvanına sahiptir hem de dünyada aralıksız olarak günlük yayınlanan en eski Ermenice gazete olarak tanınmaktadır. Pazar günleri hariç her gün dört sayfa olarak çıkmaktadır (Karakaşlı, 2001: 69). Türkiye ve dünyadan önemli haberlerin verildiği gazete abone sistemi ile Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerdeki bayilerde satılmaktadır (Eraslan, 2007: 24)

Nor Marmara, 31 Ağustos 1940 yılında Suren Fiamlıyan tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Önceleri haftada iki gün çıkan gazete daha sonra günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır. Dört sayfa ve tamamı Ermenice çıkan gazete pazar günleri dışında her gün çıkarılmaktadır (Eraslan, 2007: 26). Ulu, (2009: 282) gazetenin bayram günleri de çıkarılmadığını belirtir. Gazetede Ermeni cemaatinin toplumsal, kültürel ve dini yaşamlarına dair haberlere yer verilmektedir (Karakaşlı, 2001: 69).

Agos, 1996 yılının Nisan ayında Türkçe ve Ermenice olarak yayın hayatına başlamıştır. 12 sayfalık gazetenin 9 sayfası Türkçe 3 sayfası Ermenice olarak yayınlanmaktadır. Gazete haftalık olarak yayınlanmakta ve Ermenice bilmeyen cemaat üyelerini Ermeni sosyal yaşamına dahil etmeyi amaçlamaktadır (Ulu, 2009: 284). Türkçe-Ermenice yayınlanan ilk haftalık gazetedir. *Marmara* ve *Jamanag*'a göre daha sol ve muhalif bir kimliğe sahiptir (Karakaşlı, 2001: 69).

⁶⁰ Detaylar için: <http://www.marinedealnews.com/?p=5170> erişim tarihi: 31.08.2017.

Yayına başladığı günden bu yana Türkiye’de azınlık olmak, Türkiye’de Ermeni olmak, ulus-devlet ve küreselleşme, çokkültürlülük, kimlik, yurttaşlık ve Ermeni cemaatinin sorunları, 1915 olayları vb. konuları ön plana çıkarmaktadır (Eraslan, 2007: 42). Halen yayınlanan bir diğer gazete de magazin gazetesi *Luys* (Işık) tur (Taşçıyan, 2014).⁶¹

Cumhuriyet döneminde İstanbul Ermeni cemaatinin belli başlı kurum ve dernekleri tarafından yayınlanan süreli yayınları arasında halen yayınlanmaya devam eden en eski dergi, 20. Yüzyıl başlarında yıllıklar halinde yayınlanan 1949 yılında ise aylık tıp dergisi şeklinde yayına başlayan Ermenice *Surp Pırgıçtır* (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, Kentel, 2009: 212). Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi’nin yayın organıdır (Karakaşlı, 2006: 68). Dergide hastaneyle ilgili konular ve tıbbi yazılar yer almaktadır. Siyah-beyaz ofset olarak basılmaktadır (Ulu, 2009: 285). İki ya da üç ayda bir yayınlanmaktadır (Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi).

Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı’nın yayın organı olarak 1991 yılında üç ayda bir çıkarılmaya başlanan *Jbid* (Tebessüm), Ermeni cemaati tarafından halen yayınlanmakta olan tek çocuk dergisidir (Karakaşlı, 2006: 68). Gazeteci Pakarat Teyvan, Romancı Adrine Dadıryan ve çevirmen Dr. Armenuhi Özer tarafından Ocak 1946’dan Nisan-Mayıs 1959’a kadar aylık ya da birleşik sayılar halinde yayınlanan çocuk dergisi *Bardez*’den (Bahçe) sonra, 1965’te kurulan Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı, *Karun* (İlkbahar) adlı çocuk dergisini 1969-1978 de bazıları birleşik olmak üzere 65 sayı yayınlamıştır. Karun 1990’da aynı kuruluş tarafından bir sayı yayımlandıktan sonra kapanmak zorunda kalmıştır. Kasım-Aralık 1991’de yayınlanmaya başlayan *Jbid*, halen yıllık sekiz sayı olarak yayınlanmaktadır. Tirajı 1.250 olan dergi okurlarına abone sistemiyle ulaşmaktadır (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, Kentel, 2009: 214). Dergi internet ortamında da okunabilmektedir⁶².

Bunların dışında *Paros* (Deniz Feneri) adlı Türkçe dergi Türkiye’deki Ermenilerin de içinde bulunduğu gayrimüslim azınlıkların haberlerine yer vermektedir⁶³.

2.1.2.1.1.2. Rumca Yayınlanan Gazete ve Dergileri

Rum Basını Osmanlı’da Tanzimatla başlayıp İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren etkisini oldukça arttırmıştır (Türker, 2003: 4-9). Rumca gazete ve dergiler çoğunlukla Türkiye’de yaşayan

⁶¹ Detaylar için: <http://www.marinedealnews.com/?p=5170> erişim tarihi: 31.08.2017.

⁶²http://www.teaov.org/tr/viewpage.php?page_id=5 erişim tarihi: 06.09.2017.

⁶³http://www.paros.com.tr/?page_id=991 Erişim tarihi: 06.09.2017.

Rumlar tarafından çıkarılmıştır. Buna ek olarak Türkler ve Ermeniler, Yunanistan vatandaşları Fransız ve İtalyanlar da Rumca neşriyat yapmışlardır. Bu gazete ve dergilerin diğer bölgelere göre Rumların daha yoğun oldukları İzmir, İstanbul ve Selanik'te yayınlandığı dikkat çekmektedir (Arslan, 2003:111, 112).

Aspis (Kalkan), *Dimokratiya* (Cumhuriyet), *Dimokratis* (Demokrat), *Esperini* (Akşam), *Estia* (Ocak), *İmerisia Nea* (Günlük Haber), *Kathimerini* (Her Gün), *Politia* (Toplum), *Proodos* (İlerleme), *Tahidromos* (Postacı), *To Fos* (Aydınlık), *Metaritmisis* (Yeni Düzen), *Apoyevmatini* (Akşam) (1925-2014), *Eleftheria* (Özgürlük), *Proini* (Sabah), *O Tipos* (Basın), *Ta Neotera* (En Son Haberler), *1 Avgi* (Şafak), *To Vima* (Kürsü) (1946-1950), *Aneksartitos* (Özgür) (1929), *Ta Hronika* (Olayların Günlüğü) (1929-1932), *Metapolitefsis* (Politik Değişim), *Efimeris* (Gazete) (1944-1950), *Kiryakatiki Proia* (Pazar Sabahı) (1947-1964), *Hronos* (Zaman)(1946-1965), *Eleftheri Fani* (Hür Ses), *Embros* (İleri) (1952-1974), *Iho* (Yankı), *Apostobs Andreas* (Havari Andreo) (1952-1964), *1 Kmoniki Estia* (Toplumsal Ocak) (1956-1964) Cumhuriyet döneminde İstanbul'da yayımlanan günlük ve haftalık (*İ Kmoniki Estia*) aylık Rumca gazetelerin belli başlıcalarıdır (Türker, 2003: 4-9).

Bu gazetelerden 11 Temmuz 1925 tarihinde yayına başlayan *Apoyevmatini*, Andonis ve Konstandinos Vasiliadis tarafından kurulmuştur. 6-7 Eylül olaylarında gazete herhangi bir saldırıya uğramadığı halde 15 gün kapanmıştır. Gazete 1920'li yıllarda 800 bin nüfuslu İstanbul'nda yaklaşık 150 bin Rum'a hitap etmektedir. 40'lı yıllarda meydana gelen Rum erkeklerinin toplama kamplarına alınması, Varlık Vergisi konusu ve sonrasında 6-7 Eylül olayları ve özellikle 1964'te sınırışı edilmeler neticesinde Türkiye'deki Rum nüfusunun azalmasıyla gazetenin tirajı düşmüştür. Gazete 2014 itibarıyla İstanbul'da yaşamakta olan yaklaşık 600 aileye Rumca olarak ulaşmıştır. Bunun dışında yurt dışına pdf formatında yaklaşık 2.500 adrese gönderilmektedir (Vasiliadis 6 Ocak 2014 Paros)⁶⁴. 1924'te kurulan '*Apovyevmatini*' günümüzde halen yayını sürdürmektedir⁶⁵ (Mildanoğlu, Agos, 28.02.2018). Günümüzde halen yayınlanmakta olan ve Rum vatandaşlara hitab eden bir diğer Rumca gazete *İho* (Yankı) gazetesidir.⁶⁶ Bunun dışında Rumların da içerisinde bulunduğu Türkiye'deki tüm gayrimüslim

⁶⁴<http://www.paros.com.tr/?p=2146> erişim tarihi: 11.04.2018.

⁶⁵<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/20276/gorunmeyen-basinin-bilinmeyen-dunyasi>.

⁶⁶ Detaylar için: <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/18606/bir-gazetenin-40-yillik-macerasi-iho> bakınız. Erişim tarihi: 06.09.2017.

azınlıkların haberlerine yer veren *Paros Dergisi* 2010 yılında yayına başlayan Türkçe olarak aylık periyodlarla 180-200 sayfa olarak halen yayınlanan dergidir.⁶⁷

2.1.2.1.1.3. İbranice Yayınlanan Gazete ve Dergiler

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde İstanbul'da Yahudi-İspanyolcasıyla *El Tiempo*, *El Cugueton* ve *El Telegrafo* gazeteleri ve *Hamenora Dergisi*⁶⁸ yayınlanmaktadır. *El Tiempo*, *El Cugueton* ve *El Telegrafo* gazeteleri 1930'lu yılların başında kapanmışlardır. Kapanan bu gazetelerin boşluğunu doldurmak amacıyla 1931 yılında Viktor Levi, Raşi harflerle haftalık edebi dergi *La Tienda de Yakob* (Yakub'un Çadırı) ve özellikle kadınlara hitap eden *La Famiya Cudia* (Yahudi Ailesi) adlı iki dergiyi yayınlamıştır. Ardından din adamı İshak Gazi 1 Nisan 1931 tarihinde kendisini "siyasi, edebi, ilmi" gazete olarak tanıtan *La Boz de Oriente* (Doğunun Sesi) adlı gazeteyi kurmuştur. Gazete 1933 yılı sonuna kadar haftalık, 1934'ten kapanış tarihi olan 1937 yılına kadar da aylık olarak yayınlanmıştır (Güleryüz, 2015, 87, 88, 89). İshak Algazi ve Leon İsrail tarafından kurulan gazete Yahudi İspanyolcası ve Türkçe olarak İstanbul'da yayınlanmıştır. Raşi Alfabesiyle 1923'te İzmir'de yayınlanmaya başlayan *El Mundo* gazetesi bir sene aradan sonra 1924 yılında yayınına son vermiştir (Gözlem Gazetecilik, 1998: 68).

1923 yılının Mart ayında *Hamenora* (Ahit Bilgileri) adlı derginin ilk sayısı çıkmıştır. Dergi, 1925 yılına kadar 3 ayda bir, 1926 yılından itibaren aylık olarak çıkarılmıştır. Yayın dili Fransızcadır, fakat zaman zaman İbranice ve Yahudi-İspanyolcasıyla yazılara yer vermiştir. Yayımlandığı 16 yıl boyunca genellikle "Doğu Yahudiliği" üzerine yoğunlaşmıştır (Galante'den aktaran Güleryüz, 2015: 95). 1924 yılında A. Gurland tarafından İstanbul'da Rusça ve Fransızca olarak yayınlanan haftalık siyasi gazete *Le Pide* (Yol) bir diğer yayındır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 69).

Cumhuriyet döneminde Yahudiler tarafından yayınlanan gazete ve dergiler zaman zaman yayınlarını durdurmuşlardır; fakat kısa süre içinde yerlerine yenileri yayınlanmaya başlamıştır. Yahudiler tarafından çıkarılan yayınlara İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce yeni bir dergi eklenmiştir. On beş günlük periyodlarla çıkan *La Boz de Türkiye* isimli içtimai, bilimsel ve edebi dergi 1 Ağustos 1939 yılında yayına başlamıştır. Dergi amacını kısaca "yurdun selamet ve gelişmesine hizmet etmek" şeklinde duyurmuştur (Güleryüz, 2015, 90). 1949 yılına kadar

⁶⁷http://www.paros.com.tr/?page_id=991 (Bilgiler Paros gazetesi yetkilileriyle yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir) Erişim tarihi: 06.09.2017.

⁶⁸ Detaylar için "Güleryüz, A. Naim. (2015: 87). Türk Yahudi Basın Tarihi: Süreli Yayınlar. İstanbul: İmaj Matbaacılık Hizmetleri.

yayınını sürdüren siyasi dergi Yahudi İspanyolcası ve Türkçe olarak İstanbul'da çıkarılmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 70).

Çok partili rejimin başlamasıyla özellikle takip eden iki yıl içerisinde Yahudiler tarafından peşpeşe Yahudi-İspanyolcası ağırlıklı 6 gazete ve dergi yayınlanmıştır. Bunlar 4 Temmuz 1947 yılında yayınlanan *Şabat* ve *La Vara*⁶⁹ gazeteleri, 30 Ekim 1947'de yayınlanan *Şalom*⁷⁰ gazetesi, 19 Aralık 1947 de yayınlanan *Atikva*⁷¹ (Umut) gazetesi, 17 Haziran 1948'de yayınlanan *Yehuda*⁷² gazetesi, 24 Temmuz 1948 tarihinde yayınlanan *L'Etoile du Levant* ve 24 Ocak 1949 tarihinde yayınlanan *Or İsrail*⁷³ dir (Güleryüz 2015: 97).

1948- 1957 yılları arasında Fransızca olarak çıkarılan siyasi *L'Etile du Levant* (DoğuYıldızı) gazetesi, haftalık periyodlarla İstanbul'da yayınlanmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 69). Gazete Türk Stenografisinin kurucusu olan Albert Benoray tarafından çıkarılmıştır (Güleryüz, 2015: 118).

21 aralık 1950 tarihinde *La Luz* adlı gazetenin ilk sayısı yayınlanmıştır. Gazete kendisini "bağımsız, siyasi ve sosyal içerikli gazete" olarak tanıtmıştır. Gazetede genellikle Yahudi-İspanyolcasıyla cemaat haberleri, ilgili yorumlar, yerel-ulusal haberler ve fıkra ve bilmecelelere yer verilmiştir. Gazetenin yayını 1953 yılının Ocak ayına kadar devam etmiştir (Güleryüz 2015: 107, 108, 109). İlyazer Menda, Robert Bali ve Moşe Levi Belman tarafından İstanbul'da yayınlanan siyasi gazete 29 Ocak 1953 tarihinde yayınını sonlandırmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 68).

4 Şubat 1953 tarihinde *La Luz* Gazetesi'nin devamı niteliğindeki *La Luz de Turkiya* gazetesi yayına başlamıştır. Bu gazete de 1957 yılında yayınına son vermiştir (Güleryüz 2015: 109, 110). Robert Bali tarafından haftalık periyotlarla İstanbul'da yayınlanan gazete Yahudi İspanyolcası ve Türkçe olarak çıkarılmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 69).

5 Şubat 1953 tarihinde *La Vera Luz* (Gerçek Işık) adlı gazete ilk sayısı ile okuyucularıyla buluşmuştur. Siyasi ve yerel cemaat haberleri ile yorumlarının yanı sıra gazetede Yahudi

⁶⁹ Siyasi, içtimai, edebi gazetedir. Makale ve haberler Türkçe ve Yahudi-İspanyolcasıyla yayınlanmıştır. Güleryüz, A. Naim. (2015: 98).

⁷⁰ Halen yayınına devam eden tek Türk-Yahudi gazetesidir. Güleryüz, A. Naim. (2015: 100).

⁷¹ Kendisini siyasi gazete olarak tanımlayan gazete Cuma günleri yayınlanmıştır. Detaylar için bkz. Güleryüz, A. Naim. (2015: 104).

⁷² 16 sayfalık, haftalık siyasi içtimai gazetedir. Detaylar için bkz. Güleryüz, A. Naim. (2015: 106).

⁷³ Orİsrail (İsrail'in Işığı) aylık siyasi içtimai mecmuadır. Özellikle İsrail muhaceret konularıyla ilgili sorunlara yer vermiştir. Detaylar için bkz. Güleryüz, A. Naim. (2015: 106).

dünyasından haberler ve “İsrail Mektupları” da yer almıştır (Güleryüz 2015: 110, 111). İlyazer Menda tarafından Yahudi İspanyolcası ve Türkçe olarak İspanyolca haftalık periyodlarla yayınlanan gazete 27 Ocak 1972 tarihinde yayın hayatına veda etmiştir (Gözlem Gazetecilik, 1998: 69). Din adamlarından Rafael Alkaher’in 28 Eylül 1951 tarihinde ilk sayısını yayınladığı *La Trompeta* gazetesi de bir diğer Yahudi basını süreli yayını örneğidir (Misistrano’dan aktaran Güleryüz 2015: 111). Rafael Alkahel tarafından İstanbul’da yayınlanan gazete Yahudi İspanyolcası ve Türkçe olarak latin alfabesiyle çıkarılmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 69).

Yahudi İspanyolcası ağırlıklı son iki gazete, *La Boz* ve *El Tiempo* gazeteleridir. 8 Ağustos 1952’de yayın hayatına başlayan *La Boz* gazetesi yayını 13 Ekim 1953 tarihine kadar sürdürmüştür. Siyasi gazete Yahudi İspanyolcası ve Türkçe olarak çıkarılmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 68). Gazete cemaat yönetiminde beğenilmeyen yanları bazen sert bazen de hicivli bir üslupla özgün bir tarzla eleştirmiştir. Gazetede Türkçe makalelere de yer verilmiştir. Türkçe-Musevice siyasi-eğebi *El Tiempo* gazetesi de 20 Haziran 1957 tarihinde yayına başlamıştır. Gazetenin yayınına maddi sıkıntılardan dolayı 1960 yılında son verilmiştir (Güleryüz 2015: 112). Siyasi bir gazete olan *El Tiempo*, Moşe Levi Belman ve İsak Kohen tarafından İstanbul’da haftalık olarak yayınlanmıştır. *La Gazzette* (1923-1924), *La Presse* (1946), *Letoile du Levant* (1948-1958) gibi siyasi gazeteler de Cumhuriyet döneminden sonra Türkiye’de Fransızca yayınlanan Yahudi süreli yayınlardır. Bu yayınların dışında tamamı Türkçe yayınlanan Yahudi gazete ve dergileri de mevcuttur. *Hür Adam* adlı siyasi gazete, Nisim Mazliah tarafından 1930 yılında İstanbul’da yayınlanmıştır. 1928 yılında Edirne’de Yako Levi tarafından Arap harfli Türkçeyle *Milli Gazete* adlı bir gazete yayınlanmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 68,69). 3 kasım 1949-18 Mayıs 1950 tarihleri arasında yayınlanan *Türkiye’nin Sesi* Gazetesi, 14 Mart 1957- 31 Aralık 1957 arasında yayınlanan *Haftanın Sesi* Gazetesi ve 1 Şubat 1977- 1 Şubat 1978 arasında yayınlanan *Beklenen İlgi Dergisi* Türkçe Yahudi süreli yayınlarından (Güleryüz 2015: 113-117).

1941-1942 yılları arasında İstanbul’da Yeni Fikir Dergisi, 1 Ocak 1955 tarihinde Şubat, Mart ve Nisan ayları olmak üzere üçer aylık periyodlarla 1965 yılına kadar İstanbul’da Türkçe *Sağlık Dünyası* adlı tıbbi dergi, 1986-1990 arasında aylık *Şalom Çocuk Dergisi* ve 1984-1986 yılları arasında *Yaşam* adlı magazin dergisi yayınlanmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 71). *Tiryaki* gazete/dergisinin ilk sayısı 1994’te yayınlanmıştır. 48 sayfalık aylık gazetedir. 6 yıldan fazla olan yayın hayatında 42 sayısı çıkmıştır. Yayınlanma amacını “okurlarını özledikleri kalemlerle buluşturmak ve bu kalemleri yeni nesillere tanıtmak” olarak açıklamıştır. Gazete/dergide nostaljik imzaların Türkçeye çevrilmiş yazılarına yer verilmekte ve cemaatin sosyal konuları ile ilgili

yazılar yer bulmaktadır (Güleryüz 2015: 121). Toplumsal/tarihi dergi İstanbul'da Türkçe ve Yahudi İspanyolcasıyla aylık olarak yayınlanmıştır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 70).

Bunların dışında Yahudilere ait kurum ve derneklerin de bazı süreli yayınları bulunmaktadır. Özel Musevi Lisesi'nin 1948 ve 1965 tarihlerinde iki kez yayınlanan *Mum* yayını, aynı lisenin 1994-95 ders yılında çıkardığı *u-mail* bülteni, 1990 yılında basılan *İhtiyarlar Yurdu Derneği Dahili Bilgi Bülteni*, 2008 de yayınlanmaya başlayıp Balat Musevi Hastanesi Vakfı tarafından yayınlanan *Balat or Ahayim Hastanesi Sağlık Bülteni*, ilk sayısı 1964'te yayınlanan ve 1969 yılına kadar yayınlanan zaman zaman Fransızca yazılara yer verilen *Arkadaşlık Yurdu Derneği broşür-dergisi*, 1966 yılında kurulan Dostluk Yurdu Derneği'nin 2005-2009 yılları arasında yayınlanan dergisi, Göztepe Kültür Derneği'nin bir bülteni olarak 1989'dan 2004'e kadar tamamı Türkçe olan *Göztepe Kültür Dergisi* ve son olarak 2004 tarihinde ilk sayısı yayınlanan 2013 yılına kadar varlığını sürdüren *Yeni Göztepe Kültür Dergisi*'dir (Güleryüz 2015: 125-128).

Türk-Yahudi Basını 1984 yılından itibaren yayınlarına Türkçe ağırlıklı olarak devam etmektedir. Yahudi Basını günümüzde 4 gazete ve dergi ile yayınlarını sürdürmektedir. Bunlar: *Şalom*, *Şalom Dergi*, *El Amaneser* ve sanal ortamda yayınlanan *Diyalog e-haber* bültenidir (Güleryüz 2015: 119).

1968 yılında yayına başlayan ve 1984 yılında yeniden yapılanan *Şalom* Türk-Yahudi Basınının en uzun süre yayın yapan gazetesidir. Kuruluşundan 1984 yılına kadar Perşembe, bu tarihten sonra ise Çarşamba günleri yayınlanmaya başlamıştır. Bu gazete cemaat kurumları, siyaset, tarih, sanat, spor, moda, gelenekler, iletişim, toplumsal yaşam ve sağlık ile ilgili bir çok konuya yer vermektedir. 20 sayfalık gazetenin sadece bir sayfası yurtdışındaki sefarad cemaatlerle iletişim kurmak amacıyla Yahudi-İspanyolcasıyla yayınlanmaktadır. Bunun dışında internetten de yayınlanan gazetede İngilizce özete yer verilmektedir (Güleryüz 2015: 119, 120, 121). Türk Musevi Cemaati'nin tek yayın organı *Şalom* Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş. tarafından çıkarılmaktadır.⁷⁴

El Amaneser, *Şalom* Gazetesi'nin Yahudi-İspanyolcası dilinde 2 Mart 2005'ten bu yana yayınlanan ekidir. Amacı Yahudi-İspanyolcasının izini sürmek, bu dili korumak ve beş yüz yıllık geçmişin ilim, edebiyat, tarih ve folklor alanlarındaki ürünlerini inceleyebilmektir. 24 sayfa olarak dünyada Yahudi İspanyolcasıyla aylık olarak yayınlanan tek yayındır. *Şalom Dergi*'nin ilk

⁷⁴<http://www.gozlemkitap.com/content-2-hakkimizda.html>.

sayısı 2010’da yayınlanmıştır. Tarih, sağlık, söyleşi, aktüalite, sanat haberleri, Yahudi felsefesi, edebiyat ve gezi gibi konulara yer verilmektedir. Başlangıcında 72 sayfa olarak yayınlanan yayın şu an 98 sayfa olarak yayınlanmaktadır. *Şalom* gazetesi abonelerine ücretsiz olarak verilen dergi, ayrıca da satılmaktadır. *Diyalog-İzmir Musevileri e-haber Bülteni*’nin ilk sayısı 2009 yılında yayınlanmıştır. Bültende iç ve dış haberler, röportaj ve tanıtımlar ve Türk-Yahudi toplumunu ilgilendiren konulara yer verilmektedir (Güleryüz 2015: 122-124).

Halen yayınlanmakta olan bir diğer dergi Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Cemiyeti Mecmuası’dır. 1905 yılında yayınlanmaya başlayan tıbbi mecmua Türkçe ve İngilizce olarak İstanbul’da yayınlanmaktadır (Gözlem Gazetecilik, 1998: 70). Türk Anestezi ve Reanimasyon Dergisi (Turk J Anaesthesiol Reanim); Türk “Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneği’nin yayını Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 6 sayı yayınlanmaktadır⁷⁵.”

2.1.2.1.1.4. Kürtçe Yayınlanan Gazete ve Dergiler

İlk Kürtçe gazete 22 Nisan 1898 tarihinde Kahire’de Mithat Bedirhan tarafından yayınlanan *Kurdistan* gazetesidir. 1898-1902 yılları arasında toplam 31 sayı yayınlanan gazetenin 1-5. sayıları Kahire’de, 6-19. sayıları Cenevre’de, 20-24. sayıları Londra’da, 25-29. sayıları Folkstan’da, 30-31. sayıları tekrar Cenevre’de yayınlanmıştır. Gazetenin kuruluş günü olan 22 Nisan, 1973’ten bu yana Kürt Gazetecilik Günü olarak kutlanmaktadır (Işık, 2013: 273). Bazı sayıları tamamen Kürtçe olan gazetenin çoğu Kürtçe-Türkçedir. Daha sonraları yasaklanmasına rağmen Kürtlerin yaşadığı bölgelere gizlice sokulmuştur (Akyol, 2010: 100). Osmanlı’daki Kürtçe basın yayın faaliyetleri 1908 yılında Meşrutiyetin ilanı ile özellikle İstanbul’da yoğunlaşmış ve 1914 yılına kadar devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında duraksayan faaliyetler savaşın bitimiyle tekrar canlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra özellikle Kürt isyanları sonrası hakim olan atmosferle, Türkiye’de Kürtçe basın yayın faaliyetleri 1950’ye kadar durmuştur (Malmîsanij ve Lewendî, 1992: 19).

Cumhuriyet dönemine kadar özellikle meşrutiyetin ilanından sonra ve çoğunlukla İstanbul’da birçok Kürtçe veya Kürtçe ağırlıklı gazete ve dergi çıkarılmıştır. *Şark ve Kürdistan*⁷⁶ (1908), *Kürt Teavün ve Terakki* (1908), *Kurdistan* (1908-1909) ve *Jîn* (1918-1919) gazetelerinin yanısıra,

⁷⁵<http://jtaics.org/tur/?p=amac> erişim tarihi: 11.09.2017.

⁷⁶ 4 sayfalık gazetenin tüm yazıları Arap harfleriyle Türkçe ve Kürtçe olarak yayınlanmıştır. Detaylar için (Kaya, 2010: 84)e bakınız.

Amid-i Sevda (1909), *Rojî Kurd* (1913), *Yekbûn* (1913), *Hetawî Kurd* (1913), *Jîn* (1918-1919) ve *Kurdistan* (1919) dergisi İstanbul'da, *Peyman Gazetesi* (1909) ise Diyarbakır'da yayınlanmış olan başlıca süreli yayınlardandır (Malmîsanij ve Lewendî, 1992: 24-94). 1919 yılında Diyarbakır'da *Gazî* adlı bir gazetenin de yayınlandığı bilinmektedir (Akyol, 2010: 105).

Türkiye'de Cumhuriyet dönemi Kürt gazete ve dergilerine bakıldığında tek parti döneminde (1923-1948) herhangi bir Kürtçe yayına rastlanmamıştır. Bu dönemde yayınlanan Kürtçe gazete ve dergilerin hepsi yurt dışında yayınlanmışlardır. Bu gazete ve dergiler Süleymaniye'de yayınlanan *Bangi Kürdistan* (1922-1926) adlı ilmi, içtimai ve edebi Kürtçe ağırlıklı gazete, yine Süleymaniye'de 1926-1936 yılları arasında yayınlanan *Jiyan Gazetesi* (Kaya, 2010: 157), Ermenistan'da 1929 yılında yayına başlayan *Rêya Teze* (Yeni Yol) gazetesi (Taels, 2001: 80), 1939-1963 yılları arasında yayınlanan *Jin* gazetesi (Malmisanij'den aktaran Kaya, 2010: 161), 1943-1946 yılları arasında Beyrut'ta yayınlanan *Roja Nû* gazetesi (Akyol, 2010: 101) ve yine Beyrut'ta yayınlanan 1943-1945 yılları arasında sadece üç sayı yayınlanabilen *Stêr* Gazetesidir (Kaya, 2010: 162).

Tek parti döneminde yurt dışında yayınlanan Kürtçe dergiler de mevcuttur. Fransa yönetimindeki Şam'da Kürtçe ve Fransızca çıkarılan *Hawar* (1932-1943) (Akyol, 2010: 101), Süleymaniye'de yayınlanan *Zanistî* (1938) (Malmisanij'den aktaran Kaya, 2010: 162), Bağdat'ta yayınlanan *Gelawêj* (1941-1950) ve 1942-1945 yılları arasında Şam'da yayınlanan *Ronahî* dergisi bunların başlıcalarıdır (Kaya, 2010: 165, 166).

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika ve Avrupa'nın baskısıyla zaman zaman Kürtçe basın yayın faaliyetlerine müdahale zayıflamıştır. Bu dönemde Musa Anter ve Emin Bozarsalan gibi Kürt aydınları Kürtçe ve Türkçe kısa ömürlü dergiler çıkarmış ve çiftdilli tiyatro çalışmaları yapmışlardır (Blau, 2005: 47). Bununla beraber Kürtçe yayın yasağı devam etmiştir. Kürtler tarafından çıkarılan bazı gazete ve dergilerde Kürtçe makale ve yazılara nadir olarak yer verilmiştir. Özellikle 1970'li yıllarla birlikte, bir kısmı legal bir kısmı illegal olan Kürtçe yazılara da yer verilen süreli yayınlara rastlanmaktadır (Kaya, 2010: 168, 169).

1948 yılında ilk ismi Şeyhmus Elmas olan Musa Anter tarafından 1949 yılına kadar 30 sayısı yayınlanan *Dicle Kaynağı*⁷⁷ (Akyol, 2010: 106), 1952'de yayınlanmaya başlayan *Şark Postası* gazetesi (Mercan'dan aktaran Kaya, 2010: 171), 1958 yılında Musa Anter, Canip Yıldırım,

⁷⁷Bu gazetede hiç Kürtçe yazı yayınlanmamıştır, fakat Musa Anter'in gazeteciliğe başladığı gazete olması açısından önemlidir (Kaya, 2010: 171).

Abdurrahman Efem Dolak tarafından Diyarbakır'da Türkçe olarak yayınlanan; fakat Kürtçe makalelere yer verilen *İleri Yurt* gazetesi⁷⁸ (Işık, 2013: 226), 1962'de İstanbul'da yayınlanan ve sekiz sayı çıkan, aylık fikir gazetesi *Dicle Fırat* (Malmîsanij, Lewendî, 1992: 135), 1962'de Diyarbakır'da yayınlanmaya başlayan ve Kürtçe yayınlara yer verilen *Silvan Sesi* Gazetesi, 1963'te İstanbul'da Türkçe ve Kürtçe olarak yayınlanan *Roja Nû* ve 1977 yılında Ankara'da yayına başlayan 15 günlük siyasi-kültürel *Roja Welat* gazetesi (Kaya, 2010: 173, 176, 177) Kürtçe makale ve yazılara yer verilen gazetelerdir.

Bu sırada Kürtçe yazı ve makalelere yer veren dergiler de yayınlanmaktadır. 1962 yılında Edip Karahan öncülüğünde İstanbul'da yayınlanan, Musa Anter'in de yazdığı ve 8 sayı yayınlanan aylık Kürtçe-Türkçe dergi *Dicle Fırat*⁷⁹ (Işık, 2013: 154), 1963 yılında Ankara'da Siverekli Öğrenciler Derneği tarafından çıkarılan *Keko*, İstanbul'da 1963 yılında Kürtçe ve Türkçe aylık olarak yayınlanan *Deng* (Ses) isimli dergi, 1963 yılında ilk defa Zazaki yazılara yer veren *Roja Newe* isimli aylık edebi, fikri ve siyasi dergi, 1965 yılında Ankara'da çıkan *Kormişkan* (Malmîsanij, Lewendî, 1992: 151, 152, 159, 164), 1963 yılında Kürtçe olarak yayınlanan *Rêya Rast* dergisi, 1966 yılında Kürtçe-Türkçe yayınlanan *Yeni Akış* dergisi, 1969 yılında İstanbul'da Kürtçe-Türkçe yayınlanan *Doğu* Dergisi, 1975 yılında Ankara'da Kürtçe-Türkçe aylık olarak 44 sayı yayınlanan *Özgürlük Yolu*, 1976 yılında ilk iki sayısı Ankara daha sonraki yazıları İstanbul'da Kürtçe-Türkçe olarak yayınlanan *Rızgari* adlı dergi (Kaya, 2010: 177-185) ve 1979'da ilk 62 sayısı Kürtçe-Türkçe olarak İsveç'te yayınlanan daha sonra tamamıyla Kürtçe yayınlanan ve 1995 yılından itibaren İstanbul'da yayınlanmaya başlayan *Armanc* dergisi (Yücel'den aktaran Kaya, 2010: 187) Türkiye'de 1980 yılına kadar Kürtçe yayınlanan veya Kürtçe yazılara yer veren süreli yayınların başlıcalarıdır.

Dengi Taze (1966), *Uyanış* (1967), *Karakoçan* (1969), *Diriliş-Mardin'in Sesi* (1969), *Doğu* (1969), *Dengê Sêrek* (1969), *Şêresiyar* (1970) (Malmîsanij, Lewendî, 1992: 177-205), dergileri Kürtçe yazı ya da şiirlere yer verilen nispeten daha kısa ömürlü süreli yayınlardır. Bu dergilerin yanı sıra üç sayı yayınlanan *Hêviya Welat* (1963) (Polat'tan aktaran Kaya, 2010: 187), 8 sayı yayınlanan *Çiya* (1965-1970), 24 sayı yayınlanan *Ronahi* (1971), 6 sayı yayınlanan *Birûsk* (1977-1978), 2 sayı yayınlanan *Rabûn* (1975), 9 sayı yayınlanan *Azadî* (1978-1979), 1 sayı yayınlanan *Şoreşker* (1978), 9 sayı yayınlanan *Stêrka Sor* (1977-1979), 19 sayı yayınlanan *Rızgariya*

⁷⁸ 31 Ağustos 1959'da Musa Anter'in gazetede Kürtçe yazıp yayınladığı *Qimil* (Kımıl: Süne) şiiri ses getirmiş medyanın yürüttüğü aleyhte kampanyayla 49'ların tutuklanması ile sonuçlanan sürecin köşetaşlarından biri olmuştur. Detaylar için (Işık, 2013: 226). Pazar günü hariç 6 gün çıkarılan siyasi gazetedir (Malmîsanij, Lewendî, 1992: 115).

⁷⁹ Malmîsanij ve Lewendî yayının gazete olduğunu belirtmektedirler (1992: 135).

Kurdistan (1979-1982), bir sayı yayınlanan *Dengê Komela* (1978), 2 sayı yayınlanan *Roja Kurdistan* (1979), 10 sayı yayınlanan *Pêşrew* (1972), 15 sayı yayınlanan *Rêya Rast* (1977-1981) ve 9 sayı yayınlanan *Pale* (1978-1981) gibi nispeten daha kısa süreli dergiler bulunmaktadır (Kaya, 2010: 187, 188).

1980'li yıllar devlet tarafından tanınmayan dillerde basın yayın yapılmasının zorluğu açısından Cumhuriyet'in ilk dönemlerine benzer özellikler taşımaktadır. 2932 sayılı kanun ile Türk Devleti tarafından tanınmış olan devletlerin birinci dilleri dışında herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaklanmıştır. Bu dönemde yayın şansı bulan Kürtçe yayınlardan biri 1988-1992 yılları arasında Avrupa'da yayına başlayarak 9 sayı yayınlanan *Rewşen* adlı kültür dergisidir. Derginin 6 sayısı İstanbul'da çıkarılmıştır. Aynı tarihlerde yine Avrupa'da yayına başlayan *Behrem* adlı yayının da 12 sayısından 3'ü Türkiye'de çıkarılabilmektedir (Kaya, 2010: 193, 195). Bu yasanın yürürlükte kaldığı dönemde Kürtçe basın tek parti döneminde olduğu gibi sınırların dışarısında devam etmiştir. Kürtçe ve Kürtçe ağırlıklı bu yayınların başlıcaları: 1980 yılında yayınlanmaya başlayan *Hawar* ve *Roja Gel* gazeteleri ve *Serxewbûn*, *Dengê Yekitiyê* (1983), *Têkoşer*, *Çarçira* (1986), *Newroz* (1986), *Berbangê Kurdistan* (1984), *Rizgariya Welat* (1985), *Dem* (1985-1986), *Gaziya Welat* (1980-1983), *Stêr* (1983), *Demokratê Şoreşker* (1986), *Çi Bikin* (1981-1982), *Demokrat* (1988), *Nûçename* (1984), *Kürdistan* (1983), *Jîn* (1985), *Rizgarî* (1988), *Dersîm* (1988), *Hevkarî* (1987), *Yekîtî* (1980), *Mizgîn* (1983-1986), *Qêrîn* (1981-1982), *Yekîtî* (1983), *Xebat* (1985), *Hêvî* (1983), *Dengê Welat* (1988), *Hêviya Gel* (1986), *Ala Yekîtî* (1988-1992), *Bîngeh* (1987), *Nişîman* (1983-1985), *Rêya Şoreş* (1984), *Kürdistan Pres* (1986), *Berxwedan* (1982-1992) (Polat'tan aktaran Kaya, 2010: 195) gibi dergilerdir (Kaya, 2010: 190-195).

90'lı yıllar 80'li yıllara göre Kürt basınının rahatladığı dönem olarak değerlendirilebilir. 2932 sayılı kanunun kaldırılması ve siyasiler tarafından çoğulculuk, özgürlük gibi kavramların dillendirimeye başlamasıyla değişmeye başlayan siyasi atmosfer Türkiye'de Kürtçe veya Kürtçe ağırlıklı süreli yayınların tekrar canlanmasının önünü açmıştır. Bu dönemde önce haftalık Kürtçe gazeteler akabinde de ilk Kürtçe günlük gazete yayınlanmıştır (Kaya, 2010: 200). 1991 yılında yayına başlayan fakat tek sayı çıkan *Rojname*, 1992-1994 yılları arasında yayınlanan *Azadî* (Aykol, 2010: 118), *Azadî*'den sonra yayınlanmaya başlayan *Dengê Azadî*, 1992'de İstanbul'da yayına başlayan haftalık Kürtçe gazete *Welat* (Kaya, 2010: 202, 205), 1994'te yayına başlayan *Welatê Me* (Yücel'den aktaran Kaya, 2010: 205), 1995'te yayına başlayan haftalık Kürtçe-Türkçe gazete *Ronahî* ve aynı yıl yayınlanan haftalık *Roj* gazetesi, 1996-1999 yılları arasında yayınlanan *Hêvî* gazetesi, 1999-2000 arası yayınlanan *Roja Teze*, 2001'de yayınlanmaya başlayan *Dema Nû*

(Aykol, 2010: 120, 121, 122), 1994'ta yayına başlayan ve 2016 yılına kadar yayını devam eden *Azadiya Welat* isimli ilk günlük Kürtçe gazete (Yücel'den aktaran Kaya, 2010: 207) ve 2007 yılında yayına başlayan ikinci günlük Kürtçe gazete *Dengê Welat* 90'lı yıllarla birlikte peşpeşe yayınlanan Kürtçe veya Kürtçe ağırlıklı süreli yayınların başlıcalarıdır (Kaya, 2010: 207, 208).

Bu dönemde yayınlanan veya halen yayınlanmakta olan Kürtçe veya Kürtçe-Türkçe dergilerin başlıcaları da 1991-1992 arasında Türkçe-Kürtçe olarak yayınlanan *Newroz*, 1991'de Kürtçe-Türkçe olarak yayına başlayan *Govend*, 1992 yılında tamamen Kürtçe olarak yayınlanmaya başlayan aylık dergi *Rewşen*, 1992 yılında yayınlanmaya başlayan ve halen yayınlanmakta olan *Nûbihar*, 1995 yılında yayına başlayan *Lêkolîn* adlı dergi (Kaya, 2010: 210-215), 2002'de yayınlanmaya başlayan *Tîroj*, 2003'te yayına başlayan *Nû Jin û Jiyan*, üç aylık periyotlarla Zazaca yayınlanan *Vate*, 2004'te yayına başlayan *Mizgîn*, 2005'te yayına başlayan *W*, 2008'de yayınlanan *Çirûsk*, 2009'da yayınlanmaya başlayan *Newede Dersîm*, *Toplum Kuram*, *Kelha amed*, *Tevkurd*, *Nûpelda*, *Hinar*, *Dojîn* ve 2010'da yayına başlayan *Dersim Hayat* ve *Hevjîn*'dir (Aykol, 2010: 122-127)

2018 yılı itibarıyla halen yayınlanan *Nûpelda*, *Bas News*, *Derwaze*, *Nûbihar*, *Nûbihar Akademî*, *Weje û Rexne*, *Zarema*, *Çirûsk*, *Vîr* Kürtçe süreli yayınlardandır.

2.1.2.2. Türkiye'de Farklı Dilde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

2.1.2.2.1. Farklı Dilde Radyo Yayıncılığına Genel Bir Bakış

Türkiye'de farklı dilde radyo yayıncılığı ile ilgili bilgiler özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında sınırlıdır. Ulaşılabilen en eski veri, radyoculuğun başladığı 1927 yılında T.T.T.A.Ş.'in çıkardığı Telsiz dergisinde günlük programların Türkçe ve Fransızca olmak üzere iki dilde yapılmış olduğudur. Ayrıca yayına başlanılan ilk günlerde açılış ve kapanış anonsları Türkçenin yanı sıra Fransızca olarak da verilmiştir (Kocabaşoğlu, 2010: 39). Yayınlarda Fransızca anonslar ve günlük programların Fransızca olarak da verildiği bilgisi göz önünde bulundurulduğunda, sınırlı da olsa devlet eliyle farklı dilde ilk radyo yayının 1927 yılında Fransızca olarak yapılmış olduğu görülmektedir. Devlet eliyle yürütülen radyoculuk faaliyetlerinde, yayıncılığın başladığı dönemdeki Fransızca anons ve programlar dışında radyonun eğitici programları arasında Fransızca ve Almanca derslere yer verildiği tespit edilmiştir (Kocabaşoğlu, 2010: 137) Programlarda daha sonra İngilizce derslere de yer verildiği göze çarpmaktadır. 1938 yılının Ocak

ayında İstanbul Radyosu'nun toplam 550 dakika olan yayınının 360 dakikası İngilizce dil derslerine ayrılmıştır (Kocabaşoğlu, 2010: 211).

Türkiye'de yaşayan ve azınlık olarak kabul edilmeyen halkların dilleriyle yapılan ilk radyo yayını dış politika bağlamında gerçekleşmiştir. Hatay Sorunu devam ederken Türkiye'nin konu hakkındaki görüşlerinin Arap coğrafyasına anlatılması amacıyla ilk defa 8 Ocak 1937 tarihinde 15 dakika olmak üzere Ankara radyosu üzerinden Arapça yayın yapılmıştır. Bu yayında dönemin başbakanı İsmet İnönü'nün konuyla ilgili demeci yayınlanmış ve Türkiye'nin amacının Suriye'yi parçalamak olmadığı anlatılmıştır. Bir başka bilgiye göre Türkiye'den yapılan farklı dilde ilk dış yayın için 10 Kasım 1938 tarihi verilmektedir. Bu tarihte Atatürk'ün ölümü İngilizce, Fransızca, Arapça, Bulgarca ve İtalyanca olarak duyurulmuştur. Takip eden 1939 yılında dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Ankara Radyosu'ndan Amerika'ya İngilizce olarak seslenmiştir (Akarcı, 2003: 21, 32, 34). Bu gelişmelere eş zamanlı olarak Irak, İran, Sovyetler Birliği gibi komşu ülkelerde yapılan ve yayınlarına Türkiye'den de ulaşılabilen Kürtçe radyoların varlığı söz konusudur. Bu radyolar Kürtçe radyo yayıncılığının ilk⁸⁰ örnekleri olmaları nedeniyle önem arzetmektedirler. Bunlardan birincisi Irak sınırları içerisinde 1939 yılında yayına başlayan *Bağdat Radyosu*⁸¹ (Hassanpour, 2005: 413), Sovyetler Birliği dağılmadan önce sınırları içinden yayın yapan Erivan Radyosu⁸² ve Mısır'dan yayın yapan Kahire Radyosu'dur. Macdowall (2004: 536) Türkiye'deki Kürtlerin yaşadıkları bölgeyi kastederek 1950'lerin sonlarında Kahire ve Erivan'dan yapılan Kürtçe radyo yayınlarının tüm bölgeye yayılmış olduğuna işaret etmektedir. Kahire Radyosu'na ilişkin yayınlarıyla İran, Irak ve Türkiye'nin tepkisine neden olduğu (Boyd'dan aktaran Hassanpour, 2005: 418) hakkında bilgiler mevcuttur. Kürtlerin yaşadıkları bölgelerdeki (İran, Irak, Suriye) yerel radyolar dışında Irak, Suriye ve Türkiye'ye yönelik olarak yayın faaliyeti yürüten bir diğer radyo Bonap Radyosu'dur (Blum'dan aktaran Hassanpour: 2005:

⁸⁰ İlk Kürtçe radyo yayınının Sovyetler Birliği'nde komünizmin ilk 20 yılında yapıldığı bilinmektedir (Nadirov'dan aktaran, Taels, 2001: 71). Taels (2001: 81) Sovyetler Birliği'nde 1938'e kadar sık sık Kürtçe radyo yayını yapıldığını belirtir. Jaffer Sheyholislami de (2015: 31,32,45) ilk Kürtçe radyo programlarının 1920'lerde Sovyet Ermenistan'da başladığını ve diğer dört ülkedeki Kürt nüfusa kıyasla çok daha küçük bir nüfusa sahip olmalarına rağmen, buradaki Kürtlerin anadil eğitimine ve radyo yayıncılığına erişen ilk Kürt topluluğu olduğunu belirtmektedir.

⁸¹ *Bağdat Radyosu* en uzun süre Kürtçe yayın yapan radyo olarak 1939'da 15 dakikayla başladığı Kürtçe yayınının 1980'lerin başına kadar kademeli bir şekilde arttırarak 16:25 saate kadar çıkarmıştır. Radyo özellikle 1958 yılında monarşinin yıkılışından sonra komşu ülkelerdeki Kürtleri etkileyerek güçlü bir politik araca dönüşmüştür (Hassanpour, 2005: 413-414).

⁸² *Erivan Radyosu*'nun Kürtçe yayına başladığı tarihler hakkında kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. L. Rambout mahlaslı Thomas Bois (1947) Radyo'nun 1946 yılında yayına başladığını belirtmektedir (aktaran, Hassanpor, 2005: 428). Hassanpour (2008: 114) farklı bir kaynaktan da kimi Sovyet kaynağında radyonun Kürtçe yayına başladığı tarih olarak 1954 yılından bahsedildiğini belirtir. İbrahim S. Işık (2013: 15) ise Erivan Radyo'sunun 1955'in Şubat ayında günde 1,5 saat yayın ile Kürtçe yayına başladığını belirtmektedir.

422). 50'li yılların sonlarında gazetelerdeki bilgilere dayanarak Avrupa'dan da Türkiye'ye yönelik radyo yayıncılığı yapıldığına dair emareler mevcuttur. 20 Mart 1958 tarihli Milliyet Gazetesi'nin “*Gizli radyonun mahiyeti anlaşıldı*” başlıklı haberinde Doğu Almanya'dan yayın yaptığı belirtilen *Bizim Radyo* adlı radyonun Türkçe yayından sonra İtalyanca, Arapça ve Rumca yayın yaptığı aktarılmaktadır.⁸³

Türkiye'de Radyo Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kontrolüne girdiği 1940 yılından sonra da farklı dildeki yayınlarına devam etmiştir. 1941 yılında Farsça, Arapça, Bulgarca, Fransızca, İngilizce ve Sırpça olarak farklı dilde yayın yapılmış, 1942 yılında da bu yayınlara Elence eklenmiştir (Akarcalı, 2003: 37,38). Dışarıya dönük farklı dilde radyo yayınları takip eden yıllarda da devam etmiştir. 1943 yılında Basın Yayın Umum Müdürlüğü bünyesinde yayın yapan radyodan 1944 yılında Romence, 1945 yılında da Almanca ve Rusça yayınlar yapılmıştır (Akarcalı, 2003: 52).

İkinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında Türkiye emperyalizmin yörüngesine daha hızlı bir biçimde girerek ABD ve Avrupa ülkeleriyle yakınlaşmaya başlamıştır. Bu yakınlaşma, Kurtuluş Savaşı sonrasında hedeflenen burjuvaziye yaratamayan Türkiye'yi yabancı sermayeye ve bu devletlerle işbirliğine yöneltmiştir. Radyo 1950'li yıllarda komünizme karşı bir duruş sergileyip Amerika ve Avrupa'nın yanında konumlanmıştır (Kocabaşoğlu, 2010: 416, 417). Bu siyaset, radyo yayınlarının içeriğine de sirayet etmiştir. İzlenilen bu politika çerçevesinde komünizm propagandası riski taşıyan programlara temkinli yaklaşmış ve bu potansiyeli taşıyan yayın materyalleri özenle incelendikten sonra, bir risk taşımadığı kanaatine varıldığında yayınlanmıştır. Bu dönemde Romanya Büyükelçiliği'nin Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü'ne hediye ettiği 14 müzik plağı Romence bilen bir kişiye okutulmuş, hem söz hem de müzik açısından “zararlı” bir unsur taşımadığı belirlendiğinde diskoteğe kaydedilmiştir. Buna karşın ABD ve Avrupa'yla yaşanan yakınlaşma sonrası, bu kesimlerin müzik, bant ve plaklarının yanı sıra söz programlarının dahi yayınlandığı görülmektedir (Kocabaşoğlu, 2010: 402, 403).

ABD ile başlayan bu yakınlaşma devletin tekelinde olan radyo yayıncılığı alanında da Amerika'ya çeşitli imtiyazlar tanınmasını sağlamıştır. 1942 yılında yayına başlayan ve yayınlarını Türkiye'ye Türkçe olarak da ulaştıran Amerika'nın sesi radyosu 1945 yılında kesintiye uğramakla

⁸³ 20.03.1958 Milliyet, 1. Sayfa. Detaylar için bakınız. <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?ilkTar=20.03.1958&sonTar=21.03.1958&ekYayin=&drpSayfaNo=&araKelime=bizi%20radyo&gelismisKelimeAynen=&gelismisKelimeHerhangi=&gelismisKelimeYakin=&gelismisKelimeHaric=&Siralama=RANK%20DESC&SayfaAdet=20&isAdv=true> Erişim tarihi: 20.12.2016.

beraber bu yayınlarını 1949 yılına kadar devam ettirmiştir (Amerika'nın Sesi web sitesi)⁸⁴. Amerika Türkiye sınırları içerisinde kendi radyolarını dahi açabilmiştir. Türkiye ile ABD arasında 1954 yılında Askeri Kolaylıklar Anlaşmaları imzalanmış ve bu anlaşma çerçevesinde ABD üslerindeki askeri personelin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Çiğli (İzmir), İncirlik (Adana), Karamürsel, Samsun, Sinop ve Trabzon'da ABD üslerinin radyoları faaliyete geçmiştir (Aziz, 1971: 122). Bu radyoların Amerikan askerlerine hitap ediyor olması İngilizce başka bir deyişle farklı dillerde yayın yapıldığını göstermektedir⁸⁵.

Türkiye radyoları 01.05.1964 tarihinde yürürlüğe giren 359 sayılı yasa ile TRT Kurumu'na devredilmiştir. Radyoların TRT'ye devredilmesinden bir yıl sonra 1965 yılında Türkiye'nin Sesi Radyosu İngilizce, Farsça, Arapça, Romence, Bulgarca, Sırp-Hırvatça, Elence, Peştuca, Urduca, Macarca, Almanca, Lehçe, Fransızca ve İtalyanca 14 yabancı dilde yayın yapmıştır (Akarcalı, 2003: 93,98).

Türkiye'nin kısa dalgadan yurt dışına yaptığı yayınlar kapsamında, yurt dışına 17 farklı dilde yayın yapılmaya çalışılmıştır. Fakat dönemin senatörlerinden birinin bu yayınlar için “kendi kendimize mırıldanmaktan ibarettir” deyimini istenilen düzeyde bir yayıncılığın yapılamamış olduğunu göstermektedir (Kocabaşoğlu, 2010: 485). Turgut Özakman, Nisan 1966 tarihli “İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, Radyo ve Televizyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na dayanarak yaptığı “*Dış ülkelerdeki işçilerimize hitap eden radyo yayınları*” adlı çalışmasında yurt dışına 12 farklı dilde yayın yapıldığını aktarmaktadır (1967: 147).⁸⁶

Türkiye'nin Sesi Radyosu yabancı dildeki yayıncılık faaliyetlerini giderek çeşitlendirmiş ve yayın sürelerini arttırmıştır. Radyo, daha önce başlamış olduğu İngilizce yayınlarının süresini 08 Kasım 1974 tarihinden itibaren günde yarım saatten üç saate çıkarmıştır (TRT Kurumsal). 1975 yılında 250 kW'lık vericiyle; Arapça, Romence, Elence, Bulgarca, Sırp-Hırvatça, Almanca, Farsça ve İngilizce yayınlar yapmıştır (Çankaya, 2003: 116). 19 Haziran 1981 tarihinde Arnavutça, Macarca, Çince ve Rusça yayınlara başlanmıştır (TRT Kurumsal). 1982 yılına gelindiğinde yayın yapılan bölgeler; Avrupa-Amerika, Balkanlar, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Asya-Uzakdoğu olarak genişlemiş, yayın yapılan farklı dil sayısı da artmıştır. Bu dönemde Rusça, Çince, Arnavutça, Macarca, Elence, Romence, Sırp-Hırvatça, İngilizce, Fransızca, Almanca, Arapça, Urduca,

⁸⁴<https://www.amerikaninsesi.com/p/3781.html> erişim tarihi: 27.03.2018.

⁸⁵ Bu radyo yayınları gerçekleştiği dönemde radyoculuk faaliyetleri devlet tekelindedir. Yayınlar yabancı kuruluşlarca yapıldığı halde yayınların bu bölüme dâhil edilmesinin sebebi Türkiye sınırları içerisinde yayın yapmaları ve devletin inisiyatifiyle yapılmış olmalarıdır.

⁸⁶<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9420>.

Farsça, Bulgarca, Azerice ve Türkçe yayınlarla yayın yapılan dil sayısı 15'e çıkmıştır (Çankaya, 2003: 116). 1990'da Türkiye'yi turistlere tanıtmak adına turizm amaçlı ilk Türkiye'nin Sesi Radyosu yayına başlamıştır. Radyonun haberleri İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere 3 dilde yayınlanmıştır (Akarcılı, 2003: 196). 01 Nisan 1991 tarihinde Turizm Radyosu'nda haberlerin yanı sıra programlar ve röportajlar da İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde yayınlanmaya başlamıştır (TRT Kurumsal).

Radyo, 2 Temmuz 1995'te Boşnakça yayına başlamıştır (TRT Kurumsal). 14 Ekim 1998 tarihinde Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda Balkanlara yönelik olarak yapılan 7 saatlik Türkçe yayın kaldırılarak Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmençe yayın yapılmıştır. 25 Mayıs 1998 tarihinde Tatarca yayın yapılmaya başlanmış, akabinde 13 Mart 1998'de Gürcüce yayın yapılmaya başlanmıştır (TRT Kurumsal). Türkiye'nin Sesi Radyosu 2003 yılında Avrupa Yayın Bölgesine; Almanca, Arnavutça, Boşnakça, Bulgarca, Fransızca, Hırvatça, İngilizce İspanyolca, Macarca, Makedonca, Romence, Sırpça ve Yunanca, Asya Yayın Bölgesi'ne; Arapça, Azerice, Çince, Özbekçe, Rusça, Tatarca, Türkmençe, Urduca ve Yunanca, bunun dışında Kuzey-Amerika Yayın Bölgesi ve Afrika Yayın Bölgesine olmak üzere toplamda 25 yabancı dilde yayın yapmıştır (Akarcılı, 2003: 193). 09 Temmuz 1990 tarihinde İngilizce olarak yayına başlayan, bunun dışında haberleri İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak üç dilde verilen TRT Turizm Radyosu, 2002 yılında 24 saat aralıksız yayına başlamıştır. Radyo, yayın yaptığı dillere Rusça ve Yunancayı da ekleyerek 5 dilde yayına devam etmiştir (TRT Kurumsal). 01 Ocak 2006 tarihinde İtalyanca yayına başlayan Türkiye'nin Sesi Radyosu (TRT Kurumsal) 21 Mart 2008 tarihinde Afganistan'a yönelik olarak Darice, Peştuca ve Özbekçe dillerinde yayın başlatmıştır (TRT Kurumsal).

Devlet eliyle farklı dilde yayıncılık faaliyetleri TRT radyolarınca da gerçekleştirilmiştir. 10 Kasım 1979 tarihinde TRT 3 radyolarında, İngilizce haber bültenlerinin yanında Fransızca haberlere de yer verilmeye başlanmıştır (TRT Kurumsal). 1 Nisan 2009'da ağırlıklı olarak geleneksel müzik yayınıyla Kürtçe yayına başlayan RADYO-6'dan bir gün sonra 2 Nisan 2009 tarihinde uydu ve FM bandından Ermenice⁸⁷ olarak yayın yapılmaya başlanmıştır (TRT Kurumsal). RTÜK'ün resmi internet sayfası⁸⁸ndan alınan bilgilere göre tezin yazıldığı dönemde 15 radyo kanalı Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun izni dahilinde Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapmaktadır.

⁸⁷Figen Algül (2012: 174) bu tarihte TRT bünyesinde yapılan yayın dilinin Doğu Ermenicesi ile yapıldığını belirtir.

⁸⁸<https://www.rtuk.gov.tr/yayin-izni-verilen-kuruluslar/5165/5046/yayin-izni-verilen-kuruluslar.html> erişim tarihi: 16.12.2016.

Aşağıdaki listede yayın kuruluşlarının adı, lisans tipleri, hangi dil ve lehçelerde yayın yaptıkları ve hangi kararla izin aldıkları bulunmaktadır.

Tablo 1. Farklı Dilde Yayıncılık Yapan Radyo Kanalları

1	CEMRE FM Miyas Mardin İletişim Yayıncılık A.Ş. Vali Ozan Cad. Bereket İşhanı No:2 Kat:2 Daire:3 Yenişehir/MARDİN	R3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 17 nolu kararla yayın izni
2	ÇAĞRI FM REHBER RADYO TELEVİZYON A.Ş. Barış Mah. 1009 Sk. Ebrar Sitesi No:10 D:1 Kayapınar DİYARBAKIR	R3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 18 nolu kararla yayın izni
3	NUR FM Güven Radyo TV Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. Diclekent Bulvarı Kandemir 1 Apt. Altı Zemin Kat Kayapınar/DİYARBAKIR	R3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 16 nolu kararla yayın izni
4	CAN RD Can yayıncılık reklamcılık A.Ş. Diyar Galeria C Blok Kat: 2 No: 3 Yenişehir/DİYARBAKIR	R3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 11 nolu kararla yayın izni
5	AMED RD Aktüel Radyo TV Yayıncılık A.Ş. Ekinciler Cad. Gür Apt. No: 16/17 DİYARBAKIR	T3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 13 nolu kararla yayın izni
6	AKSA FM (DOĞAN 21) Diyarbakır Genç Radyo Televizyon Yay. Tan. Hiz. A.Ş. Payas Mah. Fırat Bulvarı AGC Apt. 2 Kat No:1/2 Kayapınar/DİYARBAKIR	R3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 21 nolu kararla yayın izni
7	MEDYA FM Reha Radyo TV İletişim Hizmetleri A.Ş. Kamberiyeh Mah. Şube Sokak Kilim İş Merkezi Kat:5 No:19 ŞANLIURFA	R3	Kurmanci Zazaki Arapça	27/04/2010 tarih ve 2010/24 sayılı toplantıda alınan 08 nolu kararla yayın izni
8	RADYO MASTİKA Günışığı İletişim A.Ş. Keresteciler Sitesi Gülsever Sokak Avrasya İş Merkezi No:8/68 Güngören/İSTANBUL	R3	Kurmanci Lazca Süryanice Çerkezce Arapça Ermenice	20/07/2010 tarih ve 2010/41 sayılı toplantıda alınan 04 nolu kararla yayın izni verildi.
9	SERHAD FM Tuşba İletişim Yay. Hizm. A.Ş. Vali Mithat Bey Mah. Defterdarlık Cad. Buhara İş Mer. Kat:4 No:6 VAN	R3	Kürtçe	03/02/2011 tarih ve 2011/05 sayılı toplantıda alınan 10 nolu kararla yayın izni verildi
10	BOTAN FM Siirt Metropol RD ve TV Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Evren Mah. Kurtalan Caddesi Karayolları Müdürlüğü Karşısı Alp Apt. A Blok SİİRT	R3	Kurmanci Zazaki	03/03/2011 tarih ve 2011/11 sayılı toplantıda alınan 03 nolu kararla yayın izni verildi
11	TRT RADYO KURDİ		Kürtçe ⁸⁹	-
12	SELAM 21 Budak Değişim RD Prog. Yay. ve Tan. Hiz. A.Ş. Kooperatifler Mah. Akkoyunlu Cad. Hattaboğlu Sitesi D Blok No: 5 DİYARBAKIR	R3	Kürtçe Zazaca Soranice Arapça	03/12/2011 tarih ve 2011/64 sayılı toplantıda alınan 13 nolu kararla yayın izni verildi
13	VUSLAT FM Radyo Kent ve Reklam ve Yayıncılık A.Ş. Alidede Mahallesi Saydam Cad. 29003 Sokak 1/1 Aytekin İş Merkezi 2 Kat No:4 Seyhan/ADANA	R3	Kürtçe Zazaki	21/03/2012 tarih ve 2012/19 sayılı toplantıda alınan 23 nolu kararla yayın izni verilmiştir.
14	RADYO HEVİ Radyo Hasret Yayıncılık A.Ş. Ömek Mah. Şehit Cahar Dudayev Cad. No:167/C Ataşehir/İSTANBUL	R3	Kürtçe	02/04/2014 tarih ve 2014/22 sayılı toplantıda alınan 44 nolu kararla yayın izni verilmiştir.
15	ŞAFAK RD Şafak Radyo TV İletişim A.Ş. Güneykent Mah. 102230 Sokak No: 10/1 Şahinbey/GAZİANTEP	R2	Arapça Kürtçe	28/01/2015 tarih ve 2015/04 sayılı toplantıda alınan 17 nolu kararla yayın izni verilmiştir.

⁸⁹ Radyoda Zazaki müzikler de yayınlanmaktadır.

Son olarak Türkiye’de yakın zamanda azınlık ve farklı etnik grupların dilinde yayıncılık faaliyeti yürütmüş/yürüten özel radyolardan söz edilebilir. Türkiye’de Lozan Antlaşması’na göre azınlık statüsüne sahip etnik grupların dillerinde halihazırda radyo yayıncılığı yapan çeşitli radyolardan ulaşılabilen örneklerden biri İstanbul merkezli olarak yayın yapan ve Ermenice müzik ve programların bulunduğu Nor Radyo⁹⁰dur. Radyo yayınlarına internet ve mobil telefonlardan ulaşılabilir. Figen Algül (2012: 174) Nor Radyo’dan önce Ararat Radyo ve Yaşam Radyo’da Ermenice programların yayınlandığını belirtmektedir. Yaşam Radyo⁹¹’da Kürtçe (Kurmanci, Zazaki, Sorani), Ermenice, Lazca, Rumca programlar da bulunmaktadır. Her iki radyo da halen yayınlarını sürdürmektedir. 2012 yılının Nisan ayında Agos’un web sitesinde çıkan bir habere göre Radyo “*Ihotispolis*” adlı bir radyo internet üzerinden 24 saat kesintisiz Rumca yayına başlamıştır. Haberde radyo Türkiye’nin ilk Rumca radyosu olarak gösterilmektedir. 7 temmuz 2014 yılında Vatan Gazetesi’nin web sitesindeki “İstanbul’da ilk Yunanca radyo”⁹² başlığıyla çıkan haberde de radyonun yayınına 2 yıldır devam ettiği belirtilmektedir. İstanbul’un ve Türkiye’nin ilk ve tek Rumca radyosu “*Ihotispolis*” herhangi bir radyo frekansına bağlı olmayıp İnternet web üzerinden ve mobil platformlardan hala dinlenebilmektedir.⁹³ Buna ek olarak internet üzerinden farklı dilde ulaşılabilen İbranice radyo örnekleri⁹⁴ bulunmaktadır. Merkezleri Türkiye olmamakla beraber İsrail News Talk Radio, Toker Fm, İsrail 1 Radio, Radio, B.B Bukharian Jewish Music bunlardan bazılarıdır. Bunların dışında azınlık statüsüne sahip olmamakla beraber 2017 yılında Mersin’de yaşayan romanların kurduğu “*Romano Vast*” isimli radyo Türkçe, Romanes ve İngilizce yayın yapmaya başlamıştır.⁹⁵

2.1.2.3. Farklı Dilde Televizyon Yayıncılığının İlk Örnekleri ve Mevcut Durum

Televizyon yayıncılığının başladığı dönem radyo yayıncılığının başladığı dönemle kıyaslandığında, radyo yayıncılığının Avrupa ile hemen hemen eşzamanlı gerçekleştiği,

⁹⁰<http://www.norradyo.com/> erişim tarihi: 24.03.2018.

⁹¹*Yaşam Radyo* yayıncılığına 1995 yılında başlamıştır. Hedefini “Anadolu’nun tüm kültürel çeşitliliğinin yer aldığı; kendi dilinde konuşabildiği bir radyo olabilmek... Yakın gelecekte konuşulmadığı için kaybolmaya yüz tutmuş Kürtçe Lehçesi Zazaca, Lazca, Batı Ermenice’nin Yaşam Radyo’da şarkı ve kültürel tanıtımlarla varolmasını sağlayabilmek... Kısacası;Yolu İstanbul’a düşenlerin ve İstanbul’un yerleşik olan tüm halkların yaşama bakan penceresi olabilmek” şeklinde belirlemiştir. <http://www.yasamradyo.com.tr/> Erişim tarihi: 24.03.2018.

⁹²<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/1419/turkiyenin-ilk-rumca-radyosu> erişim tarihi: 28.03.2018.

<http://www.gazetevatan.com/istanbul-da-ilk-yunanca-radyo--655886-gundem/erişim> tarihi: 28.03.2018.

⁹³<https://tunein.com/radio/Radyo-Ihotispolis-s168694/> erişim tarihi: 20.02.2019

⁹⁴http://onlineradiobox.com/il/?cs=il.toker&played=1&sf_langs=he%2C&lang=tr Erişim tarihi: 24.03.2018.

⁹⁵<http://www.bik.gov.tr/roman-radyosu-sevildi/> Erişim tarihi: 28.03.2018.

televizyon yayıncılığının ise gecikmeli olarak başladığı göze çarpmaktadır. Televizyon yayıncılığının Türkiye’de ABD ve Avrupa’dan yaklaşık çeyrek asır sonra başladığı dikkat çekmektedir . (Bay, 2007: 64).

İkinci Dünya Savaşı öncesi, savaş dönemi ve takip eden yıllarda etkin bir propaganda aracı olarak kullanılan radyo, yavaş yavaş yerini televizyona bırakmaya başlamıştır. Televizyonun kolay ulaşılabilir olması ve bir defa edinildikten sonra yayınlara ulaşmak için başka bir şey gerektirmemesi ve radyodan farklı olarak görüntüyü de iletebiliyor olması kısa zaman içinde kullanım açısından radyoyla rekabet edebilecek bir duruma daha sonra da radyoyu yerinden edebilecek bir noktaya ulaştırmıştır.

Türkiye’de televizyon yayıncılığı konusunda TRT kurulana ve televizyon yayınları başlayana kadar TRT dışında uzun yıllar Türkiye’de ilk televizyon yayınlarını gerçekleştiren televizyon Teknik Üniversite Televizyonu dur. Bu televizyon yayınları İstanbul’da Teknik Üniversite’ye bağlı olarak 1952 yılından beri laboratuvar niteliğinde, öğrencilerin teknik deneyim kazanmaları için başlatılmış yayınlardır. Bu televizyonda TRT bünyesindeki televizyon yayınları başlayana kadar İstanbul’da haftanın belirli saatlerinde televizyon yayınıyla beraber müzik, haber, show ve çeşitli kültürel programlara yer vermiştir (Aziz, 1976: 106, 107).

Türkiye’de çağdaşlarına göre gecikmeli olarak başlayan televizyon yayınlarının kamuya ulaşabilecek şekilde yapılabilmesi TRT’nin kurulduğu 60’ların sonunda mümkün olabilmıştır. Çankaya, 60’lı yıllarda televizyonun dünya çapında yaygınlaşmasıyla beraber Türkiye kamuoyunda da televizyon yayınlarına olan ilginin arttığını fakat “eğitim ve ulusal bütünlüğün” sağlanması amacıyla milli radyoların geliştirilmesi ve yurt çapında yaygınlaştırılmasına öncelik verildiğini ifade eder (2003: 73).

Teknik yetersizlikler ve televizyon yayınlarının yürütülmesinde görev alacak yetişmiş program personeli eksikliği de Türkiye’deki televizyon yayıncılığının gelişimine olumsuz olarak yansımıştır. Çankaya bu eksikliğin giderilmesi için 1963 yılında Federal Almanya ile yapılan antlaşma çerçevesinde kapalı devre televizyon yayınlarıyla alana yönelik kalifiye teknik ve program personeli yetiştirilmesinin amaçlandığını belirtir (2003: 73). Ankara televizyonu tarafından yapılan deneme yayınları 31 Ocak 1968 tarihinde başlamış ve haftada üç gün olmak üzere, belli saat aralıklarında yayın yapılabilmektedir. Yayıncılığın yeni başladığı bu dönemde Türkiye’de yeterli televizyon alıcısının olmaması, televizyonun ülke çapında izlenebilir olmasını geciktirmiştir. (Tanrıöver, 2011: 11).

Anayasada mevcut olan, devlet tarafından belirlenen diller dışındaki farklı dillerde yayın yapılamayacağına dair yasalar ve çeşitli dil ve lehçelerin kullanımının ulusal bütünlüğü bozacağına dair endişeler ve bu bağlamda yayıncılık alanında alınan tedbirler devlet eliyle farklı dil ve lehçelerde yayın yapılmasına engel oluşturmıştır. Çankaya (2003: 81) televizyon yayıncılığının ilk yıllarında radyo yayınlarında eğitim ve kültür işlevine verilen önceliğin televizyon için de geçerli olduğunu ve “seçkin bir yaklaşımla devletin toplum için en iyisini düşüneceği ve gerçekleştireceği” fikrinin geçerliliğini koruduğunu ifade eder. 1964 yılında yürürlüğe giren 359 Sayılı Yasa’da belirtilen yayın ilkelerinde de bu görüş temel alınmıştır. Tanrıöver (2011: 31) TRT’nin tek kanalının olduğu ve ekranın ticari reklamlara açıldığı 1972 yılından itibaren yayın içeriklerini belirlerken izleyicilerin beklentilerine de dikkat etmeye başladığını ifade eder. 1980’lerin sonunda yaptırılan kamuoyu araştırmaları sonucunda 1986 yılında izleyicilerin beklentilerine cevaben ve çeşitliliği sağlamak adına TRT 2 açılmıştır. Fakat bu adım Türkiye’deki farklı etnik grupların kendi anadilleriyle yayın talepleri ve beklentileri göz önünde bulundurularak atılmış bir adım değildir. Oran (2015: 113) 1960’lardan itibaren Kürtçe basılı yayınlara uygulanan yasaklamaların radyo ve televizyon alanında da 2004 yılına kadar devam ettiğini belirtmektedir. 12 Eylül cuntasının akabinde çıkarılıp 1991 yılına kadar yürürlükte kalan 2932 sayılı yasa ile Türkiye’de Türkçe dışında kullanılabilecek dillerin “Devletin tanıdığı devletlerin birinci resmi dilleri” ile sınırlandırılması farklı dillerdeki yayıncılık faaliyetlerine önemli bir engel teşkil etmiştir.

(...) “Resmi dili, anayasal düzenlemeyle Türkçe olan Türkiye’de, bugüne kadarki yasal altyapı resmi dil dışında herhangi bir dilde yayın yapılmasını engellemiştir. Bu durum, başta Kürtler olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları arasında etnik anlamda Türk olmayan; ana dilini kullanmak ve görünür kılmak isteyen toplulukların televizyon yayın alanından dışlanması sonucunu doğurmuştur (Tanrıöver, 2001: 32).

Türkiye’deki etnik gruplar arasında nüfus olarak önemli bir yer teşkil eden Kürtlerin anadilde yayıncılık ihtiyacını, kısmen de olsa uydu teknolojilerinin gelişimi sonrası kurulan ve yurt dışından yayın yapan uydu kanalları karşılamıştır. Özel televizyonculuğun gelişimi sonrası 90’lardan itibaren peş peşe Kürtçe yayın yapan televizyon kanalları kurulmuştur.

Kürtlere yönelik Kürtçe yayın yapan ilk televizyon kanalı, yayın lisansını İngiltere’den alan Med TV’dir. Kanal kuruluşundan yaklaşık dört buçuk yıl sonra 17 Kasım 1999’da kapatılmıştır⁹⁶

⁹⁶İngilterenin uydudan televizyon yayını ile kablolu televizyondan sorumlu yayıncılıktaki düzenleyici kurulu ITC, MEDTV’ye yönelik olarak 1995 sonlarından itibaren birçok yaptırım kararı almıştır. Bu kararların gerekçeleri “yanlı haber, tarafsızlığa uymama, editöryal tarafsızlığa uymama, suça teşvik ve şiddet davranışına göz yumma” gibi ihlallerdir. Bu ihlallere karşılık olarak kanala 15.000, 50.000 ve 25.000

(Aykol, 2010: 132). McDowal (2004: 603) Med Tv'nin açılışının Türkiye'deki Kürtler tarafından heyecanla karşılandığını belirtir. Kürtlerin bu ilk televizyon deneyimleri Kürtlerin yaşadığı bölgelerde önemli ölçüde karşılık bulmuş ve ulusal kanallara bir alternatif oluşturmuştur. Tanrıöver özellikle Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde yaşayan Kürtlerin, uydu aracılığıyla Türkiye dışından yayın yapan Kürt kanallarını izlediklerini belirtir (2011: 32).

Med TV'nin kapatılması ile ilgili tartışmalar sürerken Fransa'dan aldığı yayın lisansı ile 29 Temmuz 1999 tarihinde Medya TV yayına başlamıştır. Türkiye'nin de kapatılması için girişimde bulunduğu Medya Tv, Med TV'nin devamı olduğu gerekçesiyle 2004 yılının Şubat ayında Fransız Lisans Kuruluşu tarafından yayın lisansı iptal edilerek kapatılmıştır (Aykol, 2010: 133). Yurt dışından uydu aracılığıyla birbiri ardına Kürtçe yayın yapan kanallar yayın politikaları bağlamında değerlendirildiklerinde biri diğerinin devamı niteliğinde olduğu görülmektedir. Medya TV'nin kapanmasının üzerinden henüz bir ay bile geçmeden Avrupa'dan Ortadoğu'ya kadar birçok bölgede izlenebilen, Kürtçenin lehçelerinin yanında Türkçe, Arapça ve Süryanice de yayın yapan PKK yanlısı Roj TV 1 Mart 2004 tarihinde Danimarka'dan yayına başlamıştır. Roj TV'nin sahip olduğu şirket 2004 yılında MMC müzik kanalının yayın lisansını da almıştır. (Aykol, 2010: 133). Uydu yoluyla yayın yapan Kürtçe televizyon kanalları birbiri ardına açılıp kapanırken Türkiye'de de yayıncılık alanını da etkileyen anayasal değişiklikler yapılmıştır. 2000'li yıllarda başlayan reform süreci farklı dilde radyo ve televizyonculuk alanına yeni bir soluk getirmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ve bu bağlamda uluslararası yükümlülüklerden doğan düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği, farklı dilde yayıncılığa müsamaha gösterilmesini ve devlet eliyle yapılmasını teşvik etmiştir.

03.10.2001 tarihinde TBMM'de anayasanın 34 maddesini kapsayan bir reform paketi kabul edilmiştir. Bu değişiklik paketi ile anayasanın başlangıç metni, temel hak ve hürriyetler vatandaşlık vb. alanlarda yapılan değişikliklerin yanı sıra anayasanın “*Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti*” başlıklı 26. Maddesi de değiştirilerek “*düşüncenin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz*” ibaresi ve bu ibareyle başlayan fıkra madde metninden çıkarılarak düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırları genişletilmiş ve vatandaşların günlük yaşamlarında farklı dil veya lehçeleri kullanmalarının önündeki yasal engel kaldırılmıştır. “*Basın Hürriyeti*” başlıklı 28. maddede yapılan değişiklik de “*Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz*” fıkrası maddeden çıkarılarak

sterlinlik para cezalarının verilmesinin ardından önce kanalın yayın lisansı askıya alınmış akabinde de yayın lisansı iptal edilmiştir (Kejanlıoğlu, Adaklı, Çelenk, 2001: 103,109).

farklı dil, lehçe ve ağızlarda yayım yapılabilmesinin önü açılmıştır (Oran, 2015:118, 119). Bu anayasal gelişmelerle paralel olarak TRT’de farklı dillerde yayıncılık için çalışmalar başlatmıştır. 7 Haziran 2004’ten itibaren Boşnakça, Arapça, Kurmanci, Zazaca ve Çerkesçe dillerinde programlar yayınlanmaya başlamıştır. Bu yayınlar haftada bir gün yapılan ve yarım saat süren haber ve kültürel içerikli radyo ve TV programlarından oluşmaktadır (Şahin, 2008: 145).

RTÜK 7 Mart 2006 da Güneydoğu’da yayın yapan Diyarbakır Gün ve Söz TV’ye ve Şanlıurfada yayın yapan Medya FM’e Kürtçe yayın yapma izni vermiştir. 2007 yılında Türksat üzerinden yayın yapan Yol TV ilk kez “Hard u Asmen (“70 Yılın Yarısı) adlı zazaca bir program yayınlanmaya başlamıştır. (Çaylı, Depeli, 2013: 158, 159).

Farklı dilde televizyon yayıncılığına imkan tanıyan düzenlemelere müteakip yapılan hazırlıklardan sonra 25 Aralık 2008 tarihinde TRT’nin farklı dil ve lehçelerde yayın yapacak olan kanalı TRT 6 için test yayınları başlatılmıştır (TRT Kurumsal). Test yayınlarından yaklaşık bir yıl sonra 1 Ocak 2009 yılında TRT 6 isimli televizyon kanalı Kürtçenin Kurmanci lehçesinde 24 saat yayına başlamıştır (TRT Kurumsal). Kanalda Kurmanci dışında Zazaki program/haberler ve Sorani lehçesinde haber bülteni de yayınlanmaktadır. TRT 6’nın ismi 2015 yılında TRT KURDİ olarak değiştirilmiştir. TRT 2009 yılı sonrasında farklı dilde televizyon yayıncılığı faaliyetlerini arttırmıştır. TRT Avaz; Balkanlar, Orta Asya, Ortadoğu ve Kafkaslara hitap etmek amacıyla 21 Mart 2009’da yayın hayatına başlamıştır. Kanal; Türkçe, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Boşnakça, Anavutça ve Türkmence programları ile yayın yapmaktadır (TRT Kurumsal)⁹⁷. 17 Ekim 2009 da yayına başlayan TRT Belgesel Kanalı Türkiye’yi dünyaya tanıtmaya amacıyla "Tanık Olmaya Hazır mısınız?" sloganıyla İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Türkçe olmak üzere beş farklı dilde yayın başlatmıştır (TRT Kurumsal). 4 Nisan 2010 tarihinde Arap corafyasına hitap etmek hedefiyle TRT-“ETTÜRKİYYE” adıyla Arapça yayına başlayan televizyon kanalının adı 2015 yılında TRT-El Arabia olarak değiştirilmiştir (TRT Kurumsal). TRT’nin en son açılan farklı dilde yayıncılık yapan kanalı 18 Mayıs 2015 tarihinde test yayınlarına başlayan ve 23 Kasım 2016 tarihinde yayınları devam ederken tanıtımı yapılan TRT WORLD’dür⁹⁸. Bu kanallar dışında uydu üzerinden Kürtçenin farklı lehçelerinde yayın yapan kanalların yayınları da Türkiye’den izlenebilmektedir.

Roj Tv’nin 2012 yılının Ocak ayında kapanmasından yaklaşık bir ay sonra 2009 yılından beri test yayınları yapan Stêrk Tv Norveç’ten yayına başlamıştır (07 Şubat 2012, Haber Türk internet

⁹⁷ <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx> erişim tarihi: 18.04.2018.

⁹⁸ Detaylar için bakınız: <http://www.trthaber.com/haber/yasam/trt-worldden-gorkemli-acilis-284284.html>.

sitesi)⁹⁹. Yayın politikası Med TV ve Roj TV ile benzer olan ve Hotbird üzerinden yayın yapan Stêrk TV halen (27.03.2018) yayınını sürdürmekte ve yayınlarına Türkiye’den uydu aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Stêrk TV’nin açılışını takiben yayına başlayan Nûçe TV’nin yayını 2013 Ağustos ayına kadar sürmüştür. Nûçe TV’nin ardından aynı yıl içerisinde Fransız uydu şirketi Eutelsat’a ait Hotbird uydusundan yayına başlayan Med Nûçe’nin yayını da yayınların yapıldığı şirketin aldığı kararla 3.10.2016 tarihinde durdurulmuştur (03.10.2016. CNNTURK internet sitesi).¹⁰⁰ Bunların yanında, yurt dışından İngilizce, Arapça, Kürtçe ve Soranice yayın yapan kimi Türksat kimi de Hotbird uydusundan yayın yapan ve Türkiye’den de izlenebilen televizyon kanallarından söz edilebilir. Kendisini Kürdistan Bölgesi’nin başkenti Erbil (Hewlêr) merkezli bağımsız bir medya grubu olarak tanıtan Rûdaw Medya Grubu’nun kanalı olan ve 2013 yılı sonunda yayına başlayan ve daha önce sadece NileSat uydusundan yayın yapan Rûdaw¹⁰¹ 6.10.2016 tarihinde Türksat üzerinden de yayınlanmaya başlamıştır. Kanalda Kürtçenin Kurmanci ve Sorani lehçelerinde yayın yapılmaktadır¹⁰². Kurdistan 24 TV, WAAR TV ve RONAHÎ TV Kürtçe olarak Hotbird üzerinden Türkiye’den yayınlarına ulaşılabilen diğer kanallardır¹⁰³. Med Müzik (Hotbird), Ronahi Tv (Hotbird), Kurdistan Tv (Hotbird) ve Türksat üzerinden Türkçe dışında Kürtçe müzik yayını ve programlarına yer verilen Evin TV ve Hevi TV’de Kürtçe yayın yapan yayınlarına ulaşılabilen televizyon kanallarıdır. Bunların dışında halen uydu aracılığı ile yayın yapan Kürtçe kanallar Mezopotamya TV (Me-TV), MMC TV, Newroz TV, Kuzey Irak’tan yayın yapan, Zagros TV, Kurdsat TV, Gali Kurdistan, Peyam, Newroz TV, İran’dan Sahar TV, Rojhelat TV, Komala TV ve Avrupa’dan yayın yapan Kurd1 TV’dir (Milliyet, 01.01.2019).

2015 yılında resmi yayına başlayan ve 2016 yılında Jîyan TV, ÎMC TV ve Hayatın Sesi gibi kanallarla birlikte kapatıldıktan sonra tekrar yayına başlayan Zarok Tv de Kurmanci ve Zazaki animasyon ve çizgi filmleriyle çocuklara hitap etmektedir. Zarok TV’nin yönetmelikte bulunan anadilde yayıncılık yapan yerel kanalların yayınlarının sadece yetişkinlere yönelik olabileceği ve yayıncılık yapılan anadilin öğretilmesine yönelik yayınlar yapamayacağı ifadesine rağmen (Çaylı ve Depeli, 2013: 156) çocuklara yönelik çizgi filmler yayınlaması önemlidir.

⁹⁹<http://www.haberturk.com/medya/haber/713366-roj-gitti-sterk-geldi> Erişim tarihi 13.12.2016.

¹⁰⁰<https://www.cnnturk.com/dunya/med-nuce-tv-kapatildi> erişim tarihi: 09.09.2017.

¹⁰¹<http://www.rudaw.net/turkish/about>.

¹⁰² Rûdaw Medya Grubu internet üzerinden de Türkçe, İngilizce, Arapça dillerinde ve Kürtçenin Sorani ve Kurmanci lehçelerinde yayın yapmaktadır.<http://www.rudaw.net/kurmanci> erişim tarihi: 27.03.2018.

¹⁰³ 27.09.2017 tarihinde Rûdaw, K24 TV ve WAAR TV’nin TÜRKSAT uydusundan çıkarılmasına karar verilmiştir.<http://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/270920179> Kanalların yayınlarına Türkiye’den HOTBİRD ve Utelsat uyduları üzerinden ulaşılabilmektedir.

RTÜK'ten alınan son bilgilere göre 17 televizyon kanalı Türkiye Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun izni dahilinde farklı diller ve Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapmaktadırlar. Aşağıdaki listede yayın yapan yayın kuruluşlarının adı, lisans tipleri, hangi dil ve lehçelerde yayın yaptıkları ve hangi kararla izin aldıkları bulunmaktadır.

Tablo 2. Farklı Dilde Yayıncılık Yapan Televizyon Kanalları

1	TV 21 Kanal 21 Yayıncılık Reklamcılık A.Ş. Şanlıurfa Yolu 1. Km Honda Plaza altı DİYARBAKIR	T3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 9 nolu kararla yayın izni
2	AMED TV Aktüel Radyo TV Yayıncılık A.Ş. Ekinçiler Cad. Gür Apt. No: 16/17 DİYARBAKIR	T3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 12 nolu kararla yayın izni
3	SÖZ TV Söz RD ve TV Yay. San. ve Tic. A.Ş. Azizmahmutoğlu Sok. Altındağ Apt. No: 5 DİYARBAKIR	T3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 8 nolu kararla yayın izni
4	CAN TV Can yayıncılık reklamcılık A.Ş. Diyar Galeria C Blok Kat: 2 No: 3 Yenişehir/DİYARBAKIR	T3	Kurmanci Zazaki	23/02/2010 tarih ve 2010/11 sayılı toplantıda alınan 10 nolu kararla yayın izni
5	SEMERKAND TV (UYDU) Üsküdar Radyo ve TV A.Ş. Eyüpsultan Mah. Osmangazi Cad. Esmâ Sokak No:4 Sancaktepe/İSTANBUL	UTV	İngilizce Almanca Kürtçe Boşnakça Arapça	02/09/2010 tarih ve 2010/52 sayılı toplantıda alınan 06 nolu kararla yayın izni verildi.
6	KANAL URFA TV Urfa TV Kültür ve Sanat Yay. A.Ş. Akçakale Yolu Üzeri 3 km. ŞANLIURFA	UTV	Arapça Kürtçe	03/02/2011 tarih ve 2011/05 sayılı toplantıda alınan 09 nolu kararla yayın izni
7	REHBER TV Rehber Radyo ve TV A.Ş. Barış Mah. 1009 sk. Ebrar Sitesi No: 10 D:1 ayapınar/DİYARBAKIR	UTV	Kurmanci Zazaki	03/08/2011 tarih ve 2011/46 sayılı toplantıda alınan 13 nolu kararla yayın izni verildi
8	TRT KURDÎ TELEVİZYONU		Kürtçe ¹⁰⁴	-
9	EDESSA TV Doğan Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. Paşabağı Mahallesi Mevlana Caddesi OSM Yanı Mavi Plaza Kat 5 -6 Merkez ŞANLIURFA	T3	Kurmanci Zazaki Arapça	04/01/2012 tarih ve 2012/01 sayılı toplantıda alınan 18 nolu kararla yayın izni verildi
10	DİSNEY CHANNEL Disney Televizyon Yayıncılık A.Ş. Akatlar Ebulula Mardin Cad. Gül Sokak Maya Tower 2 KAT:2 Beşiktaş/İSTANBUL	UTV	İngilizce	22/10/2012 tarih ve 2012/59 sayılı toplantıda alınan 09 nolu kararla yayın izni verildi
11	TEK RUMELİ TV Tek Rumeli TV Radyo Prod. ve Yay. Tic. A.Ş. Rami Havuzbaşı Sokak No:4 Eyüp/İSTANBUL	UTV	Arnavutça	10/10/2013 tarih ve 2013/57 sayılı toplantıda alınan 18 nolu kararla yayın izni verildi
12	KUDÜS TV Kudüs Medya A.Ş. Akşemsettin Mah. Şehit Teğmen Mehmet Alper Alus Sk. 30/1 Fatih/İSTANBUL	UTV	Kürtçe Uygurca	08/01/2014 tarih ve 2014/02 sayılı toplantıda alınan 14 nolu kararla yayın izni verilmiştir.

¹⁰⁴ Kanalda Zazaki ve Sorani haber bültenlerinin yanı sıra Zazaki programlara da yer verilmektedir.

Tablo 2 (devam). Farklı Dilde Yayıncılık Yapan Televizyon Kanalları

13	GELİŞİM TV Gelişim Radyo TV Yayıncılık ve Gazetecilik A.Ş. Merkez Mah. Hürriyet Cad. Kat: 3 No: 2 Ardeşen/RİZE	T3	Lazca	22/04/2014 tarih ve 2014/27 sayılı toplantıda alınan 07 nolu kararla yayın izni verildi
14	DİYAR TV Diyar Televizyon ve Radyo San. ve A.Ş. Bağcılar Mah. Karanfil 7 Cad. No.3 (Nur Cami Yanı) Bağlar/DİYARBAKIR	UTV	Kürtçe Zazaki Arapça İngilizce	07/01/2015 tarih ve 2015/01 sayılı toplantıda alınan 08 nolu kararla yayın izni verildi
15	ALANYA TV Alanya Radyo TV Rek. Film Hiz. San. Tic. A.Ş. Sugözü Mah. Sipahiler Sok. ATV Binası Kat:4Alanya/ANTALYA	T3	Rusça	27/05/2015 tarih ve 2015/24 sayılı toplantıda alınan 45 nolu kararla yayın izni verildi
16	A NEWS Turkuvaz Yayın Hizmetleri ve Ticaret A.Ş. Barbaros Bulvarı Cam Han No:153 Balmumcu Beşiktaş/İSTANBUL	UTV	Rusça	09/02/2017 tarih ve 2017/06 sayılı toplantıda alınan 08 nolu kararla yayın izni verilmiştir.
17	ZAROK TV Başkent Vizyon Radyo ve Televizyon Yayın A.Ş. Birlik Mahallesi 472 Sokak No: 5/1 Çankaya/ANKARA	UTV	Arapça İngilizce Kurmanci Zazaki	27/05/2015 tarih ve 2015/24 sayılı toplantıda alınan 44 nolu kararla yayın izni verilmiştir.

Farklı dil ve lehçelerde yayıncılığa ilişkin listelerde görüldüğü üzere, ağırlıklı olarak Kürtçe'nin Kurmanci ve Zazaki lehçesi olmak üzere; Arapça, Süryanice, Çerkezce, Ermenice, İngilizce, Almanca, Boşnakça, Soranice, Arnavutça, Uygurca, Lazca ve Rusça yayınların yapıldığı dikkat çekmektedir. Basın yayın alanındaki uygulama ve siyasalara bakıldığında Kürtçe televizyon yayıncılığının 2000'li yıllara kadar Türkiye'de tehdit olarak algılandığına ve Kürtlerin anadillerinde basın yayın yapılmasına çoğunlukla izin verilmeyen etnik grup olarak öne çıktıkları dikkat çekmektedir. Söz konusu tablolarda ise çoğunlukla Kürtlerin geleneksel yaşamda kullandıkları lehçelerde yayın yapıldığı görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından farklı dillerde yayıncılığın başladığı 2000'li yıllara kadar -başta Kürtçe olmak üzere- devletin tanımadığı dillerde yayıncılık yapılmasının engellendiği ve Türkiye'deki Kürtlerin ancak yurt dışından uydu üzerinden yapılan yayınlara ulaşabildikleri göz önünde bulundurulduğunda devlet eliyle Kürtçe ve farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması, yayın izni almada ve uygulamada var olan sorunlara rağmen özel kuruluşların da farklı dilde yayın yapabiliyor olması önemli bir kazanımdır. Öte yandan daha demokratik, yasal engellerin daha az olduğu ve çoğulculuğun esas alındığı farklı dilde yayıncılığın mümkün olduğu realitesi de mevcudiyetini korumaktadır.

2.1.2.4. Farklı Dilde İnternet Yayıncılığının İlk Örnekleri ve Mevcut Durum

Türkiye'de internet üzerinden yapılan farklı dil ve lehçelerdeki yayıncılık faaliyetlerine bakıldığında zaman nicelik açısından en kapsamlı yayınların TRT bünyesinde yapıldığı göze çarpmaktadır.

TRT'yi takip eden diğer kurum ise farklı dilde yayıncılık faaliyetleri ile öne çıkan Anadolu Ajansı'dır.

Türkiye'de kamu yayıncılığı misyonunu yerine getirmek amacıyla yayın yapan TRT'de farklı dilde yayıncılık faaliyeti yürüten web siteleri mevcuttur. 20.11.2008 tarihinde hayata geçirilen www.trtvotworld.com, TRT Dış Yayınlar Dairesi bünyesinde 41 dilde¹⁰⁵ haber yayını yapmaktadır. Kimisi Türkiye'de yaşamakta olan etnik grupların dillerinden olan Afganca, Arnavutça, Arapça, Ermenice, Azerice, Boşnakça, Bulgarca, Yunanca, Romence, Rusça, Kırgızca, Tatarca ve Türkmence bu dillerden bazılarıdır. Yine TRT bünyesinde yayıncılık yapan TRT WORLD de İngilizce televizyon yayıncılığının yanısıra aynı dilde ayrıca internet üzerinden de farklı dilde yayın yapmaktadır. Bunun dışında www.trtxeber.com¹⁰⁶ adıyla 2012 yılında TRT bünyesinde haber yayınına başlayıp yayınlarını şu anda TRT Nûçe¹⁰⁷ olarak devam ettiren web sitesi de Kürtçenin Kurmanci lehçesinde farklı dilde yayıncılık faaliyeti yürütmektedir.

Farklı dilde yayıncılık faaliyetleriyle öne çıkan Anadolu Ajansı da takipçilerine çeşitli dil ve lehçelerdeki haberlere erişebilme imkanı sunmaktadır. Ajans 100. yıl vizyonu kapsamında 1 Eylül 2013'te Kürtçe Haberler Servisi bünyesinde internet üzerinden Kürtçe'nin Kurmanci lehçesinde yayına başlamıştır.¹⁰⁸ Yayınlarına Kürtçenin Soranca lehçesini de ekleyen ajans halihazırda Türkçe dahil 13 farklı dil ve lehçe de yayın yapmaktadır (<https://aa.com.tr/tr>.) Bunlar: Türkçe, İngilizce, İspanyolca, Arapça, Fransızca, Farsça, Rusça, BHS (Boşnakça, Hırvatça, Sırpça), Arnavutça, Makedonca, Endonezce, Kürtçe (Kurmanci, Soranice) dil ve lehçeleridir. Ajansın farklı dillerdeki yayıncılık faaliyetleri Şubat 2019 itibarıyla devam etmektedir.

İnternet, Türkiye'de yaşayan farklı etnik gruplara TRT dışında kendi dillerinde yurt dışından yapılan yayınlara erişim imkanı da sağlamaktadır. Kısaca değinilecek olursa Irak sınırlarından yayın yapan Rûdaw¹⁰⁹: İngilizce, Türkçe, Arapça ve Kürtçenin Kurmanci ve Soranice lehçelerinde internet üzerinden farklı dillerde yayıncılık yapmaktadır. İnternet üzerinden Kurmanci yayınlarına ulaşılabilen Nefel¹¹⁰, İngilizce, Türkçe ve Kürtçenin lehçelerinde yine

¹⁰⁵ Detaylar için bakınız: <http://www.trtvotworld.com/> erişim tarihi: 11.04.2018.

¹⁰⁶ Detaylar için bakınız: <http://www.ilkehaber.com/haber/trtden-kurtce-haber-sitesi-20362.htm>.

¹⁰⁷ www.trtnuce.com.

¹⁰⁸ <https://aa.com.tr/tr/turkiye/aanin-kurtce-yayini-bir-yasinda/126379> erişim tarihi: 27.03.2018.

¹⁰⁹ www.rudaw.net.

¹¹⁰ <http://www.nefel.com/> erişim tarihi: 11.04.2018.

internet üzerinden yayıncılık yapan Basnews¹¹¹, Nerinaazad¹¹² (Türkçe, Kürtçe), Mediakurd¹¹³, Avestakurd¹¹⁴ Rojevakurd¹¹⁵ ve Pukmedia¹¹⁶ gibi internet haberciliği yapan haber portalları da farklı dil ve lehçelerde hizmet vermektedirler. Benzer şekilde Rusya'nın başkenti Moskova merkezli kendisini “dünya siyaseti ve ekonomisi hakkında haberler yapan, uluslararası seyirci odaklı bir ajans” (tr.sputniknews.com) olarak tanımlayan Sputnik¹¹⁷ Kürtçe ve Ermenice gibi Türkiye’de yaşayan farklı etnik grupların anadillerinde internet üzerinden yayınlar yapmaktadır. Bunun yanında Agos Gazetesi de internet üzerinden Türkçe, İngilizce ve Ermenice olmak üzere üç dilde yayıncılık yapmaktadır. Son olarak Türkiye’de azınlık olarak kabul edilmemekle beraber Süryanilere yönelik çoğu Türkçe ve İngilizce olarak yayınlar yapan bir web sitesi de mevcuttur. Bunlardan Mor Gabriel manastırı için hazırlanan ve Süryanice dil seçeneğini de barındıran web sitesi <http://www.morgabriel.org/tebe.html>. Süryanilerin anadillerinde yayın yapan web sitesi olarak göze çarpmaktadır.

¹¹¹ www.basnews.com erişim tarihi: 11.04.2018.

¹¹² <https://www.nerinaazad.org/kr> erişim tarihi: 11.04.2018.

¹¹³ <http://www.mediakurd.com/> erişim tarihi: 11.04.2018.

¹¹⁴ <http://avestakurd.net/> erişim tarihi: 11.04.2018.

¹¹⁵ <http://www.rojevakurd.com/> erişim tarihi: 11.04.2018.

¹¹⁶ http://www.pukmedia.com/EN/KK_Sereta.aspx erişim tarihi: 11.04.2018.

¹¹⁷ <https://krd.sputniknews.com> erişim tarihi: 11.04.2018.

3. BÖLÜM

TRT KURDİ ÖRNEĞİNDE FARKLI DİL VE LEHÇELERDE YAYINCILIĞIN YAZILI MEDYADAKİ YANSIMALARI

3.1. ARAŞTIRMA EVRENİ, ÖRNEKLEM VE YÖNTEM

2000’li yıllarda farklı dilde yayıncılığı mümkün kılan düzenlemeleri müteakip hem özel girişimler sonucu hem de devlet tasarrufuyla Türkiye’deki farklı etnik grupların dil ve lehçelerinde radyo ve televizyon yayıncılığı başlamıştır. “Siyasal anlamda ülkedeki farklı etnik, kültürel, dini, vb. grupların kimlik taleplerini tartışmak ve bu alanda gerekli politikaları üretmek amacıyla dönemin hükümeti¹¹⁸ tarafından, 2009 yılında başlatılan "demokratik açılım" çerçevesinde tümüyle Kürtçe yayın yapan bir kamu kanalının kurulması gündeme gelmiştir.” (Tanrıöver, 2011: 32). Hem devlet eliyle başlatılan farklı dilde yayıncılık örneği olması hem de hitap ettiği kesimin Cumhuriyet’in kuruluşundan yayının başladığı döneme kadar sürekli olarak bir tehdit olarak değerlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda, Kürtçe yayıncılık yapan TRT KURDİ örneğinin özel bir önem teşkil ettiği düşünülmektedir. Kanalın Kürtçe yayına başlaması farklı mecralarda birbirinden farklı çerçevelerde tartışılmış kimi platformda desteklenmiş kimi platformda ise protesto edilmiştir. Farklı bir etnisitenin beklentilerine cevap niteliğindeki bu çokkültürcü yenilik, beraberinde medya alanına da yansıyan bazı tartışmalar getirmiştir. Yazılı basında çıkan ilgili haberlerde, bunun gecikmiş ve gerekli bir adım olduğu yönündeki haberlerin yanı sıra, ulusal bütünlüğe zarar verecek, ayrışmaya hizmet edecek ve seçime yönelik bir adım olduğu yönünde tartışmalar cereyan etmiştir. Kurulduğu dönem adı TRT 6 olan TRT Kurdi’nin yayın hayatına başlaması, yazılı basında Kürtçe yayıncılık yapan ve yayın politikalarıyla Kürtlere yakınlıklarıyla bilinen yayın organlarında da Kürtçe faaliyetlere alan açmaya odaklı eleştirel bir tartışma mecrası yaratmıştır. Bu çalışmada da örnekleme dahil edilen yayın kuruluşlarının TRT 6’nın yayına başlamasını sayfalarına nasıl taşıdıkları ve okura neyi, nasıl söyledikleri Teun Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi metodu kullanılarak saptanmaya çalışılacaktır.

Van Dijk, ideolojilerin yaygınlaştırılması, yeni üyelere empoze edilmesi ve belirli dünya görüşlerinin kabul ettirilmesinde günümüzün en etkili ideolojik araçları olarak okullar ve medyaya işaret eder (2015: 44). Scannell (1992) söylem ve sembolleri yeniden üreten medya ile

¹¹⁸ Bu dönemde iktidarda Ak Parti hükümeti bulunmaktadır.

ulus-devlet ideolojisi arasındaki ilişkiye dikkat çekerek medyanın bu ideolojiye adeta sorumluluk bilinciyle hizmet ettiğini belirtir (akt. Alankuş, 1995: 80). Akça'dan hareketle ulusçu söylem medyadaki haber programlarından filmlere, talk-showlardan reklamlara kadar her türlü içeriğe işleyerek yalnızca ulusçu ideolojiyi değil egemen ideolojiyi de meşrulaştırarak yeniden üretmektedir (2007: 12). Bu durum çokkültürlülüğü yadsıma potansiyelini barındıran ve yok saymaya eğilimli, tahayyülünde homojenleşmiş bir toplum ve kültür bulunan ulus-devlete yapısal olarak bağımlı bir medyanın, yayın politikasını belirlerken ulus paradigmasıyla hareket etmesine yol açabilmektedir. Bu araştırma da söylem ve stratejileriyle ulus-devleti idealleştirmeye odaklı olduğu varsayılan medya, anaakım medya ve yayın pratikleri ile çokkültürlü yaşam ve pratiklerini savunduğunu iddia eden medyanın Kürtçe yayıncılığı nasıl tartıştıkları karşılaştırmalı olarak analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu analizle birbirinden çeşitli özellikleriyle ayrılan ve benzerlikler gösteren yayın kuruluşlarının farklı dilde yayıncılığa nasıl yaklaştıkları, konuyu hangi ana tema ve önermelerle haberleştirdikleri ve okurlarında geliştirmeye çalıştıkları bakış açısının deşifre edilmesi amaçlanmaktadır. Seçilen yazılı basın çıktılarındaki ilgili haberlerin analiziyle yaşadığımız çevre ve dünya ile ilgili bilme ve öğrenme ihtiyacımızın giderilmesinde esas kaynaklardan biri olan medyanın çokkültürcü bir adım olarak değerlendirilebilecek farklı dilde yayıncılık konusunda söylem yoluyla okurlarında hangi bakış açısını geliştirmeye çalıştıkları tespit edilip sorgulanmaya çalışılacaktır.

Araştırma kapsamında örnekleme dahil edilen ve söylem analizine tabi tutulacak gazeteler: 1994 yılında Kürtçe yayına başlayan ve 2016 yılının Ekim ayına kadar yayınına sürdüren *Azadiya Welat* (Vatanın Özgürlüğü), söylem bazında farklı dilde yayıncılığı savunan ve muhalif bir gazete olan *Evrensel*, ulusalcı-sol kanattan oldukları varsayılan *Cumhuriyet* ve *Sözcü* gazeteleri ve yayın politikaları bağlamında değerlendirildiklerinde ana akım/liberal ve dozu değişen ölçülerde iktidara yakınlıklarıyla bilinen *Hürriyet* ve *Sabah* 'tır. Çalışmada seçilen gazetelerin örnekleme dahil edilen kimi gazeteyle benzer ve farklı eğilimlerinin olmasına ve ideolojik duruşları ve okur profilleri itibarıyla birbirlerinden farklı ve benzer bakış açılarına sahip olmalarına özellikle dikkat edilmiştir. Bu şekilde benzer ve farklı yayın politikaları ve okurları olan gazetelerin, konuyla ilgili haberleri incelenerek yayın kuruluşlarının farklı dilde yayıncılığa karşı geliştirmeye çalıştıkları bakış açıları arasındaki farklar ve benzerlikler saptanmaya çalışılacaktır. Araştırma kapsamında örnekleme dahil edilen gazetelerin, kanalın yayına başladığı 1 Ocak 2009 tarihinden önceki ve sonraki bir hafta boyunca yayınlanan/ulaşılabilen ilgili haberleri söylem analizine tabi tutulacaktır. Bu süreç 25 Aralık 2008-7 Ocak 2009 tarihleri arasına tekabül etmektedir. Bu yayın kuruluşlarından derlenecek ilgili haberlerin incelenmesiyle söz konusu yayın organlarının devlet eliyle Kürtçe yayın yapılmasını hangi ana temalarla haberleştirip tartıştıkları, haberlere

uygulanacak söylem analiziyle tahlil edilmeye çalışılacaktır. Analiz çerçevesinde: Haberlerin ana teması, başlıklarla örtük veya açık olarak verilen mesajlar, haber aktörlerinin iktidar ve güç bakımından konumlandırılmaları ve mağdur tarafın belirlenmesi, temel önermelerden hareketle Kürtçe yayıncılığının olumlanıp/olumlanmadığı ve bu bağlamda okur kitleye ne söylendiği/hangi bakış açısının üretilmeye çalışıldığı Teun Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi metoduyla deşifre edilmeye çalışılacaktır.

Teun Van Dijk’a göre (2008: 352) Eleştirel Söylem Analizi, sosyal gücü kötüye kullanma, tahakküm ve eşitsizliklerin nasıl harekete geçirildiği, üretildiği ve bu duruma sosyal ve politik bağlamda metinler ve diyalog yoluyla nasıl karşı koyulduğu üzerinde duran bir analitik söylem araştırmasıdır. Bu tür bir karşıt araştırma ile eleştirel söylem analizcileri açık bir duruş belirlerler ve sosyal eşitsizliği anlamak, ortaya koymak ve sonuç olarak bu eşitsizliğe direnmek isterler. Bu yanı sıra haberlere uygulanacak söylem analiziyle yayın kuruluşu ve medya profesyonelinin haberde kullanılan dil ve stratejilerle sosyal eşitsizliklerin yeniden üretimine katkıda bulunup bulunmadığı da belirlenecektir. Van Dijk’a göre (2010: 10) Eleştirel Söylem Analizi, yalnızca iktidar ile ilgili değildir; aynı zamanda, özellikle, söylem ve iktidarın kötüye kullanılması ile de bağıntılı olmak zorundadır.

Eleştirel söylem analizi metoduyla örnekleme yer verilen yazılı basın çıktılarının ilgili haberlerinin diline gömülü, çeşitli amaçlar doğrultusunda örgütlenmiş ideolojik savların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Louis Althusser (2014: 50) din, hukuk, aile ve kilise gibi basın radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarını da “Devletin İdeolojik Aygıtları” olarak görmektedir. Bu aygıtlar ideolojinin yeniden üreticileri ve taşıyıcıları işlevini görürler. Althusser’e göre “özne” dil ve söylem içinde oluşandır. Aileden okula, din kurumlarından medyaya, tüm toplumsal kurumlar ideolojinin taşıyıcılarıdır. Bu kurumlar özneler aracılığıyla var olurlar ve pratiklerinde hem özneleri hem de ideolojiyi üretirler (İnal, 1996: 60). Teun Van Dijk (1983, 1988a, 1988b, 1992, 1994), Roger Fowler (1991), Gunther R. Kress (1993) gibi dilbilim kökenli araştırmacılar, eleştirel dilbilimsel analizine dayanan bir araştırma yöntemi ile haber metinlerinin incelenmesi üzerinde durmuşlardır (İnal, 1996: 107). Araştırmada Van Dijk’ın metodunun seçilmesinin sebebi ideoloji ve söylemin diline sindiği ve kuşattığı haber metinlerinin hangi ideolojiyi taşıdığı ve yeniden ürettiğinin saptanmasına imkân tanınmasının yanında, bu yöntemin yazılı basın çıktılarına da uygulanabilirliğidir. Van Dijk haberi bir tür olarak değil, bir söylem olarak ele alır. Metin ve söylem sözcüklerini dönüşümlü olarak kullanırken haberin söylemini, toplumda var olan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görür (İnal, 1996: 97). Eleştirel Söylem Analizi’nde, haber

metinlerinin vermek istediği iletinin saptanabilmesi ve aktarmak istediği anlamların çözümlenebilmesi için metin makro ve mikro ölçeklerde değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Medya çıktısı, makro düzeyde tematik ve şematik olarak çözümlenmektedir. Dijk'a göre (2010: 40) söylemin ve enformasyonun hangi bilişsel temsiline kullanıldığını bilmemiz halinde, söylemin barındırdığı anlam büyük ölçüde anlaşılabilir. Bu kapsamda tematik çözümleme ve bağlama odaklanarak ana temanın saptanması, haberin tüm başlıklarının yorumlanması, bu başlıklar aracılığıyla ana temayla kurulan bağlam ve metinde tekrarlanan önermelerle izleyici veya okuyucuda geliştirilmeye çalışılan bakış açısı belirlenecektir.

Yazılı basında başlıklar, önemli metinsel ve bilişsel işlevler ortaya koyarlar. Metinde aktarılan en önemli bilgiyi özetleyip, haberin ana konusunu ifade ederler. Haberin ilk göze çarpan kısmı olmaları nedeniyle okurlar haberin ne hakkında olduğunu anlamak için başlıklara başvururlar; hatta okurların çoğunun başlıklardan ötesini okumadığı bilinmektedir (Doğanay ve Köker: 2010: 38). Başlıklar, olayla ilgili en önemli bilgiyi aktardıkları için anlamlandırma sürecini de yönlendirecek, belli bir bakış açısını üreteceklerdir. Bu doğrultuda metnin alımlanma ve anlamlandırılmasında yönlendirici bir güce sahip olmalarından ötürü önemlidirler. Doğanay ve Köker'in de altını çizdiği üzere (2010: 70) başlıklar (spotlar), pratikte metni özetleyen makro önermeler oldukları için, haberin tematik yapısını da ortaya koymaktadır.

Haber metninin şematik çözümlemesinde ise olay örgüsünün inşasında kullanılan neden sonuç ilişkileri incelenir, haberin aktörleri, tarafları ve okuyucunun bunlar hakkında fikir sahibi olmasına kaynak teşkil eden veriler değerlendirilir.

Van Dijk'a göre makro yapının şematik çözümlemesi, aslında birbirleriyle oldukça ilişkili olan ve birbirlerine etki eden durum ve yorum temel öğeleri bağlamında bir çözümlemedir. Şematik çözümleme esasen tematik yapının oluşumunu da belirlemektedir. Dolayısıyla söylemin makro yapısının bütünü, durum ve yorum; tematik ve şematik yapılar arasındaki çok yönlü ve karşılıklı ilişki içinde belirlenen ve okuyucunun alımlama sürecini manipüle eden bir tür zihinsel harita oluşturur. Bu haritayı örmek, yazarın belirli bir fikri ya da ideolojiyi söylem yoluyla aktarmadaki en önemli aracıdır (Açan Aydın ve Budak, 2010: 162).

Eleştirel Söylem Analizi sosyal düzeni mikro anlamda kuran dilin kullanımı, bireyler arasındaki iletişim ve makro düzeyde güç, hegemonya ve sosyal gruplar arasındaki eşitsizlik gibi analizler arasında bağ kurar (Van Dijk'tan aktaran Yalçiner, 2011: 46).

Bu bağlamda Eleştirel Söylem Analizi'yle haberlerde hangi aktörlerin mağdur konuma taşındığı, hangilerinin haklı gösterilmeye çalışıldığı, aktörler arasında hangi kişi veya kesimin güçlü

kılındığı, hangi öznelere sorumluluktan muaf tutulduğu ve sorumluluğun kime yüklendiği, karşıt tarafların iktidar bakımından nasıl konumlandırıldıkları, hangi söylemin ya da ideolojinin yeniden üretilmesine ya da dillendirilmesine hizmet edildiği ve medya profesyonelinin manipüle stratejileri deşifre edilmeye çalışılacaktır. Haberlerde seçilen fotoğrafların, üretilmek ve taşınmak istenen mesaj ile örtüşüp örtüşmediği, dolayısıyla okuyucunun haberi haber profesyonelinin amaçladığı şekilde alımlamasına hizmet edip etmediği de makro çözümlemelerde belirlenmeye çalışılacak olan hususlardandır.

Van Dijk'ın öne sürdüğü sosyo-bilişsel söylem çözümlemesinin bir diğer ayağı da *mikro* yapılarıdır. Mikro yapı incelemesinde söylemin makro yapılarını destekleyen dilsel öğelerin izleri sürülmektedir (Açan Aydın ve Budak, 2010: 163). Mikro düzeyde yapılan çözümlemelerde okuyucuya bir mesaj verme amacıyla hazırlanan metinde kullanılan sözcükler, sözcüklerin anlamsal tutarlılıkları, bunların sık, nadir ya da hiç kullanılmamaları, metaforlar ve seçilen sözcük türleri incelenerek, metinde iletilmek istenen anlamın inşasında kullanılan dilin çözülmesi amaçlanmaktadır.

Sözcük seçimleri ve cümle yapıları tüm iletişim araçlarında yer alan haberler için önemlidir. Dil bir mücadele alanıdır. Toplumda var olan güç/iktidar ilişkilerinin kurulduğu ve sürdüğü ortam dil ve söylemlerdir. Anlamın inşasında doğrudan belirleyici olan cümle yapıları, türleri ve okuyucunun ikna sürecinde kullanılan retorik deşifresi, mikro düzeyde çözümleme çerçevesinde yapılır. (İnal, 1996: 102).

İncelenen haberlere uygulanacak *mikro* düzeydeki çözümleme ile; haberin inşasında kullanılan, okurlara örtük veya açık mesajların iletilmesinde önemli bir yeri olan, aynı zaman da haber aktörlerinin olumlu veya olumsuz temsillerini güçlendirmeye yarayan nitelik bildiren sözcükler, söz dizimleri, yinelenen sıfatlar, medya profesyonelinin ideolojik yanlılığını ifşa eden noktalama işaretleri, cümlelerde kullanılan "biz" veya "öteki"ye işaret eden dolayısıyla haber aktörünü kendinden kılma ya da "öteki"leştirmek amacıyla da kullanılabilen zamirler ve eylemin zamanını belirtmekle beraber kullanımına göre eylemin olumlu ya da olumsuz görülüp görülmediğine de işaret edebilen haber ya da bildirme kipleri tespit edilerek okuyucuda geliştirilmeye çalışılan bakış açısı veya açıları saptanmaya çalışılacaktır. Bu şekilde haberin; ideal olarak haberi sadece aktarmakla mükellef haber profesyonellerinin haber aktörleri veya temsil ettikleri kesimler arasında eşitsizliğe yol açabilecek stratejilerle inşa edilip edilmediği belirlenmeye çalışılacaktır. Kısaca mikro düzeydeki çözümlemeyle haberin ana temasını destekleyen dilsel birimler saptanmaya çalışılacaktır. Analiz sırasında örnekleme oluşturan gazetelerin benzer ana temalı haberleri çözümleme alt başlıkları altında kategorize edilecek ve medya profesyoneli/yayın kuruluşunun okurlarına sıklıkla ne söylediği saptanmaya çalışılacaktır.

3.2. ANALİZ

3.2.1. Hürriyet

3.2.1.1. “Subliminal Destekli Olumsuzlama”

Kürtçe kanal ilk günde “w” krizini bitirdi (Hürriyet, 27 Aralık 2008)

Görsel 1

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber 4. sayfadaki diğer haber başlıklarına nazaran dikkat çekici, siyah ve büyük puntolarla yazılmış ve vatandaşların kanalın yayını izlerken çekilmiş olan büyükçe bir fotoğrafla verilmiştir. TRT 6'nın yayına başladığına ilişkin haberin başlığına bakıldığında “*Kürtçe kanal ilk günde “w” krizini bitirdi*” (Hürriyet, 27 Aralık 2008) başlığıyla kanalın daha ilk günlük yayınında “yıllardır tartışılan” bir yasağı çiğnediğine örtük bir şekilde dikkat çekilmektedir. Başlık, yazar Muhsin Kızılkaya’yla yapılan röportajdan öncelenerek seçilmiştir. Haberin ana teması Kürtçe kanalın yayınında “q”, “w”, ve “x” harflerini kullandığıdır. Haber kanalın test yayınına

başlamasıyla ilişkilidir. Fakat başlıkta bu konu yerine ‘w’ harfinin kullanıldığına önem atfedilmiştir. Medya profesyoneli Yazar Muhsin Kızılkaya’nın haberin alt tarafındaki açıklamasından bir cümleye görece önem atfetmiş ve önceleyerek başlığa taşımıştır. Fakat bu taşıma sırasında cümle değiştirilmiştir. Kızılkaya’nın açıklamasından alınan cümle doğrudan alıntılanmamış değiştirilerek alıntıya “ilk günde” zaman zarfı eklenmiştir.

- Dün akşamki yayınla o kriz aşıldı (Kızılkaya)
- Kürtçe kanal ilk günde “w” krizini bitirdi (Medya profesyoneli)

Bu tercihin okura “kim bilir ilerleyen süreçte hangi yasaklar çiğnenecek” mesajını vermek maksadıyla yapıldığını söylemek mümkündür. Çiğnenen yasak; spotta “Van, Halil ve Ağrı gibi kelimeler Kürtçe karşılığı olan “Wan”, “Xalil” ve “Agri” olarak yazıldı.” şeklinde belirtilmiştir. Dolayısıyla başlıkla kanalın daha yayın hayatına başladığı ilk gün suç işlediğine işaret edilmektedir. Olay örgüsü “kanal yayına başladı, kullanımına daha önce izin verilmeyen harfleri kullandı” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında TRT 6 henüz ilk günde izin verilmeyen, tartışmalara sebep olan yerleşik bir kuralı çiğneyen aktör, Şivan Perwer de suçlu haber aktörü olarak temsil edilmiştir. Haberin hemen yanına “Hurda cephane gümrükten geçti” başlıklı Kuzey Irak’tan getirilen hurdaların arasından çıkan patlayıcılara ilişkin bir haberin ilişitirildiği görülmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Hürriyet’in ilgili haberinde Kürt haber aktörü Şivan Perwer’in tarifinde kullanılan sıfatlar dikkat çekicidir. Sanatçı tarif edilirken “yasaklı” sıfatına başvurulmaktadır. Bu yolla kanala davet edilen Şivan Perwer gibi haber aktörlerinin “suçlu olduğu” örtük bir şekilde okura aktarılmaktadır. Haberde Perwer’in yasaklılar listesine alınması da edilgen cümle ile verilerek özne gizlenmeye çalışılmıştır.

- 31 yıl önce Kürtçe şarkı söylediği gerekçesiyle yasaklılar listesine alınan Perwer ...
- (...) yasaklılar listesine alınan Perwer...

Gül ve Erdoğan Kürtçe kanalda (Hürriyet, 30 Aralık 2008)

6

Gül ve Erdoğan Kürtçe kanalda

■ Ümit Çetin / ANKARA

CUMHURBAŞKANI Abdullah Gül, Kürt vatandaşlara TRT 6 (TKT Şeş) aracılığıyla birlik bütünlük mesajı verecek. TKT 6 nun yayın hayatına başlayacağı perşembe günü yayınlanacak mesaj için dün akşam Çankaya Köşkü'nde çekim yapıldı. Gül'ün ardından Başbakan Tayyip Erdoğan'ın mesajı yayına girecek. Erdoğan, Kürtçe televizyonla ilgili anlayış ve beklentilerini anlatacağı mesajını Kürtçe olarak, "TKT Şeşê xêrbê" (TKT 6 Hayırlı olsun) diyerek tamamlayacak. Yayında Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan'ın Türkçe sözleri, Kürtçe alt yazı ile yayınlanacak.

Perwer: 60 bin dolar istediğim doğru değil

Şivan Perwer Uşaklılar Kültür Vakfı üyelerinden Ahmet Dağ (solda) ve Ali Gedik (sağda) ile birlikte Köln'de basın toplantısı düzenledi.

■ Asım GÜRSÖY / KÖLN

TKT'nin Kürtçe kanalının açılışı için Türkiye'ye davet edilen Kürt sanatçı Şivan Perwer, "Dönüşüm hiçbir zaman TKT için olmayacaktır. Şu anda ne ben Türkiye'ye ne de Türkiye beni kaldırılabılır" dedi. Köln'de Kürtçe ve Türkçe olarak yaptığı basın toplantısına Perwer, "Kürtçem Türkçe'mden daha güçlüdür. Dilimi seviyorum. Beni herkes bu kayıbetimle tanıdı. Bu artık benim sembolümdür" diye konuştu.

Son günlerde çeşitli medya organlarında, TKT'nin ne zaman açılacağı yapılabilecek açılış kilit açılış ve bu nedenle TKT yetkilileriyle görüşmeler yapıldığına dair haberlere ilişkin olarak da şunları söyledi: "Türkiye 85 yıl boyunca Kürt oluşumunu inkâr etti. Türk Kürt kardeşler dedi. Biz de bunu savunduk. Kardeş Kürtler arkadaşlarımız. Türkler ile devlet bile kurdu. Bizim bir realitemiz var. Bizim ayrı bir dünyamız ve kültürümüz var. Orta Doğu'nun en eski halkıyız. Beni Şivan Perwer olarak çağırıyorlar. O zaman dostluk, barış, eşitlik, demokrasi gelmiştir diye sevineceğim. Aslında Türkiye'deki sanatçıların bir araya gelip beni çağırmasını beklerdim. Yunanlılar ve diğer ülkelerin sanatçılarıyla bir araya gelip konserler veriyorlar. Bu çok güzel bir olay. Neden bunu benimle yapmayı hiç düşünmüyordun. Neye cesaretleri yok."

TKT Kürtçe yayın koordinatörü Sinan İhan'ın AKP'nin Kürt kökenli bir milletvekiliyle birlikte kendisine yalbası programı için teklif getirdiğini söyledi. Perwer, "Bana suçun düşmeyeceği için yakışmadı. Program sözü vermedim. Program başına 60 bin dolar istediğim doğru değildir. Para konuşmadık. Ben siyasi bir lider değilim. Ortada kocaman bir halk var. Halkın isteği önemli" dedi.

TKT'ye çıkacağı için bazı Kürtler tarafından hain olarak ilan edilen Perwer, "Ben hain değilim." diye konuştu.

Ermeni cemaatinde patriklik kavgası

TÜRKİYE Ermenileri Patriklığı Ruhani Meclisi'nin bir süredir ciddi sağlık sorunlarıyla boğuşan Patrik Mesrob II'yi, ey hah! işi ile "ömür boyu patrik" ilan etmesi, cemaatin bir bölümünde rahatsızlık yarattı. Agos Gazetesi, "Patrikhaneye'ye hah-yur" diyerek tepkisini dile getirdi. Agos'taki yazıda, "Ermeni toplumunun siyasi, toplumsal, dini, kültürel sorunlarının çözümünün Patrikhaneye'de gerçek bir idarenin geçerli olmasıyla derinden bağlı olduğu bu kadar açıkken, bir iddiaya inmamak için en hafif tabirle 'saf' olmak gerekiyor" denildi.

Agos'un bir önceki sayısında da Episkopos Maşayun, Patriklik makamının vekâleten yürütülmesine karşı çıkarak, yeni bir patrik seçiminin sorumlu olduğunu savunmuştu.

Bu yazının ardından Türkiye Ermenileri Patriklığı Ruhani Meclisi Divanı tarafından yayımlanan duyuruda ise Mesrob II ömür boyu patrik ilan edildiği Mesrob II, Nisan ayında troid bezi ameliyatı olmuş, ancak ameliyattan sonra başlayan "frontal demans" (hafıza kaybı) yüzünden düşünmeye çekmişti.

Dink cinayeti için Albay Öz'e hapis talebi

TRABZON Cumhuriyet Başsavcılığı, Hrant Dink vukuatında dönerken Trabzon İl Jandarma Komutanı Albay Ali Öz ile Jandarma İstihbarat Şube Müdürü Yüzbaşı Metin Yıldız, istihbarat görevinde Dink'in Anz, Hüseyin Yılmaz, Gazî Günay ve Hacı Ömer Ünalır hakkındaki soruşturmayı tamamladı. Savcılık, sanıklar hakkında "görevi ihmal" suçundan altı aydan iki yıla kadar hapis istemyle dava açtı.

Patrik Mesrob II rahatsızlığı nedeniyle uzun süredir görev yapamıyor.

Çekilen acıları tarihe bırakalım

PATRIKHANE'DEN ÖZÜR AÇIKLAMASI

Türkiye Ermenileri Patriklığı Basın Sözcülüğü, son günlerin en önemli tartışma kaynaklarından birini oluşturan "özür kampanyası" ile ilgili yanlış bir açıklama yaparak, "İki millet arasında yaşamın ortak olumunu yönlerin ortaya çıkarılmasının daha etkili olacağını" vurguladı. Açıklamada, "Karşılıklı çekilen acıları tarihe mal edip sağlam adımlarla geleceğe doğru yürümenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz" denildi.

■ Sefa KAPLAN

TÜRKİYE Ermenileri Patriklığı Basın Sözcülüğü, son günlerde geniş tartışmalara sebep olan 1915 Ermeni tehciri sırasında yaşanan büyük trajedi dolayısıyla özür dileme kampanyası ile ilgili olarak bir açıklama yaptı. Açıklamada, "Birinci Dünya Savaşı'nın insanlara büyük acılar verdiği, ocağın söndürüldüğü ve gözyaşları döktürüldüğü hatırlanarak, "Bu acılar geride kaldı. Savaş kullerinden Türkiye Cumhuriyeti doğdu. Bugün Türkiye Cumhuriyeti, Ermenistan Cumhuriyeti ile komşu. İki ülke insanları aynı coğrafyayı paylaşıyor. Bu coğrafya değişmiyor. Fakat bu coğrafya, karşılıklı iyi ilişkilerin kurulmasıyla, insanla- rın birbirini tanımasıyla bir sevgi denizi ne dönüştürülebilir" denildi.

Bünyesinde daha sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ermeni vatandaşlarının, iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkileri arzu ettikleri vurgulanarak, tarihi tarihe bırakmak gerektiği hatırlandı. "Türkiye ve Ermenistan Cumhuriyetleri arasında iyi komşuluk ilişkilerinin kurulması için karşılıklı görüşmelerin ve temasların yapıldığı bu günlerde, iki millet arasında yaşamın ortak olumunu yönlerin ortaya çıkarılması ve bu olum- luların karşılıklı paylaşılmasıyla iyi ilişkilerin kurulmasında daha etkili olacağını düşünüyoruz. Karşılıklı güçlüklerin paylaşımının tarafların hassasiyetlerini pedelemeyeceğine inanıyoruz. Karşılıklı çekilen acıları tarihe mal edip sağlam adımlarla mut- lak geleceğe doğru yürümenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz."

GOMİDAS ENSTİTÜSÜ DİREKTÖRÜ SARAFIAN

İmza atanların çoğu soykırıma inanmıyor

■ Meltem ÖZGENÇ / ANKARA

GOMİDAS Enstitüsü Genel Direktörü tarihçi Ara Sarafian, "Özür diliyorum" kampanyasını değerlendirdi. Kampanya- nın, Türkiye'deki gelişen demokratik sü- recin bir yansıması olduğunu belirten Sa- rafian şunları söyledi: "Soyküdiklerine ta- tilmanız veya katılmamanız önemli değil. Önemli olan bunun birçok Türk'ün nasıl hissettiğini göstermesi. Onlar bir kamu açıklaması yapuyorsanız, çünkü böyle bir açıklamaya gereksi- nim olduğunu düşü- nüyorlar. İmza atanların birçoğu Ermeni soykırımı- na katılmıyor bile. Ama bu onları 1915'ten temizi en- ace, kayıp ve ıttırlara kayıtlı olduğunu anlamama geliyor. Onların 1915'e yaklaşımı anlamla bir diyaloga olan- kılıyor. Çünkü onlar merhametli, vicdan ve gerçek peşinde."

Görsel 2

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan'ın yayına başlayacak olan kanalın açılış mesajları için yapılan çekimdir. Fakat başlıkta buna değinilmemiştir. "Gül ve Erdoğan Kürtçe kanalda", başlığıyla haber aktörlerinin neden orda oldukları bildirilmeyerek enformasyon eksiltimine gidilmiş ve eylem nedensellik, zaman ve mekân mevhumundan soyutlanmıştır. Bu bilgiler haberde en az okunduğu varsayılan haberin gövde metninin en alt kısmında verilmiştir. Haber kanalın açılışında sunuculuk yapan ve şarkılar söyleyen Nilüfer Akbal'ın fotoğrafı eşliğinde verilmiş ve ana tema desteklenmiştir. Haberin olay örgüsü yayına başlayacak TRT 6 için Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan'nın mesaj vereceğidir. Haberin aktörleri dönemin Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan'dır. Aktörler birlik ve beraberlik mesajları verecek, iktidar olarak kanaldan beklentileri olan muktedir aktörler olarak sunulmuşlardır. Haberin sayfada nerede ve nasıl konumlandırıldığına bakıldığında haberin

yanında “Ermeni cemaatinde patriklik kavgası” ve “Dink cinayeti için Albay Öz’e hapis talebi” başlıklı haberlerin bulunduğu dikkat çekmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekteki incelemede medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu veya olumsuz bir bakış açısı tespit edilememiştir.

TRT 6'ya Kürtçe konuşmadı (Hürriyet, 31 Aralık 2008)

Görsel 3

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin başlığından hareketle ana tema “Cumhurbaşkanı Gül’ün kanal için Kürtçe konuşmadığı”dır. “TRT 6’ya Kürtçe konuşmadı” başlıklı haberde enformasyon eksilimine

gidilmiştir. Haber başlığında özne belirtilmeyerek “Kürtçe konuşmayan kim” olduğu söylenmemiş bu yolla okurda merak duygusu harekete geçirilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde Gül’ün kanal için Kürtçe konuşmadığı bilgisinin vurgulandığı haberin okunması teşvik edilmeye çalışılmıştır. “*Gül ve Erdoğan Kürtçe kanalda*” başlıklı önceki haberde (Hürriyet, 30 Aralık 2008) Erdoğan’ın kanal için “Kürtçe konuştuğu” bilgisi başlık yerine gövde metinde verilmiş; fakat bu bilgi başlığa taşınmamıştır. Buna karşın Gül’ün kanal için “Kürtçe konuşmadığı” bilgisi bu haberde başlığa taşınmıştır. Başlıkların haberin ve verilmek istenen en önemli mesajın özeti niteliğinde olduğu düşünüldüğünde, haber aktörü Erdoğan’ın “Kürtçe konuşması”nın diğer haber aktörü Gül’ün “Kürtçe konuşmaması”nın yanında önemsizleştirilerek verildiği görülmektedir. Haberde Gül’ün birlik beraberlik mesajını Türkçe yaptığı öncelenerek başlığa çekilmiş, konu eş anlamlı cümlelerle yinelenecek vurgulanmıştır. Buradan hareketle kanal için verilen mesajda Türkçe kullanımının tercih edilmesinin onaylandığı çıkarılabilmektedir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın birlik ve beraberlik mesajı veren muktadir aktörler olarak sunulduğu görülmektedir. Haberin gazete sayfasında nerede ve nasıl konumlandırıldığına bakıldığında haberin üst tarafında ağlayan bir şehit yakınının resmiyle “*Şehit üzerinden utandıran vekalet*” ve “*Gözyaşı töreni*”, başlıklı terör haberlerinin hemen altında konumlandırıldığı dikkat çekmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekteki incelemede medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu veya olumsuz bir bakış açısı tespit edilememiştir.

Eronews tarzı haber banttan Şivan Perver (Hürriyet, 26 Aralık 2008)

26 Aralık 2008 Cuma **Hürriyet** gündem 19

Şehidin sokağına şehit geldi

■ Ferit ASLAN - Muharrem KONTAŞ Ramazan İMRAĞ / CİZRE, DİHA

ŞİRKAK'ın Cizre ilçesi'nde PKK'lı teröristlerin önceki akşam düzenlediği saldırıda şehit olan Piyade onbaşılar Enrah Karataş, Turan Damgacı ve Zeki Yolcu'nun cenazeleri dün sabah saldırının gerçekleştiği Nuryahin Caddesi üzerinden geçülerek Cizre Tank Taburu'na götürüldü. Şehit askerler için burada yapılan uğurlama törenine Şırnak Valisi Ali Yerlikaya, 23'üncü Jandarma Sınır Tümeni Komutanı Tümgeneral Tahir Bekiroğlu, Cizre Kaymakamı Cihan Demichan ile askeri erkan katıldı. Törenin ardından şehit onbaşılar Turan Damgacı İstanbul'a, Zeki Yolcu Muş'a, Enrah Karataş ise Nevşehir'e gönderildi. 21 yaşındaki piyade er Zeki Yolcu, Muş'un Bulank ilçesi'ne bağlı Sarıpaşar Beldesi'nde, düzenlenen askeri törenin ardından toprağa verildi. Şehit Piyade Er Turan Damgacı'nın evinin bulunduğu Kartal Uğur Muncu Mahallesi Şehit Yavuz Bahar Sokak'a gönderildi. Sokak ismini veren Yavuz Bahar, 1994'de Tunceli'de şehit düşmüştü. Turan Damgacı'nın babası Ahmet Damgacı, "Görülürüm. Oğlum askerler gibi kavgaya gidiyorum. Oğlum bu vatana feda olsun. Türk Bayrağı gönderden inmesin" dedi. Damgacı bugün Edirnekara Şehitliği'nde, Enrah Karataş ise bugün Nevşehir'de Denizli'de toprağa verilecekler.

E. Karataş
Z. Yolcu

Euronews tarzı haber banttan Şivan Perver

Kürtçe televizyon yayını için son aşamaya gelindi. 1 Ocak'ta Başbakan Erdoğan'ın açılışıyla yayına başlayacak TRT-6, haberleri 'euronews tarzı', spikersiz 'dış ses'le verecek. Açılış konseri için düşünülen Şivan Perver 60 bin dolar istediğinden konser bant olacak.

■ Umur ERDEM - Gülşen AYDIN

TRT'nin Kürtçe kanalı TRT 6'nın haber bültenlerini Euronews tarzında spikersiz bir şekilde ekrana yansıtacağı öğrenildi. Haberler gündelik spiker kullanılmadan, Euro News kanalındaki gibi dış ses eşliğinde ve grafiklerle verilecek. Büyük tartışmalar sonrasında oluşturulan kanun değişikliği ile hayata geçirilmesine karar verilen Kürtçe televizyon yayını için son aşamaya gelindi. 1 Ocak'ta saat 19.00'da Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Anı Stüdyosu'nda gerçekleştirilecek açılış için son röportaj yapılıyor.

Komedi 'tewlo'

1 Ocak 2009'da yapılacak açılışta ise Şivan Perver'in banttan konseri yayınlanacak. TRT 6 Yayın Koordinatörü Şivan İhsan, Almanya'da yaşayan ve Türkiye'ye hukuki sorunları nedeniyle gelemeyen "Şivan Perver"le görüşmeye bizzat gitti. Haftada bir gün müzik programı sunması teklifini kabul eden Perver, program başına 60 bin dolar istedi. TRT bu parayı ödeyemeyeceğini belirtince bant yayına karar verildi. Sabah, öğle ve akşam haberlerinin yanı sıra üç saatte bir de bültenler yayınlanacak. Haberler Kürtçe karşılığı olan "muçe" adıyla seyirci karşısına çıkacak. Bant durumu "bevaname".

komedi programı ise "tewlo" adıyla ekrana yansayacak.

Yeni kanal, son üç ayda çektiği 40 Kürtçe parki klibinin yanı sıra Rojin gibi bazı sanatçıların kendi kliplerini de yayınlayacak. Civan Haco'nun ise konser bantları yayınlanacak. Programların tepkilere göre belirlenecek olan TRT 6, Şerikî dinlemede Ahmet Kaya'nın Kürtçe parkilerini da yayınlamaya başladığını duyuruyor. Kanal, Küsey Irak'ın Sonrasiçe söyleyen ünlü sanatçıların da ekrana çıkarmayı planlıyor. İbrahim Fatih'e ise kısa ve orta vadede teklif götürülecek.

TRT, arşivindeki dini ve stoema filmlerine de Kürtçe'ye çevirerek yayımlayarak, Kanalda, reklamlar da Kürtçe olacak. Ancak Kürtçe reklam yayınlanmak için pa sana kadar herhangi bir şirketin banyusunu yapmadığı öğrenildi.

2009'da TRT 6'nın ardından dört kanalı daha açılacağı kaydedildi. Bu kanalları Arapça, Farsça, İngilizce ve Müzik kanalı olacak.

Test yayını ilgi görmedi

TRT'nin 1 Ocak günü Kürtçe yayına başlayacağı TRT 6 kanalı dün başladığı ilk test yayınında Diyarbakır'da beklediği ilgiyi görmedi. Yayından Diyarbakırlıların büyük bir çoğunluğu habersizdi. Test yayının izleyen vatandaşların bir kısmı çumla karparken bir kısmı da sorunun çözümünde yetersiz olduğunu savundu.

Onayı Dışişleri vermiş

■ Uğur ERGAN / ANKARA

IRAK Başbakanı Nuri El Maliki'nin önceki gün Ankara'ya yaptığı ziyaretin izlenim ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Maliki'yi kabulünü görüntülemek için Çankaya Köşkü'ne giren "Kurdistan TV"ye, Dışişleri Bakanlığının onay verdiği öğrenildi. Dışişleri'nden bir yetkili, Hürriyet'e şu açıklamayı yaptı:

"Maliki'nin Ankara ziyaretinde kendisine eşlik edecek Iraklı gazetecilerin isimleri ve kurulacak bir heyet listesinde yer aldı. Liste bize ulaştırıldığında ziyaretin izlenim ve basın kameranın logosunda görüldüğü gibi 'Kurdistan TV' yazıyordu. Ancak bizi bunun yerel Kürt yönetiminin, dolayısıyla Mesud Barzani'nin liderliğinde yaptığı Irak Kürdistan Demokratik Parti'nin yayın kuruluşu TV olduğunu biliyoruz. 'Kurd' veya 'Kurdistan TV' ayrıntısına pek önemsenmeden gereken onayın verilmesi için İlseyi Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'ne gönderdik. Biz Türkiye olarak Yunanistan'da maalesef bazı kesimlerin sahip olduğu paranoyak düşüncelere sahip değiliz."

Başbakan'dan Maliki görüşmesi yorumu: Meyvelerini aldık

■ ANKARA

BASBAKAN Tayyip Erdoğan, Irak Başbakanı Nuri El Maliki ile önceki gün yapılan görüşmede, Yüksek Düzeyli Konsey'i uygulamaya geçirecek adımların meyvelerini aldığını söyledi. Erdoğan, gazetecilerin, "Maliki ile görüşmenizde yeni kararlar alındı mı? Özellikle silah bırakılma noktasında somut bir adım söz konusu mu?" sorusuna şu yanıtı verdi:

"PEK terör örgütüne karşı ortak mücadelede bizim Irak Merkezi Yönetimi ile en ufak sorunumuz yok. Silah bırakma konusunda Irak Merkezi Yönetimi bu işin tarafı değil. Sayın Maliki bizi nasıl düşündüğünü çok açık, net ifade etmiştir. Şu anda bizim özellikle operasyonlar noktasındaki baskınlığımızla terörle mücadelede bir hak olarak gören bir insanız. Enerji alanı başta olmak üzere eğitim, sağlık, konut, altyapı, ulaştırma bütün bu yayımlarla ilgili bir sürecin hızla hayata geçirilmesi konusunda bakan arkadaşlarımıza görüşmelerini yapıyor. Belki de bu arada ilahî olarak bakan arkadaşlarımız gidis gelişler yapacaklar heyetlerle birlikte."

Görsel 4

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber üzerinde geleneksel kıyafetleri olan Şivan Perwer ve Rojin'in fotoğraflarıyla beraber verilmiştir. “*Eronews tarzı haber banttan Şivan Perver*” başlıklı haberin ana teması kanalın yayın içeriğine dair verilerdir. Test yayınının ilgi görmediği de alt tema olarak belirlenmiştir. Haberin olay örgüsü “Şivan Perwer yayına katılmak için 60 bin dolar istedi bunun için banttan verilecek” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haber de kanal haberlerinin spikersiz ve dış sesle, Şivan Perwer'in şarkılarının da banttan verileceği bilgisi verilmektedir. Haberin spotunda Perwer'in neden banttan verileceği bilgisi paylaşılmıştır. Spotta, Perwer'in kanalın açılışında konser vermek için 60 bin dolar istediği ve bunun kabul edilmediği bilgisi herhangi bir kanıtlamaya ihtiyaç duyulmadan okura iletilmiştir. Bu yolla Kürtler nezdinde önemli bir yeri olan Şivan Perwer'in kanalın yayınına çıkmayı kabul etmemesinin tek nedeni olarak “para” gösterilmiştir. Bu nedenselliğe yapılan güçlü vurgu ile Kürt sanatçının kanalın açılışına başka sebeplerden dolayı katılmak isteyip istemediği göz ardı edilmiştir. Perwer'in kanalın açılışına katılmak istemeyişi sadece parayla ilişkilendirildiği, Kürt sanatçının tamahkâr olarak temsil edildiği; bu yolla Kürtler nezdinde hakkında olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Perwer, davet edilen; fakat kanalın yayınına para için katılmayan olumsuz ve çözümsüzlüğün devamına katkıda bulunan; TRT ise uzlaşmacı, teklif götüreren, yetkilisini Perwer'in yanına gönderen olumlu aktör olarak temsil edilmektedir. Haberde Şivan Perwer'in dostluk, barış, eşitlik, demokrasi ile ilgili olumlu mesajları haberin en az okunduğu varsayılan alt kısımlarında, görece daha olumsuz olan açıklamaları da haberin en çok okunduğu varsayılan giriş kısmında verilmiştir. Van Dijk bunu “bizim olumlu yanlarımızın önce onların olumlu yanlarının sonra gösterilmesi” olarak tarif etmektedir (Van Dijk, 2015).

Haberde “test yayını ilgi görmedi” alt başlığıyla herhangi bir araştırma ya da kanıta dayandırılmadan kanalın test yayının ilgi görmediği bilgisi paylaşılmaktadır. Başlıkta yer bilgisine değinilmeyerek enformasyon eksiltimi yoluyla “test yayınına tüm ülkede ilginin az olduğu” anlamı verilmeye çalışılmıştır. Kanala ilginin az olması olasılık dâhilindedir; fakat bu bilgi herhangi bir kanıt ya da araştırmaya dayanmadan medya profesyoneli tarafından öne sürülmektedir. Gövde metni okunduğunda, ilginin az olduğu sonucuna medya profesyoneli tarafından varıldığı görülmektedir. Metinde Diyarbakır'da kanalı izleyenlerle yapıldığı iddia edilen röportajlardan hareketle bir genelleme yapılarak Kürtçe yayın hakkında “kimse izlemedi” mesajı verilmeye çalışılmıştır. Başlıkta yapılan enformasyon eksiltimiyle Diyarbakır detayının verilmemesi “kanal tüm Türkiye’de ilgi görmedi” anlamının üretilmesine yöneliktir. Aynı haber

metninde kanalın reklam gelirlerinin de olmayacağı yönünde bilgi paylaşılmıştır. Kürtçe reklam için herhangi bir şirketin başvuruda bulunmadığı bilgisi verilerek kanalın reklam gelirlerinin olmayacağı dolayısıyla bir yük olacağı anlamı verilmeye çalışılmıştır. Haberin gazete sayfasında nerede ve nasıl konumlandırıldığına bakıldığında haberin hemen üstünde bir şehidin cenaze merasimine ilişkin Türk bayraklı “*Şehidin sokağına şehit geldi*” başlıklı haber bulunmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

İlgili haberde Kürtçe yayın yapacak olan TRT 6’ya işaret edilirken ve Kürt haber aktörlerinin tarifinde kullanılan sıfat fiiller dikkat çekmektedir. Kanal tarif edilirken “büyük tartışmalara neden olan”, aktörler tarif edilirken de “hukuki sorunları nedeniyle gelemeyen” gibi sıfatlara başvurulmaktadır. Bu yolla kanalın yayına başlamasının herkes tarafından kabul görmediği, bir diğer deyişle bir oydaşmayla yayına başlamadığı ve kanala davet edilen Şivan Perwer gibi haber aktörlerinin suçlu olduğu örtük bir şekilde okura aktarılmaktadır.

- “Büyük tartışmalar sonrasında oluşturulan kanun değişikliği ile hayata geçirilmesine karar verilen Kürtçe televizyon yayını ...”
- “(...) Türkiye’ye hukuki sorunları nedeniyle gelemeyen Şivan Perwer ...”

Haberlerde dikkat çeken diğer nokta haber aktörlerinden Şivan Perwer’in sözlerine genellikle doğrudan alıntılama yöntemiyle haberlerde yer verildiği ve cümlelerinin etken bir şekilde verilerek talep eden “öteki” olarak yansıtıldığıdır.

- Haftada bir gün müzik programı sunması teklifini kabul eden Perwer, program başına 60 bin dolar istedi.

Kanal ile ilgili röportajlarda, kanalın sorunların çözümü için yetersiz olduğunu söyleyen vatandaşların cümlesinin dolaylı aktarımında yüklem olarak “dedi” ya da “söyledi” gibi yargı bildirmeyen kelimeler yerine “savundu” kelimesinin yeğlenmesi medya profesyonelinin yargısını taşımakta, haberi aktaranın bu fikre katılmadığını göstermektedir. “Savundu” yüklemi desteklenmeyen ya da katılınmayan bir düşüncenin aktarımı sırasında kullanılan yüklemlerdendir. Bu tercih medya profesyonelinin haber inşa edilirken başvuru kaynakların “kanalın Kürt sorunun çözümü konusunda yetersiz bir adım olduğu” düşüncesini onaylamadığını göstermektedir.

- Test yayını izleyen vatandaşların bir kısmı olumlu karşılarken bir kısmı da sorunun çözümünde yetersiz olduğunu savundu.

Perwer: 60 bin dolar istediğim doğru değil (Hürriyet, 30 Aralık 2008)

6
Gül ve Erdoğan Kürtçe kanalda
■ Ümit Çetin / ANKARA
CUMHURBAŞKANI Abdullah Gül, Kürt vatandaşlara TKT 6 (TKT Şeş) aracılığıyla birlik bütünlük mesajı verecek. TKT 6 nun yayın hayatına başlayacağı perşembe günü yayınlanacak mesaj için dün akşam Çankaya Köşkü'nde çekim yapıldı. Gül'ün ardından Başbakan Tayyip Erdoğan'ın mesajı yayına girecek. Erdoğan, Kürtçe televizyonla ilgili anlayış ve beklentilerini anlatacağı mesajına Kürtçe olarak, "TKT Şeş Bê xêrê" (TKT 6 Hayırlı olsun) diyerek tamamlayacak. Yayında Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan'ın Kürtçe sözleri, Kürtçe alt yazı ile yayınlanacak.

Ermeni cemaatinde patriklik kavgası
TÜRKİYE Ermenileri Patrikliği Ruhani Meclisi'nin, bir süredir ciddi sağlık sorunlarıyla boğuşan Patrik Mesrob II'yi, oy birliği ile "ömür boyu patrik" ilan etmesi, cemaatin bir bölümünde rahatsızlık yarattı. Agos Gazetesi, "Patrikizmi Patrikhane'ye kay" diyerek tepkisini dile getirdi. Agos'taki yandaş, "Ermeni toplumunun siyasi, toplumsal, dini, kültürel sorunlarının çözümünün Patrikhane'de geçecek bir idarenin geçerli olmasına derinden bağlı olduğu bu kadar açıkken, bu iddiaya inanmak için en hafif tabiriyle 'saf' olmak gerekiyor" denildi. Agos'un bir önceki sayısında da Episkopos Maşalyan, Patriklik makamının vekâleten yürütülmesine karşı olarak, yeni bir patrik seçiminin zorunlu olduğunu savunmuştu. Bu yamun ardından Türkiye Ermenileri Patrikliği Ruhani Meclisi Divanı tarafından yayımlanan duyuruda ise Mesrob II ömür boyu patrik ilan edildiği Mesrob II, Nisan ayında troiki bezi ameliyatı olmuş, ancak ameliyattan sonra başlayan "frontal demans" (hafıza zayıflığı) yüzünden dinlenmeye çekilmişti.

Perwer: 60 bin dolar istediğim doğru değil
■ Şivan Perwer Uluslararası Kültür Vakfı üyelerinden Ahmet Dağ (solda) ve Ali Gedik (sağda) ile birlikte Köln'de basın toplantısı düzenledi.
■ Asım GÜRŞÖY / KÖLN
TKT'nin Kürtçe kanalının açılışı için Türkiye'ye davet edilen Kürt sanatçı Şivan Perwer, "Dünyanın hiçbir zaman TKT için olmayacaktır. Şu anda ne ben Türkiye'ye ne de Türkiye beni kalmırabilirdi" dedi. Köln'de Kürtçe ve Türkçe olarak yaptığı basın toplantısına Perwer, "Kürtler Kürtçe'ye mden daha güçlüdür. Dili mi seviyoruz. Beni herkes bu kıyafetle tanıdı. Bu artık benim sembolümdür" diye başladı. Son günlerde çeşitli medya organlarında, TKT 6 nun ocak ayında yapacağı açılışa katılacağı ve bu nedenle TKT yetkilileriyle görüşmeler yaptığını da haberlere ilişkin olarak da şunları söyledi: "Türkiye 65 yıl boyunca Kürt olgusunu inkâr etti. Türk Kürt kardeşler dediler. Biz de bunu savunduk. Kardeş Kürtler aradın varmadık. Türkiye ile devlet bile kurdun. Bizim bir realitemiz var. Bizim ayrı bir dünyamız ve kültürümüz var. Orta Doğu'nun en eski halkıyız. Beni Şivan Perwer olarak çağırınlar. O zaman dostluk, barış, eşitlik, demokrasi gelecektir diye sevineceğim. Aslında Türkiye'deki sanatçıların bir araya gelip beni çağırmasını beklerdim. Yabancılar ve diğer ülkelerin sanatçılarıyla bir araya gelip konserler veriyorlar. Bu çok güzel bir olay. Neden bunu benimle yapmayı hiç düşünmüyordun. Neye cesaretleri yok." TKT Kürtçe yayın koordinatörü Sinan İhan'ın AKP'nin Kürt kökenli bir milletvekiliyle birlikte kendisine yitibopu programı için teklif getirdiğini söyleyen Perwer, "Bana uygun düşmeyeceği için yaklaşımadım. Program sözü vermedim. Program başına 60 bin dolar istediğim doğru değildir. Para konuşmadık. Ben siyasi bir lider değilim. Ortada kocaman bir halk var. Halkın isteği önemli" dedi. TKT'ye çıkacağı için ben Kürtler tarafından hain olarak ilan edilen Perwer, "Ben hain değilim." diye konuştu.

Dink cinayeti için Albay Öz'e hapis talebi
■ TRABZON Cumhuriyet Başsavcısı, Hrant Dink suikastinde dönenin Trabzon İl Jandarma Komutanı Albay Ali Öz ile Jandarma İstihbarat Şube Müdürü Yüzbaşı Metin Yıldız, istihbarat görevlileri Önder Aras, Hüseyin Yılmaz, Gazi Günay ve Hacı Ömer Unalır hakkındaki soruşturmayı tamamladı. Savcılık sanıklar hakkında "görevi ihmal" suçundan altı aydan iki yıla kadar hapis istemiyle dava açtı.

İmza atanların çoğu soykırıma inanmıyor
■ Meltem ÖZGENÇ / ANKARA
GÖMİDAS Enstitüsü Genel Direktörü tarihçi Ara Sarafian, "Özür diliyorum" kampanyasını değerlendirdi. Kampanyanın, Türkiye'deki gelişen demokratik sürecin bir yansıması olduğunu belirten Sarafian şunları söyledi: "Söylediklerine katılmıyız veya katılmamamız önemli değil. Önemli olan bunun birçok Türk'ün nasıl hissettiklerini göstermesi. Onlar bir kamu açıklaması yapıyorlar, çünkü böyle bir rın birbirini tanımasıyla bir sevgi denize dönüştürülebilir" denildi. Bildiride daha sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ermeni vatandaşlarından, iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkileri arzu ettikleri vurgulanarak, tarihi tarihe bırakmak gerektiği hatırlatıldı. "Türkiye ve Ermenistan Cumhuriyetleri arasında iyi komşuluk ilişkilerinin kurulması için karpaklı görüşmeler ve temaslardan yapıldığı bu günlerde, iki millet arasında yapacağımız ortak olumsuz yönlerin ortaya çıkarılması ve bu olumsuzlukların karpaklı paylaşılmasının iyi ilişkilerin kurulmasında daha etkili olacağını düşünüyoruz. Karpaklı görüşmelerin paylaşımın tarafların hassasiyetlerini zedelemeyeceğini inanıyoruz. Karpaklı çekilen acıları tarihe mal edip sağlam adımlarla aynı bir geleceğe doğru yürümün, daha doğru olacağı kanaatindeyiz."

Görsel 5

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber Köln'de yapılan toplantıda çekilmiş bir fotoğrafla verilmiştir. Fotoğrafta Şivan Perwer'in açıklama yaptığı mikrofonların bulunduğu masada "sarı", "kırmızı" ve "yeşil" çiçeklerin bulunduğu görülmektedir. Şivan Perwer'in Köln'deki bir açıklamasına dayanılarak kurgulanan haber için "Perwer: 60 bin dolar istediğim doğru değil" başlığı seçilmiştir. Haberin ana teması "Kanalda program yapmak için davet edilen Şivan Perwer'in açıklamaları"dır. Başlık haberin en az okunduğu varsayılan gövde metninin en alt kısmından öncelenecek seçilmiştir. Haberde Şivan Perwer'in birlik, beraberlik, kardeşlik, demokrasi üzerine söylediği birçok şey varken başlık olarak metnin en altından bu verinin seçilmesi Perwer'in olumlu açıklamalarının metinde gömülmesine sebep olmuştur. Perwer'in görece olumsuz sayılabilecek açıklamaları daha çok okunan giriş bölümüne; kardeşlik, eşitlik, dostluk ve eşitlikten bahsettiği bölümler ise haberin

sonlarında verilerek haberin başlığı ve girişini okuyacağı düşünülen okurun Perwer hakkında olumsuz bakış açısı geliştirmesine zemin hazırlanmaktadır. Van Dijk'ın deyimiyle (2015: 65) “onlar” hakkındaki olumsuz önerme ve anlamları taşıyacak veriler tipik bir şekilde haber metninin girişinde yer bulmaktadır. Medya profesyonelinin başlık tercihi ve verilen bilgilerin hiyerarşik sıralamasıyla okurun alımlamasına müdahale etmek istediği görülmektedir. Dikkat çeken diğer nokta Şivan Perwer’le ilgili iki haberin ikisinin de “para isteyip istemediği” teması üzerinden işlenmesidir. Söz konusu tema bu haberde başlık, önceki haberde (Eronews tarzı haber banttan Şivan Perwer (Hürriyet, 26 Aralık 2008) de spotta aktarılmıştır. Bu başlığın ve konunun seçilmesi tamamen birincil kaynak olan medya profesyoneli ve yayın kuruluşunun tasarrufundadır. Başlıkla Şivan Perwer’in kanalın yayınına çıkmaması diğer haberde olduğu gibi yine kanıtlamaya ihtiyaç duyulmayacak şekilde para ile ilişkilendirilmiştir. Örnek olarak Azadiya Welat Gazetesi’nin 30 Aralık 2008 tarihli ilgili haberinde aynı konu için “TRT 6’ya gitmem” başlığı seçilmiş, nedeni de Şivan Perwer’den doğrudan alıntı yapılarak “kırmızı çizgiler için gitmem” şeklinde aktarılmıştır. Evrensel Gazetesi’nin 30.12.2008 tarihli aynı konulu haberinin başlığı da “Şivan Perwer: Halkım isterse gelirim” şeklinde verilmiştir. Haberde aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında, Perwer’in kanalın açılışına katılmak istemeyişi medya profesyonelinin tercihiyle sadece parayla ilişkilendirilmiş bu yolla sanatçı hafife alınıp küçümsenerek ve tamahkâr gösterilerek Kürtler nezdinde hakkında olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Haberin gazete sayfasında nerede ve nasıl konumlandırıldığına bakıldığında haberin hemen yanında bir patriğin boy resminin bulunduğu “Ermeni cemaatinde patriklik kavgası” ve “Dink cinayeti için Albay Öz’e hapis talebi” başlıklı haberlerin yanında konumlandırıldığı görülmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte incelendiğinde Kürt milletvekili yerine Kürt kökenli milletvekili sözcüğünün yeğlendiği görülmektedir. Haberde Şivan Perwer’in aktarılan bazı cümleleri için “diye başladı, diye konuştu” yüklemelerinin seçildiği gözlenmektedir.

- “Bu benim artık sembolümdür” diye başladı.
- “Ben hain değilim” diye konuştu.

Yüklem olarak “dedi” ya da “söyledi” kelimeleri yerine “diye başladı, diye konuştu” yüklemelerinin yeğlenmesi medya profesyonelinin yargısını taşımakta dolayısıyla haberi aktaranın ideolojisine dair izler taşımaktadır. Bu yanı sıra medya profesyoneli tarafından da kılınmaktadır. Medya

profesyoneli haberde TRT'ye çıkacağı için Perwer'in bazı Kürtler tarafından hain ilan edildiğini söylemektedir. Buradaki belirsizlik bildiren "bazı" sıfatı ile özne gizlenerek herhangi bir sorumluluk almadan okura Perwer'in hain olup olmadığına dair tartışmaların olduğu gereksiz bilgisi verilmektedir.

- TRT'ye çıkacağı için bazı Kürtler tarafından hain ilan edilen Perwer, "Ben hain değilim" diye konuştu.

Haberde Kürt milletvekili yerine Kürt kökenli milletvekili sözcüğünün yeğlenmesi de yayın kuruluşu ya da medya profesyonelinin ideolojik tercihlerini deşifre etmesi bakımından yol göstericidir. "Kürt kökenli milletvekili" tercihiyle medya profesyonelinin 'Kürt' demediği yani "tek millet"egemen söylemini yeniden ürettiği görülmektedir.

- (...) AKP'nin Kürt kökenli bir milletvekili...

Kaplan: Roj ve Med TV'den ilham almışlar (Hürriyet, 27 Aralık 2008)

Görsel 6

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın ortasında ve dikkat çekecek bir şekilde DTP Milletvekili Hasip Kaplan'ın fotoğrafıyla birlikte konumlandırılmıştır. Başlık, kırmızı fonun üstüne beyaz karakterlerle okurun dikkatini çekecek şekilde atılmıştır. Haberde ana tema Kaplan'ın "TRT 6'nın Med TV ve Roj TV'den esinlenilerek geliştirildiği" düşüncesidir. Haberin olay örgüsü ise DTP Milletvekili Hasip Kaplan ve Bengi Yıldız'ın Kürtçe yayına başlayan TRT 6 ile ilgili görüşleri üzerinden inşa edilmiştir. Kaplan'ın açıklamalarından alıntılanarak belirlenen başlık TRT 6'yı Med TV ve Roj TV gibi PKK'ya yakınlıklarıyla bilinen iki kanalla ilişkilendirilecek şekilde seçilmiştir. Hangi gelişmeye haber değeri atfedileceği veya haberleştirileceğinin medya profesyoneli ve yayın kuruluşunun tasarrufunda olduğundan hareketle yayın kuruluşunun kanal hakkında olumsuz ifadeleri olan bir haber aktörünün açıklamalarına haber değeri yüklemesi ve dolaşıma sokması Hasip Kaplanın argümanının yaygınlaşmasına imkân tanımaktadır. Yayın kuruluşu bu tercihiyle haber aktörünün argümanlarına tamamen katılmasa da kanal hakkındaki olumsuz yargılar taşıyan bir konuyu gündeme getirerek kanal hakkındaki görüşlerini haber kaynağına söyletmekte ve kanal hakkında olumsuz bir bakış açısı geliştirmeye çalışmaktadır. Yayın kuruluşu, Hasip Kaplan'ın "Mecliste tutanaklara "bilinmeyen dil" olarak geçen Kürtçe'nin kanalı yayın yapıyor. Bu da yasalarla yapılan işlerin arasındaki ironileri ortaya çıkarıyor." ifadesiyle yasalarla Kürtçe yayın arasındaki çelişkiyi okurlarına dolaylı bir şekilde aktarmaktadır. Haberin hemen yanına "*Hurda cephanе gümrükten geçti*" başlıklı Kuzey Irak'tan getirilen hurdaların arasından çıkan patlayıcılara ilişkin bir haberin ilişitirildiği görülmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kaplan ve Yıldız'ın ifadeleri doğrudan alıntılanarak aktarılmıştır. Medya profesyonelinin doğrudan aktarmalarda kullandığı "iddia etti, dedi, diye aktardı" gibi yüklemeler haber aktörlerinin açıklamalarına bakış açısını ve onları onaylayıp onaylamadığını yansıtmaktadır.

- (...) Kürtçe kanalın PKK yanlısı yayın yapan Roj TV'den esinlenerek hazırlandığını iddia etti.
- Mecliste tutanaklara "bilinmeyen dil" olarak geçen Kürtçe'nin kanalı yayın yapıyor. Bu da yasalarla yapılan işlerin arasındaki ironileri ortaya çıkarıyor" dedi.
- Zaten halkımızda kanalın ismini korucu TV koydu" diye aktardı.

Haberin Makro yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın ortasında, kanalın açılışına ilişkin bir fotoğrafla ve dikkat çekici büyük puntolarla yazılmış bir başlık ve 5 alt başlıkla verilmiştir. Haber için kanalın açılışını simgeleyen açılış gününe ilişkin büyükçe bir fotoğraf seçilmiştir. Haberde Ümit Fırat, Bejan Matur, Mehmet Metiner ve Altan Tan'ın Kürtçe kanal ile ilgili görüşleri aktarılmaktadır. Haber, görüşlerine başvurulmuş dört haber aktörünün TRT 6'yı olumlayan açıklamaları üzerinden kurgulanmıştır. Ana başlıktan hareketle haberin ana teması “Kürtçe yayına başlayan kanalın, PKK'ya yakınlığıyla bilinen Roj TV'den içerik olarak daha eğlenceli olduğu”dur. Başlıkta dikkat çeken şey kanalın Roj TV'den tek farkının sadece daha eğlenceli olduğu anlamını barındırmasıdır. Başka bir deyişle Haberde ağırlıklı olarak Kürtçe kanalın resmi ideolojinin tıklandığını gösteren devrim niteliğinde bir adım olduğu anlatılmakta; fakat medya profesyonelinin TRT 6'yı Roj TV ile kıyaslayacak bir başlık tercih ettiği görülmektedir. Kanalın haber aktörlerinin açıklamaları da çoğunlukla kanalın açılışıyla önemli sorunlardan birinin geride kaldığı ve inkâr siyasetinin son bulduğu alt temaları üzerinedir. Bu tema aynı zamanda haberin olay örgüsünün üzerine inşa edildiği oluşturmaktadır. Buna rağmen medya profesyonelinin bu başlığı tercih etmesi TRT 6 hakkındaki bu düşüncüyü öne çıkarmak istemeyişini göstermektedir. Haberin alt temaları

- “Önemli sorunlardan biri olan yasaklı bir dilin önünün açıldığı”
- “İnkâr siyasetinin son bulduğu”
- “Devrim niteliğinde bir adım olduğu”
- “Kürt halkının mücadelesinin sonucu olduğu”

Haber aktörleri, kanal hakkındaki görüşlerine başvurulmuş Bejan Matur, Ümit Fırat, Mehmet Metiner ve Altan Tan ve kanalın açılışından rahatsız olduğu belirtilen PKK ve DTP'dir. Aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında “Kürt aydınlar” olarak nitelenerek otorite bahşedilen taraf kanal hakkında olumlu yorumlarda bulunan ve habere göre PKK ve DTP'ye mesafeli olan Bejan Matur, Ümit Fırat, Mehmet Metiner ve Altan Tan ve Roj TV ile kıyaslanan TRT 6'dır. DTP ve PKK ise kanal hakkında aleyhte girişimler yürüten, çözümsüzlükten beslenen, baskı kampanyaları yapan “olumsuz öteki”, Roj TV de TRT 6'yla kıyaslandığında içerik açısından yavan bulunan kanal olarak sunulmaktadır.

Kanalın açılışının olumlu bir adım olduğu teması tüm haberi kat etmektedir. Bu tema “PKK'ya rağmen halk memnun” spot başlığı ve bir sorun aşıyor, devrim niteliğinde, olumlu bir adım” alt başlıklarıyla doğrudan; “bu nasıl ülke ve büyük bedel ödendi” alt başlıklarının gövde metinleriyle

de içerik olarak desteklenmektedir. Bu bakımdan haberde küresel tutarlılık mevcuttur. Halkın Kürtçe yayından memnun olduğu, Kürtçe yayıncılığın devrim niteliğinde bir adım olduğu, yayıncı önemli bir sorunun aşıldığı gibi temel anlamlar da haberde yerel tutarlılığın olduğunu göstermektedir.

Haberin gazete sayfasında nerede ve nasıl konumlandırıldığına bakıldığında sayfada bir yıl önce gerçekleştirilmiş olan bir terör saldırısına ilişkin iki haber bulunmaktadır. Kanal hakkındaki “olumlu bir adım” başlığıyla verilen kısa haberin hemen altında Deniz Baykal’dan alıntılanarak başlığa taşınan “*Devlet anlayışına ters*” başlıklı haber haberin hemen sağ tarafında da “*Diyarbakır bombacısına 9 kez müebbet*” ve saldırıda hayatını kaybeden kişilerden birisinin annesinin açıklamalarının bulunduğu “*Hayatım siyah beyaz*” başlıklı şehit haber bulunmaktadır. Bu konumlandırma ve muhalif açıklamaların bulunduğu haberlere de aynı sayfada yer verilmesi okur kitleyi kanal hakkındaki olumlu görüşleri karşıt okumaya yönlendirmektedir.

Haberin Mikro yapısal Çözümlemesi

Haberde kanalın test yayınına başlaması ile ilgili şaşkınlığa neden oldu, bu nasıl ülke dedirten, kısık sesle radyodan dinlenen şarkıların devlet televizyonundan dinlenmesi, hayal bile edilecek bir şey değildir” gibi ifadelerle kanalın açılışı abartılarak dramatikleştirilmektedir. Kürtçe kanalın açılışının çok büyük bir hizmet olduğu haber aktörlerinin açıklamalarına ve hikâyelerine dayandırılarak okura anlatılmaktadır. Haberde PKK çizgisinde olmayan Kürt halkı ve Kürtler çeşitli sözcük seçimleriyle iç gruba dâhil edilmektedir. Haber aktörleri aydın, şair, popüler Kürt sanatçıları olarak nitelenerek “marjinal ve olumsuz öteki” olan PKK’ya karşı yüceltilmektedir.

3.2.1.2. “TRT 6: Pandora’nın Kutusu”

Devletin temel anlayışına ters (Hürriyet, 3 Ocak 2009)

Olumlu bir adım
■ TRT 6 kanalını Diyarbakır'daki kahvehanelerde il-
giyle izleyen vatandaşlar,
TRT'nin Kürtçe yayın yapma-
sının gecikmiş de olsa olum-
lu bir adım olduğunu belirte-
rek, yayınların objektif ol-
ması gerektiğini söylediler.

Devletin temel anlayışına ters
■ CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, TRT'nin Kürtçe kanalının yayına başlamasını, "Devletin bir kurumunun, bir etnik çabaya destek olur konumda ortaya çıkması çok yanlıştır. Bu bizim devlet olarak temel anlayışımıza terstir" sözleriyle eleştirdi. Özel televizyonlar gibi Kürtçe yayın yapmayı uygun gören bir televizyonun yasa, Anayasa ve RTÜK kanunları çerçevesinde yayın yapabileceğini belirten Baykal, şunları söyledi: "Ama devletin parasını, kaynaklarını sadece bir kesim vatandaşlarımızın etnik talepleri doğrultusunda harcanması doğru değildir. Bizim anlayışımıza göre devlet etnik kör olmalıdır. Bu, giderek devleti her türlü etnik kimliğin talebine karşı güç duruma sokacaktır. Ya ne yaptıklarını biliyorlar, o zaman çok tehlikeli iş yapıyorlar ya da ne yaptıklarını bilmiyorlar."

Baykal tepkili

Fransa'dan Kürt dili hocası getireceğiz
■ Esra KAYA / ANKARA
YÖK Başkanı Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan, kurmayı planladıkları Kürt Dili ve Edebiyatı bölümleri için Fransa'daki Filoloji Enstitülerinden

Diyarbakır bombacısına 9 kez müebbet
■ Özgür CEBE / DHA
DİYARBAKIR'da 3 Ocak 2008 günü altısı öğrenci yedi kişinin ölümü, 68 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan bombalı saldırıyı gerçekleştiren PKK'lı Erdal Polat dün 5. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki karar duruşmasına çıktı. Mahkeme, savcının talebi doğrultusunda bombacı Polat'ı ülke birliği ve bütünlüğünü bozmak, biri korucu, yedisi sivil sekiz kişinin ölümüne neden olmak suçundan dokuz kez ağırlaştırılmış ömür boyu hapis cezasına çarptırdı. Polat ayrıca Huzur Polis Merkezi'ne el bombalı saldırıda bulunup polis Rahman Şanlı'yı yaralamak, ruhsatsız silah bulundurup bu silahla örgüt adına suç işlemek, patlayıcı madde bulundurmak, kamu malına zarar vermek ve işlenen suçun yoğunluğu niteliği verdiği tehlike nedeniyle de toplam 75 yıl 4 ay hapis cezası ile 321 bin 350 lira para cezasına çarptırıldı.

Hayatım siyah beyaz
■ Canan ALTINTAŞ / DHA
DİYARBAKIR'da tam bir yıl önce PKK'lı terörist Erdal Polat'ın patlattığı bombada ölen yedi kişi arasındaki lise öğrencisi 17 yaşındaki Eren Şahin'in annesi Oya Eronat, acısının dinmediğini ve oğlunun anısıyla hayata tutunmaya çalıştığını söyledi. 46 yaşındaki inşaat mühendisi Oya Eronat, "Hayattaki tek varlığımı teröre kurban verdim. Tüm renklerim silindi, hayatım siyah-beyaz" dedi.

Y. Ziya Özcan

Oya Eronat

Görsel 8

Haberin Makro yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın alt orta tarafında, TRT 6'ın açılmasını olumlayan haberler ve şehit haberleri arasında konumlandırılmıştır. Diğer başlıklarla karşılaştırıldığında başlığın daha dikkat çekici olarak atıldığı görülmektedir. Başlıkta neyin devletin temel anlayışına ters olduğu bilgisi eksiltilerek okur habere yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Haberde dönemin CHP Genel Başkan'ı Deniz Baykal'ın bir sözü öncelenerek başlık olarak belirlenmiştir. Haberin ana teması "Baykal'ın

kanalın yayına başlamasına ilişkin devletin temel anlayışına ters şeklindeki eleştirisi”dir. Haberdeki alt temalar:

- “TRT 6 adının devleti diğer etnik talepler karşısında zor duruma düşüreceği”
- “Devletin parasının bir etnik grubun talepleri için harcanmaması gerektiği”
- “Farklı dilde yayıncılığı özel televizyonlar yapmalıdır” olarak tespit edilmiştir.

Haberin birincil aktörü Kürtçe yayıncılık konusunda düşüncelerine haber değeri atfedilen Deniz Baykal’dır. Baykal, haberde Kürtlere karşı haklar bağlamında diğer etnik grupların savunucusu, dolayısıyla da iktidar konumundadır. Çünkü Deniz Baykal’dan aktarıldığına göre Kürtçe yayıncılık mali yükü olan bir faaliyettir. Diğer etnik gruplara haksızlık anlamına gelmektedir. Haberde Baykal’dan aktararak diğer etnik gruplara kanıtlanmaya ihtiyaç duyulmadan haksızlık yapıldığı öne sürülmektedir. Kürtçe yayıncılık konusunda hangi aktörlerin demec ve açıklamalarına yer verileceği, haberleştirileceği medya kuruluşu ve haber profesyonelinin tasarrufundadır. Bu konuda Kürtçe yayıncılık karşıtı bir aktörün açıklamalarına haber değeri atfedilmesi yayın kuruluşunun ideolojik duruşuyla ilintili bir tercihtir. Yayın kuruluşunun sıklıkla hangi söylemleri dolaşıma soktuğu kendi ideolojisini de yansıtmaları bakımından önemlidir. Bu bakımdan Baykal’ın açıklamalarına haber değeri atfedilerek Kürtçe yayıncılık karşıtı bir söylemin yaygınlaştırıldığını söylemek mümkündür.

Haberin Mikro yapısal Çözümlemesi

Muhabir, Baykal’ın konu ile ilgili olumsuz görüşlerini bir dolaylı iki doğrudan alıntıyla aktarmaktadır. Haber basit ve kelimelerin gerçek anlamları kullanılarak herhangi bir olumsuz çağrışımı olan sözcük kullanılmadan verilmiştir. Bu nedenle deşifre edilecek veriye ulaşamamıştır.

Adalet Bakanı talimatıyla hapisten “Kürtçe Alo” çalışması (Hürriyet, 4 Ocak 2009)

“İmralı’da konuşacak”

“Tüzükte sınırlı izin”

“Ziyarette yasak yok”

Görsel 9

Haberin Makro yapısal Çözümlemesi

Haber¹¹⁹ sayfanın ortasında, Abdullah Öcalan'ın fotoğrafıyla, büyük puntolarla dikkat çekecek bir başlıkla ve haberin yayına girdiği tarihten bir yıl önce düzenlenmiş bir terör saldırısının¹²⁰ yıl dönümüne ilişkin bir haberin hemen yanında verilmiştir. Haberde başlık, spot ve alt başlıklar

¹¹⁹ Söz konusu haber direkt olarak Kürtçe yayına başlayan TRT 6 ile ilgili değildir. Haberin incelemeye dahil edilmesinin sebebi cezaevlerinden telefon görüşmelerinin Kürtçe yapılabilmesi için yapılan çalışmanın Kürtçe yayıncılıkla ilişkilendirilmesidir.

¹²⁰ Söz konusu haber *Roj Tv'den daha eğlenceli* (Hürriyet, 3 Ocak 2009) başlıklı bir gün önceki haberle de beraber verilmiştir.

kullanılmıştır. Haberin ana teması Adalet Bakanı'nın talimatıyla cezaevlerinden telefon görüşmelerinin Kürtçe yapılabilmesi için yapılan çalışma"dır. Haberin alt temaları:

- Düzenlemenin yapılma gerekçesi
- Abdullah Öcalan'ın da düzenlemeden faydalanabileceği "dir.

Haberin olay örgüsü "TRT 6 Kürtçe yayına başladı şimdi de Kürtçe Alo düzenlemesi yapılıyor" oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Çarpıcı bir başlıkla verilen haberin özeti niteliğindeki veri, en çok okunduğu varsayılan ve genellikle haberin ana temasının bulunduğu spot ve giriş bölümünde detaylandırılarak verilmiştir. Yapılan çalışma, haberin hem ana başlığında hem de girişinde Kürtçe yayına başlayan TRT 6'yla ilişkilendirilmektedir. Henüz "*Tüzükte sınırlı izin*" ve "*Ziyarete yasak yok*" alt başlıkları Adalet Bakanı'nın açıklamalarından seçilerek alt başlıklara taşınmıştır. Haberde, cezaevlerinde Kürtçe konuşma serbestisiyle ilgili en önemli görülen bilgiler başlıklarla okur kitlenin dikkatine sunulmuştur. Bunlar mevcut uygulama ile ilgili bilgiler ve şayet Kürtçe konuşma serbestisi gelirse Abdullah Öcalan'ın da Kürtçe konuşabileceği detaylarıdır. Abdullah Öcalan'ın fotoğrafının altına iliştirilen "*İmralı'dan konuşacak*" başlığıyla da "düzenlemeden sonra konuşabilecek" bilgisi verilmeyerek enformasyon eksiltimine gidildiği görülmektedir. Cezaevlerinden telefon görüşmelerinin Kürtçe yapılabilmesi için üzerinde çalışılan düzenleme TRT 6 ve Abdullah Öcalan'la dolayısıyla terörle ilişkilendirilerek okur kitleye hem Kürtçe kanal hem de yapılan çalışmanın yanlış bir adım olduğu önermesinde bulunmaktadır. Abdullah Öcalan'ın da düzenlemeden faydalanabileceği "alt temasının desteklenmesi için Öcalan'ın bir fotoğrafının kullanıldığı da görülmektedir.

Haberin bombalı saldırı sonucu hayatını kaybeden kişilere ilişkin yapılan "*Bomba kurbanlarına karanfilli anma*" başlıklı haberin hemen yanında konumlandırılmasıyla da okurun alımlamasına müdahale edilmeye çalışılmakta, ilgili düzenleme ve TRT 6 bir kez daha terörle ilişkilendirilmektedir. Bu stratejiyle okurda TRT 6 ile ilgili olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmakta ve okurun kendi bakış açısını geliştirmesine engel olunmaktadır.

Haber aktörlerinin güç ve iktidar olarak nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında aktörlerden Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin talimat veren, Danıştay onay veren, devlet yasak koyabilen şeklinde sunulmakta dolayısıyla iktidar ve güç sahibi olan taraflardır. Kürtçe konuşmak için izin isteyen hükümlüler ve ancak düzenlemeden sonra konuşabilecek Öcalan da haberin güçsüz ve zayıf olan aktörleri olarak sunulmaktadırlar.

Haberin Makro yapısal Çözümlemesi

Haber “*Hapisten “Kürtçe Alo”*” başlıklı haberin hemen altında AK Parti Milletvekili Dengir Mir Mehmet Fırat’ın fotoğrafıyla ve haberin yayına girdiği tarihten bir yıl önce yapılmış bir terör saldırısının yıl dönümüne ilişkin bir haberin hemen yanında, sayfanın sol alt köşesinde verilmiştir. Haber neredeyse “*Adalet Bakanı talimatıyla hapisten “Kürtçe Alo” çalışması*” başlıklı haberin tamamlayıcı haberi olarak verilmiştir. Fırat’ın açıklamalarından hareketle yapılan haberin ana teması:“Fırat’ın seçim propagandasının da Kürtçe yapılması gerektiğine ilişkin açıklaması”dır. Başlıkla verilmek istenen tema en çok okunduğu varsayılan giriş bölümünde daha detaylı ve açık bir şekilde okura aktarılmaktadır. Seçim propagandasının Kürtçe yapılması gerektiğine dair istek bu haberde de Kürtçe yayıncılıkla ilişkilendirilmiştir. Medya profesyonelinin bu haberi bu şekilde, söz konusu haberlerle beraber vermeyi yeğlemesi, okurda Kürtçe yayıncılığın benzer birçok isteğe kapı araladığı düşüncesini geliştirmek amaçlıdır. Haberin olay örgüsü Fırat’ın açıklamalarından faydalanılarak “madem Kürtçe yayıncılık başladı, Kürtçe seçim propagandası da yapılabilir” şeklindedir. “*Rroj TV*” sıkıcı alt başlığının altında da Fırat’ın “Yarın Pomak, Çingene ve Çerkes isterse onlara da bu imkan sağlanmalıdır” sözleri verilmiştir. Medya profesyonelinin okura vermek istediği mesaj Kürtçe yayıncılıkla “Pandora’nın kutusu”nun açıldığı” ve benzer isteklerin devam edeceğidir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin mikro yapısal çözümlemesinde dikkat çeken şey TRT 6’nın açılışının Kürtçeye alan açma odaklı farklı isteklere yol açtığı düşüncesinin yaygınlaştırılmaya çalışıldığıdır. Bu güçlü nedensellik ilkesi okurun Kürtçe yayıncılık hakkında kendi fikrini geliştirmesine engel olmaktadır. Çünkü Kürtçeye alan açmaya odaklı her isteğin temelinde mütemadiyen Kürtçe yayıncılığın yattığı vurgulanmaktadır. Kürtçe yayın yapan TRT 6 ile yeni istekler arasında kurulan bu nedensellik, genelleme ve basmakalıplaştırma stratejisi olarak göze çarpmaktadır. Bu yolla izleyici Kürtçe yayıncılığın yanlış olduğu konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır.

Çerkezler de yayın istedi: Kürtlere var da bize niye yok (Hürriyet, 6 Ocak 2009)

Görsel 11

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın en alt kısmında; fakat dikkat çekecek şekilde siyah renkte ve büyük puntolarla verilmiştir. Haberin ana teması başlık ve haber girişinden hareketle “Çerkezlerin de kendi dillerinde TV yayını istedikleri”dir. Medya profesyoneli bu başlıkla Kürtçe yayıncılık sonrası durumu tanımlamaktadır. Haberde olay örgüsü Kürtçe yayıncılığın Çerkezleri de hareketlendirdiği ve benzer bir isteği dile getirmeleri” oluşu üzerinden kurgulanmıştır. Çerkezlerin bu isteği doğrudan Kürtçe yayıncılığa başlanmasıyla ilişkilendirilmiştir. Haberde kırmızı dikdörtgen kutunun içine metinde böyle bir ifadeye ulaşılamamasından hareketle medya profesyonelinin kurgulayarak yazdığı düşünülen “*Kürtlere var da bize niye yok*” yazısı dikkat çekmektedir. Medya profesyonelinin bu pratikle, Çerkezlerin sözcülüğünü yapmaya çalıştığı görülmektedir. Aynı şekilde muhabir birincil kaynak olarak Çerkezlerin isteklerinin özeti niteliğinde habere iliştiirdiği bu notla kendi görüşünü Çerkezler üzerinden okura ulaştırmaktadır. Yayın kuruluşunun açıklamalarına haber değeri atfettiği haber aktörlerinden bazıları daha önce Kürtçe yayıncılığın benzer taleplere yol açacağını belirtmişlerdir. Bu bakımdan bu haber ve alaycı üslup o haber aktörlerinin argümanlarının desteklemeye yönelik bir strateji olarak da dikkat çekmektedir. “*Çerkezler de yayın istedi*” başlığındaki “de” bağlacı Kürtçe yayıncılığa göndermede bulunarak aslında okura ardaalan ve bağlam bilgisi sunmaktadır. Okurda geliştirilmek istenen bakış açısı “Kürtlere verildiği için başka etnik gruplar da istiyor” dolayısıyla onlara da verilmemeliydi” mesajıdır. Haber aktörleri Çerkezlerin sözcüsü olarak dönemin Cumhurbaşkanı Gül’le görüşen Çerkez dernekleri çatı örgütü ve Abdullah Gül’dür. Haberdeki tarafların güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında isteyen, talep eden olarak Çerkezler gereğinin yapılması konusunda karar veya talimat verecek olan da Cumhurbaşkanı Gül’dür. Dolayısıyla iktidar Cumhurbaşkanı Gül, güç dağılımına göre daha aşağıda olan da Çerkezlerin çatı örgütüdür. Aynı şekilde Çerkezler haberde Kürtlerle benzer haklara sahip olamayan bir etnik grup olarak mağdur olan taraftır.

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın en alt kısmında; fakat Kürtçe yayına başlanmasının olumlu bir adım olduğu doğrultusundaki açıklamalara binaen verilen haberlere kıyasla daha dikkat çekici bir başlıkla verilmiştir. Haberin başlığı sayfadaki “*Kürtçe TV onurlu bir mücadelenin kazanımıdır*” ve “*Başbakan: Kürtçe yayın bize yakıştı*” başlıklı haberlere göre daha büyük puntolarla ve daha çarpıcı bir şekilde konumlandırılmıştır. Başlığın sayfada ana başlıktan sonra en dikkat çeken ikinci başlık olduğu görülmekte ve hemen yanında “*RTÜK’ten özel TV’lere Kürtçe atağı*” başlıklı bir haber verilmektedir. Bu yolla kürtçe yayıncılık sonrası sürekli Kürtçeye alan açmaya odaklı gelişmelerin yaşandığına dikkat çekilmektedir. Haberin ana teması MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin açıklamalarından yola çıkarak “Kürtçe yayıncılıkla milli devlete büyük bir darbe vurulduğu”dur. Başlıkla MHP Genel Başkan’ı Devlet Bahçeli’nin açıklamalarından hareketle Kürtçe yayıncılık sonrası durum tanımlanmaktadır. Medya profesyoneli haber metnini açıklamalardan yola çıkarak özet olarak vermekte ve bunu okurla paylaşmaktadır. Özetin başlığı olarak da Bahçeli’nin sözlerinden bir uyarı niteliğindeki “*Yakasına yapışırız*” cümlesi haber metninden öncelenerek tercih edilmiştir. Haberin olay örgüsü “Kürtçe yayıncılıkla milli devlete darbe vurulduğu ve benzer adımlar devam ederse hesabının sorulacağı”dır. Haber aktörleri MHP Genel Başkan’ı Devlet Bahçeli ve dönemin Başbakan’ı Recep Tayyip Erdoğan’dır. Açıklamaları etken cümlelerle verilip ve talep eden şeklinde sunulan Bahçeli haberde hesap soracak muktendir olan; Başbakan ise “yanlışlar yapan ve gerekirse hesap sorulacak olan aktör” olarak sunulmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde MHP Genel Başkan’ı Bahçeli’nin açıklamaları genelde etken cümlelerle verilmiştir. Bu şekilde Bahçeli aktif ve talep eden şeklinde sunulmuştur. Bahçeli vatandaşların yeni yılını, muharrem orucunu ve aşure günü kutlayan “farklılıklara saygılı ve kucaklayan aktör” Başbakan ise Kürtçe yayıncılığı başlatmakla “bölen, ayırıştırıcı” olarak gösterilmektedir. Bahçeli, Kürtçe yayıncılığın başlamasına dair Kürt vatandaşlar için “TRT 6 Ser xêrê be” (hayırlı olsun) diyen Başbakan için “PKK’yı Kürtçe selamlayan” ifadesini kullanmakta ve PKK ve Kürt vatandaşların eşitlendiği görülmektedir. Medya profesyonelinin de bu ifadeyi açıklamadan önceleyerek metne taşıdığı gözlenmektedir.

RTÜK'ten özel TV'lere Kürtçe atağı (Hürriyet, 7 Ocak 2009)

Görsel 13

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın alt tarafında “*Milli devlete ölümcül darbe: Yakasına yapıyoruz*” (Hürriyet, 7 Ocak 2009) başlıklı haberin hemen yanında konumlandırılmıştır. Haberin ana teması “TRT’de başlayan Kürtçe yayıncılık sonrası özel televizyonların Kürtçe yayın sürelerinin uzatılması taleplerinin RTÜK tarafından değerlendirileceği”dir. Haberin konumlandırıldığı yer, verilmek istenen anlamın deşifresi için önem arz etmektedir. Yanında konumlandırıldığı haberin ana teması Bahçeli’nin açıklamalarına dayanılarak “Kürtçe yayıncılıkla milli devlete büyük bir darbe vurulduğu”dur. Haberin içeriğinde Kürtçe habercilik PKK’yla ilişkilendirilmiş ve okura Kürtçe yayıncılığın ayrılmaya hizmet edeceği iletilmektedir. İlgili metnin hemen bu haberin yanında konumlandırılması da haberin “kürtçe yayıncılıkla Milli devlete darbe vurulduğu” ana temasını ve bu minvaldeki açıklamaları desteklemek açısından tercih edilmiştir. Bu bakımdan bu tercihle okur kitle de TRT 6 sonrası Kürtçe yayıncılığa alan açıldığı, bunun bir başlangıç olduğu, özel TV’lerle ilgili çalışmanın da sıradaki benzer adımlardan biri olduğu düşüncesi geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde sözcük seçimleriyle mikro ölçekte de Kürtçe yayıncılığa alan açmanın ve takip eden gelişmelerin olumsuzlandığı dikkat çekmektedir. Kürtçe yayıncılığın başlaması için “TRT’nin

TRT 6'yı devreye soktuğu", talepler doğrultusunda RTÜK'ün özel televizyonlarla ilgili inceleme başlatması da "RTÜK'den Kürtçe atağı" gibi sözcüklerle ifade edilmiştir. Bu yeğleme muhabirin Kürtçe yayıncılığa nasıl baktığını deşifre etmek açısından ipucu niteliğindedir. Başlatmak yerine olumsuz anlama da gelebilecek "devreye sokmak" kelimesinin seçimi bu çıkarsamayı mümkün kılan birinci örnektir. İkinci olarak başlıktaki "RTÜK'ten özel televizyonlara Kürtçe atağı" ifadesindeki atak" sözcüğünün Türk Dil Kurumu sözlüğündeki karşılıkları "Düşüncesizce her işe atılan, cüretkâr", atılım, saldırı, saldırış, hücum, hamle, akın" şeklindedir. Dolayısıyla RTÜK'ün bu adımının olumsuz anlama gelebilecek bir sözcükle tarif edilmesi eylemin olumsuzlandığını göstermektedir. Olumsuz anlamlarda da kullanılabilen bu sözcüklerin seçimi Kürtçe yayıncılıkla ilgili eylemin olumlanmadığına örnek teşkil etmektedir.

3.2.1.3. "Yorumsuz"

Ana dil ana sütü kadar helal (Hürriyet, 1 Ocak 2009)

Görsel 14

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber Aksu'nun bir fotoğrafıyla beraber 21. sayfanın sağ alt köşesinde verilmiştir. Haberlin ana teması AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu'nun açıklamalarından hareketle "Kürtçe yayıncılığın Kürtlerin hakkı olduğu"dur. Haberlin olay örgüsü AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu'nun TRT'nin Kürtçe yayıncılığını olumlu gördüğüne ilişkin açıklamasıdır. Haberde herhangi bir yorum dikkat çekmemektedir. Analiz sonucunda haberde medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu veya olumsuz bir bakış açısı tespit edilememiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Aksu'nun açıklamaları dolaylı ve doğrudan alıntılanarak aktarılmıştır. Haber metni neredeyse Aksu'nun açıklamasının birebir aktarımıdır. Mikro ölçekteki incelemede medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu veya olumsuz bir bakış açısı tespit edilememiştir.

Başbakan'dan Kürtçe tekrar (Hürriyet, 2 Ocak 2009)

Görsel 15

Haberin Makro yapısal Çözümlemesi

Haber gazetenin 14. sayfasında sol alt köşede ve fotoğrafsız olarak verilmiştir. Başlıktan hareketle haberlin ana teması "Başbakan'ın tekrar Kürtçe konuştuğu"dur. Haberlin olay örgüsü başbakanın bir soru üzerine Kürtçe mesajını tekrar ettiğı"dir. Haberde bir soru üzerine Başbakan'dan TRT 6

için verdiği Kürtçe “TRT Şeş bi xêr be” (TRT Şeş hayırlı olsun) mesajını tekrar vermesi istenmiştir.

Haberin Mikro yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekteki incelemede medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu veya olumsuz bir bakış açısı tespit edilememiştir.

Başbakan: Kürtçe yayın bize yakıştı (Hürriyet, 7 Ocak 2009)

Görsel 16

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber gazetenin 14. sayfasında verilmiştir. Haberin ana teması “dönemin Başbakan’ı Recep Tayyip Erdoğan’ın TRT’nin Kürtçe yayına başlamasına ilişkin açıklaması”dır. Haberde Başbakan’ın kanalın açılmasına ilişkin olumlu mesajları paylaşılmaktadır. Haberin olay örgüsü

kanalın yayına başlamasının Türkiye'ye yakıştığı'dır. Haberde aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Başbakan Erdoğan'ın birlik ve beraberlik mesajları veren muktedir aktör olarak sunulduğu görülmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekteki analiz sonucunda dönemin Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarının doğrudan alıntılarla aktarıldığı haberde, medya profesyonelinin kanalın yayınına ilişkin olumlu/olumsuz herhangi bir yorumu ya da tercihi tespit edilememiştir.

Kürtçe Tv onurlu bir mücadelenin kazanımı (Hürriyet, 7 Ocak 2009)

Görsel 17

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması Ahmet Türk'ün TRT 6'ya dair açıklamasıdır. Başlık Ahmet Türk'ün konuşmalarından bir cümle alıntılanarak seçilmiştir. Haberin olay örgüsü "halk mücadele etti, TRT 6 açıldı" üzerinden inşa edilmiştir. Haberde herhangi bir yorum dikkat çekmemektedir. Analiz sonucunda haberde medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu/olumsuz geliştirmeye çalıştığı herhangi bir bakış açısı tespit edilememiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber DTP Genel Başkanı Ahmet Türk'ün açıklamalarının dolaylı ve doğrudan aktarımıyla yapılmıştır. Mikro ölçekteki analizde sonucunda haberde medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu/olumsuz geliştirmeye çalıştığı herhangi bir bakış açısı tespit edilememiştir.

3.2.1.4. “Diğer”

DTP, Kürtçe kanalın açılışına katılmıyor (Hürriyet, 1 Ocak 2009)

Görsel 18

Haberin Makro yapısal Çözümlemesi

Haber başlığı ve girişinden hareketle haberin ana teması “DTP’nin TRT 6’nın açılışına katılmayacağı”dır. Haberin olay örgüsü “TRT davet etti DTP katılmıyor” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberde DTP yetkililerinin “ısrarla” davet edildikleri fakat yine de katılımın olmayacağı bildirilmektedir. Haber aktörleri edilgen fiillerle verildiğinden dolayı öznesi olmayan; fakat haberden anlaşılan TRT yetkilileri ve DTP’lilerdir. Habere bakıldığında TRT 6’nın yöneticileri davet eden olumlu ve makul bir davranışta bulunan şeklinde temsil olunurken, DTP’liler davete iştirak etmeyenler, dolayısıyla olumsuz ve çözümsüzlüğü tercih eden taraf olarak sunulmaktadırlar. Buradan hareketle haberde Van Dijk’in belirttiği (2015: 65) “olumsal kendini sunma” ve “olumsuz ötekini sunma” stratejisi göze çarpmaktadır. Olumsal kendini sunmayı içeren cümle en çok okunduğu varsayılan haber metninin girişinde verilerek okur kitlenin dikkatine sunulmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberdeki sözcük seçimlerine bakıldığında DTP'lilerin "ısrarla" çağrılmasına rağmen davete katılmayacakları bilgisi paylaşılmaktadır. Buradaki tırnak içindeki "ısrarla" sözcüğü iç gruba dâhil olan TRT'nin makul olan taraf olduğu konusunda okur kitlenin ikna olmasını sağlamaya yönelik bir yeğlemedir. Bunun yanında "öteki" olarak belirlenen aktörlerin olumsuz ve çözümsüzlüğü yeniden üreten eylemleri etken cümlelerle verilmiştir. Başka bir deyişle "makul olmayan olumsuz öteki" olarak temsil edilen haber aktörleri olumsuz bir davranışta bulunduğu özne" olarak sunulmaktadırlar. DTP'li yetkililer daveti reddeden, protesto edecek özneler olarak sunulmaktadır. Haberde Selahattin Demirtaş'ın dolaylı bir şekilde verilen cümlesi için "dedi, söyledi, belirtti" gibi nötr anlam ifade eden bir yüklem yerine "değerlendirdi" yargı bildiren yüklemi tercih edilmiştir.

3.2.2. Sabah

3.2.2.1. "TRT 6: Birlik ve beraberliğimizi pekiştirecek, farklılıklar zenginliğimiz"

Kürtçe TV test yayınında: Osmanlı'daki gibiyiz (Sabah, 26 Aralık 2008)

Görsel 19

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması “kanalın test yayınına başlamasıyla Osmanlı’daki gibi farklılıklarla bir ve beraberlik içinde olduğu”dur. Başlıktaki “*Osmanlı’daki gibiyiz*” cümlesiyle “Osmanlı Devleti’nde farklılıkların birarada ve barış içinde yaşadığı günlere” göndermede bulunmaktadır. Ana tema üzerinde Kürtçe olarak “aynı göğün altında” yazısı olan TRT logosunun olduğu bir fotoğrafla desteklenmektedir. Haberin olay örgüsü “TRT 6 yayına başladı birlik ve beraberliğimiz tahkim olacak”tır. Bu yanıyla haberin ana önermesi Kürtçe yayıncılığın birlik ve beraberliği pekiştireceği”dir. Haber Kürtçe yayıncılık karşıtı kesimlerin “kanalın ayrılmaya hizmet edeceği ve milli devlete zarar verdiği” sav ve eleştirilerine cevaplar içermektedir. İlk yayının İstiklal Marşı ile başladığı, kanalda siyasi değil belgesel, spor, sinema ve kültürel programlara yer verileceği, dizilerin Kürtçe dublajla yayınlanacağı” gibi ifadelerle kanal yayınlarında “milli devlet” anlayışıyla bağdaşmayan hiçbir içeriğe yer verilmeyeceği bildirilmektedir. Bu yolla kanal hakkında olumsuz görüşleri olan kesimlerin rızasının üretimi sağlanmaya çalışılmakta ve okur kanalın açılışının olumlu bir adım olduğu yönünde ikna edilmeye çalışılmaktadır. Haberde mevcut durum ve Osmanlı’nın karşılaştırılması ile Van Dijk’in “ders olarak tarih (geleneksel tema) olarak tarif ettiği (2015: 83) bir savın geçmişe atıfta bulunularak karşılaştırılması ile inandırıcılığının arttırılmasına çalışıldığı görülmektedir.

Haberde aktörlerin güç ve iktidar bakımından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında, hâkim ve güçlü olan, kendi inisiyatifiyle Kürtçe yayıncılığı başlatan devlettir. Bir diğer aktör haberde kanal hakkındaki görüşlerine yer verilen TRT yetkilileridir. TRT yetkilileri kanalın “aile kanalı” olacağını belirtmektedirler. Buradan hareketle karar veren, yöneten, kanal hakkında tasarruf sahibi ve belirleyici olan taraf yine devlet ve kurumunun idarecileridir. Bu yolla Kürtçe yayıncılığın çerçevesi belirlenmekte ve yerleşik kurallara riayet edileceğine işaret edilerek okurun kanal ve Kürtçe yayıncılık konusunda endişelenmemesi ve olumlu düşünmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Haberdeki diğer aktör Dış İşleri Bakanlığı’dır. Bakanlık, Irak Başbakan’ı Nuri Maliki ile gelen “Kürdi TV” heyetine izin veren konumdadır ve heyetin gelişi bakanlığın onayına bağlanmaktadır. Bu şekilde devletin ve bir bakanlığının yüceliğine göndermede bulunmaktadır. Bakanlık haberde “Bölgesel Yönetimin İçişleri Bakanı Kerim Sincari’yi bile uçaktan indiren” şeklinde tarif edilerek devletin bölgesel yönetim üzerindeki güç ve iktidarı vurgulanmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde mikro anlamda kullanılan sözcük ve sıfatlara bakıldığında kanalın yayına başlaması “nihayet” ifadesiyle sunulmakta ve beklenen, olumlu bir gelişme olarak yansıtılmaktadır. Dolayısıyla haber profesyoneli ve yayın kuruluşunun kanalın yayına başlamasını olumladığı dikkat çekmektedir. Kanalın açılışında görev alan Rojin hakkında herhangi bir olumsuz ifade veya sıfat kullanılmamakta, ötekileştirici dil pratiğine başvurulmamakta ve Kürtçe yayıncılık terörle ilişkilendirilmemektedir. Kürtçe yayıncılık, olumlu, birleştirici, kaynaştırıcı bir adım olduğu şekil ve çerçevesinde sunulmaktadır. Haberin genelinde adımın “birlik ve beraberliğe zarar vermeyeceği bunun aksine idealdeki Türkiye’ye bir adım daha yaklaşıldığı” anlamı çeşitli yinelemelerle etkinleştirilmeye çalışılmakta ve okur bu yönde ikna edilmeye çalışılmaktadır. Jenerikte verilen ilk mesajın “Devlet Kürt dili ve kimliğini tanıyor. Biz aynı Osmanlı’daki gibiyiz, aynı göğün altında” olduğu belirtilerek birlik ve beraberliğe işaret eden benzer anlamlı ifadelerle Kürtçe yayının birleştirici olacağı söylenmektedir.

Erdoğan: Ser Sala We Piroz Be (Sabah, 30 Aralık 2008)

“Ser sala we piroz be (Sabah 30.12.2008) terör haberi var

“Ermenice TV” geliyor”

“Cemevinden yayın”

Görsel 20

HALI 30 ARALIK 2008

GÜNDEM

Ser salawe piroz be

Yeni yılınız kutlu olsun

Cumhuriyet tarihinde bir ilk. Başbakan, TRT-6'dan Kürtçe "Ser salawe piroz be" (Yeni yılınız kutlu olsun) diye seslenecek

TRT, Kürtçe açılımla birlikte bir ilke daha imza atıyor. Türkiye tarihinde ilk kez bir Başbakan, TRT'de Kürtçe mesaj verecek. Başbakan Tayyip Erdoğan, 1 Ocak'ta Kürtçe yayına başlayacak TRT-6'da yapacağı konuşmanın sonunda, Kürtçe "TRT-Şeş serx erebe (TRT 6 hayırlı olsun) Ser salawe piroz be (Yeni yılınız kutlu olsun)" diyecek.

1 OCAK'TA
Kürtçe TV, 1 Ocak 2009'da saat 19.00'da Arzi Stüdyoları'nda test yayını bitirerek normal yayına geçecek. "Aynı göğün altında" sloganıyla yayına başlayan TRT-6 yeni yılla birlikte 24 saat yayın yapacak. Türkiye tarihinde ilk kez bir Başbakan, Kürtçe mesaj verecek. Başbakan Tayyip Erdoğan'la yaklaşık 6 dakikalık bir çekim gerçekleştirildi. Başbakan Erdoğan, önce Türkçe, "Türk, Kürt, Laz, Çerkez hepimiz kardeşiz. Bu coğrafyada yüzyıllardır birlikte yaşıyoruz, yaşamaya devam edeceğiz" sözleriyle birlik ve beraberlik mesajı verecek. Başbakan Erdoğan, konuşmasının sonunda da Kürtçe, TRT-Şeş serx erebe (TRT-6 hayırlı olsun); Ser salawe piroz be (Yeni yılınız kutlu olsun)" diyecek. Başbakan'ın, Kürtçe yapacağı birlik, beraberlik ve barış konuşmasının da dubajla Kürtçe verilmesi planlandı.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de TRT-6 için kısa bir röportaj verecek. Bu konuşmanın Kürtçe altyazıyla mı yoksa Kürtçe dubajla mı yayınlanması için Gül'ün görüşü alınacak. Yayının ilk gününde, bakan, milletvekili, sanatçılarla röportajlar da yer alacak. TRT-6'da "En son babalar duyar", "Dedem, Golfret ve ben", "Gurbet" gibi yerli diziler dubajla verilecek, yemek ve eğlence programları ise Kürtçe sunulacak. Kanalda, "Turgut Özal, Doğa, Bilim" belgesellerinin yanı sıra, "Deste Gül" edebiyat programı yapılacak. Ocak ayında yayınlanacak sinema filmleri arasında da Türkmen Şorwı'nı başrolü oynadığı Körebe, Siyah Gelinlik, Tatlı Kaçık, Karlağaç Fırtınası filmleri bulunuyor. Ayrıca, çocuklar için de çizgi filmler yer alacak. Özellikle dubajlı zor olan çizgi film ve sinema filmleri kurum dışında Kürtçeye çevriliyor.

REKLAM YOK
TRT yönetimi, programlar ve yayın akışı oturma odası kadar reklam almıyacak. İlk test yayını "Kırmançı" lehçesi ile başlarken bu hafta yapılacak yayınlarda Zazaca da kullanılacak. Test yayında, Rojin, Nibifer Akhal kipleri, Ayşe Şan, Şivan Perwer müzikleri yer alırken, sanatçı yelpazesi renklendirilecek. TRT, kanalda eserlerini yayınlamak için Kürt sanatçılarla görüşmelerini sürdürüyor. TRT'nin Kürtçe kanalı saat başı haber verecek. Haberlerde, 'şimdilik' spiker ya da sunucu olmayacak. Görüntülerin üzerine haber okunacak.

'Ermenice TV' geliyor
TRT, 2009'un sonunda yayın hayatına başlayacak Ermenice TV için hazırlık yapıyor. Ermenice TV için Dışişleri Bakanlığı'ndan da olumlu görüş alındı. TRT'nin şubat ayında başlatacağı Ermenice radyo ve web sitesi de, televizyon kanalının provası olacak. Televizyonda, Ara Gevorgian, Tata, Nune Yesayan, Andre, Sirusho gibi dünyaca ünlü Ermeni müzisyenlerin yanı sıra Kardeş Türküler gibi Türkiye'de Ermenice şarkılar söyleyen gruplar da yer alacak. Aile kanalı niteliği taşıyacak Ermeni TV'de, haberler akşamda Türkiye ve Ermenistan'daki sıcak gelişmeler yer alacak. Ermenilerin çalıştığı ve uydu üzerinden yayın yapacak kanal, Türkiye'deki Ermenilerin yanı sıra, Ermenistan'da yaşayanları da dönük olacak.

Cemevinden yayın
TRT, Muharrem ayının 10'unda 3 cemevinden canlı yayın yapacak. TRT Genel Müdürü İbrahim Şahin'in verdiği bilgiye göre, "10 Muharrem" adlı 10 dakikalık program 12 gün sürecek ve iftar öncesi verilecek. "Geçtiğimiz yıl TRT Genel Müdürlüğü'ne atanan İbrahim Şahin, Muharrem ayı atığı için "Bir yıllık rüyamda, Alevi Bektâşi Federasyonu Başkanı Ali Balku'nun iki gün önceki eleştirisi nedeniyle değil, bir yıldır bu programı düşünüyordum. Çekimleri geçtiğimiz hafta bitirmiştik" dedi.

Görsel 21

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber "günün haberi" olarak nitelendirilmiş ve ilk sayfada, büyük puntolarla ve dikkat çekecek bir şekilde yazılmış bir başlıkla konumlandırılmıştır. Başlıkta Başbakan'ın "SER SALA WE

PİROZ BE” (Yeni yılınız kutlu olsun) mesajı büyük harflerle ve Kürtçe olarak verilmiştir. Bu konumlandırma ve biçimlendirme yayın kuruluşunun habere ve Başbakan Erdoğan’ın Kürtçe mesajına önem atfedildiğini ve onaylandığını göstermektedir. Haberde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Kürtçe “yeni yılınız kutlu olsun” cümlesi öncelenerek başlığa taşınmıştır. Haberin ana teması “Başbakan’ın TRT 6’nın açılış programında Kürtçe konuşacağı”dır. İlk sayfadaki kısa haberde Başbakan’ın fotoğrafına da yer verilmiş ve haberin detaylarının 17. sayfadaki geniş haberde olduğu bilgisi paylaşılmıştır. Haberin alt kısmında “*TRT, Ermenice TV için start verdi*” ifadesine yer verilmiştir. Haberde kanalın açılışına dair olumsuz bir bilgi paylaşılmamaktadır

Geniş haberin başlığı ilk sayfada verilen başlıkla aynıdır. Geniş haberde hem başlık hem spota yer verilmiştir. Her ikisinde de Başbakan’ın “ser sala we piroz be” mesajı Kürtçe olarak aktarılmıştır. Haber başlığı olarak Kürtçe mesajın aynen taşınması ve herhangi bir dil pratiğiyle olumsuzlanmamasından hareketle yayın kuruluşunda TRT 6 da kullanılacak olan Kürtçeye dair olumsuz bir bakış açısının olmadığı çıkarsaması yapılmıştır. Haberin ana teması “Başbakan’ın TRT 6’nın açılış programında Kürtçe konuşacağı ve birlik/beraberlik mesajları vereceği”dir. Başbakan’ın “Türk, Kürt, Laz, Çerkez hepimiz kardeşiz. Bu corafyada yüzyıllardır birlikte yaşıyoruz, yaşamaya da devam edeceğiz” sözleri aynen aktarılmıştır. Başbakan’ın konuşması “birlik, beraberlik ve barış konuşması” olarak nitelendirilmiştir. Haberin olay örgüsü Başbakan’ın TRT 6 için Kürtçe konuşacağı”dır. Haberin temel önermeleri “Kürtçe yayıncılığın birlik ve beraberliği tahkim edeceği ve kanalın kültür ve eğlence kanalı olacağı”dır. Haberdeki alt temalar:

- “Yayın içeriğinde neler olacağı”
- “Reklamın olmayacağı”dır.

Haberdeki aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında konuşmasının nasıl verileceği konusunda görüşünün alınacağı Cumhurbaşkanı Gül ve “birlikte yaşıyoruz ve yaşamaya devam edeceğiz” şeklinde kararlı cümleler dile getiren dolayısıyla etken ve kararlı bir şekilde resmedilen Başbakan güçlü ve iktidar olandır. Haberde fotoğraf olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın gülümseyen, kendinden emin bir boy fotoğrafı tercih edilmiştir. Bu şekilde kanal hakkında olumlu mesajlar veren Başbakan, güvenilir ve ne yaptığını bilen, güçlü bir aktör olarak sunulmaktadır.

Haberde kanalın yayınlarının içeriğine dair geniş bir bilgi aktarılmaktadır. Kanalda yer alacak program, film, dizi ve belgesellerin siyasi nitelik taşımayacağı izleyiciyle paylaşılmaktadır. Bu yolla kanalın yayınlarının kültür/eğlence içerikli olacağı ve “milli devlet’e bir tehdit

oluşturmayacağı vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde kanal hakkında olumsuz görüşleri olan ya da hassas olan kesimlerin rızası üretilmeye çalışılmakta ve okurda kanalın açılışının olumlu bir adım olduğu yönünde bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Haberde kanalın ilk etapta reklam almayacağı bildirilmekte¹²² ve ticari bir kanal olmayacağı vurgulanmak istenmektedir.

Aynı sayfada bulunan “*Ermenice TV’ geliyor*” ve “*Cemevinden yayın*” başlıklı haberler TRT 6’nın Kürtçe yayına başlamasıyla direkt olarak ilişkilendirilmemiş, aralarında sebep sonuç ilişkisi kurulmamış ve demokratik birer adım olarak sunulmuştur. Ana temalar sırasıyla “Ermenice TV’nin de yayına başlayacağı” ve “Cemevinden canlı yayın yapılacağı”dır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte değerlendirildiğinde dönemin Başbakan’ı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmasından birlik ve beraberliğe dair verdiği olumlu mesajlar haber metnine doğrudan alıntılanarak taşınmıştır. Bu yolla mesajların inandırıcılığına katkıda bulunmaktadır. Test yayınında müziklerine yer verilen Rojin, Nilüfer Akbal, Ayşe Şan ve Şivan Perver gibi Kürt sanatçılar hakkında olumsuz ifadeler kullanılmamış ve sanatçılar terörle ilişkilendirilmemiştir. “TRT Kürtçe açılışıyla bir ilke daha imza atıyor, Türkiye tarihinde ilk kez bir başbakan, TRT’de Kürtçe mesaj verecek, aynı göğün altındayız sloganıyla yayına başlayan kanal” ifadeleri ile kanalın yayına başlamasının olumlandığı görülmektedir. Ermenice TV adımı ve Cemevinden yapılacak olan yayın “aile kanalı” ve “bir yıllık rüyamdı” gibi seçilen sözcükler ve olumlu cümlelerden hareketle demokratik bir açılım olarak yansıtılmaktadır.

¹²² Hürriyet’in “*Eronews tarzı haber banttan Şivan Perver*” (Hürriyet, 26 Aralık 2008) başlıklı haberinde reklam için başvuru olmadığı dolayısıyla kanalın bir yük olacağı anlamı üretilmeye çalışılırken bu haberde kanalın kendi inisiyatifiyle reklam almayacağı bildirilmektedir.

Kürtçe TV Rojin'le başladı/Kürtçe TV Birlik mesajlarıyla açıldı (Sabah, 2 Ocak 2009)

“Sarı, kırmızı, yeşil esprisi”

“Görevimizdi”

Görsel 22

Görsel 23

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

İlk sayfada verilen kısa haberin ana teması “kanalın açılışının Kürt sanatçılar Rojin ve Nilüfer Akbal’ın Kürtçe türküleriyle başladığı”dır. Haber için Rojin’in açılışta türkü söylediği kanalın yayına başladığı ana temasını destekleyen bir fotoğrafı seçilmiştir. Açılışa Ak Parti dışında hiçbir partiden katılımının olmadığı bilgisi verilerek diğer partilerin kanalın yayına başlamasından hoşnut olmadıkları anlamı üretilmekte ve kanalın mevcut hükümet tarafından sahiplenildiği mesajı verilmektedir. Haberin sonunda okur 5. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir.

5.sayfadaki geniş haberde hem başlık, hem spot hem de alt başlıklar kullanılmıştır. Haberin ana teması ”kanalın açılışının demokratik, birleştirici ve bütünleştirici bir adım olduğu ve birlik mesajlarıyla açıldığı”dır. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın kanal hakkında mesaj verirken çekilen fotoğrafı ve kanalın açılışına ilişkin Rojin’in görüldüğü büyükçe bir fotoğraf haberin ana temasıyla uyumlu ve temayı desteklemektedir. Haberin alt temaları:

- “Kürtçenin kültürel bir zenginlik olduğu”
- “Farklılıklarımızın zenginliğimiz olduğu”
- “Kanalın açılışının bir görev olduğu”dur.

Haberde iktidarın çabalarıyla yayına başlayan kanal hakkında olumlu mesajlar verilmektedir. Devlet büyüklerinin kanal ile ilgili iyimser ve olumlu mesajları haberi baştan aşağı kat etmektedir. Haberde Kürtçenin kültürel bir zenginlik olduğunu söyleyen dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün ve “Kürtçe TV demokrasiye yakışan bir adım” şeklinde açıklama yapan dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın değerlendirmeleri buna uygun örnekler olarak gösterilebilir.

Haber olay örgüsü bakımından incelendiğinde şu dört oluş çevresinde inşa edildiği görülmektedir.

- “TRT’nin Kürtçe yayına başlaması birlik ve beraberliği pekiştirecektir”
- “Kültürel zenginliğimizin farkına varmak bizi yakınlaştıracaktır”
- “Kanalın yayına başlamasıyla manevi bir görev gerçekleştirilmiştir”
- “Kanalın yayına başlaması kötü niyetlilerin bazı konuları istismar etmesini engelleyecektir”

Haberde kKanalın açılışında sunuculuk yapan ve şarkıları çalınan sanatçılara yönelik olumsuz anlamlar içeren niteleyici ifadelerle başvurulmamıştır. Haberde görüşlerine başvurulmalar ve açıklamalarından alıntı yapılanlar genellikle devlet erkânından isimlerdir. Muhalif olarak değerlendirilebilecek haber aktörlerinin görüş veya açıklamalarına başvurulmamıştır. Haberdeki

temel önerme “kanalın yayına başlamasının birlik ve beraberliği pekiştireceği”dir. Devlet erkânından farklı isimlerin eş anlamlı cümlelerinin tekrarıyla bu mesaj etkinleştirilmeye çalışılmaktadır.

- “TRT’nin bunu yapması çok anlamlı” (Cumhurbaşkanı Abdullah Gül)
- “Farklılıklarımızdan korkmaya gerek yok” (Başbakan Recep Tayyip Erdoğan)
- “Temel hak ve özgürlükler alanında önemli bir adım. Bizim zenginliğimiz.” (Bakan Mehmet Şimşek)
- Geçmişte insanlar Kürtçe ana dilim dediği albüm yapacağını söylediği için ağır bedeller ödedi. Bunların anısına manevi bir görevi gerçekleştirdik.”(Bakan Ertuğrul Günay)

Farklı yayın kuruluşlarınca terörle ilişkilendirilerek eleştirilere sebep olan Rojin ve Nilüfer Akbal’ın sarı ve yeşil kıyafetleri ve TRT’nin kırmızı logosu, bu haberde espri konusu olduğu şeklinde yansıtılmıştır. Bu, farklı yayın kuruluşlarının ideolojik eleştirilerine cevap niteliğinde, dolayısıyla iktidarın söylemine paralel ve atılan adımı destekleyici ve meşrulaştırmaya yönelik bir dil pratiğidir. Alt başlık olarak büyük harflerle “Sarı, kırmızı, yeşil esprisi” seçilmiş ve “sarı, kırmızı, yeşil korkusu da aşıldı” ifadesiyle “korkacak bir şey yok” anlamı üretilmeye çalışılmıştır. Sanatçı Rojin’in Şivan Perwer’in şarkısını söylediği ifade edilmiş ve Perwer hakkında olumsuz bir ifadeye başvurulmamıştır.

“Görevimizdi” alt başlığı altında kendisi de Kürt olan Maliye Bakanı Mehmet Şimşek ile bakanlardan Ertuğrul Günay’ın kanal hakkındaki olumlu mesajları verilmektedir. Bakanların etnik kimliklerine atıfta bulunularak Kürtlerin “öteki” olmadığı ve “biz”den biri oldukları mesajı verilmekte bu yolla Kürtler “iç grub”a dâhil edilmektedir. Günay’ın açıklamalarından seçilerek öncelenen “Görevimizdi” alt başlığı bu adımın görev bilinciyle atıldığının altını çizmekte ve zaten atılması gereken bir adım olduğu önermesini barındırmaktadır. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında devlet erkânı mütemadiyen veren, imkân tanıyan, yani güçlü olan konumundadır. Şivan Perwer 32 yıldır yurtdışında yaşayan ve şarkıları yasaklı kişi olarak tarif edilmiş ve gücü elinde tutan devlet karşısında yasaklamalara maruz kalan güçsüz mağdur kişi olarak, ismi verilmeden bahsedilen “albüm yapacağım dediği için ağır bedeller ödeyen” Ahmet Kaya’da mağdur olarak sunulmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte incelendiğinde kanalın yayına başlamasına ilişkin aktarılan cümlelerde gerek seçilen alıntılarla gerekse haber profesyonelinin seçtiği başlıkta demokrasi, kültürel zenginlik, birlik, beraberlik, yakınlaşmak, kardeşlik, temel hak ve özgürlükler, manevi bir görev gibi olumlu anlamları olan birbiriyle ilintili ve ana temayı destekleyen sözcük ve kavramların tekrarlandığı dikkat çekmektedir. Olumlu anlamları olan dolaylı ve doğrudan aktarım cümleleri için “dedi, söyledi, vurguladı” gibi olumsuz yargı bildirmeyen yüklemeler seçilmiştir.

- (...) Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Kürtçenin kültürel bir zenginlik olduğunu vurgulayan ifadeleri ile noktalandı”

Bu ifadedeki “vurgulayan” sıfat fiili ile medya profesyonelinin “Kürtçenin kültürel bir zenginlik olduğu” fikrini onayladığı görülmektedir. Yüklem olarak “savundu, iddia etti, ileri sürdü” gibi bir tercih yapılmaması, haber aktörlerinin kanal hakkındaki olumlu söylemine karşı çıkmadığını göstermektedir.

Medya profesyoneli haberde kanalın açılışının olumlu bir adım olduğu konusunda kanı birliği olduğunu göstermek için “AKP’nin Doğu ve Güneydoğu milletvekillerinin yanı sıra çok sayıda izleyici katıldı” ifadesine yer vermiştir. Buradaki “çok sayıda” belirsiz niteleyicisiyle herhangi bir sayı bildirilmemekle beraber, katılımın çok fazla olduğu anlamı üretilmekte ve TRT 6’nın olumlu olduğu yönünde fikir birliği olduğu kanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Haberde kanalın kuruluşuna ilişkin olumlu mesajlar paylaşılarak muhalif kanadın argümanları çürütülmeye çalışılmakta ve okurda kanal hakkında olumlu bir bakış açısı üretilmeye çalışılmaktadır. Haberde haber kaynaklarının olumlu eş anlamlı açıklamaları okurun Kürtçe yayıncılık konusunda olumlu düşünmesini sağlamak ve iknası amacıyla sürekli tekrar edilmektedir.

Kürtçe TV’nin Mardinli yıldızı (Sabah, 4 Ocak 2009)

“Dilim ve kültürümle ilgili bir alan açılınca ben orda olmalıyım,’ diyen Rojin:”

“Kürtçe televizyonun Mardinli yeni yıldızı (Pazar SABAH 04.01.2009)”

“TRT-6’NIN (ŞEŞ) GÜNDÜZ KUŞAĞINDA HAFTA İÇİ HER GÜN YAYIN YAPAN KÜRT ŞARKICI ROJİN ROMAN GİBİ HAYATINI ANLATTI: (Pazar SABAH, 4 Ocak 2009)”

“Bu kızın adı Rojin bunu almayalım’ diyorlardı...”

“Gözetiminde kalacağıma Bodrum’da güneşlendim”

“Marlon Brando gibi ayağımı silip çıktım!”

“Kürtçe’nin normalleşmesi adına TRT Şeş’e evet”

“Herkes şok geçiriyor”

“Sezen’le tanıştığımda kalbim çarpıyordu”

“Beyaz programına istemedi beni!”

“Martin Luther King’in hayali gibi”

“Seçim yatırımı olsa ne zararı olacak!”

Görsel 24

Görsel 25

Görsel 26

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber gazetesinin ilk sayfasında, logonun hemen yanında Rojin'in boy fotoğrafıyla beraber verilmiştir. Bu tercih yayın kuruluşunun habere önem verdiğini ve okuru Rojin'le yapılan röportajı okuması için teşvik etmeye çalıştığını göstermektedir. İlk sayfadaki haberin ana teması “Rojin'in hayatında karşılaştığı zorluklar” olarak öne çıkmaktadır. Öncelemelerle Rojin'in hayatının dramatikleştirilmesi Rojin'i mağdur taraf, ailesini güçlü ve olumsuz taraf olarak sunmaya yönelik bir stratejidir. Kısa haberle okur geniş haberin olduğu Pazar Sabah bölümüne yönlendirilmektedir. Pazar sabahın ilk sayfasında verilen kısa metinle “Rojin'in Kürtçe yayıncılığa başlayan TRT 6'ya neden “evet” dediği” belirtilmiş. Haberde Rojin'in TRT 6'da program yapmasının nedeni olarak geniş haberden öncelenen “*Kürtçenin normalleşmesi adına*” ifadesi vurgulanmıştır. Bu şekilde Kürtçe yayıncılığın Kürtçeyi normalleştireceği söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

Röportaja Pazar Sabah ekinde iki tam sayfa ayrılmıştır. Rojin'in üç fotoğrafıyla verilen haberin ana teması TRT 6'da program yapan Kürt sanatçı Rojin'in dramatik hayat hikâyesidir. Rojin'in “*Babam zincirle dövdü, evden kaçtım, töre cinayetine kurban gidebilirdim*” sözü öncelenerek en dikkat çeken başlık olarak kullanılmıştır. Bu başlığın haberin çarpıcı olması için seçildiğini söylemek mümkündür. “*Kürtçenin normalleşmesi adına TRT Şeş'e evet*” alt başlığının mavi fon üzerine beyaz karakterlerle dikkat çekici bir şekilde biçimlendirilmesinden dolayı alt başlıklardan en çok önem atfedilen olduğunu söylemek mümkündür. Başlıkla verilmek istenen anlam “TRT 6'nın olumlu bir vazife gördüğü”dür. Haberin üst başlığında Rojin'in hayatı “roman gibi hayat” olarak nitelendirilmiştir. Haberin spotunda Kürt kimliği ve Kürt ismi yüzünden sayısız zorluk çeken Rojin'in artık TRT'de program yapabildiğine dikkat çekilmektedir. Bu yolla Kürtçeye dair sorunların artık geride kaldığı anlamı üretilmeye çalışılmaktadır. Rojin'in dramatik hayat hikâyesine dair yaptığı açıklamaların çarpıcı cümleleri öncelenerek alt başlıklar olarak seçilmiştir. Haberin alt temaları:

- “Rojin'in Kürt kimliği ve Kürtçe ismi nedeniyle birçok zorlukla karşılaştığı”
- “TRT 6'ya normalleşme adına evet dediği”
- “Bir hayalin gerçekleştiği”
- Hangi amaçla yayına sokulmuş olursa olsun TRT 6'nın olumlu bir adım olduğu”dur.

TRT 6'nın yayına başladığı süreçte bazı yayın organlarında¹²³ TRT 6'nın açılışına katılan sanatçıların “terörü öven kişiler olduğu” şeklinde haberler yapılmıştır. Röportaj bu tür haberlere bir cevap niteliğinde olup Rojin'in insani yanına yoğunlaşmakta ve izleyicide oluşmuş olabileceği varsayılan olumsuz bakış açısı değiştirilmeye çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analizde Kürtçe yayını kabul eden Rojin'in tarifi için seçilen sözcükler de olumlu imajını destekleyecek şekildedir. Rojin için “devletin Kürtçe televizyonu TRT-6'nın (şef) starı, Kürt kimliği ve Kürtçe ismiyle sayısız zorluk yaşayan Rojin, hayatı cesaret imtihanlarıyla geçmiş bir Kürt kızı o” ifadeleri kullanılmaktadır. Bu yolla okur, TRT 6'da program yapan sanatçıların olumlu yanları belirtilerek “biz”den oldukları yönünde ikna edilmeye çalışılmaktadır. Röportajın üst başlığında Rojin'in hayatı “roman gibi hayat” olarak nitelendirilmiştir. Bu şekilde Kürtçe yayıncılık yapmaya başlayan ve bazı kesimlerin tepkisine sebep olan TRT 6'da yayın yapan bir sanatçıya mağdur ve olumlu bir imaj geliştirilmeye çalışılmaktadır.

İsmi ve kimliğine karşı önyargıların olduğu varsayılan bir sanatçının hayatındaki dramatik hikâyelere başvurularak okurun kendisiyle özdeşleşmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Röportajda güçlü ve mücadeleci yanı ön plana çıkarılan Rojin'in aynı zamanda mağdur olarak resmedildiği dikkat çekmektedir. Bu da okurun Rojin'i benimsemesi ve empati kurmasına yönelik bir strateji olarak dikkat çekmektedir.

3.2.2.2. “İadei itibar”

DTP: Ne yaman çelişki (Sabah, 31 Aralık 2008)

“Hukukçular: Düzelmeli”, “Bilinmeyen Dil”, “Baydemir’e Kürtçe davetiyeden 13 dava açıldı”

¹²³ “Türkiye Kamu-Sen’den Kürtçe TRT’ye protesto” (Sözcü, 1 Ocak 2009).

Görsel 27

Haberlerinin Makro Yapısal Çözümlemesi

Spot ve alt başlıkların da kullanıldığı haberde DTP yetkililerinin Kürtçe harf kullanmaları ve konuşmalarından kaynaklanan dava ve uygulamalara yönelik eleştirileri haberleştirilmiştir. Haberin ana teması TRT 6'nın Kürtçe yayına başlamasına rağmen halen farklı alanlardaki uygulamalarda Kürtçenin kullanımına yönelik sıkıntıların olduğu ve DTP'li yetkililerin bu çerçevedeki eleştirileri'dir. Haber başlığı ve spotunda Kürtçenin farklı alanlardaki kullanımına yönelik zorluklar DTP'den alıntılanan "Ne yaman çelişki" ifadesiyle aktarılmıştır. Haberin olay örgüsü TRT 6'da kullanılan harflerin dışarda kullanımın sorunlara yol açtığı" oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberin alt başlıklarına bakıldığı zaman "*Hukukçular: Düzelmeli*" alt başlığıyla DTP'li yetkililerin eleştirilerini destekleyen bir yaklaşım gözlenmektedir. Hukukçuların kaynak olarak gösterildiği haberde "q", "w", ve "x" harflerinin TRT'deki Kürtçe yayında kullanılırken belediye faaliyetlerinde kullanılmaması özgürlükler açısından giderilmesi gereken bir çelişki olarak yansıtılmıştır. Haberde TRT yetkililerinin "Kürtçe başka türlü anlatılamaz. Eğer bu harfler

kullanılmazsa kelimelerin anlamı değişir” ifadesiyle bu harflerin kullanılması gerektiği devlet görevlilerinin açıklamaları kanıt olarak gösterilerek kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. “*Bilinmeyen Dil*” alt başlıklı bölümde de DTP’li Hasip Kaplan’ın Meclis’te Kürtçe konuştuğu ve tutanaklara ‘....’ şeklinde girdiği bilgisi Hasip Kaplan’ın açıklamasından aktarılmıştır. Haberin devamında DTP yetkililerinin konu hakkındaki eleştirilerine yer verilmektedir. “*Baydemir’e Kürtçe davetiye 13 dava açıldı*” alt başlığı ve alt metninde Baydemir’in maruz kaldığı davalara ve gerekçelerine atıfta bulunmaktadır. Diyarbakır Belediye başkanı Osman Baydemir’in ise aynı eylemden dolayı davalarla karşı karşıya kaldığının belirtildiği haberde Baydemir mağdur olarak gösterilmiştir. Haberin hemen yanında kullanılan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın boy fotoğrafı ve altına iliştirilen “*TRT-6’da yayınlanmak üzere yapılan kayıta Başbakan Erdoğan Kürtçe konuştu*” alt metni de DTP’li yetkililerin faaliyet ve konuşmalarında Kürtçe kullanımını normalleştirme amacı taşımaktadır. Bu yanıyla haberde Baydemir “mağdur” olarak gösterilmektedir. Analiz sonucu yapılan çıkarsamaya göre haberde hem TRT-6’nın yayına başlaması olumlu bir gelişme olarak gösterilmekte hem de DTP’li yetkililerin Kürtçenin kullanımı konusundaki eleştirileri haklılaştırılmaktadır. Haberde TRT yetkililerinin “Kürtçe başka türlü anlatılamaz. Eğer bu harfler kullanılmazsa kelimelerin anlamı değişir” ifadesiyle bu harflerin kullanılması gerektiği devlet görevlileri referans gösterilerek kabul ettirilmeye çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Medya profesyoneli Kürtçede kullanılan “q”, “w”, ve “x” harflerinin TRT’deki Kürtçe yayında kullanılırken belediye faaliyetlerinde kullanılamamasını özgürlükler açısından giderilmesi gereken bir çelişki olarak yansıtmıştır. Medya profesyoneli haberde bu çelişkiyi “Birçok hukukçunun dile getirdiği bir çelişki olarak” belirtmiştir. Burada kullanılan “birçok” belirsiz niteleyicisiyle herhangi bir sayı bildirilmeden bu düşüncenin yaygın kanı olduğu anlamı üretilmektedir. Haberde TRT’nin test yayınında Kürtçe harfleri kullanması “ezber bozmak” deyiimiyle anlatılmıştır. Bu kullanım medya profesyonelinin harflerin kullanımını onayladığı ve meşrulaştırmaya çalıştığını göstermektedir. Haberde konu hakkında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Yüksel Ersoy ve birçok hukukçunun referans gösterilmesiyle okur “q”, “w”, ve “x” harflerinin kullanımında bir çelişkinin olduğu yönünde ikna edilmeye çalışılmaktadır. Haber aktörlerinin bu konuya dair eleştirileri doğrudan alıntılarla aktarılmakta ve eleştirilere inandırıcılık katmaktadır.

Partilerin Meclis Grup Toplantılarında Kürtçe Kanalı TRT-6 Hedefteydi (Sabah, 7 Ocak 2009)

“Kürt vatandaşı da vergi veriyor”

Görsel 28

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

“Kürt vatandaşı da vergi veriyor” alt başlıklı haberin ana teması Deniz Baykal’ın TRT 6 ile ilgili “70 milyonun vergisini Kürtçe TV için akıtamazsınız” sözüne dönemin Başbakan’ı Recep Tayyip Erdoğan tarafından verilen cevaptır. Medya profesyoneli Başbakan’ın açıklamalarından “Kürt vatandaşı da vergi veriyor” cümlesini önceleyerek özet şeklinde başlığa taşımış ve bu yeğleme ile Kürtçe yayıncılığın meşrulaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Haberin olay örgüsü “Başbakan, Baykal’ın TRT 6 eleştirisine cevap verdi” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberde Erdoğan’ın kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu açıklamalarına yer verilmiştir. Açıklamaya haber değeri atfedilmesinin sebebi Baykal’ın kanal hakkındaki olumsuz eleştirilerine verilen cevabın kamuoyuyla paylaşılma istenmesidir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Başbakan’ın açıklamaları dolaylı ve doğrudan alıntılarla aktarılmıştır. Doğrudan aktarma yoluyla açıklamalara inandırıcılık katılmak istenmiştir. Haberde aktarım cümlesinin yüklemi “anımsatmasında bulundu” olarak tercih edilmiştir.

- (...) vergisini verenler arasında benim Kürt kardeşlerim de var anımsatmasında bulundu.”

Bu yüklem tercihi medya profesyonelinin açıklamaya katıldığını göstermektedir. Çünkü bu yüklem içinde “Kürtler de vergi veriyor Başbakan bunu hatırlattı” yargısını barındırmaktadır. Mikro ölçekteki analizde Başbakan’ın açıklamalarını olumsuzlayan herhangi bir veriye rastlanılmamıştır. Dolayısıyla Kürtçe kanal meşrudur söyleminin yaygınlaştırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Kürtçe Yayın Yapan TRT Şeş’in Mimarı İbrahim Şahin: (Sabah, 5 Ocak 2009)

“Ana dilde konuşma yasağı Kürtlere büyük eziyetti”

“Ermenive TV lüks kaçır”

“Ne resmi ideoloji ne de bölücü yayınlar var”

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber dönemin TRT Genel Müdür'ü İbrahim Şahin'in büyükçe ve kendinden emin gülümseyen bir bel plan fotoğrafı ve piyano çalarken çekilmiş ikinci bir fotoğrafıyla verilmiştir. Heberde hem üst başlık, hem başlık, hem de spot kullanılmıştır. Haberin ana teması Şahin'in açıklamalarına da dayandırılarak "Kürtçe yayıncılığın gerekli ve gecikmiş bir adım olduğu"dur. Haber için Şahin'in açıklamalarından öncelenen bir cümle başlık olarak seçilmiştir. Başlıkla anadilde konuşma yasağının Kürtler için büyük bir eziyet olduğu aktarılmaktadır. Spotta da Şahin'in "kanalın Güneydoğu halkı için bir ihtiyaç olduğu" cümlesinin ana temayla örtüşen bir anlamı verecek şekilde seçildiği görülmektedir. Okurun en çok okuduğu varsayılan başlıklar, spot ve haber girişinde kanalın yayına başlamasının olumlu bir adım ve Kürtler için önemli bir hizmet olduğu paylaşılmaktadır. Başlık, spot ve haber girişinde verilen tüm mesajlar hem ana temayı oluşturmakta hem de ana temayı tahkim edecek şekilde hiyerarşik bir şekilde verilmektedir. "*Ermenice TV lüks kaçır*" başlığı altında TRT'nin farklı dilde yayıncılıkla ilgili atacağı diğer adımlar konu edilmektedir. Haberle TRT 6'nın yayına başladığı süreçte gündeme gelen "Ermenice TV de açılacak" konusuna Ermenice televizyon yayını yapılmayacak şeklinde açıklık getirilmekte ve böyle bir yayının olmayacağı belirtilerek tepkili kesimin rızası sağlanmaya çalışılmaktadır. "Ne resmi ideoloji var ne de bölücü yayınlar" alt başlığıyla Kürtlere ve kanalın açılışından memnun olmayan muhalif kesime kanalın açılışının makul bir adım olduğu söylenmektedir. Haberlerdeki aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında daha önce birçok görevde bulunduğu belirtilen TRT Genel Müdürü'ü İbrahim Şahin kanalın mimarı, riske giren, kanalı açan dolayısıyla muktedir olan taraf olarak sunulmaktadır. Olay örgüsü içinde verilen diğer taraf kendileri için yayın başlatılan Kürtlerdir. Kürtler bugüne kadar inkâr edilen, dilleri yasaklanan, eziyet gören mağdur dolayısıyla iktidar ve güç bakımından zayıf olan toplumsal taraftır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Röportajın mikro ölekte incelenmesinde Kürtçe yayıncılığı başlatan kurumun genel müdürü için kullanılan aktör tariflerine bakıldığında olumlu anlamlara sahip bir sözcüğün seçildiği görülmektedir. Şahin için başlıkta "TRT Şeş'in mimarı" denmektedir. "Artık Kürt de var Kürtçe de var" diyen Hasan Cemal için de "üstat" sözcüğünün seçildiği görülmektedir. Birincil kaynak olan muhabirin TRT 6'nın açılışı için tercih ettiği sözcüğe bakıldığında "Kürt sorununda kırılma noktası" ifadesine başvurduğu gözlenmektedir. Röportajda kanalı açan kurumun genel müdürü İbrahim Şahin'in kariyer geçmişine atıfta bulunulmakta, bölgede tecrübeli birisi olduğuna dikkat

çekilmekte ve güvenilir bir otorite olduğu vurgulanmaktadır. Bu yolla okurun Şahin'in TRT 6 ile ilgili olumlu açıklamalarına itibar etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kaya: Acıları telafi etmez (Sabah, 02 Ocak 2009)

Görsel 30

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

"Kaya: Acıları telafi etmez" başlığıyla verilen haber Ahmet Kaya'nın eşi Gülten Kaya'nın kanalın açılışıyla ilgili olarak yaptığı açıklamalara ve Ahmet Kaya'nın naaşının Türkiye'ye getirilip getirilmeyeceği sorusuna cevaben söylediklerine dayanmaktadır. Haber metnine bakıldığında Gülten Kaya'nın "acıları telafi etmez" ifadesini kullanmadığı görülmektedir. Medya profesyonelinin Kaya'nın açıklamalarını bu cümleyle özetleyerek başlık olarak belirlediği görülmektedir. Haberin ana teması "kanalın Kürtçe yayına başlamasının Kaya ailesinin yaşadığı sıkıntıların telafisi için yeterli olmadığı/olmayacağı"dır. Sayfadaki *Kürtçe TV Birlik mesajlarıyla açıldı* (Sabah, 02.01.2009) başlıklı haberle beraber düşünüldüğünde bu haber kanalın yayına başlamasının önemli bir adım; ama Kürtlere önceden yapılan haksızlıkların telafisinin zor olduğunu kanıtlamak amacıyla yazıldığını göstermekte ve telafi için bazı adımların atılması gerektiğini önermektedir. Bu yanı sıra medya profesyonelinin Kürtçe yayıncılığı meşrulaştırmaya çalıştığı gözlenmektedir. Habere Kürtçe yayın Ahmet Kaya ve ailesine yapılan haksızlık üzerinden dramatikleştirilerek doğallaştırılmaktadır. Haberdeki temel önerme Kürtçeye dair

yasaklama ve yanlış uygulamaların zamanında haksızlıklara sebep olduğu ve bu hataların tekrarlanmaması gerektiği”dir. Haberin olay örgüsü “Kürtçe yayıncılığın Kaya ailesinin acılarının telafisine yetmediği/yetmeyeceği” ve “Ahmet Kaya Kürtçe klip çekmek istediği için haksızlığa uğramıştır” oluşları üzerinden inşa edilmiştir.

Haber aktörlerinin güç ve iktidar bakımından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında yılın sanatçısı ödülünü alan Ahmet Kaya hem yüceltilmekte hem de saldırıya maruz kalan, yurt dışına çıkmak zorunda kalan kişi olarak sunulmaktadır. Haberde Ahmet Kaya ve ailesi mağdur olarak sunulmaktadır. Bu söylem Ertuğrul Günay gibi iktidar kanadından bazı yetkililerin aynı sayfadaki söylemiyle benzerdir. Haberde Ahmet Kaya’nın uğradığı haksızlıklar eşinin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılarak dramatik bir şekilde kamuoyuna sunulmaktadır. Sayfada Ahmet Kaya ve eşinin ifade olarak üzgün oldukları birer fotoğrafları seçilmiştir. Bu fotoğraf seçimi olayı dramatikleştirmek ve okur kitleyi haksızlıklar yapıldığı konusunda ikna etmeye yönelik bir strateji olarak saptanmıştır. Dolayısıyla okurda Kürtçeye alan açmaya odaklı “TRT-6 olumlu ve demokratik bir adımdır” düşüncesi geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Habere mikro ölçekte bakıldığında aktarma cümlelerinde yüklem olarak “dedi”nin tercih edildiği göze çarpmaktadır. Bu tercih Kaya’nın söylediklerinin yayın kuruluşu tarafından olumsuzlanmadığı çıkarsamasını yapmamıza imkân tanımaktadır. Haberde medya profesyonelinin Ahmet Kaya için “yılın sanatçısı, ödül alan” ifadeleri ve haberde eşi Gülten Kaya’dan alıntılarla tercih ettiği “devasa sanatçı” ifadesini içeren cümlelerin seçimi ile Ahmet Kaya olumlu ve haksızlığa uğrayan bir kişi olarak sunulmaktadır. Haberin birincil Aktörü konumundaki Gülten Kaya’nın açıklamaları doğrudan alıntılanarak etkinin artırılması amaçlanmıştır. Haber ile okurun Kürtçe yayıncılık konusunda rızasının sağlanması hedeflenmektedir.

Ahmet Kaya'ya iadei itibar (Sabah, 3 Ocak 2009)

"ONLARIN SUÇU NEYDİ?"

"ŞİVAN PERVER'E DAVET"

"12 EYLÜL ŞALI KALKACAK"

Türkiye'nin en iyi gazetesi

SABAH

CUMARTESİ 3 OCAK 2009 BEŞ GAZETE 50 KURUŞ

İlk talihli bekâr işçi

MILLÎ Piyango yılbaşı çekilişinde 25 milyon TL'lik büyük ikramiye'nin dört talihlisinden biri parasına kavuştu. 6 milyon 250 bin TL'yi talihli adına alan banka müdürü açıkladı. Talihli 29 yaşında, erkek, işçi ve bekâr. 11'DE

Ahmet Kaya'ya iadei itibar

Bakan Güney: Kaya dahil Kürtçe şarkı söyleyenler ağır bedeller ödedi. Hakkın iadesi noktasındayız

KÜLTÜR Bakanı Ertuğrul Güney, TRT'nin Kürtçe yayını değerlendirirken çarpıcı açıklamalar yaptı: "Bugün Kürt yazar Mehmed Uzun, sarımsı Ahmet Kaya ve şair Ahmed Arif'i hatırlarken içim acıyor."

ONLARIN SUÇU NEYDİ?

"BU insanların suçu neydi? Ahmet Kaya Kürtçe albüm yapmak istediğini söyledi. Ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Kürtçe şarkı söyleyenler ağır bedel ödedi. Artık hakkın iadesi noktasındayız."

ŞİVAN PERVER'E DAVET

"ŞİVAN Perver dahil, dönmek isteyen herkesi davet ederim. İadei itibar gerekiyorsa onu da veririm. Sanatçıya yasakların kalkması için hazırlık yaptık. Kararnameyle olabilir."

HAZAL ATEŞ'İN HABERİ 15'TE

12 EYLÜL'ÜN ŞALI KALKACAK

Bakan Ertuğrul Güney, 12 Eylül'ün Türkiye'ye örttüğü solan kalemata gerilediğini söyledi: "Hangi etnik kökenleri olursa olsun kucaklamak için girmiş içindiyiz."

Ahmet Kaya

Mezhep üstü Diyanet

BAKAN Said Yazıcıoğlu, Alevilerin Diyanet bünyesinde temsilinin zor olduğunu belirtti: "Diyanet Sünni bir kurum, söylemini ortadan kaldıracak bir formül gerekir. Diyanet mezhep üstü bir konuma yerleştirilmeli." 16'DA

Emre'nin en mutlu imzası

BAŞBAKAN Erdoğan, millî futbolcu Emre Belözoğlu'nun düğününde nikâh şahitliği yaptı. Fenerbahçeli futbolcu, nisanlısı Tugba Gürevin ile dün akşam Swiss Otel'de düzenlenen bir törenle dünya evine girdi. Kadir Topbaş'ın kuyduğu nikâhta Emre'nin şahitliklerini Başbakan Erdoğan ile Fatih Terim yaptı. 17'DE

Görsel 31

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber gazetesinin ilk sayfasında manşetten ve dönemin Kültür Bakan'ı Ertuğrul Günay'ın gülümseyen kendinden emin bir fotoğrafıyla verilmiştir. Günay'ın fotoğrafının hemen altında da Ahmet Kaya'nın küçük ve gülümseyen bir fotoğrafına yer verilmiştir. Dikkat çeken nokta sayfanın tamamına bakıldığında “Bombacıya 9 kez müebbet” başlıklı haberin bu haberi gölgelemeyecek şekilde yerleştirilmesidir. Haberin ana teması “Kürtçe şarkı söyleyen/söylemek isteyen sanatçılara yani Kürtlere daha önce haksızlık yapıldığı ve iadei itibar yapılması gerekliliği”dir. Haberin spotunda da aynı tema Günay'ın sözlerinden alıntılarla desteklenmektedir. Haberin alt başlıkları da dikkat çekecek şekilde büyük harflerle yazılmıştır. “ONLARIN SUÇU NEYDİ?”, ŞİVAN PERVER'E DAVET” ve “12 EYLÜL ŞALI KALKACAK” alt başlıklarıyla söz konusu kişilerin suçlarının olmadığı belirtilerek itibarlarının iade edilmesi gerekliliği ana teması desteklenmektedir. Haberin olay örgüsü “geçmişte Kürt sanatçılara haksızlık yapıldı” oluşu üzerinden inşa edilmekte ve yapılan haksızlıklardan dolayı iadei itibar edilmesi gerekir önermesini barındırmaktadır.

Haber aktörleri Dönemin Kültür Bakan'ı Ertuğrul Günay, Ahmet Kaya, Şivan Perwer ve Mehmet Uzun'dur. Hem fotoğraflardan hem de aktörler için yapılan durum tariflerinden hareketle haber aktörlerinden Ertuğrul Günay iktidar kılınmaktadır. Ertuğrul Günay'ın gülümseyen kendinden emin fotoğrafı, davet eden ve iadei itibar yapabilme kudreti kendisinin muktedir olduğunun göstergeleridir. Ahmet Kaya, Şivan Perwer ve Mehmet Uzun da haksızlığa uğramış mağdur ve güç ve iktidar açısından zayıf kılınan aktörlerdir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin mikro ölçekte analizinde ilk etapta dikkat çeken şey Günay'ın açıklamalarının “çarpıcı” olarak değerlendirilmesidir. Haberde Günay'ın açıklamalarından alıntılanarak başlık halinde “Onların suçu neydi? sorusu sorulmakta ve okur mağdur tarafın yanında olmaya ve düşünmeye davet edilerek ikna edilmeye çalışılmaktadır. Ahmet Kaya, Şivan Perwer ve Mehmet Uzun onlar için üzülen, ülkeyi terk etmek zorunda kalan, ağır bedeller ödeyenler olarak tarif edilmektedir. Söz konusu kişilere yapılan haksızlıkların giderilmesi gerekliliği önermesi “12 EYLÜL ŞALI KALKACAK” cümlesinin başlığa taşınmasıyla 12 Eylül'le ilişkilendirilerek kamuoyunun iadei itibar konusunda ikna edilmesi amaçlanmaktadır.

Yasaklılara iadei itibar (Sabah, 03 Ocak 2009)

Yasaklılara iadei itibar

"12 Eylül'ün Türkiye'ye örttüğü şalın kalkması gerekiyor" diyen Bakan Günay: Hukuki düzenleme yapılacak. Kollarımız, yurtdışına gitmek zorunda kalan sanatçılara açık. İadei itibar vereceğiz

Baykal: Devlet etnik kör olmalı

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, TRT Şeş kanalıyla başlayan Kürtçe yayının 'yanlış' olduğunu savundu. "Çerkezler de, Araplar da kanalı isterse ne olacak" diye soran Baykal, "Devlet etnik kör olmalı, etnik ayrışımı teşvik etmemeli. Herkes kendi ana dilinde yayın yapabilmeli ama bunu özel kanallar aracılığı ile yapmalı" dedi. Baykal "Devletin bir kurumunun buna yönelik bir çaba içinde olması sadece bir etnik ile ilgili kanala harcandı" ifadesini kullandı. ANKARA

MHP: Bölücülükte önemli bir adım

MHP Genel Sekreteri Cihan Paçacı, TRT'nin Kürtçe yayın yapan kanalı 6'ya ağır bir dille eleştir-di ve "Süreç Türkiye'nin bölünme-sini hızlandıracak, ayrışma ve bölünme getirecek" dedi. Türk mil-leti içinde farklı bir dil konuşan, farklı bir alfabe kullanan yeni mil-let oluşturulmaya çalışıldığını vur-gulayan Paçacı, "Başka bir etnik kökene dahil olan insanların da böyle bir talebi olduğunda ne ola-cak?" diye sordu. Paçacı, yapılan işlerin Anayasa'ya da aykırı ol-duğunu söyledi. Uğur BECERİKLİ

DTP'nin Kürtçe talepleri arttı

TRT'nin Kürtçe yayını DTP'yi tatmin etmedi. TRT'nin yayın açılışına gitmeyen DTP'çiler şimdi de anayasa, yasa ve yönet-melikle ilgili Türkiye dışındaki dil-lere yönelik engelleyici hükümle-rin kaldırılmasını istiyor. DTP'li İbrahim Binici, Başbakan'a, ana-yasa ve siyasi partiler yasasındaki hükümleri değiştirip değiştirmeye-ceğini soru. TBMM'ye soru önergesi veren Binici "TRT'de serbest olan Kürtçe dili günlük ya-şamda ve siyasette engellemelerle karşılaşmaya devam ediyor" dedi.

TRT'nin Kürtçe açılımı ile tarihi bir dö-nemec yaşamay Türkiye, 12 Eylül'ün bö-yük aybını da temizlemeye hazırlanıyor. Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Gü-nay, sanat ve sanatçılara büyük barışa ha-zırlandıklarını belirterek, "12 Eylül'ün üzerimize ör-ttüğü sal kalkacak. Sanatın üzerindeki bütün yasaklar son bulacak. Kollarımız, Şivan Perwer de dahil yurtdışına gitmek zorunda kalan sanatçılara açık. İadei itibar yapacağız" dedi. Günay, şu mesajları verdi:

AĞIR BEDELLER ÖDENEDE TRT, özgürlük ve de-mokrasinin adını önemli bir adım attı. Geçmişte Türkiye'yi bunu yok etmek isteyen anlayışlar yönetti. Bu anlayışta-rın acı sonuçlarını hep beraber gördük. Hakkın iadesi, bir doğrunun teslimi noktasındayız. Çok tartışıldı. Bazı in-sanlar sadece Kürtçenin anadili olduğundan ya da Kürtçe şarkı, albüm yapabilmekten söz ettiği için ağır bedeller, acılar yaşadı. Şimdi bunları hüzünle ha-trırlıyoruz. Kürtçe TV, bu manevi bir ödevi yerine ge-tirmeye hazır.

HAKKIN İADESİ NOKTASINDAYIZ Bugün, Kürt yazar Mehmet Uzun, sanatçı Ahmet Kaya ve şair Ahmed Arif'i hatırlarken içim acıyor. Bu in-sanların suçu neydi? Ahmet Kaya Kürtçe şarkı söy-lemek, albüm yapmak istediğini söyledi. Saldırıya, hakarete uğradı, ülkemizi terk edip gitmek zorun-da kaldı. Oysa hiçbirinin ülkemizi birlik ve büt-lülüğünü konusunda farklı görüşü yoktu. İnsanların anılarından doğduğu dili geliştirmek, kullanmak bi-termesi ayrılmazlık değildir. Bu insanlar haksızlıklar ya-sadı, üzüntüyle anımsıyoruz. 'Kürtçe anadilim' di-yerek şarkı söyleyenler ağır bedel ödedi. Yapılan hak-sızlıkları hüzünle anımsıyorum. Artık hakkın iade-si noktasındayız.

HAZİR
AİTİS

12 EYLÜL ŞALI KALKACAK 12 Eylül'ün Türkiye'ye örttüğü şalın kalkması gerekiyor. Ba-şımızı kuma görmekten vazgeçmeliyiz. Özgür-lük ve çoğulcu anlayışla hareket etmek zorun-dadır. Keşke TRT bu adımı yıllar önce atabilsey-di. Geç kalınmış işler. Bugün Kürtçe birçok ülkede konuşuluyor. Her darbe bir şeyler götürdü. 12 Ey-lül'de birçok yasağı getirdi, yasakçı zihniyet hakim oldu. Şimdi bu büyük yanlışlar temizleniyor. Di-yarbakır'da tutuklu gençlerin kendi dillerini kullanması bi-le yasaktı. Ayrılmış akıma zemin hazırladı.

SIVAN PERWERİ DE DAVET EDERİM Darbeler-le birlikte bir çok sanatçı yurtdışına gitti. Bugün dönmek isteyen herkesi davet ederim. Şivan Perwer de dahil buna. Bizim kollarımız herkese açık. Kim kimi ülkettiysen ötür dillerini, sorunu düzeltme sözü vermi. Milyenler çalgıda kavramlar değişmeli. Teknoloji karşısında yasaklar olmaz. Geçmişteki yaraları sarıyacak. Perwer de dahil iadei itibar gerekiyorsa onu da veriz.

KARARNAME OLABİLİR Fikir özgürlüğü üzerin-deki yasakları kaldırarak ötür dileyebiliriz. Sanat ve sa-natçıya yönelik yasakların kalkması için bir hazırlık yap-tık. Bu hukuki düzenleme bir kararname de olabilir. Say-dığım bütün konuları kapsıyacak. 40 yıldır yapılan hak-sızlıklar ve eksiklikler giderilecek. Sanat dünyasını ra-hatlatarak bu uygulama ile bugüne kadar yapılan hak-sızlıklar da giderilecek.

SARKILARI BİRLİKTE SÖYLEMELİYİZ Türki-ye'de hepimiz aynı toprağın üzerinde yaşıyoruz. Birliğimizi simgeleyen bir bayrağımız var. Kürt, Türk, Ermeni, Alevi derin farklı özelliklerimiz var. Ayrılmaları yok etmeye kal-mamak yanlış bir anlayış. Hangi etnik kökenden olursa ol-sun kucaklamak için girişim içindeyiz. Bunun karşılığın-da türki ve şarkılarını söylemek istiyorlarsa katılırız.

Yasaklı türküyü vekil söyledi

KÜRTÇE yayına başlayan TRT-6'da en büyük sürprizi AKF Van Milletvekili Gülşen Orhan yaptı. TRT Genel Müdürü İb-rahim Şahin'in ısrarı üzerine sahneye çıkan Gülşen Orhan, ko-nukları Kürtçe selamladıktan sonra, uzun hava Şivan Perwer'in "Dotmam (Amca kız)" türküsünü söyledi. Yıllarca, yasaklı olan Perwer'in türküsünü söyleyen Orhan, sahnede ayakta alkışlandı. TRT-6'da bir daha türki söyleyebileceğini belirten Orhan, "Türkiye korkular ülkesi olmamalı" dedi.

YURTDIŞINA GİDENLER

Cem Karaca (Yaşamını yitirdi)
Şanıl Yurdutapan (Çıktı ve döndü)
Melike Demirağ (Çıktı ve döndü)
Yılmaz Güney (Yurtdışında öldü)
Mehmed Uzun (Tedavi için döndüğü Türkiye'de yaşamını yitirdi)
Ahmet Kaya (Yurtdışında öldü)

HALEN YURTDIŞINDA OLANLAR

Şivan Perwer ve eşi Gülistan Nizamettin Arif (Ses sanatçısı)
Cemert Kahraman (Ses sanatçısı)
Xero Abbas (Ses sanatçısı)
Beser Şahin (Ses sanatçısı)
Denghej Kazo (Ozan)
Haydar Fışık (Yazar)

Görsel 32

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Ertuğrul Günay'ın açıklamalarının konu olduğu haberde TRT 6'nın kuruluşu bir kırılma noktası, bir milat olarak sayfaya taşınmıştır. Bu adımın farklı etnisiteye sahip, sanatçı, şair ve yazarlara yapılan haksızlıkların telafi edilmesi için önemli bir başlangıç noktası olarak sunulduğu haberde, özellikle Kürtlükleri nedeniyle haksız uygulamalara maruz kalmış olan Şivan Perwer, Ahmet Arif, Ahmet Kaya, Mehmed Uzun gibi Kürtler için önemli sayılan müzisyen, yazar ve şairlere

iadei itibar edilmesi gerekliliği haberin ana temasını oluşturmaktadır. Haberdeki temel önermeler Kürtlerin varoluşsal sebeplerinden ötürü haksızlıklara maruz kaldıkları ve bunun telafi edilmeye çalışılması gerektiği, yapılan haksızlıkların 12 Eylül döneminden kaldığı ve son bulması gerektiği, Türkiye'nin artık ilgili kişilere iadei itibar yapması gerektiği ve hangi etnik kökenden olunursa olunsun birlikte barış içinde yaşanabileceğidir. Ana dilde yayıncılığın bir hak olarak görülmesi gerektiği düşüncesini destekleyen bu haber farklı etnisitelere, farklılıklara saygı gösterilmesi ve birlikte barış içinde yaşama söylemini yaygınlaştırmaktadır. Haber bugüne kadar farklı olana yönelik yapılan haksızlıkların itirafı niteliğindedir. Aktörlerin güç ve iktidar bakımından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Günay mağdur olarak gösterilen söz konusu kişilerin hakkını iade edebilecek, diğer aktörler için içi acıyan, yasakları kaldırabilecek, davet eden aktör olarak etken ve muktedir olarak temsil edilmekte, dolayısıyla iktidarı elinde bulunduran olarak resmedilmektedir. Günay için tercih edilen kendinden emin boy fotoğraf da bu imajı destekleyecek şekilde seçilmiştir. Diğer aktörler haksızlığa uğrayan, yasaklamalara maruz kalmış, sürgüne giden, yurtdışında hayatını kaybeden, ürkütülen aktörler olarak mağdur ve güçsüz olarak sunulmaktadır. Haber metninin içinde başvuru "AĞIR BEDELLER ÖDENDİ, HAKKIN İADESİ NOKTASINDAYIZ, 12 EYLÜL ŞALI KALKACAK, ŞİVAN PERWER'İ DE DAVET EDERİM, KARARNAME OLABİLİR, ŞARKILARI BİRLİKTE SÖYLEMELİYİZ" şeklinde büyük harflerle atılan bölüm başlıkları iadei itibar edilmeli ana temasıyla hiyerarşik bir bütünlük oluşturmaktadır. "Yasaklı türküyü vekil söyledi" alt başlığıyla Kürtçe konuşma meşrulaştırılmaya çalışılmış ve YURT DIŞINA GİDENLER, HALEN YURTDIŞINDA OLANLAR alt başlıkları altında da haksızlığa uğramış bu kişilerin isimleri liste şeklinde verilerek mağduriyetleri dile getirilmiştir. Mağdurlardan Ahmet Kaya'nın çok küçük bir fotoğrafına, bahsi geçen diğer mağdur aktörlerinse fotoğraflarına hiç yer verilmemiştir. Bu isimlerin arasında Kürtçe şarkı söylemeyen ya da Kürtlükleriyle ön planda olmayan Cem Karaca gibi sanatçılara da yer verilmiş, mağduriyet genişletilerek okura birçok kişiye haksızlık yapıldığı anlatılmaktadır.

Haberde yer verilecek aktör olarak mevcut siyasai iktidarın söylemini yeniden üreten bir bakan seçilmiştir. TRT 6'nın yayına başlamasına dair olumlu mesajlar barındıran açıklamaların aktarılmasıyla Kürtçe TV'yi ve müteakip adımları destekleyen/destekleyecek bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede Kürtçe yayıncılık faaliyeti adımı hem temel bir hak olarak sunulmakta, hem de okurda Kürtçe yayıncılığın olumlu bir adım olduğu fikri geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro anlamda bir çözümleme yapıldığında kanalın açılışı Ertuğrul Günay'dan aktarılarak “manevi bir ödev, barışa hazırlanmak, ayıpların temizlenmesi, kollarımız açık, özgürlük ve demokrasi, hakkın iadesi, doğrunun teslimi, manevi bir ödev, özgürlük, çoğulculuk, yaraların sarılması gibi olumlu ve barışçıl ifadelerle anlatılmaktadır. Bu aynı zamanda farklı dilde yayıncılığa sıcak bakmayan ya da bu duruma olumsuz bir şekilde reaksiyon gösterebilecek kesimlerin rızasının üretimi çabasının da bir sonucudur. Günay'ın açıklamaları aktarılırken “belirtti, dedi” gibi anlamı olumsuzlamayan yüklemeler yeğlenmiştir. *YURT DIŞINA GİDENLER, HALEN YURTDIŞINDA OLANLAR* alt başlıkları altında verilen bazı isimlerin yanına “yaşamını yitirdi” gibi ifadeler konularak konu dramatikleştirilmekte ve okura “haksızlık yapılan bazı kişilere iadei itibar edilemeden hayatlarını kaybettikleri” mesajı verilmek istenmektedir. Bunu, konunun dramatikleştirilmesiyle okuru ikna etmeye yönelik bir strateji olarak değerlendirmek mümkündür. Haber aktörlerinden Günay'ın açıklamaları da etken cümlelerle aktarılmakta ve söylemin etkinliği artırılmaktadır.

3.2.2.3. “Eleştiriler”

Baykal: Devlet etnik kör olmalı (Sabah, 3 Ocak 2009)

Görsel 33

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde dönemin CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın Kürtçe yayıncılık hakkındaki olumsuz görüşlerine yer verilmiştir. Baykal, Kürtçe yayıncılık konusu üzerinden devletin etnisiteleri ön plana çıkarmamasını ve Kürtçe yayıncılığın devlet tarafından değil özel kuruluşlarca yapılması gerektiğini önermektedir. Baykal'ın açıklamalarından hareketle yapılan haberin ana teması devletin etnisitelere özel politikalar geliştirmemesi gerektiği ve Kürtçe kanalın etnik ayrışımı teşvik ettiği'dir. Bu çerçevede de TRT 6'nın yayına başlamasına yönelik eleştirel ifadeler kullanmaktadır. Haberde Baykal'ın fotoğrafına yer verilmemiş ve diğer gazetelerle kıyaslandığında¹²⁴ Kürtçe kanalın Baykal tarafından eleştirildiği haberin biçimlendirmeyeyle daha az çarpıcı olarak verildiği görülmektedir. Söz konusu haberin yanındaki Kürtçe yayıncılığı öven "Yasaklılara iadei itibar" başlıklı haberin içindeki alt başlıklar bile bu haberin başlığından daha çarpıcı olarak verilmiştir. "Yasaklılara iadei itibar" başlıklı haberin başlığının siyah renkte büyük puntolarla atıldığı, alt başlıkların kırmızı çerçeve üzerine dikkat çekici beyaz karakterlerle verildiği bu haberin başlığının ise dikkat çekmeyecek çerçevesiz, silik kırmızı ve punto olarak küçük karakterle verildiği görülmüştür. Buradan hareketle gazetenin Kürtçe yayıncılıkla ilgili olumlu söylemlere dikkat çekerek yaygınlaştırıp olumsuz söylemleri örtmeye çalıştığı gözlenmektedir. Çünkü aynı sayfadaki Günay'ın Kürtçe yayıncılığı övdüğü ve olması gerektiğini önerdiği haber neredeyse tam sayfadır ve biçimlendirmeyeyle bu haberi gölgelemektedir. .

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Medya profesyoneli Baykal'ın kanal hakkındaki olumsuz cümlelerini aktarırken Günay'ın olumlu açıklamaları aktarılırken yapılanın aksine çoğunlukla "ifadelerini kullandı, savundu" gibi yüklemeleri kullanmayı yeğlemiştir. Yargı bildiren bu tercih, medya profesyoneli/yayın kuruluşunun Baykal'ın Kürtçe yayıncılıkla ilgili olumsuz söylemine katılmadığı ya da buna mesafeli olduğunu göstermekte dolayısıyla medya profesyonelinin ideolojisi ve bakış açısının habere yansıdığını göstermektedir.

¹²⁴ "Baykal: Kürtçe TV çok yanlış bir karar"(Sözcü, 3 ocak 2009), Devletin temel anlayışına ters (Hürriyet, 3 Ocak 2009).

MHP: Bölücülükte önemli bir adım (Sabah, 3 Ocak 2009)

Görsel 34

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması MHP Genel Sekreteri Cihan Paçacı'nın açıklamalarından hareketle "Kürtçe yayıncılıkla bölücülükte önemli bir adımın atıldığı"dır. Kürtçe kanalın Paçacı tarafından eleştirildiği haberin biçimlendirmeye Kürtçe kanalın ögen açıklamalara dayalı aynı sayfadaki habere göre daha az çarpıcı olarak verildiği görülmektedir. Aynı sayfadaki "Yasaklılara iadei itibar" başlıklı haberin içindeki alt başlıklar bile bu haberin başlığından daha çarpıcı olarak verilmiştir. "Yasaklılara iadei itibar" başlıklı haberin başlığının siyah renkte büyük puntolarla atıldığı alt başlıkların kırmızı çerçeve üzerine dikkat çekici beyaz karakterlerle verildiği bu haberin başlığının ise dikkat çekmeyecek, çerçevesiz, silik kırmızı ve punto olarak küçük karakterle verildiği görülmektedir. Buradan hareketle gazetenin Kürtçe yayıncılıkla ilgili olumlu söylemlere dikkat çekerek yaygınlaştıran olumsuz söylemleri örtmeye çalışarak/dikkat çekmeyecek şekilde verdiği gözlenmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte incelendiğinde medya profesyonelinin habere birincil kaynak olarak taşıdığı “MHP Genel Sekreteri Cihan Paçacı, TRT’nin Kürtçe yayın yapan kanalı TRT 6’yı ağır bir dille eleştirdi” ifadesindeki “ağır bir dil” tercihi Kürtçe yayıncılığa dair eleştirilerin ağır olduğunu salık vermektedir. Bu eleştirilerin farklı bir muhabir tarafından “normal” düzeyde bir eleştiri olarak nitelendirilebileceği ya da sadece “eleştirdi” ifadesiyle nitelik bildirmeden de aktarabileceğinden hareketle “ağır bir dille eleştirdi” ifadesi medya profesyonelinin yapılan eleştirileri ağır bulduğunu göstermektedir. Medya profesyonelinin bu tercihini yapılan eleştirinin ağır bulunduğu ve yayın kuruluşunun ideolojik duruşunun habere yansıdığı şeklinde yorumlamak mümkündür.

DTP’nin Kürtçe talepleri arttı (Sabah, 3 Ocak 2009)

Görsel 35

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması “Kürtçe yayıncılık sonrası DTP’nin Kürtçe ile ilgili taleplerinin arttığı’dır. Haberin giriş bölümüne bakıldığında medya profesyonelinin DTP’nin isteklerine bir taraf gibi yaklaştığı ve eleştirdiği görülmektedir. Haber aktörleri DTP’li İbrahim Binici ve Kürtçe

yayıncılığı TRT ile başlatan devlettir. Haberde DTP'nin hem kanalın açılışına gitmeyen hem de yasa ve yönetmeliklerdeki engelleyici hükümlerin kaldırılmasını isteyen olumsuz taraf olarak sunulduğu görülmektedir. Haberde Kürtçe yayıncılığın olumlu ve yeterli bir adım olarak sunulduğu, yapılan eleştirilerin yersiz olduğu ve DTP'lilerin kanalın açılışına gitmedikleri için bu tür isteklerinin olmaması gerektiği anlamı üretilmeye çalışılmakta ve egemen olan tarafın yanında konumlandığı görülmektedir. Haberin biçimlendirmeye Kürtçe kanalı öven açıklamalara dayalı aynı sayfadaki habere göre daha az çarpıcı olarak verildiği görülmektedir. Aynı sayfadaki “*Yasaklılara iadei itibar*” başlıklı haberin içindeki alt başlıklar bile bu haberin başlığından daha çarpıcı olarak verilmiştir. “*Yasaklılara iadei itibar*” başlıklı haberin başlığının siyah renkte büyük puntolarla atıldığı alt başlıkların kırmızı çerçeve üzerine dikkat çekici beyaz karakterlerle verildiği bu haberin başlığının ise dikkat çekmeyecek, çerçevesiz, silik kırmızı ve punto olarak küçük karakterle sayfanın alt tarafında verildiği görülmektedir. Buradan hareketle gazetenin Kürtçe yayıncılıkla ilgili olumlu söylemlere dikkat çekerek yaygınlaştırıp yetersiz olduğu yönündeki eleştirileri örtmeye çalışarak/dikkat çekmeyecek şekilde verdiği gözlenmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde başvuru ifadeler ve kullanılan sıfat fiiller gazetenin DTP yetkililerinin Kürtçeye alan açma odaklı açıklamalarını olumlamadığını göstermektedir.

- “TRT'nin yayın açılışına gitmeyen DTP'liler”
- “TRT'nin Kürtçe yayını DTP'yi tatmin etmedi.”
- “TRT'nin yayın açılışına gitmeyen DTP'liler şimdi de anayasa, yasa ve yönetmeliklerdeki Türkçe dışındaki dillere yönelik engelleyici hükümlerin kaldırılmasını istiyor.”

Birinci örnekte tercih edilen sıfat fiille DTP olumsuz öteki olarak olarak sunulmaktadır. İkinci örnekteki “tatmin etmedi” ifadesi Kürtçe yayıncılık adımının beklentilere cevap verebildiğini; fakat DTP'nin bununla yetinemeyen taraf olduğu anlamını barındırmaktadır. Takip eden cümledeki “şimdi de” ifadesi ise hem açılışa katılmadı hem de hükümlerin kaldırılmasını istiyor anlamını üretmektedir. Bu da DTP'nin eyleminin medya profesyoneli tarafından onaylanmadığını göstermektedir. Bu ifadelerden yola çıkarak yayın kuruluşu/medya profesyonelinin ideolojik bakış açısının kullanılan dille habere yansıdığını söylemek mümkündür.

Törene DTP'liler katılmadı (2 Ocak 2009)

Görsel 36

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

"Törene DTP'liler katılmadı" başlıklı diğer haberin ana teması "DTP'li yetkililerin TRT 6'nın açılış törenine katılmadıkları"dır. Haberin olay örgüsü DTP'li yetkililerin Kürtçe TV'yi politik bir adım olarak gördükleri için açılışına katılmadıklarıdır. Haberde üretilmek istenen anlam "DTP ve DTP'ye yakınlıklarıyla bilinen sanatçıların devlet eliyle yapılan Kürtçe yayıncılığa karşı oldukları"dır. Bu önerme haberde eş anlamlı cümlelerin kullanılmasıyla aktarılmaktadır. Haber aktörlerinin iktidar ve güç bakımından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında DTP'li yetkililer ve kanalın açılışına katılmayan Şivan Perver ve Civan Haco gibi Kürt sanatçılar daveti kabul etmeyen dolayısıyla tasarrufu ellerinde bulunduran muktedir kişiler; ama daveti reddeden olumsuz bir yaklaşım sergileyen taraf olarak sunulmuşlardır. Haberde davet eden yani makul olan TRT 6'nın yöneticileri iştirak etmeyenler, başka bir deyişle olumsuz ve çözümsüzlüğü tercih eden taraf DTP'lilerdir. Haberde iktidar Kürtlerin lehine adım atarken DTP'liler bu adıma destek vermeyen "olumsuz öteki" olarak sunulmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro düzeyde incelendiğinde DTP'liler "onlar" yani dış grup olarak sunulmaktadır. Örtük bir şekilde Kürtlerin esas hamisinin dönemin mevcut siyasi iktidarı olduğu" söylenmektedir. DTP'li yetkililerin açıklamalarının aktarıldığı cümlelerin yüklemeleri incelendiğinde aktarmalarda

“yanıtını verdi, savundu” gibi yüklemelerin tercih edildiği dikkat çekmektedir. Bu tercih yayın kuruluşunun DTP’li yetkililerin fikirlerine katılmadığını ya da mesafeli olduğu çıkarsamasını yapmamıza olanak sağlamaktadır.

Partilerin Meclis Grup Toplantılarında Kürtçe Kanalı TRT-6 Hedefteydi (Sabah, 7 Ocak 2009)

‘Milli devlete hançer vurdular’

Görsel 37

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

“*Milli devlete hançer vurdular*” alt başlıklı haberin ana teması MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin “Kürtçe yayıncılığa başlanmasıyla milli devlete zarar verildiğine ilişkin açıklaması”dır. Medya profesyoneli Devlet Bahçeli’nin açıklamalarını özetleyecek bir başlık seçmiştir. Haberin olay örgüsü “Kürtçe yayıncılıkla milli devletin hançerlendiği” oluşu üzerinden inşa edilmiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte incelendiğinde “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, partisinin grup toplantısında TRT-6’nın 24 saat Kürtçe yayına başlamasını ağır bir dille eleştirdi” ifadesindeki “ağır bir dil” tercihi ile Bahçeli’nin Kürtçe yayıncılığa dair eleştirilerinin ağır olduğu anlamı verilmektedir. Bu eleştirilerin farklı bir muhabir tarafından “normal” düzeyde bir eleştiri olarak nitelendirilebileceği ya da sadece “eleştirdi” ifadesiyle nitelik bildirmeden de aktarabileceğinden hareketle “ağır bir dille eleştirdi” ifadesi medya profesyonelinin yapılan eleştirileri ağır

bulduğunu göstermektedir. Medya profesyonelinin bu tercihini yayın kuruluşunun ideolojik duruşunun habere yansıdığı şeklinde yorumlamak mümkündür.

Partilerin Meclis Grup Toplantılarında Kürtçe Kanalı TRT-6 Hedefteydi (Sabah, 7 Ocak 2009)

‘Kürtçe resmen kabul edildi’

Görsel 38

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın en alt kısmında verilmiştir. Haberin ana teması dönemin DTP Genel Başkan'ı Ahmet Türk'ün "Kürtçe yayıncılığa başlanmasına rağmen Kürtçeye ilişkin yasakların halen devam ettiği" şeklindeki açıklamasıdır. Başlığa taşınan cümlelerin metinde yer almadığı görülmektedir. Dolayısıyla başlığın medya profesyoneli tarafından birincil kaynak olarak belirlendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Haberin olay örgüsü Kürtçe yayının başlamasıyla Kürtçenin resmen kabul edildiği"oluşu üzerinden inşa edilmiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin mikro ölçekteki analizinde muhabirin Ahmet Türk'e ait cümleleri aktarırken sayfadaki diğer iki haberin aksine yüklem olarak "savundu" sözcüğünü kullandığı görülmektedir. Medya profesyonelinin "dedi, söyledi, belirtti" gibi nötr anlamlı yüklem yerine "savundu" yüklemine tercih etmesi Türk'ün açıklamalarına katılmadığını dolayısıyla kendi bakış açısını habere yansıttığına örnek olarak gösterilebilir.

3.2.3. Cumhuriyet

3.2.3.1. “TRT 6: Pandora’nın kutusu”

Erdoğan’dan Mesajlar (Cumhuriyet, 2 Ocak 2009)

“Kürtçe’de yeni açılım sinyali”

Görsel 39

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması “dönemin Başbakan’ı Recep Tayyip Erdoğan’ın Kürtçe yayın sonrası döneme dair yaptığı açıklama”dır. Açıklama başlığa “mesaj” olarak yansıtılmıştır. Alt başlık “Kürtçede yeni açılım sinyali” olarak seçilmiştir. Bu başlıkla Kürtçe yayıncılık sonrası yeni adımların

gelebileceği duyurulmaktadır. Haberin olay örgüsü “TRT 6’nın yayına başlamasının farklı adımların atılmasını sağlayacağı”dır. Haberin tek aktörü Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’dır. Haberde Başbakan’ın açıklamaları doğrudan ve dolaylı alıntılarla aktarılmıştır. Haber değeri atfedilen olay Başbakan’ın Kürtçe yayıncılık sonrası yeni gelişmelerin olabileceği mesajıdır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Erdoğan’ın açıklamasının “Kürtçe yayın yapacak özel televizyon mesajı olarak yorumlandığı” belirtilmektedir. Öznesi olmayan edilgen yapıdaki bu cümle ile medya profesyoneli kaynak belirtmeden kendi çıkarımını okura iletmektedir. Bu yorumlamayla medya profesyoneli tarafından kaynak belirtilmeden özel televizyonların da Kürtçe yayıncılığa başlayabileceği mesajı verilmektedir.

Sırada Ermenice radyo ve site var (Cumhuriyet, 3 Ocak 2009)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber sayfada Ermenilere ilişkin “Özür ilişkileri olumsuz etkiler” başlıklı haberin yanında konumlandırılmıştır. Haberin ana teması “TRT’de Ermenice radyo yayını yapılacağı ve internet sitesi kurulacağıdır. Haberin içeriğine bakıldığında TRT 6’yı müteakip Arapça, Farsça ve Ermenice yayın yapılabilmesi için hazırlık yapıldığı görülmektedir. Medya profesyoneli başlıkta enformasyon eksilimine giderek sadece Ermenice yayın yapılacağı bilgisini aktarmıştır. Haberin başlığıyla verilmek istenen anlama bakıldığında “Sırada Ermenice radyo ve site var” ifadesiyle okur kitleye Kürtçe yayıncılığı müteakip benzer adımların peş peşe geleceği bildirilmektedir. Haberin olay örgüsüne bakıldığında Ermenice yayının TRT 6’nın yayına girmesinin akabinde meydana geleceğine dikkat çekilmektedir. Haber, 1 Ocak 2009 tarihinde Türkiye Kamu-Sen üyelerinin TRT’yi Kürtçe yayın yapması nedeniyle TRT binası önünde protesto ettiklerini gösteren bir fotoğrafla beraber verilmiştir. Haber için seçilen fotoğraf bu haberin yazıldığı günden iki gün önce yapılan bir protestoya aittir ve Ermenice yayının başlayacağına ilişkin bu haberle ilgili değildir. Fotoğrafta Türkiye Kamu Sen üyeleri TRT binasının önünde ellerindeki dövizler ve Türk bayraklarına TRT 6’nın yayına başlamasını protesto etmektedirler. Bu fotoğrafla okura her şeyin TRT 6’yla başladığı, protestolara neden olduğu mesajı verilmekte ve meşru olmadığı önermesinde bulunmaktadır. Elllerinde Türk bayraklı kişilerin bulunduğu, haberle doğrudan ilgisi olmayan bu fotoğrafın seçilmesi Kürtçe yayıncılığa karşı yapılan protestoya itibar kazandırma ve Kürtçe yayıncılığın olumsuzlanması amacını taşımaktadır. Bu yolla okur kitlede TRT 6 hakkında olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.

Haber aktörlerine bakıldığında da ana aktörler TRT yönetimi ve Dışişleri Bakanlığı’dır. Aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında TRT planlamayı yapan, kanalları kuracak olan iktidar olarak sunulmaktadır. Dışişleri Bakanlığı da Ermenice yayın konusunda görüşü alınan üst makam olarak resmedilmekte ve sorumluluk yüklenmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde TRT 6’nın yayına başlamasıyla Ermenice yayın arasında nedensellik ilişkisinin güçlü bir şekilde vurgulandığı dikkat çekmektedir. Eş anlamlı cümlelerle Ermenice yayının başlayacağı üç defa TRT’nin Kürtçe yayına başlamasıyla ilişkilendirilmektedir.

- “Kürtçe kanalı TRT 6’nın yayına başlamasının ardından TRT’de Arapça, Farsça ve Ermenice TV hazırlıkları da başladı.”

- “Kürtçe kanal TRT 6’nın önceki gün resmen yayına başlamasının ardından gözler TRT’nin yeni kuracağı kanallara çevrildi.”
- “TRT’nin Kürtçe TV’den sonra 2009 yılındaki en büyük açılımı ise Ermenice TV ile olacak.”

Mikro ölçekte cümle ve sözcük seçimlerine bakıldığında “sırada” Ermenice radyo ve site var, Ermenice Tv hazırlıkları “da” başladı, 2009 yılındaki “en büyük açılım”ı ise Ermenice TV ile olacak” ifadeleriyle ardalan ve bağlam bilgisi verilerek TRT 6’nın yayına başlamasına göndermede bulunulmaktadır. TRT 6’nın yayına başlaması haberde örtük bir şekilde okur kitleye “pandoranın kutusunun açılması” olarak anlatılmaktadır.

CHP lideri Baykal, Hacaloğlu ’nun odasında bulunan dinleme cihazı ile ilgili inceleme yaptırdıklarını söyledi (Cumhuriyet, 3 Ocak 2009)

“Polise güvenimiz kalmadı”

TRT’nin Kürtçe kanal açmasıyla ilgili bir soru üzerine de Baykal, “Devletin bir kurumunun bir etnik çabaya destek olur konumda ortaya çıkması çok yanlıştır. Bu giderek devleti her türlü etnik kimliğin talebine karşı güç duruma sokar. Onlar da derse ki: ‘Bize de Çerkezce, Arapça, Gürcüce yayın yap.’ Etnik kimliklerin devlet düzeyine çekilmesi yanlıştır. Ya ne yaptıklarını biliyorlar, o zaman çok tehlikeli iş yapıyorlar; ya da ne yaptıklarını bilmiyorlar” görüşünü dile getirdi.

Görsel 41

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde dönemin CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın Kürtçe yayıncılık hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Haber direkt olarak Kürtçe yayıncılık üzerine kurgulanmamıştır. Baykal kanal hakkında sorulan bir soru üzerine Kürtçe yayıncılığın devlet tarafından değil özel kuruluşlarca yapılması gerektiğini söylemekte ve TRT 6'nın yayına başlamasına yönelik eleştirel ifadeler kullanmaktadır. Muhabirin Baykal'dan aktardığına göre

- “Kürtlere tanınan bu ayrıcalık etnik gruplar arasındaki eşitliğe zarar vermektedir”
- “Bu adımın diğer etnik grupların benzer taleplerine alan açma riski bulunmaktadır.”

Haberin temel aktörü CHP Genel Başkan'ı Deniz Baykal'dır ve haber Baykal'ın kanal hakkındaki olumsuz eleştirilerine dayanmaktadır. Konu hakkında başka bir tarafın görüşlerine de başvurulmamıştır. Neye haber değeri yükleneceği medya profesyonelinin tasarrufunda olduğundan bu haberle Kürtçe kanal hakkında olumsuz bir söylemin yaygınlaştırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Aynı sayfada haberin hemen yan tarafında konumlandırılmış olan “*Sırada Ermenice radyo ve site var*” başlıklı haberi “Kürtçe yayıncılığın diğer etnik grupların benzer taleplerine alan açma riski bulunmaktadır” ve “TRT 6 etnik ayrıştırma uygulamalarının ilk adımı”dır temalarını desteklemesi açısından yayın kuruluşunun kanal hakkındaki düşüncesini yansıtmaları bakımından önem teşkil etmektedir. Bu temayı desteklemek için “Türkiye Kamu-Sen üyeleri TRT’yi Kürtçe yayın yapması nedeniyle TRT’nin bahçesindeki demirlere Türk bayrakları asarak protesto etti” alt yazılı fotoğraf iliştilmiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber, Deniz Baykal'ın kanal hakkındaki düşüncelerinin birebir doğrudan aktarımıdır. Haberde TRT 6'nın Kürtçe yayına başlaması ve Ermenice site arasında nedensellik ilişkisi kurulmaktadır.

YÖK Başkanı Prof, Dr, Özcan'ın açıklamalarına Diyarbakır 'dan olumlu yanıt (Cumhuriyet, 4 Ocak 2009)

“Kürt Dili Edebiyatı’ tartışması”

“Seçim yatırımı”

Görsel 42

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması YÖK Başkanı Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan'ın Ankara ve İstanbul Üniversite'lerinde Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerini açmayı düşündüklerine yönelik açıklamalarının Diyarbakır'daki yansımalarıdır. Habere göre gelişme birçok kesim tarafından onaylanmakta bazı kesimler tarafından da "seçim yatırımı" olarak değerlendirilmektedir. Haberdeki olay örgüsü "TRT 6'nın Kürtçe yayına başlamasını müteakip Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerini açılması için çalışma yapıldığı"dır.

Haberin başlıkları incelendiğinde "YÖK Başkanı Prof., Dr. Özcan'ın açıklamalarına Diyarbakır'dan olumlu yanıt" başlığının dikkat çekmeyecek bir biçimde ve silik olarak, "Kürt Dili Edebiyatı tartışması" başlığının dikkat çekici siyah renkli büyük puntolarla yazılmış olduğu göze çarpmaktadır. Burada haber profesyonelinin kanal hakkındaki olumlu bir gelişmeyi örtmeye çalıştığını olumsuz olanı ise gün yüzüne çıkarmaya çalıştığı görülmektedir. Van Dijk bu stratejiyi "bizim iyi şeylerimizi onların kötü şeylerini vurgulamak" olarak tanımlamaktadır (2015: 68). Muhabirin bu şekilde TRT 6 yayınından sonra gelişen uzlaşma zeminini ya da olumlu gelişmeleri göstermekten kaçındığı görülmektedir. Haberde TRT'nin Kürtçe yayınına müteakip Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılmasının düşünülmeye yönelik olumlu açıklamaları takiben gelişmelerin "seçim yatırımı olduğu şeklinde açıklama yapan bir haber aktörünün görüşlerine yer verilmiştir. Bu bölüm "seçim yatırımı" alt başlığıyla verilmiştir. İlgili bölümde açılacak olan "Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin kurulması adımı olumlayan açıklamalar da bulunmasına rağmen haberde bu bölüm için "Seçim yatırımı" başlığının yeğlenmesi medya profesyonelinin atılan adımı seçim yatırımı olduğu yönünde yansıtmak istediğini göstermektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde TRT 6'nın yayına başlaması ve Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılması arasında nedensellik ilişkisi kurulmaktadır. Haberde Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılması konusunda dört aktör olumlu bir aktör olumsuz görüş bildirmektedir. Haberde olumlu düşüncelerin saklanmaya çalışıldığı olumsuz düşüncelerin ise ön plana çıkarılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu, okuru gelişmelerin olumsuz olduğu yönünde ikna etmeye çalışmak gayesinden ileri gelmektedir. Medya profesyoneli kurulacak bölüm hakkındaki görüş farklılığı için başlıkta "tartışma" sözcüğünü kullanmayı yeğlemiştir. Haberin tamamına yönelik incelemede herhangi bir tartışma tespit edilememiştir. Medya profesyoneli bu konuda tartışma olduğu yönünde bilgi aktarımında bulunarak atılacak adım konusunda oydaşma olmadığı anlamını üretmekte "seçim yatırımı" söylemine işlerlik kazandırmaya çalışmakta ve haberi manipüle etmektedir.

Devlete serbest, DTP'ye yasak (Cumhuriyet, 7 Ocak 2009)

"Ahmet Türk Kürtçe üzerinde süren yasaklara dikkat çekti, anayasal güvence istedi, Erdoğan için de "sahte arabulucu"¹²⁵ benzetmesi yaptı"

Görsel 43

¹²⁵ Sahte arabulucu” benzetmesi haberde Kürtçe yayıncılıkla ilişkili olmayıp İsrail’le ilgili olarak kullanılmıştır.

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Başlık ve haberin girişinden hareketle haberin ana teması “dönemin DTP Genel Başkan’ı Ahmet Türk’ün Kürtçe yayıncılığa ilişkin olumlu görüşleri ve Kürtçeye yönelik bazı yasaklamaların devamına ilişkin eleştirileri”dir. Ahmet Türkün “Devlete serbest, DTP’ye yasak” sözü haber metninin alt bölümünden öncelenecek başlığa taşınmıştır. Türk’ün haber metnindeki konuşmasında “Kürtçe DTP’ye ve Kürtlere yasak” denmektedir; fakat medya profesyoneli enformasyon eksiltimine giderek sadece DTP’den bahsetmiş sözü edilen yasağın çerçevesini daraltarak Kürtleri DTP’ye eşitleme çabasına girmiştir. Haber Ahmet Türk’ün bir fotoğrafıyla beraber verilmiştir. Haberin olay örgüsü “Kürtçe yayıncılık sonrası taleplerin arttığı” oluşu üzerinden inşa edilmiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Ahmet Türk’ün açıklamaları etken cümlelerle verilmiş ve Türk haberde talep eden, mevcut durumu eleştiren, Kürtçeye alan açmaya çalışan ve anayasal güvence isteyen haber aktörü olarak sunulmuştur. Haberde Ahmet Türk’ün isteklerine yapılan vurgu “isteklerin sonu gelmez” düşüncesini yaygınlaştırma amacı taşımakta ve okur kitleye uyarı niteliğindedir. Medya profesyonelinin bazı cümlelerde “diye konuştu” ve “görüşünü savundu” yüklemelerini yeğlediği görülmektedir.

- “Eğer hükümet samimiye derhal yeni anayasayı Meclis gündemine getirmelidir. Yasaları bu yönlü değiştirmelidir” görüşünü savundu.
- “Kürtçe, devlete ve hükümete serbest ama DTP’ye ve Kürtlere yasak. İşte Türkiye’nin geldiği nokta budur” diye konuştu.

Bu tercih medya profesyonelinin Türk’ün bazı görüşlerine katılmadığını ve yayın kuruluşu ve kendisinin ideolojik duruşunun dil pratiğiyle habere yansıdığını göstermektedir. Bu haberde de amaç, kanalın açılmasıyla beraber diğer haberlerde de belirtilen ve ilgili kişilerin demeçlerinde yer alan “birlik ve beraberliğe zarar verecek düzenlemelerin peş peşe isteneceği” fikrine kanıt sunmaktır.

3.2.3.2. “Yorumsuz”

AKP’li Aksu’dan Kürtçe TV Yorumu (Cumhuriyet, 1 Ocak 2009)

“Ana dil ana sütü kadar helaldir”

Görsel 44

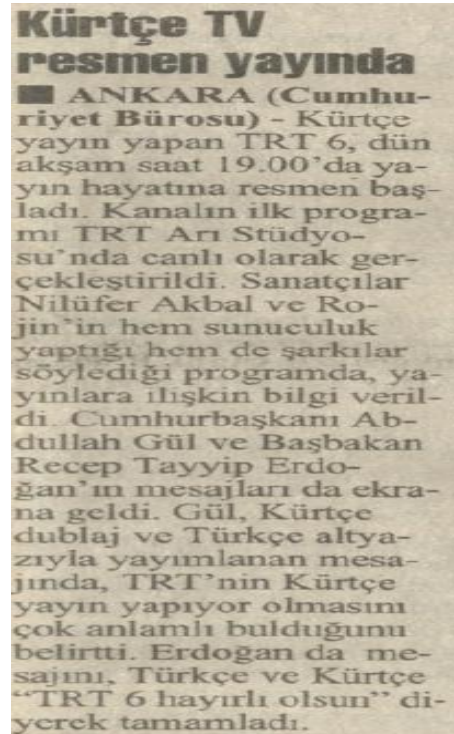
Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Habere 5. sayfada ve sayfanın en alt kısmında dikkat çekmeyecek şekilde yer verilmiştir. Haberin Kürtçe TV ifadesini taşıyan ve açıklamanın Kürt dili ile ilgili olduğunu belirten üst başlığı neredeyse seçilememektedir. “*Bu nedenle ana dil ana sütü kadar helaldir*” alt başlığını Kürtçe yayın yapacak TRT 6’yla ilişkilendirmek için habere iyice odaklanmak gerektiği görülmektedir. Dolayısıyla TRT 6’nın açılışını olumlayan bu bilginin okuyucunun ilgisini çekmeyecek bir yer ve biçimde konumlandırıldığı görülmektedir. Haberin ana teması dönemin AK Parti Genel Başkan Yardımcısı ve Siyasi ve Hukuki İşler Başkanı Abdülkadir Aksu’nun TRT’nin Kürtçe yayıncılığını olumlu gördüğüne ilişkin açıklamasıdır. Haberde herhangi bir yorum dikkat çekmemektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Aksu’nun açıklamaları dolaylı ve doğrudan alıntılanarak aktarılmıştır. Haber metni neredeyse Aksu’nun açıklamasının birebir aktarımıdır. Mikro analiz sonucunda kanala dair herhangi olumlu ya da olumsuz bir ifade ya da pratiğe işaret eden bir bulguya rastlanmamıştır.

Kürtçe TV resmen yayında (Cumhuriyet, 02.01.2009)

Görsel 45

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Sayfanın sol alt kısmında ve kısaca yer verilen haberde kanalın yayına başladığı ve açılış programındaki gelişmeler bildirilmektedir. Haberin ana teması “kanalın yayına başladığı”dır. Haber, yorum içermeyen bir metin yapısına sahiptir. Bundan dolayı haberde kanalın açılışına ilişkin olumlu/olumsuz bir değerlendirme tespit edilememiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde basit ve anlaşılır bir dille kanalın yayına başladığı bildirilmektedir. Seçilen sözcüklerin gerçek anlamlarının kullanıldığı herhangi bir çağrışımsal anlamının kullanılmadığı görülmektedir.

3.2.3.3. “TRT 6: Seçim yatırımı”

“AKP'nin seçim yatırımı” (Cumhuriyet, 2 Ocak 2009)

Görsel 46

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber Diyarbakır'daki iki sivil toplum örgütü ve DTP İl Başkan'ı Ali Şimşek'in Kürtçe yayın yapacak olan TRT 6'nın yayına başlamasına verdikleri farklı tepkiler üzerinden kurgulanmıştır. Haberle okurlara kanalın açılışına ilişkin açıklamalar iletilmektedir. Haber metnine göre yayına başlayacak kanal hakkında üç farklı görüş mevcuttur.

- “Kanal yerel seçimler öncesi AKP'nin halkın kafasını bulandırmaya yönelik bir yaklaşımdır.” (DTP İl Başkanı Ali Şimşek)
- “Kanal seçim yatırımıdır.” (IHD Güneydoğu Bölge Temsilcisi Ali Akıncı)
- “Kanal Kürtçe yayın açısından önemli bir gelişmedir, bunun sadece TRT ile sınırlı kalmaması gerekir.” (Diyarbakır Barosu Başkanı Mehmet Emin Aktar)

Medya profesyoneli bu açıklamalardan “Kanal seçim yatırımıdır” şeklindeki açıklamayı önceleyip özne ekleyerek “AKP'nin seçim yatırımı” şeklinde başlığa taşımıştır. Başlıktan hareketle “kanal AKP'nin seçim yatırımıdır” ana temasına ulaşılmaktadır. Fakat haberin tamamına bakıldığında haber de kanal hakkında farklı açıklamalar olduğu görülmektedir. Açıklamalar arasında kanalın açılmasının olumlu olduğu hatta benzer adımların artması gerektiği yönünde bir fikir de mevcuttur. Başlığın haberin özeti ve haber metninin anlamlandırılmasında denetim gücünün olduğu bilgisi ve haberlerin en çok başlık, spot ve girişlerinin okunduğu varsayımında hareketle, medya profesyonelinin bu seçimiyle “kanalın AKP'nin seçim yatırımı” olduğu söylemini yaygınlaştırmaya çalıştığı görülmektedir. Bu yanıyla medya profesyonelinin başlık tercihiyle bu söylemi yaygınlaştırmaya çalıştığını ve okurun alımlamasına müdahale ederek kanalın açılışının seçim yatırımı olduğu yönünde yorumlamasını istediğini söylemek mümkündür.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde açılacak kanal hakkında sadece üç haber aktöründen görüş alınmıştır. Bunlardan iki tanesi sivil toplum örgütü temsilcisi biri DTP İl Başkan'ıdır. Haberin giriş bölümünde Özneler için “Diyarbakır'daki sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler” denerek kanalın seçim yatırımı olduğunun Diyarbakır'daki tüm siyasi partiler ve sivil toplum örgütlerinin ortak kanısı olduğu anlamı üretilmiştir. Bu yolla bir genelleme yapılarak okur kitlede “kanalın seçim yatırımı olduğu” söyleminin yaygın olduğu düşüncesi geliştirilmeye çalışılmaktadır.

3.2.4. Sözcü

3.2.4.1.“Yorumsuz”

Başbakan TRT için Kürtçe konuştu (Sözcü, 30 Aralık 2008)

Görsel 47

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber sayfanın en altında ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ifadesinden kızgın olduğu anlaşılan ve parmak salladığı bir fotoğrafı ile verilmiştir. Haberin başlığı metnin ana temasını da okura iletmektedir. Ana tema “dönemin Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kürtçe olarak yayına başlayacak bir TRT kanalı için Kürtçe röportaj verdiği”dir. Haber başlığı incelendiğinde haberin içeriğinde on dakika sürdüğü belirtilen röportajdan Başbakan'ın TRT için Kürtçe konuştuğu bilgisinin metinden yukarı taşınarak başlık olarak öncelendiği dikkat çekmektedir. Bu öncelemeyle Başbakan'ın Kürtçe konuşmasına birincil önem atfedildiği görülmektedir.

Haber olay örgüsü bakımından “TRT’nin bir kanalının farklı dil ve lehçelerde yayına başlayacağı, dönemin Başbakan’ının da buna istinaden Kürtçe konuştuğu” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberin aktörü Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’dır. Haber metninde “birlik ve beraberlik” mesajları veren Erdoğan iktidar olarak konumlandırılmıştır. Haberde herhangi bir kişi grup veya kesim mağdurlaştırılmamış ve sadece Başbakan’ın Kürtçe konuştuğuna dikkat çekilerek konuya haber değeri yüklenmiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro açıdan incelendiğinde kanalın yayına başlamasına ilişkin olumlu ya da olumsuz bir dil pratiği tespit edilememiştir.

Gül: Anlamlı buluyorum (Sözcü, 3 Ocak 2009)

Görsel 48

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün açıklamalarına haber değeri atfedilerek Kürtçe TV yayıncılığına verdiği destek belirtilmiştir. Haberin başlık ve girişinden hareketle ana teması “dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün TRT 6'nın Kürtçe yayına başlamasını olumlu bulduğu”dur. Haberin, ana tema ve önermelerinden hareketle Kürtçe yayıncılık faaliyetinin eleştirildiği dört haberle beraber verildiği dikkat çekmektedir. Bu konumlandırmayla Gül'ün kanalla ilgili olumlu açıklamalarının bulunduğu haberin kanal ile ilgili olumsuz eleştirilerin yapıldığı haberlerin denetiminde okunmasının sağlanmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Haberin tek aktörü Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'dür. Haberde herhangi bir kişi grup veya kesim mağdurlaştırılmamış ve sadece Cumhurbaşkanı'nın kanal ile ilgili olumlu düşünceleri aktarılmıştır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kürtçe yayıncılığı desteklediği bildirilmektedir. Haberin mikro yapısal analizinde Kürtçe yayıncılık yapan TRT 6 hakkında olumlu ya da olumsuz bir sözcük ya da yoruma rastlanmamıştır.

Baykal'a, Kürtçe TV yanıtı (Sözcü, 7 Ocak 2009)

Görsel 49

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması “Başbakan Erdoğan’ın Baykal’ın TRT 6 hakkındaki eleştirilerine verdiği yanıtı”dır. Haber Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın bir fotoğrafıyla beraber verilmiştir. Haberin olay örgüsü “Başbakan Erdoğan, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ın eleştirilerine cevap verdi” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haber Başbakan’ın sözlerinin dolaylı ve doğrudan alıntılanarak aktarılmasıyla inşa edilmiştir. Bu haberin başlığının ve haber metninin incelenmesi sonucu makro ölçekte deşifre edilecek dikkate değer bir bulguya rastlanamamıştır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde “Başbakan Erdoğan, grupta TRT’nin Kürtçe kanalını eleştiren muhalefete de sert tepki gösterdi” denmektedir. Medya profesyoneli Başbakan’ın muhalefete verdiği tepkisinin sert olduğu durum tespitinde bulunmuştur. Bu tepkinin farklı bir muhabir tarafından “normal” düzeyde bir tepki olarak nitelendirilebileceği ya da sadece “tepki gösterdi” ifadesiyle nitelik bildirmeden de aktarabileceğinden hareketle “sert tepki gösterdi” ifadesi medya profesyonelinin verilen tepkiyi sert bulduğunu göstermektedir. Medya profesyonelinin bu tercihini yayın kuruluşunun ideolojik duruşunun dil pratiğiyle habere yansıdığı şeklinde yorumlamak mümkündür.

3.2.4.2. “TRT 6: Pandora’nın kutusu”

Türkiye Kamu-Sen’den Kürtçe TRT’ye protesto (Sözcü, 1 Ocak 2009)

Görsel 50

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

İlgili haberin başlığından hareketle ana tema Türkiye Kamu-Sen'in TRT'yi protesto ettiğidir. Haber Türkiye'de faaliyet gösteren bir sendikanın Kürtçe yayıncılığa verdiği tepki üzerinden kurgulanmıştır. Haber, olay örgüsü bakımından incelendiğinde haberin "TRT'nin Kürtçe yayına başlaması protestoya neden oldu" oluşu çerçevesinde inşa edildiği söylenebilir. Üretilmek istenen anlam "TRT'nin Kürtçe yayına başlamasının memnuniyetsizliğe ve tepkilere sebep olduğu"dur. Bu anlam, haber metninde Türkiye Kamu-sen Genel Başkanı'nın Kürtçe yayıncılık ile ilgili olumsuz ifadelerine yer verilerek onaylanmaya çalışılmıştır. Haber aktörleri olarak kanalın yayınına eleştirel yaklaşan aktörler seçilmiş ve görüş ve açıklamalarına başvurulmuştur. Aktörler kanalın Kürtçe yayına başlamasından hoşnut olmayan Kamu-sen üyeleri ve yayıncı "şok" olduğu söylenen "Türk milleti"dir.

Ana temayı desteklemek için sayfada konumlandırılan fotoğrafta ellerinde Türk bayrakları ve üzerlerinde "Kürt Türk kardeşler, ayrım yapan kalleştir", "Hiç etle tırnak ayrılır mı" dövizleri bulunan protestocuların bulunduğu bir kare yeğlenmiştir. "Kardeşlik" vurgusuyla yıllardır beraber yaşayan "Kürt ve Türkler" baskın söyleminin yeniden üretildiği ve eşitsizliklerin üstünün örtülmeye devam edildiği (Köker ve Doğanay, 2020: 54) görülmektedir. "Kürt Türk kardeşler, ayrım yapan kalleştir", "Hiç etle tırnak ayrılır mı" dövizleri ile Kürtçe yayıncılık karşıtı kalabalığın "hayırlı bir iş" için gösteri yaptığı ve protestonun Kürtlerin de hayrına yapıldığı izlenimi verilmeye çalışılmaktadır. Haber aktörü olarak sözlerine başvuru Sendika Başkanı Bircan Akyıldız'ın kanalın açılışına katılan sanatçılar için sarf ettiği "orduyu küçülten" ve "teröristi öven sanatçılar" ifadeleri milliyetçi hassasiyetleri kaşıyarak Kürtçe yayıncılığa karşı bir bakış açısı üretmeye yönelik bir strateji olarak göze çarpmaktadır. Akyıldız, Kürtçe yayına dair uzun bir açıklama yapmıştır¹²⁶. Açıklamadan bu alıntının yapılması medya profesyonelinin tasarrufundadır. Dolayısıyla Kürtçe yayının terörle ilişkilendirildiği bir alıntının yapılması medya profesyonelinin tercihidir. Bu protestoya haber değeri atfedilmesi ve Bircan Akyıldız'ın bu sözlerinin öncelenerek habere taşınması da medya profesyonelinin ideolojik duruşuyla ilintilidir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberle üretilmeye çalışılan bakış açısı "Kürtçe yayıncılığa başlanmasının yanlış bir adım olduğu ve Türk milleti nezdinde meşru olmadığı"dır. Mikro ölçekteki incelemede tespit edilen ifade ve

¹²⁶ Uzun haber için <http://www.milliyet.com.tr/trt-ye-kurtce-tv-protestosu-siyaset-1041376/> bakınız

sözcüklerle bu sav desteklenmektedir. TRT'nin Kürtçe yayına başlaması terörle ilişkilendirilmiştir. Haberde Akyıldız'ın yaptığı açıklamadan alıntı yapılarak habere taşınan “Kürtçe yayıncılık karşısında şok olan Türk milleti” ifadesindeki topluluk isimlerinden olan “millet” kavramıyla bir sendikanın Kürtçe yayıncılığa verdiği tepki kanıtlamaya ihtiyaç duyulmayan bir şekilde Türk milletine mal edilmeye çalışılmaktadır. “Şok olan Türk milleti” abartılı ifadesiyle “biz” olan çoğunluk, başka bir deyişle “tüm Türk milleti” mağdur konuma taşınmakta ve kurban olarak temsil edilmekte ve TRT'nin Kürtçe yayınına yönelik protesto meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu da okurların “mağdur Türk milleti”nin yanında Kürtçe yayıncılığın karşısında konumlanmasını sağlamaya yönelik bir strateji olarak göze çarpmaktadır.

Dikkat çeken bir diğer nokta protestonun yapıldığı yerin açık adresinin verilmesidir. “TRT'nin Ankara Oran'da bulunan binasının önü” ifadesi benzer bir protesto yapmak isteyen kişi veya gruplara adres olarak gösterilmiştir. Başlıkta da eksik bilgilendirme ile Kürtçe yayının bir kanal bünyesinde değil bütün TRT'de yapılacağı algısını oluşturmaya yönelik olarak “Kürtçe kanal” yerine “Kürtçe TRT” ifadesi yeğlenmiştir. Başka bir ifadeyle, söylenmek istenen “Kürtçe Türkiye Radyo Televizyon Kurumu”dur. Bu vurgulamayla TRT 6'da bir kanal özelinde yapılan farklı dilde yayıncılık abartılarak TRT'nin tamamına mal edilmeye çalışılmıştır.

Baykal: Kürtçe TV çok yanlış bir karar (Sözcü, 3 Ocak 2009)

Görsel 51

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde, gazete okuyucularına Türkiye'nin ana muhalefet partisinin genel başkanının konu ile ilgili düşünceleri aktarılmaktadır. Deniz Baykal'ın konuya dair açıklamasından alıntılanarak öncelenen başlığın ana teması “Kürtçe yayın yapılmasının yanlış olduğu”dur.

Baykal'ın açıklamalarına dayanılarak yapılan haberin olay örgüsünün:

- “CHP Lideri Baykal Kürtçe TV’ye tepki göstermektedir”
- “Kürtlere tanınan bu ayrıcalık etnik gruplar arasındaki eşitliğe zarar vermektedir”
- “Bir etnik grubun ana diliyle yapılan yayıncılığın mali yükü vardır ve etnik bir talep için bu kadar para harcanmamalıdır”
- “Adımın diğer etnik grupların benzer taleplerine alan açma riski bulunmaktadır” oluşları çerçevesinde inşa edildiği söylenebilir.

Haberdeki ana önerme “Kürtçe TV yayıncılığının yanlış olduğu ve yapılmaması gerektiğidir. Haberin birincil aktörü Kürtçe yayıncılık konusunda düşüncelerine haber değeri atfedilen dönemin CHP Genel Başkan'ı Deniz Baykal'dır. Baykal Kürtlere karşı haklar bağlamında diğer etnik grupların savunucusu, dolayısıyla da iktidar konumundadır. Çünkü Deniz Baykal'dan aktarıldığına göre Kürtçe yayıncılık mali yükü olan bir faaliyettir ve diğer etnik gruplara haksızlık anlamına gelmektedir. Haberde Baykal'dan aktarılacak diğer etnik gruplara kanıtlanmaya ihtiyaç duyulmadan haksızlık yapıldığı öne sürülmektedir.

Kürtçe yayıncılık konusunda hangi aktörlerin demeç ve açıklamalarına yer verileceği, haberleştirileceği medya kuruluşu ve haber profesyonelinin tasarrufundadır. Bu konuda Kürtçe yayıncılık karşıtı bir aktörün açıklamalarına haber değeri atfedilmesi yayın kuruluşunun ideolojik duruşuyla ilintili bir tercihtir. Haber “diğer etnik gruplara da benzer bir imkân tanınmalı” önermesi ile çerçevelenebilecekken bu imkânın hiçbir etnik gruba tanınmaması gerektiğini savunan bir haber aktörünün düşünceleri üzerine inşa edilmiştir. Bu yaklaşım okuyucuda Kürtçe yayıncılık karşıtı bir bakış açısı geliştirmeye odaklanıldığını, bunun medya kuruluşunun ideolojik duruşundan bağımsız olmaması da kuruluşun Kürtçe yayıncılık karşısında nasıl konumlandığını göstermektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin aktörü olan Deniz Baykal'ın ideolojik duruşu ve Kürtçe yayıncılık ile ilgili düşüncelerinin yayın kuruluşununkiyle benzer veya aynı olduğunun izleri sözcük seçiminden alıntılanan cümlelere kadar bütün haberde sürülebilmektedir. Örnek olarak “bu konudaki eleştirilerini sıralayan CHP lideri” cümlesinde tercih edilen “sıralamak” kelimesi yayın kuruluşunun Baykal'la bu konuda benzer bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. “Diyen, söyleyen”, veya “belirten” yerine “sıralayan” kelimesinin tercih edilmesi Kürtçe yayıncılığın birçok konuda eleştirilebileceği anlamını barındıran ve eleştirileri olumlayan bir tercih olarak göze çarpmaktadır. Haberin başlığı, metindeki benzer anlamsal yinelemeler ve örneklerle, okurda “Kürtçe TV yayıncılığının yanlış bir adım olduğu” düşüncesi üretilmeye çalışılmaktadır. Eleştiri konularından biri geleneksel “yük” temasıdır (van Dijk, 2015: 73). Haberde, Kürtçe yayıncılığın ülkeye ekstra mali bir yük getireceği bildirilmektedir. Bu okur kitleyi Kürtçe yayıncılık karşısında konsolide ve ikna etme stratejisi olarak dikkat çekmektedir.

Economist'ten ilginç yorum: TV Diplomasisi (Sözcü, 3 Ocak 2009)

Görsel 52

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Aynı sayfada yer alan “Economist’ten ilginç yorum: TV Diplomasisi” başlıklı haberin ana teması “İngiliz The Economist dergisinin Kürtçe yayıncılığın başlatılmasıyla ilgili yorumu”dur. Başlıkta Economist’in “TV diplomasisi” yorumunun “ilginç” olarak değerlendirilmesi okurların Kürtçe yayıncılık girişimine temkinli yaklaşması gerektiği önermesini barındırmakta ve “dış mihraklar” klişesini çağrıştırmaktadır. Haberde tespit edilen ve tamamen birincil kaynak olan medya profesyonelinin çıkarımına dayanan bir diğer tema, “kanalın açılışında sunuculuk yapan ve şarkılar söyleyen Rojin ve Nilüfer Akbal’ın kıyafet tercihleriyle PKK’ya olan sempatilerini yansıtmış olmaları”dır. Haberde kanalın açılışında Nilüfer Akbal’ın yeşil, Rojin’in ise sarı bir elbise giydikleri detayı verilmiş “TRT’nin kırmızı logosu sanatçılarla birleşince simge renkler oluştu” ifadesi kullanılmıştır. Rojin’in söz konusu sarı elbiseli fotoğrafı aynı sütunda bu anlamı pekiştirecek şekilde okur kitleyle paylaşılmıştır. Sanatçılar etnik kimlikleri ve giydikleri elbiselerin renklerinden hareketle “Kürt sanatçılar” yani “öteki” olarak tanımlanmış ve terörle ilişkilendirilmişlerdir. Buradan hareketle haberin olay örgüsünün “TRT 6’nın açılmasıyla PKK sempatizanları ekrana çıktı” oluşu üzerinden inşa edildiğini söylemek mümkündür.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte incelendiğinde metinde Rojin’in sarı, Akbal’ın ise yeşil kıyafet giymiş oldukları detayıyla “TRT’nin kırmızı logosu sanatçılarla birleşince simge renkler oluştu” ifadesine yer verilmiştir. Okurda “algıda seçicilik” yaratmaya odaklı ve okurun alımlamasına müdahale amaçlı bu anlamlandırma TRT 6’nın açılışını yapan sanatçıların kıyafetleri, TRT’nin logosu ve PKK’nın simge renkleri olan “sarı, kırmızı, yeşil” renkleri öne çıkarılarak okurun dikkatine sunulmaktadır. Bu yaklaşımla medya profesyoneli, kendi ideolojik duruşu doğrultusunda yaptığı çıkarımla bu renklere anlamlar yükleyerek yayına çıkan sanatçıları terörle ilişkilendirmiştir. Haberde “sarı”, “kırmızı” ve “yeşil” renkleri bir metafor olarak PKK’nın simge renklerine işaret etmekte ve kanalın açılışı ile terör arasında simgesel bir ilişki kurulmaktadır. Okurlara kanalın PKK sempatizanlarını yayına çıkarttığı mesajı verilmek istenmektedir. Bu anlamlandırma, haber başlığının ana temasındaki “dış mihrakların iş başında olduğu” önermesiyle tutarlılık göstermekte ve bu temayı desteklemektedir. Yayın kuruluşu bu anlamlandırma tercihi ile Kürtçe yayıncılığı terör ile ilişkilendirmiştir. Bunun yanında yayın kuruluşu Kürtçe televizyon açılımı için “hükümetin açılımı” ifadesini kullanarak sahiplik belirtmekte; bu adımları benimsemediğini ve kendi nezdinde meşru olmadığı mesajını vermektedir.

Kürt dili fakültesi yolda (Sözcü, 3 Ocak 2009)

Görsel 53

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber ile Kürtlere sunulan farklı dilde yayıncılık imtiyazının eğitim gibi farklı alanlarda da sürdürüleceği belirtilmektedir. Haberin başlığına ilişkin yapılan çıkarsamaya göre, medya profesyoneli, gazete okuyucularını Kürtçe TV'nin ileride atılacak benzer adımların sadece bir başlangıcı olduğu konusunda uyarmakta ve önyargılı çıkarımlarda bulunmayı önermektedir. Bu başlığın ana teması "TRT 6'dan sonra Kürt Dili Fakültesi'nin de açılacağı ve Kürtlere yönelik açılımın bununla sınırlı kalmayacağı" dır. Olay örgüsü "Kürtçe yayıncılığın başlamasının benzer uygulamalara kapı açtığı/açacağı" oluşu üzerinden inşa edilmekte ve örtük bir şekilde "yapılmaması gerektiği" önerilmektedir. Haberde dönemin YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan'ın açıklamalarından "Önce bir dili, edebiyatı öğretmeli, ondan sonra enstitüler kurulabilir" cümlesinin alıntılandığı görülmektedir. Bu alıntıyla "bilinmeyen dil" klişesine göndermede bulunulmakta ve "sırada farklı adımların olduğuna" dikkat çekildiği gözlenmektedir. Bu tercihle aynı şekilde Kürt sorununa inkâr siyaseti ile çözüm bulan egemen ideolojinin "Kürt dili yoktur" söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. TRT 6'dan sonra Kürt Dili Fakültesi'nin de açılacağı ve Kürtlere yönelik açılımın bununla sınırlı kalmayacağı durum tespiti okuyucuyu Kürtçe yayıncılık konusunda olumsuz bir değerlendirme yapmaya teşvik etmek amaçlıdır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte incelendiğinde “Kürt dili fakültesi yolda” başlığındaki “yolda” sözcüğünün kullanımı medya profesyonelinin bu gelişmeden duyduğu hoşnutsuzluğu ve alaycı tutumunu göstermektedir. Haberde Kürtçenin kullanımına yönelik gelişmelerin “hükümetin açılımı” şeklinde sahipliğe göndermede bulunularak yansıtıldığı görülmektedir. Bu ifade, açılımın yayın kuruluşu/medya profesyoneli tarafından benimsenmediğini göstermektedir. “Hükümetin Kürtçe açılımı YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan’a da ilham verdi” ifadesindeki “de” bağlacı ve “ilham” sözcüğünün alaycı bir şekilde kullanımı da adımın medya profesyoneli tarafından onaylanmadığını göstermektedir. Çünkü bu sözcüklerin kullanımı “O da bu akıma kapıldı” anlamını vermektedir. Bunun yanında yayın kuruluşu Kürtçe televizyon açılımı için “hükümetin açılımı” ifadesini kullanarak sahiplik belirtmekte; bu adımları benimsemediğini ve kendi nezdinde meşru olmadığı mesajını vermektedir.

DTP memnun olmadı (Sözcü, 3 Ocak 2009)

Görsel 54

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtçe yayıncılık konusunun DTP'ye yetmediği hususu vurgulanmak istenmiştir. Haberin olay örgüsü “Kürtçe yayıncılığın hemen akabinde benzer etnik dolayimli taleplerin

başladığı” oluşu üzerine kurulmaktadır. Başlık ve girişten hareketle haberin ana teması “Kürtçe yayından DTP’nin memnun olmadığı”dır. Fakat haber metnine bakıldığında aslında DTP’nin bir soruyla bir talepte bulunduğu görülmektedir. Haber metninde DTP Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Binici’nin Meclise verdiği soru önergesine dikkat çekilerek “Kürtçenin günlük yaşamda ve siyasal alanda engellerle karşılaştığı ve bu engellerin kaldırılması için yasa ve yönetmeliklerde herhangi bir değişiklik yapıp yapılmayacağı” sorusuna yer verilmektedir. Dolayısıyla haberde DTP’nin Kürtçe yayıncılıktan memnun olmadığına işaret eden ya da bunu gösteren herhangi bir veri bulunmamaktadır. DTP’li Binici’nin asıl isteği Kürtçenin günlük yaşamda ve siyasal alanda kullanımına yönelik engellemelerin sonlandırılmasıdır. Buradan hareketle başlık medya profesyonelinin öznel bakış açısının ürünüdür. Bu olaya haber değeri atfedilmesi Kürtçe yayıncılık konusunun karşılanamayacak taleplere kapı araladığı düşüncesinin üretilmesine yöneliktir. Dolayısıyla verilmek istenen örtük mesaj “taleplerin karşılanamayacağı, Kürtçe yayıncılığın DTP’ye ve temsil ettiği kesime yetmeyeceği dolayısıyla yanlış bir karar olduğu”dur. DTP’nin TRT bünyesindeki Kürtçe yayıncılığı farklı gerekçelerle (başka alanlarda Kürtçeye karşı yasakların devam ettiği, samimi olunmadığı vb.) eleştirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda tercih edilen başlıkla atılan adımın DTP için yeterli olmadığı ve Kürtçe yayıncılık faaliyetinin benzer uygulamalara kapı aralayacağı, dolayısıyla yapılmaması gerektiği örtük önermesiyle bir “tehdit”in habercisi olduğuna da dikkat çekilmektedir. Başlıkların en çok dikkat çeken bölümler ve haberin özeti olması, metin üzerinde denetim kurabilme özelliği ve okurların genellikle başlıklardan yola çıkarak fikir geliştirdikleri bilgisi göz önünde bulundurulduğunda, haberin özeti gibi öncelenerek başlığa taşınan bu cümleyle okurda Kürtçe yayıncılık karşıtı bir tutum geliştirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Analizi

Haberin mikro ölçekteki analizinde dikkat çeken ilk şey yayın kuruluşunun Kürtçe TV adını “hamle” sözcüğünü tercih ederek vermesidir. Hamle kelimesinin sözlük anlamları “ileri atılma, atılım, saldırı, savlet” şeklindedir. Bu adım için olumsuz, saldırı anlamını da taşıyan bir sözcüğün seçilmesi Kürtçe yayıncılığın olumlanmadığını göstermektedir. Bunun yanında Kürtçe yayıncılık için “hükümetin hamlesi” gibi sahiplik beliren bir tabirin seçildiği gözlenmektedir. Burada adımın benimsenmediği ve hükümete ait bir icraat olduğu mesajı verilmek istenmektedir. Haberde DTP’lileri memnun etmedi” ifadesiyle DTP’li bir yetkilinin yaptığı açıklama tüm DTP’lilerin görüşüymüş gibi yansıtılarak genelleme yapılmaktadır. “DTP’li Binici’yi” denilebilecekken “DTP’lileri memnun etmedi şeklindeki “biz/onlar karşıtlığı yaratma potansiyeli bulunan bir ifadenin tercih edildiği ve genelleme yapıldığı görülmektedir. Genellemeyle DTP’li

olup Kürtçe yayıncılığı onaylayan insanların olabileceği olasılığı yok sayılmakta ve DTP'lilerin homojen olduğu anlamı üretilmektedir. Haberde DTP'li Binici'nin açıklamaları etken cümlelerle verilerek Binici talep eden "öteki" olarak sunulmaktadır. Haberde Binici'nin yasa ve yönetmeliklerin değiştirilip değiştirilmeyeceği sorusuna dair vurgu, Kürtçe yayıncılık sonrası mevcut düzenin bozulma tehlikesiyle karşı karşıya olunduğu anlamını üretmeye odaklıdır.

TRT'nin Kürtçe yayınına Talabani'den Türkçe atak (Sözcü, 5 Ocak 2009)

Görsel 55

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Talabani'ye bağlı Kurdsat TV'de yapılan programının fotoğrafıyla verilen haberin ana teması Türkiye'deki Kürtçe yayına karşılık Talabani'nin Kuzey Irak'ta Türkçe yayınlara hız verdiği'dir. Habere Türkiye'deki Kürtçe yayıncılık faaliyetinin Türkiye'deki Kürtlerin farklı dilde yayıncılık beklentilerine cevaben gerçekleştirilmediği ve siyasi bir adım olduğu anlamı verilmeye çalışılmaktadır. Haberde Türkiye'deki Kürtçe yayıncılık ile Türkiye için öteden beri bir tehdit

unsuru olduğu vazedilen Kuzey Irak'ın Türkçe yayıncılık faaliyetleri ilişkilendirilmekte ve siyasi bir adım olduğu savunulan Kürtçe yayıncılık adımının bu kez Türkçe yayıncılık olarak Talabani tarafından atıldığı bildirilmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber metninin başında herhangi bir özne belirtilmeden “TRT’nin Kürtçe televizyon kanalı TRT Şeş tartışılmaya devam ederken” ifadesine başvurulmuştur. Bu şekilde TRT Şeş’in her kesim tarafından benimsenmediğine, dolayısıyla meşruiyetinin sorgulanabilir olduğuna dikkat çekilmektedir. “Kurdusat’ın Türkçe programlarına ağırlık vereceği öne sürüldü” cümlesinde öznenin olmadığı dikkat çekmektedir. Özne olmadığı için bu iddianın kaynağının medya profesyoneli olması olasılık dâhilindedir. Bu açıdan kaynağa başvurulmadan okura aktarılan bu bilginin Kürtçe yayıncılığın Kuzey Irak’ta yapılan Türkçe yayıncılıkla ilişkilendirilmesine yönelik bir strateji olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür. Haber başlığında Türkçe yayının yapılması atılım, saldırı, saldırış, hücum, hamle, akın” anlamına gelen “atak” kelimesiyle aktarılmıştır.

Emin Çölaşan Tayyip’in Kürtçe TV planını açıklıyor. YARIN SÖZCÜ’DE (Sözcü, 4 Ocak 2009)

Görsel 56

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

İlk sayfada “Emin Çölaşan Tayyip’in Kürtçe TV planını açıklıyor. YARIN SÖZCÜ’DE” başlığıyla verilen bilgilendirme haberinin ana teması “Hükümetin TRT 6 adınının arkasında farklı amaçlarının olduğu”dur. İlk sayfadaki haber sadece bir başlıktan oluşmakta ve “TRT bünyesinde yapılan Kürtçe yayıncılığın iyi niyetli ve samimi olmadığı, dolayısıyla yanlış bir adım olduğu” önermesini barındırmaktadır. Kürtçe TV’nin bir “plan” olduğu vurgulanarak kanalın yayına başlaması siyasi bir amaca eşitlenmeye çalışılmaktadır. Bu bilgilendirme haberinin başlığının ana teması “Kürtçe yayıncılığın bir plan olduğu”dur. Haberin olay örgüsü “Kürtçe yayıncılık başladı Emin Çölaşan olayın gerçek yüzünü anlatacak” oluşu üzerine inşa edilmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Başlıkta “plan” sözcüğü yerine “adım, girişim” vb. bir sözcüğün yeğlenmemesi hem okurda merak uyandırarak Emin Çölaşan’ın yazısının takip edilmesi gerektiğini salık vermekte hem de okura atılan adımın görüldüğü kadar masum olmadığı mesajını vermektedir. Bu imayla adımın; daha karmaşık, gizemli ve olumsuz sonuçları olabilecek amaçlar için atıldığı bakış açısı geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Usta Kalem Emin Çölaşan TRT’nin Kürtçe yayınına değerlendirdi (Sözcü, 5 Ocak 2009).

“TRT şeş seçim yatırımdır ”

“Bunlar Amerika’nın tezgahı”

“Hayırlı olsun!”

“İsteklerin sonu gelmez”

“Sırada kim var?”

“DTP karşı çıktı”(Sözcü, 5 Ocak 2009).

Sözcü gazetesinde TRT 6’nın yayınına ilişkin yapılan en kapsamlı haber, 5 Ocak 2009 tarihinde yapılan “*Usta Kalem Emin Çölaşan TRT’nin Kürtçe yayınına değerlendirdi*” üst başlığıyla yapılan tam sayfa haberdır. Haberin ortasında konumlandırılmış Emin Çölaşan’ın kendinden emin boy fotoğrafı üst başlıktaki “Usta Kalem” tarifini destekleyecek şekilde seçilmiştir. Bu şekilde kanalın yayına başlamasına ilişkin verilmek istenen mesajlar bir otoritenin fikirlerine dayanarak onaylatılmaya ve son nokta konulmaya çalışılmaktadır.

Dikkat çekecek şekilde kalın puntolarla yazılan “*TRT şeş seçim yatırımıdır*” başlığı ve “*Bunlar Amerika’nın tezgahı*”, “*Hayırlı olsun!*”, “*İsteklerin sonu gelmez*”, “*Sırada kim var?*”, “*DTP karşı çıktı*” alt başlıklarının ana temaları sırasıyla:

- “TRT 6’nın seçimlere yönelik bir adım olduğu”
- “Türkiye’yi bölmeye çalışan dış mihrakların yine iş başında olduğu”
- “Başlığın sonundaki “!” işaretiyle yapılan kinaye ile Kürtçe yayıncılığın çok da hayırlı olmadığı”
- “Kürtçe yayıncılığın talepleri karşılayamayacağı ve takip edecek benzer adımların başlangıcı olduğu”öteki”nin tatmin edilemeyeceği”
- “Benzer uygulamaların devam edeceği”
- “Kürtçe yayıncılığı DTP de istemiyor”

şeklindedir. Haberin spotunda “Liboşlar ortamı oluşturdu, TRT şeş kuruldu, Tayyip’in amacı oy avcılığıydı, Çünkü Kürtlerin oylarına çok ihtiyacı var, Bu iş burada bitmez, Her zırhı delecekler” cümleleriyle, “*TRT şeş seçim yatırımıdır*” başlığı ile alt başlıklara dair bir açıklama girişimi göze çarpmaktadır. Spotun “TRT Şeş yanlış bir adımdır, dolayısıyla Kürtçe yayıncılık yapılmamalıdır” önermesi ana başlık ve takip eden alt başlıkların önermesiyle tutarlılık göstermekte ve alt başlıklardaki eş anlamlı cümlelerle verilmek istenen anlam ve mesajlar yinelenmektedir.

Haberin giriş bölümünde TRT’nin Kürtçe kanalının çok konuşulup tartışıldığı bilgisi ile Kürtçe yayıncılık adımının her kesimce kabul görmediğine dolayısıyla meşruiyetinin sorgulanabileceği fikri örtük bir şekilde paylaşılmaktadır. Haber girişinde YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan’ın demecinden hareketle ileride “Kürt Dili ve Edebiyatı bölümleri açılacağı” bilgisi paylaşılarak Kürtçe yayıncılığın bir başlangıç olduğu söylenmekte ve alt başlıklarda değinilecek olan konulara gönderme yapılmaktadır.

“*Hayırlı olsun!*” alt başlıklı bölümde TRT Şeş’in “bir seçim yatırımı” olduğu konusu işlenmekte ve Kürtçe yayıncılığa başlanması “oy avcılığı” olarak nitelendirilmektedir. Bu yolla yayın kuruluşunun ideolojik duruşuna paralel olarak Kürt halkında adımın samimi olmadığı algısı oluşturularak seçimlerde mevcut hükümete oy vermemeleri gerektiği salık verilmektedir. Haber metninde yapılan “TRT Şeş’in yayına başlamasına “liboşlar”ın ortam hazırladığı”, “bunun bir seçim yatırımı olduğu” ve “Kürtlerin diğer taleplerinin gerçekleştirilmesi için kapı açmaktır, Kanalin Ermenilerden özür dilenmesi sonrası açıldığı” tespitleri hem muhafazakâr hem de ulusalcı okurda Kürtçe yayıncılığa karşı olumsuz bir bakış açısı üretme amacını taşımaktadır.

“*İsteklerin sonu gelmez*” alt başlıklı bölümde bu adımın Kürtlere tanınacak yeni imtiyazların sadece başlangıcı olduğu uyarısında bulunmaktadır. Haberde YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan’ın açıklamalarından hareketle Kürt Dili ve edebiyatı bölümlerinin kurulacağı bilgisi önceki haberlerde olduğu gibi yeni adımların atılacağına kanıtı olarak gösterilmektedir.

“*Bunlar Amerika’nın tezgâhı*” alt başlıklı bölümde “Kürtçe yayıncılığın devletin inisiyatifinde değil dış mihraklardan Amerika’nın etkisiyle başlatıldığı” anlamı üretilmeye çalışılmaktadır. Haberde, haklarında Türkiye’nin bütünlüğüne tehdit oldukları düşüncesiyle hassasiyet olan Talabani ve Barzani ile Ak Parti’nin Kürtçe yayıncılık adımı ilişkilendirilmeye çalışılmaktadır. “Aynı adamlar PKK’ya da genel af çıkarılmasını istedi” bilgisiyle okurda kanalın farklı dilde yayıncılığa başlaması terörle ilişkilendirilmekte ve mevcut tehdit algısı yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. “Ben komplocu değilim ama bunun bir Amerikan tercihi olduğu o kadar belli ki” cümlesiyle de Van Dijk’ın belirttiği (açıkça yönlendirmekten kaçınma, olumsal kendini sunma ve saygınlığını arttırma) stratejisiyle fikrine güvenilirlik kazandırarak okur üzerindeki inandırıcılık arttırılmaya çalışılmaktadır. Bu bölümün önermesi “Kürtçe yayıncılığın Amerika’nın oyunu olduğu”, dolayısıyla da karşı çıkılması gerektiğidir. Haber “Amerika istediği için Kürtçe yayıncılık başlamıştır” olay örgüsü ile kurulmuştur. Haberde gereksiz olmasına rağmen Kürtçe yayıncılığa karşı mevcut olan hassasiyetin arttırılması için “Amerika’nın Ermenilerle ilgili isteklerinin olduğu” detayı da paylaşılmaktadır. Bu durum tanımlamasının verilmek istenen anlamın niteliğini arttırmak amacıyla yapıldığı çıkarsaması yapılmıştır. Haberde çok dillilik ve çokkültürlülüğün gerekleri kapsamında atılan adımlar, emperyalist emeller ve dayatmalarla bağdaştırılmakta bunun bir ihtiyaç olabileceği yadsınmakta ve eşitsizliklerin devamı ve yeniden üretimi sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu kalıp yargılarla farklı dilde ya da azınlık dillerinde yapılacak yayına karşı bir cephe oluşturulmaya çalışılmaktadır. Farklı etnik grup, cemaat ya da kültürlerin görünürlüğünün arttırılmasına hizmet edebilecek bu gibi adımların “dış güçlerin oyunu ve dayatmaları” şeklinde yansıtılması, kanalın yayın hayatına başlamasının olumlu yanlarının görülmesini engellemekte ve gelişmenin negatif bir şekilde algılanmasına hizmet etmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

İlk olarak üst başlığa dair yapılan söylem çözümlemesinde Emin Çölaşan’ın “Usta Kalem” olarak tarif edilmesi TRT 6 ve Kürtçe yayıncılığa dair fikirlerine güvenilirlik kazandırma ve okuyucunun ikna edilmesine yönelik bir strateji olarak göze çarpmaktadır. “*Hayırlı olsun!*” alt başlığında kullanılan noktalama işaretiyle (!) kinaye yoluyla kanalın açılışının aslında hayırlı olmadığı belirtilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda haber metninde vurgulanmak istenen “Serokwezir

Recep Tayyip Erdoğan huzurlarınızda”, “TRT Şeş”, “aydın”, “Kürtçeye özgürlük”, “Ermenilerden özür diliyorum”, “Tayyip”, “oy avcılığı”, “Ey vatandaş biz sana TRT’de Kürtçe yayın bile başlattık”, “İkincisi ise Kürtlerin diğer taleplerini gerçekleştirmenin önünü açmak” kelime ve cümleleri siyah ve bold karakterle yazılarak alaycı bir üslupla okurun dikkati verilmek istenen anlamda yoğunlaştırılmak istenmektedir. Haberde “Tayyip içinden gelerek mi kurdu TRT’nin Kürtçe yayın yapan televizyonunu?, Öğretim görevlin var mı senin Kürtçe bilen?” gibi kapalı uçlu soru cümlelerine yer verilerek okurun olay üzerinde düşünmesi engellenmeye çalışılmakta ve aktarılmak istenen Kürtçe yayıncılık karşıtı olumsuz mesaj onaylatılmak istenmektedir. Anadilleriyle yayıncılık ve eğitime ilişkin talepleri olan kesim; “bu adamlar, bazıları” olarak işaret edilerek “biz” ve “öteki” sınıflandırması yapılmaktadır. “Her zırhı delecekler” cümlesinde özne, “biz” dışındaki “bunlar” ve “onlar”dır. Haberde her zırhın delineceği abartısı yapılarak okurda ikna amaçlı tehdit algısı oluşturulmaktadır. “Diyarbakır’da bize Kürtçe eğitim veren bir okul kur” şeklindeki emredici taleplerin gelebileceğine dikkat çeken yazar, okur kitlesini bunların başlangıcı olarak uyardığı farklı dilde yayıncılık konusunda tahrik etmektedir. “Biz” ve “onlar” ayrımıyla farklı sınıflardan olunduğu vurgulanmakta, yinelenmelerle retorığe başvurularak “onlar”a dair olumsuzlukların kabul görmesi hedeflenmektedir. Haberde Kürtçe eğitim ve öğretimine yönelik planlar “kepazelik” olarak nitelendirilmekte ve devletin etnik gruplara yönelik özel politikaları sert bir dille reddedilmektedir. Haberde geçen tüm etnik grupların isimleri bold karakterle dikkat çekecek şekilde vurgulanarak yazılmıştır. Bu strateji söz konusu etnik grupların dikkatini çekerek onları istenilen doğrultuda harekete geçirmeye yöneliktir. Haberde “Tayyip’in deyimiyle Türkiye’de 27 etnik grup var” cümlesine yer verilerek hem alaycı bir üslupla “Başbakan Recep Tayip Erdoğan” yerine ismi ile hitap etmek yeğlenmekte hem de bu cümleyle Başbakan’ın “Türkiye’de 27 etnik grup var” fikrine katılmadığı belirtilmektedir. Bu değerlendirmelerden hareketle haberle ulaşılmak istenen amaç okurları ve farklı etnik grupları Kürtçe yayıncılığın bir seçim yatırımı olduğu yönünde ikna etmek ve Kürtçe yayıncılığa karşı harekete geçirmek olarak saptanmıştır.

3.2.5. Evrensel

3.2.5.1. “Yorumsuz”

Türkan ve Hülya’ya Türkçe dublaj (Evrensel, 29 Aralık 2008)

Türkan ve Hülya’ya Kürtçe dublaj

TRT’nin Kürtçe kanalı test yayınına başladı.
Kanalda gösterilecek filmler seçilip dublajlanıyor

TRT’nin ocak ayında yayına gireceği bildirilen Kürtçe kanalı ile ilgili hazırlıklar sürüyor.

Önceki gün test yayınına başlanan kanalda yayınlanacak programlar seçilip dublajlanıyor. Yeni yayın döneminde haberden spora, magazinden diziye, belgeselden çocuk programlarına kadar geniş bir yayın yelpazesiyle yer alacak olan kanal, yayınlayacağı filmleri de tespit etti. İlk yayın gününde, Türkan Şoray’ın eski eşi Cihan Ünal ile birlikte rol aldığı Körebe isimli film, Kürtçe dublaj ile ekranlara gelecek. Kurum, Kürtler tarafından da belki pek çok kez izlenmiş olan bu filmi ve sevilen oyuncu Şoray’ı ekrana getirerek, kanalın ilk günlerinde izlenilir olmayı umuyor. Sıradaki filmler ise Hülya Koçyiğit’in başrolünü oynadığı Siyah Gelinlik ile Perihan Savaş’ın oynadığı Kirlenmiş Fırtınası filmi. Bu filmlerin dublajları tamamlandı. Kanalın, TRT dizisi En Son Babalar Duyar’ın da dublajına başladığı belirtiliyor. Uzun süre ekranlarda kalan dizi, bu kez Kürtçe dublajıyla yayınlanacak. Kürtçe TRT kanalı yılbaşı gecesi için de bir çıkış programı düşünüyor. Bunun için ünlü Kürt sanatçı Şivan Perwer ile de görüşen kanal yetkilileri, Perwer’den olumsuz yanıt alınca 1 Ocak 2009’daki yayında Şivan Perwer’in şarkılarını banttan yayınlamaya karar verdiler. TRT’nin bu arada 40 şarkı klibi çektiği, yayın programının sonraki tarihlerinde Ahmet Kaya kliplerini de yayınlayabileceği belirtiliyor. Rojin de klibi TRT 6’da gösterilecek sanatçılar arasında yer alıyor. Bu kanalın bölgede izlenip izlenmeyeceğini zaman gösterecek. (HABER MERKEZİ)

Görsel 58

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

TRT 6’nın yayına başlayacağına/başladığına ilişkin haber sayfada manşetten verilmiş ve haberde ana temayı desteklemek amacıyla fotoğraf kullanımına gidildiği görülmektedir. “Türkan ve Hülya’ya Türkçe dublaj” başlıklı haber kanalın test yayınına başladığı ve normal yayın için yapılan hazırlıklar ana teması çerçevesinde kurgulanmıştır. Spotta başlığa dair daha geniş bilgiye yer verilerek ana tema desteklenmiştir. Kanalın yayın içeriğine dair bilgiler ana temayla uyumlu bir şekilde verilmektedir. Okur; haber başlığı, spot ve gövde metniyle Kürtçe yayın yapacak kanalın içeriği hakkında bilgilendirilmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin mikro yapısal analizinde akıldığında Kürtçe yayıncılık yapacak TRT 6 hakkında olumsuz sözcüklere yer verilmediği görülmüştür. Kanalin yayın içeriğine yönelik sıfatlara bakıldığında “geniş bir yayın yelpazesi”, filmi gösterilecek aktrist için “sevilen oyuncu Şoray”, “uzun süre ekranlarda kalan dizi” gibi olumlu anlamları olan sıfatlar görülmektedir. Haberde okurlar kanalın izlenmesi için teşvik edilmekte ve yayın içeriğinin gayet zengin olacağı önermesi eş anlamlı cümleler ve yinelemelerle tekrarlanmaktadır.

TRT 6 törenle başladı (Evrensel, 2 Ocak 2009)

“TRT Şeş yayını törenle başladı”

“Diyarbakır’dan eleştiri”

Görsel 59

TRT Şeş törenle başladı

TRT'nin test yayınıyla bile tartışma yaratan Kürtçe kanalı TRT Şeş (6) normal yayına geçti. Kanal, Ankara'da TRT Anı Stüdyoları'nda TRT Genel Müdürü İbrahim Şahin'in ev sahipliğinde dün yapılan törenle yayın hayatına başladı. Saat 19.00'da İstiklal Marşı ile başlayan açılış programının sunuculuğunu şarkıcı Rojin ve Nilüfer Akbal yaptılar. Sahnede "hêr hatin/hosgeldiniz" yazısı dikkat çekerken, TRT Şeş'te yayınlanacak programlar da anlatıldı. Rojin ve Akbal'ın söyledikleri Kürtçe Türkülerin ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın mesajı yayınlandı. "Birlik beraberlik" konuşması yapan Erdoğan, TRT 6 yayını ile Kürtlerin devlete aidiyet bağlarının güçleneceğini savundu. Erdoğan şunları söyledi: "Bütün vatandaşlarımızın eşit hak ve hürriyetlere sahip olduğu demokrasi dairesi geniştir. Bu dairede herkesin kendini ifade etme hakkı vardır. TRT 6 yayını Kürt kökenli vatandaşlarımızın aidiyet bağlarını daha da güçlendirecektir. Etnik kökenimiz, inançımız, yaşam biçimimiz farklı olabilir. Ama unutmamamız gereken, bizi birleştiren çok güçlü ortak değerlerimiz olduğudur. Bunların başında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı gelir. Farklılıklarımızdan korkmaya gerek yok, ortak bağlarımız daha sağlamdır. Farklılıklarımızı, zenginlik olarak görmek bizi uzaklaştırmaz, bizi bölmez daha da birleştirir. Bizi zayıflatmaz. Bölücü, ayrımcı, dışlayıcı ırkçılık tehlikesine karşı birbirimizi daha iyi anlamaya çalışalım. Refah ve özgürlüğün karşısı olan demokrasiye daha çok sahip çıkalım. Zarf önemli değildir asıl önemli olan içinde taşıdığı mesajdır. TRT 6 yayını milletimiz için birlik, bütünlük, kardeşlik mesajı taşıyacak, demokrasinin özgür sesi olarak insani değerleri yüceltecektir"

Diyarbakır'dan eleştiri

Öte yandan Mazlum Der Diyarbakır şubesi, TRT Şeş ile ilgili basın açıklaması yaptı. Açıklamada, "Bu tür hazırlıklar içine giren devletten Kürtçe üzerindeki çoğu yasal dayanağı olmayan fiili baskıları kaldırması beklenmez mi? Bir taraftan resmi düzeyde tanımaya başladığı Kürtçeyi, diğer yandan yasaklamak için elinden geleni ardına koymuyor. Belediyelerin Kürtçe astıkları pankartların indirilmesi, çok dilli hizmet karan alan Sur Belediye başkanı Abdullah Demirbaş'ın görevden alınması demokrasiyle ve insan haklarıyla bağdaşmayacak trajik komik durumlardır" diyen Bayar, Kürtçe ile ilgili tüm yasakların kalkmasını istedi. (HABER MERKEZİ)

Görsel 60

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

"TRT Şeş yayını törenle başladı" başlıklı haber de kanalın normal yayına başladığı teması çerçevesinde kurgulanmıştır. İlk sayfada kısaca yer verilen haber okuru iç sayfadaki habere yönlendirmektedir. Aynı haber iç sayfada genişletilmiş şekliyle "TRT Şeş törenle başladı" başlığıyla ve üzerinde kanalın logosu ve frekanslarının da bulunduğu bir fotoğrafla verilmiştir. Başlık ve fotoğraf ana temaya uygun olarak seçilmiş ve temayı destekleyecek şekilde belirlenmiştir. Haberin başlık ve girişinden hareketle ana teması "TRT Şeş'in yayın hayatına

başladığı”dır. Haberin gövde metninde Başbakan Erdoğan’ın kanalla ilgili görüş ve düşünceleri ve birlik beraberlik mesajları alıntılanarak doğrudan aktarılmıştır. Haber, kanalın yayına başladığı teması ve Başbakan’ın bununla ilgili açıklamaları çerçevesinde inşa edilmiş; fakat “*Diyarbakır’dan eleştiri*” alt başlığıyla verilen metnin temasının farklılığı küresel tutarlılığı, içerdiği önermeler de haberdeki yerel tutarlılığı tersyüz etmektedir. Haberin “*Diyarbakır’dan eleştiri*” alt başlığıyla verilen bölümünde Diyarbakır Mazlum Der şubesinin kanalın açılmasıyla ilgili açıklamalarına yer verilmektedir. İlgili başlıkla verilen haberin teması “TRT Şeş’in yayına başladığı; fakat Kürtçe ile ilgili yasaklama ve kısıtlamaların devam ettiği”dir. Haberde Kürtçe ile ilgili tüm yasakların kaldırılması gerektiği önerilmektedir. Haberde “Kürtçe yayın gibi uygulamaların başlatıldığı bir ülkede Kürtçenin üzerindeki baskıların kaldırılması gerekir düşüncesi” yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Haber genel olarak bu ana tema çerçevesinde kurgulanmıştır. Ana başlık ve alt başlığın gövde metinleri kendi içinde yerel tutarlılık barındırırken haberde küresel olarak bir tutarsızlık söz konusudur.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde medya profesyonelinin Dönemin Başbakanı Erdoğan’ın açıklamaları için yüklem olarak “dedi” ya da “söyledi” kelimeleri yerine “savundu” kelimesini tercih ettiği tespit edilmiştir.

- “Birlik beraberlik konuşması yapan Erdoğan , TRT 6 yayını ile Kürtlerin devlete aidiyet bağlarının güçleneceğini savundu.”

Bu haber profesyonelinin bu fikre katılmadığı ya da mesafeli olduğunu göstererek yazarın ideolojik duruşunun diline ve dolayısıyla habere yansıdığını göstermektedir. “*Diyarbakır’dan eleştiri*” alt başlığıyla verilen bölümde devletin Kürtçe yayın başlattığı; fakat Kürtçeye dair yasakların devam ettiği teması işlenmektedir. Haberde kanalın yayına başlamasına rağmen Kürtçe üzerindeki baskılara dikkat çekerek uygulamadaki çelişkiler ve antidemokratik uygulamalar eleştirilmektedir. Yayın kuruluşu haber aktörü olarak bu temayı destekleyecek açıklamalar yapacak kişi veya kurumlardan Mazlum Der Diyarbakır şubesini seçmiştir. Bu, okur kitlenin ikna edilmesi için retoriksel bir stratejidir. Bu şekilde savunulan argümanlar bir otoriteye onaylatılarak akla yatkın hale getirilmeye çalışılmaktadır.

3.2.5.2. “Bu ne yaman çelişki: Kürtçeye alan açma”

Kürtçe televizyon TRT 6 yayında (Evrensel, 27 Aralık 2008)

Görsel 61

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

İlk sayfada yer verilen kısa haberin ana teması başlıktan ve haber girişinden hareketle TRT 6’nın yayına başlamasıdır. Kürtçe kanalın yayına başlaması özel televizyonlardaki Kürtçe yayına yönelik sınırlamalar hatırlatılarak duyurulmaktadır. Haberde Kürtçe yayına başlanmasının eleştirilmediği; fakat Kürtçe yayıncılık üzerinden uygulamadaki çelişkilere işaret edildiği görülmektedir. Haberdeki olay örgüsü Kürtçe yayıncılığın başlamasına rağmen Kürtçeye yönelik sınırlamaların devam ettiğidir. Haberde herhangi bir araştırmaya, kanıta ya da rapora dayandırılmadan bölge halkının TRT 6’ya temkinli yaklaştığı belirtilmektedir. Haberde birincil kaynak ve tüm yorumların sahibi yazardır. Bu açıdan yazarın Kürtçeye alan açma odaklı muhalif ideolojik duruşu bütün haberde gözlemlenebilmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analiz sonucu haber yazılırken Kürtçe için “TBMM’de bilinmeyen dil, özel televizyonlarda 4 saatten fazla yayınlanmasına izin verilmeyen Kürtçe” gibi sıfat fiillere başvurulduğu görülmektedir. Bu tercih ile Kürtçeye yönelik sınırlamalara ve Kürtçenin itibarsızlaştırıldığına dikkat çekilmektedir. Haber metninde seçilen sözcük ve sıfatlarla ve bunların anlamsal açıdan tutarlı bir şekilde kullanılmasıyla devletin Kürtçe politikasının çelişkiler barındırdığına dair söylem yaygınlaştırılmaktadır.

Kürt kurumlarından TRT 6 açıklaması (Evrensel, 28 Aralık 2008)

“Çelişkili bir durum”

“Kültürel koruculuk”

“Kürt sorunu çözümüne katkıda bulunabilir”

“Akp’ye sorular”

Kürt kurumlarından TRT 6 açıklaması

Diyarbakır’da çok sayıda kurum yaptığı ortak açıklamada, Kürt kimliği için Anayasal güvence istedi

Kürtçe yayın yapan basın kuruluşları ve Kürt kurumları, test yayınına başlayan TRT’nin Kürtçe kanalına ilişkin basın toplantısı düzenledi. Yapılan ortak basın açıklamasında Kürt kimliğinin Anayasal güvenceye alınması talep edildi. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Salonunda yapılan toplantıya Kurdi Der, TZP Kurdi, Diyarbakır Kürt Enstitüsü, Kürt Yazarlar Derneği, Azadiya Welat, Gün TV, Dicle Fırat Kültür Sanat Derneği, ilçe belediye başkanları, Kürt aydınları, sanatçıları ve çok sayıda Diyarbakırlı katıldı.

Çelişkili bir durum

Kürtçe açıklamayı tiyatro oyuncusu Osman Xunaw yaparken, Türkçe açıklamayı kurumlar adına Kürt Yazarlar Derneği başkanı İrfan Babaoğlu yaptı. Kürtçe üzerindeki baskılar sürerken TRT 6’nın Kürtçe yayına başlamasını trajikomik bir durum olarak değerlendiren İrfan Babaoğlu, bu durumu ‘güller misin ağlar mısın’ şeklinde ifade etmenin mümkün olduğunu söyledi. Kürtlerin varlığının tüm devlet kurumlarında ve resmi yazışmalarında inkar edildiğini belirten Babaoğlu, “Kürtçe alfabe de bulunan W, Q, ve X harflerini kullanan onlarca belediyeye, sendikaya ve siyasetçiye hapis cezası vereceksin, diğer taraftan da Kürtçe yayın yapacak bir TV açacaksın ve yasak diye yüzlerce Kürt çocuğunun imini kimliğine yazmamanın gerektğini yaptığın harfleri kullanacaksın. Bu durum tam bir çelişkidir ve trajikomik bir vaka-dır” dedi.

Kültürel koruculuk

Atılan adının Kürt halkını kandırmaktan başka bir anlama gelmediğini ifade eden Babaoğlu, “Kendilerine Kürt ve demokrat sıfatı yakıştıran bazı kişiler bu gelişmeyi olumlu bir adım olarak değerlendirmektedir. Kürt kurumları olarak açıkça ifade ediyoruz ki böyle bir durumun yaşanması karşısında ancak utanç duyulabilir. AKP hükümeti ve akıl hocaları bu kanalı Kürtlere yuturmak için kendilerine Kürt diyen ancak Kürtlükle alakası olmayan kişilere nüvet niteliğinde paralar teklif etmektedir. Devlet adeta Kürt sanatçılarına politik hesapları doğrultusunda kullanacakları, satın alacakları bir mal olarak yaklaşım gösteriyor. Bu temelde halkımız boyasına utanılası bir yolu tercih edenler için şimdiden hükümleri vermeye başlamıştır. Bunlara ‘kültürel korucular’ adını vermiştik. Kürtler artık bu siyasi oyunlara gelme-

Kürt sorunu çözümüne katkı yapabilir

TBMM Genel Kurulu 2009 Mali Yılı Bütçe görüşmelerinin son gününde gruplar adına konuşmalar yapıldı. Bütçe üzerine konuşma yapan DTP Diyarbakır Milletvekili Gülten Kışanok, TRT 6’da başlayan “Kürtçe yayını” hatırlatarak, devletin artık ‘Ey yurttaşlar ben sizin hakkınızı teslim ediyorum. Kamusal yayıncılığın bir gereği olarak Kürt yurttaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak benim görevim, bu görevimi yerine getirmek için Kürtçe yayın yapıyorum’ demesi gerekir. TRT’den Kürtçe yayın yapılmasının sosyal, kültürel, psikolojik ve hukuksal sonuçlarının olması gerekir” dedi. Kışanok, TRT’nin Kürtçe yayın yapmasının bir heyecan yaratacağını,

hatta Kürt sorunun çözümüne önemli bir katkıda bulunacağını ifade etti. Kışanok, Kürtçe’nin Meclis tutanaklarına “bilinmeyen bir dil” olarak yazıldığını söyledi. AKP hükümetinin İçişleri Bakanlığı Müfettişleri bayram kartına ‘cejna ve piroz be’ yani ‘bayramınız kutlu olsun’ yazdı diye yazan DTP’li belediye başkanları hakkında soruşturma açıldığını anlatan Kışanok, “TRT bir kamu kurumu değil mi? Kamu hizmeti üretmiyor mu? TRT’de neden serbest de Suri belediyesinde çöp toplama saatlerini gösteren duyuruları Kürtçe olması yasak” diye sordu. Kışanok, bütçe yoksulların ve Kürtler’in yer almadığı da belirtti. (HABER MERKEZİ)

yecek kadar kendi kurumlarını tanımaktadır” diye kaydetti.

AKP’ye sorular

Gerçekten bir sınımlıyetten söz edilecekse AKP’nin cevaplaması gereken sorular olduğunu dile getiren Babaoğlu, şu soruları sordu: “Q, W ve X bir devlet kurumunda kullanıyorsunuz. Bu harfler yüzünden adı nüfus kâğıdına yazılmayan Kürt çocuklardan ve sadece bu harfleri kullanarak davetیه yazdığı için ceza alan belediye başkanlarından özür dileyecek misiniz? Kürt halkının varlığını

ve kimliğini Anayasal çerçevede tanıyıp kabul edecek misiniz? Modern Kürt dilinin varlığını kabul ediyor ve bir devlet kurumunda kullanıyorsanız, neden TBMM’de konuşulan birkaç kelimeyi ‘Bilinmeyen bir dil’ olarak tanımlıyorsunuz? Neden, sokak ve parkların Kürtçe alan isimlerini yasaklıyorsunuz?” Devletin bu sorulara cevap vererek bu uygulamalara son vermesi ve Kürt kimliğinin Anayasal güvenceye alınması gerektiğini söyleyen Babaoğlu, aksi halde bunu Kürtlerin bir sohtekarlık ve ikizliklik olarak tanımlıyacağını ifade etti. (Diyarbakır/EVRENSEL)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Gazetenin 4. sayfasında yer verilen haberin ana teması “Kürt kurumlarının TRT 6 üzerinden Kürtçe’ye alan açılması ve Kürt kimliğinin tanınması gerektiğine yönelik açıklaması”dır. Haber açıklama yapılan salondan çekilen bir fotoğrafla verilmiştir. Haberinin spot, giriş ve alt başlıklarından hareketle tespit edilen alt temalar şunlardır.

- “Kurumların yaptığı ortak açıklamada Kürt kimliğine anayasal güvence istenmektedir.”
- “TRT 6’nın yayına başlaması ve tanınan ayrıcalıklarla diğer kesimlere uygulanan engelleme ve sınırlamalar arasında çelişki vardır.”
- “Kürtçe yayıncılıkla Kürtler kandırılmaktadır.”
- “Gerekli şartlar sağlanırsa kanal Kürt sorununun çözümüne katkıda bulunabilir.”
- “AK Parti’nin cevaplama gereken sorular bulunmaktadır.”

Yapılan inceleme sonucunda tespit edilen alt temalardan “kültürel koruculuk” alt başlıklı bölümün teması dışındaki tüm temaların ana temayı destekleyen temalar olduğunu ve metnin hiyerarşik bir bütünlük içerisinde yapılandırıldığını söylemek mümkündür. Söz konusu bölümün teması dışındaki tüm temalar “Kürtçe’ye alan açılması ve Kürt kimliğinin tanınması gerektiği” önermesini barındırmaktadır. Kültürel koruculuk başlıklı bölümün teması “TRT 6 ile atılan adımın kandırmaca olduğu bunu samimi bulanların da Kürtlükle bir alakasının olmadığıdır.” Haberin olay örgüsü ve temel önermesi “TRT 6’nın yayına başlamasıyla artık Kürt kimliğinin tanınması ve Kürtçenin önünün açılmasının zamanının geldiğidir.”

Haber aktörleri Kürtçe yayıncılığı başlatan devlet ve Kürt kurumları olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşları, dernekler Kürtçe yayın yapan basın yayın kuruluşları, belediye başkanları ve enstitüler ve Diyarbakırlılardır. Haberde devlet iktidar ve gücü elinde bulunduran taraf olarak Kürtler ise haksızlığa maruz kalan taraf olarak sunulmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

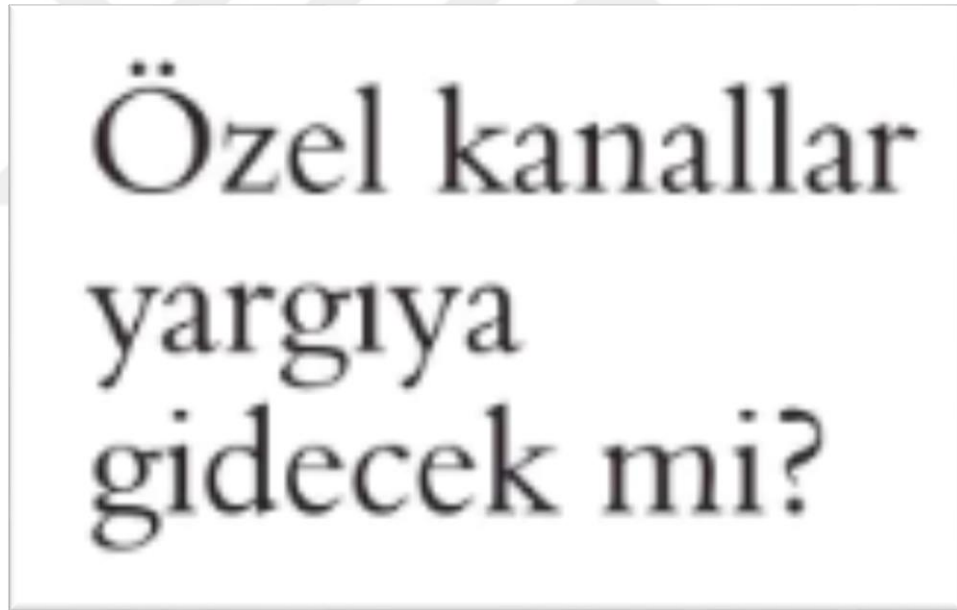
Haberde yasaklara maruz kalan, kimliği tanınmayan, çocuklarına istedikleri isimleri veremeyen, bir harf yüzünden ceza yiyen özetle baskı gören Kürtler, okuyucuların kendi yanlarında konumlanmaları için mağdur olarak sunulmaktadır. Haberde TRT 6’nın yayına başlamasıyla Kürtçe konusunda çifte standart uygulandığı belirtilmekte ve durum “trajikomik, güler misin ağlar mısın, çelişki, utanç, bilinmeyen dil” gibi anlam olarak birbiriyle bağlantılı ve tutarlı sözcüklerle anlatılmaktadır. Haberde sorular yoluyla okur kitle uygulamalar arasındaki çelişkiyi düşünmeye

davet edilmekte ve Kürtlere haksızlık yapıldığı söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Haberde okurları Kürtçeye alan açılması gerektiği konusunda ikna edebilmek için vatandaşlar, Kürtçe yayıncılık yapan kuruluş yetkilileri ve yazarların görüşlerine başvurulmaktadır. Haberde okuru yayın kuruluşunun ideolojisi olan Kürtçeye ve Kürt kimliğine alan açılması gerektiği konusunda ikna edebilmek, başka bir deyişle safları sıklaştırmak için otorite olduğu düşünülen sivil toplum kuruluşları, dernekler Kürtçe yayın yapan basın yayın kuruluşları, belediye başkanları, enstitüler kısaca Kürt kurumları olarak tarif edilen aktörlerin görüşlerine başvurulmaktadır.

Özel kanallar yargıya gidecek mi/ Özel kanallar yargıya gidebilir (Evrensel, 1 Ocak 2009)

“ Kanallar yargıya başvurabilir ”

“Yine Ermeni kaygısı ”

Görsel 63

Özel kanallar yargıya gidebilir

TRT Şeş, özel kanallar için Kürtçe yayını 4 saatle kısıtlayan RTÜK yönetmeliğini tartışmaya açtı

Erdal İmrek

TRT Şeş'in yayına başlaması Kürtçe yasaklarını da gündeme getirdi. RTÜK, "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkındaki Yönetmeliğin" 5. maddesinde, özel televizyonların Türkçe alt yazılı olmak şartıyla yayın yapmasına izin veriyor. Günde 45 dakika, haftada 4 saatten fazla yayın ise yasaklıyor. Yönetmelik, televizyon kanallarının müzik yayınına bile birçok şarta bağlıyor. Her yayının "hukukun üstünlüğüne, Anayasa'nın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe, genel ahlaka, cumhuriyetin temel niteliklerine, devletin bölünmezliğine" uyması bekleniyor.

Kanallar yargıya başvurabilir

TRT Şeş'in test yayını bile RTÜK'ün kurallarının çok dışında yayın yapıyor. Konuyla ilgili görüşlerine başvurduğumuz Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Üyesi CHP'li Şaban Sevinç, RTÜK yönetmeliği maddelerinde düzenleme yapıldığını ve kuralların eskiden kamu yayınlarını da kapsadığını, ancak artık sadece özel televizyonlar için geçerli olduğunu söyledi.

Sevinç, "TRT zaten bu yayını RTÜK mevzuatı kapsamında değil, kendi yasası, kendi mevzuatı kapsamında gerçekleştiriyor" şeklinde konuştu. Sevinç, TRT Şeş yayınının, hükümetin kendi politikası doğrultusunda, TRT'ye yapmış olduğu başvuru sonucunda hayata geçirildiğini söyledi. Özel televizyon-

lara yönelik kısıtlamaların kaldırılması ile ilgili bir gelişme olup olmayacağını sorduğumuz Sevinç, böyle bir değişikliğin gündemlerinde olmadığını ifade ederek, "Fakat TRT'nin yayınından sonra bu yönlü talepler gelebilir. Zaten bugüne kadar süre kısıtlamasının kaldırılmasına ilişkin talepler olmuştu. Avrupa Birliği görüşmeleri çerçevesinde de Türkiye'ye zaman zaman bu kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik taleplerde bulunuyor" dedi.

Özel televizyonların Kürtçe ile ilgili taleplerinin artacağına da dikkat çeken Sevinç, "Bu aşamadan sonra özel televizyonlar, herhangi bir mevzuat değişikliği olmasa bile TRT'nin yaptığı yayını örnek göstererek yargıya başvurabilirler. Bu televizyonlar, 'neden TRT yapabiliyor da biz yapamıyoruz' diyebilirler, şimdi bunun yasal yolu açılmış oldu" dedi.

Yine Ermeni kaygısı

CHP'li Şaban Sevinç'in Kürtçe yayınıla ilgili kaygıları ise ilginç. "Örneğin Alevilerin, Muharrem Orucu boyunca TRT'den yayın yapılmasına yönelik bir talebi gündeme geldi" diyen Sevinç, TRT genel müdürünün, "Ermenice yayın" yapılacağı açıklamalarını "Hepimizi buluşturan bir Türkiyelilik kimliğimiz var" diye eleştirdi.

TRT'nin bu adımlarının, Türkiye vatandaşlığı duygusunu zedeleyeceğini ileri süren Sevinç, "Devlet eliyle Kürtlüğün, Ermeniliğin diriltilip politize edileceği yönünde kaygım var" şeklinde konuştu. Şaban Sevinç'in, Kürtçe televizyon talebinin "politik kesimler" tarafından istendiğini söyleyerek "Araplar bir Arapça televizyon istemiyor" demesi dikkat çekti. (İstanbul/EVRENSEL)

Görsel 64

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

İlk sayfada verilen haberle okur 6. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Haberin ana teması TRT6'nın Kürtçe yayını sonrası özel televizyonların da 24 saat Kürtçe yayın yapabilmek ve kısıtlamaların kaldırılması için yargıya başvurabilecekleri'dir. medya profesyonelinin özel televizyonları bu konuda teşvik etmeye çalıştığı gözlenmektedir. Olay örgüsü TRT 6 24 saat Kürtçe yayına başladı, siz de başvuruda bulunabilirsiniz oluş ve önermesi üzerinden inşa olunmaktadır. 6. sayfada "Özel kanallar yargıya gidebilir" başlığıyla yayınlanan geniş haberde

de, kanalın yayına başlamasıyla özel kanallara sınırlı bir şekilde farklı dilde yayın yapma izni veren RTÜK yasasının tartışmaya açıldığı bildirilmektedir. Başlık konumlandırılış şekli ve diğer başlıklara göre daha dikkat çekici ve büyük yazıldığından dolayı ana başlık niteliğindedir. Haberde farklı dillerde yayın yapan özel kanalların uymak zorunda oldukları kurallar ve yayıncılıktaki sınırlamalar hatırlatılarak uygulamada farklı dillerde yayıncılıkta birçok problem olduğu belirtilmektedir. Haber profesyoneli haber aktörü olarak açıklamalarına başvurduğu RTÜK üyesi CHP’li Şaban Sevinç’in “özel kanallar TRT’nin Kürtçe yayını emsal göstererek farklı dilde yayıncılık alanındaki sınırlamaların kaldırılması amacıyla yargı yoluna gidebilirler” şeklindeki düşüncesini “*Kanallar yargıya başvurabilir*” şeklinde başlığa taşımıştır. Haber bu ana tema çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu başlık özel kanallara yapılan bir çağrı olarak da değerlendirilebilir. Haber piramidinde alt kısımda bulunan bu bilgi verilen önem açısından yayın kuruluşunun ideolojik duruşuyla paralel bir şekilde ve ana temayı destekleyecek şekilde başlığa taşınmıştır. Haber aktörleri RTÜK, RTÜK üyesi CHP’li Şaban Sevinç, TRT 6 ve özel televizyon yayıncılığı yapan kuruluşlardır. İktidar ve güç bakımından nasıl konumlandırıldıklarına bakıldığında iktidar ve güçlü olanın yasaklar ve sınırlamalar koyan RTÜK, haberde otorite olarak düşüncelerine başvurulmuş RTÜK Üyesi Sevinç ve herhangi bir sınırlama olmadan Kürtçe yayına başlayan TRT 6 olduğu Kürtçe yayın yapan özel televizyon kuruluşlarının da yasaklama ve sınırlamalara maruz kalan güçsüz taraf olarak sunulduğu görülmektedir. Medya profesyoneli güçsüz olan tarafın yanında konumlanarak yol gösterici bir rol oynamaktadır. Haberin temel önermesi Radyo Televizyon Üst Kurulu üyesi CHP’li Şaban Sevinç’ten aktararak özel televizyonların TRT’nin 24 saat Kürtçe yayını sonrası talepleri için yargıya başvurabilecekleridir. Medya profesyoneli bu mesajı başlık da dâhil olmak üzere haber metninde defalarca tekrar etmektedir.

Medya profesyoneli açıklamalarına başvurduğu CHP’li Sevinç’in Kürtçe yayın ile ilgili kaygılarını da “*Yine Ermeni kaygısı*” alt başlığı altında değerlendirmiştir. Benzer taleplerin gelmesinden ve TRT Genel Müdürü’nün “Ermenice yayın yapacağız” sözlerinden kaygılanan Sevinç’in konu ile ilgili açıklamalarını “ilginç” olarak değerlendiren medya profesyoneli, egemen söylemin yarattığı ve Türk medyasında sürekli işlenen ulusal birlik ve bütünlüğün farklılıkların öne çıkarılmasıyla zarar göreceği tehdit algısına dikkat çekmektedir. Yayın kuruluşunun bu yaklaşımı da ideolojik tercihleriyle ilişkilidir. Bu açıdan yayın kuruluşunun ideolojik duruşunun medya profesyonelinin haber pratiğine ve diline yansıdığını söylemek mümkündür.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin giriş kısmında TRT Şeş'in yayına başlaması Kürtçe yasaklarını da gündeme getirdi" ifadesine başvurulmuştur. Medya profesyoneli bu durum tanımlamasıyla daha çok kendi gündeminde olan bir konuyu herkesin gündemindeymiş gibi yansıtmaya çalışmaktadır. Muhabir özel televizyonların yargıya başvurabileceklerini otorite sayılabilecek bir RTÜK üyesine onaylatma yoluyla başvurunun bir hak haline geldiği söylemini yaygınlaştırmaktadır. Medya profesyonelinin, özel televizyonların şartlarını TRT 6'nın şartlarıyla karşılaştırarak söylemine işlerlik kazandırmaya çalıştığı gözlenmektedir. Haberde sıklıkla kullanılan sözcüklere bakıldığında "yasak, şart, izin, kural, kısıtlama gibi anlamsal olarak tutarlılığı olan ve birbiriyle ilintili sözcükler kullanıldığı tespit edilmiştir. Metinde farklı sözcüklerle; fakat eş anlamlı cümlelerle Kürtlere ve Kürtçeye yönelik kısıtlamalar tekrar edilmektedir.

Aksu'dan şaka gibi açıklama (Evrensel, 1 Ocak 2009)

"Ana dil ana sütü kadar haktır" dedi

Aksu'dan Şaka gibi açıklama	Binlerce kişinin Kürtçe konuştuğu, anadilde eğitim istediği için yargılandığı Türkiye'de iktidarda olan AKP'nin, Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu'dan şaka gibi bir açıklama geldi. Aksu, TRT'nin Kürtçe yayınlara başlayacak olmasını memnuniyetle karşıladığını belirterek, "Anadil bir insan için ana sütü kadar hak ve helaldir" dedi. s.6

Görsel 65

Şaka gibi açıklama

Binlerce kişinin Kürtçe konuştuğu, anadilde eğitim istediği için yargılandığı Türkiye’de, iktidar partisi AKP’nin genel başkan yardımcısından şaka gibi bir açıklama geldi.

İçişleri eski Bakanı ve AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu, TRT’nin Kürtçe yayınlara başlayacak olmasını memnuniyetle karşıladığını belirterek, “Anadil bir insan için ana sütü kadar hak ve helaldir. Ana sütü yapısında nasıl en zengin ve rekabet edilemez mineralleri taşıyorsa, anadil de bir insan için ve o insanın kültürel varlığı için en temel anlamları taşımaktadır” dedi. Abdülkadir Aksu yaptığı yazılı açıklamada, TRT Şeş için “Bunu, demokratik standartlarımızın, insanımızın hak ettiği mertebelere yükselmesi yolunda kıymetli bir adım olarak görüyoruz” diye konuştu.

‘Anadil ana sütü kadar haktır’ dedi

Çağdaş demokrasilerin düşünce, düşünceyi ifade, vicdan ve teşebbüs hürriyeti üzerine inşa edildiğini kaydeden Aksu, “Tabuların gölgesinden hak ve özgürlüklerin aydınlığına geçişte AK Parti’nin enerjisinin ve ışığının oynadığı rolden ziyadesiyle memnunuz. Mevlana’nın, ‘Aynı dili konuşanlar değil aynı duyguları paylaşanlar anlaşır’ demesi misali aynı rüyayı görmek ve ortak hedeflere sahip olmak için aynı dili konuşmaya gerek yok, bir diğerine saygı ve hoşgörü bu yolun harcını oluşturmaktadır. Anadil bir insan için ana sütü kadar hak ve helaldir. Ana sütü, yapısında nasıl en zengin ve rekabet edilemez mineralleri taşıyorsa, anadil de bir insan için ve o insanın kültürel varlığı için en temel anlamları taşımaktadır. İnsanın kimliğinin ve kişiliğinin oluşmasında, geçmişi ve geleceği arasında bağ kurmasında, dünyayı ve çevresini okumasında en temel role sahiptir” diye konuştu. (HABER MERKEZİ)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde eski İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun "Ana dil bir insan için ana sütü kadar hak ve helaldir" sözü, uygulamadaki tutarsızlıklar nedeniyle eleştirilmektedir. Buradan hareketle haberin ana teması Aksu'nun kanalın yayına ilişkin açıklamasıdır. Medya profesyoneli Kürtçe ile ilgili yasaklama ve yargılamaların devam ettiği görüşünden dolayı Aksu'nun açıklamasını "şaka" ya benzetmekte ve ciddiyetsiz bulmaktadır. Bu ifadeyle Kürtçeye yönelik mevcut durum hakkında ardalan bilgisi de verilmekte ve medya profesyoneli kendi dünya görüşünü habere yansıtarak taraf olmaktadır. Haber, okuru 6. sayfadaki geniş habere yönlendirmekte ve Aksu'nun görüşlerini daha detaylı olarak aktarmaktadır. Haber aktörünün söylediği şeyler aslında medya profesyonelinin katıldığı görüşler ve yayın kuruluşunun yaygınlaştırmak istediği söylemdir. Bundan dolayı haberde açıklamaya uzun uzun yer verilmiştir. Bunu dile getiren haber aktörünün "onlar" sınıfında olması açıklamasının da şaka gibi şeklinde nitelendirilmesinin sebebidir. Haberde "onlar" yani "öteki"ler olarak belirlenen devletin olumsuz yanları haberin en çok okunduğu varsayılan giriş bölümünde verilmiştir. Bu yolla daha sonraki olumlu açıklamaların bu olumsuz bilgiler ışığında okunması istenmekte, dolayısıyla alımlamaya müdahale edilmek istendiği göze çarpmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Medya profesyoneli haber başlığındaki "şaka gibi" ifadesi ile alaycı bir üslup takınmakta ve okur kitlenin bu açıklamayı ciddiye almaması gerektiğini salık vermektedir. Haberde sayısal verilere başvurularda okurun iknası amacıyla kaynak gösterilmeden abartmaya gidildiği görülmektedir. Haberde "binlerce kişinin Kürtçe konuştuğu ve ana dilde eğitim istediği için yargılandığı Türkiye" ifadesine yer verilmiştir.

Samimiyet sınavı (Evrensel, 3 Ocak 2009)

“Kürtçe resmi dil olmalı”

Samimiyet sınavı

Kürt çevrelerinin temkinli yaklaştığı TRT Şeş, yerel seçim öncesi samimiyet sınavı verecek gibi görünüyor

Kürt kurumları ve vatandaşlar, Kürtçe devlet kanalı TRT Şeş'i Kürt sorununun çözümü konusunda yetersiz bulunduğu için eleştiriyor. Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM) yöneticileri ve sanatçıları, dün Galatasaray Meydanı'nda basın açıklaması yaptı. Açıklamaya çok sayıda Kürt sanatçının yanı sıra DTP İstanbul Milletvekili Sebâhat Tuncel, SDP İl Başkanı Yaman Yıldız, İstanbul Kürt Enstitüsü Başkanı Sami Tan da katıldı.

Sanatçıları adına konuşan Murat Batgî, Kürt toplumunun kabul etmediği bir projenin başarıya ulaşma şansının olmadığını dile getirdi. Böyle bir projenin asil olarak barış için kalıcı bir şekilde hazırlanması gerektiğini söyleyen Batgî, "Bu konuda Kürt halkı ve onun örgütlü iradesi ile açığa çıkardığı sanatçıları, aydınları, kurumlaşmaları asil muhataplarıdır. Devlet erki ve onun siyasi iktidarı AKP'nin bu temel gereklilikleri göz ardı eden bir yüzeysellik içinde oldukları açıktır. Bu anlayış ve yaklaşım, gözünde, egemen zihniyetin toplumsal sorunlara yaklaşımındaki kendine göreliği ve ciddiyetsizliği de yansıtmaktadır" dedi.

Batgî, ilk bakışta olumlu bir adım gibi görünse de özünde, projenin biçimi, kurgu ve içeriği dikkatli incelendiğinde Kürt halkının kültürel taleplerini karşılamaktan uzak olduğunu ve inkar politikasının güncel bir versiyonu olarak "sırttağını" belirtti. Batgî, Kürt dilinin, bu kanal sayesinde nasıl "bilinir" hale getirileceğini ve yerel seçimlerle ilgili olup olmadığı sorusunu da dile getirdi.

TRT Şeş'in "Aynı gökyüzünün altında-

yız" sloganını hatırlatan Batgî, "O gökyüzünden üzerimize bombalar yağmaya devam edecek mi?" dedi.

Kanalı, "kültürel koruculuk" gibi ağır bir ifade ile eleştiren Batgî, "Üzerimizde bu kadar baskı varken, anadilimiz, kimliğimiz ve kültürümüzü geliştirme, açığa çıkarıp halkımıza ve insanlıkla paylaşma yönünde bunca yasal engel ve baskı mekanizmaları hala dururken, kurumlarımız ve bizler üzerinde sayısız soruşturmalar hala devam ederken, devletin Kürtçe TV girişimini hukuksal ve ahlaki olarak samimiyetten, inandıcılıktan uzak görüyoruz. Hiçbir biçimde bu çalışma içinde olamayacağımızı, destek sunmayacağımızı ifade ediyoruz. Kendisini Kürt halkının sanatçıları ve dostları olarak gören aydın ve sanatçılardan da özce ifade etmeye çalıştığımız hassasiyetlerimizi anlamaya ve paylaşmaya davet ediyoruz. TRT 6 barışın müjdecisi olmalıydı, topyekun savaşın bir parçası değil. TRT 6 halkların kardeşliğinin hiç bitmeyen sesi olmalıydı, günlük politikaların değil. TRT 6 hümanizmin sesi olmalıydı, militarizmin yedek gücü değil"

Kürtçe resmi dil olmalı

Muğla Üniversitesi'nde okuyan Yurtsever Demokratik Gençlik Meclisi (YDG-M) üyesi öğrenciler, Kürtçe konuştuğu için binlerce insanın yargılandığına dikkat çekerek, "Eğer hükümet samimiye Kürtçe'yi

resmi dil olarak tanırsın" dedi. Öğrenciler, dün Muğla Sınırsızlık Meydanı'nda basın açıklaması yaptı. Öğrenciler adına konuşan Melik Bilen, TRT Şeş'in yayına başlamasını AKP'nin seçim yatırımı olarak değerlendirdi. Bilen, "29 Mart'ta seçimler olduğu için, AKP Hükümeti oy kaybetme korkusuyla yasa ve kanunlarla Kürtlerin haklarını koruyacağına, Kürt halkını kandırmak için TRT 6 adıyla bir Kürtçe TV yayını başlatmıştır" dedi.

80 yıllık inkar ve imha zihniyetini sürdüren devletin politikalarına Kürtlerin bir TV kanalı ile kanmayacaklarının da altını çizen Bilen, "Leyla Zana Kürtçe yemin ettiği için 10 yıl cezaevinde yattı. Ahmet Kaya Kürtçe bir kılıp yapacağım dediği için sürgün edildi ve sürgünde yaşamını yitirdi. Birkaç gün önce TBMM'de Kürtçe 'bilinmeyen bir dil' olarak kayıtlara geçti. Yine kısa bir süre önce Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş Kürtçe nedeniyle Danıştay tarafından görevinden alındı. Belediyelerin bayram kutlama kartlarına dava açıldı. Çocuk, park ve bahçe isimleri içinde Q, X, W harfleri olduğu için kabul edilmedi" diye konuştu.

Hükümetin eğer iyi bir niyeti varsa ve gerçek bir kardeşlik isteniyorsa Kürt dilini resmi olarak tanıması gerektiğini belirterek, "Kürtçe ilkokuldan üniversiteye kadar resmi eğitim dili olmalıdır. Tüm özel ve devlet televizyonlarında özgür bir şekilde Kürt diliyle yayın yapılabilir" dedi. (HABER MERKEZİ)

Görsel 67

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber başlık, spot ve yapılan basın açıklamasına ilişkin bir fotoğraf kullanılarak verilmiştir. Haberin ana teması “TRT 6’nın Kürtlerin kültürel taleplerini karşılayamayacağı”dır. Haber “TRT 6 Kürtçe yayına başladı ama Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlamalar devam ediyor” olay örgüsü üzerinden inşa edilmiştir. Haber de tespit edilen alt temalar:

- “Kürtlere yönelik baskının sürdüğü”
- “Kürtçenin resmi dil olması gerektiği”
- “Kürtçenin seçim yatırımı olduğu”dur.

Haberin spotunda Kürt çevrelerinin TRT 6’ya karşı temkinli oldukları bildirilmektedir. Haberin girişine bakıldığında Kürt çevrelerinin Mezopotamya Kültür Merkezi yöneticileri, sanatçıları, DTP milletvekili, SDP İl Başkanı ve İstanbul Kürt Enstitüsü Başkanı olduğu görülmektedir. Söz konusu kişilerin Kürt çevreleri olarak yansıtılması TRT 6’ya karşı ortak eleştirel bir duruş olduğu anlamını vermek içindir. Fakat kanalın yayına başladığı dönemde TRT 6’nın yayına başlamasını destekleyen Kürtlerin olduğu da bilinmektedir. Medya profesyoneli spottaki “Kürt çevreleri” ifadesiyle sadece kendi söylemini yaygınlaştıracak olan aktörleri Kürt ilan etmekte ve temsilci rolü yüklemektedir. Medya profesyoneli söylemine işlerlik kazandırmak için bu ideolojik temelli aktör tanımıyla otorite bahsettiği aktörlerden faydalanmaktadır. Medya profesyoneli Kürtlerin Kürtçe kullanmalarından dolayı karşılaştıkları problemleri defaten örneklerle vurgulamakta ve bu şekilde okura ardalan bilgisi sunarak karşıtlığı pekiştirmeye çalışmaktadır. Haberin temel önermesi “Kürtçe kanal kurmak yerine Kürtçenin önündeki sınırlamaların kaldırılması gerektiği”dir. Haberde aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Kürt çevreleri olarak sunulan Mezopotamya Kültür Merkezi yöneticileri, sanatçıları, DTP milletvekili, SDP İl Başkanı, İstanbul Kürt Enstitüsü Başkanı, öğrenciler ve Kürt halkı kandırılmaya çalışılan, yasaklamalara ve yargılamalara maruz kalan mağdur taraf; devlet erki ve hükümet de iktidar sahibi ve baskı uygulayan olumsuz öteki olarak sunulmaktadır. Haberde Kürtçe resmi dil olmalı” alt başlığı “TRT 6’nın Kürtlerin kültürel taleplerini karşılayamayacağı” ana temasını destekleyecek şekilde seçilmiş ve temel önermelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Makro analizde medya profesyonelinin haber değeri atfettiği konu, açıklamalarını dillendirildiği kişiler ve tercihleriyle Kürtçeye alan açmaya odaklı bir söylemi yaygınlaştırmaya çalıştığı görülmüştür.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde ilk dikkat çeken şey basın toplantısına katılan kişilerin sayısı hakkında belirsiz niteleyici kullanıldığıdır. “çok sayıda Kürt sanatçı” ifadesi herhangi bir sayı bildirmemle beraber katılımın çok fazla olduğu anlamını taşımakta ve TRT 6’nın eleştirilmesinde fikir birliği olduğu kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Haberde Kürtler için “Kürt halkı” ifadesine başvurulmakta bu şekilde egemen söylemin “Kürt yoktur” söylemine karşıt bir söylem üretildiği dikkat çekmektedir. Haberde Kürtçe’ye yönelik baskılar somut ve motto haline gelmiş:

- “Leyla Zana Kürtçe yemin ettiği için 10 yıl cezaevinde hapis yattı”
- “Ahmet Kaya Kürtçe bir klip yapacağım dediği için sürgün edildi ve sürgünde yaşamını yitirdi.”
- “Çocuk ve park isimleri içinde Q, X, W harfleri olduğu için kabul edilmedi”

şeklindeki örneklerle açıklanmakta ve okur kitle Kürtçe yayıncılık adımının sammimiyetsiz olduğu konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır.

Kürt dili Bölümü hükümetin gündeminde (Evrensel, 3 Ocak 2009)

Kürt dili bölümü hükümetin gündeminde		
TZPKurdi’nin aylar süren “Anadilde eğitim istiyoruz” kampanyası ve DTP Milletvekili Osman Özçelik’in Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümleri açılmasında dair kanun değişikliği talebi kabul gördü. TRT Şeş (6)’nın Kürtçe yayına başlaması nedeniyle verilen kokteylde konuşan YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan, Ankara ve İstanbul üniversitelerinin edebiyat fakültelerinde Kürt Dili ve Edebiyatı bölümü kuru-	laçağını açıkladı. Kürt Enstitüsü’nden öte böyle bir bölümün açılmasının daha uygun olduğunu belirten YÖK Başkanı Özcan, “Önce bir dili, edebiyatı öğretmeli, ondan sonra enstitüler kurulabilir” dedi. Öte yandan Mardin ve Diyarbakır Dicle üniversitelerinin bu yönde talebi olduğunu vurgulayan Özcan, uzun yıllardır dil eğitimi konusunda ciddi eğitim veren Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fa-	kültesi ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde bu eğitimin verilmesi üzerinde ağırlıklı olarak durduklarını söyledi. “Anadilde eğitim istiyoruz” kampanyası çerçevesinde bütün illerde eylemler yapılmış, Batman’da on binlerce kişinin katıldığı miting gerçekleştirilmişti. DTP’li Osman Özçelik’in Meclis’e sunduğu kanun teklifi de Kürt Dili bölümleri ihtiyacının tartışılmasını sağlamıştı.

Görsel 68

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması başlıkla paralel olarak “Kürt dili bölümünün hükümetin gündemine geldiği”dir. Haberin olay örgüsü “TZPKurdi’nin “Anadilde eğitim istiyoruz kampanyası ve DTP Milletvekilinin Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümleri açılmasına dair kanun değişikliği talebi sonrası konunun hükümetin gündemine geldiği” şeklinde inşa edilmiştir. Bu olay örgüsü DTP’nin “Kürtçe TV onurlu bir mücadelenin kazanımıdır” söylemine benzerliğiyle dikkat çekmektedir. Medya profesyonelinin birincil kaynak olarak yaptığı saptama bu söyleme işlerlik kazandırmaya

çalıştığını göstermektedir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında talep eden, mücadele eden, kanun teklifi sunan, bütün illerde eylemler yapan aktörler olarak sunulan TZPKurdi, DTP Milletvekili iktidar olan taraf, talepleri kabul eden hükümet ve YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan da mücadelenin sonunda kabul eden güçsüz taraf olarak sunulmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Medya profesyoneli haklar bağlamındaki kazanımların DTP ve söz konusu Kürt kurumlarının çabalarının neticesi olduğu söylemini yaygınlaştırmak için farklı sözcüklerden oluşan; fakat eş anlamlı cümlelere yer vermektedir.

- “TZPKurdi’nin aylar süren “Anadilde eğitim istiyoruz” kampanyası ve DTP Milletvekili Osman Özçelik’in Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümleri açılmasına dair kanun değişikliği talebi kabul gördü.”
- “Anadilde eğitim istiyoruz kampanyası çerçevesinde bütün illerde eylemler yapılmış, Batman’da on binlerce kişinin katıldığı miting gerçekleştirilmişti.”
- “DTP’li Osman Özçelik’in Meclise sunduğu kanun teklifi de Kürt Dili bölümleri ihtiyacının tartışılmasını sağlamıştı.”

Bu gibi eş anlamlı cümlelerle “Kürtçe TV onurlu bir mücadelenin kazanımıdır” söylemi haberin tamamında yinelemelere ve röportajlara başvurularak okura tekrar tekrar anlatılmaktadır. Mikro ölçekteki analizde dikkat çeken diğer şey söylem yaygınlaştırılırken “aylar süren kampanya, bütün iller, on binlerce kişi” gibi belirsiz niteleyicilerle abartıya başvurularak verilen mücadele ve kampanyanın okurların iknası için yüceltilmesidir.

Diyarbakır'da ilgi azdı (Evrensel, 3 Ocak 2009)

Diyarbakır'da ilgi azdı

Cumhur Daş

TRT Şeş'in yayına başlaması bölgede farklı tepkilerle karşılandı. Diyarbakır'da birçok esnaf kanalın önceki gece gerçekleşen açılış töreni yerine, başka kanalları izlemeyi tercih etti. Bazı kira-athane sahipleri ise ancak talebimiz üzerine TRT Şeş'i açarak izledi.

Mehmet Ataş adlı vatandaş Kürtçe önündeki yasakların kalkmasını ve Kürtçe konuşmak istediklerini belirterek, böyle bir kanalın açılmasının bu kadar kolay olmasına dikkat çekerek, yaşanan acılara rağmen şimdiye kadar neden bir adım atılmadığını sordu. İnsanların ölmemesi, savaşın durdurulması için uğraşılması gerektiğini söyleyen Ataş, Kürt sorununun çözülmesi için silahların susmasını ve yasal düzenlemelerin yapılmasını istediklerini söyledi. Hakan Polat ise bölgede işsizliğin ve açlığın yoğun olduğunu belirterek, "Bir fabrika kurmuyorlar, yatırım yapmıyorlar. Kürtçe'yi her yerde serbest bıraksınlar, ancak yoksulluğumuzu da görsünler" dedi.

Kürt halkının meclise gönderdiği milletvekillerinin muhatap alınmadığına söyleyen Şahin Savur, "Gerçekten Kürt sorununu çözmek istiyorlarsa bizim meclise gönderdiğimiz milletvekillerimizle görüşsünler. Yoksa Kürtçe kanal açarak sorunu çözemezler." diye konuştu. Kanalın bir seçim yatırımı oldu-

ğunu düşündüğünü belirten Dicle Üniversitesi öğrencisi Welat Demir de, "Samimi değildir. W,Q,X harflerini bize yasaklıyorlar, şimdi kendileri kullanıyor. Benim kimliğimde W harfi yok. Bir çok arkadaşım anadilde eğitim istedi diye ceza evine konuldu. Devlet kurumlarında Kürtçe yasak" diye hatırlattı.

"Onca sene Kürtleri yok saydıktan sonra bir kanal açıyorlar. Bu neye yarar?" diye soran Celal Yazıcı da "Seçimler için hazırlanıyorlar. Kürt kimliği her yerde verilmeyene kadar sorun çözülmez." diye kaydetti.

Türk ve Kürt halklarının birliği için Kürtçe kanalın çok faydalı olacağını düşündüğünü belirten Yasin Çam adlı vatandaş, "Herkese faydalı olmasını istiyoruz. Bu fırsat iyi değerlendirilsin, Kürt halkı için hayırlı olsun. Hangi dil olursa olsun biz seviyoruz. Yeter ki bir arada kardeşçe yaşayalım" derken, kanalın açılmasını geç ama olumlu bulduğunu söyleyen Cihat Payda adlı genç ise devletin gelmesini istediklerini belirtti. Payda, "Bu ilk adımdır. Bunun devamı barış, kardeşliği güçlendirmekten geçer. Hayırlı olur umarım" diye konuştu.

"Şimdi TRT Şeş'te çalınan parçaları 10 sene önce açıkça dinlemeye çekinirdik." diyen Mehmet Çayır da, "Şimdi burada dinlemek hoş geliyor. Umut verici bir şeydir bu. Başka alanlarda da adımlar atılmalı. İş yok çalışmıyoruz, yatırımda olmalı." diye konuştu. (Diyarbakır/EVRENSEL)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Diyarbakırlılarla yapılan röportajlardan hareketle kurgulanan haberin ana teması “kanalın yayına başladığı gün Diyarbakır’da az ilgi gördüğü”dür. Haberin tamamına bakıldığında medya profesyonelinin hiçbir araştırma, kanıt ya da belgeye dayandırmadan durum tespiti yaparak bu başlığı tercih ettiği görülmektedir. Muhabir bu yargıya hangi oranda oldukları bilinmeyen, Diyarbakır’ın tamamına genellenemeyecek ve “birçok esnaf” olarak tanımladığı sınırlı kişi ile yapılan görüşmelerden hareketle varmıştır. Bu genellemeyi de kanalın izlenmediği söylemini yaygınlaştırmak amacıyla yapmıştır. Haberde tespit edilen diğer tema ve önermeler:

- “Vatandaşların Kürtçenin önündeki yasakların kaldırılmasını istedikleri”
- “Kürt sorununun çözümü için yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği”
- “Bölgede ekonomik sıkıntıların olduğu”
- “Kürt halkının Meclise gönderdiği milletvekillerinin muhatap alınması gerektiği”
- “Kanalın açılmasının geç ama olumlu bir gelişme olduğu” dur.

Temalarda da görüldüğü gibi kanalın Kürtçe yayına başlaması üzerinden Kürtçeye alan açılması gerektiği söyleminin yaygın olduğunu gösteren bilgiler paylaşılmıştır. Haberin tamamına bakıldığında diğer temaların da en az TRT 6’nın yayına başlaması kadar ön planda olduğu görülmektedir. Medya profesyonelinin haber için “Diyarbakır’da ilgi azdı” başlığını tercih etmesi TRT 6’nın izlenmediğine diğer konulardan daha fazla önem atfettiğini ve bu söylemi yaygınlaştırmak istediğini göstermektedir. Haber aktörleri Diyarbakırlı farklı görüşlerden vatandaşlardır. Vatandaşlar taleplerde bulunan mağdur insanlar olarak temsil edilmişlerdir. Haberde verilmek istenen anlam TRT 6 Kürtçe yayına başladı; fakat Kürtlerin gündeminde başka konularının olduğu”dur. Medya profesyonelinin kanal hakkındaki olumsuz görüşleri başlık, haber girişi ve girişe yakın kısımda olumlu görüşleri ise haber metninin sonunda verdiği gözlenmektedir. Okurların çoğunlukla sayfalardaki başlıklara göz atarak bilgi sahibi olduğu (Köker ve Doğanay, 2010: 69) ve başlıkların metinlerin yorumlanmasında denetim gücü olduğu (Van Dijk, 2015: 64) düşünüldüğünde medya profesyonelinin kanal hakkındaki olumlu görüşlerin olumsuzların denetiminde okumasını hedeflediği ve olumlu görüşleri örtmeyi amaçladığı sonucuna varmak mümkündür. Dikkat çeken bir diğer nokta medya profesyonelinin haberde olumsal kendini sunma (Van Dijk, 2015: 77) stratejisiyle güvenilirlik ve inandırıcılığını sağlama ve saygınlığını korumaya çalıştığıdır. “Bazı kiraathane sahipleri ise ancak talebimiz üzerine TRT Şeş’i açarak izledi” ifadesi bu çıkarsamayı yapabilmemizi mümkün kılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekteki analiz sonucunda ulaşılan ilk tespit medya profesyonelinin kanalın ilk gününde izlenmediği söylemini yaygınlaştırmak için belirsiz niteleyicilere başvurmasıdır.

- “(...) birçok esnaf kanalın önceki gece gerçekleşen açılış töreni yerine başka kanalları izlemeyi tercih etti.”
- “Bazı kıraathane sahipleri ise ancak talebimiz üzerine kanalı açıp TRT Şeş’i açarak izledi.”

Medya profesyoneli “birçok” sıfatıyla kanıtlamaya ihtiyaç duyulmayacak şekilde genelleme yaparak kanalın izlenmediği söylemi ve ana temasını destekleyecek bir tercih yapmıştır. Haberde kullanılan sözcüklere bakıldığında Kürtler için “Kürt halkı” dendiği ve Kürt yoktur egemen söylemine karşıt bir söylem üretildiği görülmektedir. Haberde sıklıkla kullanılan sözcüklere bakıldığında “Kürt halkı, yasak, sorun, Kürt sorunu, çözüm gibi birbiri ile anlamsal açıdan ilintili ve tutarlı sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu stratejiyle okura baskıya maruz kaldığı hatırlatılmakta, olumlu düşünmesinin önüne geçilmeye çalışılmakta ve kendi bakış açısını geliştirmesi engellenmeye çalışılmaktadır. Haberde “Welat” isimli vatandaşın ismi verilirken “W” harfinin kullanıldığı görülmektedir. Bu tercih de medya profesyonelinin harfin Türkçede kullanımına ilişkin yasağı onaylamadığını göstermektedir. Haberde medya profesyonelinin TRT 6 ile ilgili olumsuz yargılar içeren cümleler için “belirtti, sordu, söyledi, dedi, hatırlattı, diye kaydetti” şeklindeki nötr anlamları olan ve katılım bildiren yüklemeleri tercih ederken olumlu açıklamalar yapılan cümleler içinse “diye konuştu” yüklemine tercih ettiği görülmektedir. Bu tercih medya profesyonelinin kanal hakkındaki olumlu görüşlere mesafeli olduğunu ya da katılmadığını göstermektedir.

The Economist: Televizyon diplomasisi (Evrensel, 3 Ocak 2009)

Görsel 70

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması "İngiliz The Economist dergisinin Türkiye'de Kürtçe yayıncılığın başlatılmasıyla ilgili haberi" dir. Haberin olay örgüsü TRT 6'nın Kürtçe yayına başlaması üzerine İngiltere'de de ilgi gördüğü oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberde tespit edilen diğer temalar:

- "Kanalın AK Parti'yi popüler hale getirdiği"
- "DTP'nin Ak Parti tarafından hiçe sayıldığı"
- "Kanalın Kürtçe yayına başlaması ve Kürtçenin kullanımına yönelik uygulamalarda çelişkiler olduğu" şeklindedir.

Haberde verilmek istenen anlama bakıldığında derginin kanalın reformların başlamasına vesile olacağı şeklindeki mesajlarının mikro analizde de görüleceği gibi olumlandığı ve kanalın reformların habercisi olması gerektiği önermesinin desteklendiği görülmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analiz sonucu ulaşılabilen ilk veri kanalın yayına başlamasının medya profesyoneli tarafından Kürtçe tartışmaları alevlendirdiği şeklindeki durum tespitidir. Bu bilgiyle Kürtçeyle ilintili tartışmaların yayın kuruluşu ya da medya profesyoneli tarafından onaylandığı görülmektedir. Analizde dikkat çeken ikinci durum the Economist dergisinin kanal, Kürtler, uygulamalar ve Ak Parti hakkındaki görüşlerinden kiminin yüklem tercihleriyle olumlandığı kimininse olumsuzlandığıdır.

- “Türkiye’de Kürtçe yayın yapan bir televizyon kanalının devreye girmesinin “AKP’yi popüler” hale getirdiğini savundu. (olumsuzlama, katılmama)
- “Ancak “radikal” Kürtlerin bile yeni TV kanalının “yeni bir başlangıç” oluşturması umudunu dile getirdiğini ileri sürdü.” (olumsuzlama, katılmama)
- AKP Diyarbakır İl Başkanı Ahmet Fikret Öcal ise, düzenlediği basın toplantısında hükümetin yasakları ortadan kaldırdığını öne sürdü.” (olumsuzlama, katılmama)
- “(...) DTP’li belediyeler hakkında adeta “gülünç” olan davaların açıldığını hatırlatırken...” (olumlama, katılma)
- “Dergi TRT Şeş’in “yeni reformların habercisi olması umudunun bulunduğunu yazdı.”(olumlama)
- “İsmi Kürtçe Welat olduğu için Türkiye’ye girmesine izin verilmediğini de yazdı.” (olumlama, katılma)

Örneklerden bazılarına bakıldığında medya profesyonelinin katıldığı ve kendi söylemiyle benzerlik taşıyan ifadeler için; yargı bildirmeyen veya “hatırlattı, yazdı” gibi destekleyen yüklemeleri yeğlediği, katılmadığı durumlarda ise “savundu, ileri sürdü, öne sürdü gibi verilen bilginin tartışmalı bilgi olduğu yargısı içeren yüklemeleri kullandığı tespit edilmiştir.

Hâlâ bilinmeyen dil! (Evrensel, 5 Ocak 2009)

“Noktalama işareti oldu”

EVRENSEL haber@evrensel.net

haber

Hâlâ bilinmeyen dil!

Devlet televizyonu 24 saat Kürtçe yayına başladı ama Kürtçe, Meclis tutanaklarına hâlâ noktalarla yansıyor

Kürtçe kelimeler Meclis tutanaklarına daha önce ‘bilinmeyen dil’ olarak geçilirken, son olarak noktalama işareti şeklinde yansıdı. TBMM Genel Kurulu’nda, 2009 Mali Yılı Bütçe görüşmelerinin son gününde, DTP Grubu adına konuşan Diyarbakır Milletvekili Gültan Kışanak’ın Kürtçe sarf ettiği “Cejna ve piroz be” (Bayramınız kutlu olsun) sözleri, Meclis tutanaklarına noktalama işaretleri (.....) şeklinde yansıdı.

Daha önce DTP’li milletvekillerinin kullandığı Kürtçe kelimeler Meclis tutanaklarına ‘bilinmeyen dil’ olarak geçilirken, bu kez noktalama işaretleri olarak yansıdı.

Noktalama işareti oldu

Mali Yılı Bütçe görüşmelerinin son gününde, DTP’li Gültan Kışanak’ın genel kurulda dile getirdiği; “Türkiye hukuk sistemi içerisinde hâlâ hiçbir yasa da, yönetmelikte, hiçbir hukuki belgede Kürt dilini kabul eden bir tek cümle, hatta ‘Kürtçe’ kelimesinin kendisi bile yer almıyor. Bu ülkede hâlâ Kürtçe Meclis tutanaklarına ‘bilinmeyen bir dil’ olarak yazılıyor. Hâlâ AKP Hükümeti’nin İçişleri Bakanlığı müfettişleri bayram kartına ‘Cejna ve piroz be’ yani ‘Bayramınız kutlu olsun’ yazdı diye DTP’li belediye başkanları hakkında soruşturma açıyor” sözleri tutanaklara şöyle yansıdı:

Gültan Kışanak (DTP Diyarbakır Milletvekili): “Türkiye hukuk sistemi içerisinde hâlâ hiçbir yasa da, yönetmelikte, hiçbir hukuki belgede Kürtçe dilini kabul eden bir tek cümle, hatta ‘Kürtçe’ kelimesinin kendisi bile yer almıyor. Bu ülkede hâlâ Kürtçe, Meclis tutanaklarına ‘bilinmeyen bir dil’ olarak yazılıyor. Hâlâ AKP Hükümeti’nin İçişleri Bakanlığı müfettişleri bayram kartına ‘... ..’ (*) yani ‘Bayramınız kutlu olsun’ yazdı diye DTP’li belediye başkanları hakkında soruşturma açıyor. Gerekçesi de ne biliyor musunuz değerli milletvekilleri? Kamuyu zarara uğratmak, belediyenin parası ile basılan bayram kartında Kürtçe kullanmak. Peki, bir yurtaş TRT yetkilileri hakkında aynı gerekçeyle ‘Kamunun parasını Kürtçe için nasıl harcarsın?’ diye dava açsa ne olacak?...” (Ankara/ANKA)

Kürtçeye tahammülsüzlük sürüyor

Genel seçimlerde yapılan bir seçim bürosu açılışında halkı Kürtçe selamlayan Avukat Mizgin İrgat hakkında, “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla iki ayrı dava açıldı. TRT 6’nın açılışında Başbakan’ın halkı Kürtçe selamladığını hatırlatan İrgat, inkarn sürdürdüğüne dikkat çekerek, “İktidarın gerçekten Kürtçeye yönelik yaklaşımın samimiye, seçim telaşını bir kenara bırakarak Kürtçeyi Anayasal güvence altına almalıdır” dedi.

İrgat hakkında, 22 Temmuz’da yapılan genel seçimler öncesi seçim bürosu açılışında, halkı Kürtçe “Ez li ser navê partiya xwe we silav dikim” (Sizleri partim adına selamlıyorum) dediği gerekçesiyle Menemen Asliye Ceza Mahkemesi’nde “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla dava açıldı. 25 Mayıs 2008 tarihinde Kültürpark Fuar Alanı Göl Gazinosu’nda gerçekleştirilen DTP İzmir İl Örgütü’nün 1. Olağan Kongresi’nde, DTP PM Üyesi ve Diyarbakır Başkanı olarak Kürtçe, “Hûn hemû bi xêr hatin kongreya me” (Hepiniz kongremize hoş geldiniz) diyen İrgat hakkında, İzmir 23. Asliye Ceza Mahkemesi’nde aynı suçlamayla bir kez daha dava açıldı.

Hakkında açılan davaların değerlendiren İrgat, davaların hukuki değil siyasi olduğunu belirtti. 80 yıllık bir inkar ve imha siyasetinin hâlâ zihniyette ve yasalarda sürdürüldüğüne vurgu yapan İrgat, Türkiye toplumunu derinden yaralayan ve Kürt sorununun bir parçası olan Kürtçe üzerindeki yasakların yargıda hâlâ en katı biçimiyle sürdürüldüğünü belirtti. Kendisinin yaptığı Kürtçe selamlamayı, 1 Ocak’ta Kürtçe yayına başlayan TRT 6’nın açılışında Başbakan’ın da yaptığına işaret eden İrgat, “Buradan bakar ve buna göre bir hukuksal yorum düşünürsek, savcının Erdoğan hakkında da soruşturma açması gerekiyor. Burada şu sonuç ortaya çıkıyor: Kürtçe, seçim yatırımı olarak kullanan AKP ve TRT’ye serbest, onun dışında kalan herkese yasak” şeklinde konuştu. (İzmir/DİHA)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber başlık, spot ve dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kürtçe yayının başlaması için verdiği röportajdan alınan Kürtçe yayına başlandığını gösteren altyazılı bir fotoğrafla beraber verilmiştir. Bu fotoğraf haberde Kürtçe yayıncılığın resmen yapıldığına kanıt teşkil edecek şekilde seçilmiştir. Haberin ana teması devletin TRT bünyesinde Kürtçe yayıncılık başlattığı; fakat Kürtçenin hala tanınmadığıdır. Ana temanın desteklenmesi için başlıkta “hala bilinmeyen dil” spotta da “devlet televizyonu 24 saat Kürtçe yayına başladı ama Kürtçe Meclis tutanaklarına hala noktalarla yansıyor” ifadelerine başvurulmuştur. Haberde kademeli olarak önce bilinmeyen dil, daha sonra noktalama işareti olarak yansıdı denmekte ve Kürtçenin Meclis tutanaklarına nasıl girdiği konusunda ardalan bilgisi verilmektedir. Haber metninde seçilen “*noktalama işaret oldu*” alt başlığı da hiyerarşik bütünlüğü bozmadan ve ana temayı destekleyecek şekilde belirlenmiştir. Buradan hareketle haberin olay örgüsü Devlet Kürtçe yayıncılık yapıyor fakat Kürtçeyi tanımıyor” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberin temel önermesi “Kürtçeye alan açılarak bu çelişkinin giderilmesi gerektiği”dir. Haberde tespit edilen alt tema “bayram kartlarında Kürtçe ifadeler yer verilmesinin soruşturma sebebi olduğu”dur. Haberdeki aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında dili tanınmayan, bilinmeyen dil olarak imlenen DTP Milletvekili Gültan Kışanak ve bayram kartında Kürtçe ifadeler yer veren DTP’li belediye başkanları mağdur, baskı gören, dolayısıyla güçsüz olan kesim olarak sunulmaktadır. Kürtçe ifadeler yer verdiği için soruşturma açan İçişleri Bakanlığı müfettişleri de iktidar ve “olumsuz öteki” olarak sunulmaktadır. Haberde verilmek istenen temel anlam Kürtçe yayıncılığa başlanmasıyla uygulamalar arasında hala çelişki olduğudur. Önerilen şey bu çelişkinin Kürtçenin tanınmasıyla giderilmesidir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde dikkat çeken ilk şey başlıktaki ve spottaki “hâlâ” sözcükleridir. Sözcükle verilmek istenen mesaj Kürtçenin bilinmeyen bir dil olarak tanımlanmasının artık son bulması gerektiği ve tutanaklara noktalama işareti olarak geçmesinin yanlış olduğudur. Medya profesyoneli Kürtçenin Meclis tutanaklarına noktalama işareti olarak yansıdığını eleştiren DTP Milletvekili Gültan Kışanak'ın açıklamalarını doğrudan alıntılarla etken cümlelerle vermekte ve inandırıcılık katmaya çalışmaktadır. Medya profesyoneli Gültan Kışanak'ın açıklamasını iki defa harfi harfine yineleyerek Kürtçenin artık tanınması gerektiği söylemine işlerlik kazandırmaya ve yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.

3.2.5.3. “Kürtçe, devlete serbest Kürtlere yasak”

Kart kurt’tan TRT Şeş’e (Evrensel, 27 Aralık 2008)

“Asimilasyon endişesi”

“Seçim propagandası mı?”

“Gün TV: Bize yasak TRT’ye serbest”

“Diyarbakır’da açıklama”

“Yayın süreci askıya alınmalı”

“Kürt sorunu paketlerle çözülmez”

Kart kurt’tan TRT Şeş’e...

DEP Milletvekillerini Meclis’ten attıran Kürtçe, devletin resmi kanalında yayın dili oldu. Ancak Kürtler TRT 6’ya temkinli yaklaşıyor

Cumhur Daş-Şerif Karataş

Mecelis’te resmi olarak “bilinmeyen bir dil” diye tutanaklara geçen, Meclis’te Kürtçe konuşulan için milletvekillerinin hapis yattığı Kürtçe, devlet kanalında yayına başladı. Önceki akşam test yayını başlatan TRT Şeş’e (6) halk teminli yaklaşırken bazı ilginç noktalar gözden kaçmadı.

Kürtçe müzik klipleri ve bölgenin çeşitli illerinden yapılan halk raporlarının yer aldığı test yayınında “x,w,q” harfleri kullanıldı. Kentlerin sonradan değiştirilen “resmi” isimleri yerine “Kürtçe” isimleri yazıldı. Sirt’e Sêrt denildi, ancak Diyarbakır, Kürtçesi “Amed” yerine Diyarbakır şeklinde yazıldı. TRT 1 Haber bültenlerinde kanalın yayına başladığı duyurulurken “Kürtçe” kelimesinin kullanılmaması ve “çok dilli kanal” denmesi dikkat çekti. Bir başka önemli nokta RTÜK özel kanallara Kürtçe yayında “alt yazı” zorunluluğu getirirken TRT 6 hiç alt yazı kullanmadan yayın yapıyor. Yine özel kanallar için toplam 4 saatten fazla Kürtçe yayın yapmak yasak. Ancak TRT’nin 24 saat yayın yapması planlanıyor.

TRT 6, 1 Ocak’ta normal yayına geçecek. Kanalda Türk filmleri Kürtçe dubajla gösterilecek. TRT’nin haber bültenleri Kürtçe sunulacak.

Asimilasyon endişesi

Göreceli olarak Diyarbakırlılar ise kanala teminli yaklaşıyor. Sur içi ve Ofis semtlerinde gezdiğimiz kahvehanelerin hiç birinde dün TRT 6 izlenmezken, böyle bir kanalın asimilasyon niyeti taşımadığı takdirde Kürt sorununun çözümü noktasında olumlu bir adım olacağı düşünülüyor de var. “Kürtçe kanalın bize faydasının olacağını sanmıyoruz.” diyen Remzi Talver, bir seçim yatırımları olarak gördüklerini söyledi. Meclise gönderdikleri milletvekillerinin muhtap alınmadığına değinen Talver, “Zaten bir defa mecliste bizi inkar edenler bugün bu kanalı kurmak istiyorlar. Eğer gerçekten Kürt sorununu çözmek istiyorlarsa bizim meclise gönderdikleri milletvekillerimizle görüşsünler. Belediye başkanlarımızla görüşsünler. Bizim araya gönderdiklerimiz insanları dikkate almayıp da Kürtçe kanal açarak sorunu çözemezler” dedi.

Gün TV: Bize yasak TRT’ye serbest

Gün Tv Haber Müdürü Adnan Bilen: Türkiye’de ilk ve şuan itibarıyla tek Kürtçe yayın yapan ve istikrarlı bir şekilde yayını sürdüren sadece Gün Tv’dir. İlk Kürtçe yayına başladığımız günden bugüne kadar RTÜK tarafından gerek alt yazı gerekse de yapamayaacağımız programlara ilişkin delillerle uyari cezaları ile karşı karşıya kaldık. Ama gördük ki RTÜK özellikle bize dayattığı ve zorunlu kıldığı kuralları bugün TRT için yapmadı. Bize verilen alt yazı zorunluluğu bugün TRT 6’ya uygulanmıyor. Hâlbî haftada 4 saat yayını sınırlanıyor, çocukların dillerini öğrenmesine dönük programlar hâlâ yasaklıken TRT serbest. Bugün TRT’nin çaldığı birçok parçadan dolayı bir çok Tv ve Radyo idari ve para cezaları aldı. Radyomuz Şivan Perwer’in De Xalo parçasını çaldığı gerekçesiyle 1 yıl kapatma cezası verildi. Ancak TRT bugün bu parçaları rahatlıkla çalıyor. Elbette ki bunu sadece müzik boyutuyla değerlendirmek olmaz. TRT Kürtlerin taleplerini ne kadar yerine getirecek? TRT Kürt sorunu nasıl bakacak? Bu sorular çok önemli bu soruların cevabını ancak test yayınından sonra ortaya çıkacak açık ve haberlerinde öğreneceğiz. Ancak bu yayının Kürt sorunun demokratik çözümüne bir katkısının olmayacağını düşünüyorum. TRT’nin elliye yıllarca yayın yapan Dicle’nin Ses radyosu yıllarca toplumu aydınlatmaya dönük yayınlar yaptı.

Gazetelerde çıkan “Hastanede, Kürtçe konuştu tehdit edildi” başlıklı haberi göstererek konuşan Seyithan Kartacı ise, Kürtçe kanalın açıldığını ancak resmi kurumlarda halen Kürtçe konuşanlara yönelik baskıların devam ettiğini belirtti. Bu yüzden TRT 6’yı sarmimi bulmadıkları ifade eden Kartacı, tüm alanlarda kimliklerinin tanınmasını istedi. Yaşar Hazer ise, devletin Kürtçe kanalını kabul etmediklerini söyleyerek, “Bu asimilasyona yönelik bir uygulamadır. 80 yıl oldu, artık bu politikayı değiştirsinler. Bu kanalı kabul etmiyoruz. Biz özgür olmak istiyoruz.” diye konuştu.

Seçim propagandası mı?

Kanalın bir seçim propagandası olduğunu düşünen Celal Yazıcı: “Bölgede 30 yıldır silahlar konuşuyor. Bu 30 yıl içinde neredeydi bu insanlar. Şimdiye kadar Kürt yoktu diyorlardı. Nereden çıktı bu Kürtler. Seçim için, halkı kandırmak için yapıyorlar bunu. Kürt kimliği tamamen verilmeyinceye kadar bu sorun çözülmez. Kürt kimliği verimeden, genel af çıkmadan, dağdakiler imden bu adamlar bir işe yaramaz.” diye kaydetti.

Mehmet Altun adli esnaf da, Kürtçe kanalını olumlu karşıladıklarını, ama sorunun çözümü için yeterli olmayacağını söyledi. Başka alanlarda da açılmasını istediğini ifade eden Altun, bölgeye öncelikli yatırım is-

tediklerini dile getirdi.

TRT’nin Kürtçe kanalının Kürtçe bilmeyenler için iyi olduğunu belirten Ahmet Çam adlı Diyarbakırlı, “Ama devlet kurumlarında halen Kürtçe konuşma yasağı var. Hepimiz beraberce kardeşçe yaşayalım. Aynı toplumda yaşıyoruz. Bugün Kürtler ve Türkler kız alıp veriyorlar birbirine. Biz bir aile gibiyiz.” dedi.

Diyarbakırlıların bu yayını gözlemleyeceğini, yetkililerin samimi olup olmadığını değerlendireceğini söyleyen Mehmet İliöz de, “Ancak bunu yine de seçim yatırımları olarak görüyoruz. İnsanlar Kürtçe konuştuğu için ve Kürtçe garibi söylediği için cezaevine girdiler.

Peki, neden şimdi serbest oluyor. Geçmişte yapılan hatalar samimi adımlarla düzeltilmeli. Yoksa sorun olduğu yerde kalır.” dedi.

Diyarbakır’da açıklama

Kürt kurumları ve Kürtçe yayın yapan basın kuruluşları, önceki akşam test yayına başlayan TRT’nin Kürtçe kanalına ilişkin basın toplantısı düzenleyecek. Saat 12.30’da Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Salonu’nda yapılacak toplantıya, KURDİ DER, TZIPKURDİ, Diyarbakır Kürt Enstitüsü, Kürt Yazarlar Demeyi, Azadiya Welat ve Gün Tv katılacak. (İstanbul-Diyarbakır/EVRENSEL)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Başlıklar ve spotta hareketle haberin ana teması “devletin Kürtçe yayına başlamasına rağmen Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama ve engellemelerin varlığını koruduğudur. “Kart kurt’tan TRT Şeş’e” başlığı okura ardalan ve bağlam bilgisi vermekte ve “Kürtçenin tanınmayan, dağ Türklerinin kullandığı bir dil olduğu” yönündeki resmi ideolojinin savını hatırlatmaktadır. Haberdeki alt temalara bakıldığında temaların ana temayı destekleyecek şekilde seçildiği kanalın açılışında samimi olunmadığı söyleminin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. bu alt temalar:

- “TRT 6’nın yayına başlaması ile Kürtçeye dair mevcut sınırlamalar arasında çelişki vardır.”
- “Halkta Kürtçe kanal hakkında asimilasyon aracı olarak kullanılacağına dair bir endişe vardır.”
- “Kanal seçim yatırımdır.”
- “Kürtçenin önünde engel olan yasalar değiştirilmeli ya da revize edilmelidir.”

şeklindedir. Spotta “Kürtlerin TRT 6’ya temkinli yaklaşıtları belirtilmekte haberin gövde metninde ise “görüşlerini aldığımız Diyarbakırlılar” ifadesine başvurulmaktadır. Burada enformasyon eksiltimine gidilerek eylemin nüfuz alanı genişletilmektedir. Görüşülen Diyarbakırlılar tüm Diyarbakır’ı bile temsil edemezken tüm Kürtler olarak lanse edilerek genelleme yapılmaktadır. Haberde aktör olarak çoğunlukla Diyarbakırlıların kanal hakkındaki görüşlerine başvurulduğu gözlenmektedir. Haberde yer verilen aktörler temkinli, ne yaptıklarını bilen, bilgi sahibi insanlar olarak gösterilmektedir. Bu açıdan iktidar ve gücü elinde bulunduran taraf olarak sunulmaktadırlar. Haberde diğer aktörler olarak Gün TV Haber Müdürü Adnan Bilen, Orhan Miroğlu ve Diyarbakır Baro Başkanı Mehmet Emin Aktar’ın kanalla ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Bu aktörlerin görüşlerinde de TRT 6’ya tanınan ayrıcalığın Kürtçe yayın yapan diğer özel kanallara tanınması gerekliliği önermesinin hakim olduğu gözlemlenmektedir. Haberde, giriş bölümünde birincil kaynak olan medya profesyonelinin “Kürtçeye yönelik yasaklar devam ediyor” söyleminin, tüm haber aktörleri tarafından yinelendiği görülmektedir. Bu da haber aktörlerinin yayın kuruluşunun söylemini destekleyecek kişilerden seçildiğini göstermektedir. Başlık, spot, haber girişi ve alt başlıklardan hareketle haberde TRT 6 üzerinden “devlete serbest bize yasak” söyleminin hakim olduğu, bu yolla da Kürtçeye alan açmaya odaklanıldığı tespit edilmiştir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber mikro ölçekte incelendiğinde Kürtçe için seçilen sıfatlarla yapıldığı öne sürülen haksızlıkların belirtilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. “DEP Milletvekillerini Meclis’ten attıran Kürtçe, bilinmeyen bir dil olarak tutanaklara geçen” ve “Mecliste Kürtçe konuştukları için milletvekillerinin hapis yattığı Kürtçe” gibi ifadelerle yapılan haksızlıklar hatırlatılmaya çalışılmakta, mağduriyet ön plana çıkarılmakta ve yaşanan çelişkiye dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Haberde, okurları Kürtçeye alan açılması gerektiği konusunda ikna edebilmek için vatandaşlar, Kürtçe yayıncılık yapan kuruluş yetkilileri ve yazarların görüşlerine başvurulmaktadır. Bu şekilde hem vatandaşların yayın kuruluşunun savunduğu söylemi destekleyen görüşleri dillendirilmekte hem de bu söylemi destekleyen otoritelerden onay alınmaktadır. “*Diyarbakır’da açıklama*” alt başlığı altında da KURDİ DER, TZP Kurdi Diyarbakır Kürt Enstitüsü, Kürt yazarlar, Azadiya Welat ve Gün TV gibi yayın kuruluşunun ideolojik çizgisine yakın kuruluşların yapacağı açıklamaya dikkat çekilmekte, yeri bildirilerek takip edilmesi gerektiği salık verilmektedir. Bu, okurların güvenilir ve yayın kuruluşunun söylemini yaygınlaştıran otoritelerin açıklamalarına yönlendirilerek ikna edilmesi amacını taşımaktadır. Haberde yer verilen çoğunlukla eleştiren öneren ve talep eden aktif aktörlerin cümleleri doğrudan alıntılarla aktarılmakta ve etken yapıda verilerek ana temayı destekleyen mesajları güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu cümleler:

- “Kürtçe kanalın bize bir faydasının olacağını sanmıyoruz.”
- “Eğer gerçekten Kürt sorununu çözmek istiyorlarsa bizim Meclis’e gönderdiğimiz milletvekilleriyle görüşsünler.”
- “Seyithan Kartacı, tüm alanlarda kimliklerinin tanınmasını istedi.”
- “Seçim için, halkı kandırmak için yapıyorlar bunu.”
- “Bu asimilasyona yönelik bir uygulamadır.”
- “Ama devlet kurumlarında halen Kürtçe konuşma yasağı var.”
- “Anayasanın 142. Maddes ile siyasi partiler yasası olan 81. Maddenin kaldırılması gerekir.”
- “Kürt sorunu perakende paketlerle çözülebilecek bir sorun değildir”şeklindedir.

TRT 6’nın açılışının samimi bir adım olmadığı, seçim yatırımı olduğu ve Kürtçeye dair yasaklamaların devam ettiği söylemi haberin tamamında yinelemelere ve röportajlara başvurularak okura tekrar tekrar anlatılmaktadır. Medya profesyonelinin, yaptığı tüm bu seçim ve tercihler bağlamında okur kitlede Kürtçe yayıncılığa rağmen Kürtçeye yönelik engelleme ve sınırlamaların devam ettiği bakış açısını geliştirmeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Kürtçe konuşan yargılanıyor (Evrensel, 28 Aralık 2008)

Kürtçe konuşan yargılanıyor!

Bir yandan Kürtçe yayına izin veren devlet, diğer yandan Kürtçe konuşan vatandaşları yargılıyor. Kongrede, Kürtçe konuştuğu için dün mahkemeye çıkartılan DTP Adana İl Başkanı Mehmet Zeki Karataş, "Ben ifademi ana dilimle yaptım. Eğer 'Kürtçe' yasaklı bir dil ise Başbakan Erdoğan ve 'Kürtçe' yayın yapan TRT Genel Yayın Müdürü de benimle yargılanmalıdır" dedi.

27 Ocak 2008'de partisinin Yüreğir Merkez İlçe Örgütü Olağanüstü Kongresi'ne katılarak Kürtçe konuşma yapan DTP Adana İl Başkanı Mehmet Zeki Karataş, "Siyasi Partiler Kanunu'nun 81. maddesine muhalefet ederek, Türkçe dışında bir dille konuştuğu gerekçesiyle" Adana Adliyesi 13. Asliye Mahkemesi'nde hakim karşısına çıktı. Tutuksuz olarak yargılanmaya devam edecek olan Karataş, "Ben ifademi ana dilimle yaptım. Eğer Kürtçe yasaklı bir dil ise Başbakan Erdoğan ve Kürtçe yayın yapan TRT Genel Yayın Müdürü de benimle yargılanmalıdır" şeklinde konuştu.

Mahkemede hakimin "Neden Kürtçe konuştun. Kürtçe yasak" dediğini belirten Karataş şunları belirtti: "Bende kendisine TRT 6 Kürtçe yayın yapıyor. Ancak ben Kürtçe konuştuğum gerekçesiyle yargılanıyorum. Bu ikiye bölünmüş bir yaklaşımdır öyleyse kararı alan yetkililerin de yargılanması gerekiyor dedim." (Adana\DiHA)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması “TRT 6’da devlet tarafından Kürtçe yayıncılık yapılmasına rağmen Kürtçe konuşan kişilerin hala yargılandığı”dır. Medya profesyoneli başlıkta yargılanan kişinin ismini vermeyerek enformasyon eksilimine gitmekte ve Kürtçe konuşan herkesin yargılandığı anlamını vermeye çalışmaktadır. Haber “TRT 6’da Kürtçe yayın yapılabiliriyorsa Kürtçe konuşmanın önündeki sınırlamalar ve yasaklar her alanda kaldırılmalıdır” önermesini barındırmaktadır. Haberin olay örgüsü “Kürtçe konuşan kişilerin yargılandığı” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberin girişi ve metninden hareketle ulaşılan alt temalar :

- “Kürtçe yayıncılıkla sahadaki uygulamalar çelişmektedir”
- “Eğer Kürtçe konuşmak suçsa Kürtçe yayıncılık yapan kişilerde yargılanmalıdır” şeklindedir.

Haberdeki aktörler güç ve iktidar açısından değerlendirildiğinde, Kürtçeyi yasaklayan devlet ve Kürtçe konuşulduğu için yargılayan mahkeme iktidar, Kongrede Kürtçe konuştuğu için yargılanan DTP Adana İl Başkanı güçsüz, zayıf ve mağdur olan taraftır. Medya profesyoneli karşıt taraflar arasında mağdur ilan ettiği tarafın söylemini Kürtçe konuştuğu için yargılanan bir kişinin yaşadıklarına haber değeri atfederek yeniden üretmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analiz sonucunda medya profesyonelinin yasaklara maruz kalan ve Kürtçe konuştuğu için yargılanan kişi olarak tarif ettiği DTP İl Başkanı’nın mağduriyetini vurgulamak için, sözlerini etken cümlelerle ve tırnak içinde dikkat çekecek şekilde verdiği görülmektedir. Aynı şekilde yargılayan taraf ve merciin özne olarak sorumlu tutulması için “devlet yargılıyor”, etken cümlesine başvurulduğu görülmektedir. Haberin ana temasıyla uygun olarak sürekli anlamsal tutarlılıkları olan sözcüklere başvurulduğu tespit edilmiştir. Medya profesyoneli haber aktörü Karataş’ın yargılandığını farklı; fakat eş anlamlı cümlelerle sürekli tekrar etmiştir. Bu durum “yargılanmak, mahkemeye çıkartılmak, hakim karşısına çıkmak” gibi eş anlamlı sözcük ve cümleler kullanılarak yapılmıştır. Kürtçe için defalarca “yasaklı dil” ifadesi kullanılmıştır. Okurun Kürtçenin devlet tarafından yasaklandığına ikna edilebilmesi için hakim “Neden Kürtçe konuştun? Kürtçe yasak” sözleri doğrudan alıntılanarak aktarılmıştır.

Suç duyurusunda bulunuyoruz (Evrensel, 31 Aralık 2008)

“AKP’nin mi eseri?”

“1 Ocak ve sonrası”

Suç duyurusunda bulunuyoruz!

Kürtçe konuştukları için ceza alan, tutuklanan, okuldan atılan binlerce kişi adına Başbakan hakkında suç duyurusunda bulunuyoruz!

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, TRT Şeş için Kürtçe konuştu, konuşma yayınlanmadan olay oldu. Ancak bu konuşma birçok soruyu da beraberinde getirdi. Konuşma, çocuğuna Kürtçe isim koyması yasaklananları, Kürtçe yemin etmek istedikleri için Meclis’ten atılan DEP milletvekillerini, dava açılan bildiriler, konuşmalar, hatta bayram tebriklerini; Kürtçe selam verdiği için “seçim yasaklarına” uymamaktan yargılananları hatırlattı. Şimdi, ‘Başbakan’a da dava açılacak mı’ sorusu gündemde. s.6

Medya şaşırdı

Öte yandan, televizyonda henüz yayınlanmayan konuşma medyayı da zor durumda bıraktı. “W” harfi kullanmamaya yeminli, Kürtçeden bihaber medya, kendi sansürünü Başbakan için bozdu. Ancak cümleyi fazla doğru yazan olmadı. Bir cümle ortalığı karıştırırken, TRT Şeş normal yayına geçince neler olacağı merak konusu. TRT 6 yayınlarında, hükümetin samimiyeti her gün yeniden sinanacak s.6

Görsel 74

Suç duyurumuzdur

Kürtçe için tutuklanan, dayak yiyen, okuldan atılanlar adına Başbakan hakkında suç duyurusunda bulunuyoruz

Elif Görgü

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın TRT Şeş'in açılışında bir cümle de olsa Kürtçe konuşması, isminde Kürtçe harf var diye Türkiye'ye sokulmayan 7 yaşındaki Welat'ın içini sızlatmış mıdır? Ya anadilini konuştuğu için sokakta dayak yiyen, yargılanan, cezaevine girenler ne düşündü acaba? Kürtçe yemin ettikleri için 10 yıl hapis yatan eski DEP milletvekilleri... Yaka paça Meclis'ten atıldığı görüntüleri hafızalardan silinmeyen; mezarında kemiklerle sızlayan Orhan Doğan'dan kim özür diyecek şimdi? Özür dilemek yetecek mi? "Q,X,W" kullanılan her bildiri, davetiye, ya da tebrik kartı yüzünden hakkında soruşturma açılanlara, Başbakan'ın Kürtçe konuşmasından, AKP yandaş basın X,Q,W'li yazılarından sonra, dav açsalar tazminat verilir mi? Mesela bu satırlar yazılırken Osman Baydemir belediye internet sitesinde Kürtçe kullanıyor diye yargılanıyordu.

Peki Genelkurmay'ın "Önce Türkçe" yazdığı, "Q,W,X" in üzerini çizdiği afişler ne olacak?

AKP'nin mi eseri?

TRT Şeş'in bize hatırlattığı ama holding medyasına hatırlatamadıkları sadece bunlar değil. Kürtçe televizyon kanalını AKP'nin "demokrasi açılımı" olarak görmek isteyenler, yıllardır her bedeli ödeyerek mücadele eden Kürt halkı, onların temsilcileri ve demokrasi savunucularının bu kanalın açılmasındaki etkisini de yok sayıyorlar günlerdir.

Kürtleri halk olarak kabul etmeyen, dilini, alfabesini, kültürünü yasaklayan devletin, Meclis'te "bilinmeyen dil" diye kayıtlara geçtiği Kürtçe ile yayın yapacak bir kanal açması önemli mutlaka. Kürt düşmanı BBP Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'nu Kürtçe dublaj-

Gazeteler ne yapacağını şaşırdı

Milyonlarca Kürt'ün bayramını görmezden gelerek "ilaç olsun diye" bir kere bile "newroz" yazmayan "nevruz"cu medya için ise Başbakan'ın Kürtçe tek bir cümle bile kurması yetti. İlk defa yasaklı harfleri kullanacak gazeteler ne yazacağını şaşırıldı Çoğu "TRT 6 hayırlı olsun" cümlesinin Kürtçesini yanlış yazdı.

Star "Serx erebe" diye anlamsız kelimeleri tercih ederken, Star ve Taraf gazeteleri "TRT Şeş bi xêr be" diye doğru kullandı. Radikal ve Bugün gazeteleri "TRT Şeş bi xwêr be", Yeni Şafak Kürtçe'yi beğenmediğinden ya da Genelkurmay'dan çekindiğinden olsa gerek, xêr yerine herhangi bir dilde karşılığı var mı bilmediğimiz "heyır" kelimesini kullanmayı seçti.

la izlemek ayrı bir keyifti mesela. Kendisinin yüreğine inmemiştir umanz.

Kürtçe yayın haftada 4 saatten fazla yasaklıyken, alt yazı zorunluyken hükümetin sınırsız, şartsız yayının önünü açmasından da memnun değiliz desek yalan olur. Çünkü hükümet RTÜK yönetmeliğini de böylece tartışmaya açmış oldu.

1 Ocak ve sonrası

Bölge illerinin uzun zaman yasaklı Kürtçe isimleriyle yazılması da önemliydi. Ama Van'a, Wan denirken, Diyarbakır'a Amed yerine Diyarbakır denmesi, Diyarbakır'lı Bakan Mehdi Eker'in Başbakan kadar bile Kürtçe laf etmeyip dublajla yetinmesi de Kürtlerin dikkatinden kaçmamıştır. Diyarbakır, Van,

Mardin, Siirt ve Batman'dan halk görüşleri alınması ama mesela Şırnak, Tunceli, Hakkari'nin görüşüne başvurmaktan kaçınılması da farkedilmiştir elbet.

TRT Şeş'in test yayınında kısa sürede yattığı ortam ortada. 1 Ocak'ta başlayacak normal yayında nasıl bir çizgi izlenecek, hangi konular konuşup hangisini teğet geçecek bunu da görmek gerekiyor. O zaman AKP'nin attığı bu adım demokrasi için midir seçim için mi? Daha net anlaşılacak.

Yüksek Seçim Kurulu'nun henüz yaptığı "seçimlerde Türkçe'den başka dilde propaganda yasaktır" açıklamasının kanalı nasıl etkiyeceği de bir yana, TRT Şeş'in bundan sonra yapacağı her yayının AKP için bir samimiyet testi olacağı da açıktır.

Görsel 75

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin çarpıcı bir şekilde manşetten verilmesiyle okur geniş haberin bulunduğu 6. sayfaya yönlendirilmektedir. Haberin ana teması spotta yapılan açıklamayla "Kanalın açılışında Kürtçe konuşan dönemin başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan hakkında Kürtçe konuştukları için ceza alan, tutuklanan, okuldan atılan kişiler adına suç duyurusunda bulunulduğu"dur. Haberin temel önermesi "Kürtçe konuştuğu için diğerleri gibi O'nun da yargılanması" gerektiridir. Haberde Kürtçe ile ilgili yasaklama ve sınırlamalar hatırlatılarak hem ardalın bilgisi verilmekte hem de çifte standart uygulandığı söylemine işlerlik kazandırılmaya çalışılmaktadır. 6. sayfadaki geniş haber Genelkurmay'ın Q, W ve X'in üzerini çizdiği belirtilen ve üzerinde "tabelalarda, ilanlarda,

reklamlarda Önce Türkçe Güzel Türkçemizi koruyalım” yazılı afiş fotoğrafıyla verilmiştir. Haberde Kürtçe yasaklamalara ilişkin bir çok örnekle uygulamadaki eşitsizliklere kanıtsallık oluşturulmaya çalışılmıştır. Geniş haberde ana temayla örtüşen alt temalar da bulunmaktadır. Bu temalar:

- “Kürtçe televizyonun açılışında AK Parti’nin açılımının değil mücadele eden Kürt halkının payı olduğu”
- “Kanalın açılışının yeniliklere de vesile olduğu” şeklindedir.”

Haberin olay örgüsü kanalın yayına başlamasının bugüne kadarki fiili durumla çeliştiği oluşu üzerinden inşa edilmektedir. Haberin genelinde verilmek istenen mesaj “Kürtçe konuştukları için haksızlığa maruz kalan bir çok kişinin gelinen aşamada suçsuzluğunun kanıtlandığı” dır. Haberin tarafları devlet, Ak Parti ve toplumsal aktör olarak Kürtlerdir. Devlet ve Ak Parti baskı uygulayan, ceza veren. dava açan, yargılayan olumsuz öteki olarak, Kürtler ise tüm baskılara maruz kalan güçsüz, mağdur taraf olarak sunulmaktadır. Haberde “TRT Şeş’in bize hatırlattığı ama holding medyasına hatırlatamadıkları sadece bunlar değil” ifadesiyle biz ve öteki karşıtlığına başvurulduğu görülmüştür. “*Bunları unutacak mıyız*” alt başlığıyla Kürtçeye ilişkin yasaklar ve şahıslara verilen bazı cezalar listelenmiştir. Konunun tarihselliğine yapılan vurgulama ile okurların yayın kuruluşunun söylemini kabul etmesi hedeflenmektedir. Haberde taraflardan ezilen ve haksızlıklara uğrayan Kürtlerin sözcülüğü yapılmakta ve egemen olana karşıt bir söylemin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analizde Başbakan’ın Kürtçe konuştuğu bilgisinin etken cümleyle verildiği görülmektedir. Bu şekilde özne olarak ön plana çıkarılmakta ve sorumluluk yüklenmektedir. Haberde Kürtçe konuşmaya ilişkin yasaklamalar hatırlatılarak okurlar mevcut çelişki konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır. Bu örnekler: Çocuğuna Kürtçe isim koyması yasaklananları, Kürtçe yemin etmek istedikleri için Meclisten atılan DEP milletvekillerini, dava açılan bildirileri, konuşmaları, hatta bayram tebriklerini, Kürtçe selam verdiği için, seçim yasaklarına uymamaktan yargılananları hatırlattı cümlesiyle verilmiştir. Kürtçe konuştuğu için “Başbakan’a dava açılacak mı” sorusunun gündemde olduğu belirtilmiştir. Bu birincil kaynak olan medya profesyonelinin görüşüdür. Medya profesyoneli bu şekilde kendi düşüncesinin yaygın düşünce olduğuna işaret etmekte ve gündem belirlemeye çalışmaktadır. 6. sayfadaki geniş haber metninde Kürtçenin kullanımına ilişkin sınırlamalar soru cümleleriyle aktararak okurun habere müdahil olması

sağlanmaya çalışılmaktadır. Haberin ikna amaçlı dramatize edildiği gözlenmektedir. Kürtler için “Kürt halkı” ifadesinin yeğlendiği dolayısıyla “Kürt yoktur” egemen söylemine karşı çıkıldığı görülmektedir. Haberde Kürtçe için Meclis’te kullanılan “bilinmeyen dil” kavramı hatırlatılarak çelişkilere dikkat çekilmektedir. Haberde Kürtçeden bahsederken sıklıkla kullanılan sözcüklere bakıldığında “yargılanmak, hapis yatmak, soruşturma, dava, yasaklamak” gibi anlamsal açıdan birbirleriyle ilintili sözcüklerin kullanıldığı ve farklı sözcüklerle fakat eş anlamlı cümlelerle Kürtlere sürekli baskı yapıldığı belirtilmektedir.

Kürtçeye tahammülsüzlük sürüyor (5 Ocak 2009)

Kürtçeye tahammülsüzlük sürüyor

Genel seçimlerde yapılan bir seçim bürosu açılışında halkı Kürtçe selamlayan Avukat Mizgin Irgat hakkında, “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla iki ayrı dava açıldı. TRT 6’nın açılışında Başbakan’ın halkı Kürtçe selamladığını hatırlatan Irgat, inkarın sürdüğüne dikkat çekerek, “İktidarın gerçekten Kürtçeye yönelik yaklaşımları samimiyse, seçim telaşını bir kenara bırakarak Kürtçeyi Anayasal güvence altına almalıdır” dedi.

Irgat hakkında, 22 Temmuz’da yapılan genel seçimler öncesi seçim bürosu açılışında, halkı Kürtçe “Ez li ser navê partiya xwe we silav dikim” (Sizleri partim adına selamlıyorum) dediği gerekçesiyle Menemen Asliye Ceza Mahkemesi’nde “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla dava açıldı. 25 Mayıs 2008 tarihinde Kültürpark Fuar Alanı Göl Gazinosu’nda gerçekleştirilen DTP İzmir İl Örgütü’nün 1. Olağan Kongresi’nde, DTP PM Üyesi ve Divan Başkanı olarak Kürtçe, “Hûn hemû bi xêr hatin kongreya me” (Hepiniz kongremize hoş geldiniz) diyen Irgat hakkında, İzmir 23. Asliye Ceza Mahkemesi’nde aynı suçlamayla bir kez daha dava açıldı.

Hakkında açılan davalara değerlendiren Irgat, davalanın hukukî değil siyasi olduğunu belirtti. 80 yıllık bir inkar ve imha siyasetinin hâlâ zihniyette ve yasalarda sürdüğüne vurgu yapan Irgat, Türkiye toplumunu derinden yaralayan ve Kürt sorununun bir parçası olan Kürtçe üzerindeki yasakların yargıda hâlâ en katı biçimiyle sürdüğünü belirtti. Kendisinin yaptığı Kürtçe selamlamayı, 1 Ocak’ta Kürtçe yayına başlayan TRT 6’nın açılışında Başbakan’ın da yaptığına işaret eden Irgat, “Buradan bakar ve buna göre bir hukuksal yorum düşünürsek, savcının Erdoğan hakkında da soruşturma açması gerekiyor. Burada şu sonuç ortaya çıkıyor: Kürtçe, seçim yatırımı olarak kullanan AKP ve TRT’ye serbest, onun dışında kalan herkese yasak” şeklinde konuştu. (İzmir/DİHA)

Görsel 76

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama ve engellemelerin devam ettiğidir. Haberde tespit edilen diğer temalar ve önermeler:

- “Kürtçenin anayasal güvenceye alınması gerektiği”
- “İnkâr siyasetinin 80 yıldır sürdüğü”

- “Kürtçenin Ak Parti ve TRT’ye serbest onun dışındakilere yasak olduğu”dur.

Haber sayfadaki tüm haberler için kullanılan dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Kürtçe yayının başlaması için verdiği röportajdan alınan, Kürtçe yayına başladığını gösteren altyazılı bir fotoğrafla beraber verilmiştir. Bu fotoğraf haberde Kürtçe yayıncılığın resmen yapıldığına kanıt teşkil edecek şekilde seçilmiştir. Haberin olay örgüsü, “devlet tarafından Kürtçe yayıncılık başlatıldı ama engellemeler devam ediyor” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberin temel önermesi “Kürtçenin Ak Parti ve TRT gibi herkese serbest olması gerektiği”dir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında halkı Kürtçe selamladığı için hakkında dava açılan Avukat Mızgin Irgat güçsüz ve mağdur olan taraf, menemen Asliye Ceza Mahkemesi ve İzmir 23. Asliye Ceza Mahkemesi dava açan “olumsuz öteki” ve muktedir olan taraf olarak sunulmaktadır. Haberde Kürtçeyi kullananlara yönelik farklı uygulamaların olduğu bilgisi karşılaştırmalara başvurularak okura aktarılmaktadır. Karşılaştırmayla yapılan durum tanımlamasıyla “Kürtçenin AK Parti ve TRT’ye serbest onun dışındakilere yasak olduğu fikri” söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde tespit edilen ilk şey davaların gerekçeleri bildirilirken “ıdiasıyla” sözcüğünün seçimidir. Bu tercihle medya profesyoneli yapılan suçlamanın “iddiadan ibaret olduğu” anlamını vermeye çalışmaktadır.

- “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla iki ayrı dava açıldı.”
- “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla dava açıldı.”

Medya profesyoneli yaygınlaştırmak istediği ve katıldığı düşüncelerin yüklemeleri için “dedi, belirtti gibi yargı bildirmeyen veya “dikkat çekerek” gibi katılım bildiren yüklemeleri yeğlemektedir.

- “Hakkında açılan davaları değerlendiren Irgat, davaların hukuki değil siyasi olduğunu belirtti.”
- “Kürtçe üzerindeki yasakların yargıda hala en katı biçimiyle sürdüğünü belirtti.”
- “(...) inkarın sürdüğüne dikkat çekerek...”

Haberde Irgat için kullanılan sıfatlar içinde benzer bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir.

- “Başbakanın halkı Kürtçe selamladığını hatırlatan Irgat”

- “80 yıllık bir inkar ve imha siyasetinin hala zihniyette ve yasalarda sürdüğüne vurgu yapan Irgat...”

Yukardaki örneklere bakıldığında yayın kuruluşununkiyle benzer bir söylemi yaygınlaştırmaya çalışan Irgat’ın açıklamalarının etken cümlelerle aktarıldığı ve bu şekilde söylemin etkinliğinin artırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

3.2.5.4. “Bu ne yaman çelişki: Seçim yatırımı”

İzmir’de TRT’ye eleştiri (Evrensel, 1 Ocak 2009)

Görsel 77

Haberin Makro yapısal Çözümlemesi

Haberde İzmir’deki bir DTP komisyon Başkanı’nın kanalın kuruluşunun ve Kürtçe yayına başlamasının “iktidarın bir seçim yatırımı olduğu” yönündeki açıklamaları haberleştirilmiştir. Haberin ana teması başlık ve haber girişinden hareketle “TRT 6’nın yayına başlamasının eleştirildiği”dir. Seçilen başlık İzmir’de TRT’ye karşı kapsamlı bir eleştirinin yapıldığını düşündürmektedir. Genellikle sadece haber başlıklarından beslenerek algı geliştiren okuyucular düşünüldüğünde burada da seçilen başlıkla okuyucuların algısına müdahale edilmek istendiği söylenebilir. Çünkü haberin tamamı okunduğunda bu eleştirinin DTP’ye bağlı bir komisyon başkanı tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Seçilen başlık bu eleştirilerin daha kapsamlı olduğu düşüncesini yaygınlaştırmak amacını taşımaktadır. Haberde çok dilli belediyeçilik kararı alan Diyarbakır Sur Belediye Başkanı’nın Danıştay tarafından görevden alınması hatırlatılarak bir tarafta Kürtçe yayın yapıldığı diğer tarafta da Kürtçe kullanımına yönelik baskı yapıldığı belirtilmektedir. Haberin alt teması olarak belirlenebilecek bu düşünce Kürtçe yayın yapan Azadiya Welat gazetesine verilen kapatma cezaları ve hapisanelerde Kürtçe konuşan kişilere verilen çeşitli cezaların gündeme getirilmesiyle pekiştirilmekte ve bunun bir çelişki olduğuna dikkat çekilerek TRT’nin Kürtçe yayınının samimi olmadığı ve Kürtçeye yönelik sınırlamaların halen devam ettiği söylemi yaygınlaştırılmaktadır. Haberin olay örgüsü “TRT 6’nın yayına başladığı ve eleştirildiği” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haber aktörleri DTP İzmir İl Kadın Meclisi, TZPKurdi İzmir Komisyonu, Diyarbakır Sur Belediye Başkanı, Azadiya Welat ve Ak Parti’dir. Aktörlerin iktidar ve güç bakımından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında TRT 6 hakkında bir otorite olarak görüşlerine başvurulmuş DTP İzmir İl Kadın Meclisi, TZPKurdi İzmir Komisyonu olumlu ve iktidar olarak sunulan muhalif taraf, görevden alabilen ve baskı kuran olarak sunulan Ak Parti olumsuz öteki, görevden alınan Diyarbakır Sur Belediye Başkanı ve defalarca kapatılan olarak sunulan Azadiya Welat gazetesi mağdur ve güçsüz taraftır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekteki analizde İl Kadın Meclisi Başkanı’nın açıklamalarından alıntı yapılarak hapiste yatanlara “tutsak” denildiği dolayısıyla haksız yere orda oldukları anlamı verilmeye çalışılmaktadır. Haberde yer verilen sözcük ve yüklemlere bakıldığında “seçim yatırımı, baskı, görevden alma, telefonların kesilmesi, inkâr edilen Kürtçe, kapatma cezası verildi” gibi anlamsal açıdan birbiriyle ilintili sözcük ve ifadelerin kullanımıyla Kürtlere uygulanan baskının yinelenildiği gözlemlenmiştir.

Sarıgazi’de Kürtçe TV tartışılıyor (5 Ocak 2008)

“Seçim yatırımı bunlar”

“Deniz baykal çoktan dava açmıştı”

“Seçim öncesi verilen sus payı”

Sarıgazi’de Kürtçe TV tartışılıyor

Kürtçe konuştuğu için ceza alan siyasetçiler, okuldan atılan öğrenciler varken Kürtçe TV’nin açılması birçok soru işaretini beraberinde getirdi

Kürtçe yıllardır yasaklı dil. Meclis kayıtlarında bilinmeyen bir dil olarak geçiyor. Bu ülkede Kürtçe konuşanlar, yazarlar ya da WXQ harflerini kullananlar hakkında soruşturmalar açıldı. Anadilde eğitim istediği için yüzlerce öğrenci okulundan atıldı. Ahmet Kaya Kürtçe klip yapacağını dediğinde çatal kaşklar fırlatılıp linç edilmek istendi. Anadilde eğitim hakkı tüzüğünde olduğu için partiler, sendikalar kapatılmaya çalışıldı. Cezaevinde Türkçe bilmeyen annesiyle Kürtçe konuşan tutuklu başka cezaevine gönderildi. Bütün bunlar yaşanırken birden bire seçimlere 3 ay kala devlet televizyonunda 24 saat Kürtçe yayın yapan bir kanal açıldı. Bu ilarla süren bir mücadelenin ürünüdür oysa bir seçim yatırımıdır sorunu okullara getiriyor. Kürtlerin ve Karadenizlilerin yollarını açtığı Sarıgazi’de Hepimiz aynı göküzünün altındayız sloganı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Kürtçe hayırlı olsun diyerek açılışını yaptırdı TRT Şeş hakkındaki alınan düşünceleri aldı

Seçim yatırımı bunlar’

Vanlı Murat Yıldız birçok Sarıgazili gibi, eni açılan Kürtçe kanalı AKP’nin seçim yatırımı olarak görüyor. Van’da Kürtçe konuştuğu için mahkemesi devam eden Yıldız, “Cezaevinde mahkumlar aileleri ile Kürtçe konuşuyorlar diye telefon konuşmaları kesiliyor eya başka bir cezaevine naklediliyor, seçimlerde Kürtçe konuşukları için siyasilere avarlar açılıyor, üniversitelerde anadil isteyen gençler hala okullardan uzaklaştırılıyor. evletin kendi eliyle Kürtçe kanal açması evletin kendi ile çeliştiğini gösteriyor. Böylece devlet eliyle Kürt halkının düşüncelerini kontrol almaya çalışıyorlar” diyor.

Deniz Baykal çoktan dava açmıştı’

Karşı Turan Özadık’ta ise kanalı verilen mücadelenin bir kazanımı olarak gördüğünü söyleyerek, “Bizim millet vekillerimiz mecliste Kürtçe konuşukları için hem haklarında dava açılıyor hem de terörist damgası yapılıyor. Ahmet Kaya’lar, Mehmet Uzunlar ve birçok Kürt aydını Kürtçe konuşukları için süren edildiler doğdukları topraklardan, yıllar-

Turan Özadık

Salih Ballı

Mehmet Boğan

ca devlet tarafından imha ve inkar politikaları uygulandı, milletvekilleri yıllarca cezaevlerinde yattı, ama halk buna karşı her yerde mücadelesini sürdürdü ve şuan gelinen noktada iki ay önce tek devlet, tek dil diyen Başbakan, bugün bir kanalı açılışında yalan yanlış ta olsa iki kelime Kürtçe konuşuyor. Bu günlere denk gelen bu yaklaşımın tabii samimi olmadığını düşünüyorum” dedi. Seçim zamanı olması nedeniyle Deniz Baykal’ın Başbakan’ın Kürtçe konuşmasına dava açmadığını başka dönem olsa hemen dava açacağını vurgulayan Özadık’ta, Baykal’ın ay kaygısı nedeniyle şimdiye kadar susmuş olabileceğini belirtiyor. Kullanılan dilin ve içeriğin de iyi gözlemlenmesi gerektiğine dikkat çeken Özadık’ta, “TRT ŞEŞ diyoruz bir defa ŞEŞ Farsça ve Kırgızca bir kelime Kürtçe değil. Başbakana da kim öğretmişse söylediği cümleyi oda yanlış, daha ne söylediğini bilmiyor. Şeş niné şaş – (Altı değil yanlış). Yani TRT’nin ŞEŞ (TRT 6)’sı şaş duruyor” dedi.

Bingöllü Mehmet Boğan, TRT 6’nın açılmasını Kürt Halkının mücadelesinin sonucu gerçekleştirdiğini belirterek, Kürt halkının verdiği mücadelenin geçmişte Kürtçe dil kurslarının açılmasını sağlaması gibi bugün de TRT Şeş’in devlet eliyle açılmasına zorunlu bırak-

tiğini dile getirdi. “Ana dilini isteyen, siyasetçilerin ve Kürtçe davetiye yayınlayan belediyelere başkanlarının görevlerinden alınmaları, öğrenciler okuldan uzaklaştırılmaları, mitinglerde asılan pankartların Kürtçe olduğu için toplatılmaları, Nevrozlar da yapılan konuşmaların Kürtçe olduğu için tüm tertip komitesine dava açılması ve bunu gibi bir çok inkar politikaları devam ederken, hiçbir şey olmamış, bu anlattıklarımız yaşanmamış gibi devletin resmi anlamda bu kanalı açması ve bu yaşanan inkar politikalarıyla ilgili hiçbir açıklama yapmaması gözmezden gelmez. Bu tür açılımlar 15-20 yıl önce yapılmış olsaydı bu kadar insan ölmeyecekti ve bu sorun bu kadar çıkmazla sürüklenmeyecekti” diyen Boğan, Kürt halkının sorunun çözümünün demokratik yollarla olması gerektiğine ve ötekileştirerek ve inkar ederek sorunun çözülmeceğini her zaman söylediğini ifade etti.

Seçim öncesi verilen sus payı

Tokatlı Salih Ballı Kürtçe kanalı açılmasını Kürt halkına verilmiş bir sus payı olarak yorumlayarak, TRT ŞEŞ’in açılmasını, son günlerde artan Kürt halkının anadil talebi ve Başbakan’ın bölge gezisinde tepkiyle karşı-

lanmasına ve Kürt halkına seçimler öncesi verilen bir sus payı olarak gördüğünü belirtti. “İlerleyen günlerde yapılan programlar ve içerikleri bunun ne tür bir açılım olduğunu gösterecek bizlere. Alevi açılımı ve şimdiki Kürt açılımı ile Başbakan ne kadar demokrat olduğunu kamuoyuna yansıtmaya çalışıyor” diyen Ballı Bunca senedir iktidarda olan hükümetin seçimler öncesi ve artan tepkiler ardından bu açılımı yapmasının “bugüne kadar nerdeydin” sorusunu da aklı getirdiğini ifade etti.

Giresunlu Yunus Oruç ise yapılan ötekileştirme politikaları ile geri planda bırakılan Kürt hareketinin son zamanlarda yoğunlaşan tepkilerinin bu kanalı açılmasına hükümeti zorladığına dikkat çekerek “AKP’nin yaptığı bu açılımı Amerikanın GOP’nun (Genişletilmiş Ortadoğu Projesi) bir parçası olarak görmek gerekir. AKP’nin ilmi İslam projesi bu projeye pekiştirilerek bölgede hakiyet kurulmaya çalışılıyor. Bir yandan da yozlaşmayı hızlandıran programlarla, Kürt halk hareketini etkisizleştirmek isteniliyor. Hükümetin halkın istediklerini ‘Bakan istediniz de yapmadık mı’ der gibi söylemler içerisinde sunması, bu sorunun AKP’nin bölgede Kürt hareketini geriletmek ve GOP açılımı çerçevesinde görünüşünün üzerini örtmek için, devreye soktuğunu açık bir şekilde gösteriyor.” dedi. (İstanbul/EVRENSEL)

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

12. sayfada başlık, spot ve fotoğraf kullanılarak verilen haberin ana teması İstanbul'un Sarıgazi ilçesinde yaşayan vatandaşlarla TRT 6 hakkında yapılan röportajlardır. Medya profesyoneli “*Sarıgazi’de Kürtçe TV tartışılıyor*” başlığıyla durum tanımlaması yapmış ve Kürtçe yayıncılığa başlanmasının bütün Sarıgazi’de tartışıldığını iddia etmektedir. Bu şekilde haberde üretilmek istenilen anlam tüm Sarıgazi’ye maledilmek istenmektedir. Haberde kendileriyle röportaj yapılan vatandaşların fotoğrafları paylaşılmıştır. Haberin olay örgüsü TRT 6 Kürtçe yayına başladı birçok soru işaretini de beraberinde getirdi” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberdeki alt temalara bakıldığında sırasıyla:

- “Kürtlerin muhtelif alanlarda Kürtçeyi kullanmalarından dolayı sınırlama, baskı ve engellemelerle karşılaştıkları”
- “Kürtçe kanalın seçim yatırımı olduğu”
- “Kanalın verilen mücadelenin bir kazanımı olduğu”
- “Kürtçe kanal Amerika’nın Genişletilmiş Ortadoğu Projesinin bir parçasıdır” temalarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Haberin alt temaları arasındaki baskın tema kanalın açılışının “seçim yatırımı olduğu”dur. Buradan hareketle haberin temel önermesi devlet eliyle başlatılan Kürtçe yayıncılığa itibar edilmemesi gerektiği”dir. bu argümanın sıklıkla dile getirilmesinin sebebi seçimlerde Ak Parti’ye oy verme potansiyeli olan Kürt seçmenin kazanılmaya çalışılmasıdır. Medya profesyonelinin haberin girişinde birincil kaynak olarak öznel yargılarını aktardığı bilgiler dikkat çekicidir. Giriş bölümünde devletin Kürtçeye yönelik olumsuz uygulamaları bir bir sayılmıştır. Medya profesyoneli haberin en çok okunduğu varsayılan başlık, spot ve *Deniz Baykal çoktan açmıştı*” başlığıyla verilen bölümdeki röportajlarda “kanalın verilen mücadelenin kazanımı olduğu görüşü” dile getirilmektedir. Medya profesyoneli bu bölümlerde verdiği devlet karşıtı bilgilerle okura haberin devamını hangi çerçeveden bakarak okuyacağını salık vermektedir. Alt başlıklarla da kanalın yayına başlamasının seçim yatırımı olduğu düşüncesi geliştirilmeye çalışılmaktadır. haberin “*Deniz Baykal çoktan dava açmıştı*” başlıklı bölümünde de “kanalın seçim yatırımı olduğu” fikrini destekleyen bir röportaj yapılmıştır. Haberin makro analizi sonucunda ulaşılan sonuç medya profesyonelinin başlık tercihleri ve giriş bölümünde birincil kaynak olarak verdiği ardaan ve bağlam bilgisi ile Kürtçe üzerinde sistematik bir baskı olduğunu göstererek okurda Kürtçe yayıncılığın seçim yatırımı olduğu düşüncesini geliştirmeye çalıştığıdır. Medya profesyoneli haberin giriş bölümünde Kürtçe kanal hakkında “Bu yıllarca süren bir mücadelenin

ürünü müdür yoksa bir seçim yatırımı mıdır sorusunu akıllara getiriyor” ifadesini kullanmaktadır. Haberde dikkat çeken şey tüm röportajların bu iki soruya verilen cevaplar niteliğinde olmasıdır. Başka bir deyişle sanki medya profesyoneli vatandaşlara “Sizce TRT 6 bir seçim yatırımı mıdır yoksa bir mücadelenin ürünü müdür?” kapalı uçlu sorusunu sormuştur. Buradan hareketle haberde yayın kuruluşunun okurun Kürtçe kanal hakkında kendi bakış açısını geliştirmesine engel olmaya çalıştığı ve yayın kuruluşun kendi söylemine işlerlik kazandırmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Habere mikro ölçekte yapılan analizde ilk dikkat çeken şey Kürtçe için kullanılan sıfatlar ve yüklem olarak sıklıkla başvuru anılamal açıdan ilintili ve tutarlı sözcük ve sözcük gruplarıdır. “Yasaklı dil, bilinmeyen dil, cezaevi, soruşturma açılması, okuldan atılmak, linç edilmek, kapatılmaya çalışmak, dava açılması, terörist damgası yemek, sürgün edilmek, imha ve inkar, görevden alınma, okuldan uzaklaştırılma” gibi sıfat ve yüklem haber baştan aşağı katetmektedir. Bu kelime seçimleri ile okuyucu Kürtlere baskı uygulandığı konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır. Haberde röportaj yapılan vatandaşların fotoğraflarının kullanılması da güvenilirliğin artırılarak iknanın kolaylaştırılması amacını taşımaktadır. Mikro analizde dikkat çeken bir diğer nokta belirtme sıfatlarından belgisiz sıfat kullanımıyla TRT 6’ya yönelik eleştirilerin tüm Sarıgazililere maledilmek istenmesidir. “Birçok Sarıgazili” ifadesi ile herhangi bir sayı bildirmemekle beraber çoğu Sarıgazilinin “TRT 6’nın seçim yatırımı olduğu” yaygın kanısına sahip olduğu anlamı verilmeye çalışılmaktadır. Dikkat çeken bir diğer sokta Sarıgazi için yapılan tanımlamadır. Sarıgazi için “Kürtler ve Karadenizlilerin yoğun yaşadığı Sarıgazi” ifadesi kullanılmıştır. Bu açıklamayla TRT 6’nın bir seçim yatırımı olduğu, Kürtler ve Kürtçeye yönelik baskıların devam ettiği fikri hem Kürtler hem de Karadenizlilere genişletilmekte ve söylemin yaygın bir kanı olduğu anlamı verilmeye çalışılmaktadır. Bu moment röportaj yapılan her şahsın “Bingöllü Mehmet Göğebakan, Vanlı Murat Yıldız, Karşı Turan Özadikti, Giresunlu Yunus Oruç, Tokatlı Salih Ballı” gibi memleketine yapılan gereksiz vurguyla tamamlanmaktadır. Haberdeki medya profesyonelinin söylemini güçlendiren ve neredeyse bu söylemin birebir aynısı olan vatandaşların açıklamaları aktarılırken etken cümlelerin kullanıldığı görülmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması Ahmet Kaya'nın eşi Gülten Kaya'nın TRT'nin Kürtçe yayına başlamasına ilişkin düşünceleridir. Başlık haber metninin en alt kısmından önem atfedilerek Kaya'nın açıklamasından öncelenen bir cümledir. Gülten Kaya'nın açıklamasında “devletin Ahmet Kaya'ya, diline, kültürüne bir özür borcu var” dediği görülmektedir. Medya profesyoneli bunu başlığa çekerken enformasyon eksilimine giderek “Devletin özür borcu var” cümlesini tercih etmiştir. Bu şekilde özür dilenecek kesim genişletilmektedir. Haberin temel önermesi Ahmet Kaya'ya yapılan haksızlıklardan dolayı devletin özür dilemesi ve diğer sanatçılara yapılan ayıbın telafi edilmesi”dir. Haber başlık, spot ve Kaya'nın eşi Gülten Kaya'nın fotoğrafıyla birlikte verilmiştir. Haberde Ahmet Kaya'ya yapılanların haksızlık olduğu durum tanımlaması yapılmakta, Kürtçe yayıncılığın başlatılmasının olumlu bir gelişme olduğu; fakat buna temkinli yaklaşılması gerektiği salık verilmektedir. Haberin ana aktörleri açıklamalarına başvuru Gülten Kaya ve devlettir. Aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Kaya, haksızlığa maruz kalmış, özür dilenmesi gereken mağdur taraf olarak sunulmakta devlet ise haksızlık eden “olumsuz öteki” olarak yansıtılmaktadır. Medya profesyoneli haksızlığa uğrayan taraf olarak ilan ettiği Gülten Kaya'nın açıklamalarından hareketle Kürtlerin kimliklerinden dolayı haksızlığa uğradığı söylemine işlerlik kazandırmaya çalışmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analizde Ahmet Kaya'ya yapılan haksızlıkların eşi Gülten Kaya'nın ifadelerine başvurularak tekrar anlatıldığı görülmektedir. Haberde Kaya'nın açıklamalarından bir çok cümlelerin dolaylı anlatımla verildiği, Kürtçe ve Kürtlükle ilgili cümlelerin tırnak içinde ve doğrudan alıntılanarak aktarıldığı ve yer yer yinelendikleri dikkat çekmektedir.

- “Kürtlerle ilgili “kart kurt seslerinden geliyor” gibi ...”
- “Kürtçe şarkı okuyacağını ve ezilen bir halkın sözcülüğünü yapacağını” söyledikten sonra büyük tepki gördüğünü anlatan Kaya ...”
- “Bunların tamamı O'nun Kürt kimliği üzerinden gerçekleşti”
- “Kürtçeye kart kurt sesleri diyebiliyordu bu ülkeyi yönetenler”

Medya profesyonelinin bu yolla önem atfettiği ve yaygınlaştırmak istediği söylemleri doğrudan aktararak, tırnak içine alarak ve yinelenmelere başvurarak okuyucunun dikkatine sunduğu

gözenmektedir. Bu seçimle aynı zamanda Kürt sorununun ardalanı hakkında da okura bilgi verilmekte, okurlar yapılan haksızlıklar konusunda örnekler gösterilerek ikna edilmeye çalışılmaktadır. Haberde yanlış uygulamalarından bahsedilirken TRT ve devletin “sanatçısını sürgüne gönderen devlet, yayınlamadı, Kürtçeye kart kurt sesleri diyebiliyordu bu ülkeyi yönetenler” şeklinde etken ve özne olarak dolayısıyla sorumlu olarak yansıtıldığı dikkat çekmektedir.

Şivan Perwer: Halkım isterse gelirim (Evrensel, 30 Aralık 2008)

“33 yıldır niye yasaklı olduğum açıklansın”

“Yılbaşı için teklif geldi”

Görsel 80

Şivan Perwer: Halkım isterse gelirim

TRT Şeş'in teklif götürdüğü ünlü Kürt sanatçı Perwer, 33 yıldır neden yasaklı olduğunu sordu

Ünlü Kürt sanatçı Şivan Perwer, hükümet ve TRT yetkililerinin, TRT Şeş'e çıkması için yaptığı teklif hakkında açıklama yaptı. Almanya'nın Köln şehrinde basın toplantısı düzenleyen Perwer, Türkçe ve Kürtçe dillerinde yapılan basın açıklamasına Kuzey Iraklı Kürt basın yayın organları ve Türkiye basını da da yoğun ilgi gösterdi. Geleneksel kıyafetlerle basının önüne çıkan Kürt sanatçı, Türkiye'de 85 yıldır Kürt realitesinin görmezden gelindiğini, yok sayıldığını; Ortadoğu'nun en eski halklarından biri olan Kürtlerin taleplerinin inkar edildiğini söyledi. Perwer, "Artık inkar politikasının ne Türk ne de Kürt halkı-

na bir şey getirmeyeceği görülmüştür" dedi. "Türk ve Kürt kardeşliği hep sözde kaldı, kardeşlik tüm hakların eşit olması anlamı gelmektedir. İnkâr edilen, tüm halklarla barış isteyen bir halkın bireyiymi" diye sözlerine devam eden sanatçı Kürtlerin sorunlarını dile getirdiği için 33 yıldır ülkesinden, doğduğu topraklardan uzakta yaşamaya mecbur bırakıldığını hatırlattı. "Kürt meselesi bizim için vazgeçilmez, bu mesele bizim umuduz, bizim gerçeğimiz bizim yaşam amacımız" diyen sanatçı, bu umudu her zaman taze tutulduğunu belirterek kendisinin de sadece o halkın azanı olduğunu açıkladı.

'33 yıldır niye yasaklı olduğum açıklansın'

"Kürtler ve Türkler kardeşler ancak kardeşlik eşit paylaşım gerektirir" diyen sanatçı, Kürt diline 85 yıl sonra böyle bir alanın tanınmasına, eğer politik bir kaygı gözetilmiyorsa, sevineceğini de ekledi.

Kanalın nasıl bir politika izleyeceğini, samimiyetlerinin ileride izleyip göreceğini söyleyen Şivan Perwer, sadece bir kanal açılışı için ülkesine davet edilmesini doğru bulmadığını açıkladı. Uzun yıllardan beri siyasi partilerden, festivallerden teklif aldığını söyleyen Perwer, 33 yıllık emeğinin, yurtdından uzak durmasının nedeninin açıklanması gerektiğini söyledi. 50 AKP milletvekilinin kendisini görmek istediği-

ni kaydeden Şivan Perwer, bunun için görüş bildiren herkese teşekkür ettiğini ancak bunun ülkeye dönüşü için yeterlik bir adım olmadığını da vurgu yaptı

'Yılbaşı için teklif geldi'

TRT'nin Kürtçe kanalına çıkması için gereklerin kabul edilmesi gerektiğini söyleyen Perwer, "Şarkıları, türkülerini özgürce söyleyebilmenin önünün açılması gerekiyor" diye konuştu. TRT yetkilisi Sinan İlhan ve "bir AKP'li bölge politikacısı" ile görüştüğünü açıklayan Şivan Perwer, kendisine yılbaşı akşamı televizyona çıkması için teklif yapıldığını doğruladı.

Ancak bekleyip görme arzusunda olduğunu yineleyen sanatçı, şu anda TRT'ye çıkmak, burada program yapma gibi bir durumun söz konusu olmadığını ifade etti. Kürt sorununda siyasi ve kültürel adımlar atıldığı takdirde kendisinin bu olumlu hareketi görmezden gelmeyeceğini altını çizen sanatçı, "Halkım nerede olmanın gerektiğini bana söyler" dedi.

TRT'ye çıkan Kürt sanatçılarının "hain" olarak da görülmesi gerektiğine dikkat çeken sanatçı, Türk sanatçılara da çağırda bulundu. Kendisinin devlet tarafından değil Türk sanatçılar tarafından davet edilmesinin daha anlamlı olduğunu, onlardan böyle bir teklif beklediğini ancak Türk sanatçıların Kürt sorunun da ellerini taşın altına sokmaktan kaçındıklarını söyledi. (Köln:EVRENSEL)

Ciwan Haco da reddetti

Newroz Tv'de yayınlanan 'Evar Ba' programına da telefonla katılan Kürt sanatçı Ciwan Haco TRT yetkililerinin kendisine teklif yapıldığını doğruladı.

Haco, "Evet bana bir teklif getirdiler. Ancak bu teklifi kabul etmedim. Bir süre bekleyeceğim, izleyeceğim" dedi. Ailesi Türkiye'den sürgün edilen Haco, TRT'den tarafsız, Kürt diline, kültürüne hizmet eden bir yayın yapıldığını gördüğünde bu teklifi değerlendirebileceğini belirtirken, ancak PKK'lılara ya da Kürt hareketine 'terörist örgüt' gibi kavramlar kullanılırsa, "Kürdistan" kelimesi yasaklanırsa teklifi kabul etmeyeceğini söyledi.

Görsel 81

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber gaztenin ilk sayfasında kısa bir şekilde verilerek okur geniş haberin olduğu 6. sayfaya yönlendirilmektedir. Geniş haber Şivan Perwer'in geleneksel kıyafetli, gülümseyen, adının da ilişitirildiği büyükçe bir fotoğrafla verilmiştir. Haberin ana teması "Şivan Perwer'in TRT 6'nın teklifini reddetmesinin ardından hangi koşullar gerçekleşirse Türkiye'ye geleceği"dir. Başlık

“Perwer’in “Halkım nerede olmam gerektiğini bana söyler” ifadesinden hareket edilerek “*Halkım isterse gelirim*” şeklinde belirlenmiştir. Perwer’in açıklamasından bir soru öncelenerek spota taşınmış bu yolla bugüne kadarki yasaklamaların herhangi bir mantıklı gerekçesinin olmadığı anlamı üretilmeye çalışılmıştır. Haberin alt temaları:

- “Bugüne kadar Kürtlerin haklarının inkar edildiği”
- “Eşitliğin sözde olduğu”
- “Kanalın olumlu; fakat dönüş için yeterli bir adım olmadığı”
- “TRT 6’ya çıkması için Perwer’e yılbaşı için teklif geldiği”dir.

Haberin olay örgüsü “kanalın yayına başlamasının bugüne kadarki fiili durumla çeliştiği” oluşu üzerinden inşa edilmektedir. Perwer’in açıklamalarına dayandırılarak verilen haberin temel önermeleri:

- “İnkâr politikalarının kimseye bir şey kazandırmayacağı ve son bulması gerektiği”
- “Tüm hakların eşit olması gerektiği”
- “33 yıldır neden yasaklı olduğunun söylenmesi gerektiği”
- “TRT’nin Kürtçe kanalına çıkabilmesi için gerçeklerin kabul edilmesi ve özgür bir ortamın sağlanması gerektiği”
- “TRT’ye çıkan Kürt sanatçıların hain olarak görülmemesi gerektiği”
- “Kendisinin devlet tarafından değil Türk sanatçılar tarafından davet edilmesi gerektiği” şeklindedir.

Haberde Şivan Perwer’in öyküsünden hareketle Kürt sorununun ardalanı hakkında okura bilgi verilmekte ve bugüne kadar yapılan uygulamaların haksızlık olduğu söylemi yaygınlaştırılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analizde mağdur taraf olarak sunulan Şivan Perwer’e kimliğinden dolayı yapılan haksızlıkların kendi ifadelerine başvurularak tekrar anlatıldığı görülmektedir. Haberde Perwer’in cümlelerinden birçoğunun dolaylı anlatımla verildiği, Kürtçe ve Kürtlük ve haklarla ilgili cümlelerinin ise tırnak içinde ve doğrudan alıntılanarak aktarıldığı ve yer yer yinelendikleri dikkat çekmektedir. Verilen tüm mesajlarda anlamsal tutarlılık mevcuttur.

- “Artık inkar politikalarının ne Türk ne de Kürt halkına bir şey getirmeyeceği görülmüştür”

- “Türk ve Kürt kardeşliği hep sözde kaldı, kardeşlik tüm hakların eşit olması anlamına gelmektedir. İnkâr edilen, tüm halklarla barış isteyen bir halkın bireyiyim”
- “Kürt meselesi bizim için vazgeçilmez, bu mesele bizim umudumuz, bizim gerçeğimiz, bizim yaşam amacımız”
- “Kürtlerle Türkler kardeşdir ancak kardeşlik eşit paylaşımı gerektirir”
- “Şarkılarımı türkülerimi özgürce söyleyebilmemin önünün açılması gerekiyor”

Medya profesyoneli haberde Perwer’in açıklamalarından hareketle Kürtçe için “yasaklı”, Kürtlük için ise “inkar edilen” olarak bahsetmekte ve “Kürt halkı” ifadesine sıklıkla yer vermektedir. Bu şekilde “Kürtlerin bir halk olmadığı, Kürt yoktur” egemen söylemine karşı çıkıldığı görülmektedir.

Ciwan Haco’da reddetti (Evrensel, 30 Aralık 2008)

Görsel 82

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Şivan Perwer’in kanalın teklifine olumlu cevap vermediği aynı sayfadaki ilgili habere atıfla “Ciwan Haco da reddetti” başlığı kullanılmıştır. Haberin ana teması “Perwer gibi Haco’nun da TRT 6’nın teklifini reddettiği”dir. Olay örgüsü “TRT 6’dan teklif geldi Ciwan Haco reddetti” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberde Haco’nun açıklamalarıyla Kürtçe kanaldan nasıl bir yayın yapmasının beklendiği bildirilmektedir. Haberde Haco’nun TRT 6’nın teklifini reddetmesi onaylanmakta ve diğer Kürt sanatçıları bu yönde hareket etmesi gerektiği salık verilmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Başlıkta kullanılan “de” bağlacı Kürtçe kanalın teklifinin birden çok kişi tarafından reddedildiği anlamını vermek için tercih edilmiştir. Başlıkta kullanılan “de” bağlacı ile yaygın kanının bu olduğu anlamı üretilmek istenmekte ve okurun “herkes reddediyor” genellemesini yapması sağlanmaya çalışılmaktadır. Haco haberde “ailesi Türkiye’den sürgün edilen” kişi şeklinde tarif edilerek mağduriyet vurgulanmaktadır. Haco’nun açıklamaları etkisinin artırılması amacıyla etken cümlelerle verilmiştir.

Kürt sanatçılar TRT’nin teklifini reddediyor (Evrensel, 25 Aralık 2008)

“Savaş sürerken nasıl teklif geliyor”

Kürt sanatçılar TRT’nin teklifini reddediyor

TRT’nin Kürtçe kanalında dublaj yapması için kendisine teklif götürülen tiyatrocu Abdullah Tarhan, günde 4 saat dublaj yapması karşılığında 3 bin 500 dolar maaş teklifi aldığını, ancak bunu ret ettiğini belirtti. Tarhan, “Açılacak Kürtçe kanal ile Kürt halkının iradesini kendi dilleriyle yok etmek istiyorlar. Hiç kimse bizi para ile kandıramaz” dedi.

Ocak ayında yayına başlayacağı belirtilen TRT Kürtçe kanalı için Kürt sanatçılara başvuruluyor. Batman’da faaliyet yürüten Bahar Kültür Merkezi (BKSM) bünyesinde çalışmalarını sürdüren, Teatra Arsen Paladof Tiyatro Gurubu’nda yer alan Abdullah Tarhan, 22 Aralık’ta TRT yetkilileri tarafından arandığını belirtti. TRT’den Kürtçe kanalında dublaj yapması karşılığı 3 bin 500 dolar teklif aldığını ifade eden Tarhan, “Maaşın yanı sıra sigorta ve İstanbul’da istediğim semtte ev tahsis edebileceklerini söylediler. Buna karşılık günde 4 saat Kürtçe kanal için dublaj yapmamı istediler” dedi.

Savaş sürerken nasıl teklif geliyor

Kanalın açılmasının seçim yatırımı olduğunu söyleyen Tarhan, “Bölgede sürdüren operasyonlar devam ederken, çatışmalar sonucu köyler bombalanırken, yakılıp, yıkılırken, yine insanlar yerlerinden göç ettirilirken, bu teklifin getirilebilmesine anlam veremedim” diye konuştu. Cezaevlerinde Kürtçe konuşmanın yasaklandığını ve bu nedenle birçok tutuklunun ailesiyle görüşemediğini hatırlatan Tarhan, bir yandan bu yasaklamalar devam ederken, bir yandan da Kürtçe kanalın açılmasının çelişki olduğunu ifade etti. Tarhan, “Hiç kimse bizi para ile kandıramaz. Bundan 15 gün önce de BKSM’ye

geldiler. Ancak biz gereken cevabı kendilerine verdik. Yaklaşmalarının samimi olmadığını, bu teklifin hem siyasi hem de bir seçim yatırımı olduğunu belirttik. Açılacak Kürtçe kanal ile Kürt halkının iradesini kendi dilleriyle yok etmek istiyorlar. Bunun için birçok yola başvuruyorlar” şeklinde konuştu. (Batman/DİHA)

Görsel 83

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Fotoğraf kullanılarak verilen haberin ana teması “TRT’nin teklif götürdüğü Bahar Kültür Sanat Merkezi tiyatrosu Abdullah Tarhan’ın teklifi reddetmesi”dir. Haberdeki verilere göre sadece Tarhan TRT’nin teklifini kabul etmemektedir. Fakat başlıkta özne olarak “Kürt sanatçıları” seçilmiş ve okurda hiçbir Kürt sanatçının teklifi kabul etmediği anlamı üretilmiştir. Haberin girişi ve takip eden kısmında teklif edilen para miktarı detaylandırılmış, günde kaç saat çalışacağı ve sunulacak tüm imkanlar belirtilmiştir. Bu detaylandırma ile verilmek istenen mesaj “Kürt sanatçılarının makul düzeyde para ve uygun koşullarda çalışma karşılığında bile TRT’de görev almak istemediğidir. Giriş kısmında Tarhan’dan alıntılanan “hiç kimse bizi parayla kandıramaz” cümlesi ile üretilmek istenen anlam sanatçıların kandırılmak istedikleri ve TRT’nin önereceği hiçbir miktarın bunu sağlayamayacağı’dır. Haberde en çok okunan bölümlerden olduğu varsayılan giriş bölümünde doğrudan alıntı yapıp tırnak içinde verilen bu cümleyle üretilmek istenen anlam “Kürt sanatçılarının TRT 6’da makul ücretler ve çalışma koşulları karşılığında bile çalışmayacağını vurgulanması”dır. Bu vurgulama Van Dijk’ın olumlu kendini sunma ve ulusal övünç (2015: 89) kavramlarıyla açıklanabilir. Bu yolla Kürt sanatçılarının onurlu/dirayetli duruşuna dikkat çekilmekte ve iç gruptaki diğerlerine de böyle olmaları gerektiği salık verilmekte/önerilmektedir. Haberdeki alt temalara bakıldığında:

- “Kürtçeyle Kürtlerin iradesinin yok edilmeye çalışıldığı”
- “Kanalın seçimler için açıldığı ve siyasi olduğu”
- “Kürtçeye yönelik baskıların devam ettiği ve bu baskılar devam ederken Kürtçe kanal açılmasının çelişki olduğu” temalarının baskın olduğu görülmektedir.

Haber metninde Tarhan’ın “Bölgede sürdürülen operasyonlar devam ederken, çatışmalar sonucu köyler bombalanırken, yakılıp, yıkılırken” dediği; fakat bu cümlelerin “savaş sürerken” şeklinde başlığa taşındığı gözlenmektedir. Medya profesyonelinin yaşananları “savaş” olarak başlığa taşıması okur kitlenin yaşananları “savaş” olarak anlamlandırmasına çalışıldığını göstermektedir. Bu söylemin resmi ideolojinin “terörle mücadele” söylemine karşıt bir söylem olmasından hareketle medya profsyonelinin yaşananları savaş olarak nitelemeye çalıştığı ve bu bağlamda egemen söyleme karşıt bir söylem üretmeye çalıştığı ve bu söylemi yaygınlaştırmak istediği tespit edilmiştir. Haberin olay örgüsü “TRT Kürt tiyatrocuya teklif getirdi; fakat reddedildi” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberdeki aktörlerin iktidar ve güç bakımından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında teklif getirilen, teklifi reddeden onurlu sanatçı olarak temsil edilen Tarhan, muktedir ve güçlü olan taraf olarak sunulmaktadır. Haberdeki toplumsal

aktörlerden Kürtler ise baskı gören, göçe zorlanan, cezaevinde ailesiyle Kürtçe konuşamayan Kürtler de haberin güçsüz ve mağdur tarafı olarak temsil edilmektedir. Haber aktörlerinden TRT ise teklif eden, teklifi reddedilen, “kandırmaya” parası yetmeyecek olan olarak temsil edilerek güçsüz olan taraf olarak sunulmaktadır. Haberde TRT’nin teklifini reddetmesinden hareketle genellemeye gidilerek kimsenin kanalda çalışmak istemediği anlamı üretilmektedir. Teklifin reddedilmesi yinelemelerle verilerek onaylanmakta ve kanalın yayına başlamasının “çelişki” ve “seçim yatırımı” olduğu söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtler için “Kürt Halkı” denmekte ve resmi ideolojinin “Kürt yoktur” söylemine karşıt bir söylem üretildiği görülmektedir. Medya profesyonelinin TRT’den gelen teklife cevaben “kabul etmedi” yerine anlamı daha da güçlendirmek için “reddeti” sözcüğünü yeğlediği görülmektedir. Haberde Kürtlere ve Kürtçeye yönelik baskıların Tarhan’ın açıklamalarından dolaylı anlatım yolu ile aktarıldığı cümleler için yazarın düşünceye katıldığını gösteren “hatırlattı” yüklemine yeğlendiği görülmektedir.

- “Cezaevlerinde Kürtçe konuşmanın yasaklandığını ve bu nedenle birçok tutuklunun ailesiyle görüşemediğini hatırlatan Tarhan, bir yandan bu yasaklamalar devam ederken, bir yandan da Kürtçe kanalın açılmasının çelişki olduğunu ifade etti.”

Haberde, Tarhan’a çalışması karşılığında sunulan imkanlar detaylarıyla birlikte yinelenerek verilmektedir. Tarhan’ın “Kürtçe kanal ile Kürt halkının iradesini kendi dilleriyle yok etmek istiyorlar. Hiç kimse bizi parayla kandıramaz” ve “kanalın açılmasının seçim yatırımı” olduğu cümleleri hem doğrudan hem de dolaylı aktarma yoluyla yinelenerek verilmektedir. Bu yolla anlamın pekiştirilmeye çalışıldığı ve okurda kanalın seçim yatırımı olduğu düşüncesinin geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

3.2.5.6. “Diğer”

Medya şaşırdı/ Gazeteler ne yapacağını şaşırdı (Evrensel, 31 Aralık 2008)

Görsel 84

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber ilk sayfada bir kutu içinde dikkat çekecek bir şekilde verilmiştir. İlk sayfadaki kısa haberin ana teması Başbakan’ın TRT 6’nın açılışında kullandığı Kürtçe “hayırlı olsun” ifadesinin yazımında medyanın başarısız olduğudur. Haberin olay örgüsü Başbakan’ın Kürtçe konuşmasının medyası zor durumda bıraktığıdır. Haber okuru 6. sayfadaki geniş habere yönlendirmektedir. Geniş haberde “Gazeteler ne yapacağını şaşırdı” başlığı kullanılmıştır. Haber Kürtçe cümlelerin yanlış kullanıldığı gazete sayfalarının fotoğrafıyla verilmiştir. Haberde alaycı bir üslup

kullanılarak “medyanın Kürtlerden uzak ve beklentilerine cevap vermemekte ısrar ettiği” vurgulaması yapılmaktadır. Başbakan’ın yayının açılışı için söylediği “TRT 6 ser xêrê be” (TRT 6 hayırlı olsun) cümlesinin medya da nasıl yazıldığı tüm yanlış örnekleri verilerek okura aktarılmaktadır. Haberde üretilmek istenen anlam medyanın Kürt sorununa duyarsız ve Kürtçeden bihaber ve güdümlü olduğu fikrini yaygınlaştırmaktır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde hem eleştirel hem de alaycı bir üslup görülmektedir. Medya için “W” harfi kullanmamaya yeminli, Kürtçeden bihaber, nevruczu medya ifadeleri kullanılmıştır. Bu şekilde medya okurlara olumsuz öteki olarak sunulmuştur.

Kurdî der Başkanı: Başbakan Kürtçe öğrensin (Evrensel, 01 Ocak 2009)

Görsel 85

Haberin MakroYapısal Çözümlemesi

Haberde TRT 6'nın Kürtçeyi yanlış kullandığı ileri sürülmekte ve bu durum eleştirilmektedir. Haberde Kurdî Der Başkanı'nın kanalla ilgili yaptığı açıklamanın bir cümlesi alıntılanmış ve başlığa taşınmıştır. Kurdî Der Kürtler arasında Kürtçe ile ilgili çalışmalarını ön plana çıkan ve siyasi duruşuyla muhalif Kürt cenahında önemli bir yeri olan bir dernektir. Kürt dili ve kültürünü tanıtmak amacıyla kurulmuş olan bu derneğin başkanının açıklamalarına haber değeri atfedilmesi

ve açıklamasından bir cümlemin başlık olarak seçilmesi gazetesinin ideolojik duruşu ve tercihiyle ilgilidir. Köker ve Doğanay’a göre (2010: 62) gazeteciler çoğunlukla, haberlerini hazırlamada başkalarının tanıklıkları, basın konferansları ve açıklamalarına, raporlar, mülakatlar, telefon görüşmeleri, resmi belgeler, kitaplar vs. gibi diğer kaynak metinlere başvururlar. Bu şekilde habere güvenirlik sağlanmaya çalışılmakta ve egemen söylemin kanaat önderleri olarak görülen kişilerce yeniden üretilmesi hedeflenir. Haberin ana teması devlet eliyle yapılacak Kürtçe yayının başarılı olamayacağıdır. Doğru bir Kürtçe için tek adresin Kurdî Der olduğu belirtilmektedir. Kanalin yayınlarındaki “yanlış Kürtçe”nin, hükümetin Kürtlere ve Kürtçeye dair olumsuz yaklaşımından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Haberde TRT 6 üzerinden mevcut siyasi otorite eleştirilmektedir. Haberin olay örgüsü “TRT 6 yayına başladı ve Kürtçeyi yanlış kullanıyor” oluşu üzerinden inşa edilmektedir. Haber aktörleri Kurdi Der Genel Başkanı Remzi Azizoğlu, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve TRT 6’dır. Kürtçeyi öğretebilecek yetkinliğe sahip olarak sunulan Kürdi Der Genel Başkanı Azizoğlu iktidar ve güç bakımından güçlü olan taraf, Kürtçeyi yanlış kullanan Başbakan ve TRT 6 ise zayıf olan, yanlış yapan dolayısıyla güçsüz olan taraf olarak sunulmaktadır. Bu stratejiyle hedeflenen şey, muhalif kanadın Kürtçe yayıncılık yapan kanalları gazeteleri ve Kürtçe konusunda otorite olarak görülen muhalif kişilerin yüceltilmesi, TRT 6 ve kurulmasında payı olanların itibarsızlaştırılmasıdır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtçede altı anlamına gelen “şeş” ve yanlış anlamına gelen “şaş” kelimelerinin harf benzerliğinden yararlanılarak TRT’ Şeş’in “yanlış olduğuna-olacağına/doğru olmadığına” gönderme yapılmaktadır. Bu şekilde TRT Şeş’in olumsuz olarak algılanması amaçlanmaktadır. Medya profesyoneli Haberde Kürdi Der Genel Başkanı Azizoğlu’nun eylemlerini etken cümlelerle vererek ona güç ve iktidar bahşetmektedir. Haberde Azizoğlu’nun “Bunların Kürtlere yaklaşımının ne kadar samimi olduğunu bir kez daha gördük” cümlesinin doğrudan aktarıldığı görülmektedir. Cümledeki “bunların” kelimesi biz onlar sınıflaması yapıldığını göstermekte “bir kez daha” ifadesi de muhalif Kürtler arasındaki devlet tarafından olumlu bir şey yapılmaz egemen söylemini yeniden üretme işlevini görmektedir. Bu cümle medya profesyoneline ait değildir ve tırnak içinde verilmiştir; fakat Köker ve Doğanay’a göre (2010: 63) hangi aktörlerin açıklamalarının başlığa taşındığı veya haber değeri yüklendiği sayfa ve haber editörlerinin duruşlarını egemen güç odaklarıyla eklemlenme yoluyla kurma yönündeki tercihlerini de açığa çıkarmaktadır. Bu açıklamaya haber değeri yüklenmesi ve söz konusu haber yazma pratikleriyle medya profesyonelinin kendisi de haberde devletin Kürtler için olumlu bir adım atmayacağı muhalif söylemini yeniden üretmektedir.

3.2.6. Azadiya Welat

3.2.6.1. “Kürtçe alan açma/Seçim yatırımı”

Kürtçe TRT sahte bir projedir (Azadiya Welat, 26 Aralık 2008)

Görsel 86

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Habere gazetenin ilk sayfasında açıklamalarına başvurulmuş Murat Karayılan'ın fotoğrafıyla kısa bir şekilde yer verilmiştir. Başlık Karayılan'ın TRT 6 hakkındaki olumsuz görüşlerine dayanmaktadır. Haberin ana teması “açılan Kürtçe kanalın seçime yönelik sahte bir proje olduğu”dur. Haberin olay örgüsü “TRT 6 açıldı sınırlama ve engellemeler devam ediyor” oluşu üzerinden inşa edilmiş dolayısıyla “bir projedir” önermesini barındırmaktadır. Haberin alt temaları:

- “Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama ve engellemelerin devam ettiği”
- “TRT 6'nın seçim öncesi Kürtleri kandırmak için açıldığı”dır.

TRT 6'nın seçimlere yönelik bir adım olduğunun vurgulanması adımın değersizleştirilmesine yönelik olup Kürt seçmenin seçim tercihini etkilemek amaçlıdır. Haber aktörlerinin güç ve iktidar

açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında; görüşlerine haber değeri atfedilip kanal hakkındaki fikirlerine başvurulmuş, iç grup üyesi olarak verilen Karayılan güç ve iktidar olarak sunulmaktadır. Diğer taraf, “olumsuz öteki” ilan edilen ve baskı uyguladığı ileri sürülen “Türk devleti”dir. Haberde Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama ve engellemeler örneklerle anlatılarak Kürtçe kanalın sahadaki uygulamalarla çeliştiği vurgulanmakta ve Karayılan’ın söylemi akla yatkın hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu yolla “kanalın bir proje olduğu” düşüncesine kanıtlar sunulmakta ve okurda kanal hakkında olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde kanal için kullanılan tarifler dikkat çekmektedir. “Sahte proje, cambaz oyunu, devletin oyunu, özel savaş planı” kanal için yeğlenen tabirlerdir. Kanala dair tanımlamalar “kanalın bir proje olduğu” ana temasını desteklemekte ve okurun kendi düşüncesini geliştirmesine engel teşkil etmektedir. Haberde Kürtçenin kullanılmasına yönelik engellemeler eş anlamlı cümlelere başvurulmuş okura hatırlatılmakta ve Kürtçe yayıncılıkla ilgili olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Kürtçe konuştu, tehdit edildi). (Azadiya Welat, 26 Aralık 2008)

“İnsan hakkı ihlali”

Bi kurdî axivî hate tehdîtkirin

Bêtehamuliya li hemberî kurdî didome. Welatîyên bi navê Nurettîn Aslan û Medenî Aslan ji ber li nexweşxaneyê leşkerî bi kurdî axivîne hatin tehdîtkirin.

AMED - Welatîyên bi navê Nurettîn Ewset û Medenî Aslan diyar kirin ku di dema li Nexweşxaneyê Leşkerî ya Amedê kurdî axivîne ji bêla serbazê nobedar ve hatine astengkirin û bi Derxistina ji nexweşxaneyê hatine tehdîtkirin. Ewset û Medenî serî li ÎHD'ya Amedê dan.

Qedexa kurdî ya li tevahiya sazîyên dewletê berdewam dike. Ligel xebatên weşana kurdî ya TRT'ê qedexeyên li sazîyên dewletê ji zêdetir dibin. Piştî zordariya ji ber axaftina kurdî ya li girtîgehê ne meşandin herî dawî li Nexweşxaneyê Leşkerî ya Amedê durûtîya li hemberî kurdî carekê din derketê holê. Nurettîn Ewset û Medenî Aslan birazîyên xwe re ji bo muayeneya leşkerîyê birin Nexweşxaneyê Leşkerî ya Amedê. Lê ji ber ku Aslan û Ewset di navbera xwe de kurdî axivîn, mastî astengîya serbazê (assalûy) nobedar hatin. Welatîyên bi Derxistina ji nexweşxaneyê ji hatin tehdîtkirin ji bo alîkariya hîqûqî serî li ÎHD'ya

Amedê dan. Nurettîn Ewset, diyar kir ku tehmîl li hemberî kurdî nemaye û wiha got: "Dema em bi kurdî diaxivîn serbaz li me qîriya û got, 'Li vir hûn nikarin bi kurdî biaxivin'. Me ji jê re got ku 'Dibêjin kurdî qedexa nîn e'. Li ser vê yekê di ser me de hat û gefa, 'Ku hûn biaxivin ez we ji nexweşxaneyê derxim' heqaret li me kir. Me ji bersiv da wî lê ji me re got, 'Ez nehihet dibim, li vir neaxivin'. Ku me berdewam kiriba dê çîrî me hikira. Em ji ji nexweşxaneyê derketin."

Ewset anî ziman ku rayedarên hikûmetê û dewletê her roj idîa dikin ku kurdî serbest e û wiha pê de çû: "Ev mehek e her roj dewlet dibêje ku dê televizyona kurdî veke. Lê li aliye din kurdî li her derê qedexa dike. Ev qedexa bêtir emrê hikûmetê nabin. Hemû mehmûrên girêdayî wan in. Emîr didin û kurdî qedexa dikin li hemû sazîyan. Em bi van makîyan û durûtî-

yan naxapîn edî. Me gelek lîstikên wiha dîtin."

Binpêkirina mafê mirovan e
Serokê ÎHD'ya Amedê Muharrem Erbey ji diyar kir ku astengkirina axaftina zimanê zikmakî binpêkirina mafê azadiyê ye. Erbey daxuyand ku madaxceleya li hemberî Ewset û Aslan binpêkirina mafên mirovan e û wiha got: "AKP wekî partiyên berê ji bo li hemberî Ewropayê bi kar bîne hin makîyan dike. Em wekî parazvanên mafên mirovan rewşê baş dizanin. Bila ji bo Ewropayê hin tiştan nekin. Bila ji bo gelên li vî welatî dijîn bikin. Edî Heşt TV, Şex TV ya AKPê bi wate nîn e. Bi qasî em van pêkanîyan dibînin, nikarin bêjin tu gav bi kêrî tîştêkî tîn."

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması Kürtçe kanal hazırlığı yapılırken Kürtçenin kullanımına yönelik yasaklamaların devam ettiğidir. İki kişinin Kürtçe konuştuğu için tehdit edildiğini bildiren başlık haberin ana temasını destekleyecek şekilde seçilmiştir. Spotta da aynı olay hakkında biraz daha bilgi verilerek yasaklamalara somut bir örnek verilmektedir. Olay örgüsü “iki vatandaşın askeri hastanede Kürtçe konuştuklarından dolayı dışarı çıkarılmakla tehdit edildikleri”dir. Ana temanın yanında haberde tespit edilen diğer temalar:

- “Anadilde konuşmanın yasaklanmasının ifade özgürlüğünün ihlali olduğu”
- “Ak Parti’nin Kürtçe kanal adını Avrupa için attığı ve samimi olmadığı”dır.

Haberdeki temel önerme engelleme ve yasaklamaların son bulması gerektiğidir. Haber aktörleri Kürtçe konuştukları için tehdit edildikleri söylenerek güçsüz ve mağdur olarak sunulan iki vatandaş ve Kürtçe konuşmaya devam ederlerse onları dışarı atmakla tehdit eden, devletin talimatıyla hareket ettiği söylenen güç sahibi astsubaydır. Haberde vatandaşlar sadece anadilleriyle konuşan masum kişiler olarak, astsubay ise olumsuz olan “onlar”ın kötü davranan üyesi olarak sunulmaktadır. Haberde bir alt başlıkla vuku bulduğu söylenen olayın insan hakkı ihlali olduğu belirtilmektedir. Haberde belirtilen eylemin insan hakkı ihlali olduğu Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Başkanı’nın görüşlerine başvurularak kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Haberde Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama ve engellemeler örnek bir hikayeye anlatılarak Kürtçe kanalın sahadaki uygulamalarla çeliştiği söylenmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin mikro analizinde medya profesyonelinin belirtme sıfatlarından belgisiz sıfatlar yardımıyla herhangi bir kanıt ya da araştırmaya dayanmadan genelleme yaptığı görülmektedir. medya profesyoneli askeri bir hastanede gerçekleştiği anlatılan olayın bütün devlet kurumlarında yaşandığını ileri sürmektedir. “Kürtçe yasağı bütün devlet kurumlarında devam ediyor” cümlesiyle yapılan bu genelleme okuru bu konuda ikna etmek amaçlıdır ve tamamıyla medya profesyonelinin öznel yargısıdır.

Medya profesyoneli haberde hastanede yaşanan olay için:

- “Kürtçe konusundaki ikiyüzlülük bir kez daha ortaya çıktı” ifadesini kullanmaktadır.

Bu “bir kez daha” vurgusuyla yasaklamaların ilk olmadığı anlamı üretilmeye çalışılmaktadır. Haberde medya profesyonelinin haber yazma pratikleri ve bizzatıhi kendi cümleleriyle taraf olduğu gözlenmekte ve ideolojik duruşunun habere yansıdığı saptanmıştır.

Sahtekarlıktır (Azadiya Welat, 27 Aralık 2008)

“Yayın ikiye bölünmüşlüğü belgesidir”

“Diyarbakır’da yasak, TRT’de serbest”

Parlamento neyî dihesibîne... Navên parkan tên qedexekirin... Lê televîzyona wan bi kar fîne

SEXTOKARÎ YE

AGKM atolyeya zimanê kurdî vedike

AGKM ji bo parastina ziman, çand û hunera gelê kurd bi rêzqalakiyan de ji asîmlasyona li ser kurdî re bêje ‘bes e’ Xebatkarê AGKM’ê Hamit Aydın got, ji bo xebatê de bi kurdên li metropolan bîn cem hev... *RÜPEL - 7*

WEŞAN BÛ BELGEYA DURÛTIYÊ

Kanala TRT6 a bi kurdî dest bi weşana testê kir. Ligel ku gelê kurd eloqe nişanî weşana wê neda ji ligel destpêkirina wê weşanê cotstandarî û nakokiyên dewleta tirk nêr bûn. Roja televizyona dewleta tirk dest bi weşana kurdî ya testê kir li Pirsûsa Rihayê navên kolanên en bi kurdî hatin qedexekirin. Nakokî ev bi tenê ji nîna e. Parlamen-toya Tirkîyeyê ya ku qanûna TRT’ê ji bo weşana bi kurdî guberandiye zimanê kurdî nas nake.

NAVÊN KURDÎ QEDEXE KIRIN

Şaredariya Pirsûsê di civîna 7’ê adarê de navên bi kurdî yê wêkî Zana, Zaza, Zozan, Rojin, Şilan, Şervan, Mizgîn, Dîlan, Sara, Baran, Berivan li kolanên kurdî. Lê ev nav ji hêla Qaymerqamiya Pirsûsê ve nehatin qebûl kirin. Li ser wê yekê rayedarên şaredariyê li Dadgeha İdarî ya Rihayê doz vekir. Ji ber ku dadgehê ji navên kurdî qebûl nekirin, endamên Meclîsa Şaredariya Pirsûsê de serî li Dadgeha Şewrînê bide... *RÜPEL - 4*

Li Amedê qedexe li TRT’ê serbest e

Di TRT’ê de ku pêr dest bi weşana kurdî ya testê kir, strana Şivan Perwer a bi navê ‘Mihemedo’ hate gotin. Lê heman stran li Amedê hatiye qedexekirin

Xwediyê qanala herêmi ART’ê Nevzat Dagtekin bi boneya strana ‘Mihemedo’ weşandibû bi 5 sal cezayê girtigehê hatibû cezakirin. Gerindeyê Giştî yê Televîzyonê Mahmut Adanir anî ziman ku ligel TRT’ê weşandiye ji nîha cardin biweşin de rastî ceza bîn. Pêkanînen AKP’ê yê li hemberî kurdî hindî diçe durûtiya wê zêdetir radixe ber çavan. Bi xebatên weşana kurdî ya TRT’ê ji ev pêkanînen zêdetir bûn. TRT 6 ku pêr dest bi weşanê kir di bernameya şevê din de strana Şivan Perwer a bi navê Mihemedo ji hêla Rojinê ve hate gotin weşand. Lê weşana TRT ku di nav gelê kurd de bi gotin, “Bi zimanê kurdan dixwazin kurdan bixapînin” tê şîrovekirin, nakokiyek nû derxist holê.

TRT 6 an korsan e an jî sextekarî ye

Mirov dikare bi rehetî bêje ku di encama têkoşîna gelê kurd a 30 salan de Tirkîye ne samimî ji be neçar maye ku di televîzyona xwe de cih bide zimanê kurdî. ‘Ev hewldanekê çetewarî û korsan’ a ne zagonî ye. Hin pirsên ku gelê kurd îro ji dewleta tirk bike hene. Divê bersiva van pirsan bê dayîn... *Nivîsa Tayîp TEMEL Rûpel - 2*

‘Zimanê neyî’...

Görsel 88

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber “Sahtekarlık” başlığıyla manşetten verilmiştir. Sayfada başlık dışında üst başlıklar ve alt başlıklar kullanılmıştır. Başlık ve alt başlıklardan hareketle haberin ana temaları “Kürtçe yayıncılığın sahtekarlık olduğu, ikiye bölünmüşlüğü belgesi niteliğinde olduğu ve Kürtçenin Kürtlere yasak TRT’ye serbest olduğu”dur. “Meclis yok sayıyor, park isimleri değiştiriliyor, ama onların televizyonları kullanıyor” üst başlıklarıyla uygulamadaki çelişiklere dikkat çekilerek ana temaların desteklendiği görülmektedir. Haberdeki olay örgüleri:

- “Kanalın test yayınına başlaasıyla çifte standard uygulandığı”
- “Kanalın test yayınına başladığı; fakat Kürtçe yasağının Diyarbakır’da devam ettiği”dir.

“Diyarbakır’da yasak ama TRT’de serbest” başlığıyla uygulamadaki çelişkilere dikkat çekilmekte, bu sav örneklerle etkin kılınmaya çalışılmaktadır. Spotta kanalda çalan şarkıların özel televizyonlarda suç sayıldığı belirtilmektedir. Haberde yerel televizyon ART’nin Şivan Perwer’in “Mihemedo” isimli şarkısını çaldığı için 5 yıl hapis cezasına çarptırıldığı TRT’ninse bu şarkıyı özgürce çaldığı bildirilmekte ve yasaklarla ilgili ardaan bilgisi verilmektedir. Haber aktörleri Kürtçe yayına başlayan TRT, TBMM, bölgesel kanal ART’nin sahibi ve genel müdürüdür. Haber aktörlerinin iktidar ve güç bakımından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Kürtçe yayına başlayan TRT ve Kürtçe yayıncılığı mümkün kılan Meclis eyleyen olarak iktidar ve güçlü olarak sunulmakta; yerel televizyonun sahibi ve genel müdürü ise yasaklara ve cezalara maruz kalan güçsüz ve mağdur taraf olarak sunulmuştur. Bu stratejiyle iç gruptan olan aktörler kurban olarak dış gruptan olan olumsuz ötekiler ise haksızlık yapan taraf olarak temsil edilmektedir. Medya profesyonelinin haberde birincil kaynak olarak herhangi bir kanıt ya da araştırmaya dayandırmadan Kürt halkının kanalın test yayınına rağbet göstermediği genellemesini yaptığı görülmektedir. Bu genellemeyle kanal hakkında Kürt halkında kanı birliği olduğu anlamı üretilmeye çalışılmaktadır. Medya profesyoneli dillendirdiği çelişkilerden hareketle Kürtçe kanalın sadece TRT’ye serbest kılınarak çifte standart uygulandığı söylemini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde dikkat çeken şey medya profesyonelinin kanalın yayına başlamasının çifte standart olduğu savını desteklemek için sinemadaki çapraz kurguya benzer bir yöntemle aynı anda gelişen iki olayı birlikte anlatmasıdır. Örnek olarak kanalın test yayınına başladığı gün Şanlıurfa’nın Suruç ilçesinde Kürtçe cadde isimlerinin yasaklandığı, Şivan Perwer’in “Mihemedo” şarkısının TRT’de söylendiği; fakat Diyarbakır’da yasaklandığıdır. Mikro analizde dikkat çeken ikinci şey sıklıkla kullanılan sözcük ve söz gruplarının anlamsal açıdan benzer olanlardan seçildiği ve söylemin pekiştirilmesi için yinelendikleridir. Kürtçe için kullanılan “Kürtçenin yok sayılması, Kürtçe isimlerin yasaklanması, Kürt dilinin tanınmaması, cezalandırılma, uygulamaların çelişki ve çifte standart barındırdığı ifadeleri medya profesyonelinin söylemine işlerlik kazandırmak için tercih ettiği örneklerdir. Medya profesyoneli olumsuz öteki olarak temsil ettiği TBMM ve TRT’nin uygulamalarını öznenin ön plana çıkarılarak sorumluluğun yüklenebilmesi için etken cümlelerle vermektedir. Medya profesyoneli bu yeğlemeyle hem olumsuz öteki ilan ettiği aktörleri haksızlıkların faili olarak göstermekte hem de kendilerine yasaklanan eylemlerin eyleyeni olarak göstermektedir.

- “Türkiye parlamentosu Kürtçeyi tanımıyor.”
- “TRT 6, Rojin tarafından söylenen Şivan Perwer’in “Mihemedo” şarkısını yayınladı.”

Medya profesyoneli bu stratejilerle “Kürtçe devlete serbest Kürtlere yasak” söylemini yaygınlaştırmaya ve okurların da bu bakış açısını geliştirmesine zemin hazırlamaktadır.

Kürtçe isimleri yasakladılar (Azadiya Welat, 27 Aralık 2008)

“Kürtçe Kürtlere yasak”

“İsimleri Kürtçe yazacağız”

“Çiçek isimlerini yasakladılar”

“Parlamentonun ikiye bölünmesi”

“Kürt kurumlarının açıklaması”

Kurdî li kurdan qedexeye

Roja kanalê dest bi weşana testê kir li Pirsûsa Rihayê navên kolanan ên wekî Zana, Zozan, Şîlan, Rojîn hatin qedexekirin. Her wiha parlamentoya tirk îro jî zimanê kurdî tune dihesibîne

AMED / RIHA / DÎHA - Kanala TRT6 a bi kurdî dest bi weşana testê kir. Ligel ku gelê kurd eleqe nişani weşana wê neda ji ligel destpêkirina wê weşanê cotstandartî û nakokiyên dewleta tirk raber bûn. Roja televizyona dewleta tirk dest bi weşana kurdî ya testê kir li Pirsûsa Rihayê navên kolanan ên bi kurdî hatin qedexekirin. Nakokî ev bi tenê jî nîn e. Parlamentoya Tirkîyeyê ya ku qanûna TRT'ê jî bo weşana bi kurdî guherandiye zimanê kurdî nas nake.

Navên Şaredariya Pirsûsê dayin 11 kuçeyan ên wekî Zana, Zaza, Zozan, Rojîn, Şîlan, Şervan, Mizgîn, Dîlan, Sara, Baran, Berivan li gori pîvanên tirkî hatin qedexekirin. Şaredarê Pirsûsê Etem Şahîn anî ziman ku qebûlnekirina navan helwesteke siyasî ye û ligel her tiştî de navên taxan bi kurdî binivîsin.

Şaredariya Pirsûsê di civîna 7ê adarê de navên nû li kuçeyên di sînorên şaredariyê de ne, kirin. Di civîna de li gori Xala 5393/24. Zagona Şaredariyan bi pîrdengiyê navên Zana, Zaza, Zozan, Rojîn, Şîlan, Şervan, Mizgîn, Dîlan, Sara, Baran, Berivan li kuçeyan kir. Lê ev nav jî hêla Qaymeqamiya Pirsûsê ve nehatin qebûlnekirin. Li ser wê yekê rayedarên şaredariyê li Dadgeha Îdarî ya Rihayê doz vekir. Ji ber ku dadgehê jî navên kurdî qebûl nekirin, endamên Meclisa Şaredariya Pirsûsê de serî li Dadgeha Şewirînê bide.

Em ê navan bi kurdî binivîsin

Şaredarê Pirsûsê Etem Şahîn anî ziman ku Dadgeha Îdarî ya Rihayê bi boneya, "Li gori pîvanên zimanê tirkî nehatine nivisandin" navên kurdî qebûl nekirine. Şahîn got ku ev helwestek siyasî ye û wiha got:

"Em de serî li riyên hiqûqî bidin. Dadgeh navê kullîk û gundên kurdan wekî, Daxwaza perçekirina Tirkîyeyê" dibîne. Ev fikarek vala ye. Di demek ev qas îdiaya 'rêzgirtina ji nasnameya kurdan re' tê gotin de, qedexekirina navên kurdî durûtiyek mezin e. Lê çî bibe bila bibe em de navên taxan bi kurdî binivîsin."

Navên kullîkan qedexe kîrin

Şaredariya Kayapınara Amedê parkên ku çekirine xwest ku navên bi kurdî lê bîne kîrin. Meclisa Şaredariyê navên wekî Beybûn, Sosin, Gulistan whd... parkan kîrin. Biryara Meclisa Şaredariyê jî aliyê Waliyê Amedê ve hatin astengkirin.

Her wiha bi dehan dozên ji ber tipên 'q', 'x' û 'w' şaredarî û rêveberiyên partiyan siyasî yên kurd hatine vekirin. Ji ber tipa 'w' daxwaznameyên komî-

teyên Newrozê tene redkirin. Herî dawî Walitiya Amedê di Newroza borî de jî li ser daxwaznameya Komîteya Amedê kar a Newrozê ya Amedê tehrifat pêk anî û Newroz wekî 'Nevruz' guherand. Ligelek bajaran afîşên Newrozê jî ber tipa 'w' hatin qedexekirin. Lê televizyona dewletê îro van tipên 'qedexe' bi kar tîne.

Durûtiya parlamentoyê

Parlamentoya tirk a bi guhertina qanûna TRT'ê re li ber weşana bi zimanê kurdî vekirîye zimanê kurdî nas nake. Parlamenterên DTP'î yên ku di axaftinên xwe de hin caran hevok an jî peyvên bi kurdî kartînin, axaftinên wan an wekî '.....' yan jî 'bi zimanekî nayê zanin axivî' derbasî qeydan dibin. Gotinên Parlamenterê DTP'ê yê Sertê Osman Özçelik ên jî bo pîrozbahiya cejnê wekî 'xetîp bi zimanekî nayê zanin

hin tiştên nehatine fêmkirin gotin' derbasî qeydên parlamentoyê bûn. Her wiha axaftina Parlamenterê DTP'ê yê Şîrnexê Hasip Kaplan jî bi rastî heman aqûbetê hat. Gotinên Kaplan bi '.....' derbasî qeydan bûne.

Daxuyaniya saziyên kurd

Saziyên kurdan û saziyên çapemeniyê yên bi kurdî weşanê dikin, de têkildarî weşana kurdî ya TRT'ê ku pê dest bi weşana testê kir, de daxuyaniyekê bidin çapemeniyê. Daxuyani de saet di 11.00'an de li Salona Şanoyê ya Şaredariya Bajarê Mezin a Amedê pêk bê, KURDî DER, TZPKurdî, Enstituya Zimanê Kurdî ya Amedê, Komeleya Nivîskarên Kurd, Azadiya Welat, Gun TV de beşdarî daxuyaniyê bibin. Di daxuyaniyê de de durûtiya AKP'ê ya di warê zimanê kurdî de bê teşhîrkirin.

Görsel 89

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber ilk sayfada kısa bir şekilde verilerek okur geniş haberin olduğu 4. sayfaya yönlendirilmektedir. 1. sayfadaki kısa haber için “Kürtçe isimleri yasakladılar” başlığı seçilirken 4. sayfadaki geniş haber için “Kürtçe Kürtlere yasak” başlığı seçilmiştir. Başlıklardan hareketle

haberlerin ana temaları ilk haberde “Kürtçe isimlerin yasaklandığı” ikinci geniş heberde “Kürtçenin Kürtlere yasak olduğu” dur. Birinci haberde yasağın sadece cadde/sokak isimlerine uygulandığını, ikinci ve geniş haberde ise başlıkla Kürtçe yasağının tüm Kürtlere genişletildiği görülmektedir. Birinci haberde olay örgüsü “Suruç Belediyesi caddelere Kürtçe isimler verdi, Kaymakamlık kabul etmedi”, ikinci haberde ise bölgedeki bazı belediyeler cadde/sokak, park ve çiçeklere Kürtçe isimler vermek istedi Valilik tarafından yasaklandı” oluşları üzerinden inşa edilmiştir. Haberlerde üretilmek istenen anlam “Kürtlere kendi ana dillerine uygun isimler vermelerinin engellendiği”dir. Her iki haberde de belediye ve yöneticileri talep eden, uygulamalarına son verilen, mağdur taraf olarak sunulmuş, kaymakamlık ve valilik yasaklama yetkisini elinde bulunduran ve eyleyen olarak güçlü ve muktedir olarak sunulmuştur. Geniş haberin diğer alt başlıklarındaki haber aktörlerine bakıldığında da DTP Milletvekili Hasip Kaplan ve Osman Özçelik anadilleriyle konuşan; fakat dilleri tanınmayan mağdur ve güçsüz taraf hangi dilin tanınıp tanınmayacağı inisiyatifini elinde bulunduran yetki sahibi Meclis de “olumsuz öteki” muktedir ve güçlü taraf olarak temsil edilmektedir. Geniş haberde kullanılan alt başlıklar *“İsimleri Kürtçe yazacağız, Çiçek isimlerini yasakladılar, Parlamento’nun ikiyüzlülüğü”* ve *“Kürt kurumlarının açıklaması”*dır. Başlıklardan *“Çiçek isimlerini yasakladılar”*, *“Kürtçe isimleri yasakladılar”* ana temayı destekleyecek şekilde seçilirken, *“İsimleri Kürtçe yazacağız”* başlığıyla yasaklara verilecek tepkinin başlık olarak yeğlendiği görülmektedir. Bu başlıkla benzer uygulamalarla karşılaşıldığında direnileceği bildirilmektedir. *“Parlamento’nun ikiyüzlülüğü”* başlığı altında Meclis’te sarfedilen Kürtçe söz ve konuşmaların kayıtlara noktalama işareti ya da bilinmeyen dil olarak geçtiği konusu, Kürt kurumlarının açıklaması başlığı altında da kurumların test yayınına başlayan TRT 6’ya ilişkin açıklama yapacağı duyurulmaktadır. Bu alt başlık dışındaki tüm alt başlıklarda Kürtçeye ilişkin birçok sınırlayıcı ya da engelleyici uygulamanın aynı haberde verilmesinden hareketle medya profesyonelinin Kürtçenin her alanda yasaklandığı anlamını üretmeye çalıştığını söylemek mümkündür. Bu çıkarsamaya ulaşılmasının nedeni Diyarbakır’ın Kayapınar Belediyesinin parklara ve çiçeklere isim verme girişiminin zamanı hakkında enformasyon eksiltimi yoluyla bilgi verilmemesi, Meclis’te sarfedilen Kürtçe söz ve konuşmaların kayıtlara noktalama işareti ya da bilinmeyen dil olarak geçtiği konusunun da yeni bir gelişme olmamasıdır. Geniş haberde yasakların TRT 6’nın yayına başladığı gün hayata geçirildiği bildirilerek uygulamadaki çelişkiye dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Makro yapısal analiz sonucu ulaşılan sonuç medya profesyoneli/yayın kuruluşunun Kürtçenin her alanda yasaklama ve engellemelerle karşılaştığı söylemine işlerlik kazandırıp okur kitlesini bu düşünce etrafında toplamak ya da mevcut kitleyi bu çizgide tutmak olduğudur. Dolayısıyla yayın kuruluşu ideolojik duruşu dolayimli tercihleri ve haber yazma pratikleriyle haberde taraf konumundadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Medya profesyonelinin haberde birincil kaynak olarak herhangi bir kanıt ya da araştırmaya dayandırmadan Kürt halkının kanalın test yayınına rağbet göstermediği genellemesini yaptığı görülmektedir. Bu genellemeyle Kürt halkında kanal hakkında olumsuz bir kanı birliği olduğu anlamı üretilmeye çalışılmaktadır. Haberlerde sık sık başvurulmuş bu strateji Neumann'ın "*Suskunluk Sarmalı*" teorisinde olduğu gibi (2014: 274) Kürtlerin çoğunluğunun böyle düşündüğünün dolaşıma sokulması ile aksi yönde düşünenleri sayıca az kılmak ve yalnızlaştırmaktır. Haberde geçen " yayına başlayan TRT 6 ile birlikte Türk devletinin çifte standartı ve çelişkileri aşkar oldu" ifadesi medya profesyonelinin zaten önyargılarının olduğunu göstermekte dolayısıyla onu taraf kılmaktadır. Haberde Kürtçe sokak/cadde isimlerinin Belediyeler Yasası'na göre verildiği belirtilmekte ve bunun hak olduğuna kanıt gösterilerek okurun kendi söylemlerini kabul etmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Haberde Kürtçe yayıncılığın başlatılmasıyla Kürtçe kullanımına yönelik sınırlama, egelleme ve yasaklamalar arasında çelişki olduğu örneklerle açıklanmaktadır.

Mikro analizde dikkat çeken ikinci şey sıklıkla kullanılan sözcük ve söz gruplarının anlamsal açıdan benzer olanlardan seçildiği ve söylemin pekiştirilmesi için yinelendikleridir. Kürtçe için kullandığı "yasak, Kürtçenin yok sayılması, Kürtçe isimlerin yasaklanması, Kürt dilinin tanınmaması, q, w, ve x harflerinin kullanılamadığı, engelleme, cezalandırılma, uygulamaların ikiyüzlülük olduğu, çelişki ve çifte standart barındırdığı ifadeleri medya profesyonelinin Kürtçenin kullanımına yönelik baskıların olduğu söylemine işlerlik kazandırmak için tercih ettiği söz ve söz gruplarıdır. Medya profesyoneli olumsuz öteki olarak temsil ettiği Valilik, Meclis ve TRT'nin uygulamalarını öznenin ön plana çıkarılarak sorumluluğun yüklenebilmesi için etken cümlelerle vermektedir. Medya profesyoneli bu yeğlemeyle hem "olumsuz öteki" ilan ettiği aktörleri haksızlıkların faili olarak göstermekte hem de bazı aktörleri kendilerine yasaklanan eylemlerin eyleyeni olarak göstermektedir.

Kürtçeye yasak devam ediyor (Azadiya Welat, 28 Aralık 2008)

“TRT 6 suçlu”

“Devletin ikiyüzlülüğü”

Görsel 90

Haberin Makro Yapısal Analizi

Gazetenin 1. sayfasında kısa bir şekilde yer verilen haberle okur 3. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Haberin ana teması başlık ve girişten hareketle “TRT 6’ya rağmen Kürtçeye yönelik yasaklamaların devam ettiğidir. Haberin olay örgüsü “TRT 6 Kürtçe yayına başladı ama Kürtçeye yönelik yasaklamalar TRT dışında her yerde devam etmektedir” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberdeki diğer olay örgüsü “Adana DTP Başkanı’nın bir kongrede Kürtçe konuştuğu

için yargılandığı"dır. İç sayfadaki geniş habere yargılandığı belirtilen haber aktörünün fotoğrafı da eklenmiştir. Haberin alt temaları:

- “AK Parti Hükümeti’nin TRT 6 kanalıyla Kürtçeyi seçim propagandası olarak kullandığı”
- “TRT 6’ya rağmen Kürtçenin Meclis’te bilinmeyen dil olarak adlandırıldığı”
- “Eğer Kürtçe konuşmak yargılanma sebebiyse TRT 6’nın suç işlediği.”
- “TRT’ye rağmen Kürtçe konuşmanın yargılanma sebebi olmasının ikiyüzlülük olduğu”dur.

Haber aktörlerinin güç ve iktidar olarak nasıl konumlandırıldığına bakıldığında “annesinin diliyle” Kürtçe konuştuğu için yargılanan DTP Adana Başkanı Mehmet Zeki Karataş’ın haksızlığa uğrayan, güçsüz ve mağdur olarak temsil edildiği; kongrede Kürtçe konuştuğu için yargılayan mahkeme, serbest bir şekilde Kürtçe yayınlar yapan TRT 6 ve hükümet de “olumsuz öteki” ve muktedir olarak temsil edilmektedir. Haberdeki temel önerme TRT’de Kürtçe yayıncılık serbest ise bu tür yargılamaların olmaması gerektiği”dir. Haberde ana tema, alt tema, temel önerme ve inşa edilen olay örgüsü ile “Kürtçenin TRT dışında yasak olması çelişki olarak gösterilmekte ve yayın kuruluşunun “Kürtçe devlete serbest Kürtlere yasak” söyleminin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Haber metninde birincil kaynak olan medya profesyoneline aid bir çok öznel tespit bulunmaktadır. Bunlar:

- “Ak Parti’nin TRT 6’yı seçim propagandası olarak kullandığı”
- “Türkiye’deki Kürtçe yasağının gittikçe arttığı”
- “Kürtçe konuştuğu için birçok kişinin yargılandığı”dır.

Herhangi bir kaynağa dayandırılmadan yapılan bu tespitler medya profesyonelinin ideolojik duruşunun habere yansıdığını göstermektedir. Haberde aktörün yargılanma sebebi sürekli olarak kongrede anadiliyle konuştuğu şeklinde belirtilmekte ve defalarca yinelenmektedir. Aktörün bir kanuna göre yargılandığı sadece bir kere ve metnin sonlarında belirtilmiştir. Başlıklar, spot ve girişin en çok okunan bölümler olduğu bilgisinden hareketle medya profesyonelinin bu bilgiyi örtmeye çalıştığı görülmektedir. Bu şekilde metnin o bölümlerinin daha az okunacağı varsayımıyla aktörün keyfi olarak yargılandığı ve suçsuz olduğu görüşü yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Haberde yinelenerek ve farklı ama eş anlamlı cümlelerle üretilmeye çalışılan diğer anlam Hükümetin TRT 6’yı seçim propagandası olarak açtığıdır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analizde, medya profesyonelinin yargılanma sebebi olarak bir defa haber aktöründen aktararak üç defa da birincil kaynak olarak “ana diliyle konuştuğu için yargılanıyor” ifadesini kullandığı görülmektedir. Medya profesyonelinin “Kürtçe konuştuğu için” yerine “ana diliyle konuştuğu için ” ifadesini tercih ettiği görülmektedir. Muhabir bu yolla Kürtçe ve ana dil kelimelerini eşitleyerek eylemi daha kabul edilebilir olanın sınırları içine çekmeye çalışmaktadır. Bu tercihle haber aktörünün mağduriyeti de daha etkin hale getirilmektedir. Haberde aynı amaçla haber aktörü ve Hakimin oturum sırasındaki diyalogları da doğrudan alıntı yapılarak aktarılmış ve etkinliği artırılmaya çalışılmıştır.

- “- Neden Kürtçe konuşuyorsun? Yasak olduğunu bilmiyor musun?”
- “-Eğer bu gün anadilim yüzünden buradaysam TRT 6’yı açanları da yargılamalısınız.”

Medya profesyoneli belirtme sıfatlarıyla herhangi bir kanıta ya da araştırmaya dayanmadan birçok kişinin Kürtçe konuştuğu için cezalandırıldığını söylemektedir.

- “Birçok kişi Kürtçe konuştuğu için cezalandırılıyor.”

Bu durum tespitiyle, yaygınlaştırılmak istenen söylem doğrultusunda Kürtçe kullanımına yönelik sınırlama ve cezalandırmaların yaygın olduğu belirtilmektedir. Haberdeki “Son olarak Karataş bir kongrede ana diliyle konuştuğu için hakim karşısına çıktı” denmektedir. Buradaki “son olarak ‘ ifadesi bu örneğin ilk olmadığı ve öncesinin de olduğu anlamını taşımaktadır. Haberde sıklıkla eş anlamlı cümlelerle Kürtçe konuşulduğu için insanların cezalandırıldığı yinelenmektedir. Bu yolla söylem basmakalıplaştırılarak okurun ikna edilmesi amaçlanmaktadır.

TRT 6 Bizans oyunu gibi (Azadiya Welat, 2 Ocak 2009)

Görsel 91

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması Eski DTP Kars Başkanı Mahmut Alınak'ın TRT 6 ile ilgili açıklaması"dır. Mahmut Alınak açıklamasında TRT 6 için "Bizans oyunu gibi" demektedir. Medya profesyoneli "alavere dalavere, hile, entrika" anlamında kullanılan bu cümleyi önceleyerek başlığa taşımıştır. Köker ve Doğanay'a göre başlık, haberdeki olayın nasıl anlamlandırılacağı konusunda yol göstericidir. Başlık okurun bakış açısını belirleyebilmekte ve alımlamasını etkileyebilmektedir (2010: 15). Olumsuz anlamlar taşıyan bu ifadenin başlık olarak belirlenmesi, medya profesyonelinin okurda TRT 6'nın kandırmaca olduğu yönünde olumsuz bir bakış açısı geliştirmek istediğini göstermektedir. Haberin olay örgüsü "Mahmut Alınak Kürtçe mektup yazdı 6 ay ceza aldı" oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl

konumlandırıldığına bakıldığında Alınak Kürtçe mektup yazmasından dolayı ceza alan güçsüz ve mağdur taraf, serbest bir şekilde Kürtçe yayın yapabilen TRT 6 ve Kürtçe konuşabilen Başbakan da muktedir; fakat olumsuz ötekiler olarak sunulmaktadır. Haberde TRT 6'nın özgür bir şekilde Kürtçe yayın yapabildiği ve Başbakan'ın Kürtçe konuşabildiği buna karşın başkalarının Kürtçe kullanmaktan dolayı cezalandırıldıklarına vurgu yapılarak uygulamada çelişki olduğu belirtilmektedir. Medya profesyoneli Alınak'ın yazılı açıklamasına haber değeri atfederek Kürtçe konuşmak ve yayıncılığın sadece devlete serbest olduğu dolayısıyla çifte standart uygulandığı söylemini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Alınak'ın açıklamaları dolaylı ve doğrudan alıntılarla aktarılmıştır. Haber metnine yorum katılmadığı görülmektedir. Mikro ölçekteki incelemede medya profesyonelinin kanal hakkında belirgin olumlu veya olumsuz bir bakış açısı tespit edilememiştir.

Kürtçe Kürtlere yasak (Azadiya Welat, 3 Ocak 2009)

“Kürtçe sadece Kürtlere yasak”

“Soruşturma açıldı”

Kurdî tenê li kurdan qedexe ye

Hikûmeta AKP'ê di TRT'ê de weşana kurdî da despêkirin. Lê durûtiya AKP'ê careke din derket holê. Di nava hefteya dawî de tenê li Edeneyê li hemberî kurdî 4 qedexeyên berbiçav pêk hatin

Ji aliyekî ve nîqaşên tîkildari qenala kurdî TRT 6 ku wekî "Propagandaya hilbijartinê" ya AKP'ê nîxandî didomin, ji aliyê din ve jî qedexeyên li hemberî kurdî zêde dibin. Ji ber ku di şahiyek li Edeneyê hate lidarxistin de bi kurdî hate axaftin, der heqê komîteya amadekar de doz hate vekirin. Li Girtîgeha Jinan a Karatâş a Edeneyê di telefonê de axaftina kurdî hate qedexekirin û li Osmanîyê jî bi sedema di dawetê de stranên kurdî gotine li 2 muzisyen û xwediyê da-

wetê cezayê girtîgehê hate birin. TRT 6 weşana xwe ya ceribandîne bi dawî kir û dest bi weşana xwe ya asayî kir. Dêrdorên kurdan TRT 6 wekî "Propagandaya hilbijartinê" ya AKP'ê nîxandî. Bi qedexeyên li hemberî kurdî careke din nastiya van şîroyan derket holê. Di hefteya dawî de tenê li Edeneyê li hemberî kurdî 4 qedexeyên berbiçav pêk hatin.

LÊPİRŞIN HATE VEKIRIN

Li Edeneyê qedexeya li hemberî kurdî bi 2 lêpirşînê jî ber axaftina kurdî der heqê DTP'yan de hatine vekirin derket holê. Ya yekemîn, DTP'ê li Ceyhanê di 29'ê mîjdarê de ji bo destpêkirina xebatên hilbijartinan li Qada Newrozê şahiyek li dar xistibû. Ji ber Serokê DTP'ê ya

Bajar Mehmet Zekî Karatâş di vî şahiyê de bi kurdî axivî, Serokê DTP'ê Ceyhanê Seyfettin Aydemir jî di nav de der heqê Komîteya Amadekar de lêpirşîn hate vekirin. Aydemir der barê mijarê de agahî da, diyar kir jî ber axaftina kurdî ya di şahiyê de pêk hatiyê îfadeyên wan hatine girtin û wiha pê de çû: "Li mîddîyeta ewlehiyê diyar kirin ku li gorî Qanûna Hejmar 2911'an jî bîlî tîrkî ne mîmkûn e di bîrnameyên salanan û derve de zîmanekî din were bikaranîn. Me jî anî zîman ku serokê rêxistina me li wir bi însîyatîfa xwe kurdî axivîye û di dema hikûmet kanala kurdî vedike de lêpirşîneke wiha nakolî ye." Aydemir, derbîrî ku jî lêpirşîna hate vekirin jî tîtîtin ku TRT 6 razemîniya hilbijartinê ye û wiha pê de çû:

"Ev qenal berî hilbijartinan jî bo xapandina gele kurd hate vekirin."

Mîna keke din jî li Osmanîyê hate jîyîn. Ji ber tevî dawetê di 29-30'ê kanûna 2007'an de li Navçeya Toprakale ya Osmanîyê hate lidarxistin bîr, muzisyenên bi navê Memduh Çiftçi, Levent Erdem û xwediyên dawetê Fahrettin Toprak, Bahattin Toprak, di 3'yê gileyê de bi operasyonekê hatin binçavkirin. Muzisyen û xwediyên dawetê jî aliyê Dadgeha Asîlye Ceza ya Osmanîyeyê ve, bi hinceta strana "Bîlînd Apo" û "Mahlûmên azadiyê gotine, bi îdiaya "Propagandaya rêxistinê" kirine hatibûn girtin. Der heqê 4 kesan de, heyeta dadgehê 10 sal cezayê girtîgehê birî. Muzisyen Memduh Çiftçi ku biryara hatiyê girtin nîxandî, diyar kir ku dewlet jî aliyê din jî kurdî qedexe dike û jî aliyê din jî kurdî qedexe dike û jî ew yekî nakolîyê nîxandî. Çiftçi, derbîrî ku gotina stranên a bi zîmanê dayîkê mafê herî xwezayî ye û jî ber di doza hatiyê vekirin de mafê wan hatiyê bînpêkirin serî li ÎHD'ê ya Edeneyê da.

Disa li Girtîgeha Jinan a Karatâş girtiyên dixwazîn bi malbatên xwe re di telefonê de bi kurdî bi axivî rastî astengiyên tîr. Ozlem Aydar ku heftiya borî jî Girtîgeha Karatâşê hate berdan, jî ber qedexeyên li dijî kurdî serî li ÎHD'ê Edeneyê da.

Serokê TUHAYD-DER'ê ya Edeneyê Huseyin Reyhan jî got ku jî ber qedexeyên li girtîgehan malbatên gelek girtiyên serî li wan dane û wiha dom kir: "Axaftina kurdî qedexe ye û xwendina rojnemaya kurdî qedexe ye. Dayikên me ku bi tu zîmanê din nîzanîn dema bi kurdî bi zarokên xwe re di axivîn qedexe ye. Bi vekirina qenala kurdî re ev qedexe nakolî û durûtiyeke mezin diyar dikin." EDENE / DHA

'Kurdî bila bibe zîmanê fermî'

Xwendekarên YDG-MT yê li Zanîngeha Muğlayê bi amanca şermezarkirina TRT 6'ê û bi daxwaza perwerdehiya zîmanê zîmkarî li Qada Sînisizîk ya Muğlayê daxuya nîyek dan çapemeniyê.

Melîn Bîlen, li ser navê xwendekaran daxuyani xwend û vekirina TRT 6'ê wekî razemîniya hilbijartinê ya AKP'ê nîxand û wiha got: "Hikûmeta AKP'ê ev qenal jî bo xapandina kurdan vekirîye". Bîlen, destnîşan kir ku ev 80 sal in dewlet li ser kurdan polîtîkayên tunekirin û tunehesibandîne didê meşandin û anî zîman ku ew bi qenaleke televizyonê naxapîn. Bîlen berdevwama axaftina xwe de ev tîşt gotin: "Leyla Zana jî ber ku bi kurdî sond xwar 10 salan di girtîgehê de ma. Ahmet Kaya jî ber ku got 'Ez dê kîlbeke bi kurdî amade bikim' hate sirgûnkirin û li sirgûnê jîyana xwe jî dest da. Çend roj beriya niha di Meclîsê de kurdî wekî 'Zîmanê nayê zanîn' derbasî qeydan bû. Disa demek beriya niha Şaredarê Navçeya Sûrê ya Amedê Abdullah Demirtaş jî ber ku kurdî axivîye jî aliyê Dadgeha Şewirmendiyê jî peywirê hate girtin. Ji kartên şaredaran ên pîrozîkirina cejnê re doz hatin vekirin. Navên zar, park û becxeyan ku di nav de tîpên Q, W û X hebûn hatin qedexekirin." Bîlen, li vîr ku di girtîgehan de jî ber ku bi malbatên xwe re kurdî axivîye girtî rastî pêkûtiyan hate û da zanîn ku yekem rojnemaya kurdî Azadiya Welat bi mehan hatiyê girtin. Bîlen axaftina xwe wiha domand: "Di vî xebatê de amanca wan xapandina kurdan e. Eger niyela wan baş ba dê pêşiyê qanûna li dijî kurdan jî holê rakiriba." MUĞLA

Li Edeneyê heriya domêkê mîtinga ayîyê hatibû lidarxistin. Lê der barê komîteya amadekar de lêpirşîn hate vekirin.

Görsel 93

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

İlk sayfada verilen haberle okur 3. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Haberin ana teması “Kürtçenin çeşitli engeleyici uygulamalarla Kürtlere yasaklandığı”dır. Haberin alt temaları:

- “TRT 6’nın seçim yatırımı olduğu”
- “Kürtçe yayın yapan kanal ile uygulanan yasakların çelişki yatattığı”dır.

Birinci sayfadaki kısa haberin başlığı “Kürtçe Kürtlere yasak”, üçüncü sayfadaki geniş haberin başlığı ise “Kürtçe sadece Kürtlere yasak” olarak seçilmiştir. Geniş haber, ellerinde Kürtçe “artık yeter” yazılı bir grubun fotoğrafıyla verilmiş ve halkın yasaklamalara tepkili olduğu anlamı üretilmeye çalışılmıştır. Haber metninde bir eğlence programında Kürtçe konuşulduğu için organizatör kuruluşa dava açıldığı, cezaevinde telefonda Kürtçe konuşulduğu için telefon konuşmasının kesildiği ve bir düğünde Kürtçe şarkı söyleyen iki müzisyene hapis cezası verildiği belirtilmektedir. Dikkat çeken nokta haberde eğlence programının organizatörleri hakkında dava

açılmasına sebep olan konuşmanın, cezaevinde kesilen telefon konuşmasının ve söylenilen Kürtçe şarkıların içeriğine değinilmemesi ve mevcut kanunlara göre suç teşkil edip etmediğinin belirtilmemesidir. Haberde büyük harflerle “*Soruşturma açıldı*” alt başlığı tercih edilmiştir. Bu başlıkta da soruşturmanın neden açıldığı bilgisi eksik olarak verilmiş ve haberin özeti niteliğindeki başlıkla sadece başlıkları okudukları varsayılan gazete okuyucularının alımlamasına müdahale edilmek istenmektedir. Medya profesyoneli bu hususların hiçbirini okuyucularla paylaşmadan, haber henüz okunmaya başlanmışken okur kitleye “Kürtçenin Kürtlere yasak olduğunu” ve “Kürtçe yüzünden soruşturmalar başlatıldığı” bilgisini başlıklarla bildirmektedir. Tüm metnin başlıkla üretilen anlamın denetimi altında okunması sağlanmaya çalışılmaktadır. Haberin olay örgüsü “Kürtçe konuşuldu/şarkı söylendi bunun üzerine dava açıldı/telefon kesildi/hapis cezası verildi” oluşları üzerinden inşa edilmiştir. Eylemlerin mevcut kanunlarla çelişip çelişmediğinin başlıklar ve girişte belirtilmemesi okurda haber henüz okunurken kanunsuz yasaklamaların yapıldığı düşüncesini geliştirmeye odaklıdır. Haberin alt kısımlarına bakıldığında eğlence programının seçim çalışmaları çerçevesinde yapıldığı görülmekte ve 2911 sayılı Kanun’a muhalefet edildiği gerekçesiyle işlem yapıldığı, düğünde şarkı söylemekten dolayı hapis cezası verilen müzisyenlerinde “Büyük Apo ve Özgürlük Mahkumları” şarkılarını söyledikleri ve “örgüt” propagandası yapmaktan dolayı” haklarında işlem yapıldığı bildirilmektedir. Söz konusu bilgilerin haberin alt kısımlarında ve dikkat çekmeyecek şekilde verilmesi, okurların çoğu zaman başlık ve girişleri okuyarak fikir sahibi olduklarından hareketle (Köker ve Doğanay, 2010: 69) habere gömülmeye ve okurun dikkatinden kaçırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

Geniş haberin başlığı “*Kürtçe sadece Kürtlere yasak*” şeklinde verilerek “Kürtçe konuşmanın Kürtler dışında herkese serbest olduğu” anlamı üretilmiştir. Burada TRT 6’da Kürtçe yayın yapılması ve Başbakan’ın Kürtçe mesajına göndermede bulunularak var olduğu belirtilen çelişkiye işaret edilmektedir. Haber aktörlerinin iktidar ve güç açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında programda Kürtçe konuşulduğu için dava açılan organizatör kuruluş, cezaevinde telefonda Kürtçe konuştuğu için telefonu kesilen mahkum ve düğünde Kürtçe şarkı söyleyen iki müzisyen baskıya uğrayan, güçsüz ve mağdur aktörler olarak temsil edilmekte; TRT’de Kürtçe yayıncılık başlatan Ak Parti, Kürtçe yayıncılık yapabilen TRT 6 ve mağdur olarak belirtilen şahısları yargılayan ve ceza veren mahkeme de baskı uygulamaya muktedir güçlü ve “olumsuz öteki” olarak temsil edilmektedir. Haberde sıklıkla devletin bir yanda Kürtçe yayıncılık yaptığı bir yandan da Kürtçeyi yasakladığı dillendirilmektedir. Bu stratejiyle TRT 6’nın Kürtçe yayıncılık yapmasının “Kürtçeye alan açmak ve Kürtçe devlete serbest Kürtlere yasak” söylemini geliştirmek için bir argüman olarak kullanıldığını göstermektedir. Haberde söyleme güvenilirlik kazandırmak ve okuru ikna etmek amacıyla bir otorite olarak görülen Tutuklu Ailelerle

Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (TUHAYD-DER) Başkanı'nın söyleme işlerlik kazandırmaya yönelik görüşlerine başvurulmaktadır. Bu Aynı amaçla haberde Haberde medya profesyonelinin yayın kuruluşunun söylemini yaygınlaştırmak için herhangi bir kanıt, araştırma ya da belgeye dayanmadan “Kürtçeye yönelik yasaklamalar arttı”, Kürtçeye yönelik yasaklarla “Kürt çevrelerin TRT 6 seçim propagandasıdır yorumlarının haklılığı ortaya çıktı” ve görülyorki TRT 6 bir seçim yatırımımıdır” gibi birçok öznel yargısını habere taşıdığı gözlenmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde medya profesyonelinin “Kürtçe Kürtlere yasak, TRT 6 seçim yatırımımıdır” söylemini yaygınlaştırmak için, kendi düşünceleri ve iç gruptan ilan edilen ve mağdur olarak temsil edilen haber aktörlerinin söylemle örtüşen açıklamalarını tırnak içinde vererek okur kitlenin dikkatine sunduğu görülmektedir.

- “ (...) seçim propagandası olarak değerdendirilen TRT 6 (medya profesyoneli)
- “Hükümetin Kürtçe kanal açtığı böyle bir dönemde açılan bu gibi soruşturmalar kanalın seçim yatırımı olduğunu gösteriyor” (DTP Ceyhan Başkanı Seyfettin Aydemir)
- “Bu kanal seçim öncesinde Kürt halkının kandırılması için açılmıştır” (DTP Ceyhan Başkanı Seyfettin Aydemir)
- “Kürtçe, Kürtçe dışında bir dil bilmeyen annelerimize yasak” (TUHAYD-DER Başkanı)

Medya profesyonelinin Kürtler için “Kürt Halkı” dediğı, dolayısıyla resmi ideolojinin “Kürt yoktur” söylemine karşı çıktığı tespit edilmiştir. Haberde medya profesyoneli tarafından kullanılan Ak Parti'nin çifte standardı bir kez daha ortaya çıktı, seçim propagandası olduğu yönündeki görüşlerin haklılığı bir kez daha görüldü” ifadelerindeki “bir kez daha” ifadeleri medya profesyonelinin TRT 6 ve Ak Parti hakkında önyargılara sahip olduğunu göstermektedir.

“TRT 6'nın seçim yatırımı olduğu ve Kürtçe yayın yapan kanal ile uygulanan yasakların çelişki yarattığı” ana temasının desteklenmesi amacıyla farklı cümlelerle kurulan; fakat eş anlamlı cümlelere yer verildiğı gözlenmektedir.

- “Kürtçeeye yönelik yasaklamalar gittikçe artıyor”
- “Kürtçe şarkı söyledikleri için iki müzisyen hapis cezasına çarptırıldı”
- “Bir yanda hükümetin seçim yatırımı olan TRT 6 ile ilgili tartışmalar sürerken diğer yanda Kürtçeeye yönelik yasaklamalar gittikçe artıyor.”

Haberde “TRT 6’yı seçim propagandası olarak değerlendiren Kürt çevrelerinin bu yorumlarda ne kadar haklı olduğu bir kez daha ortaya çıktı” ifadesi kullanılmıştır. Bu cümledeki Kürt çevreler ifadesi TRT 6’ya karşı Kürtlerin ortak eleştirel bir duruşu olduğu anlamını vermek içindir. Fakat kanalın yayına başladığı dönemde TRT 6’nın yayına başlamasını destekleyen Kürtlerin olduğu da bilinmektedir. Medya profesyoneli spottaki “Kürt çevreleri” ifadesiyle sadece kendi söylemini yaygınlaştıracak olan aktörleri Kürt ilan etmekte ve temsilci rolü yüklemektedir. Medya profesyoneli söylemine işlerlik kazandırmak için bu ideolojik temelli aktör tanımıyla otorite bahsettiği aktörlerden faydalanmaktadır. Haberdeki “sadece Adana’da Kürtçeye yönelik 4 somut yasaklama oldu ve “bir örnek de Adana’da yaşandı” cümlelerindeki “sadece” kelimesi ve “de” bağlacı yasaklamaların başka şehirlerde de var olduğu anlamını üretmek amaçlıdır. Haberde medya profesyonelinin “örgüt” propagandası” ifadesi de medya profesyonelinin ideolojik duruşunun habere yansıdığını göstermektedir. Bu verilerden hareketle mikro ölçekte de “kanalın seçim propagandası olduğu ve çelişkiler yarattığı” söyleminin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı gözlenmiştir.

Kürtçe resmi dil olsun (Azadiya Welat, 3 Ocak 2009)

'Kurdî bila bibe zimanê fermî'

Xwendekarên YDG-M'î yên li Zanîngeha Muglayê bi armanca şermazarkirina TRT 6'ê û bi daxwaza perwerdehiya zimanê zikmakî li Qada Sinirsizlik ya Muglayê daxuyanîyek dan çapemeniyê.

Melîh Bîlen, li ser navê xwendekaran daxuyanî xwend û vekirina TRT 6'ê wekî razemeniya hîlbijartinê ya AKP'ê nirxand û wiha got: "Hikûmeta AKP'ê ev qenal ji bo xapandina kurdan vekiriye". Bîlen, destnîşan kir ku ev 80 sal in dewlet li ser kurdan polîtîkayên tune kirin û tunehesibandîne dide meşandin û anî ziman ku ew bi qenaleke televizyonê naxapin. Bîlen berdewama axaftina xwe de ev tişt gotin: "Leyla Zana ji ber ku bi kurdî sond xwar 10 salan di girtîgehê de ma. Ahmet Kaya ji ber ku got 'Ez dê klîbeke bi kurdî amade bikim' hate sirgûnkirin û li sirgûnê jiyana xwe ji dest da.

Çend roj beriya niha di Meclîsê de kurdî wekî 'Zimanê nayê zanîn' derbasî qeydan bû. Dîsa demek beriya niha Şaredarê Navçeya Surê ya Amedê Abdullah Demîrbaş ji ber ku kurdî axiviye ji aliyê Dadgeha Şewirmendiyê ji peywirê hate girtin. Ji kartên şaredaran ên pîrozkirina cejnê re doz hatin vekirin. Navên zar, park û bexçeyan ku di nav de tîpên Q,W û X hebûn hatin qedexekirin." Bîlen, bi lêv kir ku di girtîgehan de ji ber ku bi malbatên xwe re kurdî axivîne girtî rastî pêkutîyan hatine û da zanîn ku yekem rojnameya kurdî Azadiya Welat bi mehan hatiye girtin. Bîlen axaftina xwe wiha domand: "Di vê xebatê de armanca wan xapandina kurdan e. Eger niyeta wan baş ba dê pêşiyê qanûna li dijî kurdan ji holê rakiriba." MUGLA

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması Muğla Üniversitesi'nden bir grubun TRT 6 ile ilgili yaptıkları basın açıklamasıdır. Haberde öğrencilerin ana dilde eğitim istedikleri görülmektedir. Medya profesyoneli bu isteği “Kürtçe resmi dil olsun” şeklinde başlığa taşımıştır. Dolayısıyla öğrencilerin talebini değiştirerek başlık olarak belirlemiştir. Bu tercih ile medya profesyoneli kendi düşüncesini başlığa taşımış ve TRT 6'nın açılmasından hareketle Kürtçeye alan açmaya odaklı bir söylem geliştirmeye çalışmıştır. Haberin alt temaları:

- “TRT 6'nın seçim yatırımı olduğu”
- “Kürtlerin kandırılması için açıldığı”
- “Birçok kişinin Kürtçe konuştuğu için hapis yattığı, sürgün edildiği”
- “Kürtçenin Meclis tutanaklarına bilinmeyen dil olarak geçtiği”
- “Kürtçe konuşmanın görevden alınma sebebi olduğu”
- “Kürtçe isim ve karakterlerin yasaklandığı” olarak belirlenmiştir.

Haberin olay örgüsü “TRT 6'nın yayına başlaması öğrenciler tarafından kınandı” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberde aktörlerin güç ve iktidar bakımından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında, anadilde eğitim isteyen öğrenciler ve Kürtçe kullanımından dolayı baskı gören kişiler baskı gören mağdur ve güçsüz taraf olarak temsil edilmekte; TRT 6 ile Kürtleri kandırmaya çalıştığı iddia edilen Ak Parti hükümeti de baskı uygulayan olumsuz öteki olarak sunulmaktadır. Haberin temel önermesi anadilde eğitim yapılması ve Kürtçenin kullanımının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Buradan hareketle TRT 6'nın Kürtçe yayına başlamasıyla Kürtçeye alan açılması gerektiği söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtçenin kullanımına yönelik baskıcı uygulamalar yaygın örneklerle hatırlatılarak TRT 6 karşıtı bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Kürtçe Çocuklara Kürtçe isim verilemediği, Kürtçenin bilinmeyen dil olarak kabul edildiği, q, w, ve x harflerinin kullanılmadığı, Kürtçe konuştu diye şahısların yargılanması, sürgün edilmesi gibi muhalif Kürtlerin mottoları haline gelmiş örneklerle okur kitle, her alanda baskı ve yasaklamaların olduğu şeklinde ikna edilmeye çalışılmaktadır. Sıklıkla başvuru olan bu örnekler retoriksel argümanlardır. Medya profesyoneli haberdeki aktörlerden Ak Parti hükümeti için “kandırmaya çalışan, Kürtçe konuşulduğu için

görevden alan, yasaklayan, baskı uygulayan, gazete kapatan” aktör olarak öne çıkarmakta ve devlet “Kürtlere kötü davranıyor” söylemine işlerlik kazandırmaya çalışmaktadır.

Medya profesyonelinin, haber aktörünün yayın kuruluşunun söylemini destekleyen açıklamalarını dolaylı ve doğrudan alıntılarla verdiği görülmektedir. Haber çoğunlukla haber aktörünün doğrudan alıntılanan cümlelerine dayanmaktadır. İnandırıcılığın arttırılmasına yönelik doğrudan alıntılanarak etken yapıda verilen cümleler tırnak içine alınarak okur kitlenin dikkatine sunulmaktadır. Dikkat çekilen açıklamaların yaygınlaştırılmak istenen söylemi desteklediği görülmektedir.

Ayna: TRT 6 seçim yatırımdır (Azadiya Welat, 5 Ocak 2009)

Ayna: TRT 6 bo hilbijartinê ye

Hevseroka DTP'ê Emîne Ayna got ku TRT 6 ne gavek e ji bo çareseriya pirs-girêka kurd. Aynayê got ku Erdogan di şîdetê de bi îsrar e. Aynayê destpêkirina weşana kurdî ya TRT 6'ê wekî destkeftineke têkoşîna azadiya gelê kurd nîrxand û got, 'divê spasdari ne ji bo AKP'ê, ji bo kesên di riya azadiya gelê kurd de canê xwe dane... RÛPEL - 5

'Kanala kurdî razemeniya hilbijartinê ye'

Heseroka DTP'ê Emîne Ayna diyar kir ku kanala kurdî gaveke ji bo çareserîya pîrsîrêka kurd nîn e û wekî razemeniya AKP'ê ya ji bo hilbijartinê nav kir

KENAN KIRKAYA - ENGEH

Heseroka DTP'ê Emîne Aynayê destpêkirina weşana kurdî ya TRT 6'ê wekî destekfîneke tîkoşîna azadiya gelê kurdî nixand û got, "divê xpaçdari ne ji bo AKP'ê ji bo kexên di rîya azadiya gelê kurd de rîha xwe kiriye bedel re bê kirin". Aynayê anî ziman ku gelê kurd saziyên xwe ava kirine û kanalen ku xwe bi zîmanê xwe îfade bikin damezrandine.

Heseroka DTP'ê Emîne Ayna li ser destpêkirina weşana kurdî ya TRT 6'ê nixand û got, "Mesele îradeya dewletê ya ji bo çareserî û neçareserîya pîrsîrêka kurdî e. Çareserî girîng e. Dema hûn ê pîrsîrêka kurd çareser bikin ne pêkan e ku PKK li derveyî mijarê bê hîştin. Ji bo çareserîyê divê gavên bi cesaret bîne avêtin. Li aliyekî divê mafên nasname û çanda kurdî bikevin bin ewlehiya qanûnan û li aliyê din divê rîyên diyaloga bi PKK'ê re bîne vekirin."

QEBÛLKIRINA KURDÎ

Aynayê vekirina kanala kurdî wekî razemeniya hilbijartinê ya AKP'ê nav kir û bi bir xist ku ji ber ku bi kurdî axivîne û nivîsîne heta mîha der barê bi bezaran kesî de lêpirsin hatîye destpêkirin û coza hatine dayîn. Saziyên kurd li derveyî projeyê batine hîştin û hunermend û rewşenbîran mesafe danîye navbera xwe û vê weşanê.

Heseroka DTP'ê Aynayê wîha got: "Kanala kurdî razemeniya hilbijartinê ya ji bo hilbijartinê ye û hewlîdanekê ji bo sapaçandina gelê kurd e." Aynayê wîha dirêjî da gotirîna xwe: "Weşana kurdî tê wateya qebûlkirina kurdan ji aliyê dewletê ve. Lê ev qebûlkirin di qanûnan de hê ji nehatiye tekezîkirin. Her tişt girêdayî hîkûmetê ye."

DESTKEFTINA TÊKOŞINÊ

Heseroka DTP'ê bi bir xist ku Serokwezîrê Tirk Recep Tayyip Erdoğan li her derê dibêje: "Yek mîlet û yek zîman" û îttîza li hemberî wê yekê qebûl nake. Ayna wîha pê de çû: "Îro ew bi xwe dibêje na. Erê heke 'yek mîlet û yek zîman' bîya çîma kanala kurdî pêwîst bû? Pîrsîrêk vekirina kanaleke kurdî nîn e, pîrsîrêk gubertina zîhnîyeta yekîbûnê ye. Em li hemberî vekirina kanala kurdî nîn in. Em wê yekê wekî qebûla zîmanê kurdî dibînin. Ev destekfîneke tîkoşîna gelê kurd a 30 salan e. Ev 30 sal in dewlet dibêje, di nava sala dawî de ji pîr tê vegotin: 'em ê PKK'ê biguðînin'. Dixwazim pîrs bikim. Heke her wêkî wan dixwest PKK bihata tunekirin dê îro kanala kurdî hatiba vekirin? Heta ku rû bi rû van pîrsan nebin, vekirina kanaleke kurdî ji bo demokrasîyê nabe xîzmet. Vekirina kanaleke kurdî encamêke ku Hil-

kûmeta AKP'ê bi dest xistî nîn e. Ev encamêke ku Teyvîra Azadiya Gelê Kurd bi dest xistiye. Destkeftina gelê kurd e."

ZÎHNÎYETA ŞERXWAZ

Aynayê sedemê tevlîhevbûna xwe ya ji bo vekirina kanala kurdî ji vegotî û wîha dirêjî da gotirîna xwe: "Em beşdarî vekirîna nebûn. Lewre, hê ji 2 meh di ser gotirîna Erdoğan ên 'yek mîlet, yek zîman yê hezmeke bila biçe' re nehorîne. Li mehan beriya nîha dema hişyarî ji Erdoğan re dihatê kirin û jê re dihatê gotin ku dê bi van polîtîkayan winda bkin, digot, 'mêraqê nekan, ez ji dizaman ku di nava van şert û mercan de em nikarin bikevin hilbijartinê'. Ji van gotinan ji tî fîkîrîtin ku AKP bi kanala kurdî razemeniya hilbijartinê kiriye. AKP'ê wê sewê xwest xwe li paqîj bike. Vekirina kanala kurdî nayê wateya ku AKP'ê dest ji polîtîkayên şidetê berdaye. Zîhnîyeta şerxwaz didome. Di wê şevê de Serokwezîr û Serokomar peyamên ji bo domandina polîtîkayên şer dan. Wê demê ew gaveke ji bo çareserîya pîrsîrêka kurd nîn e." DHA

Görsel 96

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Dönemin DTP Eşbaşkanı Emine Ayna'nın açıklamalarına dayanılarak yapılan haberde hem başlık hem de spot kullanılmıştır. Hem başlıkta hem de spotta TRT 6'nın Kürt sorununun çözümü için atılan bir adım olmadığı ve seçim yatırımı olduğu belirtilmektedir. Buradan hareketle haberin ana teması "TRT 6'nın seçim yatırımı olduğu"dur. Haberin alt temaları:

- "Kanalin açılışının Kürt halkının mücadelesinin kazanımı olduğu"
- "Kanalla Kürtlerin kandırılmaya çalışıldığı"
- "Çözümde PKK'nın masa dışı bırakılamayacağı"
- "Kürt kimlik ve kültürünün kanuni güvenceye alınması gerektiği"
- "Kanalin, sorunun çözümüne dönük bir adım olmadığı"dır.

Haberin olay örgüsü kanalın seçimler için kurulduğu, kanalın Kürt halkının mücadelesi sonucu yayına başladığı, "TRT 6 ile Kürtçenin devlet tarafından kabul edildiği" oluşları üzerinden inşa edilmiştir. Haberde aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında DTP Eşbaşkanı Emine Ayna ve Kürt halkı, mücadeleleri sonucunda kazanımlar elde etmiş güçlü aktörler olarak temsil edilmekte, Ak Parti de "kandırılmaya çalışan, baskı kurmaya çalışan" güçlü ama "olumsuz öteki" olarak temsil edilmektedir. Medya profesyoneli açıklamasına haber değeri atfedip olumlu olarak sunarak, taraflardan Emine Ayna'nın "kanalın seçim yatırımı olduğu, Kürt

halkının mücadelesinin kazanımı olduğu” ve "kanalla Kürtlerin kandırılmaya çalışıldığı” söylemine işlerlik kazandırmaya çalışmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtler için “Kürt halkı” denmekte ve egemen ideolojinin “Kürt yoktur” söylemine karşıt bir söylem yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Haberde yayın kuruluşunun haberlerinde sıklıkla yer verdiği “kanalla Kürtlerin kandırılmaya çalışıldığı” tekrar edilmekte ve bu muhalif söyleme işlerlik kazandırılmak istenmektedir. Haberde hükümet “kandırmaya çalışan, kanalı seçim yatırımı olarak açan, farklılıkları yok sayan, çözümsüzlüğü isteyen” taraf olarak “olumsuz öteki” olarak temsil edilmektedir. Haberde Ayna’nın önemli görülen ve yayın kuruluşunun söylemiyle uyumlu açıklamaları doğrudan alıntılarla ve tırnak içinde verilmiştir. Bu yolla söylemlerinin inandırıcılığının artırılması hedeflenmektedir.

Erdoğan için serbest fakat Kürtler için... (Azadiya Welat, 5 Ocak 2009)

Görsel 97

Bo Erdogan serbest e lê bo kurdan...

Gotino ku kurdî li kurdan qedexe ye li İzmir û Edeneyê careke din îspat bû. Ji ber ku di kongreyê de gel bi kurdî silav kiriye li rayedarên DTP'ê doz hatin vekirin. Lê herman qanûn ji bo Erdogan fiştekî neyînî nabêjin

FATMA KOÇAK İZMİR

Bi boneya bi kurdî gel silav kiriye der barê Endama Meclîsa DTP'ê ya berê parêzê Mizgin Irgat de bi angasta 'Muxalefeta Zagona Hilbijartinê' du dozên cuda

hatin vekirin. Irgat, bertek nişani vekirina dozan da û bal kişand ser silava Recep Tayyip Erdogan. Irgat, diyar kir ku di TRT 6'ê ya rîzemeniya hilbijartinê de Erdogan ji bi kurdî gel silav kiriye. Irgat anî ziman ku ceza bidin wê de li şûna pere bide biçe bûkewê girtgehê ku ji AKP'ê re bibe ders.

Bi boneya di dema 1'emîn Kongreya DTP'ê İzmirî ku di 25'ê gulana 2008'an de pêk hatibû, bi gotina, "Hûn bi xêr hatin kongreya me" gel bi kurdî silav kiriye ji hêla 23'yemîn Dadgeha Asliye Ceza ya İzmirî ve

der barê Endama PM'ya DTP'ê ya berê Parêzê Mizgin Irgat de doz hate vekirin. Carîna bi boneya di dema sebatên hilbijartinê gîşî ya 22'yê tîrmehê de li baruya hilbijartinê ya DTP'ê ya Navçeya Menemenê gotina, "Er li ser navê partiya xwe we silav dikim" bi kar aniyê ji aliyê Dadgeha Asliye Ceza ya Menemenê ve bi angasta 'Li diji zagona hilbijartinê muxalefet kiriye' dozeke din hate vekirin. Irgat bertek nişan da û anî ziman ku Serokwezîrê Dewleta Tirk Recep Tayyip Erdogan ji demokê herî mîha di dema vekirina TRT 6'ê de gel bi kurdî silav kiriye. Irgat wiha got: "Ma tenê kurdî ji TRT û AKP'ê re serbest e? Ji bo ku min bi kurdî gel xwe silav kiriye doz li min hate vekirin. Ev ezya hiqûqê ye. Ger ku ceza

ji min re were li şûna ku ez cezarê pereyan bidim ez ê bûkewim girtgehê ku ji bûkewimê re bibe ders." Irgat diyar kir ku bi kurdî gotina "Hûn bi xêr hatine" bi kar aniyê û li ser wê yekê rastî dozê hatîye.

'İNKAR Ü İMHA DIDOME'

Prz Irgat, dozên li wê hatine vekirin nîrnamê û diyar kir ku doz hiqûqî nîn in siyasî ne. Irgat, destnîşan kir ku ev 80 sal e hîsmendîya tuncêkirin û înkârê li ser kurdan û kurdî lê meşandin û ev doz ji encamê wê polîtîkayê ye. Irgat, bal kişand ser nakokîyên xalên zagonê û wiha axivî: "Di 1 û 2'yemîn xalên zagonê de dibêje 'TC dewleta hiqûq û demokratîk e'. Di dewleteke hiqûq û demokratîk de ji kesekî ku bi kurdî axivîye ceza bê û kesê din yê bi

kurdî axivîye re ceza neyê nakokîyek mezin e. Hemû endam û bîngeha partiya me bi kurdî diaxivin û zîmanê wan bi kurdî ye. Ji bo en ji karîbîn teklîtiya xwe bi gelê xwe re çekin divê em bi zîmanê gelê xwe diaxivin û wî silav bikin. Bi van cezarayan duxwazin teklîtiya me û gelê me qut bikin. Ji ber wê yekê ji ev dozên li me hatine vekirin ne hiqûqî û demokratîk in, siyasî ne."

BO ERDOGAN SERBEST E...

Irgat nakokî û dubendîya li ser zîman rexe kir û wiha got: "Di pêvajoya hilbijartinê de TRT 6 vebû. Her wiha Serokwezîr Recep Tayyip Erdogan bi kurdîyekê şaş gel silav dike. Lê doz li wî nayên vekirin tenê doz li me tene vekirin. Ev çi hiqûq û demokratîk ye." xûna

Endama Meclîsa DTP'ê ya berê Mizgin Irgat ji bo ku di kongreyê de gel bi kurdî silav kiriye dozên cuda

Ji Edeneyê mînakeke din

SONGUL ADİSİZ - EDENİ

Serokê Rêxistina DTP'ê ya Bajarê Edeneyê Mehmet Zekî Karataş di çarçoveya doza bi boneya di kongreyê de kurdî axivîye lê hatibû vekirin. Îfade da. Hikumeta AKP'ê li aliyê kurdî wekî propagandaya hilbijartinê bi karîne û li aliyê din zewarînin li ser kurdî zêde dike. Cezarên bi boneya axistina kurdan tîn vekirin hîndî dîçe zêdetir dîtin. Ji van cezarayan yek ji der barê Serokê Rêxistina DTP'ê Bajarê Edeneyê Mehmet Zekî Karataş de hate vekirin. Karataş di çarçoveya doza bi boneya di kongreyê de kurdî axivîye lê hatibû vekirin. Îfade da. Karataş nîrnamê nişani vekirina dozan da û teklîdarî îfadeya xwe ji ev tişt gotin: "Li gorî Xala 81'emîn a Zagona Partiyên Siyasî ji

bîrî trî tu zîmanên din nayên bikaranîn. Ji ber ku ez bi zîmanê dayika xwe axivîme doz li min vekirin. Ez van dozan qetêd nakim. Li aliyê kurdî dikin malzemeniyê propagandayê û li aliyê din ji yê kurdî dîxwazin û dîxwazin oza dîkin. Min ji dadgehê re diyar kir ku lazim e yê biryara vekirina kanala TRT 6'ê dayîne ji ceza bînin. Karataş anî zîman ku dadgeh pîrsa, "Tu çima bi zîmanê kurdî diaxivî. Tu rîzari qey qedexe ye" ji wî kîrîye û wiha pê de çû: "Min ji dadger re got ku heger ez ji ber zîmanê dayika xwe îro li vir am divê hûn yê biryara vekirina TRT 6'ê dayîne ji bidanîzin. Yanî hûn der barê serê dozan venekirin lê me ceza dîkin. Ev polîtîkayekê durî ye. Lê ev yek polîtîkaya dewletê ya durî ye. Kurdî wekî malzemeniyê hilbijartinê bi kar înin." Doza Karataş îolaqî meha gunanê hat kirin.

Görsel 98

Haberin Makro Yapısal Özellikleri

İlk sayfada kısa bir şekilde verilen 4. sayfada kapsamlı bir şekilde verilen haberin ana teması "Kürtçenin Başbakan'a serbest Kürtlere yasak olduğu"dur. Haber halkı Kürtçe selamladığı için hakkında iki farklı dava açıldığı belirtilen DTP Meclis Üyesi Mizgin Irgat'ın fotoğrafıyla beraber verilmiştir. Okur sayfadaki kısa haberle 4. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Spotta İzmir ve Adana'da Kürtçenin Kürtlere yasaklandığının örneklerinin yaşandığı söylenmektedir. Haberın olay örgüsü "kongrede Kürtçe konuşan DTP'li yetkililere dava açıldığı" oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Spotta kanunların aynı eylem için Başbakan'a bir şey dememesi bir çelişki olarak sunulmaktadır. Haberın alt başlıkları "*İnkâr ve imha devam ediyor*" ve "*Erdoğan için serbest*" ile ana tema desteklenmektedir. "*İnkâr ve imha devam ediyor*" alt başlığı altında Kürt sorunu hakkında ardalın bilgisi verilmekte ve "inkâr siyasetinin hala devam ettiği" belirtilmektedir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında halkı Kürtçe selamladığı için hakkında dava açılan Avukat Mizgin Irgat mağdur olan taraf, Menemen Asliye Ceza Mahkemesi ve İzmir 23. Asliye Ceza Mahkemesi dava açan, "olumsuz öteki" ve muktedir olan taraf olarak sunulmaktadır. Haberde Kürtçeyi kullananlara yönelik farklı uygulamaların olduğu, Başbakan ve Irgat karşılaştırmasına başvurularak okura aktarılmaktadır. Karşılaştırmayla yapılan durum tanımlamasıyla "Kürtçenin AK Parti ve TRT'ye serbest, onun dışındakilere yasak olduğu" fikri ispatlanmaya çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde tespit edilen ilk şey iç gruptaki kişilere açılan davaların gerekçeleri bildirilirken “ıdiasıyla” sözcüğünün seçimidir. Bu tercihle medya profesyoneli yapılan suçlamaların iddiadan ibaret olduğu anlamını vermeye çalışmaktadır.

- “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla iki ayrı dava açıldı.”
- “Seçim Yasası’na muhalefet etmek” iddiasıyla dava açıldı.”

Medya profesyoneli yaygınlaştırmak istediği ve katıldığı düşüncelerin yüklemeleri için “dedi, belirtti gibi yargı bildirmeyen veya “dikkat çekti” gibi katılım bildiren yüklemeleri yeğlemektedir.

- “Hakkında açılan davaları değerlendiren Irgat, davaların hukuki değil siyasi olduğunu belirtti.”
- “Kürtçe üzerindeki yasakların yargıda hala en katı biçimiyle sürdüğünü belirtti.”
- “Irgat kanun maddelerindeki çelişkilere dikkat çekti”
- “Irgat Kürtçe olarak hoşgeldiniz dediğinden dolayı hakkında dava açıldığını belirtti”

Haberde Irgat’ın açıklamaları aktarılırken kullanılan sıfat fiiller için de benzer bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir.

- “Başbakan’ın halkı Kürtçe selamladığını hatırlatan Irgat”
- “80 yıllık bir inkar ve imha siyasetinin hala zihniyette ve yasalarda sürdüğüne vurgu yapan Irgat”

Yukarıdaki örneklerle bakıldığında yayın kuruluşununkiyle benzer bir söylemi yaygınlaştırmaya çalışan Irgat’ın açıklamalarının etken cümlelerle aktarıldığı, bu şekilde söylemin etkinliği ve inandırıcılığının arttırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Haberde TRT 6 tarif edilirken kullanılan “Seçim yatırımı olan TRT 6” ifadesi de dikkat çekmektedir. Bu şekilde okura seçimler öncesinde Kürtçe yayıncılıkla ilgili atılan adımın samimi olmadığı mesajı verilmeye çalışılmakta ve Ak Parti’ye oy verme potansiyeli olan Kürt seçmen kazanılmaya çalışılmaktadır.

Adana'dan bir örnek daha (Azadiya Welat, 5 Ocak 2008)

Görsel 99

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması “TRT 6’da devlet tarafından Kürtçe yayıncılık yapılmasına rağmen Kürtçe konuşan kişilerin hala yargılandığı”dır. Medya profesyoneli başlık için “Adana’dan bir örnek daha” ifadesini seçmiştir. Bu başlık seçimiyle Kürtçe konuştuğu için yargılanan birçok kişinin daha olduğu ve bunun ilk örnek olmadığı anlamı üretilmektedir. Haberin olay örgüsü “Kürtçe konuşan kişilerin yargılandığı” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberin girişi ve metninden hareketle ulaşılan alt temalar :

- “Kürtçe yayıncılıkla sahadaki uygulamalar çelişmektedir”
- “Hükümet bir yanda Kürtçeyi seçim propagandası olarak kullanırken bir yandan da Kürtçe kullanımına yönelik baskılarını arttırmaktadır”
- “Eğer Kürtçe konuşmak suçsa Kürtçe yayıncılık yapılması kararını verenler de yargılanmalıdır” şeklindedir.

Haber TRT 6’da Kürtçe yayın yapılabiliriyorsa Kürtçe konuşmanın önündeki sınırlamalar ve yasaklar her alanda kaldırılmalıdır, ya da Kürtçe konuşan herkes yargılanmalıdır” önermesini barındırmaktadır.

Haberdeki aktörler güç ve iktidar açısından değerlendirildiğinde Kürtçeyi yasaklayan devlet ve Kürtçe konuşulduğu için yargılayan mahkeme iktidar, Kongrede Kürtçe konuştuğu için yargılanan DTP Adana İl Başkanı güçsüz ve mağdur olan taraftır. Medya profesyoneli karşıt

taraflar arasında güçsüz ilan ettiği tarafın söylemini Kürtçe konuştuğu için yargılanan bir kişinin yaşadıklarına haber değeri atfederek ve “Hükümet bir yanda Kürtçeyi seçim propagandası olarak kullanırken bir yandan da Kürtçe kullanımına yönelik baskılarını arttırmaktadır” özne yargısıyla yineleyerek yeniden üretmekte ve yaygınlaştırmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro ölçekte yapılan analiz sonucunda medya profesyonelinin Kürtçe konuştuğu için yargılanan kişi olarak tarif ettiği DTP İl Başkanı'nın mağduriyetini vurgulamak için, sözlerini etken cümlelerle ve tırnak içinde dikkat çekecek şekilde verdiği görülmektedir. Okurun Kürtçenin devlet tarafından yasaklandığına ikna edilebilmesi ve anlamın etkinliğinin artırılması için hakim “Neden Kürtçe konuştun? Kürtçe yasak” sözleri doğrudan alıntılanarak aktarılmıştır. Haberde “TRT 6’da devlet tarafından Kürtçe yayıncılık yapılmasına rağmen Kürtçe konuşan kişilerin hala yargılandığı” ana temasıyla uygun olarak sürekli baskı kurulduğuna işaret eden birbiriyle ilintili “dava, ceza, yasak, ifade” gibi sözcüklerle kurulan cümlelerin yinelendiği tespit edilmiştir. Bu şekilde medya profesyoneli haber aktörü Karataş’ın yargılandığını farklı; fakat eş anlamlı cümlelerle tekrar etmektedir. Haberde “bu cezalardan biri de” ve “Adana’dan bir örnek daha” ifadelerindeki “de” bağlacı ve “daha” edatıyla Kürtçe konuştuğu için yargılanan birçok kişinin olduğu ve bunların ilk örnek olmadığı anlamı üretilmektedir.

TRT’nin parası yetmez/TRT’nin teklif götürdüğü Bahar Kültür Sanat Merkezi çalışanı: Kimse bizi parayla satın alamaz (Azadiya Welat, 25 Aralık 2008)

“Kendileri için serbest yapıyorlar”

“Gerekli cevabı verdik”

Görsel 100

samimî ye'

de ji mînera Tirkîye asîmî- rd weke. ya li şîne nûrekê pêwîst e kurd nê xwe axaftinê hel- a li dijî îro nêzî e ba- dê bi şandin dix- fîbîbe." avi- er ça- aliyê i da ekê gori

Xebatkarê BKSM'ê ku TRT'ê teklîf jê re bir: Kes nikare me bi pereyan bikire

ÊLIH / DÎHA - Xebatkarê şanoyê yê BKSMê ku TRT'ê jê bo dublajê bike teklîf jê re bir Abdullah Tarhan anî ziman ku ji bo rojê 4 saetan dublajê bike 3 hezar 500 dolar meaş teklîfî wî kirine.

Tarhan anî ziman ku wî ev yek red kirîye û wiha got: "Bi zimanê kurdî dixwazin îradeya kurdan tune bikin. Kes nikare me bi pereyan bikire." Dewlet jî bo di kanala TRT'ê ya dê bi kurdî weşanê bike de bixebite, kesî peyda nake. TRT'ê jî bo vê pirsgrêkê çareser bike telîfa xebatê jî gelek hunermendên kurdan re bir. TRT ku di rêzîknameya wê de hemû nîrxên kurdan wekî qedexê tê testîşankirin û weşanek dijberî kurdewariyê dimeşîne, bawariyê nade kurdan. Ji ber vê politikaya dewletê jî bîlî kesên heta niha di xizmeta dewletê de mayîne û jî kurdewariya xwe dîr, tu kes xebata di TRT'ê de qebûl nake. Herî dawî TRT'ê teklîf jî xebatkarê Koma Şanoyê ya Arsen Poladof ku di bin banê Navenda Çanda Baharê (BKSM) Abdullah Tarhan re bir. Tarhan anî ziman ku di 22'yê kanûnê de

rayedarên TRT'ê li wî geriyane û wiha got: "Ji min re gotin di kanala kurdî ya TRT'ê de dublajê bike. Her wiha diyar kirin ku rojê ez 4 saetan dublajê bikin dê mehê 3 hezar 500 dolar bidin min. Ligel meaş gotin ku dê sigorteya min çêbikin û li Stenbolê li semtê bixwaze dê malekê jê re bigirin. Ev tev jî bo 4 saet dublajê gotin."

'Ji bo xwe serbest dîkin'

Tarhan daxuyand ku kanala kurdî ya TRT'ê jî bo hîlbijartinê hatiye vekirin û ev tişt gotin: "Operasyonên li herêmê berde- wam dîkin. Pevçûn zêde dibin, gund tîn bombebarankirin, şewitandin û valakirin. Cardin gelê me tê koçberkirin. Ligel vê yekê televizyona kurdî dîkin. Li girtîge- han axaftina kurdî tê qedexekirin. Gelek girtî nikarin jî ber qedexeya kurdî bi mal- batên xwe re biaxivin. Tenê kurdî jî kur- dên xwe re serbest dîkin. Yê jî bo kurdî bedel dane jî kurdî bêpar dîkin. Li aliyekî wiha dîkin û li aliyê din kanala kurdî ve- dîkin. Ev kê dixapînin."

'Me bersiva pêwîst dayê'

Li ser mijarê Tarhan anî ziman ku hêz û agahiya kurdan a politîk heyê û ev tişt gotin: "Kes nikare me bi pereyan bi- kire an jî bixapîne. 15 roj berî niha hatin BKSM'ê. Lê me bersiva pêwîst da wan. Nêzikatiya wan samimî nîn e. Ev kanal hem siyasî û hem jî ji bo hîlbijartinê ye. Ev kanal di encama têkoşîna gelê kurd de derketiye holê. Bi vê kanale dixwazin îradeya kurdan bişkinin. Ji bo vê yekê serî li gelek rîyan didin."

Abdullah Tarhan

Görsel 101

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber hem birinci sayfada hem de 4. sayfada verilmiştir. Haberin ana teması “TRT’nin teklif götürdüğü Bahar Kültür Sanat Merkezi tiyatrosusu Abdullah Tarhan’ın teklifi reddetmesi”dir. Kısa haberin başlığıyla verilmek istenen mesaj “Kürt sanatçıların makul düzeyde paralar karşılığında bile TRT’de görev almak istemediği, TRT’nin önereceği hiçbir miktarın bunu sağlayamayacağı”dır. Bu mesaj “*TRT’nin parası yetmez*” başlığıyla okura en önemli bilgi olarak aktarılmaktadır. Birinci sayfada verilen haberle okur 4. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Geniş haber için Tarhan’ın açıklamalarından alıntılanan “*Kimse bizi parayla satın alamaz*” başlığı seçilmiştir. Başlıklarda Kürt sanatçıların TRT 6’da makul ücretler karşılığında bile çalışmayacağını vurgulanması Van Dijk’in olumlu kendini sunma ve ulusal övünç (2015: 89) kavramlarıyla açıklanabilir. Başlıktaki “biz” ifadesiyle Kürtlere işaret edilmekte

“Kürtleri kimse satın alamaz” anlamı üretilmeye çalışılmaktadır. Bu yolla Kürt sanatçıların onurlu/dirayetli duruşuna dikkat çekilmekte ve iç gruptaki diğerlerine de böyle olmaları gerektiği salık verilmekte/önerilmektedir. Haberdeki alt temalara bakıldığında:

- “Kürtçeyle Kürtlerin iradesinin yok edilmeye çalışıldığı”
- “Devlete yakın Kürtlüğe uzak kişiler dışında hiç kimsenin TRT’nin tekliflerini kabul etmeyeceği”
- “Kanalın seçimler için açıldığı ve siyasi olduğu”
- “Kürtçeye yönelik baskıların devam ettiği” temalarının baskın olduğu görülmektedir.

Haberin olay örgüsü “TRT Kürt tiyatrocuya teklif getirdi: fakat reddedildi” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberdeki aktörlerin iktidar ve güç bakımından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında teklif getirilen, teklifi reddeden onurlu sanatçı olarak temsil edilen Tarhan, muktedir ve güçlü olan taraf olarak sunulmaktadır. Haberdeki toplumsal aktörlerden Kürtler ise baskı gören, göçe zorlanan, cezaevinde ailesiyle Kürtçe konuşamayan güçsüz ve mağdur taraf olarak temsil edilmektedir. Haber aktörlerinden TRT ise teklif eden, teklifi reddedilen, parası yetmeyecek olan olarak temsil edilerek güçsüz olan taraf olarak sunulmaktadır. Haberde medya profesyoneli öznel yargıları ile TRT 6’yı ve TRT 6’da çalışan kişileri “biz/onlar” karşıtlığı yaratarak sınıflandırmaktadır. Muhabirin inandırıcılığı ve verilmek istenen anlamı pekiştirmek için Tarhan’ın açıklamalarından doğrudan alıntılarla tırnak içinde verdiği “Kürtçeyle Kürt iradesini yok etmek istiyorlar” cümlesindeki “onlar” gizli öznesi, başlık olarak seçilen “kimse bizi satın alamaz” cümlesindeki “biz” ifadesi biz/onlar karşıtlığı yaratmaktadır. Haberde TRT 6 için çalışan kişiler için söylenen “Bugüne kadar devlet hizmetinde kalmış ve Kürtçülükten uzak insanlar dışında kimse TRT’de çalışmayı kabul etmiyor” ifadesiyle TRT’de çalışan kişiler de dış gruptan ilan edilmişlerdir. Haberdeki aktör tariflerine bakıldığında Tarhan gibi TRT’nin teklifini kabul etmeyen kişiler “biz”im Kürtlerimiz benzer duruş sergilemeyen kişiler de “Kürtçeyi sadece kendi Kürtleri için serbest yapıyorlar” ifadesinde olduğu gibi “devletin Kürtleri” olarak tarif edilmişlerdir. Haberin sonunda okurda kanalın seçim yatırımı olduğu düşüncesinin geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtler için “Kürt Halkı” denmekte ve resmi ideolojinin “Kürt yoktur” söylemine karşıt bir söylem üretildiği görülmektedir. Medya profesyonelinin TRT’den gelen teklife cevaben “kabul etmedi” yerine anlamı daha da güçlendirmek için “reddetti” sözcüğünü yeğlediği

görülmektedir. Doğrudan ve dolaylı alıntılarla aktarımların yapıldığı haberde Kürtlere baskı yapıldığı ve yapılmak istendiği anlamını taşıyan cümlelerin inandırıcılığı arttırmak ve ikna için doğrudan aktarıldığı görülmektedir.

Haberde TRT 6 ile ilgili olumsuz yargıların bildirildiği cümleler ya doğrudan alıntılarla aktarılmış ya da dolaylı aktarma esnasında katılım bildiren “açıkladı” yüklemi yeğlenmiştir.

- “Tarhan TRT’nin Kürtçe kanalının seçim için açıldığını açıkladı.”

3.2.6.2. “Samimi değil: Siyasi ve asimilasyon amaçlı”

Kürt kurumlar bu gün konuşacak) (Azadiya Welat, 27 Aralık 2008)

Görsel 102

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber 1. sayfada basın açıklaması yapan bir grubun fotoğrafıyla beraber kısa bir şekilde verilmiştir. Başlıktan ve metinden hareketle haberin ana teması Kürt Kurumları olarak

adlandırılan kurumların TRT 6 hakkında açıklama yapacaklarıdır. Haberde katılım olması için okurlara basın açıklamasının yapılacağı yer ve saat bildirilmektedir. Haberde KURDÎ DER, TZPKurdi, Diyarbakır Kürt Enstitüsü, Dicle-Fırat, Kürt Yazarlar Derneği, Azadiya Welat ve Gün TV gibi yayın kuruluşunun ideolojik çizgisine yakın kuruluşların yapacağı açıklamaya dikkat çekilmekte, yeri bildirilerek takip edilmesi gerektiği salık verilmektedir. Olaya haber değeri yüklenmesi, okurların yayın kuruluşunca güvenilir olarak kabul edilen otoritelerin açıklamalarına yönlendirilerek TRT 6 hakkında dolaşıma sokulacak söylem çerçevesinde ikna edilmesi amacını taşımaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber aktörleri için Kürt kurumları ifadesinin kullanılmasıyla bir çerçeve çizilerek çerçevenin içinde tutulanlara temsil kabiliyeti bahşedilmekte, dışında tutulanların ise temsil kabiliyeti ellerinden alınmaya çalışılmaktadır. Başka bir deyişle bu aktör tanımı, okuyucuların Kürtçe yayıncılık konusunda kimin dinlemesi gerektiğine işaret etmektedir.

Kürt kurumları: TRT 6'nın durumu trajikomik (Azadiya Welat, 28 Aralık 2008)

“Kürt kurumları: Kültürel koruculuktur”

“Kürtler artık kandırılmaz”

“Kültürel koruculuktur”

Saziyên kurd: Cehşatiya çandî ye

AMED / DÎHA - Xebatkarê Navenda Çanda Dicle Firatê Osman Xunav ku li ser navê saziyên kurdan axivî, diyar kir ku kanala TRT'ê ya kurdî ya dest bi weşanê kirîye xapînok e û bal kişand ku dewlet hunermendên kurd weki 'mal' dibîne. Xunav, wiha got: "Gedê me dî kesên di kanaleke wiha de bixebitin qebûl neke û ji nîha ve wan kesên weki 'Cerdevaniya çandî' bi nav dîke."

Nûnerên KURDÎ-DER, TZPK'ê, Enstîtuya Kurdî ya Amedê, Komeleya Nivîskarên Kurd, Azadiya Welat, Gun TV, Komeleya Çand û Hunerê ya Dicle Firatê, Şaredara Baglarê Yûrûsew Ozsoğmenler, Şaredarê Sûrê yê ji peywîrê hate girtin Abdullah Demirbaş, Însiyatîfa Dayikên Aştiyê, Serokê DTP'ê Amedê Ali Şimşek, Şaredarê Erxênê Nadîr Bîngöl, Şaredarê Pîranê Abdullah Akengîn ji di nav de nêzî 500 kesên tevî civîna çape-meniye ya li Salona Konferansê ya Şaredariya Bajare Mezîna Amedê hate lidarxistin bûn.

Xebatkarê Navenda Çand û Hunerê ya Dicle Firatê Osman Xunav ku li ser navê sazîyan daxuyanî da, diyar kir ku zîmanê

kurdî hîn jî li Tirkîyeyê weki zîmanê qedexeyê dîtin. Xunav, bal kişand ku di qeydên fermî de ji kurdî weki "zîmanê nayê zanîn" tê behskirin û wiha got: "Li aliyê ku tu dî qedexeyê biki kurdî weki zîmanê bikaranîn, ji aliyê din ve jî tu dî nasname û hebûna kurdan li hemû sazîyên dewletê înkâr biki. Tu dî ji ber tipên kurdî yê weki 'W,Q û X' bi salan e li rewşên ber, sendikavan û siyasetmendên cezayê girtîgehê bîbiri û ji aliyê din ve jî tu dî kanaleke bi kurdî weşanê bike vekî û tu yê dî wê kanale de tipên dibîna sedema qedexekirina navê bi sedan zarokên kurd bi kar bîni. Ev rewş nakokî ye û rewşeke trajî-komik e."

'Kurdî nê nayê xapandin' Xunav, destnîşan kir ku li Tirkîyeyê hîn jî ji bo fîmkirina vî rewşê trajî-komik pîsgirîk hene û diyar kir ku lazîm e mirov jî vî rewşê bi nakokî fêdî bike. Xunav, derbîrî ku, pêwîst e niyetê kesên tevî vî xebatê bibîna bi şiklekî baş neyê dîtin û wiha dom kir: "Hikûmeta AKP'ê û yê aqil didîne jî bo vî kanale bi kurdan bîdîna qebûlîna, bi pereyên weki rûşwet kesên ku tu tekîliya wan bi

kurdîyeyê re tuneye peywidar dîkin. Kurdî nê nayê listikên wisa û sazîyên xwe dizanin."

'Cerdevaniya çandî'

Xunav, di dawîya axaftina xwe de anî zîman ku kurdî li Tirkîyeyê weki zîmanekî qedexeyê tê qebûlîna û da zanîn ku hîn jî li vî welatî qedexeyê li dijî zîmanê kurdî ranebûye. Xunav, destnîşan kir ku dema ev

zîmanê bikaranîn jî, weki 'zîmanê nayê zanîn' tê tarîfkirin û wiha dirêjî da axaftina xwe: "Tevî ku ev rewş li ber çavan e, kanala bi navê TRT 6 dest bi weşana kurdî dîke. Ev rewşeke trajîk e. Mixabin li Tirkîyeyê rewşeke wisa heye. Ji bo vî rewşê, tenê gotineke ku gel bi kar tîne di cih de ye. Gel jî bo vî rewşê wisa dibêje 'tu yê bigirtî an bikenî'. Mirov ancax di-

kare nastiya Tirkîyeyê bi vî gotinê ifade bike." Xunav, di dawîya axaftina xwe de derbîrî ku heta ev rewş zelal nebe wê TRT 6 weki parçeyek ji plana asimilasyonê ya li hemberî nasnameyê gelê kurd binirxîna û anî zîman ku gelê kurd jî zî ve ber-sîva vî yekê daye. Xunav, kesên ku tevî xebatên TRT 6 bûne jî weki 'Cerdevaniya çandî' binav kir.

Görsel 104

Haberin Makro Yapısal Analiz

Haber, sayfanın alt kısmında Kürt kurumları olarak adlandırılan grubun TRT 6 hakkındaki açıklaması yapılırken çekilen büyükçe bir fotoğrafla verilmiştir. “Kürt kurumları: TRT 6’nın durumu trajikomik” başlığıyla verilen haberle okur iç sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Haberin ilk sayfada ve sayfadaki diğer fotoğraflara görece daha büyük bir fotoğrafla verilmesi açıklamanın önemli görüldüğünü göstermektedir. 4. sayfadaki geniş haber için “Kürt kurumları: Kültürel koruculuktur” ana başlığı seçilmiş alt başlıklarda “Kürtler artık kandırılamaz, Kültürel koruculuktur” olarak belirlenmiştir. Haberin ana teması “Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama, engelleme ve cezalandırmalarla Kürtçe yayın yapılması arasında büyük bir çelişki olduğu”dur.

Haberin alt temaları:

- “Kürtlerin kanalla kandırılmaya çalışıldığı; fakat Kürtlerin her şeyin farkında olduğu”
- “Kanalla işbirliği yapanların kültürel korucu olduğu”dur

Haberin olay örgüsü de “TRT 6 Kürtçe yayına başladı, Kürtçeye yönelik yasaklamalar TRT dışında ve her alanda devam ediyor” ve “TRT 6 Kürtçe yayına başladı halk trajikomik buldu, güler misin ağlar mısın dedi” oluşları üzerinden inşa edilmiştir. Kürtçenin kullanımına yönelik baskıların ve TRT 6’yla yaratıldığı söylenen çelişkinin eleştirisine dayalı olarak kurgulanan haberin temel; fakat örtük önermesi Kürtçenin üzerindeki baskının son bulması gerektiğidir. Kürt

kurumları olarak adlandırılan kurumlar adına basın açıklaması yapan Dicle-Fırat Kültür ve Sanat Merkezi çalışanı Osman Xunav “halkımız böyle bir kanalla çalışan kişileri kabul etmeyecek ve şimdiden onları “Kültürel Korucu” olarak adlandırdı” ifadesiyle halkın kanalla çalışan kişilere itibar etmemesi gerektiğini önermektedir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Kürt kurumları olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşları, dernekler, Kürtçe yayın yapan basın yayın kuruluşları, belediye başkanları, enstitüler ve Kürt halkı kandırılmaya çalışılan, dilleri yasaklanan, cezalandırılan kısaca baskı gören güçsüz ve mağdur aktörler olarak temsil edilmekte; Kürtçe yayıncılığı başlatan devlet ise baskı uygulayan kandırmaya çalışan “olumsuz öteki” olarak sunulmaktadır. Haberde ana tema, alt tema, temel önerme ve inşa edilen olay örgüsü ile “TRT 6 ile halkın kandırılmaya çalışıldığı, Kürtçenin kullanımına yönelik yasaklama, cezalandırma ve baskıların devam ettiği dolayısıyla Kürtçe yayıncılık ile uygulamalar arasında büyük bir çelişki olduğu” kanıtlanmaya çalışılmakta ve baskıların son bulması gerektiği temel önermesi ile Kürtçeye alan açmaya çalışılmaktadır.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin mikro analizinde özellikle Kürtçenin tarifi ve kullanımının sonuçları aktarılırken tercih edilen söz ve fiillere bakıldığında “yasak, yasaklı dil, bilinmeyen dil, kabul etmeme, inkar, cezalandırma” gibi birbiriyle ilintili ve tutarlı kelime ve fiillerin kullanıldığı görülmektedir. “Çocuklara Kürtçe isim verilemediği, Kürtçenin bilinmeyen dil olarak kabul edildiği, q, w, ve x harflerinin kullanılmadığı, Kürtçe konuştu diye şahısların yargılandığı” gibi muhalif Kürtlerin mottoları haline gelmiş argümanların hatırlatılması da aynı şekilde okur kitlenin baskılar ve çelişkiler konusunda ikna edilmesi, yani retorik amaçlıdır. Medya profesyoneli Xunav’ın açıklamalarını haberde genellikle doğrudan alıntılarla aktarmıştır. Doğrudan alıntılarla aktarma yapılması açıklamayla verilmek istenen mesajlar ve üretilmek istenen anlamın etkinliğini arttırmak dolayısıyla inandırıcılığı sağlamaya yöneliktir. Anlatımdaki örneklemelerle TRT 6 ile yaratılan çelişkilere dikkat çekilmekte ve Kürtlere uygulanan baskı basmakalıplaştırılmaktadır.

Türkiye samimi değil/Kürtlere karşı samimi değil (Azadiya Welat, 25 Aralık 2008)

'Türkiye ne samîmî ye'

Nerazîbûnên kurdan ên li hemberî kanala kurdî ya TRT'ê ku wê di 1'ê çîleya 2009'an de dest bi weşana kurdî bike, zêde dibin. Wezîrê Rewşenbîrî yê Hikûmeta Herêma Federal a Kurdistanê Felekeddîn Kakayî ku vekirina kanala kurdî ya TRT'ê nîrxand, diyar kir ku Tîrkiye ji bo xwe li hemberî YE'yê baş nîşan bide bi armanceke siyasî vî televizyonê vedike. Kakayî ji helwesta dewletê bi fikar e... **RÛPEL - 4**

Görsel 105

'Li hemberî kurdan ne samîmî ye'

ADNAN MUSTAFA / FELEMEZ ULUG
HEWLER - DÎHA

Nerazîbûnên kurdan ên li hemberî kanala kurdî ya TRT'ê ku wê di 1'ê çîleya 2009'an de dest bi weşana kurdî bike, zêde dibin. Wezîrê Rewşenbîrî yê Hikûmeta Herêma Federal a Kurdistanê Felekeddîn Kakayî ku vekirina kanala kurdî ya TRT'ê nîrxand, diyar kir ku Tîrkiye ji bo xwe li hemberî Yekitiya Ewropayê (YE) baş nîşan bide bi armanceke siyasî vî televizyonê vedike. Kakayî diyar kir ku lazîm e hunermend û rewşenbîrên kurd tenê ji bo kurdî xizmetê bikin.

Kakayî, destnîşan kir ku dema dewletek bîyî vîna gelekî bi zîmanê wî televizyonê veke dibe sedema fikaran û anî zîman ku di demên borî de hîn dewletên din ji li ser navê kurdan radyo vekirine.

Kakayî, der barê pêxistina kurdî de bal kişand ser rola çapemeniya kurd û wiha got: "Bêguman divê çapemeniya kurd xizmeta zîman û çanda xwe bike. Dema behsa televizyonê tê kirin huner, muzîk û hemû şewazên hunerê tê bîra mirov. Ji bo vî yekê lazîm e kurdî bibe zîmanekî fermî û kurd bi xwe weşana xwe bikin. Ev ne cara yekeme ku dewletek televizyona kurdî vedike. Di 1939'an de cara yekem

ji aliyê Iraqê ve radyoya Dengê Bexdayê bi kurdî dest bi weşanê kir. Wê demê ew radyo bi destê dewletê hate vekirin, lê hunermendên kurd piştê ew radyo xistin xizmeta zîmanê kurdî. Lê wê demê helwesta dewleta Iraqê ne wekî niha soven bû. Lê wê demê Hikûmeta Iraqê dixwest xwe baş nîşanî kurdan bide, diyar kir ku Tîrkiye ji heman politikayê dişopîne."

Peywîra rewşenbîran...

Di berdwama axaftina xwe de Kakayî, daxuyand ku Tîrkiye ji bo li derve û hemberî Yekitiya Ewropayê xwe baş nîşan bide hewl dide televizyona kurdî veke û anî zîman ku ew yek bi armanceke siyasî tê pêkanîn. Divê hunermend û rewşenbîrên kurd li hemberî vî rewşê hişyar bin. Dema radyoya Erîvanê dest bi weşanê kir, komek rewşenbîrên ew yek xistin xizmeta rewşenbîriya kurd. Wê demê kurdên li welatên Rusyayê dikaribûn encamên xebatên dimeşînin bi rêya vî radyoyê îfade bikirana, lê helwesta Yekitiya Sowyetê ji li hemberî vekirina vî radyoyê cuda bû. Di 1956'an de di çarçoveya siyaseta xwe de li Kirmanşahê radyoyek vekir. Lê piştî 50 salan radyoya Kirmanşah bû wekî kelehek kurdan.

Ev radyo di destpêkê de ji bo asimilekirina çand û hunera kurd dest bi weşanê kir. Tîrkiye ji bi heman armançê, ji bo asimilekirina çand û zîmanê kurd hewl dide ve televizyonê veke. Tîrkiye ji bo siyaseta xwe ya li dijî kurdan hîn baştir bimeşîne dê vî televizyonê wekî amûrekê bikar bîne. Ji bo vî yekê pêwîst e hunermend û rewşenbîrên kurd hişyar bin û xizmeta zîmanê xwe esas bigirin."

Kakayî, di berdwama axaftina xwe de bal kişand ser helwesta dewleta Tîrkiyeyê ya li dijî kurdan û wiha pê de çû: "Îro nêzî 12 kanalên televizyona kurdî û bi dehan rojname hene. Ez ne bawerim ku kurd bi siyaseta dê bi rêya vî televizyonê bê meşandin bixapin. Siyaseta Tîrkiye dixwaze bi meşîna dê zû kişif bibe."

Kakayî, di dawîya axaftina xwe de bal kişand ser çalakiyên demokratîk ên ji aliyê kurdan ve tîn pêxistin û da zanîn ku di encama vî yekê de Tîrkiye neçar maye li gori politikayê xwe gawe wiha baveje.

Kakayî, destnîşan kir ku berxwedana gelê kurd Tîrkiye ber bi vî yekê ve kişandîya û wiha dirêjî da

axaftina xwe:

"Berxwedana gelê kurd Tîrkiye neçar kir ku vî gawê baveje. Gava ku îro Tîrkiye avêtiye hîn dewletên din berî 100 salan avêtin. Ev televizyon ne bi armançê baş tê vekirin. Ger aliyekî vî televizyonê yê demokratîk hebûya, dê beriya 20 salan gawe wiha bihata avêtin. Di 1939'an de dema Tîrkiyeyê baş bûya dê bi DTP'ê, Şerader û parlamenterên Kurdan re bihata cem hev û li ser vî esasi televizyonê kurdî vekira. Wê demê mirov dikarî bigota ew televizyonê demokratîk e."

Görsel 106

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber hem birinci sayfada hem de 4. sayfada verilmiştir. Haberin ana teması Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Kültür Bakanı Felekeddin Kakayi'nin kanala ilişkin eleştirel açıklamasıdır. Birinci sayfadaki kısa haber için “*Türkiye samimi değil*”, 2. sayfadaki geniş haber içinse “*Kürtlere karşı samimi değil*” başlığının seçildiği görülmektedir. Haberin tamamının okunması sonucunda Kakayi'nin böyle bir cümlesi tespit edilememiştir. Dolayısıyla başlık medya profesyonelinin tercihidir. Kanal hakkında olumsuz bir yargı bildiren bu cümlenin başlık olarak belirlenmesi, medya profesyonelinin kanal hakkında olumsuz bir bakış açısı olduğunu göstermekte bu bakış açısını başlığa yansıtması da okurun haberi bu başlığın denetiminde okumasını amaçladığını göstermektedir. Haberin alt temaları:

- “Türkiye’nin TRT 6’yı Avrupa Birliği’ne yaranmak için açtığı”
- “Daha önce başka devletlerin de böyle kanallar açtığı”
- “Kürtçenin geliştirilmesinde Kürt medyasına büyük görev düştüğü”
- “Kanalın Kürt direnişinin sonucu olduğu” şeklinde tespit edilmiştir.

Haberin olay örgüsü “TRT 6 yayına başlayacak ama Kürtler razı değil” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haberin temel önermesi TRT 6’nın samimi olmadığı ve Kürtlerin dikkatli olması gerektiğidir. Haberdeki aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında uyarıcı, akıl veren, tecrübeli kanaat önderi gibi temsil edilen Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Kültür Bakanı Felekeddin Kakayi muktedir ve güçlü taraf, Kürtlere karşı olan aktör olarak temsil edilen Türkiye’de samimi olmayan olumsuz öteki” olarak temsil edilmektedir. Haberde medya profesyonelinin haber aktörünün açıklamalarına dayanarak Van Dijk’ın geleneksel tema olarak ifade ettiği (2015: 83) geçmişten olayların örnek verilerek “TRT 6 gibi kanalların daha önce başka devletler tarafından şirin görünmek adına açıldığı” savını desteklemeye çalıştığı görülmektedir. Muhabir böylelikle “kanalın Kürtlerin yararına bir adım olmadığı” düşüncesini bir otoriteye söyletmekte, bu konuda kanı birliği olduğu düşüncesini geliştirme ve haklılığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Medya profesyonelinin tırnak içine alarak haberin özeti olarak verdiği bölümde yapılan durum tanımlamasıyla da söylenmek istenen şey açık seçik hale getirilmektedir.

- “Eğer bu televizyonun demokratik bir yanı olsaydı böyle bir adım 20 yıl önce atılırdı.”
- “Eğer Türkiye’nin amacı iyi olsaydı DTP ve Kürt belediye başkanları ve milletvekilleriyle bir araya gelirdi ve Kürtçe televizyon bu esaslar üzerine kurulurdu.”

Medya profesyonelinin öznel yargıları da kanalın tüm Kürtler tarafından tepkiyle karşılandığı anlamını üretmeye çalıştığını göstermektedir. Medya profesyonelinin haberin giriş bölümünde sarf ettiği “Kürtlerin 1 Ocak 2009’da Kürtçe yayına başlayacak TRT’ye yönelik hoşnutsuzluğu artıyor” cümlesi muhabirin haber aktörü ve kendi hoşnutsuzluğunu tüm Kürtlere genişlettiğini dolayısıyla genelleme yaptığını göstermektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Mikro analizde, haber aktörü Kakayi’nin açıklamalarından faydalanılarak “TRT’nin Kürtler için yayıncılık başlatmadığı” savı aynı anlama gelen farklı cümlelerle yinelenerek aktarılmaktadır. Okurun iknası için yinelenerek verilen cümlelerin hepsi medya profesyonelinin “Kürtlere karşı samimi olunmadığı” savını desteklemekte, neden sonuç ilişkisi de bu çerçevede kurulmaktadır. Televizyonun açılma amaçları:

- “Kendisini Avrupa Birliği’ne şirin göstermek”
- “Kendisini Kürtlere şirin göstermek”
- “Kürt kültürü ve dilini asmile etmek”
- “Kürt karşıtı siyaseti daha etkin yapabilmek” şeklinde belirtilmektedir.

Haberde devletin Kürtçe yayıncılığa başlamasının Kürtlerin mücadelesinin bir sonucu olduğu düşüncesi de mikro ölçekte kurulan neden sonuç ilişkisiyle okura kabul ettirilmeye çalışılmaktadır.

- “Türkiye Kürtlerin demokratik eylemleri karşısında böyle bir adım atmaya mecbur kaldı.”
- “Kürt direnişinin Türkiye’yi böyle bir adım atmak zorunda bıraktığının altını çizen Kakayi”

Medya profesyonelinin, haber aktörünün kanal hakkındaki olumsuz düşüncelerini aktarırken kullandığı yüklem de devlet eliyle yapılacak Kürtçe kanal karşıtı ideolojik duruşunun habere yansıdığını göstermektedir. Cümleler aktarılırken düşünceye katılım bildiren “dikkat çekti, altını çizdi, dile getirdi” yüklemeleri tercih edilmektedir.

- “Kakayi Türkiye’nin Kürt karşıtı tutumuna dikkat çekti”
- “Kürt direnişinin Türkiye’yi böyle bir adım atmak zorunda bıraktığının altını çizen Kakayi,”
- “Kürtçe televizyonun siyasi amaçlar için açıldığını dile getirdi.”

TRT 6 kültürel ölümdür (Azadiya Welat, 30 Aralık 2008)

“Bu teklif beyaz bir ölümdür”

“Mezopotamya Kültür Merkezi TRT’nin tekliflerine cevap verdi”

Görsel 107

Görsel 108

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber hem 1. sayfada hem de 7. sayfada fotoğraf kullanılarak verilmiştir. Haberin ana teması Cizre Mezopotamya Kültür Merkezi’nin TRT 6’nın teklifine verdiği cevaptır. Medya profesyoneli, haber aktörlerinden Mem ile Zin Kültür Merkezi Yöneticisi Yusuf Kalkan’ın teklif için verdiği

TRT 6 beyaz cinayettir” cevabını metinden önceleyerek haber başlığı olarak vermiştir. Bu başlık TRT 6’da çalışmanın kültürel ölümle eşdeğer olduğunu, dolayısıyla kabul edilmemesi gerektiğini salık vermektedir. Kısa haberle okur 7. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Geniş haberde TRT 6’nın Cizre Mezopotamya Kültür Merkezi çalışanlarına kanalda çalışmaları için teklif getirdiği belirtilmektedir. Haberdeki alt temalar:

- “Devletin Kürtlere karşı kirli oyunlar oynadığı”
- “Sanatçıların kültürlerine sahip çıkacakları”
- “Samimi olunmadığı”dır.

Haberin olay örgüsü “TRT kültür merkezi çalışanlarına teklif getirdi ama reddedildi” üzerinden inşa edilmiştir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında teklif getirilen ve teklifi reddeden sanatçılar güçlü ve iktidar TRT 6 ise teklifi reddedilen güçsüz taraf olarak temsil edilmektedir. Haber için seçilen sazlı, defli fotoğraf da bu anlamı pekiştirmeye yöneliktir. Haberdeki temel önerme “TRT 6’da çalışmanın kültürel ölüme hizmet edeceği ve kabul edilmemesi gerektiği ve kültüre sahip çıkılması gerektiği”dir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberin spotunda kültür Merkezi çalışanlarının TRT’ye verdikleri cevap “sıkı/çetin bir cevap” olarak nitelenmiştir. Bu sıfat seçimi medya profesyonelinin verilen cevabı onayladığını göstermektedir. Medya profesyoneli Kalkan’ın “Devletin Kürtlere karşı kirli oyunlar oynadığı” ve “TRT 6’nın halkın kültür ve sanatını yansıtmıyor” cümlelerini aktarırken “altını çizdi” anlamına gelen bir yüklemi tercih etmiştir. Bu katılım bildiren yüklem tercihi yapılan açıklamaların muhabir tarafından onaylandığını göstermektedir. Medya profesyoneli Kalkan’ın açıklamalarını etkinlik ve inandırıcılığını arttırmak için doğrudan alıntılarla aktarmakta ve okurun dikkatine sunmaktadır. Tercih ettiği haber yazma pratikleri ve habere kattığı öznel yargılarından dolayı medya profesyonelinin muhalif Kürtlerin “devlet TRT 6 ile iyi niyetli ve samimi değil” söylemini yaygınlaştırmaya çalıştığı görülmektedir.

Mezopotamya Kültür Merkezi Sanatçıları tepki gösterdi (Azadiya Welat, 3 Ocak 2009)

“Tepki gösterdiler”

Ji hunermendên NÇM'ê nerazîbûn

Hunermend û rêvebiriya Navenda Çanda Mezopotamya (NÇM) ya Stenbolê bi daxuyanîyê nêrînên xwe yîn der barê TRT 6'ê de ji raya giştî re ragihandin. Li ser navê komê Şanoger Mûrad Batgî daxuyanî xwend. Batgî anî ziman ku ev civat projeyên ku ji jor de bi zorê tîn napejirîne û qebûl nake û tu şansê projeyên civata kurd qebûl neke, tune ye... RÛPEL - 3

Görsel 109

Nerazîbûn nîşan dan

Hunermend û rêvebiriya Navenda Çanda Mezopotamya (NÇM) ya Stenbolê bi daxuyanîyê nêrînên xwe yîn der barê TRT 6'ê de ji raya giştî re ragihandin.

Li ser navê komê Şanoger Mûrad Batgî daxuyanî xwend. Batgî anî ziman ku ev civat projeyên ku ji jor de bi zorê tîn napejirîne û qebûl nake û tu şansê projeyên civata kurd qebûl neke, tune ye.

Batgî diyar kir ku tiştên xizmeta civaka kurd nake xizmeta aştiyê ji nake û ji yên vê qenale ve dikin û rê ve dibin pîrsa, "Ew xizmeta çi dikin?" kir. Batgî wiha dom kir: "Berî her tiştî gaveke bi vî rengî dikaribû ji bo çareserkirina pîregerîka kurd û aştiyê mayînde bibûya gaveke baş. Qet nebe wê hin dîwarên psikolojîk ji holê rakirana. Lê xuyaye kesên xwedî van politikayan ji bo hesabên biçûk gavên girîng û mezin xerc dikin, badil-hewa dikin. Bi ya me hewl danên bi vî rengî hem ji zanyariyê hem ji ji samîmîyetê dûr in. Lewre her nêzîkbûneke zanistî divê bi kêmasî bizanibe ku pîrsgirêk bi muxataban çareser dibe. Ji ber wê em dibêjin hunermendên kurd û saziyên wan ên ku bi rêxistinbûna gel hatine afirandin muxatabên esasî ne. Lê xuyaye ku kesên ku xwe xwediyê dewletê dibînin û bi

taybet desthilatdariya AKP'ê naxwaze vê rastiye bibîne." Di berdevama axaftina xwe de Batgî bal kişand ser qedexebûna navên kurdî yîn xwezayê û yîn mirovan û projeya TRT 6 wekî projeyeke pûç bi nav kir. Batgî wiha dirêjî da axaftina xwe: "Ev gavên ku îro tîn avêtin her çiqas wekî gavên pêwîst bîn dîtî ji, bi naveroka xwe, bi şêl û şemalê xwe dema mirov baş li ser raweste dibîne ku ji xapandinek wê de naçe. Ev ji şiklek ji şêklên înkare ye. Çima baweriya me nîn e? Ji ber ku, ji hêlekê ve zordestiyên li ser çand û huner û zimanê kurdî dimeşin, navê herêm û bajêr û navçeyên kurdan tîn gihartin, navên zarokên wan ji ber hin herfan nayên nivîsandin û bikaranîn, ji hêla din ve tê gotin ku wa ye me ji we re televizyoneke kurdî vekir û temaşekî kin û bi cihekî de neçin. Ji hêleke ve dibêjin yan hez bikin yan van deran biterîkin, jê hêla din ve dibêjin ha ji we re televizyoneke kurdî, berê xwe nedine aliyekî din." Batgî di axaftina xwe ya di çalakiya ji aliyê gelek xebatkarên çapemeniyê ve hate şopandin de, bi navkirina kurdî ya ku li parlamentoyê wekî 'Zimanek nayê zanîn' bi bîr xist û ravekirina kurdî ya di saziyên fermî de bi tundî rexne kir. **STENBOL**

Görsel 110

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberin ana teması İstanbul Mezopotamya Kültür Merkezi yöneticileri ve sanatçılarının TRT 6 hakkındaki basın açıklamasıdır. Haber gazetenin ilk sayfasında, yapılan basın açıklamasına ilişkin büyük bir fotoğraf kullanılarak verilmiştir. Haberde okur 3. sayfadaki geniş habere yönlendirilmektedir. Haberin an teması Mezopotamya Kültür Merkezi Sanatçılarının Kürtçe kanala tepki gösterdikleridir. İç sayfadaki geniş haberde tespit edilen alt temalar:

- “TRT 6’nın Kürtler tarafından kabul edilmeyeceği”
- “TRT 6 adının bilimsellik ve samimiyetten uzak olduğu”
- “Kürt sorunun bu adımla çözülemeyeceği ve esas muhatapların Kürt sanatçılar ve kurumları olduğu”
- “Sorunun çözümü için atılan adımların kandırmaca ve inkar stratejilerinden biri olduğu” şeklindedir.

Haber “TRT 6 Kürtçe yayına muhataplarıyla görüşülerek oydaşmayla açılmadı bu yüzden başarıya ulaşamaz” ve “TRT 6 Kürtçe yayına başladı tepkilere neden oldu” olay örgüleri üzerinden inşa edilmiştir. Haberde aktörlerin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Mezopotamya Kültür Merkezi yöneticileri, sanatçıları ve Kürtler kandırılmaya çalışılan, yasaklamalara ve yargılamalara maruz kalan mağdur taraf; devlet erki ve hükümet de iktidar sahibi ve baskı uygulayan inkar eden “olumsuz öteki” olarak sunulmaktadır.

Medya profesyoneli Kürtlerin Kürtçe kullanmalarından dolayı karşılaştıkları problemleri muhalif Kürtlerin mottoları olan “Kürtçe isimler koyulamadığı, Kürtçe yer isimlerinin değiştirildiği” örnekleriyle vurgulamakta, bununla okura arda lan bilgisi sunarak karşıtlığı pekiştirmeye çalışmaktadır. Haberin temel önermesi Kürt sorununun TRT 6 gibi yukardan dayatma adımlarla değil belirtilen “esas” muhataplarıyla çözülmesi gerektiği ve “bu tür bir adımın Kürt sorununun çözümü ve kalıcı barış için atılması gerektiği” dir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haber değeri atfedilen açıklamada TRT 6 için “proje, yukardan dayatılan, bilimsellik ve samimiyetten uzak, boş proje ve inkar stratejilerinden biri” denmektedir. Haberde Kürtçeye yönelik baskılar muhalif Kürtlerin mottoları haline gelmiş örnekler sıralanarak okur kitle, her alanda baskı ve yasaklamaların olduğu şeklinde ikna edilmeye çalışılmaktadır. Sıklıkla başvuru lan bu örnekler okurların ideolojik sloganları olmasından dolayı retoriksel argümanlardır.

- “Çocuklara, doğaya Kürtçe isimler verilemediği”
- “Bazı harflerin kullanımının baskıya neden olduğu”
- “Kürtçenin bilinmeyen dil olarak kabul edildiği”
- “Kürt kültür, sanat ve diline baskı uygulandığı”

Bu örneklerle okur “Kürtçe yayıncılık adımının sammimiyetsiz olduğu” konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır.

3.2.6.3. “Diğer”

TRT 6 Kürtçeyi yanlış kullanıyor (Azadiya Welat, 1 Ocak 2009)

Görsel 111

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haberde TRT 6'nın Kürtçeyi yanlış kullandığı ileri sürülmekte ve bu durum eleştirilmektedir. Haberde Kurdi Der Başkanı'nın kanalla ilgili yaptığı açıklamanın bir cümlesi alıntılanmış ve başlığa taşınmıştır. Kurdi Der Kürtler arasında Kürtçe ile ilgili çalışmalarıyla ön plana çıkan ve siyasi duruşuyla muhalif Kürt hareketinde önemli bir yeri olan bir dernektir. Kürt dili ve kültürünü tanıtmak amacıyla kurulmuş olan bu derneğin başkanının açıklamalarına haber değeri atfedilmesi ve açıklamasından bir cümlelin başlık olarak seçilmesi gazetenin ideolojik duruşu ve tercihiyle ilgilidir. Köker ve Doğanay'a göre (2010: 62) gazeteciler çoğunlukla, haberlerini hazırlamada başkalarının tanıklıkları, basın konferansları ve açıklamalarına, raporlar, mülakatlar, telefon görüşmeleri, resmi belgeler, kitaplar vs. gibi diğer kaynak metinlere başvururlar. Bu şekilde haberin güvenilirliği ve egemen söylemin kanaat önderleri olarak görülen kişilerce yeniden üretilmesi hedeflenir. Haberin ana teması devlet eliyle yapılacak Kürtçe yayının başarılı olamayacağıdır. Doğru bir Kürtçe için tek adresin Kurdi Der olduğu belirtilmektedir. Kanalin yayınlarındaki “yanlış Kürtçe”nin hükümetin Kürtlere ve Kürtçeye dair olumsuz yaklaşımından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Haberde TRT 6 üzerinden mevcut siyasi otorite

eleştirilmektedir. Haberin olay örgüsü “TRT 6 yayına başladı ve Kürtçeyi yanlış kullanıyor” oluşu üzerinden inşa edilmektedir. Haber aktörleri Kurdi Der Genel Başkanı Remzi Azizoğlu, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve TRT 6’dır. Kürtçeyi öğretebilecek yetkinliğe sahip olarak sunulan Kürdi Der Genel Başkanı Azizoğlu iktidar ve güç bakımından güçlü olan taraf Kürtçeyi yanlış kullanan Başbakan ve TRT 6 ise “zayıf olan, yanlış yapan” dolayısıyla güçsüz olan taraf olarak sunulmaktadır. Haberin temel önermesi TRT 6’nın Kürtçe konusunda yetkin olmadığı ve Kürtçe yayıncılık yapmaması gerektiğidir.

Haberin MikroYapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtçede altı anlamına gelen “şêş” ve yanlış anlamına gelen “şas” kelimelerinin harf benzerliğinden yararlanılarak TRT’ Şêş’in yanlış olduğuna-olacağına/doğru olmadığına gönderme yapılmaktadır. Bu şekilde TRT Şêş’in olumsuz olarak algılanması amaçlanmaktadır. Medya profesyoneli haberde Kürdi Der Genel Başkanı Azizoğlu’nun eylemlerini etken cümlelerle vererek ona güç ve iktidar bahşetmektedir. Haberde Azizoğlu’nun “Bunların Kürtlere yaklaşımının ne kadar samimi olduğunu bir kez daha gördük” cümlesinin doğrudan aktarıldığı görülmektedir. Cümledeki “bunların” kelimesi biz onlar sınıflamasına zemin oluşturmakta “bir kez daha” ifadesi de muhalif Kürtler arasındaki “devlet tarafından olumlu bir şey yapılamaz” egemen söylemini yeniden üretme işlevini görmektedir. Bu cümle medya profesyoneline ait değildir ve tırnak içinde verilmiştir; fakat Köker ve Doğanay’a göre (2010: 63) hangi aktörlerin açıklamalarının başlığa taşındığı veya haber değeri yüklendiği sayfa ve haber editörlerinin duruşlarını egemen güç odaklarıyla eklemlenme yoluyla kurma yönündeki tercihlerini de açığa çıkarmaktadır. Bu açıklamaya haber değeri yüklenmesi ve söz konusu haber yazma pratikleriyle medya profesyonelinin kendisi de haberde devletin Kürtler için olumlu bir adım atmayacağı muhalif söylemi yeniden üretmektedir.

ARD: Kürtler TRT 6’ya ilgi göstermedi (Azadiya Welat, 3 Ocak 2009)

ARD: Kurdan eleqe nîşanî TRT 6 neda ALİ GÜLER - BERLİN Televîzyona Almanyayê ya bi navê ARD’ê di weşana xwe de cih da weşana TRT 6 û diyar kir ku kurd eleqeyê nîşanî TRT 6 nadin. Televîzyonê navneteweyî jî di	weşanê xwe de cih dan TRT 6. Televîzyona Almanyayê ARD’ê di weşana xwe de der barê TRT 6 de wiha got: “Li Tirkîyeyê bi salan e kurdî qe-dexe ye. Televîzyona dewletê TRT’ê dest bi weşana kurdî kir. Televîzyona	ku dê bi 24 saetan weşana kurdî bike bi sirûda Tirkî dest bi weşana xwe kir. Lê gelê kurd vê qenalê naecibîne û dibêjin ku ev qenal li hemberî wan hatiye vekirin. Qenala TRT 6 li hemberî Roj TV’ê hatiye vekirin. Kurd Roj TV’ê temaşe dikin.” Kurdê ku ji ARD’ê re axivîn diyar	kirin ku ew jî vê qenalê tiştêkî hevî nakin û ev qenal nikare weşaneke serkeftî bike. Di nûçeya ARD’ê de hate gotin ku vekirina TRT 6 ne serkeftî ye. Her wiha qenalên ku bi kurdî li Amedê weşanê dikin her tim rastî ce-zayên giran tê bi vî rengî weşana wan tê astengkirin. ANF

Görsel 112

Haberin Makro Yapısal Özellikleri

Haberin ana teması Alman televizyonu ARD'nin TRT 6 ile ilgili yaptığı haber ve Kürtlerin TRT 6'ya ilgi göstermediğidir. Haberde ARD'nin TRT 6'nın Kürtler tarafından izlenmediğine yönelik açıklaması başlığa taşınmıştır. Haber için “*Kürtler TRT 6'ya ilgi göstermedi*” başlığı seçilmiştir. Başlıkta özne olarak “Kürtler” seçilmiş ve hiçbir araştırma ya da belgeye dayanmadan röportaj yapıldığı söylenen Kürtlere dayandırılarak “tüm Kürtlerin kanal ilgi göstermediği” anlamını verecek bir başlık seçilmiştir. Bu başlık tercihiyle “tüm Kürtler TRT 6'ya karşı” söylemi üretilmeye çalışılmıştır. Haberdeki alt temalar:

- “Kanalın Kürtlere karşı açıldığı”
- “Kürtlerin Roj TV'yi izledikleri”
- “Diyarbakır'da Kürtçe yayın yapan kanallar sürekli baskı görmektedir” olarak tespit edilmiştir.

Haberin olay örgüsü TRT 6 yayına başladı; fakat Kürtler tarafından izlenmedi” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında Kürtler kanalın yayını beğenmeyen, seçim yapabilen güçlü taraf olarak temsil edilmekte, TRT 6 ise yayınları beğenilmeyen, başarısız kanal olarak sunulmaktadır. Haberde TRT 6 ile Roj TV karşılaştırması yapılmakta, TRT 6'nın Roj Tv'ye karşı açıldığı belirtilmekte ve yine herhangi bir araştırma ve belgeye dayanmadan Kürtlerin Roj Tv'yi izlediği bilgisi verilmektedir. Bu bilgi kendi içinde bir önerme ve onaylama da barındırmakta ve “Kürtlere bütün Kürtler Roj TV izliyor, siz de ROJ TV'yi izleyin” denilmektedir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Kürtler için Kürt halkı denmekte ve resmi ideolojinin “Kürt yoktur” söylemine karşı çıkılmaktadır.

Şivan: TRT 6'ya gitmem (Azadiya Welat, 30 Aralık 2008)

“Şivan Perwer: TRT 6'ya gitmem”

Görsel 113

Görsel 114

Haberin Makro Yapısal Çözümlemesi

Haber hem 1. sayfada hem de 7. sayfada verilmiştir. 1. sayfadaki kısa haber Şivan Perwer'in şarkı söyleyen bir fotoğrafıyla birlikte verilmiştir. Haberin ana teması Perwer'in TRT'nin teklifine olumsuz cevap verdiği'dir. Başlık olarak Perwer'in Köln'de yaptığı açıklamadan “*TRT 6'ya gitmem/gitmiyorum*” cümlesi seçilmiştir. Haberin alt temaları:

- “Perwer'in 33 yıldır sürgünde yaşadığı”
- “Bir kanalla sorunun çözülemeyeceği”
- “Perwer'in kırmızı çizgiler için teklifi kabul etmediği”dir.

Olayın haber örgüsü “TRT 6 Şivan Perwer'e teklif götürdü, Perwer kabul etmedi” oluşu üzerinden inşa edilmiştir. Haber aktörlerinin güç ve iktidar açısından nasıl konumlandırıldığına bakıldığında teklifi kırmızı çizgiler yüzünden rededen Perwer güçlü ve iktidar sahibi, teklifi getiren TRT 6 ise reddedilen “olumsuz öteki” olarak sunulmuştur. Haberde Şivan Perwer'in TRT'nin teklifini reddetmesi onaylanmakta ve örtük olarak kimsenin TRT 6'ya gitmemesi önerilmektedir. Verilmek istenen mesaj ve öerme “Perwer gitmiyor, kimse gitmemeli”dir.

Haberin Mikro Yapısal Çözümlemesi

Haberde Perwer için “Kürt sanatçı”, Kürtler için de “Kürt halkı “ denildiği görülmektedir. Bu tercihle egemen ideolojinin “Kürt yoktur” söylemine karşıt bir söylem üretildiği görülmektedir. Medya profesyonelinin Perwer'in aynı cümlesini hem doğrudan hem de dolaylı olarak aktardığı gözlenmiştir.

- “Ben zulüm karşısında isyan ettim” (Perwer)
- “Sanatçı sadece şarkı söylemediğini aynı zamanda zulümle de mücadele ettiğini söyledi” (muhabir)

Buradan hareketle medya profesyonelinin Perwer'in düşüncelerini onayladığı ve okurlar arasında da aynı söylemi yaygınlaştırmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışma, 1 Ocak 2009 tarihinde TRT 6 adıyla farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak için açılan ve kuruluşunun 6. yıldönümünden bu yana TRT KURDÎ adıyla yayın hayatını sürdüren TRT 6'nın yayına başladığı süreçte yazılı medyada nasıl ve hangi ana temalar çerçevesinde tartışıldığının saptanmasına yöneliktir. Kanalin açılışının örneklem olarak seçilen gazetelerde nasıl tartışıldığının araştırılmasına dayanan çalışmada, haberlerle gazete okuyucularına açık veya örtük olarak ne söylenmeye çalışıldığı, ne önerildiği ve haber yazma pratikleriyle hangi anlamların üretilmeye çalışıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmada örneklemi oluşturan gazete haberlerine T. Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi metodu uygulanarak haberler makro ve mikro açıdan incelenmiş, haberlerin hangi ana temalar çerçevesinde örgütlendirildikleri, hangi olay örgüleri üzerine inşa edildikleri, haber aktörlerinin güç ve iktidar bağlamında nasıl konumlandırıldıkları, hangilerinin haklı/haksız ya da mağdur konuma taşındıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Mikro düzeyde yapılan incelemede de metinde iletilmek istenen anlamın üretilmesinde doğrudan belirleyici olan dilin çözümlenmesi amaçlanmıştır. Analiz sürecinde gazetelerde çıkan benzer haberler çözümleme alt başlıkları altında kategorilendirilmiştir. Örneklemeye dahil edilen ve analizi yapılan ilk gazete 4 çözümleme alt başlığı altında analiz edilen Hürriyet'tir.

Hürriyet Gazetesi'nin kanalın yayına başlamasına ilişkin “subliminal destekli olumsuzlama” kategorisine dahil edilen haberlerinin sayfalardaki konumlandırılmalarına bakıldığında, öncelikle tüm haberlere iç sayfalarda yer verildiği tespit edilmiştir. Kategoriye dahil edilen ilgili 7 haberden 5 tanesinin şehit haberlerinin bulunduğu sayfalarda, 2 haberin de Ermenilere ilişkin haberlerin bulunduğu sayfada konumlandırıldığı dikkat çekmektedir. Okurların çoğunlukla sayfalardaki başlıklara göz atarak bilgi sahibi oldukları (Köker ve Doğanay, 2010: 69) ve başlıkların metinlerin yorumlanmasında denetim gücü olduğu (Van Dijk, 2015: 64) düşünüldüğünde Kürtçe yayına başlayan/başlayacak olan televizyon kanalına ilişkin haberlerin okunmasından önce veya okunmasını müteakip aynı sayfadaki terör saldırısı, şehit ve “öteki” ilan edilmiş olan Ermenilerle ilişkili haber ve başlıkların da okunması olasılık dahilindedir. Gazetede; “*Kürtçe kanal ilk günde “w” krizini bitirdi*” ve “*Kaplan: Roj ve Med TV'den ilham almışlar*” (Hürriyet, 27 Aralık 2008) başlıklı haberlerin hemen yanında “*Hurda cephe gümrikten geçti*” başlıklı haber, “*Eronews tarzı haber banttan Şivan Perver*” (Hürriyet, 26 Aralık 2008) başlıklı haberin hemen üstünde “*Şehidin sokağına şehit geldi*” başlıklı haber, “*TRT 6'ya Kürtçe konuşmadı*” (Hürriyet, 31 Aralık 2008) başlıklı haberin üstünde “*Şehit üzerinden utandıran vekalet*” ve “*Gözyaşı töreni*” başlıklı haberler, “*Gül ve Erdoğan Kürtçe kanalda*” (Hürriyet, 30 Aralık 2008) ve “*Perwer: 60 bin dolar*

istediğim doğru değil” (Hürriyet, 30 Aralık 2008) başlıklı haberlerin yanında “*Ermeni cemaatinde patriklik kavgası*” ve “*Dink cinayeti için Albay Öz’e hapis talebi*” başlıklı haberler, *Roj Tv’den daha eğlenceli*” (Hürriyet, 3 Ocak 2009) başlıklı haberin yanında “*Diyarbakır bombacısına 9 kez müebbet*” başlıklı bir yıl önceki terör saldırısına ilişkin haber ve “*Hayatım siyah beyaz*” başlıklı şehit haberi bulunmaktadır. Haberlerin konumlandırılmasındaki bu tercihin Kürtçe yayıncılıkla ilgili haberlerin terör ve bir etnik “öteki” olarak görülen Ermenilerle ilişkili haberlerin denetiminde okunmasının hedeflendiğini söylemek mümkündür. Bu şekilde Kürtçe kanal ile ilgili haberlerin terör saldırıları ve şehitlere ilişkin haberlerle birlikte okunması amaçlanmış ve terörle bir arada düşünüldüğünde hassasiyetlere sebep olan Kürtçe, kabul edilebilir olanın sınırları dışına ötelenmek istenmiştir. Alımlama sürecine müdahale etmeye çalışmak anlamına gelen bu haber pratiği ile alımlayıcıda Kürtçe kanal karşıtlığı geliştirilerek tek dil egemen görüşünün korunması ve yeniden üretilmesi hedeflenmiştir. Bu stratejiyle okurda Kürtçe yayıncılığa karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışıldığı çıkarılabılır.

Hürriyet’in bu kategorideki ilgili haberlerinde haber başlıkları, alt başlıklar, spotlar, haber metinleri ve haber değeri atfedilen kaynakların açıklamalarıyla üretilmek istenen olumsuz anlamlara bakıldığında; kanalın henüz başlangıçta yasakları çiğnediği, yayının ilgi görmediği ve Kürtler için önemli olan aktörlerin küçümsenerek değersizleştirilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Bu, ya TRT 6 hakkında olumsuz düşünceleri olan haber aktörlerinin açıklamalarına haber değeri atfedilerek ya kanal hakkında olumlu mesajlar verilse bile bu haberlerin hemen yakınında şehit ve terör saldırısı haberleri konumlandırılarak ya da kanalın PKK yanlısı televizyon kanallarıyla ilişkilendirilmesiyle sağlanmaya çalışılmıştır.

Haberlerde Kürtçe yayıncılık yapacak olan TRT 6’ya ilişkin Kürt haber aktörlerinin tarifinde kullanılan sıfatlara bakıldığında kanal tarif edilirken “büyük tartışmalara neden olan”, aktörler tarif edilirken de genellikle “yasaklı, 31 yıl önce Kürtçe şarkı söylediği gerekçesiyle yasaklılar listesine alınan, Türkiye’ye hukuki sorunları nedeniyle gelemeyen” gibi sıfat fiillere başvurulduğu tespit edilmiştir. Bu sıfat fiillerle kanala davet edilen haber aktörlerinin suçlu olduğu, kanalın yayına başlamasının herkes tarafından kabul görmediği, bir diğer deyişle bir oydaşmayla yayına başlamadığı örtük bir şekilde okura iletilmektedir.

İlgili kategoride sadece iki haberde ve sınırlı bir şekilde vatandaşların görüşüne başvurulduğu tespit edilmiştir. *Euronews tarzı haber banttan Şivan Perver* (Hürriyet, 26 Aralık 2008) ve *Roj Tv’den daha eğlenceli* (Hürriyet, 3 Ocak 2009) başlıklı haberler dışında tüm haber aktörleri Kürt sanatçılar, yazarlar ve akredite kaynakları siyasi parti yetkilileridir. Söz konusu ikinci haberde de

vatandaşların görüşü çoğunlukla haber aktörü olarak belirlenen aydınlar aracılığıyla aktarılmıştır. Hiçbir haberde direkt olarak vatandaşların kanal hakkındaki görüşlerine haber değeri yüklenmemiştir.

“TRT 6: Pandora’nın Kutusu” kategorisindeki ilgili haberlerde; kanalın yayına başlamasının devletin temel anlayışına ters olduğu, Kürtçe yayıncılıktan sonra benzer taleplerin geldiği/geleceği, diğer etnik gruplara haksızlık yapıldığı, milli devletin büyük bir darbe aldığı ana ve alt temaları çerçevesinde işlendiği saptanmıştır. Haberlerde Kürtçe yayıncılığı olumsuzlayan açıklama ve haberlerin dikkat çekici bir şekilde sunulduğu, olumlayan haberlerin ise biçimlendirmeye daha silik hale getirildiği gözlenmiştir. Kürtçe yayıncılık terörle ilişkilendirilerek okur kitleye Kürtçe kanalın yanlış bir adım olduğu önermesinde bulunulmuştur. Haberlerde Kürtçe kanal adının ayrışmaya hizmet edeceği, ayrışmanın en büyük tetikleyicisinin TRT 6 olduğu, neden sonuç ilişkisiyle Kürtçe yayıncılığın başlamasının Abdullah Öcalan’ın yaşam koşullarının iyileştirilmesine varana kadar birçok değişikliğe yol açacağı anlamı üretilmiş ve okurda Kürtçe yayıncılık karşıtı bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Kategoriyeye dâhil edilen haberlerin hemen hemen tümünde haber değeri yüklenen olayların akredite kaynakları siyasiler ve bürokratların açıklamaları olduğu görülmüştür. İlgili kategoride sadece “*Çerkezler de yayın istedi: Kürtlere var da bize niye yok*” başlıklı haberde Çerkez Dernekleri Çatı Örgütü’nün haber aktörü olarak belirlendiği görülmektedir.

Gazetenin “Yorumsuz” kategorisine dâhil edilen dört haber de iç sayfalarda verilmiştir. Haberlerde, medya profesyonellerinin kanalın yayına başlamasına ilişkin dikkate değer herhangi bir olumlu/olumsuz yorumuna rastlanmamıştır. Haber aktörlerinin haber değeri atfedilen kanala ilişkin açıklamaları neredeyse birebir aktarılmıştır.

Gazetenin “Diğer” kategorisine dâhil edilen tek haberi de iç sayfada konumlandırılmıştır. Haberde DTP’li yetkililerin kanalın açılışına verdikleri tepkilere haber değeri atfedilmiştir. Medya profesyonelinin ilgili haberde haber aktörlerini “olumsuz öteki” ve çözümsüzlüğün devamını isteyenler olarak temsil ettiği görülmüştür.

Hürriyet’in kanala ilişkin yaptığı 18 haberden 13 tanesinde; haberlerin sayfalardaki diğer haberlerle beraber konumlandırılmaları konusundaki tercihler, medya profesyonellerinin yorumları, yargı bildiren sözcükler ve Kürtçe yayıncılık konusunda ön yargılı haber aktörlerinin açıklamalarına haber değeri yüklenmesi yoluyla kamuoyunda Kürtçe yayıncılık konusunda olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışıldığı sonucuna varılmıştır. Gazetede Kürtçe kanalın

eleştirildiği haberlerin konumlandırma ve biçimlendirmeye, kanalı olumlayan haberlere kıyasla daha çarpıcı olarak verildiği görülmüştür. Kanalın yayına başlaması terörle ilişkilendirilmiş, neden sonuç ilişkisi kurularak TRT 6 neden olarak gösterilmiş ve Kürtçe yayıncılığın terör konusunun denetiminde düşünülmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kürt sanatçılara ilişkin haberlerde herhangi bir kanıtlamaya ihtiyaç duyulmadan haber aktörlerinin değersizleştirilmeye çalışıldığı ve bunu destekleyecek haber yazma pratiklerine başvurulduğu saptanmıştır. Bu minvalde Hürriyet'in Kürtçe olarak başlatılan yayıncılığa genel olarak olumlu bakmadığı, onaylamadığı, tek dil egemen söylemini yaygınlaştırma ve meşrulaştırmaya çalıştığı ve okuru bu egemen söylem etrafında konsolide etmek amaçlı söylem pratiklerine başvurduğu çıkarılabilmektedir. Medya kuruluşlarının yayın politikalarının belirlenmesinde sahiplik yapıları da belirleyicidir (Özsever, 2004: 147). Hürriyet Gazetesi'nin bir geleneğin temsilcisi olduğunu söyleyen Gülseren Adaklı, içerik üretimi ve sahibinin, yöneticilerinin ve köşe yazarlarının niteliği bakımından gazetenin egemen blokun bizzat bileşeni olduğunu söylemektedir (2006: 127). Rıfat N. Bali de (2001) logosunun yanında bulunan Türk bayrağı, Atatürk silueti ve "Türkiye Türklerindir" sözüyle gazetenin kemalist, milliyetçi ve devletçi bir tavrı benimsediğini âlenen ilan ettiğini belirtmektedir. Kürtçe kanalın yayına başladığı dönemde Hürriyet'in genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök'tür. Özkök daha önce Gülseren Adaklı'yla yaptığı bir mülakatta kendisine yöneltilen bir soru üzerine gazetenin sahibi¹²⁷ Aydın Doğan'ın sürekli olarak "ben milliyetçi bir insanım, Türkiye'nin değerlerine, milliyetçi muhafazakar bir insanım aynı zamanda, aile değerlerine dikkat edeceksiniz" talimatını verdiğini söylemiştir (Adaklı, 2006: 397). Bu bağlamda gazetenin farklı dillerden Kürtçe yayıncılık konusunda da gazete sahibinin talimatından hareketle milliyetçi reflekslerle haber üretme pratiklerine başvurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanında medya patronlarının kaynaklara ulaşabilmek için iktidar ile kurdukları ilişkileri de yayın politikalarında belirleyici olabilmektedir. Ak Parti hükümeti ile Aydın Doğan'ın ilişkisi 2004'ten sonra bozulmaya başlamıştır. AK Parti'nin ikinci seçim zaferinden sonra ülkenin en büyük medya grubu olan Doğan Grubu'nun hükümete yönelik eleştirilerinin dozu artmış AK Parti'de buna cevap olarak bir taraftan vergi cezalarıyla Doğan Grubu'nu küçültmeye zorlamış, diğer taraftan ana akım medyayı yeniden şekillendirmeye başlamıştır (Kurban ve Sözeri'den aktaran Sözeri, 2015: 12). Hükümet ile Hürriyet'in dâhil olduğu Doğan Grubu'nun bu çekişmesinin de gazetenin farklı dilde yayıncılık konusundaki politikası ve olumsuz değerlendirmelerinde belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

¹²⁷ Hürriyet'in dâhil olduğu Doğan Medya Grubu'nun tüm medya kuruluşları 2018'in Mart ayında Demirören grubuna satılmıştır.

Sabah'ın haberleri 3 çözümleme alt başlığı altında incelenmiştir. “TRT 6: Birlik ve beraberliğimizi pekiştirecek, farklılıklar zenginliğimiz” kategorisindeki haberlerden 3 tanesine birinci sayfada yer verilmiştir. Haberlerin ana temalarının: Kürtçe yayına başlayan TRT 6'nın birlik ve beraberliği pekiştireceği, Osmanlı'daki gibi farklılıklarla birlik ve beraberlik içinde olduğu çerçevesinde inşa edildiği, olay örgülerinin de genel olarak “TRT 6 yayına başladı, bu adımla birlik ve beraberliğimiz tahkim olacak” oluşu üzerinden inşa edildiği görülmüştür. Haberlerin temel önermesi farklılıklarımızdan korkmamamız gerektiği ve bu adımın zaten atılması gereken, gecikmiş bir adım olduğu’dur. Kanalın kültür/eğlence içerikli yayınlarıyla bir aile kanalı olacağı, yerleşik kurallara riayet edileceği bu yolla “milli devlet”e bir tehdit oluşturmayacağı anlamı üretilerek okurun kanal ve Kürtçe yayıncılık konusunda endişelenmemesi ve olumlu düşünmesi önerilmektedir. Kürtçe yayıncılık adımının “birlik ve beraberliğe zarar vermeyeceği, bunun aksine atılan adımla idealdeki Türkiye’ye biraz daha yaklaşıldığı” anlamı, kendinden emin, karar veren, yöneten, kanal hakkında tasarruf sahibi ve muktedir olarak temsil edilen haber aktörlerinin açıklamalarının yinelenmesiyle okura anlatılmış ve kanalın açılışının olumlu ve meşru bir adım olduğu yönünde bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Kanalın açılışında görev alan kişi ve sahne alan sanatçılar hakkında herhangi bir olumsuz ifade ya da nitelemeye ve ötekileştirici dil pratiklerine başvurulmamış, Kürtçe yayıncılık terörle ilişkilendirilmemiştir. Haberlerin tümünde TRT 6'nın birlik ve beraberliği pekiştirecek bir adım olduğu ana teması; demokrasi, kültürel zenginlik, birlik, beraberlik, yakınlaşmak, kardeşlik, temel hak ve özgürlükler, manevi bir görev gibi olumlu anlamları olan birbiriyle ilintili ve ana temaları destekleyen sözcük ve kavramların tekrarlanmasıyla desteklenmiştir. Kısaca ilgili kategorideki haberlerde Kürtçe yayıncılık; olumlu, birleştirici, kaynaştırıcı bir adım olduğu şekil ve çerçevesinde sunulmuştur. İlgili kategorideki haberlerin neredeyse tamamında haber aktörleri akredite kaynakları olan siyasiler ve bürokratlardır. Bu konuda haber aktörleri arasında istisna olarak kanalın açılışında sunuculuk yapan ve şarkılar seslendiren Rojin dikkat çekmektedir.

İadei itibar kategorisinde haberlerin “Kürtçenin kullanımının önündeki engellerin kaldırılması gerektiği, Kürtçe şarkı söyleyen/söylemek istediği için haksızlık yapılan sanatçılara iadei itibar yapılması gerekliliği” ana temaları çerçevesinde inşa edildiği tespit edilmiştir. Haberlerde hem TRT-6'nın yayına başlaması olumlu bir gelişme olarak gösterilmiş hem de Kürtçenin kullanımı konusundaki sınırlamaların çelişki yarattığına dikkat çekilmiştir. İncelemede Kürtçe kanalın meşruiyetini sağlamaya yönelik açıklama ve olaylara haber değeri yüklenmiş kanalın yayına başlamasının olumlu bir adım ve Kürtler için önemli bir hizmet olduğu belirtilmiştir. Ana dilde yayıncılığın bir hak olarak görülmesi gerektiği önermesini barındıran haberlerde TRT 6'nın yayına başlamasına dair olumlu mesajların aktarılmasıyla Kürtçe TV'yi ve müteakip adımları

destekleyen/destekleyecek bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. İnceleme sonucunda kategoriye dâhil edilen haberlerin neredeyse tümünde haber değeri yüklenen olayların akredite kaynaklarının açıklamaları olduğu görülmüştür. Kaya: Acıları telafi etmez ve DTP: Bu ne yaman çelişki haberleri dışında tüm haber aktörleri akredite kaynakları ve bürokratlardır. Hiçbir haberde vatandaşların kanal hakkındaki görüşlerine haber değeri yüklenmemiştir.

Gazetenin “Eleştiriler” kategorisinde siyasilerin Kürtçe yayıncılığa dair eleştirilerine dayanan haberler bulunmaktadır. İlgili kategorideki haberlerin incelenmesi sonucu Kürtçe kanalın eleştirildiği bazı haberlerin konumlandırma ve biçimlendirmeyeyle kanalı olumlayan haberlere kıyasla daha az çarpıcı olarak verildiği görülmektedir. Kanalın olumlandığı haberlerin alt ya da bölüm başlıklarının bile, olumsuzlayan haberlerin başlıklarından daha çarpıcı olarak verildiği görülmüştür. Bu pratikle gazetenin Kürtçe yayıncılıkla ilgili olumlu söylemlere dikkat çekerek yaygınlaştırıp olumsuz söylemleri örtmeye çalıştığı gözlenmiştir. Bazı haberlerde, kanal ile ilgili olumsuz eleştirilerin “ağır” olduğu aktarılmış ve kanala ilişkin olumsuz yargılar içeren dolaylı aktarım cümleleri için “savundu” gibi yayın kuruluşunun fikre mesafeli olduğunu gösteren yüklemelerin seçildiği gözlenmiştir. Kanalın açılış merasimine katılmayan DTP’li yetkililer, Şivan Perwer ve Ciwan Haco gibi Kürt sanatçılar olumsuz bir yaklaşım sergileyen, çözümsüzlüğü tercih eden aktörler olarak temsil edilmişlerdir. Kısaca haberlerde kanalın açılışına yönelik eleştiriler dikkat çekmeyecek şekilde verilmiş ve sözcük seçimleriyle, kanalın yayına başlamasına ilişkin bazı eleştirilerin onaylanmadığı tespit edilmiştir. Gazetelerin yayın politikalarının belirlenmesinde sahiplik yapılarının da belirleyici olduğu düşünüldüğünde (Özsever, 2004: 147) kanalın yayına başladığı dönemde Sabah Gazetesi’ninin dahil olduğu Çalık Grubu’nun iktidara olan yakınlığının da (Sözeri, 2015: 12) gazetenin farklı dillerde yayıncılıkla ilgili genel politikasına yansıdığını söylemek mümkündür.

Cumhuriyet Gazetesi’nde incelenen dönemde TRT’6’nın Kürtçe yayına başlamasına ilişkin 8 tane haber yapıldığı görülmektedir. Bu haberlerden 5 tanesi kanalın yayına başlamasının olumsuzlandığı ve yanlış bir adım olduğu söyleminin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı kategori olan “TRT 6: Pandora’nın kutusu” kategorisine, iki tanesi kanalın açılışının yorum katılmadan duyurulduğu “yorumsuz” kategorisine, bir tanesi de “kanalın seçim yatırımı olduğu” söyleminin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı “TRT 6: Seçim yatırımı” kategorisine dahil edilmiştir. Bu kategorilerdeki haberlerin ana temaları ve üretilmek istenen anlamlar sırasıyla: “Kürtçe yayıncılığın birlik ve beraberliğe zarar vererek ayrıştıracağı, benzer ayrıştırıcı adımların öncüsü olacağı, farklı etnisite ve kültürlerin de benzer taleplerde bulunmalarına sebep olacağı, etnik dolayimli isteklerin sonunun gelmeyeceği, kanalın yayına başladığı” ve “kanalın bir seçim

yatırımı olduğu” dur. Haberlerden sadece “yorumsuz” kategorisindeki iki tanesinin kanalın yayına başlamasının yanlış olduğu anlamsal tutarlılığını bozduğu görülmüştür. Diğer haberlerde genel olarak kanal hakkındaki olumlu düşüncelerin saklanmaya çalışıldığı, olumsuz düşüncelerin ise ön plana çıkarılarak okurda yaygın söylemin Kürtçe yayıncılık karşıtlığı olduğu düşüncesinin geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. İncelemeye tabi tutulan bazı haberlerde aynı haberin aktörlerinden bazılarının kanal hakkında olumlu düşünceleri olmasına rağmen olumsuz açıklamaları olan haber aktörlerinin açıklamalarının başlık olarak seçildiği tespit edilmiştir. Farklı etnik gruplardan haklarında hassasiyetler olan Ermeniler için de benzer adımların atılacağı, bunun Kürtçe yayıncılıkla ilişkilendirildiği ve okurda Kürtçe yayıncılık karşıtlığının geliştirilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Haberlere çok fazla yorum katılmadığı; fakat genellikle kanalın yayına başlamasının olumsuz olduğu yönünde açıklama ve gelişmelere haber değeri atfedildiği gözlenmiştir. Haberlere yorum katılmaması her ne kadar haberde objektiflik ilkesine uygun gibi görünse de haber profesyonelinin ya da yayın kuruluşunun hangi konu ve gelişmelere haber değeri atfettiği ve hangi söylemleri sıklıkla dolaşıma soktuğu da zaman zaman yayın kuruluşunu ya da haber profesyoneli tarafından kılabilenmektedir. Bir başka deyişle haberlerde kanalın yayınına ilişkin olumlu açıklama ve olaylara da haber değeri yüklenebilecekken genelde kanalın eleştirildiği açıklamalara haber değeri atfedilmesi yayın kuruluşunun ideolojik duruşu ile ilintili olabilmektedir. Köker ve Doğanay’a göre (2010: 63) sözleri başlığa taşınan aktörlere bakıldığında, sayfa ve haber editörlerinin duruşları ve egemen güç odaklarıyla eklemlenme tercihleri açığa çıkabilmektedir. Bunun yanında haberlerde, medya profesyonelinin nötr görüldüğü hallerde bile biçimlendirme, ilişkilendirme ve nedensellikten faydalanılarak örtük mesajlarla kanalın yayına başlamasının “Pandora’nın kutusunun açılması”yla eşdeğer gösterilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Haberlerde yayının kendileri için yapıldığı varsayılan Kürt vatandaşların düşüncelerine hiç başvurulmadığı ve haberlerin çoğunlukla akredite kaynakları ve bürokratların açıklamalarından hareketle inşa edildiği tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle gazetede yayınlanan haberlerin biçimlendirilmesi, verilmek istenen mesajlar ve üretilmeye çalışılan anlamlar ile demokratik bir hak olarak nitelendirilebilecek farklı dilde yayıncılığa ilişkin atılan adımın yanlış olduğu düşüncesi geliştirilerek ulus devletin egemen tek dil söylemine işlerlik kazandırılmaya çalışıldığı sonucuna varılmıştır.

Sözcü Gazetesi’nin TRT 6’nın yayına başlamasına ilişkin haberleri iki çözümleme alt başlığı altında incelenmiştir. “Yorumsuz” kategorisine dahil edilen haberlerin ana temaları “Başbakan’ın yayına başlayacak olan TRT 6 için Kürtçe konuştuğu, Cumhurbaşkanı Gül’ün kanalın yayına başlamasını olumlu bulduğu” ve Başbakan’ın Baykala verdiği Kürtçe TV yanıtı”dır. Haberlerde deşifre edilecek kayda değer bir haber yazma pratiğine rastlanmamış haberlerin genel olarak

herhangi bir yorum katılmadan yazıldığı saptanmıştır. Bunun yanında yorum içermediği tespit edilen haberlerden bazılarının sayfadaki konumlandırılmaları dikkat çekmiştir. “Başbakan TRT için Kürtçe konuştu” başlıklı ilk haberin 4. sayfada sayfanın en altında dikkat çekmeyecek şekilde verildiği, “Gül: Anlamlı buluyorum” başlıklı haberinse ana tema, önermeleri ve üretilmek istenen anlamlar göz önünde bulundurulduğunda Kürtçe yayıncılık faaliyetinin eleştirildiği dört haberle beraber verildiği dikkat çekmiştir. Bu konumlandırma ile Gül’ün kanalla ilgili olumlu açıklamalarının bulunduğu haberin kanal ile ilgili olumsuz eleştirilerin yapıldığı haberlerin denetiminde okunmasının sağlanmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Sözcü Gazetesi’nin “Pandora’nın kutusu” kategorisindeki konuya ilişkin haberleri genel olarak farklı dilde yayıncılığın olumsuzlanmasına ve yapılmaması gerektiğine yönelik önermeler içermektedir. Ana temalar ve verilen mesajlar baz alındığında tüm haberlerde başlıklar ve metinlerle Kürtçe yayıncılığın doğru olmadığını salık veren anlamsal bir tutarlılık göze çarpmaktadır. Haberlerde: “Kürtçe yayıncılığın hükümet ve yetkilileri dışında hiçbir kesimce kabul görmediği, dolayısıyla toplum nezdinde meşrûiyetinin olmadığı, seçimlere yönelik bir adım olduğu, kanalın ayrılmaya hizmet edeceği, farklı etnik grupların benzer başka taleplerine kapı aralayacağı, dış mihraklar ve emperyalistlere hizmet edildiği” ve “kanalın terörle ilişkili olduğu” haberlerde ulaşılan ana tema, önerme ve tespitlerdir.

Kanalın yayına başlamasına ilişkin 10 haberin 3 tanesinden biriyle kanalın yayına başlayacağı/başladığı bildirilmiş, 1 tanesiyle kanal hakkında yapılan bir eleştiriye verilen cevap haberleştirilmiş, bir tanesiyle de Başbakanın TRT için Kürtçe konuştuğuna haber değeri atfedilmiştir. Diğer 7 haberde, ya medya profesyonelinin haber yazma pratikleriyle kanalın yayına başlaması olumsuzlanmış ya da akredite kaynaklarının açıklamalarına dayandırılarak TRT 6’nın yanlış bir adım olduğu ve Kürtçe yayın yapılmaması gerektiği önerilmiştir. Haberlerde çoğunlukla ya kanalın yayına başlamasının olumsuz sonuçlara yol açacağı söylenmiş ya da haber aktörlerinin bu doğrultudaki açıklamaları verilmiştir. Üretilmek istenen anlamlar kanalın yayın hayatına başlamasının tepkilere sebep olduğu, beraberinde diğer farklı kesimlerde de benzer beklentilere yol açacağı ve bu gelişmenin farklı etnik grup ve kültürlerle benzer taleplerde bulunmak için cesaret vereceğidir. Kısaca kanalın yayına başlamasıyla “Pandora’nın kutusu”nun açıldığı ve kanalın gelecekte bu minvalde atılacak tüm olumsuz adımların başlangıcı olduğu söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmış, okurda Kürtçe yayıncılık konusunda olumsuz bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Haberlerin tamamında dikkat çeken bir diğer nokta Kürtlerin Kürtçe yayıncılık talebinin görmezden gelinmesi ve buna hiç değinilmemiş olmasıdır. Haber

aktörlerine bakıldığında kendisi için başlatıldığı varsayılan Kürt vatandaşların Kürtçe yayıncılıkla ilgili düşüncelerine herhangi bir haber değeri atfedilmediği görülmüştür.

Kanalın yayına başlamasına ilişkin 10 haberden sadece bir tanesinin birinci sayfadan verildiği tespit edilmiştir. Söz konusu “*Usta Kalem Emin Çölaşan TRT’nin Kürtçe yayınına değerlendirdi*” (Sözcü, 5 Ocak 2009) başlıklı haber gazetede diğer ilgili haberlerle kıyaslandığında haberin kanalın yayına başlamasına ilişkin en yoğun eleştirileri barındıran haber olduğu görülmüştür. Haberde tüm başlık ve metinlerden yola çıkarak belirlenebilecek ana ve alt temalar, “kanalın yayın hayatına başlamasının beraberinde diğer farklı kesimlerde de benzer beklentilere yol açacağı ve bu gelişmenin farklı etnik grup ve kültürlerle benzer taleplerde bulunmak için cesaret vereceği”dir. Haberin “*Sırada kim var*” alt başlığı ile benzer uygulamaların devam edeceği anlamı üretilmiştir. Amaç, kanalın açılmasıyla beraber diğer haberlerde de belirtilen ve ilgili kişilerin demeçlerinde yer alan “birlik ve beraberliğe zarar verecek düzenlemelerin peş peşe geleceği” fikrine kanıt sunmaktır. Bu kapsamlı haber, ilgili haberlerde yapılan uyarılara ve yaklaşan tehlikeye, otorite olarak gösterilen Emin Çölaşan’ın düşüncelerinden hareketle güvenilirlik ve kanıt kazandırma amacını taşımaktadır. Haberde “Türkiye’de farklı kökenden milyonlarca yurttaşımız var. Çerkezler var. Boşnaklar var. Arnavutlar var. Birinci sırada Araplar var” denmekte, örtük bir şekilde bu etnik gruplar Kürtçe yayıncılığa karşı protestoya davet edilmekte ve kendi dillerinde yayıncılık istemeleri için teşvik edilmektedirler. Haberin alt kısmındaki “Bundan sonra etnik gruplar da haklı olarak kendi dillerinde yayın isteyecekler” cümlesi, bu çıkarsamanın yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Olayın nasıl sunulduğu, gelişmeye olumlu veya olumsuz değerler atfedilmesi, karşıt olmak kaydıyla çoğunlukla benzer görüş ve olaylara haber değeri yüklenmesi medya profesyoneli ve bağımlılığının bulunduğu yayın kuruluşunun tasarrufunda olduğundan, kanalın olumsuzlanmasına ilişkin tüm tercihlerin gazeteci ve yayın kuruluşunun ideolojik duruşuyla ilintili olduğu söylenebilir. Yapılan analizden hareketle Sözcü’nün ulusalcı ideolojik duruşuyla paralel olarak Kürtçe yayıncılığa karşı çıktığı, resmi ideolojinin egemen tek dil söylemini yeniden üretmek okurlarında da aynı bakış açısını geliştirmeye çalıştığı gözlenmiştir.

Evrensel’in haberleri 5 çözümleme alt başlığı altında değerlendirilmiştir. Gazetenin “Yorumsuz” kategorisindeki iki haberin de “TRT Şeş’in yayın hayatına başlayacağı/başladığı” ana teması çerçevesinde inşa edildiği ve ilk sayfada verildiği görülmüştür. Haberlerde kanalın yayın içeriklerine dair bilgiler ve frekansları verilmiş ve Kürtçe yayıncılık yapacak TRT 6 hakkında olumsuz ifadeler yer verilmemiştir. İlk haberde okurlar kanalın izlenmesi için teşvik edilmiş ve

yayın içeriğinin gayet zengin olacağı eş anlamlı cümleler ve yinelemelerle tekrarlanmıştır. İkinci haberde bir alt başlıkla TRT Şeş'in yayına başladığı; fakat Kürtçe ile ilgili yasaklama ve kısıtlamaların devam ettiği belirtilmiştir. Haberde Kürtçe ile ilgili tüm yasakların kaldırılması gerektiği önerilmiştir.

“Bu ne yaman çelişki: Kürtçeye alan açma” kategorisindeki haberlerin 3 tanesinin ilk sayfadan verildiği ve Devlet eliyle Kürtçe yayının başlatılmasına rağmen Kürtçeye yönelik engelleyici hükümlerin mevcudiyetini koruduğu ve sınırlamaların devam ettiği” ana teması çerçevesinde inşa edildiği görülmüştür. Tüm haberlerin ortak önermesi, “sadece TRT 6 ile Kürtlerin kültürel taleplerinin karşılanamayacağı, öncelikle Kürtçenin önündeki engellemelerin kaldırılması gerektiğidir. Sorunun çözümü için Kürtlerin Meclis’e gönderdiği milletvekillerinin muhatap alınması gerektiği salık verilmekte ve Kürtçenin üzerindeki fiili baskının kaldırılması beklenmektedir. Haberlerde sıklıkla yinelenen argümanlar “Kürtlerin çocuklarına Kürtçe “x, q ve w” karakterlerini kullanamadıkları için istedikleri isimleri koyamadıkları, Kürtçe konuştukları için Kürtler hakkında soruşturmalar açıldığı, Ahmet Kaya’nın Kürtçe klip çekeceğim dediği için sürgüne gönderildiği ve Kürtçenin Meclis’te hala “bilinmeyen dil” ve “noktalama işareti olarak kayıtlara geçtiği”dir. Haberlerde TRT 6’nın yayın koşulları özel televizyonların koşullarıyla karşılaştırılmış ve TRT 6’ya tanınan imkânların Kürtçe yayın yapan özel kuruluşlara da tanınması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bazı haberlerde direkt olarak Kürtçe yayına başlanmasının eleştirilmediği; fakat uygulamadaki çelişkilere işaret edilerek Kürtçenin önündeki yasaklama ve engellemelerin kaldırılması gerektiği önerilmiştir. Hemen hemen bütün haberlerde Kürtçenin önündeki engellemelere atıfda bulunularak Devletin Kürtçe politikasının çelişkiler barındırdığı söyleminin dillendirildiği görülmektedir. Haberlerde Kürt kimliğine anayasal güvence istenmekte ve “gerekli koşullar sağlanırsa kanalın Kürt sorununun çözümüne katkıda bulunabileceği” belirtilmektedir. İncelenen 9 haberden ikisinde Kürtçe yayıncılık konusunda vatandaşların da fikrinin sorulduğu saptanmıştır. Haberlerin çoğunda Kürtler ana dillerinde dahi konuşamayan, baskı, gören yargılanan, cezalandırılan toplumsal taraf olarak temsil edilirken; devlet erki ve hükümet de iktidar sahibi ve baskı uygulayan “olumsuz öteki” olarak sunulmuştur. İlgili kategorideki tüm haberlerde Kürtçenin kullanımına yönelik uygulamadaki çelişkilere değinilmekte ve Kürtçe yayıncılığın başlatılması sonrası Kürtçeye yönelik baskı ve yasaklamaların son bulması gerektiği önerilmektedir.

“Kürtçe, devlete serbest Kürtlere yasak” kategorisindeki haberlerin “devletin Kürtçe yayına başlamasına rağmen Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama ve engellemelerin varlığını koruduğu” ana teması üzerinden kurgulandıkları görülmektedir. Haberlerde Kürtçe yayıncılığın

başlatılması ile Kürtçeye dair mevcut sınırlamalar arasında çelişki olduğu belirtilerek Kürtçenin önünde engel teşkil eden yasaların değiştirilmesi ya da revize edilmesi gerektiği önerilmektedir. Haberlerin başlık, spot, haber girişi ve alt başlıklarından hareketle TRT 6 üzerinden “Kürtçe, devlete serbest Kürtlere yasak” söyleminin dillendirilerek Kürtçenin önündeki sınırlayıcı düzenlemelerin kaldırılması istenmektedir. Mevcut çelişkiler devam ederken “TRT 6’nın açılışının samimi bir adım olmadığı, seçim yatırımı olduğu, asimilasyon aracı olarak kullanılacağı ve Kürtçeye dair yasaklamaların devam ettiği” söylemi haberlerin tamamında yinelemelere ve röportajlara başvurularak okura tekrar tekrar anlatılmaktadır. Haberlerde “eğer TRT 6’da Kürtçe yayın yapılabiliriyorsa Kürtçe konuşmanın önündeki sınırlamalar ve yasakların her alanda kaldırılması gerektiği; yok eğer Kürtçe konuşmak suçsa Kürtçe yayıncılık yapan kişiler de yargılanmalıdır” şeklinde bir ilişki kurulduğu dikkat çekmektedir. Haberlerde; çocuklara Kürtçe isim koyma yasağı, Kürtçe yemin etmek istedikleri için Meclis’ten atılan DEP milletvekilleri, dava açılan bildiriler, konuşmalar, bayram tebrikleri, Kürtçe selam verdiği için “seçim yasaklarına” uymamaktan kaynaklanan yargılamalar hatırlatılarak mağduriyet ön plana çıkarılmakta ve bir çelişki olduğu söylenmektedir. Kürtçeden bahsederken sıklıkla kullanılan sözcüklere bakıldığında “yargılanmak, hapis yatmak, soruşturma, dava, yasaklamak, cezalandırılmak gibi anlamsal açıdan birbirleriyle ilintili sözcüklerin kullanıldığı ve farklı sözcüklerle kurulan eş anlamlı cümlelerle Kürtlere baskı uygulandığı belirtilmektedir. Haberlerde Kürtler için sıklıkla “Kürt halkı” ifadesinin yeğlendiği dolayısıyla “Kürt yoktur” egemen söylemine karşı çıkıldığı görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle ilgili kategorideki haberlerle üretilmek istenen anlam “Kürtçenin devlet ve kurumlarına serbest Kürtlere yasak olduğu”dur.

“Bu ne yaman çelişki: Seçim yatırımı” kategorisindeki haberlerin Kürtlerin muhtelif alanlarda Kürtçeyi kullanmalarından dolayı sınırlama, baskı ve engellemelerle karşılaştıkları ve Kürtçe kanalın seçim yatırımı olduğu” temaları çerçevesinde kurgulandığı görülmektedir. Haberlerde “Kanalın verilen mücadelenin bir kazanımı olduğu” fikri dillendirilmekte ve muhalif okurlara “Kürtçe kanalın bir lütuf olmadığı” mesajı verilerek Ak Partiye oy verme potansiyeli olan Kürt seçmen kazanılmaya çalışılmaktadır. İki haberde de “w, x, q” harflerini kullananlara cezalar verildiği, anadil de eğitim için yüzlerce öğrencinin okullardan atıldığı, Ahmet Kaya’nın Kürtçe klip yapacağını açıklamasından sonra saldırıya uğradığı, cezaevlerinde Türkçe bilmeyen annesiyle Kürtçe konuşan tutuklunun başka cezaevine gönderildiği, telefonların kesildiği, Kürtçe konuştukları için siyasilere davalar açıldığı, insanların görevden alındıkları, cezaevinde sadece Kürtçe “günaydın” dedikleri için telefonların kesildiği, Kürtçe yayın yapan Azadiya Welat Gazetesi’ne defalarca kapatma cezası verildiği” gibi Kürtçe konuşmanın önündeki sınırlandırma ve cezalandırmalar hatırlatılarak uygulamadaki çelişkilere dikkat çekildiği ve okurda “Kürtçe

kanalın samimi olmadığı, seçim yatırımı olduğu” yönünde bir bakış açısı geliştirilmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Diğer gazetelerle kıyaslandığında Evrensel’in haberlerinde dikkat çeken şey; medya profesyonellerinin kanalın yayına başlamasının yarattığı çelişkili durumu otorite olarak gördüğü aktörlere onaylatmasının yanı sıra kanal ve hükümet hakkındaki kendi öznel yargılarını da sık sık haberlere taşımış olduklarıdır. İlgili kategorideki iki haberde vatandaşların Kürtçe yayıncılıkla ilgili görüşlerinin sorulduğu tespit edilmiştir.

Evrensel Gazetesi’nin “Kürt sanatçılar temkinli, iadei itibar gerekli” kategorisine dahil edilen haberlerde Kürt sanatçıların bugüne kadar yaşadığı sıkıntılar, maruz kaldıkları yasaklamalar, cezalandırmalar anlatılmaktadır. Haberdeki temel önermeler “devletin, bu sanatçıların maruz kaldıkları haksızlıklar nedeniyle özür dilemesi ve iadei itibar etmesi gerektiği”dir. Haberlerin üzerine inşa edildiği bir diğer konu Kürt sanatçıların mevcut sınırlamalar, antidemokratik uygulamalar ve engellemeler devam ettiği için TRT 6’nın yayınına katılmayı reddetmeleridir. Sanatçıların yayına katılmayı reddetmeleri haberlerde onaylanmakta ve tüm sanatçıların bu şekilde davranmaları örtük bir şekilde salık verilmektedir. Haberlerde Kürtler için önemli olan Ahmet Kaya, Şivan Perwer ve Ciwan Haco gibi sanatçıların açıklamalarına haber değeri atfedilmekte, sanatçılar rol model olarak gösterilmekte ve tıpkı onlar gibi kanala mesafeli durulması gerektiği önerilmektedir. Haberlerde verilen temel mesajlar “Bugüne kadar Kürtlerin haklarının inkar edildiği, eşitliğin sözde olduğu, kanalın olumlu; fakat dönüş için yeterli bir adım olmadığı, kanalın yayına başlamasının fiili durumdaki uygulamalarla çeliştiği” şeklindedir. Haberlerin önermeleri “inkar politikalarının son bulması gerektiği, Kürtçenin önündeki engellerin kaldırılması ve özgür bir ortamın sağlanması ve eşit paylaşım temelinde bir yaşam zeminin hazırlanması gerektiği”dir.

“Diğer” kategorisine dâhil edilen iki haberde “iktidara yakın gazetelerin ve Devlet eliyle Kürtçe yayın yapan TRT 6’nın Kürtçe konusunda başarısız oldukları/olacakları” öngörülmektedir. Haberde sadece Kürt kurumlarının Kürtçede yetkin oldukları ve doğru Kürtçeyi kullanıp öğretebilecekleri söylenmektedir. Gazetelerde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Kürtçe “hayırlı olsun” mesajının gazetelerde doğru yazılamadığı örneği verilmekte ve “medyanın Kürt sorununa duyarsız, Kürtçeden bihaber ve güdümlü olduğu” fikri yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Azadiya Welat Gazetesi’nin haberleri iki çözümleme alt başlığı altında değerlendirilmiştir. “Kürtçe Kürtlere yasak: Seçim yatırımı” kategorisine dahil edilen haberlerin; “Kürtçe’nin Kürtlere yasak olduğu, Kürtçe kanalın seçime yönelik bir proje olduğu, hükümetin Kürtçe kanal

adımını Avrupa için attığı ve samimi olmadığı” ana temaları çerçevesinde inşa edildiği görülmektedir. Bu savların hepsine dayanak olarak gösterilen şey Kürtçenin kullanımına yönelik sınırlama ve engellemelerdir. Haberlerde kanal ile ilgili olarak ortaya atılan her olumsuz düşüncenin sağlaması; Kürtçe konuşanların cezalandırmalara, yargılamalara, yasaklamalara, tehditlere kısaca baskıya maruz kalmaları olarak gösterilmektedir. Haberlerde, hemen hemen kanal hakkındaki her olumsuz yargının önünde veya arkasında “Birçok kişinin Kürtçe konuştuğu için hapis yattığı, sürgün edildiği, Kürtçenin Meclis tutanaklarına bilinmeyen dil olarak geçtiği, Kürtçe konuşmanın görevden alınma sebebi olduğu, Kürtçe isim ve karakterlerin yasaklandığı, Kürtçe konuşanların soruşturmalara maruz kaldığı, Kürtçenin, Kürtçe dışında bir dil bilmeyen kişilere yasak olduğu” argümanlarından bir veya bir kaçısı sıralanmakta ve bu durum Kürtçe kanalın olumsuzlanmasına dayanak ve kanıt olarak gösterilmektedir. Haberlerde “Kürtçenin Kürtlere yasak olduğu ve çifte standart uygulandığı” savı sürekli benzer örneklere başvurularda ıspatlanmaya çalışılmaktadır. Medya profesyonelleri bu yolla “uygulamada çelişkiler olduğu” söylemini yaygınlaştırmaktadırlar. Buradan hareketle söz konusu uygulamalar, Kürtçe Kürtlere yasak, Kürtçe kanal seçim yatırımıdır ve kanalın başka amaçlar için açıldığı” söylemlerinin mihenk taşı olarak kullanılmaktadır. Haberlerde Kürtler ve Kürt sanatçılar sürekli olarak kandırılmaya çalışılan, yasaklamalara ve yargılamalara maruz kalan mağdur taraf; devlet ve iktidar sahipleri de baskı uygulayan “olumsuz öteki” olarak sunulmaktadır. Bunun dışında medya profesyonellerinin haberde birincil kaynak olarak herhangi bir kanıt ya da araştırmaya dayanmadan Kürtlerin kanalın test yayınına rağbet göstermediği, vatandaşların tamamının kanalı seçim yatırımı olarak gördüğü, Kürtçeye yönelik yasaklamaların arttığı” gibi birçok öznel yargıyı habere taşıdıkları görülmüştür. Son kertede ulaşılan sonuç medya profesyoneli/yayın kuruluşunun, Kürtçe ve Kürtlerin her alanda yasaklama ve engellemelerle karşılaştığı söylemine mevcut uygulamalara atıfta bulunarak işlerlik kazandırmaya çalışıldığıdır.

“Samimi değil, asimilasyon amaçlı” kategorisine dahil edilen haberlerin “Türkiye’nin TRT 6’yı Avrupa Birliği’ne ve Kürtlere yaranmak için açtığı, Kürt kültürü ve dilinin asmile edilmek istendiği, daha önce başka devletlerin de aynı amaçla benzer uygulamalara başvurduğu, Kanalın bir direnişin sonucu olduğu, Kürtlerin kanalla kandırılmaya çalışıldığı, Kanalla işbirliği yapanların kültürel korucu olduğu” ana ve alt temaları çerçevesinde inşa edildiği görülmektedir. Haberlerde bu ana ve alt temalar Kürt otoritelerin görüşlerine başvurularda ve uygulamadaki Kürtçeye yönelik engelleme, cezalandırma ve baskılara atıfta bulunularak desteklenmeye çalışılmıştır. Muhabir böylelikle “kanalın Kürtlerin yararına bir adım olmadığı” düşüncesini otorite olarak gördüğü haber aktörlerine söyletmekte, söyleme güvenilirlik sağlamaya çalışmakta ve bu konuda kanı birliği olduğu düşüncesini geliştirmeye çalışmaktadır. Kürtçenin kullanımına

yönelik sınırlama, engelleme ve cezalandırmalar bu bölümde de kanalın olumsuzlanmasında ve hakkındaki her türlü olumsuz iddianın desteklenmesi için argüman olarak kullanılmaktadır. Çocuklara Kürtçe isim verilemediği, Kürtçenin bilinmeyen dil olarak kabul edildiği, q, w, ve x harflerinin kullanılmadığı, Kürtçe yüzünden Kürtlerin yargılanması” gibi muhalif Kürtlerin mottoları haline gelmiş argümanlar okur kitlenin baskılar ve çelişkiler konusunda ikna edilmesi için başvuru olan temel argümanlardır.

Azadiya Welat Gazetesi’nin diğer kategorisine alınan haberlerinde “TRT 6’nın Kürtçeyi yanlış kullandığı, kimsenin kanalı izlemediği ve Kürt sanatçı Şivan Perwer’in kanalın teklifini reddettiği” ana temaları çerçevesinde inşa edildikleri görülmektedir. Haberlerde sırasıyla “kanalın Kürtçeyi doğru kullanmadığı, Kürtçe konusunda yetkin olanın Kürdi Der olduğu, Kürtlerin TRT 6’yı değil Roj TV’yi tercih ettiği ve Kürt sanatçı Perwer’in kanala çıkmayacağı” söylenmektedir. Üç haberin ortak noktası da TRT’nin eleştirilmesi ve olumsuzlanmasıdır. İki haberde haber aktörlerinin TRT 6’yı eleştirdikleri ve onaylamadıkları anlamını barındıran açıklamalarından birer cümle, bir haberde de Alman televizyonu ARD’nin Kürtlerin TRT 6’yı izlemedikleri tespiti öncelenerek başlığa taşınmıştır. Haberlerde üretilmek istenen anlamlar ve önermelere bakıldığında “Kanalın Kürtçeyi yanlış kullanmasının sebebi hükümetin Kürtlere ve Kürtçeye dair olumsuz yaklaşımıdır, Şivan Perwer’in kanalın yayınına katılmaması herkese örnek olmalıdır” ve “Kürtler TRT 6 yerine ROJ TV’yi izlemelidir” önermelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Haberlerde kanalın izlenmemesi, yayınlarına katılmaması gerektiği ve Roj TV’ye tercih edilmediği Kürtlerce otorite olan isimlere ve yabancı basın yayın organlarına söylenmektedir. Bununla hedeflenen, kanal hakkındaki olumsuz düşüncelere güvenirlilik kazandırmak ve okuyucuları bu yönde manipüle edebilmektir.

Sonuç olarak incelenen gazetelerden Hürriyet, Sözcü ve Cumhuriyet gazetelerinin farklı dilde yayıncılık adımını benzer ana tema ve haber yazma pratikleriyle açık ve örtük şekillerde olumsuzladıkları ve okurda farklı dilde yayıncılık karşıtı bir düşünce geliştirmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Hürriyetin haberlere sınırlı yorum kattığı tespit edilmiş ancak haberlerin sayfalarda konumlandırılması ve kanalın terörle ilişkilendirilmesiyle okur kitlenin alımlamasına müdahale edilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Sözcü, tercih ettiği başlıklar, alt başlıklar ve olay örgüsüyle ya kanalın yayına başlamasının olumsuz sonuçlara yol açacağını söylemiş ya da haber aktörlerinin bu doğrultudaki açıklamalarını vermiştir. Yayın kuruluşunun Araplar, Çerkezler ve Boşnaklar gibi etnik grupları Kürtçe yayını protesto etmeleri için teşvik etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. Yayın kuruluşu, kanalı terörle ve Ermenilerle ilişkilendirmiş, kanalın sıklıkla farklı etnik grupların benzer isteklerine kapı araladığı/aralayacağı anlamı üretilmeye çalışılmıştır.

Sözcü Gazetesi’nde, Kürt vatandaşların kanalın yayına başlamasına ilişkin görüş ve düşüncelerine haber değeri yüklendiği herhangi bir habere rastlanmamıştır. Cumhuriyet’in haberlerinde de yayın kuruluşunun haber değeri atfettiği haber aktörlerinin açıklamalarında anlamsal bir tutarlılığın olduğu ve çoğunlukla bu açıklamalarla farklı dilde yayıncılığın olumsuzlandığı gözlenmiştir. Gazetenin Kürtçe yayıncılığın birlik ve beraberliğe zarar vererek ayrıştırıcı olacağı, benzer ayrıştırıcı adımların öncüsü olacağı, farklı etnisite ve kültürlerin de benzer taleplerde bulunmalarına sebep olacağı ve seçim yatırımı olduğu” söylemlerine işlerlik kazandırmaya çalıştığı belirlenmiştir. Yayın kuruluşu kanalı etnik öteki olarak belirlediği Ermenilerle ilişkilendirmiş ve çeşitli stratejilerle kanalla ilgili olumlu düşünceleri saklamaya çalışmıştır. Yapılan analiz sonucunda yayın kuruluşlarının haberlerinde ulus-devletin baskın söylemlerinden olan tek dil egemen söylemini yaygınlaştırıp yeniden üretmeye çalıştıkları sonucuna varılmıştır.

Sabah Gazetesi’nin farklı dilde yayıncılıkla ilgili haberlerinde ağırlıklı olarak “farklılıklar zenginliğimiz, farklı dilde yayıncılıkla birlik ve beraberliğimiz güçlenecek” söylemini yaygınlaştırmaya çalıştığı tespit edilmiştir. Yayın kuruluşunun haber aktörlerinin çoğunu siyasiler, bürokratlar ve haksızlığa uğramış Kürt sanatçılardan seçtiği tespit edilmiştir. Sabah Gazetesi’nde de haberlere çok fazla yorum katılmadığı saptanmıştır. Gazetenin farklı dilde yayıncılık konusunda nerede konumlandığı haber yazma pratiklerinin yanı sıra açıklamalarına haber değeri yüklediği haber aktörlerinin açıklamaları ve gelişmelere bakılarak belirlenmiştir. Haberlerde Kürt vatandaşların kanalın yayınına ilişkin görüşlerine yer verilmediği görülmüştür. Gazetenin çoğunlukla farklı dilde yayın başlatan hükümet yetkilileri ve bürokratların söylemlerini dolaşıma soktuğu ve farklı dilde yayıncılık konusunda muhalif kanattan gelen eleştirilerin göğüslenmesine yönelik bir yayın politikası izlediği sonucuna varılmıştır.

Azadiya Welat ve Evrensel gazetelerinde haber değeri yüklenen açıklama ve olaylar benzerlik taşımaktadır. İki gazetede de haberler benzer ana tema ve olay örgüleri üzerine inşa edilmiş ve iki yayın kuruluşu da hemen hemen her haberde kanalın yayına başlamasıyla Kürtçenin kullanımına yönelik büyük bir çelişki yaşandığını yinelemişlerdir. Her iki yayın kuruluşu da kanalın yayına başlamasını çifte standart uygulandığı yönünde yorumlamış ve Kürtçeye alan açmaya çalışılmıştır. Bir diğer deyişle TRT 6’ya tanınan imkânların Kürtçe yayın yapan özel kuruluşlara da tanınması gerektiği konusu işlenmiş ve nerdeyse her haberde Kürtçe konuşan Kürtlerin çeşitli baskılara maruz kaldıkları belirtilmiştir. Her iki gazetenin de, Kürtçe kanalın seçimlerde hükümete avantaj sağlamaması için “kanalın mücadelenin kazanımı olduğu” düşüncesini yaygınlaştırmaya çalıştıkları saptanmıştır. Diğer gazetelerle kıyaslandığında

Evrensel ve özellikle Azadiya Welat Gazetesi'nde medya profesyonellerinin öznel yargılarını sıklıkla haberlere taşıdıkları görülmüştür. “Kanalın seçim yatırımı ve bir mücadelenin kazanımı olduğu” söylemi otorite oldukları varsayılan kişi ve kurum yetkilileriyle yapılan röportajlarla okura kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Evrensel Gazetesi'nin haberlerinde kanalın Kürtçe yayına başlamasına ilişkin vatandaşlarla röportajlar yapılmış; fakat röportaj yapılan kişilerin yayın kuruluşunun söylemlerini yaygınlaştıran muhalif kişilerden seçildiği tespit edilmiştir. Azadiya Welat Gazetesi'nde vatandaşlarla yapılan herhangi bir röportaja rastlanmamış, haber aktörlerinin daha çok Kürtçe kullanımından ötürü baskıya maruz kalmış muhalif kişilerden seçildiği tespit edilmiştir. Gazetede bazen aynı olaya birçok defa haber değeri yüklediği ve gelişmenin her seferinde farklı başlıklarla ve yeni bir olaymış gibi sunulduğu görülmüştür¹²⁸.

Sonuç olarak TRT 6'nın Kürtçe yayına başlaması, yayın kuruluşlarının ve siyasilerin söylem mücadelesine bir mecra yaratmıştır. Çalışma kapsamında haberlere uygulanan analiz sonucunda medya kuruluşlarının ve profesyonellerinin ideolojik bakış açısı ve dünya görüşünün dil dolayımı ve haber üretme pratikleriyle haberlere yansıdığı görülmüştür. Tüm yayın kuruluşları, yayın politikaları doğrultusunda dozu değişen ölçülerde belirli stratejiler ve kullandıkları dille kendi söylemlerini yaygınlaştırmaya çalışmışlardır. Bu tez çalışmasında beklenen şey yayın kuruluşlarının ve medya profesyonellerinin yansız, tarafsız ya da “gerçekliği” bir ayna gibi yansıtip aktarmaları değildir. Medyanın “gerçekliği” seçme, sunma yapılandırma ve biçimlendirme ile tanımladığı ve dilsel pratiklerle yeniden ürettiği (Hall, 1999: 88), gerçekliğin hiçbir zaman ham haliyle deneyimlenemeyeceği ve sürecin gerçeğin kurulduğu toplumsal bir süreç olduğu (Fiske ve Hartley, 1978: 161), gerçeğin hiçbir uyarlama yapılmadan aktarılamayacağı ve zaten buna izin veren bir sistemin olmadığı görüşü (Hall, Fiske, Hartley ve Bennet'den aktaran Hackett, 1985: 43, 44) hâlihazırda neredeyse kabul görmüştür. Hall'un belirttiği üzere (1982) haberlerde kullanılan dilin bizatihi kendisi tarafsız bir aktarım aracı değildir ve dili gerçekliği yapılandıran, inşa eden bir araç olarak değerlendirmek gerekmektedir (aktaran Hackett, 1985: 44). Bunun yanında yapılan haberin geçtiği en önemli filtre neyin söylenip söylenemeyeceğini belirleyen kültürel hava ve ideolojik atmosferdir (Hoggart'tan aktaran Schudson, 1997: 321). Bu da yanlılığı bir nevi zorunlu kılmaktadır. Michael Schudson'a göre (1997: 321) haberin çerçevesini belirleyen kültürel hava bir yandan kurumların yarattığıdır, diğer yandan kurumları kurum yapan bağlamın kendisidir. Bu bakımdan farklı siyasi ve ideolojik görüşleri olan medya kuruluşlarının haber pratikleriyle sebep oldukları esas sorun yanlılıkları

¹²⁸ “Kürtçeye yasak devam ediyor (28 Aralık 2008), Kürtçe Kürtlere yasak (3 Ocak 2009), Adana'dan bir örnek daha (5 Ocak 2009)” başlıklı haberlerde aynı olay aktarılmıştır.

değildir. Esas sorun bu söylem mücadelesinde hem ideolojik olarak yakın oldukları kesimlerin hem de kendi dünya görüşlerini yaygınlaştırmak amacıyla sıklıkla sadece benzer grupların açıklamalarını sayfalarına taşımaları ve Kürtçe yayıncılığın esas muhatapları olan Kürt vatandaşların görüşlerine ya hiç ya da nadiren haber değeri yükleyerek dışarda bırakmalarıdır. Tartışmaların siyasi parti yetkilileri ve muhalif ve radikal haber aktörlerinin tekeline sokulması, Kürtçe yayıncılık konusunun da Türkiye’deki bir çok konu gibi siyah ve beyaz olarak tartışılmasına neden olmuştur. Anadilde yayıncılık gibi demokratik bir hakkın yayın kuruluşları tarafından siyasi bir arenaya taşınması ve sıklıkla ideolojik açıdan kutuplaşmış çevrelerin yayıncılık hakkındaki fikirlerine başvurulması, sadece anadillerinde televizyon izlemek isteyen ve ideolojik açıdan haberlerde yer verilen aktörler kadar keskin görüşleri olmayan heterojen Kürt vatandaşların talep ve düşüncelerinin göz ardı edilmesidir. Esra Arsan TRT’nin Kürtçe kanalı TRT 6’nın Türkiye Kürtleri tarafından nasıl algılandığını saptamak amacıyla 2015 yılında yaptığı çalışmada TRT’nin Kürtçe kanalının Türkiye Kürtleri için bir tür katarsis olduğu ve rahatlatma sağladığı sonucuna varmıştır. Arsan, TRT 6’yı sürekli izleyen ve izlemeyen Kürt vatandaşlarla yaptığı mülakatlardan hareketle “içeriği nasıl olursa olsun devlet televizyonunda Kürtçe yayının olumlu bir gelişme” olarak algılandığını belirtmektedir. Araştırmasında TRT 6’yı neden izledikleri sorulduğunda “anadilim olduğu için izliyorum” ve “Kürtçe yayın yaptığı için izliyorum” yanıtının çoğunlukta olduğunu tespit eden Arsan, Kürtçe kanalın izlenmesindeki en önemli motivasyonun Kürtçe anadilde yayıncılık olduğunu saptamıştır (2015: 149). Buna karşın analizi yapılan haberlerde yer verilen tüm haber aktörlerinin ya hükümetle yakından ilişkili kişilerden, ya ulusalcı muhalif partilerin temsilcilerinden ya da ideolojik açıdan uzlaşamayacak kadar kutuplaşmış kişilerden seçildiği dikkat çekmektedir. Bazı haberlerde de haber aktörü bizatihi medya profesyonelinin kendisidir ve öznel yargılar tüm haberi baştan ayağa kat etmektedir. Seçilen haber aktörlerine bakıldığında Kürdi-Der Başkanı’nın ya da DTP yetkililerinin seçim arefesinde hükümetin başlatmış olduğu Kürtçe yayıncılığı olumlama olasılık dahilinde bile değildir. Deniz Baykal da hem partisinin ideolojik çizgisi hem de muhalefet olması nedeniyle, özellikle de seçimler öncesinde hükümetin attığı bir adımı çeşitli kaygılardan dolayı henüz baştan eleştirmeye eğilimlidir. Yayın politikasında ulus-devlet paradigmasının geçerli olduğu ulusalcı gazetelerin medya profesyonellerinin tek dil egemen söylemine işlerlik kazandıracak haber pratiklerine başvurma olasılıklarının yüksek olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Azadiya Welat gazetesi’nin kanal hakkındaki görüşlerini habere taşıdığı Murat Karayılan’ın Ak Parti’nin attığı Kürtçe yayıncılık adımını benimsemesini beklemek de en az verilen diğer örnekler kadar sıradışı olacaktır. Başka bir deyişle Kürtçe kanal adımının henüz baştan reddedilmesi için zaten bir çok neden mevcuttur. Yapılması gereken tartışmaların çeşitli kaygılardan dolayı bu denli kutuplaşmış haber aktörlerinin tekeline sokulmamasıdır. Çünkü

hükümet yetkilileri adımı kendileri atmış olduğu için savunmakta, muhalefet partisi yetkilileri muhalif olduklarından ve ideolojik duruşlarından dolayı kanalı eleştirmekte, muhalif Kürtler de hem muhalif oldukları için hem de söylem mücadelelerindeki propagandalarının büyük ölçüde dile dayanması nedeniyle ideolojik açıdan aynı ya da benzer çizgide olmadıkları her fraksiyonun Kürtçeye dair benzer bir adımını olumlamamaya zaten eğilimlidirler. Haber analizlerinde neredeyse bütün haberlerde haber kaynağı olarak akredite kaynakları, Kürt sanatçılar, yazarlar; DTP, muhalefet ve hükümet yetkilileri ve kongrelerde Kürtçe konuştukları için yargılamalara maruz kalmış siyasi bağlantıları olan kişilerin seçildiği görülmektedir. Bir başka deyişle haber aktörleri çoğunlukla seçkinlerdir. Haber aktörü olarak ideolojik açıdan bu kadar kutuplaşmamış, sıradan halkın düşüncelerine neredeyse hiç yer verilmemesi halkın tepki ve düşüncelerinin heterojen Kürt tabanın tamamının temsilcileri veya kanaat önderleri olarak değerlendirilemeyecek kaynaklar aracılığıyla yansıtılmasına sebep olmuştur. Bu da kendileri için yayın yapıldığı varsayılan Kürtçe yayıncılığın esas muhatapları olan Kürtler yerine; temsilcisi olarak seçmiş olsa bile doğrudan temsile kıyasla temsil kabiliyeti sınırlı kişilerin söylemlerinin dolaşıma girmesine neden olmuştur. Arsan (2015: 151) Türkiye’de TRT’nin Kürtçe kanalı TRT Şeş ile başlayan Kürtçe yayıncılığın her şeye rağmen Türkiye Kürtleri tarafından haklar bağlamında olumlu bir gelişme olarak görüldüğünü belirtmektedir. İncelenen haberlerde kanalın Kürt vatandaşlar tarafından nasıl algılandığının sorgulanmaması ve fikri alınan kişilerin sadece yayın kuruluşunun ideolojik söylemini destekleyecek kişilerden seçilmesi, TRT’nin başlattığı Kürtçe yayıncılığın en önemli meşrûlaştırıcısı olabilecek “kamu yayıncılığının gereği olduğu” konusunu karanlıkta bırakmaktadır. Son tahlilde yayın kuruluşlarının bağımlılıklarından ve ideolojik hassasiyetlerinden azade hareket etmesini beklemek hem idealist bir beklentidir hem de Hackett’in (1985, 43, 44) Hall, Fiske, Hartley ve Bennet’den aktardığı gibi çok da mümkün görünmemektedir. Buna rağmen dördüncü güç olma vasfı yüklenmiş ve kitlelere hitap edebilme kabiliyeti olan yayın kuruluşlarının kendilerini doğrudan ilgilendiren bir konuda halkın fikir ve düşüncelerine daha fazla yer vermesinin temsil olunma/olunamama sorununu bir nebze de olsa çözebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açan-Aydın, Z. ve Budak, A., (2010). Çeviribilim ve Uygulamaları. Çeviride İdeolojik Eşdeğerlik: Eleştirel Söylem Çözümlemesi Bağlamında Bir Çeviri İncelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (20).
- Adaklı, G. (2006). Türkiye’de Medya Endüstrisi: Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ağcakulu, A. (2012). *Ortadoğu’da Kürtçe Radyo Yayınları: Erivan Radyosu Örneği (1955-1990)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü İstanbul.
- Ahıska, M. (2005). Radyonun Sihirli Kapısı: Garbiyatçılık ve Politik Öznellik. İstanbul: Metis Yayınları.
- Akarcalı, S. (2003). Radyo ve Televizyonda Türk Dış Yayınları. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Akca, E. B. (2007). Kimlik, Medya ve Temsil. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akca, E. B. (2014). Yeni Medya, Yeni Pratikler, Yeni Olanaklar. (edt) Emel Baştürk Akca. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Akçura, Y. (1998). Türkçülüğün Tarihi. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Aktürk, Ş. (2015). Almanya, Rusya ve Türkiye’de Etnisite Rejimleri ve Milliyet. (çev.) Volkan Eke. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aktürk, Ş. (2006). Etnik Kategori ve Milliyetçilik. *Doğu Batı*, 38, 23-57.
- Akyol, H. (2010). Kürt Medyasında Yirmi Yıl. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Alankuş, S. (1995). Türkiye’de Medya, Hegemonya ve Ötekinin Temsili. *Toplum ve Bilim*, 67, 76-110.
- Alankuş, S. (2005). Bia ve Bia Eğitim Çalışmaları Üzerine. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya* içinde, 15-33. (Der). Sevdal Alankuş. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alankuş, S. (2008). Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği. İçinde: *Okuldan Haber Odasına: Hak Haberciliğine Doğru*. (Der.) Sevdal Alankuş İstanbul: IPS Vakfı Yay.
- Alankuş, S. (2016). Barış Gazeteciliği Elkitabı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Alankuş-Kural, Sevdal. (1998). Yerel Medyanın İmkânları. *Birikim Dergisi*, 111-112.
- Alemdar, K. (1981). Türkiye’de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri. İletişim Sosyolojisinin Temelleri Üzerine Bir Deneme. Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Basımevi.
- Alemdar, K. ve Uzun, R. (2013). Herkes İçin Gazete-ci-lik. Ankara: Tanyeri Kitap Yayıncılık.

- Algül, F. (2012). *Rizomatik Yaklaşım Bağlamında Karşıt Kamusallığın Sesi Olarak Topluluk Medyasına Türkiye'den Bir Uygulama Örneği: Nor Radyo*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alğan, C. (2010). Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek. (Çev.) Suzan Bölme. Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Alp Tümerterkin (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Anderson, B. (2001). Tartışılan Sınırlar: Değişen Milliyetçilik. (Der.). M. Armağan. Ankara: Şehir Yayınları.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler. İskender Savaşır* (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Arblaster, A. (1999). *Demokrasi*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Arendt, H. (2009.) *Şiddet Üzerine*. B. Peker (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arsan, A. (2003). Türkiye'de Rum Basını, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 49-113.
- Atabek, Ü. (2005). İletişim teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya* içinde. (Der). Sevdal Alankuş. (s: 61- 91). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Ayaz, B. (1997). Türk basını: Türkiye'de İnsan Hakları ve Kürt Sorunu Örneğinde. İstanbul: Belge Yayınları İnsan Hakları Dizisi.
- Aydın, S. (2001). Cumhuriyetin İdeolojik Şekillenmesinde Antropolojinin Rolü: Irkçı Paradigmanın Yükselişi ve Düşüşü. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce II: Kemalizm*. İçinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, S. (2002). Aydınlanma ve Tarihçelcilik Problemleri Arasında Türk Tarihçiliği: Feodalite örneği. *Toplum ve Bilim*, 91, 39-80.
- Aydın, S. (2003). 30'ların Tezlerine Geri Dönüş: Anadolu'da "Proto-Türklerin Yeniden Keşfi". *Toplum ve Bilim*, 96, Bahar, 8-33.
- Aydın, S. (2005). İsimler Milli Birliği Nasıl Bozar? "Bak Şu Tilkinin Ettiğine...". *Toplumsal Tarih Dergisi*, (143), 90-97.
- Aydın, S. ve Oğuz, H. Ş. (2015). Şeytanlaştırılan Gruplar: Ulus-Devlet Pratiğinde Ötekileştirmenin ve Etnik Kurtulmanın Mültecilik Bağlamında Zihinsel İnşası. (ed.) İsmet Parlak, *Öteki'nin Varolma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri*. İçinde. 301-348. Bursa: Dora Basım-Yayın.
- Aydınlı-Yıldız, A. (2007). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Farklı Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Aydoğan, A. ve Başaran, F. (2012). Yeni Medyayı alternatif Medya Bağlamında Anlamak. *Alternatif Medya*. (edt.) Ömer Özer. İçinde: *Alternatif Gazetecilik: Türkiye’de Alternatif Gazetecilik Üzerine Değerlendirmeler*. Konya: Literatürk Academia Yayınevi, 213-247.
- Aziz, A. (1971). Yurdumuzda TRT Dışındaki Yayın Durumu. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 26(4), 113-137.
- Aziz, A. (1972). Yeni TRT Yasası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27, 4.
- Aziz, A. (1976). Radyo ve Televizyona Giriş. Ankara:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Bailey, O. G., Cammaerts, B. and Carpentier, N. (2015). Alternatif Medyayı Anlamak. Çiğdem Öztürk (Çev.). İstanbul: KAFKA, Epsilon Yayıncılık Hizmetleri.
- Balçık, M. B. (2002). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 4: Milliyetçilik içinde. Milliyetçilik ve Dil Politikaları, 777-187. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bali, R. N. (2001). Ertuğrul Özkök: Yeni Türk İnsanı’nın Heykeltraşı. *Birikim Dergisi*, 144-Nisan.
- Balibar, E. and Wallerstein, I. (1993). Irk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Başaran, F. (1998). Yeni Bir İletişim Ortamı: İnternet. *Birikim Dergisi*, 110, Haziran.
- Bauman, Z. (2011). Bireyselleşmiş Toplum. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2014). Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik. F. Doruk Ergün (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baumann, G. (2006). Çokkültürlülük Bilmececi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bay, N. (2007). Radyo ve Televizyon Yayıncılığı. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Benedict, A (2001). Milliyetçiliği Anlamaya Giriş. (Der.) Armağan, M.. Tartışılan Sınırlar: *Değişen Milliyetçilik* içinde. Ankara: Şehir Yayınları.
- Beyaz, Ş. (2002). Kültürel Çoğulculuk, Demokrasi ve Kürt Sorunu. İstanbul: Peri Yayınları.
- Billig, M. (2002). Banal Milliyetçilik. Cem Şişkolar (Çev.). İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Binark, F.M. (2014). Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri. (Der.) M. Binark. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bodur, F. (1997). Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydoğan-Boschele, F. ve Ay, A. (2016). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’de Çokkültürcü Medya ve TRT Kürdi. *İnsan&İnsan*, 3(9), 36-52.

- Bostancı, M. N. (2002). Cumhuriyetimiz. Ankara: Vadi Yayınları.
- Bozkurt, Ö. (2012). *Hakkari’li İzleyicilerin Televizyon İzleme Tercihleri, Doyumları ve TRT 6*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canetti, E. (1998). Kitle ve İktidar. Gülşat Aygen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Carpentier, N. (2014). Küre-Yerelleşmenin Ayna Görüntüsü Olarak Yerel Ötesi ve Topluluk Medyası Yerel Ötesiciliği. *Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya-Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler* içinde. 215-252. (haz.) Berrin Yanıkkaya, Barış Çoban. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Carr, E. H. (1990). Milliyetçilik ve Sonrası. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carr, E. H. (1993). Milliyetçilik ve Sonrası. Osman Akınbay (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chambers, I. (2014). Göç, kimlik, Kültür. İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi (Çev.). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Chomsky, N. (2002). Medya Gerçeği. Abdullah Yılmaz, Osman Akınbay (Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Chomsky, N. (2010). Doğa ve Dil Üzerine. Ayşe Banu Karadağ (Çev.). İstanbul: Sözcükler Yayınları.
- Chomsky, N., Herman, Edward S., Peterson, D. and Podor, J. (2014). Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi, Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat içinde. Medyanın Haber Kaynakları. s: (79-99) Adnan Köymen, Ebru Kalak, Hale Alpmen, Özge İnciler, Işıl Esendir (Çev.). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Curran, J. (2002). Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Bıçme. *Medya, Kültür, Siyaset* içinde. (Der.) Süleyman İrvan. (s. 181-262). Ankara: Alp Yayınevi.
- Curran, J. (2014). Medya ve Demokrasi. *Medya, Kültür, Siyaset* içinde. (Der.) Süleyman İrvan. 135-191. Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Çağaptay, S. (2002). Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 4: Milliyetçilik* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çankaya, Ö. (2003). TRT: Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: 1927-2000. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çayır, K. (2010). Ayrımcılığın sosyolojisi ve Türkiye Toplumu. *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*. içinde (s: 45-55). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Yayınları.
- Çaylı, E. ve Depeli, G. (2013). İfade Özgürlüğünün On Yılı 2001-2011. İstanbul: IPS İletişim Vakfı / Hak Haberciliği Dizisi.
- Çelenk, S. (2005). Televizyon Temsil Kültür: 90’lı yıllarda Sosyokültürel Kimlik ve Televizyon İçerikleri. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Çetin, H. (2003). Modernleşme ve Türkiye’de Moderleştirme Krizleri. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Çoban, B. (2009). Medya Eleştirileri 2009 Kitle İletişimi ve Toplumsalın Üretimi. *Medya, Kamuoyu, İdeoloji* içinde. (Der.) Nesrin Tanbulut, Can Bilgili, 137-163 İstanbul: Beta Yayınları.
- Çoban, B. (2012). Savaş Ortamında Barış Medyasını Yaratmak: Medya Barış ve Savaş. (Haz.) Barış Çoban. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Demirkürek, İ. (2012). Azınlıklar ve Marjinal Gruplar. Ankara: Kurgu Kültür Mekezi Yayınları.
- Doğan, G, Y. (2011). *Eleştirel Söylem Analizi Çerçevesinde Avrupa Birliği'nde Kültürlerarası Diyalog*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doytcheva, M (2013). Çokkültürlülük. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dursun, Ç. (2001). TV Haberlerinde İdeoloji. Ankara: İmge Kitabevi.
- Dursun, Ç. (2004). Haber, Hakikat ve Gerçeklik Kavramlarına İlişkin Eleştirel Tartışmalar. *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde. (Der.) Çiler Dursun. s: 37-67. Ankara: Kesit Tanıtım L.t.d Şti.
- Dursun, Ç. (2007). Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanğı. *İnsan Hakları Haberciliği* içinde. (Haz.) Sevdalankuş. s: 105-127. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları 9. Hak Haberciliği Dizisi 1.
- Eagleton, T. (2005). Kültür Yorumları. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekinci, T. Z. (2004). Türkiye’de Demokrasi ve İnsan hakları Sorunları. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Eraslan, H. (2007). Agos (1996-2005) Türkçe-Ermence Bir Gazetenin Tarihi. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kırkinci Yıl Kitaplığı No: 5.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2002). Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir değerlendirmesi. Ankara: Erk.
- Ergin, M. (2009). Bizden İrkçi Olmaz: Türk Kimliği ve İrk sal Sözlükler, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 9: Dönemler ve Zihniyetler* içinde, 386-412. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eriksen, T. H. and Nielsen, F. S. (2012). Antropoloji Tarih. Aksu Bora (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fendoğlu, H. T. (2007). Türkiye’nin Demokratik Gelişimi ve Avrupa Birliği. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Fenton, S. (2001). Etnisite: İrkçılık, Sınıf ve Kültür. Nihat Şad (Çev.). Ankara Phoenix Yayınları.
- Fırat, Ü. (2009). Dogmalar, Tabular, Siyaset ve Kürtler, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 9: Dönemler ve Zihniyetler* içinde, s, 1195-1206. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Franklin, B. (Ed.). (2005). *Local journalism and local media: Making the local news*. Routledge.
- Fuchs, C. (2010). Alternative Media as Critical Media. University of Salzburg, Austriafuchs. *European Journal of Social Theory*, 13(2), 173-192.

- Fuller, E. G. and Barkey, H. J. (2011). Türkiye'nin Kürt Meselesi. Hasan Kaya (Çev.). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Furedi, F. (2014). Korku Kültürü: Risk Almanın Riskleri. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gans, H. J. (2014). Popüler Kültür ve Yüksek Kültür. Emine Onaran İncirlioğlu (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gellner, E. (1992). Uluslar ve Ulusçuluk. B. Ersanlı Behar, G. Göksu Özdoğan (Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ginsburg, F. D. (2002). Screen memories: resignifying the traditional in indigenoua media. Ginsburg, F. D., Abu-Lughod, L., & Larkin, B. (Eds.). *Media worlds: Anthropology on new terrain*. Univ of California Press.
- Gökalp, Z. (2015). Türkçülüğün Esasları. (Haz.) Dr. Salim Çonoğlu. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Gözlem Gazetecilik (1998). Cumhuriyet Döneminde Türk Yahudi Basını ve Türk Yahudilerinin Yayınları. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.
- Gramsci, A. (1985). Aydınlar ve Toplum. (çev.) V. Günyol, F. Edgü, B. Onaran. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Groombridge, B. (1995). Televizyon ve İnsanlar: Demokratik Katılım Açısından Medya. (Çev.) İbrahim Şener. İstanbul: Der Yayınevi.
- Gutmann, A. (2014). Çokkültürcülük: Tanınma Politikası. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güleryüz, A. N. (2015). Türk Yahudi Basın Tarihi: Süreli Yayınlar. İstanbul: İmaj Matbaacılık Hizmetleri.
- Gürkan, N. (1998). Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güven, D. (2005). Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Güvenç, B. (2003). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Habermas, J. (2012). "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları. İlknur Aka. (Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hall, S. (1999). Kültür, Medya, İdeolojik Etki, *Medya İktidar İdeoloji* içinde. (der. Mehmet Küçük) 2. Baskı, s.199-245. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/ARK.
- Hall, S. (2005). Kodlama Kodaçımılama, *Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma* içinde, (Der. Şahinde Yavuz) Yiğit Yavuz (Çev.) s: 85-99. Ankara: Vadi Yayınları.
- Hall, S. (2017). Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Hassanpour, A. (2005). Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil: 1918-1985. Cemil Gündoğan, İbrahim Bingöl (Çev.). İstanbul: Avesta Yayınları.

- Hassanpour, A. (2008). Kürt Medya Kültürünün Yaratılması. *Kürt Kimliği ve Kültürü* içinde, 79-130. Ümit Aydoğmuş (Çev.). (Edt.) Kreyenbroek, Philip, Allison, Christine. İstanbul: Avesta Yayınları.
- Heyd U. (1979). Türk Ulusçuluğunun Temelleri. Kadir Günay (Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hobsbawm, E.J (2014). Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Işık, İ. S. (2013). A'dan Z'ye Kürtler: Kişiler, Kavramlar, Kurumlar. İstanbul: Nûbihar Pak Ajans Yayıncılık.
- İnal, A. (1996). Haberi Okumak. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnceoğlu, Y. ve Çoban, S. (2014). Azınlıklar, Ötekiler ve Medya. (Der.) Y. İnceoğlu S. Çoban. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kabacalı, A. (2000). Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Kahn, R. ve Kellner, D. (2016). Yeni Medya ve İnternet Aktivizmi –Seattle Savaşı'ndan Bloglamaya, *Yeni Medya Kullanıcının Yükselişi*. içinde (Edt). Himmet Hülür Cem Yaşın. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kantaş, G. (1992). *Türkiye'de 1980 Sonrası TRT Kurumu ve Özel Radyo-Tv Yayıncılığı Girişimleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8, 2.
- Karakaşlı, K. (2001).Ermeni Basınının Gelişimi. *Görüş Dergisi*, (48), Ağustos.
- Karluk, R. (2005). Avrupa Birliği ve Türkiye. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Kartarı, A. (2006). Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim. Ankara: Ürün Yayınları.
- Kartarı, A. (2014). Kültür, Farklılık ve İletişim: Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, F. (2010). Kürt Basını. İstanbul: Hivda İletişim.
- Keane, J. (1949). Medya ve Demokrasi. Haluk Şahin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kejanlıoğlu, B. (1998). *Türkiye'de Yayıncılık Politikası: Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Türkiye'de Radyo Televizyon Yayıncılığı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kejanlıoğlu, D. B., Adaklı, G. ve Çelenk, S. (2001). Medya Politikaları: Yayıncılıkta Düzenleyici Kurullar ve RTÜK. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keyman, E. F. (2005). Değişen Dünya, Dönüşen Türkiye. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kocabaşoğlu, U. (2013). Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna: TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koloğlu, O. (2013). Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Korkut, T. (2007). Hak Haberciliği Ne İşe Yarar. İnsan Hakları Haberciliği. içinde (Haz). Sevdâ Alankuş. s: 135-143. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları 9. Hak Haberciliği Dizisi 1.
- Kottak, C. P. (2014). Antropoloji: İnsan Çeşitliliğinin Önemi. Derya Atamtürk, İzzet Duyar, Okan Özler, Utku İçen (Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım LTD.
- Köker, E. ve Doğanay, Ü. (2010). Irkçı Değilim Ama... Yazılı Basında Irkçı-Ayrımcı Söylemler, Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu, s. 67-175.
- Köksalan, M. E. (2014). Alternatif Bir Medya Olarak Topluluk Televizyonları. *Kendi Medyanı Yarat: Alternatif Medya-Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler* içinde. 253-282. (Haz.) Berrin Yanıkkaya, Barış Çoban. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Kubılay, Ç. (2004). Türkiye'de Anadillere Yönelik Düzenlemeler ve Kamusal Alan: Anadil ve Resmi Dil Eşitlemesinin Kırılması. *İletişim Araştırmaları*, 2(2), 5586.
- Kutlay, Naci. (2012). Kürt Kimliğinin Oluşum Süreci. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kuyucu, M. (2013). Türkiye'de Özel Radyo Yayıncılığı: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyo Kanallarının Yapıları Üzerine Bir Araştırma. *Source: Global Media Journal*, 4(7), 135-155.
- Kymlicka, Will. (1998). Çokkültürlü Yurttaşlık. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Leca, Jean. (1998). Uluslar ve Milliyetçilikler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Levi-Strauss, Claude. (1994). Irk, Tarih ve Kültür. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lidchi, Henrietta. (2017). Başka kültürleri Sergilemenin Poetikası ve Politikası, *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları* içinde (edt). Stuart Hall. (çev). İdil Dündar, 187-289. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Lievrouw, Leah A. (2016). Alternatif ve Aktivist Yeni Medya. İlkay Sevgi Temizalp (Çev.). İstanbul: KAFKA, Epsilon Yayıncılık Hizmetleri.
- Malmîsanij ve Lewendî, M. (1992). Li Kurdistanê Bakur û li Tirkîyê Rojnamegeriya Kurdî (1908-1992). Ankara: Öz-Ge Yayınları.
- Mcdowall, David. (2004). Modern Kürt Tarihi. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Mengü, G. (2003). Dil ve Kültür ilişkisine Antropolojik Bir Bakış, *Çağdaşlaşma ve Kültür Dil* içinde s: 15-29. (edt.) Bahaeddin Yediyıldız. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Mınassısan, A. Ter. (2006). Ermeni Kültürü ve Modernleşme: Şehir, Oyun, Mizah, Aile, Dil. Sosi Dolanoğlu (Çev.). İstanbul: Aras Yayıncılık.
- Mildanoğlu, Z. (2014). Ermenice Süreli Yayınlar 1794-2000. İstanbul: Aras Yayıncılık.

- Morley, D. (2011). *Kimlik Mekanları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Morley, D. and Robins, K. (2002). *Spaces of identity: Global media, electronic landscapes and cultural boundaries*. Routledge.
- Mutlu, E. (2001). *Medya Politikaları*. (Der) D. Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk, Gülseren Adaklı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Neumann, E.N. (1998). *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Neumayer, C. and Stald, G. (2016). Sokak Protestolarında Cep Telefonu: Mesaj Yollama, Tweetleme Takip Etme ve İzleme, *Yeni Medya Kullanıcının yükselişi* içinde, 256-279. (edt.) Himmet Hülür, Cem Yaşın. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Nielsen, R. K. (2015). *Local journalism: The decline of newspapers and the rise of digital media*. IB Tauris.
- Nordberg, C. (2006). Beyond Representation Newspapers and Citizenship Participation in the Case of a Minority Ethnic Group. *Nordicom Review*, 27(2), 87-104.
- Oran, B. (2015). *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oskay, Ü. (1971). *Toplumsal Gelişmede Radyo Ve Televizyon: Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 316. Basın Ve Yayın Yüksek Okulu Yayınları No. 2.
- Özbudun, S. ve Demirer, T. (2006). Çokkültürcülüğe Ne (ler) Oluyor, *Avrupa Birliği ve Çokkültürcülük Yalanı* içinde Ankara Ütopya Yayınevi, 133-142.
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1).
- Özer, Ö. (2012). Giriş: Alternatif Medya, Alternatif Gazetecilik ve Joseph Pulitzer, *Alternatif Medya, Alternatif Gazetecilik: Türkiye’de Alternatif Gazetecilik Üzerine Değerlendirmeler* içinde 9-22. (edt.) Ömer Özer. Konya: Literatürk Academia Yayınevi.
- Özkırımlı, Ü. (1999). *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özsever, A. (2004). *Tekelci Medya Örgütsüz Gazeteci*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Pavlik, J. V. (2013). *Yeni Medya ve Gazetecilik*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ringgen, S. (2010). *Demokrasi Neye Yarar? Özgürlük ve Ahlaki Yönetim Üzerine*. (çev). Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rousseau, J.J. (2015). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*. Rasih Nuri İleri (Çev.). 13. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.
- Saklı, A. R. (2012). *Fransa ve Almanya’da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu*. *Akademik Bakış Dergisi*, 32.

- Samer, Y. (2007). Ne “Mağdur” Olsun, Ne “Öteki”, Ne De “Hak Haberciliği. *İnsan Hakları Haberciliği*. içinde (Haz). Sevdâ Alankuş. s: 128-134. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları 9. Hak Haberciliği Dizisi 1.
- Sancar, S. (2008). İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sancar, S. (2014). Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sander, O. (2013). Türkiye’nin Dış Politikası. (Der). Melek Fırat. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sandıklı, A. (2014). Atatürk’ün Dış politika Stratejisi: Hedefler Prensipler. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Saraçlı, M. (2012). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Azınlıklar. Ankara: Adres Yayınları.
- Sarı, E. (2010). Kültür, Kimlik, Politika Mardin’de Kültürlerarasılık. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Saussure, F. (1998). Genel Dilbilim Dersleri. (çev.) Berke Vardar. İstanbul: Multilingual.
- Schiller, H. (1993). Zihin Yönlendirenler. (Çev.) Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar Yayınevi.
- Schnapper, D. (2005). Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki. Ayşegül Sönmezay (Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schudson, M. (1989). Haber Üretiminin Sosyolojisi. *Media, Kültür and Society* içinde, 307-325. (çev.) Abdülrezak Altun, Meltem Ağduk-Gevrek.
- Sheyholislami, J. (2010). Identity, language and new media: TheKurdish Case. *Language Policy*, 9, 289-312.
- Shoemaker, P. and Reese, D. S. (2014). İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi, *Medya, Kültür, Siyaset* içinde, 97-133. (der. Süleyman İrvan) Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Smith, A. D. (2002a). Ulusların Etnik Kökeni. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Smith, A. D. (2002b). Küreselleşme Çağında Milliyetçilik. D. Kömürcü (Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Smith, A.D. (2016). Milli Kimlik. (çev.) Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Somersan, S. (2004). Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sontag, S. (1999). Fotoğraf Üzerine. İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Stam, R. ve Shohat, E. (2002). İçice Geçmiş Tarihler: Avrupamerkezcilik, Çokkültürcülük ve Medya. (Der. ve Çev.) Edibe Sözen. *Köprü Dergisi*, 77.
- Strauss, C. L. (2012). Yapısal Antropoloji. (çev.) Adnan Kahiloğulları. Ankara: İmge Kitabevi.

- Sümer, B. ve Adaklı, G. (2007). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluşve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'a İlişkin Değerlendirme Raporu. *İletişim Araştırmaları*, 5(2), 141-158.
- Şahhüseyinoğlu, H. N. (2005). Dünden bugüne Düşünceye ve Basına Sansür. Ankara: Paragraf Yayınevi.
- Şahin, B. (2008). Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları, *Türkiye'nin Avrupa Birliği Uyum Süreci Bağlamında Kürt Sorunu: Açılımlar ve Sınırlar* içinde, 120-153. (Der). Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Şentürk, A. (2015). 1931 Matbuat Kanunu'ndaki Değişiklikler Üzerine Kronolojik Bir Değerlendirme: Basın Hürriyeti Bağlamında Meclis Tartışmaları Ve Basındaki Yankılar. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX(1), 199-230.
- Şimşek, S. (2006).Günümüz Medyasında Kullanılan Teknolojik Gelişmeler, *Medyada Olmayanlar: Medya Eleştirileri* içinde, 253-266. (der) Can Bilgili. İstanbul: Beta Yayım.
- Taels, H. (2001). Eski Sovyetler Birliği'nde Kürtler (1927-1994). (çev.) Nadire Işık. İstanbul: Pêrî Yayınları.
- Tanrıöver, H. U. (2011). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı 2011. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Taylor, C. (2014). Çokkültürcülük: Tanınma Politikası.(haz.) Amy Gutmann.. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tekinalp, Ş. (2005). Küreselleyen Dünyanın Bunalımı: Çokkültürlülük. *Journal of İstanbul Kültür University*, 1, 75-87.
- Tekinalp, Ş. (2011). Camera Obscura'dan Synopticon'a: Karşılaştırmalı Radyo ve Televizyon. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Timisi, N. ve Nalçaoğlu, H. (2005). Radyo ve Radyoculuk içinde, Küresel İletişim Ortamı. (Der). Sevda Alankuş. İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları.
- Tok, N. (2003). Kültür, Kimlik ve Siyaset. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Topuz, H. (2003). II. Mahmut'tqn Holdinglere Türk Basın tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tunçel, H. (2000). Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), s. 23-34.
- Ulu, C. (2009). Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ünalın, Ş. (2004). Dil ve Kültür. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Van Dijk, A. T. (1991). Racism and the Press. Routledge. London and New York.
- Van Dijk, T. (1999). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, *Medya İktidar İdeoloji* içinde, 331-396. (Der.) Mehmet Küçük, 2. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/ARK.

- Erdoğan, İ. (2006). Türkiye’de Ulusal ve Yerel Gazetelerin Habercilik Anlayışları: Deprem Haberlerinin Karşılaştırmalı Analizi. Erişim: 20.02.2019, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/177958>.
- Fendoğlu, H. T. (2001). Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlanması. Erişim: 20.02.2019, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/fendoglu.pdf.
- Hackett, R. A. (1985). Bir Paradigmanın Önemini Yitirisi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik. Erişim: 27.01.2019, <https://www.google.com/search?q=bir+paradigman%C4%B1n+%C3%B6nemini+yitiri%C5%9Fi&oq=bir+parad&aqs=chrome.2.69i57j0l5.5375j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8#>.
- Jurrah, N. (2011). Citizen Journalism And The İnternet Mapping Digital Media: Reference series no. 4. Erişim: 25.01.2018, <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-citizen-journalism-and-internet-20110712.pdf>.
- Kejanlıoğlu, B. (1998). 1980'lerden '90'lara Türkiye'de Radyo-TV Yayıncılığı. (Sayı : 110 - Haziran. Erişim: 21.01.2019, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3837/1980-lerden-90-lara-turkiye-de-radyo-tv-yayinciligi#.WFO8PIWLSUk>.
- Lynch, J. (2007). Peace Journalism. conflict & communication online, Vol. 6, No. 1, 2007 www.cco.regener-online.de ISSN 1618-0747. Erişim: 25.01.2018, http://www.cco.regener-online.de/2007_1/pdf/lynch.pdf.
- Lynch, J. What is the Peace Journalism?”. Erişim: 25.01.2018, <https://www.transcend.org/tms/about-peace-journalism/1-what-is-peace-journalism/>.
- Özakman, T. (1967). Dış Ülkelerdeki İşçilerimize Hitap Eden Radyo Yayınları, 141-159. Erişim: 14.03.2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9420>.
- Sheyholislami, J. (2015). The Kurds: History - Religion - Language – Politics. İçinde The language varieties of the Kurds. Published by: Wolfgang Taucher, Mathias Vogl, Peter Webinger. Austrian Federal Ministry of the Interior Herrengasse 7/1010 Vienna/Austria. erişim: 28.03.2018, BFA-Staatendokumentation@bmi.gv.at. https://www.academia.edu/18589375/The_Kurds_-_History_Religion_Language_Politics.
- Soysal, T. (2003). Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmeleri ve Self-Determination İlkesi, Türk Hukuk Sitesi. Erişim: 26.03.2015, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_225.htm.
- Sözeri, C. (2015) Türkiye’de Medya-İktidar İlişkileri Sorunlar ve Öneriler. *İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları*. Erişim: 12.02.2019, <http://platform24.org/Content/Uploads/Editor/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de%20Medya-%C4%B0ktidar%20%C4%B0li%C5%9Fkileri-BASKI.pdf>
- Uzun, Ruhdan. Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği. Erişim: 20.02.2019, <https://www.google.com/search?q=Gazetecilikte+Yeni+Bir+Y%C3%B6nelim%3A+Yurtta%C5%9F+Gazetecili%C4%9Fi.&oq=Gazetecilikte+Yeni+Bir+Y%C3%B6nelim%3A+Yurtta%C5%9F+Gazetecili%C4%9Fi.&aqs=chrome..69i57.1758j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8#>.

- Van Dijk, T. (2006). Discourse and Manipulation. [Elektronik Sürüm]. 21.01.2019, <https://pdfs.semanticscholar.org/0b2f/9e04d2ea4a46af687a54350d9dfff4644eb9.pdf>.
- TBMM Tutanak. Dicle'nin Sesi. 25.05.1993. Erişim: 15.12.2016. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c036/b106/tbm190361060032.pdf>.
- TRT Kurumsal. Erişim: 22.12.2016, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx>.
- Amerika'nın Sesi, internet sayfası. Erişim: 23.12.2016, <http://www.amerikaninsesi.com/p/3781.html>
- 24841 Sayılı Resmi Gazete, 2002). Erişim: 25.12.2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm>
- 25173 sayılı Resmi gazete, 2003). Erişim: 25.12.2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030719.htm>.
- (AY.md.13.) Erişim: 10.04.2018, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/fendoglu.pdf.
- <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0026033.pdf> Erişim: 17.04.2018.
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> Erişim: 17.04.2018.
- <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4676.html> Erişim: 17.04.2018.
- <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4676.html> Erişim: 17.04.2018.
- https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2017.pdf. Erişim: 17.04.2018.
- Takriri Sükûn Kanunu. 1341. Erişim: 17.04.2018, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc003/kanuntbmmc003/kanuntbmmc00300578.pdf
- İrvan, S. (2006). Barış Gazeteciliği. Erişim: 21.01.2019, http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/bahar2006/Baris_Gazeteciligi/baris%20gazeteciligi.%20s%C3%BCleyman%20irvan.pdf.

EKLER

EK 1. Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih <u>21.02.2019</u>
Tez Başlığı: <u>GÖKKÜLTÜRLÜLÜK POLİTİKALARI VE MEDYA: TAT KÜROİ ÖRNEĞİNDE FARKLI DİLLERDE YAYINCILIĞIN YAZILI MEDYADAKİ YANSIMALARI</u> Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam <u>402</u> sayfalık kısmına ilişkin, <u>21.02.2019</u> tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % <u>10</u>'dür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☐ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza Adı Soyadı: <u>Cüneyt AYAZ</u> Öğrenci No: <u>N12225306</u> Anabilim Dalı: <u>İletişim Bilimleri</u> Programı: <u>İletişim Bilimleri</u> 21.02.2019
DANIŞMAN ONAYI UYGUNDUR. Dr. Dr. Evren Gökçe Rakite (Unvan, Ad Soyad, İmza)

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
~~COMMUNICATION SCIENCES~~ DEPARTMENT

Date: 21/02/2019

Thesis Title: MULTICULTURALISM POLICIES AND MEDIA: PRESS COVERAGE OF

BROADCASTING IN DIFFERENT LANGUAGES IN TRT KURDI CASE

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 21/02/2019 for the total of 402 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 10.0%.

Filtering options applied:

1. ☐ Approval and Declaration sections excluded
2. ☐ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☐ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Cüneyt AYAZ
Student No: N12225306
Department: Communication Sciences
Program: Communication Sciences

Date and Signature

21.02.2019

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Doç. Dr. Enek Geyli Rahte
(Title, Name Surname, Signature)

EK 2. Etik Kurul ya da Muafiyet İzni

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih: <u>21/02/2019</u>	
Tez Başlığı: <u>COMKÜLTÜRLÜLÜK POLİTİKALARI VE MEOTYA: TRT HURDİ ÖRNEĞİNDE FARKLI DİLLERDE YAKINLIĞIN YARIKI MEDYADAKİ YANSIMALARI</u>	
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.	
Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Adı Soyadı: <u>CONEYT AYAZ</u> Öğrenci No: <u>N12225306</u> Anabilim Dalı: <u>İletişim Bilimleri</u> Programı: <u>Yüksek Lisans İletişim Bilimleri</u> Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora	Tarih ve İmza <u>21.02.2019</u>
DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI Etik kurul izni gerekmektedir. E. Ayaz Doç.Dr. Ercan Saygı Rahite (Unvan, Ad Soyad, İmza)	
Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr	

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
~~COMMUNICATION SCIENCES~~ DEPARTMENT

Date: 21/02/2019

Thesis Title: MULTICULTURALISM POLICIES AND MEDIA: PRESS COVERAGE OF
BROADCASTING IN DIFFERENT LANGUAGES IN TRT KURDI CASE

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Cüneyt AYAZ

Student No: N12225306

Department: communication sciences

Program: Communication Sciences

Status: ☒ MA ☐ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

Date and Signature

21.02.2019

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Permission from the Ethics Board is not needed.

Doç. Dr. Bek Geyli Rahite
(Title, Name Surname, Signature)